

Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид

Андаке аз рӯзгори муаллиф:

Соли 1955 дар деҳаи Нушори болои ноҳияи Тоҷикободи кишвари Тоҷикистон, дар хонадони яке аз шахсиятҳои маъруфи илм ва ирфон, Ҳочӣ Мулло Мирзоҳодӣ Лоикзода ба дунё омадааст.

Донишҳои ибтидоӣ ва фикхиро назди падар ба итмом расонида, аз маҳзари донишмандони машҳуре ҳамчун, Маҳдуми Бурҳониддини Утоӣ ва дигар бузургон, ақида, ахлоқ, сарф ва наҳв, ҳадис ва тафсири, мантиқ ва фалсафа, бағоят баён, сиёсат ва таърихро фаро гирифтааст.

Дар натиҷаи сафарҳо ба мамӯлики шарқ ва ширкат дар халқҳои илмӣ ва суҳбат бо донишмандони риштаҳои гуногун, дониш ва малакаи илмӣ худро сайқал додааст.

Ҳамзамон хатмкардаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар риштаи забонхост.

Аз соли 1998 то 2001 муовини аввали вазири фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дипломдор дар улуми сиёсатшиносӣ, аз кишвари Ҷопон ва давлати Қувайт.

Дипломдор - муҳаққиқ дар риштаи дахлатшиносӣ аз Донишгоҳи шарқшиносии Федератсияи Русия.

Аълоҷии маърифати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва узви иттиҳоди рузноманигорони Ҷумҳурий.

То кунун беш аз ҳафтод мақола ва наҷуҳишҳои илмӣ ӯ дар мавзӯҳои гуногун ба нашр расидааст.

Аз муаллиф панҷ китоб дар назм ва наср бо номҳои: “Ҳадиси ишқ”, “Милоди нур”, “Андашаҳо” ва “Шарҳи саду як ҳадиси набавӣ бо таълиқот”, манзури хонандагон гардидааст.

Китоби “Иборот ва ишорот” бо такмила бори дувум бо хати срилик ба нашр мерасад.

Бархе аз китобҳои муаллиф аз қабилҳои “Милоди нур”, “Шарҳи саду як ҳадиси набавӣ”, “Иборот ва ишорот”, хориҷ аз кишвар мунташир гардидаанд.

Қорҳои илмӣ нотамоме дар фалсафа ва ирфон дорад...

ИБОРОТ ВА ИШОРОТ

НАВИД

МУҲАММАДИ НАВИД

ИБОРОТ ВА ИШОРОТ

Ақида, ахлоқ,
фарҳанг, фалсафа, иҷтимоъ,
роҳбарӣ, иҷтиҳод, ирфон...
(Такмила)

ДУШАНБЕ -2016

Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид

ИБОРОТ ВА ИШОРОТ

*Ақида, ахлоқ, фарҳанг, фалсафа, иҷтимоъ,
роҳбарӣ, иҷтиҳод, ирфон...
(Такмила)*

Китоб зимни ташхис дар ҳаҷми 3 саҳифаи чопӣ аз ҷониби Кумитаи оид ба корҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зери №93 аз 07.09.2015 ба қайд гирифта шуда, ба чоп тавсия дода шудааст.

ББК 84.3 (2 тоҷик)+

63.3 (2 тоҷик)

Н 14

***Номи китоб:** “Иборот ва ишорот”*

***Муаллиф:** Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид*

***Навиштор ва мусаҳеҳи компютерӣ:** Абдулмаҷид Муҳаммадӣ*

***Ороиши муқова** Наҷиби Одинабек.*

***Теъдоди нашр:** 200*

***Чопхона:** Матбааи “Паёми ошно”*

***Маҳал ва замони чоп:** ш.. Душанбе, соли 2016*

Ҳаққи чоп ва иҷозати он барои муаллиф маҳфуз аст.

Такмила, бознигарӣ ва бозпаҷуҳиш дар матн ва бобҳои китоб, дар мундариҷа ва феҳристи он чизе наафзудааст.

Китоб ба пешгоҳи қишри худогоҳ, худшинос ва донишпаҷуҳи ҷомеа тақдим мегардад.

Пешогоҳӣ – تمهيد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (الحديد - 16)

“Оё барои касоне ки имон овардаанд, овони (ҳангоми) он нарасидааст, ки дилҳояшон барои ёди Худо ва он чи аз Ҳақ фуруд омада хошиъ (нарма,фурутан) гардад?!

Ва монанди касоне набошанд, ки пеш аз ин ба онҳо китоб дода шуд, пас бар ишон рӯзгори тулонӣ (дарозе) бигзашт, он гоҳ дилҳояшон сахт шуд ва бештари аз онҳо табаҳкоронанд “

Бо дили аз ҳасрат оганда ва аз хиҷолату шармсори бо сари афганда,бо андешаи жарф ва ибрату эътибор аз ин ояти карима ва бо назардошти ончӣ бар уммат ва сарзаминҳои исломӣ аз ҳарачу мараҷ, куштору вайронӣ ва харобиву саргардонӣ мегузарад;

Оё ҳангоми он нарасидааст, ки андешидандону донишварон ва зимомдорону сардорони ин уммат бо гардан ниҳодану пазруфтани он ҳама норасоиву бекифоятӣ ва бе таваҷҷуви сабукандеши, ки дар ин рост аз эшон гузашту мегузарад, бо бечорагиву афтодагӣ аз боргоҳи Худованди бахшоянда пузишу бахшиши ин гуноҳони сангини худ бихоҳанд!?

Оё ҳангоми дарк ва фаҳми ин нуктаи равшан нарасидааст, ки мо дар ҳоли ҳозир бо синарӣ гаштани рӯзгори дарозе ва дур мондан аз сарчашмаи поку гувори асолати боварҳои бунёди худ, ба ноогоҳӣ ва аз ин роҳ ба бемеҳриву беозармӣ расидем?!

Оё дар ин аср, ки фитнаву фасод бедод мекунад, мо ниёзи афзунтар аз пештар ба таҷдиди назар дар шинохти воқеъӣ аз сарчашмаҳои аслии диёнати худ ва омӯзаҳои дурусти он надорем, то аз ин ҳама ноогоҳиву ҷоҳилӣ ва дуруштиву сангдилӣ во раста, ба ҳама барҷастагиву ҳуҷастагии бунёди худ боз оем?!

Оё ин нукта то ҳол барои мо равшан нагаштааст, ки дар ин рӯзгор кор дар умум ба дасти ноаҳлон ва гавҳари донишу маърифат голибан ба тудае беаслону беҷавҳарон расида, ки аз шуми андешаи

норасо ва бо ҳавои худ таъвилоти нобаҷои онҳо бегонағони кинатӯзу
чангафрӯз суд мебаранд ва мардумони бегуноҳу бепаноҳ бархе дар
хуни худ шиновар ва бархе овораву дарбадаранд?!

Оё мешавад ба ҳар ҳарфу гуфтори берешае ва ба худ-нигариву
довариву худовардаҳои ҳар беандешае гардан ниҳод, ва гираҳ аз нодо-
ниҳои печидаи ӯ накушод?!

Оё ин нукта равшан нест, ки агар ба нодон нодонияш нанмоя ва
даре аз равшанӣ ба рӯи торикандешон накушоя, ҳамаро ҳамчун худ
бипзиранд ва дар ин танғо ва мурдоби торикистону гандидаи худ
бимиранд!

Оё анҷоми корҳои бузург ва пойдориҳои арзишҳои номдор, аз
дасти инсонҳои бе донишу беарзишу ноҳинҷор дар замону маконе
сохта буд, ки имрӯз сохта гардад?!

Алҳазар 3-ин мушти кутаҳбин, ки аз нобихради,

Соҳати андешаро майдони лашкар кардаанд!

Навид.

Пас биёед бо меъёрҳо ва арзишҳо аз нав ошно ва аз таъасубу
дуруштӣ, ки хамирмояи онҳо нодониву тангназарист, ҷудо гардем!

Аз назди худ бо худмеҳварӣ диёнат натарошем! Ва бо андак
дониши худ гарра набошем! Ва нақшҳо ҷуз аз Худойро аз лавҳи сина
биздоему банда бас Худойро бошем!

Зеро, мо дар гарами гуфтор ва кирдори худ ҳастем ва чун майлу
оҳанги покӣ ва бозгашт ба некӣ бинмоем ва дар ин роҳ гом фарсоем,
Худованди меҳрубону пузишпазир зиндагии сазовор ва рӯзгори
созгорро ба мо арзонӣ хоҳад дошт!

Бо умеди Худо. Эй кош, ки пайки мурдан ояд рӯзе,

К-аз зиндагии хеш пушаймон наравем!

Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид

هوالمادی

ز سعی نارسا از حیرت ایجادان تعبیرم،
که اندر ساحت آینه ها کم گشته تصویرم.
عباراتم ز رنگ بو اشاراتم ز بی رنگی،
خدی آغاز شرح بی خدی انجام تعبیرم.

نوید

Ба номи Худо

Такриз ба “Иборот ва ишорот”-и
Муҳаммадӣ Ҳодизода, Навид

Пас аз истиқлоласт, ки донишмандони миллии тоҷик дар ҷодаҳои гуногуни илм ва адаби худӣ озодтар гом мениханд. Агарчи ҳоло ҳам роҳ чандон рӯшан ва нуронӣ ва фазои маънавии кишвар дар мунтаҳои рафоҳият ва озодагӣ қарор надорад, вале боз ҳам бо он имконоте ки дар ин самт давлат фароҳам сохтааст, метавон тафаккури истеъморзадаи ҷомеаи моро бо оҳистагӣ ҳам бошад, пай дар пай аз миён бардорад ва дар роҳи бедорӣ ва худшинохтагӣ ва таракқӣ ва пешрафт, ҳамгом бо ҷаҳони мутараққӣ гузорад.

Дар акси ҳол дар ин баҳри пурталотуми фарҳангҳои ҷаҳонгири муосир фарқ ва нобуд хоҳем шуд. Пас чора ба ҷуз бедорӣ ва ҳушёрӣ нест.

Бад-ин сабаб аст, ки дар ин рӯзгор донишмандоне падид меоянд, ки парда аз рӯи хуфтагӣ ва ноогоҳии мардум бар медоранд ва равандагони роҳҳои қач ва сарбастаро ба самти ростӣ, наҷот ва растагорӣ ҳидоят ва раҳнамоӣ мекунанд.

Агарчӣ ҳоло ҳам роҳҳои наҷот дар камоли расидагӣ ва мунтаҳои ҳалли дуруст аз ҷониби чунин донишмандон бо сабаби шинохти зарфиятҳои замонӣ пешниҳод намегардад, аммо муҳим онаст, ки эшон дар шикастани чунин занҷири кӯхпайкари истеъморзадагӣ, аз худ ҷасорат ва мардонагӣ нишон медиҳанд. Ва шояд ба сабаби ҳоким будани ҷаҳл ва нодонӣ бар тафаккури аксари ҷомеа, дар шинохти миллияти худ, онон имкони бештар надоранд, ки ҳама роҳҳои бедории фикриро ба оммаи мардум таҳвил диҳанд, ба ин андеша ки шояд аз баррасии куллии онҳо (хидмати ночое) сар занад ва ҳамин миқдор гуфтан низ табоҳ гардад, эҳтироз меҷуянд.

Аммо дар ҳар сурат баён доштани матлаб ба ҳамин андоза аз тариқи ҷуръат ва мардонагӣ дар ҷомеае чун мо, шоистаи аҳсан ва офарин дар айни ҳол хидмати кофист, то пас аз ин мардум ба пояи дигари маърифат қадам нixанд, ки баъдан имкони намудани роҳҳои дигари беҳтаре пеш ояд.

Пас аз мутолеаи китоби “Иборот ва ишорот” банда дарёфтам, ки муаллифи он низ аз ҷумлаи донишмандони ғавқуззикраст, яъне аз ононе ки дар раъси табақаи бедорсозандаи миллати хеш қарор доранд.

Аз мазмуни он дарёфта шуд, ки рисолаест дар ақида, ахлоқ, тавсифи донишҳои мутхалиф, улуми иҷтимоӣ ва ҷойгоҳи ҳар кадом аз он дар ҷомеаи башарӣ, билхусус дар ҷомеаи Тоҷикистони имрӯз, муносиботи донишмандони гуногунакидаи тоҷик дар улуми динӣ ва дунявӣ ва баёни илалӣ заъфи баъзе аз эшон дар ин улум, асбоби тангназари табақаи донишманди тоҷик дар шинохти миллат ва дини хеш, дар сабаби тазодҳои номатлуб миёни фарҳангии ба истилоҳ “динӣ ва дунявӣ” ва бад-ин восита гирифта омадани кулли миллат ба бунбастҳои мухталифи фикрӣ, дар маҷмуъ монанд омадани ин муносибот барои пешрафт ва тараққи миллат ва давлати тоҷик, дар ирфон, дар сараврӣ ва роҳбарӣ ва махсусан иҷтиҳод ва бознигарӣ дар бархе масоили навпайдо ва роҳи ҳалли онҳо, дар фикри муосир, умуман мутобиқ ва дархӯри замони ҳозир қадам ниҳодани аҳли дину имон ва бад-ин восита муназзаҳ нигоҳ доштани арзишҳои исломӣ ва баён доштани тафсилии ин масоил ба сабаби мусалмон будани аксарияти мардуми Тоҷикистон ва амсоли ин.

Муаллиф бар он кӯшидааст ки дар баёни ин масоил бисёр бо эҳтиёт бошад, то бар нафси ягон табақа ё шахсе расидагӣ накунад, зеро ҷомеаи мо (албатта табақаи донишманд дар назар аст) то ҳануз бо бахсҳои мутамаддинонаи фарҳангӣ рӯ ба рӯ наомада ва аз ҷигунагии муомилот ва бархӯрди бо он огоҳ нест.

Дар робита ба ин гуфтаҳо муаллиф дар нашри сирилии ин китоб мефармояд :

“Зарурати замонӣ неш омад, то ду мақоларо дар радиё бар муаллифоне, ки густохона ба ҳарими бовари мусулмонон ва бузургони дин тохтанд, дар муқобалаи ба мисл биёварам ва бархи дигареро бо равиши ҳудашон посух гуфтам, на таҳқиру тавҳини касе, ба муқтазои ин масал, “ҳаронҷӣ ки киштӣ, ҳамон бидравӣ”.

Дар ҳар сурат муаллиф бар аҳли интиқод маслиҳат медиҳад ки “ҳама ро бо тарозуи худ набояд санчид ва бо паёмонаи худ набояд паймуд” яъне дар ин чомае ҳар бешаро бепаланг пиндоштан хатост. Ва ҳам барои табақаи ба истилоҳ (руҳонии) мамлакат дастур медиҳад, ки “Дар паи санчиш ва паймудани аъмол ва кирдори худ бад-ин мизон мебош, то дигарон туро дар меъёри шаръ бубинанд, на шаръро дар мизонити”.

Муаллиф камчуръатии табақаи зиёии мамлакатро ба назар гирифта мегӯянд, ки “Онҷӣ ногузир аст, бояд гуфт вагарна фурсат аз даст биравад”.

Воқеан ҳам баъзе аз донишмандони вақтро мушоҳида кардаем ки бисёр чизро медонанд вале хомӯшанд магар ин ки гоҳ-гоҳ дар маҳфилаке ё дар хуфя бо дӯст ва ҳамроҳе чизеро ошкор мегӯянд, ки ҷои гуфтани онҳо маҳфилҳои бузург ва анҷуманҳои азими миллӣ ва давлатист, яъне гуфтанашон ногузир аст.

Дар боби “эҳсос ва таҳқиқ” аз талқини содагарой ва сабукфаҳмӣ суҳан рафта, ин амалро саҳт маҳкум ва оқибатҳои бади онро дар бардоштҳои маънавии мардум гӯшзад кардааст ва ҳам аз тафаккури истеъмормозда, аз бегонапарастии мо ва аз ҷода ва ҷаҳорҷубаи маснуъӣ ҳануз беруннашуданамон ва амсоли инҳо гуфтааст.

Ва чизи аҷиби дигаре ки муаллиф мефармояд ин аст ки мегӯяд: “Бисёриҳоро дидаем, ки ба хотири шинохти гуфтаҳои бузургон, унвони илмӣ гирифтаанд, яъне бузургии эшон танҳо дар ин инъикос ёфтааст ки баъзе аз гуфтаҳои мутафаккирон ва шоирони қаблии моро фаҳмиданд ва он ҳам на чандон боварибахш, дар сурате, ки он гуфтаҳоро ҳама бояд бидонанд, бидуни унвони илмӣ гирифтаан”. Ба ибораи дигар муаллиф “олимон”-ро ба фаъолияти хушёронаи эҷодкорона, ки ба манфиати миллат ва давлат мунтаҳӣ мешуда бошад, даъват намуда, эшонро аз ин ҷорҷубаи унвонпарастии хушку ҳолӣ берун кашиданист.

Ва аммо дар ҷои дигар муаллиф башорат аз он медиҳад ки хушбахтона имрӯз табақаҳои хушёре аз донишмандони ҷавон ва фарзонагони мутааххид зухур мекунанд ва заминаҳои

боэътимоди рушд ва инкишофи баъдии миллиро дар тамоми соҳаҳои мавҷудаи мамлакат, аз маънавӣ то ба моддӣ ва амсоли ин ба вучуд меоранд.

Муаллиф ҷои дигар дар шинохти донишҳои мухталифи инсонӣ аз қабилӣ ақлӣ, ҳиссӣ ва қалбӣ суҳанҳои арзишманде гуфтааст ва нақши ҳар як илмро дар пешрафти моддӣ ва маънавии ҷомеаи инсонӣ барои хонанда ба содагӣ баён дошта аст. Ёдар ин миён, донишҳои ладунӣ яъне қалбиро ҳамчун як шахси бо имони мутадайн, дар забари дигар донишҳо қарор медиҳад ва барои исботи он ин натиҷа бардории зебои худро меғӯяд: “Ин ҷо аз маълумот ва мудракоти руҳ чи бигӯям, ки диданист на гуфтани ва шунидани ман ки набудам ва надидам чи бигӯям? Чун онон, ки буданд ва диданд чизе нагуфтанд”.

Умуман дар хусуси улуми истидлолӣ, бо иловаи назариёти ҷадиде чанд аз худ, асосан тақия ба ҳамон назариёти Имом Муҳаммади Ғаззоли дорад, ки иддаи касире аз донишмандони маъруфи олам низ бар ҳамин назар буда ва ҳастанд.

Ба хотири инкишофи маънавии мардум, билхусус ширкат дар маҳфилҳои бузурги донишҳои ақлӣ ва амсоли ин, бархӯрдории комилро аз улуми фалсафӣ, калом ва мантиқ тавсия мекунад.

Ҷои дигар мусалмононро бад-он даъват мекунад, ки аз ҳамбадбинӣ ва бадгӯии байни худӣ, ки баъзан ба иллати гуногунандешӣ ва ё гуногунмазҳабӣ миёни мусалмонон сар мезанад, худдорӣ намоянд, душмани умумии миллат ва дини худро бишиносанд ва алайҳи он дар якҷоягӣ муборизаҳои маънавӣ баранд, то иттиҳод ва якпорчагии миллат қавитар гардад.

Бо ибораи дигар ин тухми нифоқ ва душманиро, ки бадхоҳонӣ миллат бо ҳар роҳ дар миёни мо мекоранд, бояд аз байн бардорем, дӯстро аз душман, худиро аз бегона ба хубӣ фарқ карда тавонем.

Ба-дин хотир муаллиф дар асоси манобеъи исломӣ ба “пешвоён”-и мазҳабии мамлакат маслиҳат медиҳад, ки эшон

бояд аз бад гуфтан ва таҳқири афроде ки пайрави таълимоти онҳо ё мазҳаби онҳо нестанд парҳез кунанд.

Воқеан ҳамчунон ки баъзан мушоҳида мешавад дар масочид ва ё дигар маҳофили мухталиф, нафаре барои анҷом надодани ҷузъиёте аз амалҳои ибодатӣ ва дигар марсумоти одатшуда, бо кадом сабабе инҳироф ҷустааст, мавриди таҳқир ва сарзаниш қарор мегирад, дар сурате ки дастуроти шаръӣ бад-ин гуна равиши дурушт ва муомилаи номатлуб муҳолифатдоранд.

Дар ниҳоят дар баробари дигар афроди ҷомеа, барои пешвоёни мазҳабӣ низ таъкид медорад, ки бояд дар замони нав ки чандин ҳаводиси тозазуҳури замонӣ ба миён омада ва ҳануз ҳам донишмандони динии мо роҳҳои муносиботи мушахассро ба онҳо муайян накардаанд, бо роҳи иҷтиҳод ҳалли онҳоро дар миён гузоранд.

Ӯ мегӯяд: “...дунё пайваста зери таквин ва офариниши илоҳӣ қарор дорад, пас бояд дар бархе аз умур ва воқеиятҳои тоза ва навпайдо, таҷдиди назар аз роҳҳои машруъ ва афкор ва назариёти мантиқӣ ва боасос сурат бигирад, чунон ки Имоми Аъзам (р) ва дигарон мекарданд”. Пас бо овардани далоили қуръонӣ ва аҳодиси набавӣ баён медорад, ки дар ин ду манбаъи асосии шаръӣ далолат, балки таъкидаст бар сӣҳати иҷтиҳод ва лузуми он барои уммат, яъне иҷтиҳод дар ҳар замон ки ҳочат ба он бошад, ногузир ва ҳатмист.

Бобе аз ин китоб дар ёдовари аз пешвоёни динӣ ва милли дар замони шӯравист, ки то ба имрӯз дар адабиёти бадеӣ ва илмӣ таърихӣ, аз онҳо камтар ёд мешавад. Ин боб низ саҳифае чанд аз шиносномаи миллати тоҷикро равшан ва нуронӣ месозад.

Дар сохтори китоб низ як навъ тозанигорие мушоҳида мешавад, ки дар адабиёти илмӣ - омавии имрӯзӣ чунин тарзи нигориш камтар ба назар мерасад.

Дар баъзе маворид ин китоб, “Ғулистон”- и Саъдиро ба ёд меорад, яъне бо овардани ҳикоят ва тамсилот ва бо шеър афзудани онҳо, ки ин ашъор теъдоде аз ҳуди муаллиф ва қисмате

ҳам аз офаридаҳои бузургони миллати моянд. Шеърҳо дар баёни мазмуни ҳикоят ва ё афзуда бар давоми онҳо хеле муносиб афтодаанд.

Дар баъзе маворид баҳсҳои фалсафӣ, ҳикмат ва калом, ҳамчунин дигар масоили муосири иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дар шакли ҳикоят ва тамсилот ва ё шарҳу тавзеҳ ва баҳсҳои бевоситаи муаллиф бо хонанда гирд омадаанд, ки ин рангорангӣ, хонандаро аз ҳастагии мутолеа берун мекашад.

Забони таълиф низ хело ҷолиб аст ва бештар майл ба шакли класикии форсии дарӣ, яъне ба асолати забони аҷдодӣ дорад.

Дар охир гуфторҳои кӯтоҳи ҳикматомезе аз ҷакидаҳои ҳомаи муаллиф ҳамчун ҳусни ихтитоми китоб омадаанд, ки хонандаро бетаъсир нахоханд гузошт.

Дар китоб ҳама мавзӯ ва масоил ниҳодашуда, ба ҳадди лозимӣ бо далилу бурҳони илмӣ ва мантиқӣ барои хонанда возеҳ ва равшан пешкаш гардидаанд.

Дар маҷмӯи устод Навид тавонистааст, ки барои хонандаи ҷомеаи имрӯз, як китоби шоистаи мутолеаро таълиф кунад ва бо дар миён ниҳодани масоили зиёде дар он, ҷомеаро ба тафаккур ва андешаи созандае ҳидоят намояд.

Мояи масаррат аст, ки ҳамакунун китоби мазбур бо ҳуруфоти сириллик ба нашр мерасад ва ба-дин восита қишрҳои гуногуни ҷомеа метавонанд ба осонӣ аз андешаҳои волои устоди арҷманди мо баҳравар гарданд.

*Нурмуҳаммад Амиршоҳӣ,
Сармуҳаррири Сарредаксияи илмӣ
Энсиклопедияи Миллии Тоҷик.
ш. Душанбе 21.07.2015*

Такриз ба китоби Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид “Иборот ва ишорот”

Истиқлоли кишвар неъматӣ бебаҳо буда, аз баракати он мардуми Тоҷикистон дар фазои сулҳу амният ва озодиву нишот ба сармебаранд. Аз ҷумлаи баракоти истиқлол аст, ки донишмандони кишвар дар таълифоти хеш аз ойину суннани милливу мазҳабӣ ва рӯзгори маънавии ҷомеа суҳан ба миён оварда, онро чун ҷузви фарҳанг арҷ мегузоранду ғиромӣ медоранд. Бар ҳилофи асри истеъморӣ ноҳудоҷӣ, ки озодии вичдон, бераҳмона поймол ва муқаддасоти милливу мазҳабӣ тавҳину таҳқир мегафт. Маҳз истиқлол аст, ки ба мо тоҷикон имкон дод аз нахустпаёмбари ростиву озодагӣ Зардушти Испитамон, ки аз табори мо буда, беибаъдовар шавем ва ҷашнҳои зебову нозанини ниёгон – Наврӯз, Меҳргон ва Садаро бошукӯҳ таҷлил намоем. Сӣ сол муқаддам касеро бовар намешуд, ки тоҷикон низ рӯзе озодона ба масҷид рафта, дар рӯзи ҷашнҳои мазҳабии Рамазону Қурбон бе тарсу ибаҳамдигарро табрик меғӯянд ва ё бо ибтиқори сарвари давлат Қуръон бо забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр мегардад. Пас мебоҷад қадри ин неъматро донисту бар он шукрона кард.

Рисолаи донишманди тоҷик, арбоби давлатӣ ва фарҳангии кишвар Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид сайрест дар дунёи ирфону фалсафа ва маорифи динии ниёгон. Дар тавзеҳи номи китоб муаллиф ишора намуда, ки ба масоили ақида, ахлоқ, фалсафа, ирфон ва ғайра дахлу баррасӣ мекунад. Аз муҳтавои китоб ва баррасиҳои муаллиф чунин бармеояд, ки ҳамнишинӣ бо аҳли дил ва унс бо адабиёти мазҳабиву ирфонии ниёгон маншаи илҳому эҷоди вай гардидааст. Бар расми кутуби гузашта аз боварҳои руҳонӣ ё ҳамон имон оғоз мекунад, ки аъмоли инсонро ҳидоятгар буда, вайро ба манзили саодат раҳнамун месозад. Навид бар ин аст, ки донишу имон мукаммили якдигаранд ва “дониши бидуни имон ва яқин суду баҳраи фарогир надорад”.

Ба дунболи он аз ахлоқ ва аъмол ёдовар гашта, осори донишмандони Шарқу Ғарбро дарнавардида, аз Афлотуну Иманнуил

Кант то Баҳоваддини Нақшбанд ва дигар орифон ёдовар мешавад. Муаллиф бар ин бовар аст, ки дар баробари авомили сиёсӣ фасоди ахлоқӣ ва гарданфарозиву нихвату ситамгарӣ аз асбоби сукути импературии Рум гардид.

Дилномаи муаллиф, ки аз рашаҳоту таровишҳои амвоҷи дил маншаъ гирифта, соликро ба водии дил раҳнамун месозад, аз каромати навъи башар ва гиромӣ будани фарзандони Одам дар фалсафаи офариниш сухан ба миён меоварад. Чун меҳри ононро дар дил парварда, номашонро бар дафтару девон мукаррар овардааст. Навид бо така бар яке аз оёти қуръонӣ, ки ҷойгоҳи касонеро, ки медонанд ва касонеро, ки намедонанд баробар намешуморад, ҷойгоҳи донишҳои таҷрибиро, ки бар пояи истидлолу мантиқ устуворанд арҷ мениҳад. Ё Идриси набиро асосгузори хатту ҳикмат дар миёни ҳамнавбон дониста, ин неъматӣ бебаҳоро барои навъи башар судманду муфид медонад. Иҷтиҳодно, ки баъзе аз муқаллидон танҳо пайравӣ аз Қуръону суннат мешуморанд, муаллиф бо така бар як гуфтори пайғамбар муттақӣ бар ақл медонад, ки чун Расули Худо Маозӣ Ҷабалро ба Яман фиристоду пурсид, ки агар дар Қуръону суннат чизе барои пайравӣ наёбӣ, ба чӣ амал кунӣ, вай бедиранг посух дод, ки “бо ақл ва назари худ иҷтиҳод намоям”. Ба дунболи он сухан аз фалсафаву калому мантиқ омадааст, ки ҷаҳонбинии муаллифро ба намоиш гузошта.

Ҳамин тавр, дар идомаи рисола ба мавзӯоте чун зиндагӣ аз нигоҳи Ҷалолуддини Балхӣ, ойини роҳбарӣ дар андешаи ниёгон, вижагиҳои фармондор, нукот, иҷтиҳод дар асри ҳозир ва шавоҳиду лавозими он пардохта, бори дигар бар аҳамияти улуми ақливу истидлолӣ дар замони муосир таъкид мекунад, ки хеле муфиду судманд аст. Чун бо камоли таассуф бояд гуфт, ки тавре мушоҳида мешавад иддае аз ҷавонони хому ноогоҳ ва қишргаро имрӯз бо номи дин ё зери ниқоби дин мардумонро ба безорӣ аз дунё ва парҳез аз қору халлоқият даъват мекунанд. Дар қолиби ин гуфтумон муаллиф ба афроди мазҳабсиз, ки сафи онон низ рӯ ба афзунӣ ниҳода, ворида баҳс шуда, аҳолиби он барои ҷомеа ва

давлатро шарҳ додааст. Муаллифи рисола бар ин бовар аст, ки “зиёну зарари ин дасисаҳои нав аз ҷангу куштор даҳшатноктару харобиовартар аст”.

Китоб бо бахшҳои ирфон ва хилвати андеша поён мепазирад. Гуфта мешавад, ки ирфон ҷузви муҳими адабиёти гузаштаи мо буда, бо фарҳанги бумии минтақа пайванд ҳӯрдааст. Дар ин баҳс муврифӣ будани ирфон бо ақидаи аҳли суннату ҷамоат низ бо далоили таърихӣ баён ёфтааст. Андешаҳои дар танҳой эҷодшуда низ ҳосили марому таровишҳои руҳонии муаллифанд, ки ҳамчун муште аз харвор ба яке аз онҳо иктифо мекунем: “ҳақиқат на он аст, ки ту исбот соӣ ё ман ё дигаре, ҳақиқат он аст, ки мутобиқи воқеият бошад ва ин бе исботи ману ту вуҷуд дорад. Пас шинохт ба кор аст”.

Ҳамин тавр Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид дил ба дарёи андешаву илҳом зада, гавҳарҳое аз амвоҷи хурӯшони рӯзгори мозиву кунунӣ ба даст оварда, ки рангину ҷаззобанд. Ин гуфторҳо бар мабной фарҳанги мазҳабии тоҷикон ва боварҳои динии ниёгон эҷод шудаанд, ки хонандаро басирату маънавият мебахшанд.

**Сардори шуъбаи Пажӯҳишҳои ислומии Маркази
исломшиносӣ дар назди Президенти Ҷумҳурии
Тоҷикистон доктори илмҳои таърих
Сайфуллоҳи Муллоҷон**

Тақриз ба китоби "Иборот ва ишорот"

Замони истиқлолият, бознигарӣ ва навсозии тамоми андеша ва шеваи фикрии аҳли ҷомеа ро талаб менамояд. Зеро, истиқлолияти воқеии иҷтимоӣ иқтисодӣ, махсусан фарҳангӣ, пеш аз ҳама ба истиқлолияти фикрӣ ва худшиносии маънавии шаҳрвандони кишвар таъям менамояд. Андешаи динӣ ва арзишҳои исломӣ бошад, чиҳати мусулмон будани аксари кули мардуми Тоҷикистон ва ҷойгоҳи амиқ доштани ин арзишҳо дар фарҳангу маънавиёти ин мардум унсурҳои муҳим ва метавон гуфт, ки аслии ҷаҳонбинӣ ҷаҳонсозии онҳоро ташкил менамоянд.

Аз ин рӯ наздик намудани ин арзишҳо ба талаботи замони муосир ва ҳамҷунин ба манфиатҳои миллату давлат мувофиқ сохтани онҳо вазифаи инсонӣ ва имонии қишри равшанфикри ҷомеа ба шумор меравад. Зеро аз наздик омадани арзишҳо ва меъёрҳои номбурда инкишофи пешрафт ва суботи яқиндорӣ қишвари азизамон вобастагӣ дорад.

Мо мебинем, ки тайи солҳои охир дар фазои фарҳангӣ ва динии кишварамон пайвасти равию ҳаракатҳои ақидаҳои бегона зӯҳур мекунад ва аҳли ҷомеа, махсусан ҷавонро ба гирдоби ғояҳои ҳатарзо ва ифротӣ, ки ба гузаштаи диндорӣ мардумон бегонаанд, кашидани мешаванд. Ин равиҳо аз вучуд доштани ҳолигӣ дар ин фазо ва набудани адабиёту таълифоти навини динӣ фикҳӣ, ки руҳия ва талаботи маънавии мардумро қонеъ карда, бар асоси меъёрҳои суннати онҳо иншо шуда бошанд, моҳирона истифода мебаранд.

Ҳамзамон, шубҳагирӣ қишри равшанфикри ҷомеа дар муносибат бо арзишҳои динӣ ва аз тарафи иддае аз диндорон низ зид гузаштаи арзишҳои динӣ бо миллӣ, мушкilotи ин масъаларо зиёдтар мегардонад.

Аз ин рӯ, бархе аз донишмандон ва нафарони огоҳу бедори миллат, ки тақдирӣ имрӯзу фардои кишвару давлат барои онҳо бегона нест, пайи пурра намудани ин ҳолигӣ ва берун овардани вазъ аз ин бунбасти, иқдомҳои ҷиддӣ мегиранд.

Таълифи навини Мухаммадии Ҳодизода бо номи «Иборот ва ишорот» - яке аз ин гуна иқдомҳо ба шумор меравад. Муаллиф дар асоси манобеи гуногуни ҳам илмӣ ҳам фикҳӣ исломӣ кӯшиш намудааст байни қишрҳои гуногуни ҷомеа, ки имрӯз таъям ва хоҳи-

ши пазируфтани якдигарро дар пахлуи ҳам надоранд, як наздикшавӣ ва фазои мусолимамомезро ба вучуд биёрад.

Муҳимтар аз ҳама ин аст, ки ӯ кӯшиш намудааст, маҳаки ин наздикшавӣ ва баҳамоии қишру табақаҳои гуногуни ҷомеа бояд дар атрофи манфиатҳои милливу давлатӣ сураат бигиранд. Аз назари эшон манфиатҳои милли ҳаргиз аз манофеъ ва арзишҳои динӣ ҷудо нестанд.

Ин таълиф рисолае дар бораи ахлоқ, ақида, имон, шеваи донишҳои мухталиф, улуи иҷтимоӣ, тарзи рӯзгордорӣ, муносибати ноҳамвори фазои дунявӣ бо муҳити динӣ, ки боиси пайдоиши раҳнаҳо ва тазодҳои номатлубе дар ҳаёти фарҳангии кишвар мешаванд ва ғайраҳо мебошад.

Муаллиф хеле эҳтиёткорона, вале мунсифона ба хонандаи худ муроҷиат менамояд, ки бо ин ҳама дасисаҳои бадхоҳон, мо аз беҳабарӣ ва ноогоҳӣ даргир бо ҳудем ва «ғаҳ ба хунрезии ҳам бармехезем ва ғаҳ ба бад гуфтани ҳам барменишинем».

Ба андешаи ӯ мушкилот ва заъфу нотаवонии мо дар ҷаҳолату нодонӣ, ғафлатзадагиву қарахтии ҳудамон ҳаст ва бегонагону бадхоҳон аз ин вазъият хеле устокорона истифода мебаранд, ки аз ин варта бояд ҳудро бо ҳушёриву донишандӯзӣ ва иҷрои амалҳои некӯ ва хайр берун кашем. Дар ин маврид ӯ зикр менамояд, ки бояд ба бедорию ҳушёрӣ воқеӣ расид, бояд ин даҳшату ваҳшатро даршикаст ва низ таҷрибаву ояндабинӣ касб намуд. Ҷиҳати амалӣ шудани ин хостаҳо ба андешаи муаллиф он чунон бояд зист, ки аз ту ривояте, ё ҳикояте аз хубиҳо ёдгор бимонад, на шикваю шикояте, ё зиндагоние он чунон бояд намуд, ки бо некӣ ёдат бикунанд, на аз бедодию ҷаҳолатат фарёдҳо бикашанд.

Муаллиф дар ин рисола андеша ва падидаи хеле номатлуби ҳаёти мусулмонон, зухуроти қанорагирӣ ва зоҳидию дунёбезориро ба риштаи интиқод қашидааст.

Ӯ ибронз намудааст, ки аслан дар Исломи асил ягон ҷо даъват ба ҳилватнишинӣ ва ифрот дар масъалаҳои дунёбезорию охирагарой вучуд надорад. Балки амалҳои неки дунёӣ ва созандагиро эҷодкорӣ барои мусулмон яке аз масъулиятҳои муҳим ба шумор меоянд.

Қайд намудан бамаврид аст, ки ин масъаларо дигар донишмандон ва андешаварзони исломӣ, чун Муҳаммад Иқболи Лоҳурӣ

низ таъкид намуда, мусулмононро ба кори созандаи дунёӣ дар партави шинохти воқеъӣ аз дин, даъват намуда буданд.

Ба андешаи муаллифи «Иборот ва ишорот» Мухаммадии Ҳодизодаи Навид бошад, барои фарди мусулмон ҷоиз нест, ки аз масоили иҷтимоӣ канора биравад ва гушанишинию зухдро ихтиёр бикунад. Барои исботи андешаҳои худ аз аҳодис ва дигар сарчашмаҳои исломӣ далелҳои муътамад меоварад.

Дар идомаи ин суҳанон меафзояд, ки воқеияти низоми ҷомеаи башарӣ низ ин ҳақиқатро равшан месозад, ки инсон наметавонад берун аз гурӯҳ ва анбӯҳи мардумон зиндагонии шоиста ва маданӣ дошта бошад, вагарна ба инсони биёбонӣ ва ҷангалӣ табдил хоҳад ёфт.

Ҷои дигар аҳамияти касбу ҳунарро ташвиқ намуда, фарди мусулмононро дар баробари иҷрои фароизи динӣ ба азхуднамудани касбу ҳунаре даъват менамояд.

Дар нисбати ҷомеаи муосир бошад, даъват менамояд, ки фарди мусулмон ба андухтани донишҳои воқеӣ ва ба амалия пайваست намудани онҳо эҳтиёҷ дорад. Муаллиф андешаҳои худро асоснок намуда, қайд намудааст, ки ҳама пешвоёни мазҳабӣ ва пайғамбарони ростин, соҳиби касбу ҳунар ва фаъолияти будаанд ва аз меҳнати дастонашон нони ҳалол хурдаанд. Ин масъала барои ҷомеаи ҳозираи мо аҳамияти бағоят муҳимми амалӣ дорад.

Барои замони муосир бошад, муаллиф таъкид менамояд, ки дар ин аср мо ниёз ва эҳтиёҷи афзун аз пештара ба таҳқиқоти илмӣ, бо далоил ва ҳуҷҷатҳои ақлӣ, мантиқӣ, улуми истидлолӣ ва амалӣ дорем, то рӯи ақида ва арзишҳои динии худ бо дид ва дидгоҳҳои тоза коре ба анҷом бирасонем.

Поинтар аз он зикр менамояд, ки зарурияти замонӣ дигар чизро тақозо менамояд, таҳқиқ ва бознигарии тоза моро зарур аст, кӯшиш ва тақобуи нав аз тариқи ҳам инфиродӣ ва ҳам дастаҷамъона, то дарҳои маърифат ба руи мо боз гарданд. Чунин шеваи масъалагузорӣ ва услуби нигориш, аҳамияти рисолаҳо боло мебарад.

Китоб бо забони фасеҳ ва сабки барои хонанда хеле равшан, эҷод ва таълиф ёфтааст. Бисёр матолиб ва масоили гузошташударо дар охир муаллиф бо қитаоти шеърӣ ҷамъбаст

намудааст, ки паҳлуҳои гуногуни масъала равшантар шуда, мундариҷа ва мӯҳтавои он гӯшнавоз ва муассир садо медиҳанд.

Ҷойҳои дигар услуби насри мусаччаъ низ ба чашм меҳурад, ки он хоси адабиёти ирфонӣ ва тасаввуфӣ гузаштагонамон буда, барои доираҳои ҳам илмӣ ва ҳам оммавӣ ошно аст.

Муаллиф оятҳои қуръонӣ, шарҳи ҳадисҳо ва таъбиру тафсири онҳоро дар асоси равиши фикрии ҳанафӣ мардумамон овардааст, ки бо хостаҳо ва ниёзҳои эътиқодии диндорон ва кули мардум хеле созгор меафтанд.

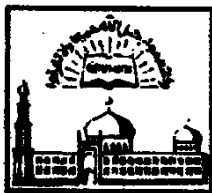
Ӯ таъкид менамояд, ки аз сабаби фориғболӣ ва бетаваҷҷӯхӣ бештари уламои дин чанбаҳои хеле муҳими таълимоти беназири Имом Абӯҳанифа ва бардошти олимонаи ӯ аз Қуръон ва ҳадис дар маҷолоти гуногуни ҳаёти башарӣ, ба вижа ҷомеаи мусалмонон дур аз омӯзишу пажӯҳиш монда, ҳар беҳувият ва олимнамо аз ин таълимоти ноб истифодаи суъ менамоянд.

Ҳамин тариқ, китоби «Иборот ва ишорот» дар ҷаҳорҷубаи фарҳанги динӣ ва руҳияи эътиқодмандонаи мардуми мо эҷод ва иншо шуда, ба хусус дар болоравии маърифати исломӣ, таълиму тарбияи ҷавонон ва ба қорҳои хайр ҷалб намудани онҳо нақши муҳимме хоҳад дошт.

**Номзади илмҳои фалсафа, мудири
бахши диншиносии Институти
фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи
Баҳоваддинови АИ ҶТ
МирзоевА. Ғаффор
12.03.2015.**

МАРКАЗИ ИСЛОМИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИ-
СТОН
РАЁСАТИ ФАТВО

المركز الاسلامي
لجمهورية تاجيكستان
دار الإفتاء

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, 734001, к. Шодмонӣ, 58. Тел. (992 37) 224-25-11, Факс. (992 37) 221-16-45

№ 18 аз « 24 » 02 с.2015

رقم ١٨ " " ١٤٣٦ هجري

بسم الله الرحمن الرحيم

Тақриз

Ҳикмату дониш ва адабу ахлоқ ҳамеша барои инсоният сарчашмаи асосии ғизои маънавию рӯҳонӣ буду ҳаст. Ҳар шахсе, ки соҳиби илму дониши воқеӣ ва ахлоқи ҳамидаву фитрати солим бошад, на танҳо худро ба маъвои мақсуд мерасонад, балки дигаронро низ ба ин роҳи рост раҳнамун месозад.

Ҷомеаи башарӣ, ки дар замони кунунӣ гирифтори бӯҳрони маънавии азим гаштааст, ниёзи бештар ба илму фарҳанг, хиради солим ва тафаккури созанда дорад.

Аз ҳар вақте бештар имрӯз бояд китобу дастурҳои илмӣ мавриди таҳқиқу баррасии комил қарор гирифта, барои аҳли ҷомеа, хусусан ҷавонону наврасон пешкаш гардад. Зеро ҷавонону наврасон, ки созандагони ояндаи ҷомеа ҳастанд, бояд ақли солим ва фарҳанги баланди миллию худогоҳӣ дошта бошанд.

Аммо бо таассуф бояд гуфт, ки коҳиши маънавии ҷомеаи мо, аз як тараф аз сабаби кам рӯ овардани ҷавонону наврасон ба омӯзиши илму дониш бошад, аз ҷониби дигар кам будани адабиёти гуногуни илмию фарҳангӣ, энциклопедӣ, қомусшиносӣ, техникую муҳандисӣ ва таърихию забоншиносӣ бо забони тоҷикӣ.

Китоби “Иборот ва ишорот”, ки ба қалами донишманди маъруф Мухаммадӣ Ҳодизода мансуб аст, метавонад аз ҷумлаи чунин асарҳои барои ҷомеаи мо зарур бошад.

Ин асар роҷеъ ба масоили гуногуни ҳаёти ҷомеа баҳс намуда, андешаҳои созанда ва ислоҳҷӯёнаи муаллиф бо сабки зебову равон рӯи коғаз таровидааст.

Услуби нигориши нависанда ба насри мусаччаъи адабиёти классикӣ мемонад ва ин тарзи баён барои хонанда фарҳанги асилу инсонсози гузаштагонро ёдовар мешавад, чунки рӯ овардан ба ин хазинаи гаронбаҳо дар асри ҷаҳонишавӣ роҳест ба сӯи наҷот аз хатари бегонашавӣ.

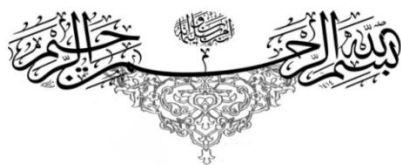
Китоби мазкур бахшҳои гуногуни ҳаёти ҷомеа, аз ҷумла ақида, иҷтимоъ, ахлоқ, ирфон ва ғайраро таҳлилу баррасӣ намуда, доир ба масъалаҳои мухталифи динию иҷтимоӣ ва миллию фарҳангӣ фикру андешаҳои созанда ва муҳаққиқона баён намудааст.

Муҳтавои китоб хонандаро ба сӯи омӯзиши илму дониши ростин фаро хонда, ҳисси донишандӯзию эҷодкорӣ, сабъу талош барои расидан ба камолоти олий ва орошта будан ба ахлоқи зебои инсонӣ, пос доштани муқаддасоти миллӣ ва асолати фарҳангӣ, ҳифзи арзишҳои динӣ ва ҳештаншиносию ҳудогоҳӣ, истифода аз меросу фарҳанги аҷдодӣ, фурсат доништини умри гаронмоя ва дигар ҷиҳатҳои неки созандаро дар қалби ӯ бедор месозад.

Умедворем, ин асар барои муаллимону толибилмон ва доираи васеи хонандагони тоҷик аз манфиат холи набошад ва барои тақомули ғизои маънавии онҳо мусоидат намояд.

Хулоса, таъбу нашри китоби “Иборот ва ишорот” барои дӯстдорони фарҳангу маънавиёт армуғони тозае буда, ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи маърифати динӣ, фарҳанги миллии исломӣ ва ҳудогоҳию ҳештаншиносии мардуми кишварамон муфид хоҳад буд.

Мутахассиси Раёсати Ҷамоати
МИҶТ Қурбонов Х.
24. 02. 2015

Пешгуфтор аз муаллиф

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا

**Парвардигоро! Моро аз назди худ раҳмате арзонӣ дор ва
роҳи начоте бароямон фароҳам соз!**

Ситоиш мар Худовандро, ки дилҳои моро ба нури маърифат равшан намуд ва ба андозаи истеъдод ҳақиқати ашёро ба мо бинмуд, бо илтиҷо ва зори мо ба даргоҳи бениёзии Ў ва аз ҷиҳати ниёзи мо ба Ў, бо муқтазои ин ояти карима:

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (114 - طه)¹

Яъне: «Бигӯ Парвардигорам донишамро афзун бинмо» ва бо иршоди ин ҳадиси Паёбари бузургвори Ислом Муҳаммад (алайҳи-с-салом), ки фармудаанд:

(اللهم أرني الحق حقاً وارزقني اتباعه، وأرني الباطل باطلاً وارزقني اجتنابه، ولا

تجعلهُ ملتبساً عليّ فأُضل)²

Яъне: «Бор Илоҳо, ҳақро ба ман ҳамчунон, ки ҳаст бинмой ва рӯзиям деҳ пайравии онро ва ботилро ҳамчунон ки ҳаст ба ман бинмой ва рӯзиям бидеҳ дурии аз онро ва пӯшида магардон (ҳақро) бар ман, пас гумроҳ гардам.»

Ва бо далолати ин дуои маъсур, ки аз бузургон ривоят шудааст:³ (اللَّهُمَّ أَرِنَا حَقَائِقَ الْأَشْيَاءِ كَمَا هِيَ)

¹ Сураи «Тоҳо», ояти 114.

² Ин дуо бо ривояти Умар ибни Хаттоб (р) аз Паёмбар (с) омадаас: Ибни Касир, «Бидоят ва ниҳоят», ҷ.1, с.444.

Яъне, «Бор Худоё ҳақиқати ашёро ҳамчунон ки ҳаст бар мо бинмой», ки инҳо тавзеҳ ва тафсири он ояти қуръонист.

Пас дуруд мар он сарвар ва меҳтари оламиёнро, ки шорех ва муфассири латоиф ва нукоти қуръонӣ ва лисони сидқи асрори раббонист. Дуруди дигар ба фарзандон ва хонадону ёрони он сарвару саркори ду ҷаҳон ва баргузидаи инсу ҷон.

Сипас чун назар дар рӯзгори гузашта ва умри сипаришуда ва андеша дар баҳра ва ҳосили кишта ва дуруда кардам, надидам он моя аз бандагӣ ва кирдори некӯ ки ба кор ояд ва андар хури шумор. Доништа шуд, ки хануз андар хамаи як кӯчаам ва оғози бодия. Гарде аз корвонҳо дидам ва нақши поирафтагон озмуда, равандаам на расанда ва роҳнопаймудаи гомфарсуда.

Вале шоду шодобам аз ин, ки дар ёду ҳавои манзилам ва сад доғи ҳасрат дар дидам:

Шодихурдаи ишқам эй Навид медонӣ ?!

Номи дилбарам бар лаб, доғи дилбарам дар дил.

Дигар шукру сипоси ин давлат бо чӣ забон бигӯям ки аз равандагонам, на бозмондагон, аз пуяндагонам на афсурдагон.

Агар бигӯям, ки ҳечам, дурӯғ ва фузулист ва агар ангорам, ки фарогир ва басичам, ҳарфи ноқабулест, ҳамчунон ки инкори худӣ норавост, изҳори бартарӣ низ нобаҷост. Пас мани ман дар хури ҷавлонгаҳи худист ва ҳастие миёни будиву нобудист, адамам ки бар худ тӯҳмати ҳастӣ бастам ва бад-ин пиндор аз нестӣ растам:

Зи худ гумгаштаам чун маънии мавҳумтаъбирам,

Ки дар оинаҳо як ҷилва пайдо нест тасвирам.

(Навид)

³ Дуюе, ки аз бузургони дин ривоят шудааст. Аз ҷумла, Алӣ (раз), Яҳё ибни Муъози Розӣ, Шайх Аҳмади сарҳиндӣ, Ибни Арабӣ, Наҷмуддини Кубро...Ва онро ҳадис медонанд.

Агар ногуфтание гуфтам ва ношунидание шунуфтам, агар дар роҳи норафтани шитофтам ва аз рафтани рӯй бартофтам, пас дар ниёз ва илтиҷои фитрии худ афзудам ва аз бениёзии мутлақи Ў таъоло чизе коста нашуд.

Агар омезам, бо корвони ошуфтагон ва дилсӯхтағони Ў омезам ва агар бигрезам ҳам сӯи Ў бигрезам. Ҳамчунин аст ҳоли ман, ҳамчунон, ки дирӯзи ман, вой аз саъйи норасои ман, дар пардаи ғайб аст фардои ман.

Дар чӯши ин парешонӣ нигоҳе бар хирмани аз сара ва носара андӯхтаи худ кардам ва бо парвезани андешаҳои бовару имон ва ихлосу эҳсон пок ва сара аз хошоку носара чудо кардам. Бар норавоу радӣ надомату ҳасрат хурдам ва он андак сармоя ва раҳовард аз бизоати музҷотро (камарзиш) ғанимат овардам, то бозмондагон аз он суде бибаранд, умеди наҷоти охиратро. Бошад, ки ин колои ночизро бо фазлу карам дар рӯзи растохез ва бозори маҳшар аз мо бихаранд, бо пурдилӣ ва умеди ин, ки ноқид (арзишгузор) карим аст ва лутфи ӯ амим (фарогир) ва дигар дилпур аз онам, ки шоҳид ва шофиёе дар миён аст ва ӯ маҳбуби Худованди меҳрабон аст.

Чое дар доираи замон ва макон гуфтам, то напиндорӣ ки мурдаам ва гоҳе фаротар аз он, то наангорӣ, ки роҳ бад-он сӯ набурдаам. Агар оғоз сармад аст ва агар анҷом абад, мо ҳаргиз аз миёни ин ду ҳад берун набудаем ва набошем.

Ва чун ҳар мазмунро ишоратест ва ҳар маъниро иборате, аз асолати гуфтор ва салосати баён пайравӣ намудам, азбаски дилам аз норавонӣ ва ноҳамвории гӯйиш ва навиштори забони кунунӣ гирифта.

Бо вучуди инки медонам:

من سنف فقد استهدف ومن الف فقد استقذف

Ҳар киро сурати маънӣ рақами дафтар шуд,
Бе гумон ӯ ҳадафи тири маломатгар шуд.

Навид

Вале, аз хонандаи андешманд ва диалогоҳ умеди бахшиш
ва ислоҳи лағжиш бо муқтазои ин ояти карима:

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا⁴

Яъне, “Ва касоне, ки гувоҳии дурӯғ намедиханд ва чун ба
(кори) лағв (беҳуда) бигзаранд, бузургворона мегузаранд”, ва
таманнои дуои хайр дорам.

Аммо бо камоли ниёзмандӣ зорӣ ва илтиҷоям аз даргоҳи
бениёзи Худованди банданавоз ин аст:

Ё раб, ба дарат рӯи ниёз овардам,

Не ҳаҷчу закоту не намоз овардам.

Қоне, ки рамида буд аз дарғаҳи ту,

Бигрифта ба дарғаҳи ту боз овардам.

Чашмдор аз раҳмати Худовандӣ, Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид.

⁴ Сураи «Фурқон», ояти 72.

Нахустгуфтори

муаллиф дар такмилаи китоб

Сано мар Худованди бахшандаро,
Ба ҳикмат ҷаҳонофаринандаро.
Ҳама зеру боло санохони Ёст,
Ду олам пур аз ғайзу эҳсони Ёст.
Ба сози латофат ҷу оҳанг баст,
Ҷаҳоне ҷунин ранг дар ранг баст.
Шақоик ба саҳро, ақиқ дар Яман,
Шукуфа ба боғу суман дар ҷаман,
Ҳама шаклу зебогии ин ҷаҳон,
Зи лутфи амими вай омад нишон.
Пас аз ҳамду тасбиҳу тақдиси том,
Дуруд Мустафоро алайҳи- с-салом.
Ки ё чун набудӣ, ҷаҳоне набуд,
Замине набуд в-осмоне набуд.
Дуруде бар олу бар асҳоби ё,
Бар азвочу атбоу аҳбоби ё.

Сипоси созгории тавфиқи Худовандиро ҷи гуна бигуям,
ки рӯзгорам ғароҳам сохт, то ин навиштаро дигарбора ба
бозхонӣ ва бозрасӣ бикашам ва саранҷом ба бозсозиву боз-
пардозӣ бирасам!

Агарчӣ паёмадҳову сарнавиштҳо аз пешнавиштаҳои
лавҳи азаланд, вале дар дунёи асбобу илал ангезаҳое низ
буданд, ки маро бар ин кор во доштанд ва шавқу дилбастагӣ,
майлу қасд ва оҳанги рафтани дар ин роҳро дар дилам
бигмоштанд.

Чӣ ғаҳр бифрӯшам, ки ин ҳама баҳра аз пешаи ман аст!
Ва чӣ бинозам, ки ин гуфта аз таровиши хомаи ману ҷавҳари
андешаи ман аст!

Нек медонам, ки баҳонае дар миёна беш набошам!

Равшанам гашта, ки ин шукуфаву раёҳин на аз сарзамини
обу гиланд, бал аз гулистони шодобу баҳоройини чону
диланд:

Гар дили мо соф будӣ, ҳарф соф,
Варна суханҳо ҳама лофу газоф.

Навид

Ва агар дар дил сафову рӯшание ҳаст ва сипос мар
Худойро, ки ҳаст, ман аз худ наёвардам, ман худ чӣ кораам?!
Инҳо ҳама аз Ёст ва аз меҳрубониҳои Ё таъоло.

Пас, агар лутфу атои Ҳақ набуд,
Ман кӣ бошам в-ин ҳама гуфту шунуд?!
Ман кучо, кашфи ҳақиқ аз кучо?!
Кай будам ҳамранги мардони Худо!

Навид

Моро кай сазад он чиро, ки на аз баҳраи пешаи мо, на аз
фаровардаҳои адешаи мо ва на аз нақши тешаи мост, аз худ
ангорем ва инро нишони камолу арҷмандии хеш бишморем!

Пас, Софии дил аз карами кибриёт.

Ман ба даргоҳи Ё ончи ки афзун, хеле афзун, на, балки
фаротар аз афзун доштамро бурдам, меҳоҳам бигуям ниёзу
афтадагӣ ва парешониву пажмурдагии ҳамешагиамро.

Аз сари бахшишу карам пазруфтанд ва аз борони раҳмат
чаманзори дилам сероб бинмуданд ва бо пайки насими улфат
дар гӯши ҷонам ин хушхабарӣ гуфтанд:

Зории ту, ҷозиби лутфи Худост.

То ин ки дар наشري гузаштаи ин рисола аз диди онон, ки
пайрави ҳарфанду пойбанди иборат бингаристам, барга -
барга ҳарфи нотаом дидам ва сафҳа - сафҳа оғози беанҷом.
Пас ҳарфро ба итмом ва оғозро то фарҷом кашидам.

Бархе аз масоили решай ва калидиرو чун барои хеле касон сарбаставу пӯшида ёфтам, бо шарҳу баёни густурда ва фарогир кӯшидам, то ин дар бикшоям ва бо гуфтори ширину ҳикоёти намакин парда бирбояму чехраи дӯшизаи маънӣ бинмоям.

Боъис ва ангезаи дигаре низ буд, ки бо дили озурда ва ҳолати афсурда ин китобро, ки дар чопи нахуст бо форсӣ буд, аз навиштори форсӣ ба сирилик биёрам.

Ва он чи маро бар сари ин кор овард, бесаводиву кӯрсаводии бештари мардумон аз ҷумла: “равшанфикрон” ҳатто, аксари муддаъиёни мазҳабу машраб ва ноогоҳии онон аз ҳарфу навиштори ниёгон буд!

Ту аз дарку фаҳми пурраи инҳо аз донишу маърифат ва одобу осори гузаштагон чӣ мепурсӣ?!

Бо ин ҳама норасоӣ ва кеҳтариву коноӣ, боз гарданкашиву лофи доноӣ чӣ андоза нозебост ва боз худнамоӣ ва худнигарӣ чои шармсориву хокбасарӣ, чӣ зишту норавост!

Моддагириёни пиру бозмонда аз даврони “Шӯроҳо”- ро ва ҷавонону миёнсолони омӯзишу парваришёфта ва баҳра гирифта аз онҳоро метавон бахшид ва узр овард.

Зеро, ин бесармоягон аз дониши воқеӣ хуб медонанд, ки осору андешаи ниёгони донишпажух ва бо диёнату фарҳанг ойинаҳои ҷавҳарнамоянд.

Ҳар дидаваре агар дар лобалои ин ойинаҳо чехраи воқеии инҳоро бо доштани сад нишонаву доғу олудагӣ аз ноогоҳиву нодонӣ ва беҳувиятиву бемоягӣ бубинад, аз эшон пур бирамад ва саҳт бигрезад. Аз ин рӯ на ҷашми дидани хат ва девону дафтари ниёгонро доранд ва на гӯши суҳане аз ишон шуниданро!

Вале, дигаронро чи бало расида?! Ононро, ки санги миллатдӯстиву ифтихор аз гузаштаи таърихӣ ба сина мезананд ва ҷилваҳову шиъорпароганиҳо болои минбар мекунанд, пас чаро

аз ҳарфи нек ва сухани поки ниёгон мепарҳезанд ва аз бовару одобу ахлоқи зебо ва некӯи онҳо мегурезанд?!

Ман аз ин қабил шикваву шикоят, афсурдагиву озурдагиҳо дар матн ва меҳвари ин китоб бисёр гуфтам ва дил холи бинмудам, вале:

Аз дарди дил шикояти беҳуда кардаам,
Дар маҳфиле, ки як дили дардошно набуд.

Навид

Аммо бештари домуллоёну мазҳабиёни мо гӯё ин ки ба ҷое расидаанд.

Бубин! Бархе ба масчиду меҳроб, бархе ба трибуну мин-бар, гурӯҳе ба курсиву дафтар, андаке ҳам то кӯҳи Қоф аз пайи тасхири деу ачинаву Сахраи ҷодуву қабилаи Ҷантармантар, дигароне то Сибирёву Питар, ҳатто то Туркистону Кошмар ва аз он ҷо ҳам фаротар. *“фаҳиҷратуху ило мо ҳоҷара илайҳи”*⁵ - баргашташ он ҷост, ки ҳавои он карда.

⁵ حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ عَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى الْمِنْبَرِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ " (صحيح البخارى - حديث - 1)

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ " (صحيح البخارى - حديث - 21)

Аз ровиёни мазкур ба тариқи иттисол, аз Умар (раз) ин ки Паёмбари Худо фармуданд: (Ҷуз ин нест, ки) корҳо (вобаста) ба ният бошанд, пас ҳар киро қасдаш Худо ва Расул бошад, пас

Ман аз ният ва дилҳои эшон чи хабар дорам!? Вале, намоди мардум гувоҳи андаруни эшонасту ойинаи рӯнамои розу нухуфтаҳо.

Сикаву сурат ва чехраҳои беғаму аз худ хурсандашон бо забони ҳол ва агар ҷои гуфтан ёбанд, бо забони қол мегӯянд: “Расидем хайрият”!

Ҳамчун он муғулак, ки гуфтандаш:

Намоз набигзорӣ?! То Худо рӯзият кушода гардонад ва гусфанду бузу улоғат (хар) афзун гардад!

Гуфт, магар чунин аст?!

Гуфтандаш, бовар бикун, ки чунин аст!

Гуфт, агар чунин бошад, қабул дорам!

Пас аз ин то муддате дар масҷид ва радаи намозгузонаш медиданд.

То ин ки пас аз гузашти чанд моҳи намозхондан гум шуд ва дигар масҷиду намозгоҳ наёмад.

Иттифоқан рӯзе дар бозораш диданд, ки гусфанду буз мефурухт.

Гуфтанд: “Эй фулон, кучостӣ гум астӣ ва ба намоз чаро намеойӣ?!”

Гуфт: “Тенғирӣ (Худо) шумода чизи бисяр бита, гуптаи шумо туппа - туғрӣ будай, чор моҳи пурра намоз хондум. Худо гуспанду бузу бузғола дод, дига пурсидагӣ чизора дод,

бозгаишаш ба сӯи Худо ва Расул бошад ва ҳар киро оҳанги дунё бошад, дар ёбад онро, ё (майлу ният)-и ӯ ба зане бошад, ҷуфти худ созад он занро, пас бозгаишаш сӯи оне бошад, ки майл сӯи он карда.

Ин ду ҳадис дар “Саҳихи Бухорӣ” бо каме тафовути лафзӣ ба хамин маъност, ки тарҷума кардем, боз ҳадиси мазкур бо санади саҳеҳ дар тамоми сунани шашгона ва дигар муснадот ҷамъан бо 480 санад ва 191 бор такрор шудааст. Ҳукми ҳадис саҳеҳ М.Н..

дига намоз хонда чӣ мекунам?! Талаб кардагӣ чизда расидум.”

Магар инҳо ҳам “расида” бошанд!?

Агар намерасиданд, чаро бештари онҳо аз музокараву ёддошти илмӣ ва дарсу бозхонди донишҳои зарурӣ ва даркорӣ, ки кайҳо фаромӯшашон гашта, мегурезанд ва дил сард кардаву шона холӣ бинмуданд?!

Шуниданд, ки Худованд дастур дода: “Бихон!” Вале, наме-хонанд, чунки “расиданд.”

Агар гӯй: Намабинӣ ки Қуръон мехонанд?!

Гӯям: бале, дидем ки бархе аз онҳо мехонанд, вале чи хондане?!

Гар ту Қуръон бад-ин наमत хонӣ

Бибари равнақи мусулмонӣ.

Саъдӣ

“Якраунал қуръона ло юҷовизу тароқиҳим ⁶...”

Яъне, “Қуръон мехонанд, вале аз гулӯгоҳашон нагзарад”.

Яъне, дар дилҳояшон ҳеҷ таъсире аз хондани Қуръон набошад ва рафторашон бо дастур ва фармоишоти Қуръон якранг набошад, чунон ки Худованди ҳакиму доно аз ҳоли эшон бо ҳикоят аз ҳабибаш дар ин ояти карима хабар дода:

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا⁷

Яъне ва Паёмбар (рӯзи қиёмат) гуяд: “Парвардгоро! Ҳамоно қавми ман ин Қуръонро раҳо карданд!”

Дар матн ва мӯҳтавои ин рисола аз зиён ва офоти зоҳир-бинӣ, илмҳои бе амал ва гуфтори бе кирдор, бале гуфтем, огоҳӣ ва бедории худ ва дигаронро.

⁶ Ҳадиси шариф, ки дар бобҳои оянда дар мӯҳтаво ва асноди он бо тафсил сухан хоҳем гуфт.

⁷ Сураи “Ал-фурқон”, ояти 30

Ин ёддошту ҳушдорҳоро на ба хотири таҳаккум ва фармонфармой ба касе ва гурӯҳе овардем ва низ мо худро аз шумори мухотабон ҷудову сево надонистем.

Боз рӯшод гуфтем, ки аз хонишу дониш дур афтодем ва ин ҷо чанд касу чанддаҳкасро истисно накардем.

Аз ин рӯ ҳамвора ва ҳамора, бо тарсу бим ва бо дили пур аз умед ба бахшишу раҳмати Ё таъоло ва бо зориву шеван Ёро хондему нолидему муя кардем ва бикунем:

Худовандо! Моро зи Худ маронӣ! Ва навмед магардонӣ! Худро ба мо бишносонӣ! Ва дониши моро афзун гардонӣ! Моро ба маърифат бикашонӣ! Ва ба ҳақиқат бирасонӣ! Ва бениёз аз хонишу дониш нагардони ва ба саркашиву мағрурӣ нарасонӣ! Ва дар ғафлату ноогоҳӣ намиронӣ! Омин!

Дар анҷоми китоб поре чанд аз чакомаи ашъор ва сурудаҳои хешро овардам, ки бо асли фармудаҳои матни китоб ҳамсонӣ ва ҳамхонӣ дорад, балки бозкушояндаву бознамояндаи онҳоянд ва дар мундариҷаи китоб чизе намеафзоянд.

Дар ин бознашр аз Худованди бахшанда ва раҳнамоянда аз рӯи ниёзу бандагӣ илтиҷову таманноям ин аст, ки тавфиқро рафиқ ва комгориро ба ёрии мардумони бедор, донишмехвару донишмадор арзонӣ дорад. То аз хондани ин маҷмуа аз сари самимияту ҷиддият ба эшон суде ва ба мо савобе бирасад. Бошад, ки ранҷҳо бар ҳадар ва саъйҳо бе самар набошанд.

Гуфтаанд: “аҳли қалам аҳли ҳунар бошанд”-у ман,

Ин раҳи дашворро бар хеш осон кардаам.

Пӯзиш орам, чун ки зери пардаи ин як ҳунар,

Сад чунон аз норасоӣҳо, ки пинҳон кардаам.

Бо умед аз раҳмати Худовандӣ,

Муҳаммадӣ Навид.

ОҒОЗИ ИН ГУФТОР АЗ ИМОН АСТ

Чун имон дар бадани ибодот ва бандагиҳо чон аст ва он бовар ба дил ва бозгӯй ба забон аст ва амалро эътибор пас аз имон ва таҳқиқи онаст.

Ва аммо имонро ихлосу яқин чон бошад ва ҳар киро дар дин ихлос нест, мунофиқу дуранг ва аз гирдонаи (доираи) бошандагони имон дар канораву бар карон бошад.

Ва чун имону ислом бо ҳам оянд, номи “Дин” бигиранд ва дини бе дилгармиву ихлосро, ки дар масал колбади бечон аст, Худованд ҳаргиз напазирад:

(الزمر - أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ) - Огоҳ бошед, дини холис (сара) аз барои Худост ва боз дар ояти 11-и ҳамин сураи фархунда: **قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ** - Бигу, ман маъмур шудаам, ки Худоро бипарастам (ва) динамро холис (сара) барои ӯ гардонам.

Инҳо намунае аз чанд оёти қуръонӣ дар ин маъност

Ба дурустӣ дидам ва ба ин ҳақиқат расидам, ки имон ва бовар ки аз амалҳои ботин ва қалб аст, бартар ва болотар аз илму дониш ва амалу кирдори зоҳир бошад. Зеро, илми ҳақиқӣ чузъе аз анвори имон бошад, на аз ақл, чунки ақл олат ва афзор аст мар шинохти Худовандро ва сабаб аст мар маърифат ва имонро, на иллати (боястгор)-и андарёфти онҳо.

Ва боз ҳамчунон, ки Шайх Абубакри Воситӣ (рх) фармуда: “...Ақл олати иқомат кардани (барпо доштани) убудият аст, на олати дарёфтани ҳақиқати рубубият”

Иллати андарёфт ва ҳусули имон ва шинохти ҳақиқати улуҳият ва рубубият инояту бахшиши Аллоҳ таъоло ва лутфу меҳрубонии Ёст, аз роҳи фурӯд овардани ҳидоят ва пойдор бинмудани он дар дилҳо.

Ақл ба танҳой бидуни инояти илоҳӣ кай раҳ ба ин ҳақиқат бибарад!? Далили равшан ин ояти қуръонист:

وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ⁸

Яъне, “Ва локин Аллоҳ дӯст гардонда ба сӯи шумо имонро ва орошта онро дар дилҳоятон”.

Ва ё ин ояти карима:

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ...⁹

Яъне, “Оё шахсеро, ки бикшода Аллоҳ синаашро мар (қабули) Исломо, пас ӯ (равандааст) бар нуре аз парвардигораш...”

Агар бе инъом ва инояту ҳидояти Худовадӣ, бо мучарради ақл ва истидлол, ҳатто бо дидани оёт ва муъҷизоти равшан роҳ ба имон ва бовар мебурданд, мушрикони ва чандтопарастони араб, ҳамчун Абучаҳл, Абулаҳаб ва амсоли онҳо буданд, ки худро оқил ва доно донистандӣ ва Абутолиб низ.

Магар далили равшантаре дар манзари (дидгоҳ) ақл ва майдони истидлолотӣ ақлӣ аз вучуди Паёмбар, дидану шунидан ва муъҷизоти ӯ буд!?

Вале, ин ҳидоят аз иноят ва лутфи Худовадгор аст, на аз ақлу дирият ва андешаву пиндор. Ҳатто, на бо дидани Паёмбар ва муъҷизоташ:

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ¹⁰

- Ва агар бихонӣ ишонро ба сӯи ҳидоят намешунаванд. Ва мебинӣ онҳоро, ки ба сӯи ту менигаранд, дар ҳоле ки намебинанд.

Ва на бо шунидани даъваташ, бо далолати ин ояти қуръонӣ:¹¹ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ:

⁸ Сураи «Ҳуҷурот», ояти 7

⁹ Сураи «Зумар», ояти 22

¹⁰ Сураи “Аъроф”, ояти 198

¹¹ Сураи «Бақара», ояти 272

Яъне, “Ҳидояти (роҳнамоии) онон бар уҳдаи ту (Эй Муҳаммад!) нест, валекин Худованд ҳар киро бихоҳад роҳнамоӣ мекунад”.

Зеро, Паёмбар (с) хонанда ба сӯи роҳи рост аст:

وَأَنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ¹²

Ва сабабе мар раҳнамоии мардумонро:

وَأَنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ¹³

на иллоти қабули ҳидоят ва ибороти “*латаҳдӣ*” дар ин оят ба маънои “*латадъу*” бошад, ки ҳамон даъват ва хонданааст, на иҷоди ҳидоят ва ҷой додани он дар дилҳои мардум, чунки ҳидоят аз инояту фазлу меҳрубонии Ё таъоло бошад ва мо инро дар боло ёдовар будем.

Ва имон, ки гуфтем аз фазлу баҳшиши Худованд аст, фитратан бо мост ва ҷони мо паймони азалро дар ёд дорад, ҳарчанд дар олами халқ онро аз ёд бурдем ва гаравишу корбасти мо дар олами халқ, бозтоб ва таҷдиди ҳамон паймони аласт ва аҳди азал аст. Паёмбари муъҷизбаён дар ин маъно фармуда:

حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُوَلَدُ إِلَّا عَلَى الْمِلَّةِ "، وَقَالَ مَرَّةً: كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيَنْصَرَانِهِ وَيُشْرِكَانِهِ " قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ مَنْ مَاتَ قَبْلَ ذَلِكَ؟ قَالَ: " اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ "¹⁴

...Аз Абухурайра, ривоят аст ки Паёмбари Худо фармуд: Нест ҳеч навзоде, ки зода шавад, магар бар дин бошад.

¹² Сураи «Муъминун», ояти 73

¹³ Сураи «Шуро», ояти 52

¹⁴ “Муснад”-и Аҳмад ибни Ҳанбал саҳифаи - 2470 ҳадиси (9881-10032 боз ин ҳадис бо аснод ва алфози дигар зиёда аз сад маврид дар китобҳо ва муснадҳои ҳадис омадааст, аз ҷумла; 5 ҳадис дар “Саҳиҳ”-и Бухорӣ ва 5 ҳадис дар Муслим (мутта-фақун алайҳ) М.Н.

Ва бори дигар фармуданд: “Ҳар навзоде ки зода шавад, бар фитрат (бовар) бошад, пас падару модараш яҳудӣ ва насронӣ ва (ё) мушрикаш ба бор оранд.

Гуфта шуд, эй Фиристодаи Худо! Дар (бораи) он касон, ки пеш аз (балоғат) ин мурдаанд, чӣ фармой?!

Гуфт: Худованд бар он чӣ, ки (агар) буданд мекарданд, доност.”

Дар ин ҳадиси ҳикматбор, Паёмбари акрам (с) аз масъулияти сангини волидайн дар баробари фарзандон моро огоҳ бинмуданд.

Яъне, ин падару модаранд, ки дар фазои хонаводагӣ бо андеша, рафтор ва кирдори худ заминаро барои фарзандон дар пазириши ин ё он равишу бовар ва амалкардҳо омода месозанд ва аз натиҷаи раҳнамудҳои худ дар ин росто пурсида хоҳанд шуд.

На ба ин маъно, ки падару модар битавонанд фарзандонро яҳудӣ ё насронӣ ва ё мушрик созанд, ки ин аз хост ва тавони эшон берун аст, зеро ҳидоят (роҳнамоӣ) ва излол (гумкардариҳои) хоси Худовандгор аст ва мо инро дар оғози китоб ёдовар будем.

Пас, имон чӣ сон аз донишу кирдори мо, ки чун мо офаридашуда аз ҷониби Худоянд ва пасон ихтиёр ва касби моро дар он дахлест, бартару беҳтар набошад?!

Набинӣ, чун калимаи тавҳид дар забони кӯдаке биниҳем, назди ӯ бовари мучмале пайдо бошад, на дониши таҳқиқӣ, ки баъди солҳои дарозе ба даст ояд ва ин ҳам дар ҳолест, ки аз паи омӯзиш бошад.

Ва агар на чунин будӣ, дигар имони муқаллид раво набудӣ, ки равиши бештаре аз мардумон бошад.

Бурҳон ва ҳуҷҷати равшани дигар ин ки, агар касе бе илму дониш ва ғофилу ноогоҳ бошад, ҷои афсӯс ва ҳиҷолат аст, вале чун бе баҳра аз имон ва бовар бошад, ки Худой дур

дорад аз ин! Бар вай бибояд гирист, зеро саодати ду ҷаҳон аз даст дода ва дари хурамии ҷовидона бар худ бастааст.

Ва аммо дониши бидуни имон ва яқин суду баҳраи фарогир надорад ва саранҷом чун бори гароне бар тану ҷон бошад ва ҳамингуна илм аст, ки орифонаш “ҳичоби акбар” гӯянд: ¹⁵ ...وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ...

Яъне, “Ва биёмузанд онеро, ки зиён биёрад эшонро ва на суде дорад ононро”.

Ин ояти карима фарогир аст он гуна донишҳои бемоя ва доништанҳои бе пояро.

Амалҳои некӯ ва ибодоту бандагӣҳо низ ҳамроҳ бо имон эътибор доранд. Ва ин гуфтор аз саҳобагони киром ба сикхат расидааст аст, ки фармудаанд:

¹⁶ كُنَّا (فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ) نَتَعَلَّمُ الْإِيمَانَ ثُمَّ نَتَعَلَّمُ الْقُرْآنَ

¹⁵ Сураи «Бақара», ояти 102

¹⁶Ин ривоят дар китобҳои муътабари аҳли суннат бо асноди мухталиф аз Абдуллоҳ ибни Умар, Ибни Аббос, ду ривоят аз Ҳузайфа ибни Ямон (раз), се ривоят аз Ҷарир ибни Абдуллоҳи Баҷалӣ (р) ва дигарон ба сикхат расидааст. Ва бад-ин маъно ривоеҳои фаровоне бошад, ки он ҳама шарҳи тафсилӣ ва амалии ояҳои аз 1 то 5-и сураи “Ал-бақара” бошанд.

Барои намуна; عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: «كُنَّا نَتَعَلَّمُ الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، وَإِنَّا نَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ تَعَلَّمُوا الْإِيمَانَ»

Аз Ҳузайфа (р) ривоят аст, ки фармуд: “Мо пеш аз он, ки қуръон биёмузем (нахуст) имонро меомӯхтем ва шумо (бошед), Қуръонро пеш аз имон меомӯzed.

Боз ба ин гуфтаҳои зайл андешаи жарф бигмored!

[اخرج البخاري ومسلم في صحيحيهما من حديث حذيفة بن اليمان رضي الله عنه] (حدثني رسول الله صلى الله عليه وسلم بحديثين، فقد رأيت أحدهما وأنا أنتظر الآخر، أنه قال: إن الأمانة نزلت في جذر قلوب الرجال، ثم نزل بعد ذلك القرآن فتعلموا من القرآن وعلموا السنة)، وهذا ترتيب طبيعي للقلب النقي أن يمتلأ بالإيمان أولاً، ثم إذا

Яъне, “Будем моён (дар замони расули Худо), ки меомӯхтем имонро, пасон меомӯхтем Қуръонро”.

Дигар ин ки агар роҳҳо на ба сӯи Худовандгор бибаранд, чи роҳе бошанд?!

كان حاله كذلك انتفع بالقرآن ثم انتفع بالسنة بعد ذلك، وأما من هجم على القرآن، وهجم على السنة ولم يكن عنده من الإيمان ما يسمح له بالانتفاع بآيات الله وأحاديث رسوله صلى الله عليه وسلم فإنه سرعان ما يزول هذا العلم كله؛ لأنه إنما وقع على أرض ملساء لا يمكن أن يثبت فيها شيء، فالإيمان أولاً، والعقيدة الصحيحة أولاً، ثم يأتي من بعد ذلك: العلم، هذا الترتيب الطبيعي، ولذلك قال جرير بن عبد الله البجلي: كنا نتعلم الإيمان.....

Бухорӣ ва Муслим (р) дар саҳеҳайни худ аз ҳадиси Ҳузайфа ибни Ямон (р) овардаанд, ки гӯфта: “Расулуллоҳ (с) ду ҳадисеро ба ман дар миён бигзоштанд, ки дуруст (корбурд)-и яке аз онҳоро дидам ва интизори он яке дигарам. Ҳамоно фармуданд ин ки: “Амонат” - (имон) барои ҷазби дилҳои мардон фуруд омада, пасон Қуръон фуруд омад, пас биомӯзед аз Қуръон ва бидонед суннатро”.

“Ва ин фармудаи ҳадис, тартиби табиӣ аз барои дилҳои пок аст, ки нахуст моллом бишаванд аз имон ва пас аз ин ҳолат аз Қуръон ва суннат суд бардоранд.

Ва агар касе бидуни имон рӯ ба сӯи Қуръон ва суннат орад, аз манфиати оёти илоҳӣ ва аҳодиси набавӣ бебаҳра монад. Зеро зуд бошад, ки тамоми ин улум аз ӯ биравад ва ангор ин ки бар замини ноҳамворе бошад, ки дар он чизе пайдор намонад.

Пас нахуст ақидаи дуруст ва имон аст. Ва дар радифи он илм бошад.

Ин тартиби табиӣ аст (барои инсон). Ва аз ин рӯст, ки Ҷарир ибни Абдуллоҳи Баҷалӣ гӯфтанд: “Мо (нахуст) имон меомӯхтем”... (“Аттартиб”-и Омоӣ ҷ.1, саҳ.239, “Дурус”-и Шайх Ҳасан Абул-Ишбол ҷ.42, саҳ.61)

Нек бингарӣ бубини, ки дурафтодагон ва мункирон бо ғурури дониши бемоя бештар аз гумроҳони ҷаҳл ва нодониянд.

Агар бо истидлоли бидуни бовар ва таслим роҳ ба саодат ва некбахтӣ мебурдӣ, пиру пешвои худхоҳону мардудон ва дурафтодагон Азозил будӣ.

Аммо дониш ҳамроҳ бо бовар ва тасдиқи қалбӣ аз бахшишҳои Худовандист, бар ҳар ки бихоҳад бидиҳад:

...وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۖ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ¹⁷

Яъне, “Ва ҳар киро бахшуда шавад ҳикмат, ба дурусти марӯро некии фаровоне бахшуда шуда ва ба ёд наоранд, магар соҳибони хирад”.

Ҳикмат дониши ҳамроҳ бо боварро гӯянд ва дониш бидуни имон ва бовар чи ҳикмат, балки чи донише бошад!? Андар хури ин гуфтор назме бад-ин гуна гуфтам:

Хирад хангомае бе ишқ сар кард,
Ба худ печиду саъйи беасар кард.
Ба он бегонае бояд гиристан,
Ки илмаш аз Худо бегонатар кард.

Басе гумгаштае аз рӯи ҷаҳл аст,
Ки ўро раҳнамоӣ кори саҳл аст.
Шигифти ман аз он ноаҳли илм аст,
Ки ноаҳласту, пиндорад ки аҳл аст.

Асоси илми ҳақ ишқу яқин аст,
Ки илми беяқин ҷаҳлофарин аст.
Сароб аст водии пиндор, ҳушдор!
Ки садҳо раҳзанаш андар камин аст.

¹⁷ Сураи «Бақара», ояти 269

Аммо донишро роҳҳои гуногун ва туруқи мухталифа бошад, ки асос, пойдевор ва шолудай онҳо илми тавҳиду (яктопарастӣ) дин аст.

Одамӣ ночор ва ногузир аз андарёфт ва андухтани донишҳои динӣ ва ақидатӣ бошад, то худро аз шумори дигар ҷонварони бидуни хирад берун кашад ва Худовандгори ҳастиро бишносад, то дигар доништанӣҳо ва кирдорҳои нек ва пешаҳо, аз рӯи андешаву фаросат ва ба дурустиву устуворӣ бошанд:

Чу шамъ аз паи илм бояд гудохт,
Ки бе илм натвон Худоро шинохт.

Вагарна, ҳишт рӯи дарё задан ва дар бодия дунболи сароб рафтан аст.

Ва агар гӯи, бунёди корҳои ин ҷаҳонӣ бар пояи дониши истидлолӣ ва касбу пеша бошанд, гӯем бале чунин аст, вале ҳастӣ ва комгории мо на бастаи ин ҷаҳон ҳасту бас, ки ин аз бадеҳиёти ақлист.

Пас дониш ва пешаи судманд он бошад, ки саодат ва сарфарозии ду ҷаҳониро дар бар дорад ва чун ҳунарҳо аз ҷуи диёнат об бихӯранд, он гоҳ аст, ки ба фармудай Паёмбари акрам (с):

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ¹⁸

Яъне, “Пешавар дӯстдоштаи Худост”, муждагонӣ ва хушхабарӣ бирасад.

***Раббано ло таҷъали-д- дунё акбара ҳаммино ва маблағи
илмино! Омин!***

¹⁸ Дар китоби “Руҳулмаъонӣ фи тафсирил-қуръонил-ъазим вас-сабъил масонӣ”-и Шаҳобуд-дин Маҳмуд ибни Абдуллоҳи-л-Ҳусайнӣ, тафсири сураи “Алқасас” ояти 57-77 омадааст:

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ ва дар дигар муснадот ва китобҳои ривой ҳамчун ҳадис зикр шудааст. м.н.

Иборот ва ишорот (такмила)

ДИГАР АЗ АЪМОЛ ВА АХЛОҚ БИГЎЕМ

Хуй, равиш, кирдору рафтор, маниш ва кунишу вокунишро гўянд. Ҳамин аъмол ва ахлоқ баёнгари гироишҳои дарунист, агар нек бошад ва гар бад, чун ки зоҳир оинаест мар ботинро.

Ба нигоҳи дигар ақида ва имон арзиш ва моҳияти илмӣ-назарист ва кирдори некӯ ва фармуда ва ахлоқи писандида дар берун корбасти он арзиш бошад ва сари ҳама некӯиҳо аз гуфтор ва рафтор, пайравӣ аз дастуроти шаръ ва бандагии Худованд бошад, ки реша дар замини ақида ва бовари пок дорад:

Бандаро бандагӣ каромот аст,
Бандагӣ бартарин мақомот аст.
Пояи дини эзадӣ ин аст,
Асли шаръи муҳаммадӣ ин аст...

Навид

Пас, рафтор ва гуфтори накуҳида ва нописандида, нишоне аз табоҳии бовари дарунӣ ва берангӣ ва камнерӯии он бошад.

Ва дар бовари дурусти мактаби каломии “Мотуридия”-и аҳли суннат, “Хубӣ ва зиштӣ аз шаръу диёнат (бо ҳамоҳангии ақл) маълум гардад, на ба муҷаради ақлу табиат”, ки муътазила ва бархе аз равияҳои дигар бар онанд.¹⁹

19 Ин ҳангом аз сӯи шахсиятҳои муъаян ва ниҳодҳои ба истилоҳ илмӣ - таҳқиқотӣ рӯи таълимоти донишмандона ва ояндабинии шигифтовари нобизае ҳамчун “Аламул-ҳудо” Абумансури Мотуридӣ (р), таҳқиқоти аҷибу ғарибе сурат мегирад, ки бештари онҳо аз гараз берун набуда ва голибан аз таассуби наҷодӣ ва забонӣ низ озод намебошанд.

Барои устувориш ин фармуда ба китобе зери унвони “Ал-мотуридия”- (диросатан ва тақвиман), таснифи Аҳмад ибни Авазул-лоҳ ибни Дохил Аллуҳайбӣ Алҳарбӣ, наширияи “Дорул-осима” муроҷиат намоед!

Аз файласуфони ғарбӣ масалан Кант, (Immanuel Kant, 1724 - 1804) ягона сарчашмаи ахлоқ (этика) “ақли фаъол”-ро медо-

Ин китоб дар шакл ва услуби таҳқир ба сурати “ситоиш” ва пархошу извогари “илмӣ” навишта шудааст, ки андаруни нопок ва камхирадиву камзарфии муаллифро нишон медиҳад.

Масалан таълимоти “Мотуридия” нақӯӣ ва зиштиро шаръӣ медонад, бо ин маъно, ки оқилон ва соҳибони хирад ин имтиёз ва ҷудоиро аз шаръ бишносанд, на камхирадону девонагон, вале рӯи ин қазия бубинед дар китоби ёдшуда чӣ вал-валаву дам-дамае барпо намуданд.

Муаллифи ин рисола густохона ва дар бархе маворид дур аз ахлоқ ва рафтори як мусулмон, гуё бо пайравӣ аслофашон (пешиниён) ва бо як таъассуби кӯр-кӯрона нисбати Имом Мотуридӣ ва таълимоти саришор ва зиндаи ӯ суҳанпароганӣ ва даҳонкаҷӣ мекунад.

Вожаи “касб”(пеша ва кирдор) бо пайвастаҳои феълӣ ва исмӣ, ҳамчунин сигаҳои мардона ва занона дар Қуръони карим 89 бор такрор шудааст, ки дар ҳамаи ин оёт касбро Худованди абардоно нисбат ва равона ба сӯи инсон намудааст, ки далели устуворест ба фармудаҳои боло ва ҳамчунин ҳуҷҷати кубандаест бар ҷабарӣён ва мункирони ихтиёр ва боз ба он камхирадо-не, ки дар ин мавзӯ ба пайравони мазҳаби ҳанифи ҳанафӣ ва мактаби устувори ақидатӣ - тавҳидии “Аламулҳудо” Мотуридӣ аз сари таассуб ва бечавҳарӣ бархӯрду пархоиш ҷоҳилона ва дур аз мантиқ доранд.

(Аз саҳифаи 427-430, “Баҳси руъят”-и ин китобро бихонед ва бубинед, ки таассуб ва баҳудпечидагӣ чигуна инсонро аз хирад дур ва бешарм мегардонад ва боз равшанатон мегардад, ки ин ҳама беадабиву беҳудагӯӣ дар асри ҳозир аз ҷониби тудое бедонишу беандеша нисбати бузургони дин реша дар қучо дорад ва обишхури он кадом мурдоби шӯру гандида аст?!)

Ин як мавридро бинмудам ва як муштро намунаи он ҳама харборҳо, боз дар бобҳои оянда сари ин ҷусторҳо боз хоҳам гафт, агар Худованд комгор созад! М.Н.

над. Ниче (Friedrich Wilhelm Nietzsche, 1844-1900) бошад, дар мабоҳиси вижагиҳои ҷомеаи башарӣ “Зиндагии гуворо барои ҳар фард”-ро меъёр доништа, ахлоқро дар радиф ва пояи “зебоишиносӣ”(эстетика) қарор дода, бад-ин восита онро аз падидаҳо ва қорбурдҳои фардӣ медонад.

Инон ва ҳамгинунашон бо ин гуна андеша ва пиндори дур аз мантиқи худ нақш ва ҷойгоҳи диёнатро инкор намуда, пойгоҳ ва мақоми баланди нахустустодони башарият яъне, паёмбаронро нодида гирифта, ахлоқро фардӣ медонанд на иҷтимоӣ ва дар ин росто болои назариёти Афлотун саҳт метозанд ва дигарон бар инҳо, ки мо лағоми андешаро аз ин самт сӯи дигар барметобем, зеро оҳанги сафар ба водии дигар дорем.

Ин ишора басанда аст, ки норавоии ингуна назариёт дар дарозии таърих ва то кунун ба исбот мерасад, ки ба инсонҳои равшанфикр ва андешманд равшан аст.

Ҷомеа, кишвар ва давлат аз афрод мураккаб гашта, агар афроди як иҷтимоӣ аксаран бо худмеъёрӣ ва худсарӣ бадахлоқ ва бебандубор бошанд, саранҷом он ҷомеа маҳкум ба фурупошӣ ва аз байн рафтани тадриҷист.

Дар тули таърих басо давлатҳо буданд, ки аз бадахлоқиву бебандуборӣ, ки маншаи (рӯйишгоҳ) беномусӣ, беҳамиятӣ ва беҳувиятист, ба нобудӣ расиданд.

Барои намуна ҳамон имперотури Рум, ки бо як ҳамлаи барбарӣ Аврупо аз байн рафт, чунки фисқу фучур ва бадахлоқӣ меъёри зиндагии бештари мардумонаш гашта буд ва дигар ҷи басо сарзаминҳову мардумоне аз шумии рафтори худ ба сад балову мусибат гирифта омада, саранҷом ба нестиву нобудӣ расиданд.

Чунин дostonҳои ибратангез дар китобҳои осмонӣ бисёру дар хотироти таърих пуршумор бошад.

Агар гӯи, шумо фармудед: Ахлоқи некӯ баёнгари гироишҳои имонии дарунист, ҳол он ки бархе аз камбоварон ва нобоваронанд, ки ахлоқи писандида доранд ва корҳои нек анҷом диҳанд.

Гӯем оре, чунин низ бошад, вале он ахлоқи ба зоҳир некӯ, ҳамчун сапедаи дуруғин аст, ки нашъа аз торикӣ дорад ва дигар ҳикмати Парвардигор аст мар ободӣ ва низоми дунёро.

Набинӣ, ки ҷаҳони моддиро онон обод карданд ва мекунанд, бештар аз аҳли бовару имон ва подоши корҳои “нек”-и худро дар ин ҷаҳон бигиранд ва низ дар охират ин аъмоли “некӯ”-и эшон дар таҳфиф ва сабук намудани азобашон таъсиргузор бошад, ҳамчунон ки мар амуи Паёмбар (с) Абутолибро дар хабари саҳеҳ ва ҳатто Абулаҳабро низ.

Аз инҳо, ки бигзарем, сари ҳамаи некӯиҳо ва хубиҳо ростӣ бошад ва модари ҳамаи бадманишиҳо дурӯғ бошад. Ҳама некӯиҳоро бо ростӣ андоза бигиру барсанҷ ва ҳама бадихоро бо дурӯғ, пас он чӣ гуфтам боварат бошад, то дунболи ақсом ва анвоъи ин ду наравем ва суҳан ба дарозо накашад.

Нек бингарӣ, бубинӣ, ки мардон ва занони бадкор, ё ҳосиду фосид, ё тамаъдору ҳорис, ё золиму дузд, ё қалтабону руспӣ ва ҳамсони инҳо ки гуфтам, дар рафтори худ аз дурӯғ кор гирифтаанд ва ё аз ростӣ канора рафтаанд.

Бидон, ки ҳар сифати зишт ва бад дар таносуби поре аз замон ва макон хуб ва нек бошанд, ҳамчунин ҳар падидаи некӯ ва писандидае дар таносуб ба замону макони дигаргуна, мешавад, ки бад ва нописандида бошад ва дар олами имкон хуби мутлақ ва бади мутлақ низ вучуд надоранд, ба ҷуз аз

аркони собита, дастуру фармоишоти шаръӣ бо назардошти нисбият ва зарфият.

Масалан, тамаъ дар мол ва дороии касе бад аст, вале ҷои дигар хуб аст, мисли тамаъ (умед) дар раҳмат ва бахшиши Худовандӣ:

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ²⁰

Яъне, “Ва дар замин пас аз ислоҳи (сомон) он табоҳӣ накунад ва бихонад Худовандро бо бим ва тамаъ, ба дурустӣ, раҳмати Худованд наздик аст ба некӯкорон”.

Дар ин ояи карима дастур аст аз ҷониби Парвардигор ва суфориш дар умед ва чашмдорӣ аз раҳмати Ў таъоло.

Чун тамаъ хоҳад зи ман султони дин,
Хок бар фарқи қаноат баъд азин.

Мавлавӣ

Ҳирсу шараҳ (афзунҳоҳӣ) дар ҷамъ ва андухтани моли дунё бад аст, вале ҳирс дар талаби илм хуб аст.

Кибр ва худнамоӣ бо мардумон бад аст, вале бо мутақаббирин ва худҳоҳон виқор аст.

Ғазаб (ҳашм) ба хоҳири нафс ва ғаризаҳои нафсонӣ бад аст ва барои ҳимоят аз ҳарими ҳақ хуб аст.

Ҷаъфари Содик (рз) - ро гуфтанд: Эй фарзанди расули Худо! Бо вучуди ҳама некӯиҳои зоҳирӣ ва ботинӣ мо дар ту кибрро мебинем.

Гуфт: “Бале, {كِبْرِي مِنْ كِبْرِيَّائِهِ}”, яъне, “Кибри ман дар кибриёи Ў таъоло ғарқ гашта ва кибриёи ӯ монда на чизе аз ман дар миёна”²¹.

²⁰ Сураи «Аъроф» . ояти 56

Ва чое ин ҳикоят ба Муҳаммад Баҳоуддин Нақшбанд (қуддиса сирруху) низ нисбат дода шудааст.

²¹Китоби «Ат-таъориф»-и Килободӣ, китоби «Мирсоду-л-ъибод»-и Начмиддини Доя.

Ва боз дар ин мавзуъ аз бузургони дин суҳан бисёр аст, ҳаммонанди Имом Абуҳанифа, Имом Шофиъӣ, Зухрӣ, Яҳё ибни Муъози Розӣ, Муновӣ, ки фармудаҳои эшонро дар зер бидуни тарҷума овардем, то онон ки худро дар шумор ва ради-фи донишмандон ва пешвоёни дин мешуморанд, ин гуфтаҳоро бихонанду бифаҳманду бипарҳезанд! М.Н

قَالَ الْمُنَاوِي فِي "فَيْض الْقَدِيرِ": إِذَا أَغْضَبَكَ أَحَدٌ بِغَيْرِ شَيْءٍ فَلَا تَبْتَدِئْهُ، بِالصُّلْحِ؛ لِأَنَّكَ تُذِلُّ نَفْسَكَ فِي غَيْرِ مَحَلٍّ وَتُكَبِّرُ نَفْسَهُ بِغَيْرِ حَقٍّ وَمِنْ ثَمَّةٍ قِيلَ الْإِفْرَاطُ فِي التَّوَاضُّعِ يُورِثُ الْمَذَلَّةَ، وَالْإِفْرَاطُ فِي الْمُوَانَسَةِ يُورِثُ الْمَهَانَةَ وَإِذَا اتَّفَقَ أَنْ يُقَامَ الْعَبْدُ فِي مَوْطِنٍ فَأَلَاوَلَى فِيهِ ظُهُورُ عِزَّةِ الْإِيمَانِ وَجَبْرُوتِهِ وَعَظَمَتِهِ لِعِزِّ الْمُؤْمِنِ وَعَظَمَتِهِ وَأَنْ يَظْهَرَ فِي الْمُؤْمِنِ مِنَ الْإِنْفَةِ وَالْجَبْرُوتِ مَا يَنَاقِضُ الْخُضُوعَ وَالذَّلَّةَ فَأَلَاوَلَى إِظْهَارُ مَا يَفْتَضِيهِ ذَلِكَ الْمَوْطِنُ فَهَذَا مِنْ بَابِ إِظْهَارِ عِزَّةِ الْإِيمَانِ بِعِزَّةِ الْمُؤْمِنِ (فَإِنَّهُ قَدْ وَرَدَ فِيهِ أَنَّهُ صَدَقَةٌ) عَلَى مَنْ تَكَبَّرَ عَلَيْهِ كَمَا وَرَدَ: التَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ؛ لِأَنَّهُ إِذَا تَوَاضَعْتَ لَهُ تَمَادَى فِي ضَلَالِهِ وَإِذَا تَكَبَّرْتَ عَلَيْهِ تَنَبَّهَ. وَمِنْ هُنَا قَالَ الشَّافِعِيُّ تَكَبَّرَ عَلَى الْمُتَكَبِّرِ مَرَّتَيْنِ وَقَالَ الزُّهْرِيُّ التَّجَبُّرُ عَلَى أَبْنَاءِ الدُّنْيَا أَوْثَقُ أَمْ عَرَى الْإِسْلَامِ. وَعَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَظْلَمُ الظَّالِمِينَ مَنْ تَوَاضَعَ لِمَنْ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ.

Инро дар тарҷума намуна овардему бас:

Аз Абуҳанифа (р) ривоятаст, ки фармуданд: “Золимтарини золимон (бедодгарон) касест, ки тавозуъ ва сарафгандагӣ бинмояд барои касе, ки ба ин шахс ҳеҷ майлу илтифоте (парвоя) надорад”.

وَقِيلَ قَدْ يَكُونُ التَّكَبُّرُ لَتَنْبِيهِ الْمُتَكَبِّرِ لَا لِرَفْعَةِ النَّفْسِ فَيَكُونُ مَحْمُودًا كَالْتَّكَبُّرِ عَلَى الْجُهْلَاءِ وَالْأَغْنِيَاءِ. قَالَ يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ: التَّكَبُّرُ عَلَى مَنْ تَكَبَّرَ عَلَيْكَ بِمَالِهِ تَوَاضُعٌ... [الرسالة القشيرية - ج-1 ص-280، "بريقة المحمودية في شرح طريقة محمدية

وشريعة نبوية في سيرة احمدية" - ج-2، ص-186]

Ва бад-ин гунаанд некиҳо низ, дар таносуби замон ва макони муаяйн сифат ва моҳияти худро иваз намоянд.

Масалан, тавозуъ ва шикастагӣ дар баробари фосикон, (табаҳкорон) чоҳилон (нодонон) ва золимон, (бедодгарон), чоплусӣ ва дурангист ва сахову баҳшиш на дар ҷой ва андозаи худ, бо худхоҳиву худнамоӣ исрофу ҳарзакорист.

(Аммо Шайхи Акбар некро зотан (дар сиришт) нек ва бадро ҳам инчунин дониста, дигаргуниро дар таносуб ва корбурди замонӣ ва маконӣ медонад, на дар зоти(сохт, сиришт)ин ду моҳият.)М.Н.

Аммо фазоиلى аъмол, хулқу рафтор ва гуфтори нақў пас аз фармоишот ва дастуроти шаръ, бар некиҳо некӣ афзоянд ва сабаби наздиқӣ ва қурбати Худованд гарданд, чи гунае, ки дар ҳадиси қудсӣ Паёмбар аз Худовандгори худ мегӯяд, ки фармуда:

(وما تقرب إليَّ عبدي بشيءٍ أحبَّ إليَّ ممَّا افترضتُ عليه، وما يزالُ عبدي يتقربُ إليَّ بالنَّوافلِ حتَّى أحبَّهُ، فإذا أحبَّته : كنتُ سمعَهُ الَّذي يسمعُ به، وبصرَهُ الَّذي يبصرُ به، ويدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِنْ سألني لأعطينَّهُ، وَلئن استعاذني لأعيذنه)²²

²²Ҳадиси саҳиҳ (мутафакун алайҳи) бо ривояти Абуҳурайра (р). «Саҳиҳ»-и Бухорӣ, ҳадиси 6502, боз дар «Саҳиҳ»-и Бухорӣ сҳифаи 1989 бо ин лафз омадааст:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ كَرَامَةَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَالَ: " مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حتَّى أَحْبَبُهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ

Яъне, “Наздикӣ наҷӯяд ба сӯи ман бандаам ба чизе хубтар, аз он чи бар вай фарз гардондам. Ва ҳамвора наздикӣ ҷуяд бандаам ба сӯи ман бо навофил, то ин ки дӯст дорам ўро, пас ҳангоме ки дӯст доштам варо, гӯши ў бошам, ки бо он бишнавад ва чашми ў бошам ки бо он бубинад ва дасти ў бошам, ки бо он бигирад ва пойи ў бошам ки бо он биравад. Ва агар бипурсад аз ман бидиҳам ўро ва агар паноҳ ҷӯяд ба ман, паноҳгоҳаш хоҳам дод”.

Ин корҳои писандида ва кирдорҳои некӯ баъди фароизу воҷибот, дар масал ҳамчун оростан ва пиростан аст мар боғ ва бустонро ва аздои (носозгорҳои) ин амалкардҳои сутуда, ҳамчун хуи зишт, гаронҷонӣ, худнамоӣ ва бад-инҳо монанд, аз зебогӣ ва ҷамолу камоли хубиҳо бикоҳанд ва аз савоб низ, аз фармудаи Худованди доност:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى...²³

Яъне, “Эй онон, ки имон овардед, бахшиш ва некӯиҳои худро бо миннат ниҳодан ва озор додан, табоҳ масозед!”.

Ин насси қуръонӣ бурҳони қотеъест мар гуфтаи моро.

Ва агар нек бингарем, бубинем, ки дар воқеъ аз худ чизе надорем ва ҳама аз Ёст таъоло, моёи шарм аст ва нишони нобихрадӣ, агар бо дода ва бахшудаи Ё ба ҷои шукру сипос, бар дигаре бартарӣ бичӯем ва бо худ биболему бинозем.

الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِنْ سَأَلْنِي لِأَعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لِأَعِذَّهَ، وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدَّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ، وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ”

Ва боз ин ҳадис бо асноди саҳиҳ дар 47 китоб ва муснадоти ҳадис ба сиҳат расидааст аз ҷумла “Муснад”-и Имом Ҳанбал, с-6612, “Саҳиҳ”-и Ибни Ҳаббон с-142, “Ассунан-ул-кубро”-и Байҳақӣ с-7580

²³ Сураи «Бақара», ояти 264

Аммо имдод ба андозаи истеъдод ва воридоти ғайбӣ дар таносуби ҳозироти қалбӣ бошад ва он майл аст ки бо мост, хоҳ ту қасдаш биномӣ, ё ихтиёр, ё нияту ирода ва хостор. Ва иродаи мо зери иродаи Худованд бошад: وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ - Ва шумо намехоҳед, магар онки Парвардгори ҷаҳониён бихоҳад.²⁴

Пас мову ту миёни ҷабр ва ихтиёр қарор дорем, зеро чун аз сари бовар ва имон гӯем: “Ийёка наъбуду” (туро парастӣш мекунему бас) аз “ҷабарӣён” дурӣ ҷӯем, чун ки онҳо, барои банда феъле ва кирдоре қоида нестанд ва чун “Ийёка настаъин” (туро ба ёрӣ мекунему бас) гӯем, аз “муътазилиён” ва пайравони эшон безор гардем, зеро онҳо бандаро холиқ ва офаридгори афъол ва кирдори худаш медонанд.

Матлаб ин ки бо вучуди саломати ақл, ҳавос ва ҷаворех, (андомҳо) мо дар афъол ва кирдори изтирорӣ (ночорӣ) ҳамчун; камӣ ва бешии умр, зиштӣ ва зебой, эътидол ва адами эътидоли аъзо ва амсоли онҳо ночорем ва ихтиёре надорем.

Аммо дар аъмолу рафтори ихтиёрӣ, ки ҳамонанди мо офаридашуда аз ҷониби Худованданд, ҳамчун рафтан ва истодан, аз қардан ё нақардан соҳибихтиёрем ва истифодаи инҳо дар қорҳои хуб ва зишт бо ихтиёри худӣ мо қасби мо бошад, ки ин аз сӯи мо тағйир дар сифоти (ҷиғунагии) он аъмолу рафтор аст ва дар қиёмат аз ин қорбурди худ пурсида хоҳем шуд.

Аз он ҳама оёт ин дуру намуна овардем:

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ

Ҳар касе дар ғарави кирдори хешаст. (“Ал-мудассир”-38)

وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ

Ҳар мусибате, ки ба шумо бирасад, ба хотири кирдорест, ки анҷом додаед ва (Худованд) аз бисёре (гуноҳон) дар мегузарад. (“Аш-шуро”-30)

Акнун сари он чустор баргардем, ки исбот ва устувор доштани ихтиёр ва кушодроҳӣ буд.

Ин тафовут дар мисоли ихтиёр доштан дар ҷунбонидани даст мар шахси солим ва тандурустро ва ихтиёр надоштан мар шахси муртаъиш (гирифтори бемории ларзиш)-ро ошкор ва равшан мегардад.

Иститоъат (ангеза ва тавоноӣ) якҷоя бо кор ва амали мо бошад, на пеш аз амал ва на пас аз амал.

Бар хилофи бовари муътазила ва бархе аз гурӯҳҳои дигар, ки иститоъат саломатии асбоб, яъне аъзо ва андомҳоро донанд, ки агар ин гуна бошад, ин тавоноӣ ва иститоъати молӣ бе хилоф шояд, ки пеш аз амал бошанд ва бар хилофи дигар фирқаҳое, ки бақои аразро дар ду замон раво донанд.

Далели мо ин ки, агар тавоноӣ ва ангеза пеш аз кардани коре будӣ, ҳангоми амал касе ба Худованд ниёз надоштӣ, ки ин муҳоли мутлақ аст, чунки ҳама коинот дар ҳар он ва лаҳза ва камтар аз лаҳза ба Худованд ниёз доранд.

Ва агар иститоъат пас аз кор будӣ, таъсире дар амал надоштӣ ва ин лағв бошад ва офариниши Худованд аз лағв (беҳуда) ва лаъиб (бозӣ) пок ва мубаррост:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ²⁵

Яъне, “Ва мо осмон ва замин ва он чиро ки дар миёни он ду аст, ба бозӣ наофаридем”

Бурҳони мантиқии дигар ин ки, иститоъат араз (*он чи ба худии худ пайдорӣ надорад*) бошад ва араз назди ҷумҳури

²⁵ Сураи «Анбиё», ояти 16

муҳаққиқин дар ду замон пойдор ва боқӣ намонад, пас натиҷа ин шуд, ки иститобат яъне тавоноӣ, ҳамчо ва ҳамҳангом бо феъл бошад .

Пас ҳамон майл ва қасд ки мегӯем, дар афъоли ихтиёрӣ бошад на изтирорӣ, (ногузир) ва касби мо дар корбурдҳои хеш, аз натиҷа ва ҳосили он майл ва ихтиёри мост, аз ин аст ки мо миёни ҷабр ва ихтиёр бошем:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ...²⁶

Яъне, “Худованд ҳеч касро ҷуз ба андозаи тавонаш дархост намекунад. Он чӣ (аз хубӣ) ба даст оварда, ба суди ӯст ва он чӣ аз (бадӣ) ба даст оварда ба зиёни ӯст”. Ва бад-ин маънӣ оёти фаровоне бошад.

Аз ин аст, ки мо гуфтем:

Баста ба майл аст ҳама хайру шар,
Майли бадӣ сӯи накӯӣ бибар.
Майл, ки гуфтем, ҳамон ихтиёр,
К- он зи ту дар неку бад аст ошкор.
Мо қадарӣ не, ҷабарӣ ҳам наем,
В-аз қадару ҷабр барӣ ҳам наем.

Навид

Фармудаи Паёмбари акрам (с) аз ҳамин боб аст:

“Ҷуз ин нест, ки ²⁷ انما الاعمال بالنيّات وانما لكل امرئ ما نوى... (эътибори) корҳо ба ниятхост ва ҷуз ин нест, ки аз барои ҳар кас нияти кардаи уст”.

Он андоза майлу шавқ ва завқу тақопӯе, ки моро дар пайдо кардани нон барои хонадон аст, агар дар такмили имон

²⁶ Сураи «Бақара», ояти 286

²⁷ «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ҳадиси 1 бо ривояти Умар (раз) ва боз дар 242 муснади дигар бо ривоети саҳиҳа омадааст.

ва хушнудии Яздон будӣ, андар радифи бузургон ва баргузидагон будеме ва ончи дар хидмати тан ва парвариши он кардем, агар дар таъмири дил ва шинохти ҷон кардем, дар шумори фариштагон будеме.

Мо хонаи худ донем, ки дар ҳар хучра ва кунҷу гӯшаи он чи чизҳост; аз коло, фарш ва зарфҳо, вале аз хонаи дил беҳабарем, ки аз чӣ анбоштаем, аз покӣ ва назофат ва ё палидӣ ва касофат.

Ва дар ҳама ин мароҳил моро аз шинохти нафс чора набошад, зеро, ҳамин нафси мост, ки дар таҳрику ситез ба бадихо анбоз ва кумакрасони шайтон аст, агар дар сифати амморагӣ боқӣ бошад:

وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ²⁸

Яъне, “Ман (Юсуф) нафси худро табреа намекунам, (бе гуноҳ нашморам) бешак нафси (аммораи инсон) пайваста ба бадӣ фармон медиҳад, магар он чи Парвардгорам раҳм кунад, бегумон Парвардгорам омурзандаи меҳрабон аст”, бо ин маънист.

Ва шинохти худ муқаддима ва пешогоҳист мар шинохти Худовандро: ²⁹ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ،

²⁸ Сураи «Юсуф», ояти 53

²⁹ *Аз андарзу ҳикматҳои бузургоне ҳамчун; Алӣ ибни Абутолиб ё Яҳё ибни Муъози Розӣ,... мебошад. Ва аҳли ирфон ин гуфтаро ҳадиси маишхур медонанд. Ва дар шарҳи он аз ҷумла Ибни Арабӣ бо номи «Ар-рисолату-л-вучудия» китобе навиштааст..*

Ва боз ин сухан дар китобҳои зерин бо таъвилот ва шарҳу тавзеҳоти гуногун омадааст:

ولذلك قال تعالى: { وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ }، وقال عليه السلام: " أعلمكم بنفسه

أعلمكم بربه "، وقيل - فيما أنزل الله في السفر الأول: من عرف نفسه فقد عرف ربه "

Яъне, “Ҳар кас худро шинохт, Худойро бишиносад”. Ин фармуда аз гуфтори Паёмбари акрам (с) аст ва ё ба гуфте аз суханони Алӣ (р) ва ё аз дигар бузургон.

Аммо чун нафс аз амморагӣ (фармонфармоӣ) берун шавад ва ба мақоми мутмайнагӣ бирасад, нидои (ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ) (баргард ба сӯи парвардгорат!) бишнавад.

Он гоҳ аст, ки сафо ва рушноии дил ба андомҳо ва тамоми бадан бирасад ва ҳар як узв дар қорбурд ва масъулияти худ аз ростӣ ва устуворӣ қор бигирад, ки мо инро ҷои дигар бо шарҳ ва тафсил баён хоҳем кард. Иншоаллоҳ.

Бидон, ки дил ба мақоми итминон (оромӣ) аз роҳи зикр ва ёддошт бирасад:

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ۖ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ³⁰

وإلى نحو ذلك أشار بقوله - عز وجل -: {وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ} تنبيهاً أنهم لو تفكروا في أنفسهم لما خفي معرفته عليهم. [تفسير الراغب الاصفهاني باب 4-ج 1-ص 55]

وقد جاء «من عرف نفسه فقد عرف ربه» ومعناه: أن يعرف نفسه بالذل والعجز والضعف والفناء، ويعرف ربه بالعز والقدرة والقوة والبقاء ويدل على هذا أن الله تعالى أوحى إلى داود عليه السلام: "اعرف نفسك واعرفني" تفسير "الخازن" سورة "البقرة" آيات -- 135-33 ومن تأمل في ذاته وتفكر في صفاته ظهرت له عظمة باريه وآيات مبدية وفي الأرض آيات للموقنين وفي أنفسهم أفلا تبصرون [الذاريات: 2، 21] بل "من عرف نفسه فقد عرف ربه" [تفسير ألوسى "روح المعاني" سورة فاتحه آية 1-7 ج 1-ص 82] قال: وسئل سهل عن قوله: مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ، قال: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ لِرَبِّهِ عَرَفَ رَبَّهُ لِنَفْسِهِ» { "حلية الاولياء وطبقات الاصفياء" ج 10 ص 208 }

Ин фармуда дар беиштар аз сад китоб ва рисола омадааст аз ҷумла; “Ихёул-улум” “Кимиёи саъодат”, “Шарҳи тариқаи

Яъне, “Ҳамоно касоне, ки имон оварданд ва дилҳояшон ба ёди Худо ором мегирад, огоҳ бошед, бо ба ёд овардани Худованд дил ором ёбад!” - далили қуръонист.

Ҳар киро ё ҳар чизеро дӯст дорӣ, номи он ба забон бештар биёварӣ ва ҳар нафас дар ҳаёлу андешаи он бошӣ ва чун дам аз дӯстии Худованд мезанӣ, чашми пурнам ва дили пурғам биёр мар гувоҳро, дар забон номи ӯ ва дар дил ёди ӯ медор.

Дар ҳадиси қудсӣ омада, Худованд гӯяд: “Ҳар ки маро дар нафси худ ба ёд орад, ўро назди худ ба ёд орам ва агар дар ҷамъе ёд бикунад, дар ҷамъе аз он беҳтар ёдаш орам...”³¹

Эй ҳавасовора бедорит ку?!

Ошиқи гар, нолаву зорит ку?!

Навид

муҳаммадия”, “Баёни фазли илми салаф бар илми халаф”
“Алфатҳу-р-рабонӣ”... М.Н.

³⁰ Сураи “Раъд”, ояти 28.

³¹ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شَبْرًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً

Аз Абухурайра (р) ривоятаст, ки Расулуллоҳ фармуданд, Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло мегуяд: «Ман назди гумони бандаи хешам ва ман бо ӯям ҳангоме ки ба ёд орад маро. Пас агар ёд орад маро назди худ, ёд орам ўро наздам ва агар ёд орад маро дар анҷумане, ба ёд орам ўро дар анҷумане беҳтар аз онҳо ва агар наздик шавад ба ман як ваҷаб, наздик шавам ба ӯ як зироъ ва агар гом бардораду биёяд ба сӯи ман, осемасар ба сӯиш равам.

Боз дар «Сунан»-и ибни Моча ҷилди 4 саҳифаи 259 - 918 ҳадиси 3820 - 3822 ва дигар муснадот низ омадааст. М.Н.

Ва аммо сухан аз рашаҳот ва таровишҳои амвочи дарёи дил аст

Ва дар масал гуфтор ҳамчун чашмаест, ки замин ва баромадгоҳи ӯ дил бошад, сафо ва ширинии гуфтор аз дил бошад, он гуна ки талхӣ ва тирагӣ низ ва бад-ин равиш гуфтор низ дар шумори кирдор ва гунае аз рафтор бошад, агар неқ в-агар бад.

Гар дили мо софӣ бувад, ҳарф соф,
В-арна суханҳо ҳама лофу газоф.

Навид

Ва ин намунаест аз чандин оёти каримаи қуръонӣ дар ин мавзъ:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۖ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
يَرْفَعُهُ ۚ³²

“Касе, ки хоҳони иззат (арҷмандӣ) аст, пас (бидонад), ки иззат ҳамагӣ аз онӣ Худост, сухани покиза ба сӯи Ӯ боло меравад ва (Худованд) амали солихро боло мебарад.”

Ва боз онон, ки бо дастурот, балоғат ва расогии сухани араб ошноии пура доранд, дар атфи (الْكَلِمُ الطَّيِّبُ) бо (وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ) неқ биандешанд!

Аз инаст, ки беҳтарин ва арҷмандтарини гуфтор ва амали неқӯ калимаи тайиба (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) бошад.

Муҳаррик (такондиҳанда, барангезанда) дар рондани сухан аз дил ба забон ду бошад, яке ақл ва андеша ва дуи дигар илҳомот ва илқоъот.

Мудракот (ёфтаҳо) ва маълумоти (донистаҳо) ин ду ро илм номанд, яке илми ақлонӣ ва истидлолӣ ва дигаре илми ҳузури, завқӣ ва мавҳибӣ.

Чун аз роҳи андеша сухан гӯи, аз оромӣ ва тааммул кор бояд гирифт, зеро андеша ва тафаккур гоҳо зерӣ бори эҳсосоти ҳавос бираванд, дар ҳоле ки мудракоти ҳавос ба таваҳҳум ва тахайюл наздиктар бошанд ва чун илми яқинӣ набошанд. Зеро, шояд олат ва афзори ҳавосро иллоте, ноҳамворӣ ва ноҷуриё расида бошад ҳамчун хирагии чашм, гаронии гӯш ва ончунон бошад, ки аз ин роҳи ноозмуда бардошти нодурусте ба қаламрави ақл биравад ва ақлу андеша аз ин истидлоли нодуруст кор бигирад ва ба натиҷаи ғалате бирасад.

Дар улуми истидлолӣ ва ақлонӣ нерӯи ҳофиза ва ёддошт қавӣ бояст буд ва дар шаръиёт, ки далоил ва бурҳони нақлонӣ ва самъӣ милок ва пойбасти гироиш ва боваранд, (Қуръон ва ҳадис) роҳи наҷот тасдиқоти қалбӣ бошад ва истидлолотӣ ақлӣ поинтар аз ин бовари имониянд, ҳарчанд дар ифодаи илм тавъамон бошанд, яке илми ҳузури ва дигаре истидлолӣ.

{أَصْلُ دِينِنَا النَّقْلُ لَا الْعَقْلُ}³³ -яъне, “Бунёди дини мо нақл аст на ақл”, ки ин сухан аз гуфтаи Сиддиқи акбар аст (p).

³³ *Мувофиқ ба ин қавли Абубакри Сиддиқ, (p) ки муассар аз ҳузури мубораки Расули акрамаст(с), аҳли суннат, дар усули ақидати хеш нақро муқаддам бар ақл медонанд, дар мувофақат на муъоразат.*

Чуноне, ки дар ин боб Шайх Ҳасан Абулашболи Зухайрӣ гуфтааст:

من أصول أهل السنة والجماعة المقررة عندهم: أن العقل لا يقدم على النقل،

وأنهما لا يختلفان إذا صح النقل وسلم العقل من الآفات

Аммо илҳом ҳарчанд чизе аз шаръиёт накоҳад ва чизе наҷфзоёд ва чун насси қатъӣ ва бурҳони қотиъ набошад, вале барои соҳиби худ дар ҷой ва гоҳи муъайян ҳуҷҷат бошад, ҳамчуноне ки мар Хизр (ъ)-ро ҳуҷҷат буда, на Мӯсоро (ъ) бо шаҳодати Қуръони карим.

Ва боз мар пайғамбарони гузаштаро дар расонидани диёнат ва дастуроту ташриъ; хобҳои нек, илқоъот ва илҳомот ҳамчун ваҳй буданд...

Ва он чи аз илҳом ва мақоми ӯ гуфтем, бо далел гуфтем:

ونفس و ما سوها * فآلهمها فجورها وتقوها...³⁴

Яъне, “Ва савганд ба ҷони (инсон) ва он ки онро (офарид) ва некӯ гардонид.

Сипас бадиҳо ва парҳезгориҳояшро ба (ӯ) илҳом кард”, ҳуҷҷат аст мар ин гуфтаро ва дорандаи ин илмро таъйид бошад аз ҷониби Худованд.

Ваҳй хос мар мардонро бошад аз паёмбарон бо ҳуҷҷат ва гувоҳони бисёре, яке ин оёти карима:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ ۖ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ³⁵

“Ва (Эй Пайғамбар!) чуз мардонро, ки ба онҳо ваҳй мекардем, нафиристодем. Пас (Эй мардум!) агар намедонед, аз аҳли (донандагон) китоб бипурсед.”

Яъне, «Аз усули собитаи эътиқоди аҳли суннат ва ҷамоъат яке ин аст, ки ақл муқаддам бар нақл нест ва ин ду муҳолифи якдигар набошанд, дар сурате, ки нақл ба сихат расида ва ақл солим аз офот бошад.» М.Н.

³⁴ Сураи «Шамс», ояти 7,8

³⁵ Сураи “Анбиё-7, ва бо ҳамин лафз дар сураи “Наҳл”-43 ва боз бо ҳамин маъно “Юсуф”-109.

Ва аммо илҳом ому фарогир бошад мар занон ва мардонро ҳамчунон, ки мар модари Мӯсо (а) ва Марям модари Исоро, (а) ки лафзи “ваҳй” он чо ба маънои илҳом ва илқо аз сӯи фариштагон бошад бо дастури Худованд.

Ҳамчунон ки хобҳои рост, мар покон ва парҳезгоронро мужда ва пайғом бошад ва ё заҷру огоҳӣ ва аммо мар пайғомбаронашро ҳамчун ваҳй бошад:

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ³⁶

Яъне, “Ба дурустӣ устувор гардонид Худованд хоби Паёмбарашро ба ростӣ”, гувоҳи басандааст.

Боз дар хоб дастури қурбонии Иброҳим (а) Исмоил (а)-ро аз ҷониби Худованд, хоб дидани Юсуф (а) ва монанди инҳо дар Қуръони карим омада.

Ва низ ин ҳадиси шарифи Паёмбар (с), ки аз Ибни Аббос ривоят шудааст:

لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ، يَرَاهَا الْمَوءَمِّنُ أَوْ تَرَى لَهُ³⁷

Яъне, “Барҷой намонад аз паёмбарӣ, магар муждагониҳо (хобҳои нек), ки муъмин бубинад ё дида шавад мар ўро.”

Ва суҳан бо дониш бояд гуфт ва он чо ки ба кор ояд ва ба андозаи фаҳму бардошти шунаванда.

Бо оммаи мардумон сода бояд гуфт ва ҳикояту ривояти бештар андар хури фаҳм ва дарки ишон, то ба андозаи истеъдод донишашон афзуда гардад.

³⁶ Сураи «Фатҳ», аввали ояти -27

³⁷ Дар “Сунан”-и ибни Моҷа, аз Муслим. ва Абудовуд. Ва дар “Саҳих”-и Бухорӣ низ бо ин лафз омадааст:

لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ، قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ

Дар ин боб аҳодиси фаровоне дар сунани шаиғона ва дигар муснадҳо омадааст. М.Н.

Сухани ҳикмат на дар ҷои худ ва бо нобихрадон набояд
عن أنس بن مالك гуфт ва тухмдона дар шӯразор набояд афшонд.
رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: طلب العلم فريضة على
كل مسلم (ومسلمة)، وواضع العلم عند غير أهله كمقلد الخنازير الجواهر واللؤلؤ
والذهب³⁸

Аз Анас ибни молик Ривоят аст, ки Паёмбари Худо, ки
дуруди Худой бар вай бод, фармуданд: “Талаби (дархост) илм
бар ҳар мард (дар дигар ривоят ва ҳар зани) мусулмон фарз
аст. Ва барниҳодандаи илм назди ноаҳлон, ҳамчун овезандаи
гавҳару санги гаронарзиш ва зарина аст бар гардани хукҳо.”

Боз, бо пур ва афзун гуфтан арҷ аз худ ва сухан набояд
бурд.

Бояд донист, ки изн ва дастуре дар гуфтан ҳаст ё на, аз
ҷониби Довар ва Додори бечун. Нишон он бошад, ки агар
гуфторат ба гӯши мардумон биншинад ва кашишу ҷазбае дар
он биёбӣ ва худро дар миёна набинӣ, бидон ки изн ва дастуре
дорӣ андар гуфтан, он гоҳ сухани устувор гӯи ва бо гармии

³⁸ Шарҳи “Сунани ибни Моҷа” “Ар-роҷиҳӣ” ҷ.-15 с.-5,
шориҳи “Сунуни ибни Моҷа Синдӣ дар ҳошияаш ҷ.-1 с- 990
мегуяд: “Ман ин ҳадисро бо 50 тариқ ва риҷолу исноди гуногун
дидам ва таҳқиқ бинмудам.”

Ин ҳадис ва ҳаммаънои инро банда пас аз баррасии 6151
китоб ва рисолаҳо дар 860 манбаъ пайдо бинмудам, ки ба ҳадди
“сиҳат” ва мартабаи “ҳасан ва ҳасан лиғайриҳӣ” расидааст.

Аз он ҷумлаанд : “Баёнул-маъонӣ”, “Зухрату-т-тафо-
сир”, “Тафсири Тустарӣ”, “Маҷмаъул-кабир” ва “Маҷмаъус-
сагир”- и Табаронӣ, “Муснаду-ш-шомийин”- и Табаронӣ, “Ҳия-
тул-авлиё”, “Муснад”-и Имом Абуҳанифа, 5маврид, “Шуъа-
бул-имон”-и Байҳақӣ, “Ал-мабсут”-и Сарахсӣ, “Ал-мадҳал”-и
Ибн Ҳоҷ, “Иҳёул-улум”-и Ғазолӣ, “Шарҳуш-шифо”, “Таърихи
Бағдод”, “Таърихи Димашқ”... М.Н.

дил ва боз дар он ҷой ва гоҳ, ки фармоишоти шариъат хомӯширо напазирад:

...³⁹ لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا

Яъне, “сухан нагуянд, магар шахсе ки дастур диҳад мар ӯро Худои меҳрубон ва бигӯяд (сухани) рост ва устувор”, рамзе аз ин маънӣ дорад.

Ҳамчунон ки ақл ва донишро шуъба ва шоҳаҳост, чунун ва нобихрадӣ низ чунин бошад ва бисёр гуфтан ва нобаҷо гуфтан низ шоҳае аз девонагӣ бошад.

Аз ин нохубтар он бошад агар сухану андарз бо мардумро касбу пеша ва василаи маош ва дарёфти рӯзӣ созанд, он ҳангом сухан аз пояи устувор бияфтад ва дурангӣ, тамаллуқ ва мудоҳанат ҷойгузини ростӣ ва ихлос гардад: ...⁴⁰ يَقُولُونَ بِالسِّنْتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

Яъне, “Бо забон гӯянд он чиро, ки на дар дил доранд”, гуйӣ дар шаъни чунин мардумон бошад.

³⁹ Сураи “Набаъ», ояти -38

⁴⁰ Сураи «Фатҳ», ояти 11.

Андар тамсил, нуқоти пӯшида ва мутоябот

- Киштзори пажмурда ва хушкидаро обёрӣ набояд кард, ҳамчунон ки боғу бустони серобро.
- Аз нодаравида анбор набояд анбошт ва хирман набояд андухт ва набуда набояд фурӯхт.
- Бо аврату шармгоҳи бараҳна мардумонро аз сатру покӣ ва парҳезгорӣ андарз набояд гуфт, захрхандовар аст агар занбамузде ё қалтбоне зани руспӣ ё марди бадкораро истехзо ва сарзаниш намояд.
- Аз ҳама бохабарӣ аз бехабарист, охир ту на мухбирӣ ва на гумошта.
- Аз нодида ва ноозмуда мағу, вагарна рӯзе шармсорӣ барӣ.
- Нек бидон, ки он чи ту намедониҳо бештар аз он чи ту медониянд.
- Аз баҳра ва фаровардаҳои дониши воқеъӣ ва дуруст, яке ин аст, ки хоболудагонро ҳушёр ва ба ҳоби ғафлатрафтагонро бедор бинмояд.
- Бемояғони дур аз маърифату дониш ва шуҳратхоҳони куру бе биниш, агар майдони худнамоӣ ёбанд, беҳудагуиву ҳарзатозӣ бинмоянд, чун, ки аз ҷавҳари адаб ва шарму ҳаё бе баҳраанд, ночор доноён аз ин ҳамеша дар ранҷанд ва ҳамвора дар шиканҷ.
- Забони фасеҳу равшан аз дили тангу торик ҳамчун субҳи дурӯғин аст, ки реша дар зулумот дорад.

Ин сухани гуҳарбори Паёмбари гиромист (с), ки дар ин боб фармуда:

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: **إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي كُلِّ مُنَافِقٍ عَلَيْهِمُ اللِّسَانُ**⁴¹

⁴¹ *Ҳадиси мазкур бо асноди гуногун дар ин китобҳо ба сӣҳат расидааст:*

Тарҷума:

Мустафо фармудааст андар хабар,
Нест тарсам бар шумо 3-ин бештар,
3-он, ки бошад қалби ӯ пур аз нифок,
Дар забон аммо бувад донову тоқ.

Навид

Ва дар баъзе аз ривоёт дар охири ҳадиси ёдшуда, ин иборат низ омадааст:

"يعيرهم بفصاحته وبيانه ' يضلهم بجهله "

Яъне, “бо фасоҳат ва чарбзабонӣ, эшонро (мардумро) шефта гардонад ва бо ҷаҳлу нодонияш (зоҳирнамоӣ), гумроҳашон созад”.

Аз Худо ҷуем тавфиқи (ъ) амал.

أخرجه أحمد (ح/143، 310)، ومن طريقه عبد الغني المقدسي في نهاية المراء من كلام خير العباد (ح/77)، وعبد بن حميد في المسند (ح/11 – المنتخب)، وابن أبي الدنيا في ذم الغيبة (ح/18)، وفي الصمت له أيضاً (ح/148)، والبزار في المسند (ح/305 – البحر الزخار)، والفريابي في صفة المنافق (ح/24)، ومن طريقه المقدسي في الأحاديث المختارة (ح/235)، والذهبي في سير أعلام النبلاء (11/445)، وابن عدي في الكامل (3/104)، وابن بطة في الإبانة الكبرى (ح/941)، وأبو نعيم في صفة النفاق والمنافقين (ح/131)، والبيهقي في شعب الإيمان (ح/1776، 1777)، والهروي في ذم الكلام (ح/83)، وأبو طاهر السلفي في كتاب العلم (ح/77)، وفي المشيخة البغدادية (ح/6)

Шигифтиҳои дастгоҳи офариниш

Бибояд донист, ки дар коргоҳи сунъи илоҳӣ ҳеҷ коре тасодуф, ноҳангом ва бемаврид набошад ва ҳама корҳо аз хубу зишт дар таносуб ва аз сари ҳикмате ва барои маслиҳате бошанд. Ва олами имкон ҳама бастаи силсилаи асбоб омада ва чун касе ноогоҳ аз ин бошад ба тасодуф нисбат бидиҳад. Ва асбобу иллати ин некӣ ва бадихо дар вучуди мо бошад (каёни офоқӣ ва анфусӣ) зеро, мо худ дар олами асбоб ҳастем.

Шигифт аз ғафлати мо дар он аст, ки аз хобҳои рост ва нохуби худ таъбир чӯем суд ва ё зиёни худро, вале аз воқеот ва ҳодисот дар бедорӣ ноогоҳиву ғафлат варзем ва аз канори онҳо бе андеша бигзарем ва ибрату эътиборе нагирем, ки дар Қуръони пок огоҳӣ ва сарзаниши бисёре бар ин ноогоҳии мо омада ва намунае аз оёти фаровоне дар ин мавзӯё яке ин ояти каримааст: **وَكَأَيِّنْ مِّنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا**

⁴²**مُعْرِضُونَ** - Ва чи басо нишонаҳое дар осмонҳо ва замин вучуд дорад, ки онҳо аз канораш мегузаранд ва аз он рӯй мегардонанд.

Интизори файзу некӣ бояд буд аз даргоҳи раҳмат, агар бирасад, чи давлате! Ва агар нарасад, интизор ва чашмдори раҳмат басе беҳтар аз вомондаи дар ғафлат бошад.

Инро ба худ мегӯям, ки ҳар лаҳзаро ёддошт ва ниғаҳдошт бояд, зеро, сари чӯйи равшану гуворои воридоти қалбӣ, фуюзоти раббонӣ ва имдодоту иноёти самадонӣ аз сарчашмаи фаязони фардонияти азал ҳаргиз баста ва ин силсила ҳаргиз гусаста набошад, вале мо худро бо шунидан аз дидан басанда ва аз норасидагиву норасоӣ расанда пиндоштем:

⁴² Сураи “Юсуф”, ояти 105.

Дарҳои чаннат во буд имрӯз,
Аз бедимоғӣ гуфтем, фардо (Бедил)

Ва ин ҳамаро ба касе мегуям, ки диёнату шариъат ва таълимоту дастуроти раббониро, ҳамчун табиъатгароёну модапарастон дар чаҳордевори аносир ва мазоҳири олами имкон ва тангнои эҳсосу ақли башарӣ ва тасодуфу тахминҳо дар банду зиндон нанамуда бошад.

Мо ҳарчанд табаҳкору базаҳкорем, вале дар ҳадду андозаи худ, зинҳор чурму гуноҳи худро беандоза нашморӣ! Ту худ чун маҳдудӣ ва андоза дорӣ, пас чаро чурми худ беандоза бишморӣ !?

Ўст беандоза ва беканору бешумор, пас, гуноҳони ман ва ту дар чанби раҳмати Ў чизе набошад, ки худ фармуда:

“Ва раҳмати ман фаро гирифта ҳама чизро”:⁴³ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

Чу дарёи раҳмат талотум кунад,

Гунаҳ соҳиби хешро гум кунад. (Саъдӣ)

Пас, бо тарсу хавф бояд рафт ба даргоҳи Ў ва ҳамзамон бо дили пур аз меҳр, бо умеду раҷо:⁴⁴ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ -Яъне, (чи хуш!) “Нишемангоҳи поке ва Парвардигори омурзандае”

Мо гуфтем, дар олами асбоб некӣ ва бадии мутлақ набошад, бар хилофи гуфтори шуморе аз бузургони ирфон ва тасаввуф, ки олами имконро бархе адами (нестии) лухт ва бархе дигар шар ва бадии маҳз медонанд, ки шояд дар радди муҳолифони худ зиёдаравӣ карда бошанд ва ё таъвили дигаре доранд ва мо ҳам ба ин боварем, ки доранд.

⁴³ Сураи «Аъроф», ояти 156

⁴⁴ Сураи «Саба», ояти 15

Ҳамчун Имоми Раббонӣ Шайх Аҳмади Сарҳиндӣ, ки дар мактуби 314, ҷ1-2 дар ин мавзӯ бо қотеъият сухан рондааст. Аз ҷумла мегӯяд:

“...Агар уламои зоҳир аз ин дақиқа огоҳ мегаштанд, ҳаргиз мумкинро вучуд исбот намекарданд ва хайру камол, ки махсус ба он ҳазрат аст ҷалла ва ғало, ба эътибори ихтисоси вучуд, мумкинро исбот намекарданд... **(ва боз дар ҷилди дуввуми “Мактубот”, мактуби 41- 43...)**

Боз мефармоянд: “Агар уламо низ аз ин сир огаҳ мегаштанд, мумкинро вучуди аслий исбот намекарданд ва ба вучуди зиллий иктифо менамуданд” (“Мактубот”, ҷ 2/12)

Аҷиб аст! Ҳазрати Имом Раббонӣ бо ин қотеъият дастур медиҳад, дар ҳоле, ки медонад вучуди (ҳастии) вучубии Аллоҳ таъоло ҳеҷ мушобаҳат ва ҳамсӯие бо вучуди имконӣ надорад: ⁴⁵... ليس كمثله شيء..”. Яъне, “Ҳеҷ чиз чун (Ў таъоло) набошад”.

Метвон барои аз ин мушкила берун шудан рӯ ба он асли муҳим ва қоъидаи машҳур ва дурусти мантиқӣ- каломӣ овард, яъне, “вучуд ва ҳастии ҳақиқӣ он вучудро гуянд, ки масбуқ ба адам набошад”, (нестӣ ба ӯ пешдастӣ нагирифта бошад) ки он вучуди воҷиб таъоло бошаду бас, зеро нестиву адам ба тамоми ҳастӣ ва буданҳои олами имкон на аз як ҷониб, балки аз ду ҷониб фарогир аст, пеш аз вучуди онҳо ва пас аз ҳастияшон низ.

Ва шояд муроди Ҳазрати имом Рабонӣ аз мумкинро “вучуд ва вучуди аслий исбот нанабудан ва ба вучуди зиллий ва аразӣ иктифо кардан”, ҳамин бошад.

Аммо, Муҳйиддин Ибни Арабӣ шарри маҳз адамеро медонад, ки иродаи Ҳудованд ба пайдо кардани он нарафта.

⁴⁵ *Сураи «Шуро», ояти 11.*

Ва боз ӯ чаҳони нестие исбот намуда, аз шигифтӣ ва шигарфии он суҳан мегуяд⁴⁶

Вале, дидгоҳи дурусти ақидатӣ-каломӣ назди ҷумҳури муҳақиқини аҳли суннат ин аст, ки:

⁴⁷ “**حقائق الاشياء ثابتة والعلم بها محقق**” Яъне, “Дурустии чизҳо собиту устувор ва дониш ба онҳо ҳақиқӣ бошад”

Мувофиқи таълимоти ақидатӣ-каломии аҳли суннат, вучуд ва ҳастии олами имкон ҳақиқист, на гумон ва пиндор, ҳамчунон, ки фирқаи “Суфистоия” ва пайравони онҳо пиндоштанд.

Ва хайру шар дар олами имкон нисбӣ мебошад, ки мо онро баён доштем, зеро агар тамоми мумкинот шарри маҳз будандӣ, пас натиҷа ин буд, ки Худованд фақат офаридгори бадихо будӣ, на некӯиҳо ва агар оламо адами (нестӣ) маҳз донем, пас ангор, ки Худованд чизе наофарида бошад, ки ин инкори ҳақиқати воқеъист ва дигар ҳикмат дар офариниши замину осмонҳо ва он чи миёни онҳост аз байн биравад, ки инчунин бовар муҳолиф бо зоҳири оёт ва аҳодиси фаровон ва усулиёти дин аст.

Пас дар олами амр, ки олами асбоб ва имтиёз набошад ва ҳама бечихатӣ ва берангист, ҳама хайру некӣ бошад ва дар олами халқ ва имкон, ки олами асбобу илал аст, некӣ ва бадӣ на мутлақ, балки дар таносуб ва зарфият бошанд ва имтиёзи неку бад аз таносуб ва тақобули ҳастии моддӣ ба миён ояд, ки

⁴⁶ Китоби «Фусус-ул-ҳикам»-и Ибни Арабӣ, ҷ.1.

⁴⁷ *Ин қавл яке аз усулиёти собити ақидатии аҳли суннат ва ҷамоат мебошад, ки дар таълифоти каломии аҳли суннат бисёр омадааст. Мисли; «Ақоиди насафи» -и Умари Насафӣ ва шурӯҳи он, аз аллома Тафтозонӣ..., шарҳи «Ақидаи Таҳовӣ» ва дигар мутуни китобҳои усулӣ-ақидатӣ (М.Н.)*

аз хасоис ва вижагиҳои олами имкон бошад, (يعرف الاشياء - (بازدادها) Чизҳо (буданҳо) бо ноҳамгунашон шинохта шаванд.

Масалан, агар рушноӣ набуд, торикӣ шинохта набуд ва чун Одам (ъ) офарида намешуд, шарри Шайтон шинохта намешуд. Ва агар Иброҳим (ъ) намебуд, бадии Намруд ва намрудӣён пинҳон мемонд. Ҳамчунин агар Мӯсо... ва Мухаммад алайҳимуссалом).

Ва силсилаи офаринишро бад-ин қиёс бинмо!

Пас, вучуди паёмбарон хайри маҳз (на мутлақ) ва эшон мазҳари лутфи илоҳӣ бошанд, чунки бо олами амр ба воситаи ваҳй иттисол (пайванд) доранд, агарчи дар олами халқ аз ҷумлаи башаранд.

Ба дарки ин гуфта ҳар ки бирасад, ҳикмати пӯшидаи ин ояти карима ба ӯ ошкор гардад:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ...⁴⁸

Яъне, “(Эй Паёмбар!) Бигу: “Ман фақат башаре ҳастам мисли шумо (имтиёзи ман ин аст, ки) ба ман ваҳй мешавад, ки танҳо маъбудатон маъбуди ягона аст”.

Пас аз пазируфтани он ҳама гуфторҳо равшан мешавад, ки ҳатто ҳамин фаромӯшӣ гоҳо судманд аст, ҳамчун он шахс, ки қасд ва нияти кору рафтори баде дошт, вале анҷом додани онро аз ёд бурду фаромӯш кард. Ва гоҳе нохуб аст, ҳамчун он кас, ки анҷоми кори некоро аз ёд бибарад ва ба фаромӯшӣ биспарад.

Ин андоза тафовут ҳаст, ки Худованди меҳрбон дар баробари ният ва иродаи нек низ подоши некӯ бидиҳад, бо фазлу карами хеш.

Паёмбари ақрам аз ин муждагонӣ дода:

⁴⁸ Сураи «Каҳф», ояти 110.

⁴⁹{نية المؤمن خير من عمله}, яъне, “Нияти муъмин беҳтар аз амали ўст” зеро, ки ният мавҷуд аст ва амали ў нопадид, оё бидуни ӯ нақад. Ва чун қард, аз барои Худо бошад ӯ аз рӯи риё.

⁴⁹ Ин ҳадис бо туруқ (роҳҳо) ва асноди гуногун дар китобҳои ҳадис бисёр омадааст, мисли: китоби «Фатҳулборӣ»-и Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ ҷ/4, с-258, китоби «Тадрибур-ровӣ»-и Суютӣ ҷ/2, с-167 ва китоби «Ал-асрору-л-маъруфа»-и Муло Алӣ Қорӣ с-359. Ҳарчанд муҳаддиси лавзи онро заъиф медонанд, вале афзунии ривоят ва сиққа будани ровӣҳо, ин ҳадисро ба сиҳхат ва қувват расонидааст.

Бояд донист, аз ҷумлаи ровӣҳои ин ҳадис яке Абдуллоҳ ибни Аббос ва дигаре Анас ибни Молик мебошанд (раз) ва ҳадиси мазкур шарҳу тафсири ҳадиси мутафакку-н-ъалайҳи: «Ин-намал-аъмолу бинниёти...»-ст.

Аз ҷумла дар китоби «Мақосид»-и Шотибӣ омадааст: وهي *Яъне, «Ва ин ҳадис ҳарчанд заъиф дониста шудааст, вале маҷмуъаи (роҳҳо ва ровӣҳо) онро ба қувват ва сиҳхат расонидаанд» ва ба ин мазмун ва маъно низ аҳодиси фаровоне омадааст. Аз ҷумла;*

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: "عَمَلَانِ بِأَمْثَالِهِمَا وَعَمَلٌ بِعَشْرَةِ أَمْثَالِهِ، وَعَمَلٌ بِسَبْعِ مِائَةٍ، مَنْ عَمِلَ سِنَةً جُزِي بِمِثْلِهَا، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً وَلَمْ يَعْمَلْ جُزِي بِمِثْلِهَا، وَمَنْ عَمِلَ حَسَنَةً جُزِي عَشْرًا، وَمَنْ أَنْفَقَ مَالَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ضَعُفَتْ نَفَقَةُ الدَّرْهِمِ سَبْعَ مِائَةٍ، وَالْدِّينَارُ سَبْعُ مِائَةٍ"

(Ҳадиси Сарроҷ бо ривояти Шаҳҳомӣ, саҳифаи-379 ва боз дар “Шуъабул-имон”, саҳифаи 1218 “Аттавия”-и Ибни Абиддунё, саҳифаи – 6 ва боз дар бештар аз 20 муснад ва китобҳои муътабари ҳадис омадааст, ки афзунии ривоят ва танаввуъи аснод матни ин ҳадисро ба дараҷаи ҳасан ва саҳиҳун лиғай-риҳи расонидааст.)

Ман ки муаллифам мегуям, ин ҷо нуктаи пӯшидаву нозукест ва таҳқиқоти болоро ба хоҳири тавзиҳ ва рӯшанӣ рӯи он нукта овардем.

Қазия аз ин қарораст, ки дар баробари оёти фаровони қуръонӣ, ки мо онҳоро дар матни китоб дар мавзӯоти хосе овардем, боз ин ду ҳадис («Ниятул муъмини хайрун мин амалиҳи» ва «Иннамал-аъмолу бинниёти..»), бурҳони қотиъ ва ҳуҷҷати кубандае бошанд алайҳи онон, ки амалро аз имон ва рукни имон донанд. Азин рӯ кӯшиши мекунанд оёте бо ин далолотро таъвил ва аҳодисе бо ин маъноро мавзӯ донанд ва ё заъиф бишморанд. Дар ин гуфта тааммули бештаре бинмоед!!!

Банда пиромуни ин мавзӯи муҳимми ақидатӣ дар ин рисола таҳқиқи ҷиддӣ намудам ва ба ин натиҷа расидам, ки имон барои аъмоли солиҳа ва кирдорҳои писандида ҳамчун ният барои ибодот бошад, ки ибодатҳо аъам (фарогири) аз фароиз ва навофил бидуни он эътиборе надоранд ва боз дар матни ин рисола рӯи ин мавзӯи муҳим ковишу пажӯҳиши дақиқ сураат гирифтааст.

Аз хонандаи гиромӣ таманнои онро дорам, ки ба ин гуфтаҳо сахт андеша бигморад ва ин масъаларо ҷиддӣ бигирад!

Агар муҳаққиқе бо чашии инсоф ба китобҳои гуруҳе аз муддаъиёни ҳадисишинос, ё ба заъми ҳудайшон «аҳли ҳадис»-и ин замон ва пешвоёни эшон назар афганад, дар баробари бархе аз осори пурарзиши онҳо, бархе дигар аз рисола ва китобҳои онҳоро молмомол аз таноқуз ва таҳлуф меёбад. Хусусан дар шарҳ ва баррасии аҳодис.

Аз ин рӯ бад-ин воқеият расидам, ки «таҳқиқот» - и илмӣ онҳо дар маҷолоти гуногун, мисли ақоид, аҳодис, фатовӣ..., дар баъзе маврид аз асолати илмӣ фосила доранд ва гоҳе бо далоили зиду нақиз ироа мешаванд.

Инро баъди мутолиъоти бархе аз китобҳоишон мегӯям: Ҳамчун, «Китобу- л-асмои ва-с-сифот»-и Ибни Таймия ва дахҳо навиштаҳои вай ва пайравонаш.

Ў мегуяд: “Ўмар бисёр ба хато рафта ва Алӣ низ дар 17 маврид дучори иштибоҳ гашта,” дар (“Ад-д-урарул-комина”- Ҳофиз ибни Ҳачари Асқалонӣ мегуяд: “...ва донишмандон бо ин гуфтааш нисбати Алӣ (раз), ки ҳамсӯие бо китобу суннат надорад, ўро нисбат ба нифоқ намудаанд. “Алмақолотус-с-

унния”-314-...) валухдату ала-р-овӣ – товони ин ҳама гуфтаҳо бар бозгӯянда аст.

Ва боз дар хутбаи рӯзи ҷумъа чунин гуфт:

ان الله ينزل من السماء كنزولى هذا - "Худованд аз осмон ҳамчунон, ки ман (аз минбар) фуруд меоям, фуруд меояд".

“Боз дар чандин масъала хилофи чаҳор мазҳаби аҳли суннат фатво дод, ки ин мухолафат бо иҷмоъ дорад”.

“Пас аз ин ҳама, уламои чаҳор мазҳаб бо илзоми ҳайъате уро маҳкум ба зиндон карданд ва дар диҷе аз тавобиъи Димашиқ соли 768-и ҳиҷрӣ дар гузашт.”

Ҳамчунон, ки Ҳофиз Тақиюддини Сибкӣ дар китоби “Фатовию-с-сибкӣ” ҷ.-2, саҳ. 210 овардааст: “Ба иҷмоъи уламо ва соҳибони амр дастур ба зиндонаш доданд ва он ҷо даргузашт”

(Равзату-л-мухточин” саҳифаи 383-391, “Алмаълумотул-нофиъа” с.268, 269, -273, “Алмақолоту-с-сун-ния..саҳ-34). Ва товони ин гуфтаҳо бар зимма ва шонаи ровиён аст, ҳамчун Ибни Батута... М.Н.

Хонандаи гиромӣ! Камина тақрибан бештари аз навиштаҳои Шайхулислом Ибни Таймийро бо диққати назар мутолиъа кардам, агар донишманди тамомиёре, бо дили бе ғараз ва аз сари таҳқиқ, масалан китоби «Ал-асмо ва сифот»-и ўро хонад, бо камоли итминон метавонад ин маҷмуаи наздик ба 1000 саҳифаи ўро, баррасӣ ва таҳқиқ намуда, тақрори мавзӯоти мавриди назари ў, нӯшидагӯй ва афзунгӯй ва таноқузо дар баёни исботи бархе аз ақидаиш ва таъну эътирози ўро дар бархе аз навиштаҳои дигар нисбат ба баъзе донишмандони муътабар, (барои намуна; Имому-л-ҳарамайн Абулмаъолӣ Абдулмалик Ҷувайнӣ, Ибни Фурак, (устод) Имом Қушайрӣ, (шогирд) Боқилонӣ, Байҳақӣ, Имом Ғазолӣ) ва боз чанде дигарро пайдо созад. [“Ал-асмоу ва с-сифот”, саҳифаҳои 419 то 421].

Ҳатто унвони баъзе аз китобҳои ў бо усулиёти шаръ ҳамхонӣ надорад, мисли рисолае бо номи «Фазлу-л-араби ала-л-ачам», (ҳатман ин китобро хонед, то он чи гуфтам равшанатон гардад!) чӣ расад ба бархе муҳтавиёт ва мазмуни

Ва боз ба ин ҳадиси шариф таваҷҷуҳ бинмояд:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ الْجَعْدِ أَبِي عَثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ الْغَطَارِدِيُّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ، كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ، فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا فَعَمَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَإِنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، وَإِنْ هَمَّ بِهَا، فَعَمَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً"⁵⁰

Аз ровиёни ёдшуда дар пайвастагӣ, аз ибни Аббос, аз Паёбари Худо, ки дуруд бар вай бод, дар он (ҳадиси қудсӣ),

навиштаҳои ӯ, зеро эшон ҳам аз зумраи башар буданд ва аз саҳву хато орӣ на. (раҳматул-лоҳи алайҳи) .

Ҳар ки таҳқиқи беиштар меҳаҳад, худ навиштаҳои ӯро бо андешаи жарф ва нигоҳи тезу равшан баррасӣ намояд! Боз назариёти ӯро низ дар робита ба мазоҳиби ҷаҳоргона бишносед!

Эй басо касон, ки бо пайравӣ ва тақлиди кӯркӯрона аз донишу донишварон дар мағлата ва таъассуб афтоданд ва надонистанд, ки донишмандонро аз гуфта ва навиштаҳои онҳо бояд шинохт, на аз рӯи ривоёт ва шунидаҳо!

Ва аммо бархе аз муҳақиқини муъосири исломӣ аъам аз арабу аҷам бисёр бо ҷушишу гармӣ ва бо далоили қиёсӣ ва ақлӣ тамоми он навиштаҳову таҳқиқоти ноқису норасо, ки бо равиши ақидатии аҳли суннат ҳамсӯй надоранд ва ба Шайху-л-ислом Ибни Таймия нисбат дода мешавандро рад ва ё таъвил менамоянд...

Ҳамчунин рисолаҳои ӯро низ ба Ибни Таймия(р) нисбат медиҳанд, ки дар радди муҳолифонаш навишта ва худро аз ҳама он нисбатҳо барӣ ва безор медониста бошад ва Худованд абардоноист. М.Н.

50 “Саҳиҳ”-и Бухорӣ, саҳфаи 1986, “Саҳиҳ”-и Муслим, саҳ.-90, “Муснад”-и Аҳмад ибни Ҳанбал, саҳ.- 761, 895, 4727 ва боз дар 15 муснадот ва китобҳои ҳадис бо санади “ҳасан” ва “саҳиҳ” омадааст. М.Н.

ки аз Парвардгори абарарчманд ва абарбузург (аш) ривоят бимуда, ки фармуда: “Ҳамоно Худованд некӯиҳо ва гуноҳонро (дар лавҳулмахфуз) бинвишта, сипас он ҳама ро равшан бинмуда.

Пас шахсе, ки оҳанги некӯие бинмояд ва онро ба ҷой наорад, Худованд назди худ (мар ӯро) як некӯии пурра бинвисад ва агар оҳанг бинмояду кор бубандад, Худованд он некӯиро назди худ даҳ некӯӣ бинвисад то ҳафтсад баробару аз он афзунтар.

Ва агар оҳанги кори баде бинмояд ва онро дар амал пиёда насозад, Худованд он гуноҳро назди худ як некӯии пурра бинвисад.

Ва агар ба кори баде андеша бигморад ва онро кор бандад, Худованд он як гуноҳро яке бинвисад.”

Балоғат ва расидагӣ

Балоғат се гуна бошад; ҷисмонӣ, ақлонӣ ва руҳонӣ. Ба балоғати ҷисмӣ ва баданӣ ҳар чанд дер бошад бирасанд, ба ҷуз муҳаннасон ва маълулин (онҳое, ки норасоӣ ва костагии ҷисмӣ ва ақлӣ доранд.) ва аммо ба балоғати ақлонӣ андаке бирасанд ва ба балоғати руҳонӣ ва маънавӣ андаке аз андак бирасанд.

Дар балоғати баданӣ инсон бо дигар ҷондорон анбоз бошад ва дар балоғати ақлонӣ бо ғариштагон ҳамсанг ва аммо дар балоғати руҳонӣ аз ҳар ҷи пиндори бартар ва ғузунтар.

Дониш ва равиш

Зинҳор напиндорӣ, ки донишани ту мунтаҳои мақсуд аст, зеро ин донишан дархури туст ва маҳдуд аст. Агар раванда бошӣ аз ин донишан бо поймардии аъмоли некӯ бо инояти Худовандӣ ба шинохтан бирасӣ ва аз шинохтан ба дидан, яъне

басирати қалбӣ, вале, бо ин се низ ба камоли матлуб нарасӣ. Зеро, ин расидан ва диданҳо кутоҳ ва норасост, чун аз ҳастии ту берун набошанд ва ҳамчун ту муҳдас (пайдошуда) ва маҳдуд бошанд ва маҳдуд ба номаҳдуд кучо бирасад?!

(Пас камол ва расидагӣ дар нашъа ва барангезиши ин ҷаҳонӣ, ҳамон имон ва боварӣ ба зайб аст ва дар нашъаи онҷаҳонӣ руъяту дидор пас аз пурсишу шумор бошад ва ҳақиқати урёни маърифати айнуляқинӣ ва ҳаққуляқинӣ ҷилва бинмояд). М.Н.

Ин қадар ҳаст, ки хубтар ва беҳтар аз пештар бошӣ ва агар бибарандат некӯтар аз он, ки худ биравӣ ва ҳам агар набарандат бояд биравӣ ва агар наравӣ пас кучо биравӣ!? Ба ночор агар мурод (хосташуда) набошӣ, мурид (хоҳанда) бояд буд.

Ҳар киро дар ин рафтан машрабу маслаки дигар бошад ва “ҳар киро аз баҳри коре сохтанд”. Яке сармаст биравад ва яке бо шаст, яке сарболову яке сарпаст, яке пурбору яке бебор, яке дар хобу дигаре бедор, яке хушдilu дигаре бемор, яке осону дигаре дашвор.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ ۖ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا⁵¹

Яъне, “Бигу! (Муҳаммад), ҳар яке бо роҳ ва равиши худ кор кунад пас, Парвардигоратон доност ба он кас, ки ӯ раҳнаварди роҳи дуруст аст”, гӯи дар ин маънист.

Ман чун фалонон ва баҳмонон нарафтам сахт шӯриданд ва дуруштӣ оғозиданд, дидам, ки рафтан ва расидане андархури худ доранд, боре наяндешиданд, ки ушон чун ман нарафтанд ва ман нашӯридам, пас онон чаро бишӯранду бипархошанд?!

⁵¹ Сураи “Исро”, ояти 84

Инро барои намуна гуфтам, ки аз ин корҳо бисёр биюфтад, ки ҳам худро ба ҳарза даргир созанд ва ҳам дигаронро. Ҳар кас ба андозаи ҳиммати худ биравад ва ин ҳиммату устуворӣ аз бахшишҳои ӯ таълоост, якеро бештар, дигареро камтар.

Пас ҳамаро бо тарозуи худ набояд санҷид ва бо паймонаи худ набояд паймуд.

Чун дар зоҳир мардумон на якранганд, дар ботин низ чунин бошанд; яке зишту яке зебо, яке пажмурда, дигаре шодоб.

Агар ту хуб ва некӯи, миннати Худованд бар ту бештар аст ва он кӣ на чун ту бошад назди ту гуноҳе надорад ва бояст ба вай шафқат оварад, на нафрат.

Зинҳор гуфтор ва кирдори худро барои дигарон мизон ва меъёр ба кор нагирӣ, ки ин сармоя аз худхоҳӣ ва пиндор аст! Зеро, мизону меъёр шаръ аст ва фармудайи Худову Паёмбар, пас дар пайи санҷиш ва паймудани аъмол ва кирдори худ бад-ин мизон мебош, то дигарон туро дар меъёри шаръ бубинанд на шаръро дар мизони ту, ки ин бисёр дашвор ва пур нодир аст.

Суфориш ба некӣ ва боздошт аз бадӣ

Амри ба маъруф ва наҳйи аз мункар, ки аз воҷиботи имониянд, некхоҳӣ ва дилсӯзӣ ба халқи Худо бошанд, на доварӣ ва таҳаккум байни мардум:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ⁵² - хайрхоҳӣ ва некандешӣ дар ин ояти карима, муқаддам бар, омадааст.

Яъне, “Ва бояд аз шумо гурӯҳе бошанд, ки ба сӯи некӯкорӣ бихонанд ва ба кори писандида бифармоянд ва аз нописандида боз доранд. Ва он гурӯҳи растагоранд”, ки доноёбро маҳали тааммул аст.

Зинҳори дигар ин, ки дар даъват ва таблиғ худро бишносӣ, ки оё аҳли ин кори бисе душвору бозпурсиданӣ ҳастӣ, ё хайр ва чун бишнохтӣ, худро аз дигарон боло нагузорӣ ва ҳар чӣ мегӯӣ ба худ бигӯӣ ва ҳамзамон бо мардумон, аз сари ҳикмат ва некӯбаёнӣ, на дуруштиву таҳдид ва ин фармудаи Бори таъолоро аз ёд набарӣ!:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ⁵³

Яъне, “Бихон ба сӯи роҳи Парвардигорат бо ҳикмат ва андарзи накӯ”, ки дастур аст.

Ва бо баҳонаи худохонӣ мардумро ба худ нахонӣ ва меҳробу минбарро дукони тичорат ва бозаргонӣ нагардонӣ!

Таъсир дар суҳан аз имон ва сидку ихлос бошад, дониш ва ҷасоҳат дар пояи дуввум, агар ҳарду бо ҳам ҷамъ оянд, матлуб ба даст ояд.

⁵² Сураи “Оли Имрон”, ояти 104

⁵³ Сураи “Наҳл”, ояти 125

Он чӣ ногузир аст бояд гуфт, вагарна фурсат аз даст биравад.

Гоҳе бошад, ки хоҳӣ гуфтан вале, набитвонӣ ва ё маҷол ниёбӣ:⁵⁴ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذُّكْرَىٰ Яъне, “Пас панд бидеҳ (мардумонро) ончо, ки агар суде дорад”, дастури Худовандист ва бозхосте дорад.

Магар ба он чойгоҳе бирасӣ, ки ишорот ва хомӯшии ту беҳтар аз гуфтан гардад ва ишороти ту равшантар аз иборот бошад, ки ин бисёр нодир аст ва аз бахшишҳои хоси Худовандист ба он ки хоҳад бидиҳад:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ⁵⁵

Яъне, “Худованд ба ҳар кас, ки хоҳад ҳикмат (ва дониш) медиҳад ва ба ҳар кас ҳикмат дода шавад, бе шак хайри фаровоне дода шудааст. Ва чуз хирадмандон панд намегирад”, муждагонист мар хосонро.

Ва ин “ҳикмат”, ки бо ниҳодани ҳар чиз ва ҳар кор дар чойгоҳ ва пойгоҳи худ таърифу тафсираш намоянд, зоҳирӣ ва ботинӣ бошад ва ҳар киро ин ду рӯзӣ диҳанд ва арзонӣ доранд, некӯии фаровони (хайри касири) дучаҳонӣ бахшидаанд, пас гуфтор ва рафтори ӯ бо ҳикмат бошад ва дар чойгоҳи худ бо суди бештар.

⁵⁴ Сураи “Аъло”, ояти 9

⁵⁵ Сураи «Бақара», ояти 269

Нукта

Аҳли фаросат ва дарунҳои пок ба дарки ин нукта бирасанд ва бо илму дониши завқӣ ва ҳузурӣ нек дарёбанд, ки оё андар гуфтан дастур ва иҷозае ҳаст!?

Пас бигӯянд ва сухани эшон ҷо уфтад ва дар дилҳо биншинад ва торикиҳоро рӯшан созад, зеро дил майдони мушоҳада ва дидор аст ва забон ҷавлонғаҳи иборат ва гуфтор ва ҳар ки нодида сухан гӯяд, гувоҳи дурӯғгуст:

Изни ҳақ дар ҳар амал пироя аст,
Ғайри маъзунро сухан бемоя аст.
Банда ар бе изни мавло дам занад,
Эътимоди хочаро барҳам занад.
Кас надорад гӯш бар гуфтори ӯ,
Чун ки пайдо гаштааст, миқдори ӯ.
То савоб ояд зи гуфтан ҷузву кул,
Ман азина лаҳу-р-рахмон, фалякул.

Навид

Эҳсос ва таҳқиқ

Дар ин авохир дидем, ки омаро ба содагарой ва сабукфаҳмӣ бурданд, ба истилоҳ ҳам дунявихо ва ҳам мазҳабиҳо ва бештар рӯи эҳсоси мардум таъсир гузоштанд, на бар тафаккур ва андешаи онҳо.

Ба иборати дигар, дар шинохти садаф бештар аз гавҳар гуфтанд.

Агар корҳо чунин бошад, бардошту дарки эҳсос маҳдуд, нопойдор ва тезгузар бошад ва бо суде камтар.

Бале, инкор нанмоям, ки ин ҳам роҳе аз васоили даъват ва тарбияи мардум бошад, вале дар ҷои худ ва ба андозаи зарурат, вагарна зехнҳоро кунд ва андешаҳоро хоболуд

гардонда, инсонро дар ҳолати бенишотӣ ва хоболудагии зеҳнӣ во мегузорад.

Он гуна бояд гуфт, ки дар баробари дарки матлаб гуфтори мо инсонҳоро ҳамзамон ба андеша раҳнамуд бошад, то дар дониши онон чизе афзуда гардад:

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۖ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ ۚ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا⁵⁶

Яъне, “Пас баландмартаба аст Худованде, ки фармонравои ҳақ аст, ба (тиловати) Қуръон шитоб макун пеш аз он ки ваҳйи ӯ бар ту тамоm шавад ва бигу Парвардигорам! Донишамро афзун намо!”,

Ин фармудаи Худованди ҳаким ифодаи ом ва фарогир дорад.

Басо бошад, ки даҳриёну модагароён ва ақлгароёни хушк бар аҳли бовар ва ақида хурда бигиранд, ба-дин гуна ки: “Инҳо аҳли ривоят ва қиссабофонанд, на аҳли донишҳои истидлолӣ ва фикрӣ, то бо эшон битавон қазияи илмие дар миён ниҳод ва рӯи он андеша ронд”.

Он чӣ дар боло гуфтем аз содагарой боис гашта, то чунин даъвои бепояе аз сӯи ин гурӯҳ, ки дар ҳама даври замон бо аҳли диёнат ва бовар дар пархош ва кинатузӣ (кинаварзӣ) буданд, ин ҳангом низ ба миён ояд.

Эшон аз ёд бурданд, ки дар гузашта ҳама бузургони илму маърифати мо фарогири донишҳои ақлӣ ва нақлӣ будандӣ, чун ҳама аҳли имону диёнат будандӣ.

Донишҳои каломӣ, мантиқӣ, фалсафа ва ҳикмат, нучуму кайҳоншиносӣ, табиӣ ва мовароуттабиӣ, сиёсат, амлоқдорӣ ва тичорат, ахлоқу фарҳанг, ҳисобу ҳандаса ва дигар илмҳои

дақиқ аз баракат ва дараҷаи баланди фаҳму фаросати он абармардон пешрафт ва равнақе дошт.

Бале, аз ёд бурданд, зеро ҳофизаи дурӯғгуён заиф бошад ва воқеиятро ба зудӣ аз ёд бибаранд.

Агар гӯй: Ҳарчи он бузургон, ки аз эшон ёд кардӣ, буданд ва ба мо гузоштанд ва бо худ бурданд ва акнун шумо киёнед!? Ва чи мегӯед ва бо ки мегӯед!? Ва боз чаро бадгӯёнро маҷол медихед, то ончунониҳо гӯянд !?

Гӯем: Инсоф гувоҳи имон аст! Наздик ба як аср зери султа ва фармонравоии (ба вижа дар арсаи маънавияту фарҳанг) ҳамин тоифа будем ва ҳоло ҳам раҳой наёфтем!

Дар ин муддат кай гузоштанд, ки гуфтаниҳо бигӯем?! Ва ҳоло ҳам ҳарчанд аз асб уфтоданд, вале ба рикоб овехтанд, тобу тавони он надоранд, то мо бигӯему эшон бишнаванд, чун ки гӯши ҳақиқатшунав надоранд.

Боз ҳам эшон мегӯянд ва мо намешунавем, мушкил дар ин аст, ки мо низ дигар гӯши ботилпазир ва беҳудашунав надорем.

Агар майдоне барои мардон фароҳам оранд, хоҳанд дид ки мардони майдон киёнанд. Вале ку чуръат ва кучо ҷавонмардӣ!? Майдон аз эшон буд, ҳар чӣ хостанд гуфтанд ва дар ҳар маҷоле тактозӣ карданд, ҳакаму довар ва додгустаре ғайри эшон набуд, ҳама онон буданд.

Ин ҳангом ҳам бештари аз онҳо барои худ мегӯянду менависанд, худро байни худӣҳо муарифӣ мекунанд, унвону инъом медиханд, вале мардум бештари аз онҳоро набишносанд ва бархе аз онҳо гумномтар аз китобҳо ва рисолаҳошонанд.

Яке аз шигифтиҳои асри ҳозир ин аст, ки аз гумроҳе раҳнамо ва аз гумоному бадноме нобиғае месозад.

Оҳ аз ин бегонаогоҳони аз худ беҳабар,

Оламе дигар шуду ин анҷуман дигар нашуд!

Булбулонро нағмаҳо андар гулӯ бастанд, лек,
Қоғ - қоғу қар - қари зоғу заған дигар нашуд

Навид

Бегонаогоҳ ба он хотир, ки аз худ чизе надоранд, ҳарчӣ мегӯ-
янд ва менависанд, шарҳу эзоҳ медиҳанд аз дигарон аст, на аз
эшон.

Агар аз фалсафа мегӯянд, ё шеърӯ адаб ё мантиқ, ё аз
назариёти ҳандаса ва нучум,... ҳама аз бузургони диёнат ва
бовар аст.

Фаҳмида ё нофаҳмида бо назардошти чаҳорчӯби андешаи
танги худ шарҳу тафсир мекунанд, ҳатто интиқод ҳам.

Аҷиб ва хандаовар аст вақте мебинем, ки фалон ё
баҳмоне, унвон ва алқоби илмӣ мегиранд, *(дар ҳоле ки
бештари аз онҳо фикр ва андешаи содаеро дар як ё ду ҷумла
бо душворӣ метавонанд баён намоянд)*, ба хотири ин ки
Фаробӣ ё Киндӣ ё Ибни Рушд ё Ибни Сино ё Ғаззоли ё Румӣ ё
Ҳофиз ё ва.ва.ва.. ро шинохта ва дарк кардааст, ки онҳо чӣ
гуфта ва чӣ навиштаанд.

*(Ғалат гуфтам, аксари ин дононамоён аз сари таҳқиқ
на он бузургонро бишносанд ва на ҷойгоҳу пойгоҳи илмии
онҳоро, магар аз рӯи тақлид ва ҳавову ҳавас.*

*Мавзӯоти “рисолаҳои илмӣ”- и бархе аз онҳоро
бубинед, чӣ ришханду даҳонкаҷӣ ба илму донишу ба аҳли
он!!)*

Агар он фарзонагон намегуфтанд ва наменигоштанд, инҳо аз
кӣ мегуфтанд ва чӣ менавиштанд ?!.

Боре аз худ савол накарданд, ки чаро афкор ва андешаи он
абармардон мондагор аст ва номашон зинда?!

Оё ба ин ҳақиқати равшан нарасидаанд, ки андеша ва
гуфтори он азизон реша дар манобеъ ва сарчашмаи пок ва

гуворои имону бовар ва ақидаву диёнат дорад ва бо пайвастан ба чиргаи паёмбарону бузургони дин ва манобеи ваҳй ба ҷовидонагӣ пайванд хӯрдаанд !

Ҳар чӣ чуз ишқи Худои аҳсан аст,
Гар шакар хурдан бувад, ҷон кандан аст.

Мавлавӣ

Ин зумра аз донишфурӯшони даҳрӣ ва дур аз фаҳму дарки ҳақиқӣ ва таҳлилу таҳқиқи воқеъӣ кадр ва пояи илмро бо гуфтору навиштори ноҳамвор ва ноҳинчори худ то он андоза поён бурданд, ки дигар сухан кӯчабозорӣ шуд ва аз фасоҳату балоғат дар он чизе боқӣ намонд ва зехну андешаро то он ҳад бе нерӯ ва афсурда намуданд, ки дигар бештари мардум ба чуз сухани сода ва дур аз балоғат чизеро аз мураккаботи каломӣ ва латоифи баёнӣ дарк намекунанд.

Ва ин тоифа гоҳ гоҳе аз худ чизаке низ мегуянд менависанд, бад-ин гуна, ки поре аз эҳсосоти бемоя, андешаҳои бепоя ва суханон гоҳ мавзун ва гоҳе номавзуну бе пирояи худро шеър номиданду дoston.

Таъсироти руҳонӣ ва маънавиро дар сухан инкор намуданд ва бад-ин восита аз рафтору кирдору ахлоқи нақӯи инсонӣ фосила бигрифтанд ва мебинем, ки гуфтори онҳо пайкарест бечон ва колбадест бе руҳу равон.

Аз ҳама падидаи ранҷовар ин аст, ки бархе аз инҳо номардӣ, бебандуборӣ, беномусӣ ва аз ин роҳ даюсиву занборагиро таблиғ менамоянд.

Ин ҳама падидаҳои зишт бозтоб ва боздодаҳои андаруни нопок ва андешаҳои табоҳи худи онҳост, ё фармоиши касе ё гурӯҳеро иҷро мекунанд?! Намедонам.

Оё шумо “филм”-и “Вақте, ки болои шахр борон меборид”-ро бо диққат тамошо кардаед?!

Магар як ҷавони асили тоҷик ва ё ҳар шахси бо ақлу андеша ин гуна беномусӣ ва бешарафиеро, ки дар ин филм ба намоиш гузоштаанд, ба худ, хонавода ва ҳамсари худ раво медонад?!

Дигар дунболи рафтори номавзуну ноҷои бозигарони камхунар ва гуфтори гӯшхарошу ношевои онҳо дар ин филм, ки фарогири бештари аз наворҳову намоишномаҳои синамоиву ғайрисинамоии мост, намеравем.

Ногузирам мочарои суҳбати телефунии худро бо сено-риёнавис -и ин “филм” “нависндаи машҳур” ва “ҷоизадор” ин ҷо биёрам, то ин зумра дононамоёни бебасар ва хунарнамоёни беҳунарро хубтар бишносем.

Қисса аз ин қарор аст, ки чанд сола пештар ман рӯзе бо мусофирбари №25 ҷониби хона равон будам. Родии дохили мошин ҳикояти сахнавиеро дар овози ду нафар, яке мард ва дигаре зан ба гуфтор гирифта буд. Дохили мошин пур аз мусофирони мард ва зан буд.

Мӯҳтавои сахна аз ишқварзии марде, ки солаш аз панҷоҳ гузашта буд ва духтаре шонздаҳсола ҳикоят мекард, ки шунандаи бофаросат ва бо ҳувият аз шунидани ин қисса ки бо нозу адо ва нолишу тапиши бисёр бешармона ва дур аз ахлоқ иҷро мешуд, нороҳат мегардид.

Бархе аз занҳо бо садои баланд ба ронанда мегуфтанд: “Э додар, аз Худо каме шарм дор ва садои радиоро хомӯш кун!”. Аз ҷумла марди афғоние ки пушти сари ман нишаста буд ва ангор ин ки маро мешинохт, гуфт: “Навид соҳиб, ман ҳам тоҷикам, ба лиҳози Худо ин чӣ бешармӣ ва таблиғи фаҳшо аст!?”

Ман аз ронанда ва мусофирон хоҳиш намудам, садои родиёро поинтар намуда, бигзоранд ин ҳикоятро то охир бишназем ва муаллифу иҷроқунандагони онро бишносем. Чун ҳикоят ба ин фарҷоми зишт ва нописанд расид, яъне, ин марди панҷоҳу чандсола меҳост бо ин духтар муносибати ғайриахлоқӣ бинмояд, вале дар охир гуё вичдони ӯ бедор гашт ва роҳи ҳалли ин мочароро пайдо намуд, ба ин равиш, ки он духтарро ба писари худ арӯс бинмуд ва ҳамзамон маъшуқаи худро ҳам аз даст надод!!!

Нависандаи ин ҳикоят ҳамон филмноманависи ҳаваскор буд ва ин ҳама шармандагиро радиои “Фарҳанг” бо садои яке аз гуяндаҳои “машҳур” ва зани дигаре аз кормандони ин шабака ба гӯши мардум мерасонд.

Дигар аз кӣ бинолем, “Аз мост, ки бар мост”.

Рӯзи дигар чун ба ҷои кор омадам, аз беҳобии шаб ва хастагӣ, ки аз таъсири бади ин рӯйдод бардошта будам дасту дилам ба кор намерафт.

Бархостаму идораи радио рафтам ва дар ошёнаи чаҳорум ин ду нафар иҷроқунандаро пайдо намудам. Тафсили гуфтугӯи худро бо онҳо ин ҷо намеорам...!

Зоҳиран зери таъсири гуфтори ҷиддӣ ва эҳсосоти ман аз ин кардаи худ изҳори пушаймонӣ намуданд ва боз гуфтанд, ки аз ин қабил ҳикоятҳои “нависанда”-и мазкур, ки ҳама мазмуну мундариҷаи шаҳвонӣ доранд “наздик ба сӣ адад бо ӯ қарордод дорем”...

Аз онҳо рақами телефони “муаллифро” гирифтам ва баъдан бо ӯ дар тамос шудам. Нахуст худро муаррифӣ намуда гуфтам, “Эй фулон! Оё он хидмати хирсонае, ки бо навиштани филмномаҳои дур аз рафтору кирдори инсонӣ ва ба навор гирифтани онҳо ба Тоҷикистон намудӣ бас набуд, ки

боз гӯшҳо ва зехнияти мардумро низ аз суханони беҳудаду бе мантиқ ва дур аз ахлоқу одоби инсонӣ пур месозӣ! Магар ин ҳикоят саргузашти воқеии ҳуди туст?! Агар аз Худову мардум боке надоштӣ, аз фарзандони худ ба вижа писаронат ҳам шарм надоштӣ?!” Ва уро ба суҳбати рӯ ба рӯ даъват намудам.

Ин махлуқ бо чунон мантиқу гуфтори омехтаву номавзун ба ман суҳбат менамуд, гумон намудам, ки бо кӯдак ё девонае дучор омада бошам.

Аз ҷумла кинаву адоват ва сиёҳии дили нопоки худро, нисбат ба дину мазҳаб, ошкор бинмуд ва аз ман ҷавоби сазоворе низ бишнид...!

(Азизон бояд бидонанд, ки сарчашмаи ин ҳама динситезиҳову ахлоқгурезиҳо ҳамон бечавҳарӣ, танмеҳварӣ ва бедонишиву ноогоҳист, ки мутаассифона дар ин ҳангом бештари ба истилоҳ зиёиёни мо ба ин дарди бедаво яъне, ҷаҳли мураккаб гирифтор омаданд.)

Ман чунин андеша дорам ва боз мутахассисони равоншинос ва чинсшинос беҳтар медонанд, шояд ин фарде, ки рӯи сухани мо сӯи уст, гирифтори норасоии чинсӣ ва ё ташаннуҷи равонӣ буда бошад ва ба воситаи навиштани ин гуна ҳаёлотӣ бангиёна, ва васвасаҳои шахвонӣ ғаризаҳои нафсонии худро таскин бахшад ва ҷомеаро низ ба бадроҳӣ кашад ва ё инки ҳамчун хоҷасаро дар хидмати кадом як хоҷаи дарунӣ ё берунӣ бошад! Кӣ медонад?! Ин аст корномаи бархе ба истилоҳ адибону зиёиёни мо...

Аҷиб инаст, ки инҳо боз ба даҳони дарида то баногӯш аз таъриху тамаддуну одобу фарҳанг ва ифтихороти ватандорӣ низ мелофанд!

Фазо чунон аст, ки ин тоифа майдон ёфтанд ва ҳарифе дар баробари худ намебинанд. Аз ин рӯ девонавор ба чапу

рост ҳарзатозӣ менамоянд ва ҳеҷ боке аз сияҳрӯиву беобрӯӣ надоранд, зеро аз шинохти ҷойгоҳу пойгоҳи баланди инсонӣ ва маърифати меъёрҳо ва арзишҳои волои башарӣ ноогоҳанд ва беҳабар аз он, ки таърих ба чехраи касифи ин афрод муҳри бадномиву бешарафӣ хоҳад зад!

Дар ин авохир “ҷунуни илмӣ” бархе аз ин дононамоён “гул карда” ва аз сари ҷаҳли мураккаб, ҳатто ба ҳарими шаръ ва ақоиди мусалмонон низ дастдарозӣ мекунанд ва бо пиндори худ гуё барои мусалмонон дастуроти ақидатӣ ва фикҳӣ “омода” мекунанд ва мардумро мусулмонӣ меомӯзанд, дар ҳоле, ки ҳатто аз улуми оғозини исломӣ бебаҳраанд, ҷӣ расад ба донишҳои таҳқиқотии мазҳабӣ.

Ҷӣ мазҳака ва масҳарагӣ, ки барпо карданд ва худ аз ин беҳабар!

Шолудай илм, эътиқод аст,
На-ндешаи хому ҳарфи бисёр.
Гар гуфтани ҳарза илм будӣ,
Доно буди тутии шакархор.

Навид

Бо вучуди гузашти айём ва рӯзгорон ин гурӯҳ боз ҳам дар мунҷалоби афкори парешони худ ғарқ ва дар банди ҷаҳли мураккаб гирифтторанд.

Агар аз сари ислоҳ ва неkhoҳӣ ба эшон бигӯӣ, ки аз ҷодаи устувори илму дониш канора рафтанд ва мардумро низ ба табоҳӣ кашиданд, бо ту дарафтанд.

Вале ин ҳангом мебинем, ки ташташон аз бом афтодан дорад ва ниқобҳо аз чехраашон дур гаштан, чун ки: “Сояро бошад ҳиҷоб аз офтоб”.

Дигар қишр ва насли огоҳу пажухандае аз ҷавонон ва иддае аз рӯшанфикрони воқеӣ ва худшинос дар майдони илму

маърифат буданд ва боз омадан доранд, ки бо ғуломӣ ва чокар-манишӣ дар ситезу пайкоранд ва ҷаҳонро бо чашми басират мебинанд.

Эшон дар пайи ислоҳ ва таҷдиди назар болои таъриху фарҳанги таҳрифшуда ва воқеоти ворона гаштаи хешанд ва безор аз андешаи истеъморзада.

Вале пешорӯи онҳо банду тилисмот, ҷодуҳо ва чашмбандиҳои афзуне аз аҳриманони мурда ва аҳриманпарастони зинда побарҷост, ки бояд бо муъҷизоти имонӣ ва таъйидоти раббонӣ, ин ҳама шикаста шавад:

“Дев чу берун шавад, фаришта дарояд.”

Инҳо ки гуфтем поре аз таърих ва саргузашти миллатанд ва низ кобусанд, ки моро дар хобу бедорӣ домангиранд. Бояд ба бедорӣ ва ҳушёрӣ воқеӣ расид ва бояд ин даҳшат ва ваҳшатро дарҳам шикаст ва низ таҷриба ва ояндабинӣ касб намуд!

Пас ончунон бояд зист, ки аз ту ривояте ё ҳикояте аз хубиҳо ёдгор бимонад, на шикваву шикояте, зиндагоние ончунон бояд намуд, ки аз ту бо некӣ ёдҳо бикунанд на аз бедодию ҷаҳолатат фарёдҳо.

Мехостам фаротар аз инҳо бигӯям, вале чун кунам, ки воқеоти замон ва маконро наметавон инкор кард.

Аз ин ҷо бояд гуфт, чун ки ин ҷоям ва чун бо боли илҳом аз фазлу карам фаротар бибарандам аз он ҷо хоҳам гуфт.

Чун расад аз ғайбам имдоди дигар,
Меравам з-инҷо ба миёоди дигар.

Навид

Акнун дигаргуна бигӯям, бад-ин гуна:

Дардро нишона оҳи сард аст ва ишкро намуна, ранги зард,
чун дорӣ манмой ва агар надорӣ жож махой!

Хомӯшӣ хуб аст, агар аз балоҳат (аблаҳӣ) набошад ва
гуфтан некӯ, агар изҳори фасоҳат набошад.

Аз Худо то худ як ҳарф фосилааст, пас бар хатар ва бимнок
бояд буд, то бо номи Худо мардумонро ба худ нахонӣ!

То он андоза ба зоҳирпардозӣ ва рунамоӣ гирифтор набош, ки
аз ҳастии ту ба ҷуз аз зоҳиру сурат дигар чизе ба ҷой намонад,
зеро зоҳирпарастӣ аз бутпарастӣ дур нест.

Чун имрӯз майдон ёбиву фарохноӣ ҷавлон, ҳарзатозӣ на
кори хирадмандон аст, чунки ҳар имрӯзро фардоест ва ҳар
густурдари тангное ва ҳар неку бадро аз кирдор, нақшу
ангорае ёдгори мондагор.

Мулк ва малакут

Дар олами имкон ҳама чизҳоро аз наботу ҳайвон, ҷондору
бечон, аҷроми улвӣ (сипехрӣ) ва суфлӣ (поёнӣ-заминӣ) Худо-
ванди доно ва тавоно дар ду буъд (росто) пайдо гардондааст.

Яъне вучуди зоҳирӣ ва ботинӣ, ки дар ибороти қуръонӣ
бо “мулк” ва “малакут” таъбир шудаанд ва ҳарду вожа баён-
гари азамату қибриёи Офаридгор ва шигифтиҳои дастгоҳи
офариниш бошанд.

Чун ба шинохти зоҳири ашё бирасӣ олим ва донишманд
гардӣ ва чун андарун ва ботини чизҳоро нек бишносӣ, ориф ва
шиносанда бошӣ!

Малакут дар тафсири Қурони карим аз ҷумла; Байзовӣ,
Ибни Касир, Бағавӣ, Абисаъуд, “Ат-тафсир-ул-возеҳу-л-муяс-

сар” ба маънои “ал-мулку-л-восеъ”, яъне мулки фарогир омада, ки дарбаргирандаи зоҳир ва ботини коинот бошад.

Малакут сиғаи муболағаи мулк бошад, бо афзудани “вов” ва “то” ҳамчун “чабарут”, “азамут” ва монанди онҳо.

Ибни Касир ҳамзамон бо ин маъно малакутро сир ва рози мавҷудот донад, ки ҳамон ҳақиқати ашёст ва далолат ба қудрати комилаи Офаридгор дорад.

Вожаи “Ал-мулк” 29-бор ва “мулк” (накира) бо мутаъалиқоташ дар Қуръони карим 119-бор такрор ёфта, бо изофа ва бе изофа ва аммо “малакут” 4 бор такрор ёфта дар ду ҷой;

(مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ), ки маҳалли тафаккур ва андешаи амиқ аст.

Нуктаи латифи дигар ин ки, Худованди доно нисбати тасоҳуб ва моликиятро дар “мулк” ба ҷуз аз худ дар ин дунё ба дигарон низ дода:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ۚ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۚ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁵⁷

Яъне, “Бигу бор Худоё! Эй подшоҳи мулк! бибахшӣ мулкро ба ҳар ки хоҳӣ ва биситонӣ аз ҳар ки хоҳӣ ва сарфарозӣ бахшӣ ҳар киро хоҳӣ ва забун созӣ ҳар киро хоҳӣ, ҳама хубиҳо ба дасти туст, бе шак ту ба ҳар чиз тавоноӣ!”.

Вале, ин нисбат дар “малакут” зинҳор ҷое наёмада, ба ҷуз ин ки, ин роз ва ҳақиқати пӯшидаи ашё яъне “малакут”- ро ба хосони худ бинмуда ва эшонро бад-ин неъматӣ узмо (бахшиши бузург) гиромӣ дошта:

وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ⁵⁸

⁵⁷ Сураи “Оли Имрон”, ояти 26

⁵⁸ Сураи “Анъом”, ояти 75

Яъне, “Ҳамчунон бинмудем Иброҳимро малакути осмонҳо ва заминҳоро ва то ин ки бошад аз зумраи аҳли бовару яқин”

Дар тафосир омада: “Иброҳим (Ъ) -ро рози осмонҳо ва аршу замин бинмуданд аз малоика, биҳишту дӯзах ва он чи болои замин ва зери он мегузарадро низ бинмуданд ва ин тасдиқи он аст, ки мо гуфтем дар шарҳи “малакут”⁵⁹.

Аз ин аст, ки дар нашъаи унсурияи дунявия чанбаи мулкӣ бар чанбаи малакутият ғалаба дорад ва дар нашъа ва барангезиши ухравия, ки ҳам баданӣ ва ҳам ҷонӣ бошад, чанбаи руҳоният ва малакутият бар ҷисмоният ва мулкӣ

⁵⁹ حدثنا القاسم قال، حدثنا الحسين قال، حدثني حجاج، عن ابن جريج، عن القاسم بن أبي بزة، عن مجاهد قوله : "وكذلك نري إبراهيم ملكوت السماوات والأرض"، قال: فرجت له السماوات فنظر إلى ما فيهنّ، حتى انتهى بصره إلى العرش، وفرجت له الأرضون السبع فنظر ما فيهنّ [”تفسير الطبري”-الجزء-11، الصفحة- 470 - 472]

Аз ровиёни ёдшуда, дар ин ояти мазкура аз Муҷоҳид омадааст, ки фармуд: “Дарҳои осмонҳо кушода шуданд, пас дар онҳо (Иброҳим) нигоҳ бинмуд, то нигоҳаш ба ариш расид ва заминҳо барои ӯ кушода шуданд, пас ба ҳар чи дар онҳо буд бингарист”

Дар аксари тафсирҳо ҳаммонанди “Тафсир”-и Муқотил ибни Сулаймон ҷ.3, с.587, “Табарӣ” ҷ.-11, С-472, “Самарқандӣ”- (“Баҳрул-улум”) ҷ.3 с.133, “Мовардӣ” Ҷ.2 с.258, “Қуртубӣ” ҷ.5, инчунин дар чанд шарҳи “Ақидаи Таҳовӣ” “малакут” ба маънои “офариниш”- “роз” ва дар “Авзахут-тафосир” ҷузъи 1 саҳифаи 161 “Мулк”- “султони (қудрат ва нерӯ)-и зоҳир” ва “Малакут” - “султони ботин” тафсир шудаанд, ки бо он чӣ мо гуфтем дар баёни “малакут” ҳамхонӣ доранд ва сипос мар Ҳудовандроस्त. М.Н.

чира бошад, зеро, хувият ва моҳияти он ҷаҳон чун ин ҷаҳон набошад:

حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: قَالَ اللَّهُ: " اَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ، مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ ⁶⁰"

Чун нек андешӣ, бубинӣ, ки мулк пайкар ва намои дидашаванда ва махсус бошад ва малакут ҳамзамон ҷон ва равони ин пайкар ва намод ҳастанд.

Ё ин ки мулк ҳастии берунии ашё ва малакут роз ва нуктаи пӯшидаи дарунии онҳост.

Онон, ки аз пайи зоҳири ашё (модиёт) рафтанд ва аз ботини онҳо чашм пӯшиданд, ҳамон модагароён ва табиат-парастон бошанд ва ба истилоҳи дигар “басар” доранд, вале “басират” надоранд.

Ё ба иборати дигар Худованд (ҷ) мулкро бар онҳо арзонӣ дошта ва аз малакут бе баҳра гузошта.

60 *Аз ровиёни мазкур аз Абухурайра (р) аз Расулulloҳ, ки фамуданд Худованд гуфт: “Ба бандагони некӯкорам (дар бихишт) омода намудам онеро, ки на чашме дида ва на гӯше шунида ва на бар дили башаре гузашта.”*

(Дар “Саҳиҳ”-и Бухорӣ ҷаҳор ҳадис аз ҷумла ҳадиси 2295, “Саҳиҳ”-и Муслим се ҳадис аз ҷумла ҳадиси -1916 ва боз бо аснод ва ривоёти гуногун 226 бор дар китобҳо ва муснадоти муътабар такрор шудааст. Ҳукми ҳадис, саҳиҳ-ҳасан.

Ва ин ҳадиси ҳикматбори Паёмбар (с), шарҳу тафсири ин ояти карима бошад: فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ – Пас ҳеҷ кас намедонад чи подошҳое, ки моёи равшании чашм аст, нухуфта шуда аст, (носи) ончи (дар дунё) ба анҷом мерасониданд. (Сураи “Сачда” ояти -17)

Ва онон, ки ин ҳар ду ро бо ҳам диданд, аҳли басират ва раҳёфтагонанд, ки ба дарки ҳақиқати ашъ ба андозаи истеъдоди худ расида ва пай ба шигифтиҳои дастгоҳи офариниш бурдаанд. Ҳамин аст, ки Паёмбар (с) дар дуъои худ мегуфтанд:

(اللهم أرني الحق حقاً وارزقني اتباعه، وأرني الباطل باطلاً وارزقني اجتنابه، ولا تجعله ملتبساً عليّ فأضل) ⁶¹

Ин дуъои маъсур низ, аз бузургони дин нақл шудааст: ⁶² (اللَّهُمَّ

أَرِنَا حَقَائِقَ الْأَشْيَاءِ كَمَا هِيَ) Яъне, “Парвардигоро ҳақиқати мавҷудотро ба мо ҳамчунон ки ҳаст бинмой”.

61 Ин дуъо бо ривояти Умар ибни Хаттоб (раз) аз Паёмбар (с) омадааст, Ибни Касир (ҷ.1, с.444). Тарҷумаи ин дуъо дар оғози китоб омадааст (мурочиат шавад ба с.16).

62 Дуъое, ки аз бузургони дин ривоят шудааст. Аз ҷумла, Алӣ (раз), Яҳё ибни Муъози Розӣ, Шайх Наҷмуддини Кубро, Имом Раббонӣ ... ҳадисаи медонанд ва шарҳи он дар гузашта овардем.

Боз барои намуна:

والمؤمن إذا كمل إيمانه أنار الله قلبه فانكشفت له حقائق الأشياء، وحصل له فرقان يفرق به بين الحق، والباطل، وصار هذا النور هو مادة حياة العبد، وقوته على الخير علماً، وعملاً، وانكشفت عنه الشبهات القادمة في العلم واليقين، والشهوات الناشئة عن الغفلة والظلمة وكان قلبه نورا وكلامه نورا وعمله نورا والنور محيط به من جهاته (تفسير اسماء الله الحسنى "للسعدى ج-1 ص-41)

Тарҷума: Ва ҳангоме, ки имони муъмин ба камол расад, Худованд дили ӯро нуронӣ гардонад, пас парда аз рӯи ҳақиқати чизҳо бардошта гардад ва ҷудокунандае ӯро миёни ҳақ ва ботил ба каф ояд ва ин нур ҳаста ва мояи зиндагии ин банда гардад ва нерӯи ӯ бар анҷом додани некӯиҳои донистанӣ ва карданӣ бошад.

Ва инҳо ҳама ишорат бошанд бар он ки маърифати олами вучуб бе дониستاني олами имкон ва ҳудус муҳол бошад ва ин сайри тақомулии инсон аст.

Бо иборати дигар аз илмулякин ба айнулякин роҳест ва аз он то ҳаққулякин, яъне шинохти ҳақиқии Офаридгор бо иноят ва ҳидояти Ё таъоло, ки мо инро ҷое ёдовар будем.

Матлабро дунбол мегирем, ҳамин суҳан гуфтан, ки аз вижагиҳои инсон аст, дар масал ҳамчун тан ва маънӣ ҷон бошад, ё ин ки суҳан мулкаст ва маънӣ малакут.

Барои шинохти тан ҳавос ба кор аст ва аммо барои маърифати ҷон ва дарки он басирати дил ба кор аст, зеро дил барзахест миёни тану ҷон, рӯ ба ҷон ва пушт ба тан дорад ва муносибаташ бо руҳ бештар бошад.

Ва шубҳаву дудилиҳои илмӣ ва яқинии ӯ ки дар гузашта буд, аз байн бираванд. Ҳамчунин кашииҳо ва хоҳишоти бархоста аз ноогоҳӣ ва тирагӣ низ. Ва саранҷом дилаш нуру суханаи нуру кирдораи нур гардад. Нуре ки фарогири ӯ аз ҳар сӯ бошад. М..Н

البصيرة: وهي قوة للقلب منورة بنور القدس، منكشف حجابها بهداية الحق، تُرى بها حقائق الأشياء وبواطنها، وتسمى القوة القدسية..{"الالفاظ والمصطلحات المتعلقة بتوحيد الربوبية" باب الكشف ج-1 ص- 463 }

Тарҷума: Басират, нерӯи дили равшан ба нури қудс ва пардабарафтода бо роҳнамоии Ростофаринро гуянд, ки бо он дурустӣ ва андаруни буданиҳо дида шавад. Ва инро нерӯи қудсӣ ном ниҳоданд.

Боз ин иборат (“ҳақиқати ашё”) ва ҳаммаъноҳои он дар зиёда аз ҳаштод китобҳо ва маҷмуаҳои гуногунмавзӯ омадааст аз ҷумла; “Дуррул-мухтор” ва “Раддул-мухтор”. М.Н

Ба ҳар андоза, ки дил сайқал ва сафо ёбад, таҷалиёти руҳонӣ ва ғайбиро пазиротар бошад ва нақшҳову маъниҳои мучаррадаи ғайбӣ дар ин ойина рӯй бинмоянд ва аз маъорифи ладунӣ шодихор гардад.

Боз бо баёни густурдае дар ин мавзӯ хоҳем пардохт. Агар Худо хоста бошад.

Ва аммо чони одамӣ дигар бошад ва аз нафҳаи (дамидани) Ё таъолост:

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ⁶³

Яъне, “Пас, чун (Одамро) офаридам ва ба ё сомон додам ва аз руҳи худ дар ё дамидам, (ҳамагӣ) барои ё сачда кунед”, ин ҳуҷҷатест аз Қуръони карим.

Бидон, ки чон аз малакути бадан ва аз лоҳут аст, бадан носутӣ ва мулкист, ҳумчунон ки дар гузашта баён доштем ва чон аз олами амр аст:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۚ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا⁶⁴

Яъне, “Мепурсанд туро аз чон, бигу! (эй Мухаммад), чон аз амри Парвардигори ман аст ва дода нашудастед аз дониш, магар андаке”, бурҳони қотеъ аст.

Ва низ ояти мазкур далолат бар ин дорад, ки дониши андаки инсонӣ ба дарки ҳақиқат ва воқеияти рӯҳ (равон) нарасад.

Ин андоза донем, ки чон азалият надорад, зеро офаридашуда ва махлуқ аст ва аммо абадият дорад, чунки бо марги бадан намирад ва фано напазирад.

⁶³ Сураи “Ҳичр” - ояти 29, “Сод”-ояти 72

⁶⁴ Сураи “Исро” - ояти 85

Олами амр ки дар боло гуфтем, мо боре дар қаламрави он будем, ⁶⁵ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ - дар нишемангоҳи ростин, назди Подшоҳи нерӯманд.

Чони мо паймони азал ва аҳди аластро ба ёд дорад ва инҳо ҳама дар олами амр буд.

(إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ)⁶⁶

Яъне, “(Эй мардум!) бе гумон Парвардигори шумо Аллоҳест, ки дар шаш рӯз замин ва осмонро офарид сипас муставӣ⁶⁷ гашт бар Арш. Шабро ба рӯз мепӯшонад, ки (яке дигарро) ба шитоб металабад.

⁶⁵ Сураи “Қамар”- ояти 55

⁶⁶ Сураи “Аъроф”, ояти 54

⁶⁷ Ман ки муаллифи ин рисолаам, мегӯям, ин ҷо зарурат дорад, то баъзе аз андешаҳо баён гардад.

Ихтилофоте, ки дар қарни дуҷуми ҳиҷрӣ бо пайдо шудани мазоҳибе ҳамчу; Ҷабария, Қадария, Муътазила, Ҷаҳмия, (муъатила), Ҳашавия ва Хавориҷ... ба миён омада буд, бори дигар дар ин аср сар боло мекунад.

Муътазила, Ҷаҳмия ва Ҳашавия (аз пешвоёни эшон Абуҳузайли Аллоф, Наззом, Восил ибни Ато, Абуалӣ Ҷубой, Зирор ибни Амр, (ва аз Муҷасима Ҷаъд ибни Дирҳам, Ҷаҳм ибни Сафвон, Ибни Муқаффаъ... ва пешвои мункирони қадар, Маъбади Ҷаҳании Басрӣ...)

Муътазила ва пайравони онҳо, аслан мункири сифоти азалӣ Худованд буданд, ки ин равиши фикрии худро бо пайравӣ аз далоил ва таъвилоти ақлӣ аслан аз фалосифаи Юнону Рум, ки Худовандро олими кулӣёт, на ҷузъиёт медонистанд (яъне Худованд ҷузъиётро аз роҳи кулӣ медонад) баргирифтанд. (Намояндагони барҷастаи фалсафаи Машой-Арастуӣ дар Ислом,

инҳоянд; Форобӣ, Киндӣ, Ибни Рушд, Буалӣ Сино, Насируддини Тусӣ ва....)

Мушаббихаи аввал, фирқаҳои Ҳашомия, Карромия ва Ҷувайлақия буданд, ки Худовандро чун инсон тасаввур менамуданд. Ва тамоми сифоти махлуқро ба Ӯ таъоло нисбат медоданд. Баъдан аз эшон гурӯҳҳои аз хавориҷ пайравӣ карданд...

Бовари мушаббиха ва модагарои маҳзи ақидатӣ маниаъ аз яҳудияти мунҳарифа мегирад, ки Худовандро муҷассам мепиндоштанд, ҷое ки аз Мӯсо (а) дархост бинмуданд: وَإِذْ

- قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ - Ва (ба ёд оваред) ҳангомеро, ки гуфтед: “Эй Мӯсо! Мо ҳар гиз ба ту имон намеоварем, магар ин ки Худоро ошкоро бибинем”, пас соҳиқа (раъду барқ) шуморо гирифт, дар ҳоле, ки менигаристед. (“Ал-бақара” ояти 55).

Бо вучуди ин ҳама гӯшмолҳо аз ҷониби Худованд, боз дунболи таъбиҳ рафтанд ва чунин меангоранд, ки: “Худованд болои Арш така задааст ва пойҳои Ӯ дар забари Курсӣ қарор доранд.”

Худованд аз ин бовари нодурусту табоҳ муъминонро дур дорад! Омин!

Ва боз онҳо ҳама чизҳо ва буданиҳоро дар доираи сураат ва мазоҳири модда дидан меҳостанд ва ҳақоқи фаромодиро намепазируфтанд, монанди дархости онҳо аз Мӯсо (а) ба ҷои гизо ва хони осмони “ман ва салво” (бедонаи бирён ва тарангубин), ин фаровардаҳои заминиро:

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ...

Ва ба (ёд оред) замонро, ки гуфтед: “Эй Мӯсо! Мо ҳаргиз бар як навъ гизо шакебӯӣ надорем, пас Парвардгори хешро бихон, то аз он чи замин меруёнад: аз сабзӣ ва хиёр (бодиринг) ва сир ва наск (адас) ва пиёзаи барои мо берун оварад”.

(“Ал-бақара”, аз оғози ояти 61.)

Ва аммо гиришии фаромодӣ ва рӯҳгароии мутлақи ақидатӣ реша дар масеҳияти таҳрифшуда дорад. Аз инаст, ки онҳо Исо (а)-ро аз вуҷуд ва ҳастии моддӣ ва башарӣ берун намуда, ба пояи худой боло бурданд.

Ва Худованди ҳакиму ғалим ин ақида ва бовари сусту бе поя ва дур аз ақлу хиради онҳоро бо овардани ин ояти муҷаз ва дархӯри ҳол ва ҳақиқати ҳастии башарӣ, ошкор бинмуд:

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ انْظُرْ كَيْفَ بُيِّنَ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

“Масих писари Марям фиристодае беи нест, ки пеш аз ӯ (низ) фиристодагони дигаре буданд ва модараи зани ростгӯӣ буд, ҳар ду гизо меҳурданд.

Бингар! Чи гуна нишонаҳоро барои онҳо равшан месозем, пас бингар, чӣ гуна аз (ҳақ) боз гардонда мешаванд!

(“Ал-моида” ояти 75).

Аммо, уммати Ислом ҳамчун уммати васат (миёнагаро) байни ин ду фирқаи ифротӣ ва тафритӣ қарор дорад. Яъне, байни тамсил ва таътил, ба ин маъно, ки Худовандро ҳамчуноне, ки худ ва Паёмбарони Ӯ васф намудаанд, дорои сифот мешиносанд. Ва ҳеҷ сифати ӯро чун сифати махлуқот намедонанд ва аз пайи чуниву чандӣ ва кайфияти он сифоти муташиобиха намегарданд: Пурсида шуд Буханифа(р)-ро аз нузули Парвардигор, дар посух гуфт: (ينزل بلا كيف) - Яъне, “фуруд меояд (Ӯ таъоло) бе чун ва чигунагӣ”.

Ақидаи аҳли суннат ва ҷамоат ба ҳамин қиёс аст дар оёти муташиобеҳот; ҳамчун вачҳуллоҳ, ядуллоҳ, маъияти Аллоҳ, қурбати Аллоҳ..., (كما يليق لشأنه و كبريائه و عظمته) - яъне ҳамчунон, ки сазовораст ба шаъну мартаба ва бузургиву азамати Ӯ таъоло, ба муқтазои ин ояти қарима:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - (الشورى 11) - (Ҳеҷ чизе чун Ӯ набошад ва Ӯ шунавои биноист

Ва ин ҳадиси шариф, ки Паёмбар (с) фармуда: اِبهْمُوا مَا اَبْهَمَ اللّٰه - “Номуайян гузored он чиро, ки Худованд норавшан гузоштааст”.

Ҳамчунин ақида ва бовари аҳли суннат нисбати зоти Парвардигор он аст, ки Худованд аз тағйиру ҳудус (навпайдоӣ) ва ҷойгоҳу ҷиҳот пок ва муназзаҳ аст. Яъне Худованди бузург тағйирёбанда нест! Ва Ё таъоло ҷойгоҳи ҳаводис (пайдошудаҳо) нест. Ё таъоло пеш аз он ки халқро биофарад, худ мавҷуд буд ва макон надошт ва ҳол низ бар он аст, ки пеш буд.

Худованд қабл аз ин, ки осомон, об, макон, ариш, ҷиҳоти шашигона ва махлуқотро биофаринад, вуҷуд дошт.

Ин гуфтор баргирифта аз фармудани Паёмбари акрам аст, ки Ҳазрати Алӣ (раз) ривоят карда: “Худованд вуҷуд дошт дар ҳоле ки чизе аз махлуқот мавҷуд набуд”.

Имом Абӯҳанифа фармудааст: “Ва мо иқрор ба он менамоем, ки Худованд бар ариш муставӣ (кайфият ва чигунагии ин истиворо Худованд донад) шуда, дар ҳоле ки ба он ҳеҷ эҳтиёҷе надорад, онро аз барои изҳори қудраташ ба вуҷуд овардааст, на аз барои истиқрор ва макон.

Ва яке аз бузургони мазоҳиби чаҳоргона Имом Молик (р) дар ин боб фармудааст: الاستواء معلومٌ ، والكيف مجهولٌ ، والإيمان به واجبٌ ، - والسؤال عنه بدعةٌ [“Китоби “Фатхулборӣ”], 14-501.

Яъне, Истиво маълумаст (чун дар Қуръон омада) ва чигунагияш (барои мо) нодонистанист ва имон ба он воҷиб аст ва пурсидан аз он бидъат аст.

Вале имрӯзҳо мебинем тоифаҳои навзӯхуре бо ному алқоби гуногун ҳамон ақоиди ботилаи мушабихаро (Карромия...) бо далолили заъиф ва ракики (бепоё ва ноустувор)-и худ ироа медиҳанд ва бозори ихтилофу низоъро байни мусалмонон гарм медоранд.

Дар ин роҳ гӯё аз имомони худ Ибни Таймия, Ибни Қайим, (бо боварӣ мегуям, ки аз бархе таълифоти пурарзиши эшон бебаҳраанд ва инҳо аз зумраи муқалидони беҳабаранд ва ё хонданду чизе нафаҳмиданд.

Дараҷаи илмӣ ва пойгоҳи маърифатии Ибни Қайими Чавзӣ аз фаҳму дарки ин чоҳилон болост, бавижа китоби ӯ бо унвони “Мадоричу- соликин байна манозили ийока наъбуду ва ийока настаъин” вале, аз инҳирофоти ӯ ҳам беҳабар ва ноогоҳ набояд буд. Барои донишмандони бештар ба китоби “Алмақолту-с-санния фи кашфи залолоти Ибни Таймия” мурочаат намоед!

Боз ибни Абдулваҳҳоб ва шахсоне монанди Албонӣ ва Ибни Усаймин..., ки ноогоҳии онҳо дар бисёре аз масоили усулӣ ошкор аст,) “пайравӣ” менамоянд.

Шайхулислом Ибни Таймия китобҳои муътабаре дорад ҳамчун “Минҳочу-с-сунна”, алайҳи “Минҳочу-л-каромат”-и Ибни Мутаҳҳари Хиллӣ, ки арзиши мубоҳисавӣ - илмӣ дорад, вале ҳамзамон аз ифтиро ба баъзе ёрони Паёмбар бавижа Алӣ (раз) ва заъифу мавзӯ шуморидани хеле аз аҳодиси саҳиҳу машхуру мутаваҷҷиҳро низ аз навиштаҳои ӯ бишносед!

Ин ҳама ва аз ин бештарро муҳаққон ва донишмандони саришнос ва донишмандони ҳамасри ӯ ва муҳаққикони ҷадид то кунун ба исбот расонидаанд!

Эй кош ба китобҳои дар ин боб навишташуда мурочаат шавад!

Боз бисёре аз навиштаҳои ӯ, аз таноқуз ва печидагӯӣ ва иглоқ ори нестанд.

Ва таҳқиқу тасдиқи ин гуфтаҳоро ба хонандаи зақӣ ва муҳаққик воғузор мекунем, то дар китобҳо ва навиштаҳои ӯ назар кунад, ки дар гузашта низ ба ин бор-бор ишорат доштем.

Мисли гуфтори пуртаноқузи ӯ (Ибни Таймия) дар боби табаррук ва тавассули маишуъ, ки агар дар исботи онҳо насси қотиъ ва ё ҳадиси саҳиҳ бошад ба ночор қабул дорад, вале бо сад таъвили бепояву ноустувор.

(Барои намуна ин ҳадиси саҳиҳ, ки дар “Ҷомӣ”-и Тирмизӣ саҳифаи 1357 ва боз дар 32 муснад ва китобҳои муътабари ҳадис, аз ҷумла “Саҳиҳ”-и ибни Хузайма, “Алмустадрок алассаҳиҳайн”-и Ҳокими Нишопурӣ, “Сунан”-и ибни Моҷа, “Ассунану-л-кубро” -и Насоӣ, “Ал-муъҷамул-кабир”-и Табаронӣ... ва бо ду санад дар “Муснад”-и Имом Аҳмад аз

ҷумла ҳадиси 4332 дар бораи тавассул ҳангоми зинда будани Паёмбар ва ҳамчунин пас аз дар гузашти Ҷ (с) омадааст:

[16790] - (16903) حَدَّثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَارَةَ بْنَ خُزَيْمَةَ بْنَ ثَابِتٍ يُحَدِّثُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرًا أَتَى النَّبِيَّ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَنِي، فَقَالَ: "إِنْ شِئْتَ أَخَرْتُ ذَلِكَ، فَهُوَ أَفْضَلُ لَأَخْرِتِكَ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ"، قَالَ: لَا، بَلْ ادْعُ اللَّهَ لِي، فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ، وَأَنْ يُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ، وَأَنْ يَدْعُوَ بِهَذَا الدُّعَاءِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ فَتَقْضِي، وَتُشَفِّعَنِي فِيهِ، وَتُشَفِّعُهُ فِيَّ"، قَالَ: فَكَانَ يَقُولُ هَذَا مِرَارًا، ثُمَّ قَالَ بَعْدُ: أَحْسِبُ أَنَّ فِيهَا أَنْ تُشَفِّعَنِي فِيهِ، قَالَ: فَفَعَلَ الرَّجُلُ، فَبَرَأَ، حَدَّثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَادٌ يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْخَطْمِيُّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ قَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ

Аз ровиёни мазкур бо иттисол аз Усмон ибни Ҳунайф -

- (Ибни Ваҳаб, аз қабилаи Авс, ансорист, аз ёрон ва коргуздорони Алӣ (раз) дар Басра буд ва дар ҷанги “Ҷамал” аз паймондорони Алӣ (раз) буд. Ибни Асир менависад:

“ياران عائشة (رض) رهسار گشتند و در بصره فرود آمد و جنگ تحترابا عثمان ابن حنيف و حكيم انجام دادند...”

- “Ёрони Оиша (раз) раҳсупор гаштанд ва дар Басра фуруд омаданд ва ҷанги нахустро бо Усмон ибни Ҳунайф ва Ҳаким анҷом доданд”...

[“Таърихи комил”-и ибни Асир, саҳифаи 1830 ... ва дигар таърихҳо]

Ин саҳобии гиромӣ боз саргузашти шигифту сахту дашворе дар ин ҷанг дорад, ки дар тавориху сияр аз он ҳама ёд шудааст, вафоташ соли 41-и ҳиҷрӣ)

Аз ҳамин саҳобии гиромӣ яъне Усмон ибни Ҳунайф омадааст: Ба дурустӣ марди нобино назди Расулуллоҳ омад, пасон гуфт, (ай Расули Худо!) Худовандро дуъо бикун то маро шифо бахшад! Фармуданд, агар хостӣ даранг бинмоӣ ин барои охирати ту беҳтараст ва агар хоҳиш дорӣ, дуъо бикунам мар

туро. Гуфт на, балки Худовандро бихон. Пас фармуданд вузӯи некӯе бигирад ва ду ракъат намоз бигзорад, Худойро бо ин дуъо бихонад: Бор Худоё! Аз ту меҳоҳам ва ба суи ту рӯй овардам ба (ҷойгоҳи) наёмбарат Муҳаммад, наёмбари раҳмат. Эй Муҳаммад! ман ба суи Худо ба (ҷоҳи) ту рӯй овардам дар ҳоҷате, ки марост, пас шафеъ шав маро дар он ҳоҷат ва (Худоё) ўро шафеъи ман гардон.

Гуфт (ровӣ): Он мард ин дуъоро ба такрор бигуфт, пас гӯфт: “Чунин мешуморам, ки (дар ин ҳадис омадааст) шафоати ўро бар ман бипазирӣ”.

Гӯфт (ровӣ): Он марди нобино ин фармударо ба ҷо овард ва накӯ гашид.

Ва дар ривояти дигар омадааст : “Мо аз нишастгоҳи худ берун нашуда будем, ки бо чашмони равшан назди мо омад, гуё ин ки ҳаргиз ба ў зиёне нарасида.” (Ва боз дар охири ҳадиси мазкур бо ин санад аз Ҳаммод ибни Салама низ омадааст).

Дигар бо ривояти ҳамин саҳоби ҷалилулқадр, яъне Усмон ибни Ҳунайф дар боби тавассул баъди даргузашти Расули акрам, ин ҳадис бо исноди саҳиҳ ва ҳасан боз дар “Муснад”-и Имом Аҳмад омадааст:

عن أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ بْنِ حَنِيفٍ، عَنْ عَمِّهِ عُثْمَانَ بْنِ حَنِيفٍ، أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَخْتَلِفُ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ فِي حَاجَةٍ لَهُ، فَكَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ، وَلَا يَنْظُرُ فِي حَاجَتِهِ، فَلَقِيَ عُثْمَانَ بْنَ حَنِيفٍ، فَشَكَى ذَلِكَ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ بْنُ حَنِيفٍ: "أَنْتَ الْمِيضَاءُ فَتَوَضَّأْ، ثُمَّ أَنْتَ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ قُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فَيَقْضِي لِي حَاجَتِي، وَتَذَكِّرَ حَاجَتَكَ"، وَرُحَّ إِلَيَّ حَتَّى أَرْوِّحَ مَعَكَ. فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ فَصَنَعَ مَا قَالَهُ لَهُ، ثُمَّ أَتَى بَابَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ، فَجَاءَ الْبَوَّابَ حَتَّى أَخَذَ بِيَدِهِ فَأَدْخَلَهُ عَلَى عُثْمَانَ، فَأَجْلَسَهُ مَعَهُ عَلَى الطُّنْفَسَةِ، وَقَالَ: حَاجَتُكَ؟ فَذَكَرَ حَاجَتَهُ فَقَضَاهَا لَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: مَا ذَكَرْتَ حَاجَتَكَ حَتَّى

كَانَتْ هَذِهِ السَّاعَةُ، [ج 1 : ص 65]

وَقَالَ: مَا كَانَتْ لَكَ مِنْ حَاجَةٍ فَأَتِنَا، ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ، فَلَقِيَ عُثْمَانَ بْنَ حَنِيفٍ، فَقَالَ لَهُ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا، مَا كَانَ يَنْظُرُ فِي حَاجَتِي، وَلَا يَلْتَفِتُ إِلَيَّ حَتَّى كَلَّمْتَهُ

فِي. فَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ حَنِيفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَاللَّهِ مَا كَلَّمْتُهُ، وَلَكِنْ شَهِدَ رَسُولُ اللَّهِ وَأَتَاهُ ضَرِيرٌ فَشَكَاَ إِلَيْهِ ذَهَابَ بَصَرِهِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: "أَفْتَصْبِرُ؟" فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَيْسَ لِي قَائِدٌ، وَقَدْ شَقَّ عَلَيَّ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: "أَنْتِ الْمَيْضَاةُ فَتَوَضَّأْ، وَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ ادْعُ بِهَذِهِ الدَّعَوَاتِ". فَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ حَنِيفٍ: فَوَاللَّهِ مَا تَفَرَّقْنَا وَطَالَ بِنَا الْحَدِيثُ حَتَّى دَخَلَ عَلَيْنَا الرَّجُلُ، كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ ضَرَرٌ قَطُّ. [ج 1 : ص 66]

Дар зинаи дувуми ровиёни ин ҳадис -----

(Саҳл ибни Ҳунайф, мебошад, ки бародари ҳамин Усмон ибни Ҳунайф буда, ҳарду аз ёрони Алӣ (раз) дар ҷанги “Ҷамал” ва пас аз он буданд...)

--- фарзандаш *Абу Умома (раз) аз Усмон ибни Ҳунайф (раз) ривоят мекунад, ки фармуд: Марде назди Усмон ибни Аффон (раз) дар ҳоҷате, ки мар ӯро буд рафту омад дошт, дар ҳоле ки ҳазрати Усмон ба ӯ илтифоте намефармуд ва дар баровардани ҳоҷати ӯ эътиборе намедод.*

Он мард рӯзе Усмон ибни Ҳунайфро (р) вохурд ва аз ин мушкилӣ бад-ӯ шикоят бурд. Пас Усмон ибни Ҳунайф ба ӯ гӯфт: “Обдастгоҳ бирав ва вузу бигир ва ба масҷид бирав ва ду ракъат ба ҷой ор ва пас аз он бигу бор Худоё! Аз ту меҳоҳам ва ба сӯи ту рӯй овардам ба (ҷойгоҳи) наёмбарамон Муҳаммад, наёмбари раҳмат. Эй Муҳаммад! Ман ба суи Худо ба (пойгоҳи) ту рӯй овардам дар ҳоҷате, ки марост, пас шафеъ шав маро дар он ҳоҷат ва баъдан ҳоҷататро баён кун. Ва пас аз ин биё то (назди Усмон рз) биравем”.

Пас, он мард бирафт ва он фармударо ба ҷой овард ва ба назди дари Усмон ибни Аффон (раз) равон гашт, ӯро дарбон пеш омад ва аз дасташ бигрифт ва назди Усмон (раз) бурд ва дар нишастгоҳе бинишондаш.

Усмон (раз) аз ӯ пурсид: Ҳоҷататро бигу! Он мард ҳоҷати худро баён кард ва Усмон (раз) онро бароварда сохт ва фармуд: “Муҳими туро то ба ин соат ба ёд наоварда будам, аз ин пас ҳар ниёзе, ки дорӣ назди мо биё.”

Пасон ин мард аз назди ӯ берун шуд ва бо Усмон ибни Ҳунайф (раз) во хурда гӯфт: “Худой поддоши некат бидиҳод!

(Амири муъминон) ҳеҷ дар ёди кори ман набуд ва илтифоте ба ман набинмуд, то даме ки бо ӯ сухан нагуфтӣ!”.

Усмон ибни Хунайф (р) гӯфт: Ба Худо савғангд бо ӯ сухане (дар боби ту) нагуфтам, валекин шоҳиди ин фармуда дар ҳузури Расули ақрам будам, ки нобиное назди ӯ омад...

Пасон Усмон ибни Хунайф он қиссаро бо пуррагӣ баён бинмуд, ки дар боло зикри он гузаист.

Ва боз аҳодиси фаровоне дар раво будани тавассул ба асҳоб ва хонадони Расулуллоҳ пас аз даргузашти ӯ (с) ба сихат расидааст, ин якеро ки тавассул ҷустани Умар (раз) ба Аббос (раз), амуи Расулуллоҳ (с) ро намуна овардем, ки дар 335 китобҳои ҳадис ва шурӯҳу муснадот ба сихат расидааст, аз ҷумла;

[“Саҳиҳи Бухорӣ”, боби зикри Аббос ибни Абдулмуталлиб (раз), ҷузъи-5, саҳифаи-20]

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، كَانَ إِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بَنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا»، قَالَ: فَيُسْقَوْنَ

...Ҳангоме, болои мардум хушксолӣ омад, (“Ҷомурримод”) Умар ибни Хаттоб (раз) ба Аббос ибни Абдулмуталлиб тавассул меҷуст ва мегуфт: Бор Худоё! Мо ба сӯи ту ба Паёмбарамон тавассул меҷустем, пас моро сероб месохтӣ, инак ба сӯи ту бо амуи Паёмбарамон тавассул меҷуем, пас сероб гардон моро” (ровӣ) мегуяд, пас сероб гардонида мешуданд.

Оё ин тавассул ба ҷасаду колбади Аббос (раз) буд ва ё ба баракати ҳамнишинӣ, наздикӣ ва хешовандии ӯ бо Расулуллоҳ?!

Ин ҳарфро аз илҳом гуфтам, бо фазлу меҳрубонии Худованд, пас аз гузаштани ҳангоме барои бастании даҳони истидлолиёни бедониш боз Худованд аз меҳрубонияш ин навиштаро ба ман бинмуд:

(قال عباس) "و قد توجهت بي القوم اليك لمكانى من نبيك صلى الله عليه -"

- Пас аз тавасули Умар (раз) (Аббос рз. фармуд:) “Ва ба дурустӣ (Эй Худованд!) қавми ман ба ту рӯ оварданд ба

ҷойгоҳу пайванди ман бо Фиристодаи ту, ки бар ӯ дуруду салом бод!.."

[Бо ривояти Зубайр ибни Баккор дар китобҳое ҳамчун; “Ансоб”, “Субулус-салом” ҷ.2,с.-81,”Ҳақиқату-т-тавассули вал-василати”с. 66 ва боз ин дoston дар бештаре аз таърихҳо густурда ва равшан омада аст, аз ҷумла “Таърихи комил”-и Изуддин ибни Асир, ҷилди чаҳор, саҳифаи 1484 - 85 ...]

Аз он намунаҳо яке инки: *“Рӯзгори Аббос ба дарозо кашида буд ва чашмони ӯ худ ба худ сиришк мебориданд ва риши вай бар синааш меҳӯрд ва ӯ мегуфт:*

“Бор Худоё ту шубони пас гумшударо ба худ во магузор, шикастаро дар ин сарои ваёрон раҳо макун, ки хурдсолон ба фарёд омаданд, бузургсолон борик ва назор гаштаанд ва овози додхоҳӣ аз хок ба чархи тобнок баромадааст.

Ту ниҳонро медони ва аз ниҳонтар огоҳӣ. Бор Худоё пеш аз он ки навмед ва нобуд гарданд, эшонро бо дороии худат тавонгар соз. Ҳамоно ҷуз нобоварон аз меҳри Худо навмед намешаванд.”

Дар ин ҳангом порае абр дар осмон надидор гашт ва мардум гуфтанд: Мебинед, мебинед! Онгоҳ абрҳо ба ҳам баромаданд ва боде бар онҳо вазидан гирифт. Синас абрҳо ором шуданд ва боридаи обшормонанд оғоз ниҳоданд. Мардум аз ҷои худ наҷунбида буданд, ки ночор шуданд шалворҳо боло кашанд ва ба деворҳо паноҳ бибаранд. Мардум бар сари Аббос рехтанд ва ҳаме андомҳои ӯро писуданд ва гуфтанд: Гуворо бодат эй нушонанда дар боргоҳи Худой! Фазл ибни (Аббос?) ибни Ёутба ибни Абилаҳаб дар ин бора суруд:

بعمى سقى الله الحجاز واهله، عشية يستسقى بشيبتة عمر .

توجه بالعباس فى الجذب راغبا، اليه فما ان رام حتى اتى المطر.

ومنا رسول الله، فينا تراثه، فهل فوق هذا للمفاخر مفتخر!

Яъне, ба обирӯи (!!!) амуи ман буд, ки Худо Ҳиҷоз ва мардуми онро бинушонд ва ин дар он шомгоҳ буд, ки Умар аз риши сапеди вай ба даргоҳи Худо миёнҷӣ сохт ва борон хост.

Дар хушксолӣ бо Аббос аз ҷону дил ба Худо руй овард ва ҷануз аз ҷой бар нахоста буд, ки борон фуру рехт.

Аз миёни мо паёмбари Худост, ки мероси вай (Аббос) дар миёни мост!!! Оё барои касе, ки меҳодад биболад, аз ин мое беҳтар пайдо мешавад?!”

Таърихи комил”, ҷилди 4, саҳифаи 1484 - 85]

Боз ин тудан гумкардароҳ бо таъвили норасои худ ин ояти шарифа ва ҳаммонанди инро, ки дар бораи муширикони бутпараст омадааст (ро) ҳамчун далил дар нораво будани ҳама тавассулу табаррук меоранд:

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ (الاحقاف-5)

“Ва чӣ касе гумроҳтар аст, аз онки (маъбуде) ба ҷуз Аллохро меҳонад, ки то рӯзи қиёмат (ҳам дуъои) ўро напазирад.

Ва онҳо (маъбудони ботил) аз дуъои эшон беҳабаранд.”

Дар радди ин бардошти нораво ва нодурусти онҳо аз ин оят ва амсолаш, имомони дин ва муҳаққикони ҷадид ва қадимро гуфтор ва навиштаҳои бисёре бошад, ки мо якеро аз он ҳама намуна биёварем.

Шайх Абдуллоҳи Ҳарарӣ дар китобе бо номи “Ал-мақолотус-сунния” саҳ. 190, 220.. бо тақя ба сарчашмаҳои муътамад ва муҳаддисини садаҳои аввал чи равшану зебо фармуда, ки мо тарҷумаи онро дар зер меорем:

“Фирқаҳои Мушаббиха ва Ваҳобия чунин пиндоистанд, ки ҳамин ”يدعوا“ ”дуъо“-и (хондан) дар ин сура омада, сирф ба маънои нидо ва садо дардодан бошад ва надонистанд, ин ки

маънои “дуъо”дар ин оят ибодат ва парастииш, яъне зоят ва ниҳояти бечорагӣ ва афтодагӣ бошад.”

“Аз ин пиндори ноҳавмвор аст, ки ин тоифа касоне, ки “Ё Расуллаллоҳ”, “Ё Абобакр”, “Ё Алӣ”, “Ё Ҷилонӣ” ё дигар бузургонро ҳангоми зинда будан ва ё баъд аз мурдан садо меку-
нанд(ро) кофир медонанд.”

Ин ноогоҳон дар ривояти сахҳеҳе, ки Имом Бухорӣ дар “Адабул-муфрад” аз Абдуллоҳ ибни Умар (раз) овардааст, чӣ таъвили норавое дошта бошанд?!

Аз Абдуллоҳ ибни Умар (раз) расидааст, ки пойи ӯ дарди сахте дошт ва омосида буд. Ба ӯ гуфтанд, ки ҳар киро бештар дӯст дорӣ, номи ӯ бибар! Абдуллоҳ (раз) гуфтанд: “Ё Муҳаммад!” ...пас дарди по аз ӯ бирафт.

Оё ин нобихрадон бо хондани ин номи ҳумоюн (ё Муҳаммад!) Абдуллоҳ ибни Умар (раз)-ро кофир медонанд, ё бо ин нидо чӣ мекунанд?!

Ва оё Имом Бухориро нисбат ба чаъл ва вазъи ҳадис (ҳадиссозӣ ва ҳадиспардозӣ) менамоянд ва ё бўҳтон ба овардани ширкиёт дар навиштаҳояш мезада бошанд?!”

Оё фаҳму дарки он бедонишони мункири тавассули шаръӣ ба ин тақрирот мерасад ё не?! Ҳамин!

Ва боз онҳо боре рӯи ин ояти муборака андешаи жарф бигмориданд?!

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (آل عمران 31)-

- Бигу агар Худо ро дӯст медоред, пас аз ман пайравӣ кунед, то Худо шуморо дӯст бидорад ва гуноҳонатонро бароятон биёмурзад. Ва Худованд омурзандаи меҳрбон аст.

...Заҳҳок аз Абдуллоҳ ибни Аббос (раз) ривоят мекунад, ки ҳангоме, ки (муширикони) Қурайш андаруни масҷидул-ҳаром қурбониҳои худро назди бутон оварда ибодат менамуданд, Паё-

мбари Худо бар эшон бигзаит ва ин ҳангомаро бидид, пас фармуд: “Эй мардумони қурайш, шумо на ба равиши падаронатон Иброҳим ва Исмоил рафтор ва бандагии Худованд менамод!

Қурайшиён гуфтанд: “Мо ин корҳо аз ҷиҳати дӯстии Худо мекунем, то инҳо (бутҳо) моро ба Ё наздик бинмоянд”

Пас ин оят фуруд омад. (Тафсири “Бағавӣ” ҷ.3, с.54 ва дигар тафосир) Ва боз ин оят яҳуд ва насороро низ дар бар гирад..

Пас аз ин ҳама фармудаҳо бо фазлу меҳрубонии Худованди бахшанда ва бахшоянда ин ҷо тақрире биёрам ва баррасие бинмоям ва бигуям: Пайравӣ аз Паёмбар, ба ҷой овардани фармоишоти шаръи шариф ва равишу сунатҳои ӯ мебошад, ки бад-ин васила дӯстии Худованд ба даст ояд ва дӯстии Ё таъоло хушнудӣ ва ризои Ё (ҷ) бошад.

Пас, ин дӯстиву қурбат бо Худованд бо пайравӣ аз Расулуллоҳ ва ҷойгоҳу боргоҳ ва маҳбубияти ӯ (с) (на ба ҷасаду колбад) то қиёмат идома дорад ва ин тавассули амалист ва боз дуъову ниёиш бо ҷоҳу пойгоҳи баланди Муҳаммад, (с) он баргузидаву дӯстдоштаи Худованд тавассули қавлӣ бошад.

Пас ин тавассули шаръиро аз ҷониби муъминон ба ҳолат ва гунабуди муширикони ҳамранг ва монанд доништан нишонани гумроҳӣ ва нодонии решадор бошад..!

Ва боз болои ин ҳадиси зерин, ки бо 16 иснод ва ровиёни бисёре ривоят шудааст, дур аз ҳама афсурдагиву ошуфтагӣ андеша бигмored!

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْأَخْرَمُ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ، ثنا طَلْقُ بْنُ غَنَامٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْمُهَلَّبِ بْنِ أَبِي صُفْرَةَ، عَنْ أُمِّيَّةَ بْنِ خَالِدٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ: "يَسْتَفْتِحُ يَسْتَنْصِرُ بِصَعَالِيكَ الْمُسْلِمِينَ" وفى وايات اخرى "بصعاليك

المهاجرين" [المعجم الكبير للطبرانى - 241]

Яъне, аз ровиёни ёдишуда бо пайвастагӣ расидааст, ки Расули мукаррам бо (тавассул ба) фуқаро ва дарвешони муҳоҷирини (мусулмонон) аз Худованд кушоиш ва пирӯзӣ дархост менамуд. Ин ҳадис бо 16 иснод ва ровиёни дигар дар китобҳои зерин ва дигар муснадот низ омада; “Муъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ,

сах-241, "Аҳодису-л-мухтора"-685, "Талхису-л-муташибихати фир-расм"-666, "Шарҳус-сунна"-210, "Маърифатус-сахҳобати"-19, "Таърихи Димашиқ" ва ...

Муҳаққиқон лафзи ин ҳадисро заъиф мешуморанд, вале, касрати (афзунии) ривоёт онро ба ҳадди иштиҳор (шинохташуда ва ошкор) расонидаанд.

Мавриди зикраст, ки ба истилоҳ аҳли ҳадиси ин замон рӯи аҳодиси мазкура ва бавижа ду ҳадиси дар боло овардашуда аз Усмон ибни Ҳунайф (раз), ки симати "сахих" ва "ҳасан" доранд, таъвилу "таҳқиқоти" аҷибу ғарибе карданд, ки хандадор ва гоҳе асафборанд, ба ин фармудаи эшон таваҷҷӯҳ намоед :

الأول أنه في غير محل النزاع إذ ليس فيه سؤال النبي صلى الله عليه وسلم نفسه، وإنما فيه سؤال الله وحده أن يشفع فيه نبيه...

Ба тарҷумаи ин ҳарфҳо таваҷҷӯҳ фармоед! "Ин гуфтаҳо дар ғайри маҳали низоанд ва ин ҷо дархост аз ҳуди Паёмбар нест, дуруст дар ин (ҳадис) дархост аз Худованди яқност, то дар ин (ҳоҷат) паёмбараширо шафиъ гардонад" Субҳоналлоҳ!

Дар рӯ овардани бархе аз асҳоб ва бузургони дин пас аз вафоти Расулуллоҳ(с) ба ӯ, аз ҷумла хитоб ва илтиҷо намудани Абубакри Сиддиқ ва дар хитоб ба Расулуллоҳ шевану зорӣ бинмудани Ҳассон ибни Собит... поинтар намуна меорем.

Таваҷҷӯҳ намоед, ки дар он хитобаҳо ва чандин китобҳои муътабари дигар ҳатто аз саҳобагон ва тобеъин ва аз хонадони Расул (а) мин ҷумла, Алӣ ибни Ҳусайн Зайнулобиддин (раз) хитобу зорӣ ба Паёмбари раҳмат ва дархост аз ӯро мебинем, ки намоёнгари камоли муҳаббат, дӯстиву пайвастагиву улфат ва изҳори беқарорӣ аз дурӣ ва маҳҷурии он ягонаи рӯзгораи ӯ.

Ин ҳамаро қолибпарастоне бо доштани дили мурдаву бе ҳис ҳамчун санг ва ин зинданамоёни мурдаранг кай бидонанду бифаҳманд!

Боз ин таъвили булғачбу шигифтовари шогирдони Шайхул-исломро бо таамул ва аз сари инсоф бихонед:

...هذا الخطاب الذي خاطبه البوصيري في برده خطاب سائل، داع، لائذ، مضطرّ، محتاج بما لا يقدر عليه إلاّ الله تعالى، وخطاب حسنّ خطاب متوجد متمنّ أن يقي وجهه رسول الله صلى الله عليه وسلم التراب. ("مصباح الظلام" ج - 2، ص - 223)

Ин хитоберо, ки Бусайрӣ дар қасидаи “Бурда”-и худ овардааст,

(ё Расулаллоҳ, ё беҳтарини халқ!...) хитоби дарюзагар, хоҳанда, бечораву дармонда ва ниёзмандест ба он чизе, ки ба ҷуз Худованд тавони (фароҳам намудани) онро дигар касе надорад.

Ва хитоби Ҳассон, хитоби дарёбанда ва орзуманди ин ки Паёмбари Худо чехраи ўро аз хоки (хорӣ) пок созад, мебошад.

Ба ин фармудаи охир (“пайёмбари Худо чехраи ўро аз хоки (хорӣ) пок созад!!”) агар андешаи дуруст бигмored, таноқузи ошкорреро дар баробари боварҳои онҳо дармеёбед.

Аз барои Худо, ин чи баррасии бемантикест?! Пас тавассул чӣ бошад ва тавассули шаръӣ кадом аст ва кадом муъминини хирадманде ба ҷуз аз Худои ягонаву тавоно аз Паёмбарон радди балиёту ҳалли мушкилот хоҳад, магар бо тавассул ба сӯи Худованд (ҷ) бо дуъо ё шафоъати Паёмбараш ва ё баракати Ў, ки пас аз маргаш низ пайдору боқиянд. (Саллаллоҳу алайҳи ва ало Олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин)

Боз бо густохиву бебоқӣ ва нодонӣ муъминони мутавассил ба Паёмбари гиромӣ ва дӯстони Худоро бо мушрикону бутпарастони замони чоҳилият ҳамрангу баробар доништан, камоли беҳирадӣ ва таъвили қуръони пок бо раъйи норасо ва пиндори норавост:

Алҳазар, 3-ин мушти кутахбин, ки аз нобихрадӣ,
Љилвагоҳи хайрро ҷавлонгаҳи шар кардаанд!
Н-анбиё бишнохтанд, не авлиёро аз кажӣ,
В-аз ҷаҳолат хеш бо эшон баробар кардаанд.

Навид

Аммо дар он ду ҳадисе, ки аз Усмон ибни Ҳунаиф (раз) бо иснод ва ривоёти саҳиҳ овардем, нидои “ё Муҳаммад”-ро чӣ таъвил созанд?!

Таъбири аз ҳама ачибтари Ибни Таймияро дар нидои “ё Муҳаммад” дар ин ду ҳадис ва дар хитоби “Ассалому алайка айуҳан-Набию ва раҳматул-лоҳи ва баракотуху”-ро дар ташахҳуди намозҳо аз китоби “Иқтизоу-с-сироти-л- мустақим, муҳолафату асоҳобил чаҳим” худатон бихонед ва он чӣ то ҳол шунидед, боваратон гардад!

Боз ӯ зиёрати қабри Паёмбар ва дигар покону дӯстони Худоро ҳаром ва ширк медонад...

Муло Алиқорӣ (рх) бо лаҳну гуфтори сахту шадиде дар сабаби ин густохии ӯ нисбати Паёмбари акрам мегуяд:

“...Пас кӯшишу сахтгирӣ ва боздоштани ӯ (Ибни Таймия) мардумонро аз зиёрати Паёмбари Худо далолат ба кина ва гирифтагии пинҳони ӯ нисбат ба Расулуллоҳ дорад! (“Алмақолот”сах.19-20)

Ва аммо шогирди Ибни Таймия, Ибни Қайим “дар пардаи танбур назмаи дигаре афзудааст” бад-ин гуна, ки ӯ боре ба Фаластин меравад, пас аз гашту гузор дар кучаву бозор ба масҷид рафта намоз мегузорад ва пас аз анҷоми намоз ба минбар боло мешавад ва бо тазохуру худнамоӣ хитобан ба намзгузoron мегуяд:

“Сайру сафар ба хотири зиёрати ҳеҷ паёмбар ва дигар некӯкорон раво набошад! Бубинед ман аз ин ҷо ба зодгоҳам бармегардам ва ҳамин Иброҳими Халилро зиёрат намекунам!”

Пас аз ин густохии ӯ мардум аз ҷой бархостанд ва то метавонистанд ўро зери лату куб ва озору азият қарор доданд. [“Алмақолот”сах .255-59 ва дигар манобиъ ва ин ҳама бар зиммаву гардани ровиён аст.]

Назди ҳушмандон маълум аст, ки андар корҳои душвор ва мусибатҳо чун ҳама асбоб ба кор наояд ва чораҳо бе суд бошад, (ба монанди он ду воқеаи дар он ду ҳадис ёдшуда,) бошад, ки дармондагон ва бечорагон ба даргоҳи Он яктои бениёз ва Он ягона абартавонову корсоз бевосита, ё бо тавассул ба мақому манзилати паёмбарии Муҳаммад (с) тақарруб чуянд ва ниёзу дармондагиҳои худро ба Ў таъоло арза бинмоянд ва чораи кори худ аз Ў (ч) хоҳанд.

Ва нидои “Ё Муҳаммад!”, “ё Паёмбар!” гуфтан бошад ва бар хилофи бовари бархе аз гурӯҳҳои гумроҳ ва дур аз маърифат, ки зиндагиву марги Паёмбари ғиромиро ҳамчун маргу зиндагии хеш донистанд, паёмбарии Муҳаммад (с) баъди маргаш низ, то қиёмат ва он ҷо низ идома дорад.

Ва бар дидаварон нек равшан аст, ки маҳбубият ва мустафавияти Муҳаммад (с) назди Худованд ҳамчунон пас аз марг низ боқист ва ҳар гиз амалҳои некӯи касе ба гарди домони нубувват нарасанд.

(Пойбаст ва бунёни ин ноустувории ақидатӣ ва ошурфтагиву парешонгӯии ин тоифа ва гурӯҳҳои ба инҳо пайрав дар заминаи бовари нодурусти ақидатии пешвоёни эшон, ки паёмбарии Расули, акрамро пас аз рафтан аз ин ҷаҳон мақтуъ ва бурида медонанд, бино ниҳода шудааст ва аз рӯи ин ҳарзапиндорӣ тавассуло ба зиндагиву марг вобаста намуданд ва миёни ин ду дигаргунӣ қоида шуданд ва аз ин натиҷагирии ғалат якеро равои якеро нораво пиндоишанд.

Пас натиҷа чунин мешавад, ки ин нобихрадон тавассуло ба ҷасад яъне, хуну пусти устухони Расулуллоҳ (с) вобаста бинмуданд, на мақому пойгоҳи баланди пайғамбарии ӯ (с) вагарна, ин ҷойгоҳи баланд ва арҷмандиву маҳбубияти Расулуллоҳ(с) назди Парвардгор баъди марг низ ҳамчунон пойдору барқарор аст.

Ҳоло бигӯед, эътиқоди кӣ ва кадом гурӯҳ ба ба тавассули муширикону бутпарастон монанд аст?!) М.Н.

Ва ҳеҷ хушманде рӯй овардан ва илтиҷо ба сӯи Худованди чорасозро маҳдуд ва баста ба тавассул нанмудааст ва ончи аз аҳодис дар ин боб овардем далил ва бурҳони раво ва машруъ будани тавассул дар ҷой ва гоҳи худ аст.

Вагарна, ҳеҷ оқиле мустақиман аз шахси Муҳаммад расулуллоҳ (а) ва ё дигар дӯстони Худо (ҳангоми зиндагӣ ва ё пас аз марг) шифо ва ё радди бало нахоҳад, магар нодоне ё содалавҳе.

Зеро, аҳли бовару имон инро медонанд, ки:

مَنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۖ إِلَٰهُمَّ ۖ أ - Оё касе дуъои дармондари (ба ҷуз Худованд)

иҷобат менамояд, ҳангоме ки Ёро бихонад ва гирифторино бартараф месозад ва шуморо ҷойнишини замин қарор медиҳад?! Оё маъбуди дигаре ҳамроҳи Аллоҳ ҳаст?! Чи басо андак панд мегиред! [Сураи “Намл”, ояти – 62.] Ва боз даҳҳа оёти дигар.

Ба ҳамин тариқ Шайху-л-ислом ибни Таймия дар нидои ҳозир ва гоиб, каромоти бандагони солиҳ дар зиндагӣ ва пас аз марг ва амсоли инҳо, агар барои исботи ин умур насси сареҳи қуръонӣ ё ҳадиси саҳеҳе биёбад, онро зоҳиран ва ночор қабул дорад.

Барои намуна:

لا يدخل في هذا الباب ما يروي من ان قوما سمعوا ردّ السلام من قبر نبي صلي الله عليه و سلم او قبور غيره من الصالحين و أن سعيد ابن مصيب كان يسمع الأذان من القبر ليال الحرة...: боз мегӯяд - فهذا القدر إذا وقع يكون كرامة للصاحب القبر...

- Дохил намешавад дар ин боб, он чӣ ривоят карда шудааст аз он ки гурӯҳе шуниданд радди саломро аз қабри Паёмбар (с) ва қубури дигаре аз солиҳин ва ин ки Саъид ибни Мусаяб мешунид аз онро аз қабри (Паёмбар) дар шабҳои гарм. (ё воқеаи маълуме). Дар охир мегӯяд (Ибни Таймия): “Пас ҳамин андоза ҳангоме ки воқеъ шуд, барои соҳиби қабр каромат мебошад”

Вале, бо овардани (لا يدخل في هذا الباب) - дар ин боб дохил намешавад), дар оғози ҳамин суханаи ҳамаи ин гуфтораширо муғлақ ва зидду нақиз мегардонад.

Боз меҳонем:

واعتمدوا علي ما نقل عن ابن عمر رضي الله عنه انه اوصي ان يقرأ علي قبره. - Ва устувор доштанд (салафи солиҳ) нақлро ки аз Абдуллоҳ ибни Умар оварда шудааст, ин ки ӯ васият фармуда, ин ки хонда шавад бар қабраи вақти дафн аз аввали сураи “Бақара” ва охираш.

Вале Ибни Таймия (раҳ) аз роҳи дигар мисли одати ҳамешагӣ ҳамаи ин фармудаҳоро бо овардани ин сухан рад мекунад: فهذا كله حق ليس مما نحن فيه) - пас ҳамаи инҳо ҳаққанд (вале) аз баҳси мо берунад).

Ба ҳамин қиёс аст ақидаи ӯ дар нафъи майит бо дуъоу истизфори зиндагон, садақа-хайрот ва амсоли онҳо, ки ҳамаро ҳақ медонад, вале аз роҳи таноқуз боз ҳамаро инкор мекунад.

(Китоби “Иқтизоу-с-сиротил мустақим, муҳолафату асоҳобил ҷаҳим” саҳифаи 387..., “Китобу-л-асмои ва-с-сифот” ва дигар таълифот). Боқиро ба зехният ва инсофи хонанда вогузор менамоям.

Ҳамзамон ба хонандаи гиромӣ бо ҷиддият хондани китоби муҳиммеро дар бораи зиндагинома, навиштаҳо ва иътиқодоти ибни Таймия ва пайравони ӯ бо номи “Алмақолоту-су-н-нияту фи каишфи залолоти ибни Таймия”- и Шайх Абуабдаррахмон Абдуллоҳ ибни Муҳаммад ибни Юсуф, муфтии Ҳира - (ро) тавсия медиҳам.

Дар ин китоб бо нақли Ҳофиз ибни Ҳаҷари Асқалонӣ аз Имом Заҳабӣ, ки яке аз ҳамасрони Ибни Таймия буд, дар китобаи бо номи “Адд-урару-л-комина” меҳонем: “Ва ман - Заҳабӣ эътиқоде ба ӯ (Ибни Таймия) дар исматаи надорам, балки бо ӯ дар масоили асли ва фаръӣ хилофдорам.”

Заҳабӣ инро пас аз шинохти воқеъӣ аз Ибни Таймия мегуяд, ҳарчанд, ки ӯро пеш аз ин шинохт ситоиш мекард..

Ҳофиз Тақиюддин Сибкӣ низ аз ҳамасрони Ибни Таймия буда, бештари аз боварҳо ва фармудаҳои ӯро рад мекунад.. (“Алмақоллотус-сания...” саҳ.-25 ва Тақиюддини Сибкӣ дар тасаввуф низ китобҳои боарзише дорад.)

Боз дар ин китоб ношунудаҳои бисёреро мебинӣ ва мешунавӣ, аз бофтаҳои тофтаҳои Ибни Таймия ва нисбат додани он ҳама газофаҳо ба аҳли суннат ва эмомони дину салафи солиҳин...!

Масалан, ӯ воқеъ шудани талоқи муъалақа, (вобаста ба шарт) ҳамчунин бо ҳалиф (савганди бо талоқ)-ро бо таъя ба аҳодиси шоз, заъиф ва матруку-з-зоҳир раво намедонад.

Боз се талоқро ба як лафз як талоқ медонад бар хилофи иҷмои аҳли суннат, ки аз замони Умар (раз) то кунун идома дорад. (“Дафъу-ш-шубаҳи ман шаббаҳа ва тамарада”с.35-36,”Алмақолот”с.384

Ва хуршеду моҳ ва ситорагонро офарид), ки фармонбардори ӯянд. Огоҳ бошад, ки офариниш ва фармон аз они ӯст пурбаракат (ба ғоят бузург) аст Худованде, ки парвардигори ҷаҳониён аст.”

Ва амри Ӯ таъоло махлуқ набошад.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ...⁶⁸

Яъне, Ӯз ин нест, ки фармони Ӯ чун Ӯ чизеро ирода кунад, (ин аст), ки ба он мегӯяд: Бош! Пас (бедаранг) пайдо мешавад”.

وفي تفريقته بين الخلق والأمر دليل بين على فساد قول من قال بخلق القرآن إذ لو كان كلامه الذي هو أمر مخلوقا لكان قد قال: ألا له الخلق والخلق⁶⁹

Ва ин ҳадисро, ки аз Ҳасан ибни Алӣ (раз) Ҳангоме, ки Ҳамсари худро бо се талоқ дар як гуфтан раҳо карда буд, нодида мегирад ва ё бо раъйи худ мисли одати Ҳамешагӣ заъиф, ё мавзӯ медонад.

Тарҷума: Ҳасан (раз) мегӯяд: “Агар ман бобои худ Расулуллоҳро (с) намешунидам, ё падари худро, ки аз бобоям (с) мегуфт: (шакки равӣ) “Ҳангоме, ки марде зани худро дар покиши ё ноогоҳ (аз покӣ), се талоқ медиҳад, бар ӯ ҳалол намегардад, магар, ин ки марди дигаре он занро никоҳ бикунад.”

Ҳофиз ибни Раҷабӣ ҳанбалӣ ин ҳадисро дар китоби “Баёну мушкили аҳодиси-л-воридати фӣ анна т-т-алоқа-с-салосата воҳидатун” саҳихус-санад ва саҳиху-л-лафз медонад ва бисёре аз муҳаққиқони илми ҳадис низ.

[“Алмақолоту-с-сунийа..” с. 384 -85...]

Ман ончӣ аз ин сарчашмаҳо хондаму пажухидам, ҳамонро овардаму бас ва ба ҷуз аз бозкушоиву рӯнамоӣ аз худ чизе наяфзудам. (М.Навид).

⁶⁸ Сураи “Ёсин, ояти -82

⁶⁹ Тафсири Қуртубӣ сураи “Ал-аъроф”, ояти 54

Яъне, “Дар ҷудоии халқ ва амр далели ошкор аст ба табоҳии қавли шахсе, ки гӯяд: «Қуръон махлуқ аст», зеро агар каломи Худованд ки амри уст, махлуқ будӣ, ҳар оина Худованд мегуфт: **أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْخَلْقُ**”

Ва агар амри Ў таъоло офаридашуда ва махлуқ будӣ, ҳаргиз аз махлуқ махлуқ офарида нашудӣ.

Пас, амр аз азал буду қадим ва олами халқ ҳодис бувад ва пайдо гашта.

Ва арши Ў таъоло, ки болои осмонҳост, (фалаку-аффлок) мунтаҳои олами халқ бошад. Ва бихишт низ он ҷост, зеро махлуқ аст ва ал-он мавҷуд бо шаҳодати Қуръони карим:

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ⁷⁰

Яъне “Назди Сидратул мунтаҳо, ки Ҷаннатулмаъво назди он (дарахт) аст”.

Ва варои он ҳама ки бевароист, асмову сифот ва амру ғайб бошад... Ва Худованд абардоност.

Мо чун бо амр ва дастури илоҳӣ ба олами халқ омадем, онро аз ёд бурдем. Дигар дар бозгашти мо ба он ҷо ки дар ирфон ба “сайрун илаллоҳ” машҳур аст, убур аз силсилаи маротиб ногузир бошад, магар онро, ки бибаранд бо фазлу карам. Ва маротибе ки гуфтем яке тазкияи нафс аст бо пайравӣ аз фармоишоти шаръ ва суннати набавӣ, то нафс аз аморағӣ:

وَمَا أَرْبَىٰ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ ۖ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ⁷¹

Яъне, “Ман ҳаргиз нафси худро табреа намекунам, (пок намешуморам) бе гумон нафси (амораи инсон) пайваста ба бадӣ фармон медиҳад, магар он чӣ Парвардигорам раҳмат

⁷⁰ Сураи “Ан-начм”, оятҳои 14,15

⁷¹ Сураи “Юсуф”, ояти 53

кунад. Бегумон Парвардигорам омурзандаи меҳрабон аст”, ба мартабаи лаввомагӣ бирасад:

لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ⁷²

“Ба рӯзи қиёмат савганд меҳӯрам ва ба нафси маломатгар савганд меҳӯрам”

Чун тавфиқи худовандӣ рафиқ гардад, аз ин марҳала биравад ба мартабаи мулҳамагӣ:

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ۖ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا⁷³

Агар саодати азали ёварӣ кунад, бирасад ба мақоми баланди (мутмаинагӣ):

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۖ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ
وَادْخُلِي جَنَّتِي⁷⁴

“Эй руҳи оромёфта, ба сӯи Парвардигорат боз гард, дар ҳоле, ки ту аз Ё хушнуди ва Ё аз ту хушнуд аст! Пас дар зумраи бандағони (хоси) ман дарой ва ба баҳишти ман ворид шав”!

Ин ҷост, ки нафс қобили хитоби ҳақ бигардад ва нидои “баргард ба сӯи парвардигорат” бишнавад ва Худованд аз ризои ӯ ва худ бигуяд. Ва боз, бо салои “дарун бишав дар сафи бандағонам ва андар биҳиштам” ӯро бинвозад.

Ин ҷо латифаест: Ҳама бандагон аз ӯянд ва ҳама биҳиштҳо низ аз Ё таъоло ва тақаддас, чун ин ҷо муқаддам ризои Ёст ва беҳтару бартар аз биҳишт ва он чи дар он аст, аз камоли ризо (хушнудӣ) бандагон ва биҳиштро ба худ нисбат дода, яъне бандағони хос (вижа) ва биҳишти хос.

⁷² Сураи “Ал-қиёма”, оятҳои 1,2

⁷³ Сураи “Аш-шамс”, оятҳои 7,8 тарҷумаи ин оятҳо дар саҳифаи 56 гузашт.

⁷⁴ Сураи “Фачр”, оятҳои 27 то 30

Ин хитоб ба иттифоқи муфасссирин мар муъминонро дар ҳоли назъ ва рафтани ҷон бошад, ки мусаллам аст.

Боз Қуръони карим, ки муъчизулбаён ва муъчизул маъонист тадаббур (андеша) ва басирати (биноӣ) қалб меҳаҳад, то парда аз чехраи маъонӣ баргирад ва асрори нухуфта бар аҳли дил ошкор созад, ки роҳи расидан ба эъҷози Қуръон низ ҳамин бошад. Вагарна бо чашми зоҳирбин ва руҳонӣ ҳаргиз касе ба фаҳми дуруст аз Қуръон ва дарки эъҷози лафзу маъноӣ он нарасад, бо ин далел:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا⁷⁵

Яъне, “Оё дар Қуръон андеша намегморанд ё бар дил-ҳояшон қуфлҳост?! ”

Ва боз ин ҳадиси шариф ва ҳамонанди ин, ки дар китоби “Фазоилу-л-қуръон”-и Қосим ибни Салом бо санад ва ривояти ҳасан омадааст ва дар 25 муснади дигар низ:

[282- 1- (77) حَدَّثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، عَنْ بَقِيَّةَ بْنِ الْوَلِيدِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ " :فَضْلُ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ نَظْرًا عَلَى مَنْ يَقْرَأُهُ ظَاهِرًا كَفَضْلِ الْفَرِيضَةِ عَلَى النَّافِلَةِ"

Яъне, аз ровиёни ёдшуда, аз бархе ёрони Паёмбар (с) омадааст, ки Расулул-лоҳ фармуданд: “Бартарии хондани қуръон бо назару андеша бар шахсе ки рӯҳонӣ мекунад қуръонро, ҳаммонанди бартарии фарз аст бар нафл”.

Ва боз:

... عن ثور بن يزيد، عن خالد بن معدان، قال: ما من آدميٍّ إلا وله أربع أعين: عينان في رأسه لدنياه، وما يصلحه من معيشته، وعينان في قلبه لدينه، وما وعد

الله من الغيب, فإذا أراد الله بعبد خيرا أبصرت عيناه اللتان في قلبه, وإذا أراد الله به غير ذلك طمسَ عليهما, فذلك قوله: (أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا)⁷⁶

Яъне, “Аз Савр ибни Язид, аз Холид ибни Маъдон ривоят аст, ки фармуд: Ҳеч нафаре аз одамӣ набошад, магар ин ки мар ӯро чаҳор чашм бошад; ду чашми сар, ки барои дунё ва сомони зиндагии он бошад ва ду чашм дар дил, ки мар динро бошад ва он чи аз ғайб Худованд ваъда дода. Чун Худованд некӣ хоҳад бар касе, он ду чашми дили ӯ бино намояд ва чун ғайри ин хоҳад, он ду чашм нобино созад, пас аз ҳамин боб аст сухани Худованд, ки фармуда: **أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا**

Пас, ин нидо ва хитоб (يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ) - ро онон, ки ба тазкияи нафс ва тасфияи қалб расидаанд низ бо гӯши ҷон бишнаванд, зеро аз разоил ва қабоиҳи (нопокиҳо) табиати башарӣ пок шуда, сазовори хитоб ва нидои Худовандӣ гаштаанд.

Ин фармудаи Паёмбари акрам (с) машҳураст:

⁷⁷ **مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا** - Яъне, “Бимиред пеш аз он, ки бимиред”, ва боз ишораи латифест бар ин мақом.

⁷⁶ “Тафсири Табарӣ”, саҳифаи 509.

⁷⁷ Ҳар чанд ин фармударо муҳақиқони улуми ҳадис ҳамчун, Ҳофиз Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ (“الفوائد الموضوعة”, саҳифа 24, ҳадиси 178) .., гайри собит медонанд, вале аз қавоиди усули илми ҳадис яке инаст, ки дар таъвиқи фазоили аъмол (корҳои писандида) аҳодиси шоз, оҳод, заъиф ва амсоли онҳо низ эътибор доранд, чун бо усулиёти ақидатӣ ва шаръӣ дар тазод набошанд.

Дигар ин ки ҳадиси мазкур шарҳу баёни ин фармудаи Паёмбари акрамаст: “**حاسبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا**” - “Барсанҷед худро пеш аз он ки санҷида шавед.”

Тазкияи нафс, ки гуфтем, бо риояи фармоишоти шаръ ва қадам ба қадам пайравӣ аз сунани набавӣ ба даст ояд ва бидуни ин ба ҳар мақоме, ки расида бошад таваҳҳум, ҳаёлот ва истидроҷ бошад. Ва чун тазкияи нафс ба камоли худ

فَأَرْشَدَ - عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ - إِلَى مُحَاسَبَةِ الْمَرْءِ لِنَفْسِهِ فِيمَا يَتَصَرَّفُ فِيهِ بِاعْتِقَادِهِ

Паёмбар (а) (дар ин ҳадис) шахсро ба санҷидани худ дар амалкардҳое, ки дар партави ақида ва бовари худ ба ҷо овардааст, раҳнамоӣ мекунад. (“Ал-мадҳал” аз Ибни Ал-ҳоҷ, ҷ. 3, с. 205)

Ва дар бисёри ривоёт ин фармуда ба Умар (р) нисбат дода мешавад, ки намунае аз даҳҳо ривоят яке инаст:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَحِمَهُ اللَّهُ: «حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا وَزَنُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا، فَإِنَّ أَهْوَنَ عَلَيْكُمْ فِي الْحِسَابِ غَدًا أَنْ تُحَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ تَزِنُوا لِلْعَرَضِ الْكَبِيرِ يَوْمَ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ

Тарҷума: Аз ровиёни ёдишуда дар пайвастагӣ омадааст, ки Умар(р)фармуданд: “Ҳештанро шумор гиред, пеш аз рӯзи шумор ва худро барсанҷед, пеш аз он ки санҷида шавед, зеро ин барои шумориши фардо, ки намоиши бузургест, рӯзест, ки ҳеҷ пинҳонкардаи шумо пинҳон намонад, агар (ин ҷо) санҷида бошедду бишарида, фардо дар он рӯз ба шумо осонӣ орад” (Китоби “Аззуҳд”-и Имом Аҳмад ибни Ҳанбал, (ҷ.1,с.99)

Боз дар мавриди он фармуда “бимиред, пеш аз он ки бимиред” аз аҳодиси фаровон, ин якеро намуна овардем:

وَقَالَ - عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ - «مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا» وَفِي هَذِهِ الْأَمَةِ الْاِخْتِيَارِيَّةِ حُصُولُ الْحَيَاةِ الطَّيِّبَةِ الْأَبَدِيَّةِ السَّرْمَدِيَّةِ {تبين الحقائق شرح كنزالدقائق}، كتاب الحج، ج-2

Ва Паёмбар (с) фармуданд: “Пеш аз мурдан бимиред”

Ва дар ин имотати (марғ) ба хоҳишу ихтиёр ба даст овардани зиндагонии ҷовидона ва сармадист...

Аз-ин рӯ, дар рад ё қабули аҳодиси набавӣ, аз огоҳии комил, таҳқиқ ва эҳтиёт бояд кор гирифт! М.Н.-

бирасад, роҳ ба тасфияи қалб осон гардад ва он ҳафт водӣ, ки гӯянд андар дил бошад.

Худованди мутаъол қалбро дар Қуръони карим бо чаҳор ном ёд карда ва се дигар бо ишороти малиҳ ва латиф аз атвори дил баён намудааст, ки аз худ шарҳ ва тафсили густардае меҳаҳад ва мо ҷои дигар бад-он хоҳем пардохт иншоаллоҳ.

Ва чун инсон ин силсила маротибро бо пой касб ё ҷазба бипаймояд, Худованд ҳақиқати ашёро ба ӯ бинмояд ва он роз, ки дар мулк ва малакути Ӯ таъоло нухуфтааст ба ӯ ошкор гардад, то аз ин ҳама бигсалад ва ба Ӯ таъоло бипайвандад ва дар шумори хоссон ва баргузидагон бошад.

Зеро, “даъватиён бисёр ва баргузидагон каманд”.

Ин замон дар худ бастагии баён ва норасоӣ дар таҳқиқи ин мавзӯи бисе дақиқ ва нозук меёбам ва умед ба фазли илоҳӣ дорам.

Ин андоза битвонам гуфт, ки дил латифае аз латоифи ғайбӣ ва сире аз асрори Худовандист. Бо ин маъно, ки Худованди бениёз имони холиси бандаи муъминро арзиш ниҳодааст, ҳамчун гавҳари пок ва ин гавҳари шоҳворро андар дурчи синаи муъмин бинҳода, яъне дили поку салим.

Ва боз дар ин боб аз Паёбари гиромӣ аҳодиси гавҳарборе ва аз дигар дӯстони Худо низ гуфтори арзишманд фаровон бошад.

Ва худованд абардоност.

АЪМОЛИ ЗОҲИР ВА БОТИН

Аъмол ва рафтор ду гуна бошад: зоҳирӣ ва ботинӣ. Амали зоҳир аз ҷасад, ҷаворих ва андомҳо бошад. Шинохти зоҳирро илм номанд ва шинохти ботинро маърифат, амали ботинро аз қалб донанд ва дил маҳали имон ва ҷойгоҳи маърифати Худои ломакон бошад, бо далолати ин оёти қуръонӣ:

...أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ⁷⁸

Яъне, “Онҳо касонеанд, ки Аллоҳ эмонро дар (сафҳа)-и дилҳояшон навишта”

...وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ⁷⁹

Яъне, “Ва локин, Худованд эмонро маҳбуби шумо сохт ва онро дар дилҳоятон зиннат бахшид”

...إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ⁸⁰

Яъне, “Бе гумон дар ин (сухан) барои сохибдилон ё онон, ки бо ҳузури (хотир) гӯш фаро диҳанд, пандест”

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ⁸¹

Яъне, “Рӯзе, ки мол ва фарзандон суде набахшад, магар касе, ки бо қалби салим (холӣ аз ширк ва куфру нифоқ) ба пешгоҳи Худованд биёяд.”

Ва амсоли ин оёт дар Қуръони карим бисёр бошад, ки мо дар фасли ҷудогонае дар шинохти мақоми дил ба шарҳ ва тафсили бархе аз онҳо хоҳем пардохт.

⁷⁸ Сураи “Ал- муҷодала”, ояти 22

⁷⁹ Сураи “Алҳуҷурот”, ояти 7

⁸⁰ Сураи “Қоф”, ояти 37

⁸¹ Сураи “Аш- шуъаро”, оятҳои 88,89

Дар зоҳир ботинро таъсири бузург ва нақши сутургест аз некӣ ва бадӣ ва аҳли фаросат аз буруни инсон ба андаруни ӯ роҳ бибаранд. Неконро:

سَيِّمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ⁸²

Яъне, “Нишони онон (муъминон) ин аст, ки дар чехраҳшон асари сучуд аст”, хушхабарист ва бадонро:

يَعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسَيِّمَاهُمْ...⁸³

Яъне, “Шинохта шаванд гунаҳкорон бо симоашон (чехраҳояшон)”, огоҳӣ ва сарзаниш аст.

Ин маърифат мар аҳли фаросатро бошад ва оммаи мардум аз ин бебаҳраанд.

Меъёр ва мизони муносибот ва муомалоти ташриъӣ дар ин ҷаҳон бо барсанҷ ва паймоиши гуфтору кирдори зоҳир бошад ва дар он ҷаҳон имтиҳону шумор аз ниёт ва пӯшидагиҳои андарун бошад, ки онҳо ошкору рӯнамо гарданд: **يَوْمَ**

⁸⁴تُبْلَى السَّرَائِرُ - Рӯзе, ки ниҳонҳо ошкор мешавад.

Ин ҷо муносибат ва бархӯрд бо сурат бошад ва он ҷо муомалат ва бозхост бо сифат ва боздодаҳои андарун:

Он сиёҳе к-аз пайи номуси Ҳақ нокус зад,
Дар араб Буллайл буд, андар қиёмат буннаҳор.
Бош, то кул ёбӣ онҳоро, ки имрӯзанд ҷузв,
Бош, то гул бинӣ онҳоро, к-акнунанд хор.

Ҳаким Саной

Гоҳо балки бисёр бошад, ки зоҳири ораста ва пуртакаллуф бо доштани ботин ва андаруни нохуб, дар будани инча-

⁸² Сураи “Ал-фатҳ”, ояти 29

⁸³ Сураи “Ар-раҳмон”, ояти 41

⁸⁴ Сураи “Атторик”, ояти 9

ҳонӣ роҳи ноогоҳон бизанад ва ҳар саробро об пиндоранд ва ҳар муханнасро мард, лусуси (дузд ва роҳзан) динро аз мардо-ни майдони яқин набитвонанд ҷудо кард.

Басо бошад, ки бо ихлос ва сидқ ба маҳфили ин тоифаи зоҳирогоҳ ва ботинбеҳабар бираванд ва аз ҳамнишинӣ бо онон ба ҷои сафо ва равшанӣ, сиёҳӣ ва кудурат бардоранд ва фоси-қону бадкорон бо ғурури хидмати ин тоифа дар фиску бадкорӣ густохтар гарданд.

Ба Худой паноҳ меҷуям аз найранги шайтон ва бадкориҳои нафси аммора!

Аз мақри Худованд дар тарс бояд буд ва ғофилу беҳабар аз мақри Ё таъоло мункирон ва зиёнкорон бошанд. *(Талвиҳ ба ояти қуръонӣ).*

Ва агар ҳидоят ва инояти Парвардигор ҳамроҳ набошад, аз роҳи илм ва ҳатто даъвои динпаноҳӣ аз илми ҳақиқӣ ва дини илоҳӣ дур гарданд ва ба залолату гумроҳӣ афтанд. Ба Худой паноҳ меҷӯем!

وعن معاوية قال، قال رسول الله (صلي الله عليه وسلم): أنه سيخرج في امتي أقوام تتجاري بهم تلك الأهواء كما يتجاري الكلب بصاحبه فلا يبقى منه عرق و لا مفصل إلا دخله.⁸⁵

Аз Муовия (раз) омадааст, ки Паёмбар (с) фармуданд: “Ба дурустӣ зуд аст, ки берун ояд дар уммати ман гурӯҳҳое, ки

⁸⁵ “Муснад”- и Имом Аҳмад, ҷ .4, с.102, “Сунан”- и Абудовуд, ҳадиси 4597, Байҳақӣ, ҳадиси 1555, ҳукми ҳадис ҳасан. Ва дар китоби “Ал-ибонату-л-кубро” -и ибни Батта, саҳифаи – 80, ҳадиси 201 чунин омадааст:

قال معاوية قال رسول الله "إِنَّهُ سَيَخْرُجُ فِي أُمَّتِي أَقْوَامٌ تَتَجَارَى بِهِمْ تِلْكَ الْأَهْوَاءُ كَمَا يَتَجَارَى الْكَلْبُ بِصَاحِبِهِ، فَلَا يَبْقَى مِنْهُ عَرَقٌ وَلَا مَفْصِلٌ إِلَّا دَخَلَهُ، وَاللَّهُ يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ لَئِنْ لَمْ تَقُومُوا بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ لَغَيْرَكُمْ مِنَ النَّاسِ أُخْرَى أَنْ لَا يَقُومَ بِهِ"

чорӣ шавад дар онҳо ҳамин ҳаво ва хоҳишот ҳамчунон, ки чорӣ ва равон гардад (бемори)-и саггазида ба гирифтораи ба гунае ки бар ҷо нагузорад рағу пай ва пайвандеро”

وعن عمر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الله يرفع بهذا الكتاب أقواما و يضع به آخرين⁸⁶

⁸⁶ “Саҳеҳ”- и Муслим, бо ин аснод ва алфоз омадааст ҳадиси (820)-(1359):

وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ وَائِلَةَ، أَنَّ نَافِعَ بْنَ عَبْدِ الْحَارِثِ، لَقِيَ عُمَرَ بِعُسْفَانَ وَكَانَ عُمَرُ يَسْتَعْمِلُهُ عَلَى مَكَّةَ، فَقَالَ: مَنْ اسْتَعْمَلْتَ عَلَى أَهْلِ الْوَادِي؟ فَقَالَ: ابْنُ أَبِزَى، قَالَ: وَمَنْ ابْنُ أَبِزَى؟ قَالَ: مَوْلَى مِنْ مَوَالِينَا، قَالَ: فَاسْتَخْلَفْتَ عَلَيْهِمْ مَوْلَى، قَالَ: إِنَّهُ قَارِئٌ لِكِتَابِ اللَّهِ وَإِنَّهُ عَالِمٌ بِالْفَرَائِضِ، قَالَ عُمَرُ: أَمَا إِنَّ نَبِيَّكُمْ قَدْ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ". وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَا: أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ وَائِلَةَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ نَافِعَ بْنَ عَبْدِ الْحَارِثِ الْخُزَاعِيَّ، لَقِيَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ بِعُسْفَانَ، بِمِثْلِ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ

Яъне, бо ривоёти ғайри мақтуъа аз ровиёни мазкур омадааст, ин ки Нофиъ ибни Абдулҳорис бо Умар (р) дар Асфон во хурд. Ва Умар(раз) уро бар Макка фармонраво бинмуда буд. (Умар) гуфт: Бар аҳли водӣ киро амир бинмудӣ?!

(Нофиъ) гуфт: Ибни Абзоро.

(Умар) гуфт: Ибни Абзо кист?! Гуфт: Озодшудае аз озодкардагони мост.

Пас (Умар) гуфт: Мавлоеро бар эшон баргумоштӣ?!

Гуфт: Ё хонандаи китоби Худост ва дуруст ё донишманд ба фароиз аст.

Умар(раз) гуфт: Аммо Пайғомбари шумо ҳамоно фармуда: “Ба дурустӣ, ки Худованд боло бибарад бо ин китоб (Қуръон) мардумонеро ва пасту забун созад бо он, гурӯҳи дигареро”

Яъне, аз Умар (раз) расидааст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Ба дурустӣ, ки Худованд боло бибарад ба ин китоб (Қуръон) мардумонеро ва пасту забун созад бо он гурӯҳи дигареро”

Онон, ки аз маърифати маъод ба дур афтоданд ва мунтаҳои ҳиммати эшон дарки илми маъош буда, бо тасвил (зиннат додан) - и Шайтон илм, дин ва мазҳабро ходими худ пиндоштанд, на худро ходими дин ва уммат.

Ба Худой паноҳ мечуям аз ин пиндор ва кирдори нописандида! Ин тоифаанд, ки ранҷ ва мусибатро дар роҳи Худованд ва иълои калимаи ҳақ, нишонаи хузлону хорӣ бидонанд, эҳтиром ва қадршиносии дурӯғин ва тақаллубии дуруёну фосиқони дорои пойгоҳу мансабро ба худ аз атову бахшиши Худовандӣ ва меъёри “қурбат” назди Худованд ва подоши “амалҳо”-и мақбули хеш пиндоранд ва ҳар каси ба ин ақида ва шинохти нодурусти эшон мувофиқ набударо дур аз роҳи рост ва гумроҳ номида, нисбате ба чунину чунон бикунанд.

Ба Худой паноҳ мебарам, аз ин ки он чи гуфтам аз пушти сар гуфта бошам ва ба бадгӯии касе биншаста. Ҳар он чи гуфтам аз диданиҳо буданд, ки дидам ва бо ин зумра, ки оғози ҷафо карда ва бо чашми худбинӣ ва худмеъёрӣ бингариста, бад гуфта ва бадиҳо карданд, сухани ошкор гуфтам пешорӯшон ва иштибоҳ ва қачфаҳмишон ба эшон бинмудам, пазируфтанд ё на.

Дигар ин ки пуштисарӣ (ғайбат) гуфтан мар ситамгоронро (золимон) аз ҷониби мазлумон (ситамдидагон) бо дастуроти шаръ раво бошад:

Ва ривояти дигар низ бо ҳамин маъност. Ва бо ин мазмун дар сунани шаиғона ва дигар муснадот омада. М.Н.

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلِمَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا⁸⁷

Яъне, “Дӯст надорад Худованд баланд гуфтанро аз бадӣ, магар онро ки ситаме расида бошад ва Худованд ҳамон шунаво ва доноост”

Бад-ин гуна аз ситамгорон гуфтам, ки ба худ ва дигарон аз сари нодонӣ чафо раво доштанд ва бо рафтору кирдори худ мардумро дар саргардониву парешонӣ во гузоштанд.

Ва низ ин сухани машхурро, ки мо чоӣ дигар ба шарҳу басти он хоҳем пардохт,⁸⁸ **الْكِبَرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ** аз ёд набояд бурд, мар умеди подоши некӯро.

Ва боз: “Бо тофта бигиранд оҳани тофтаро”.

Агар инро аз рӯи бартарии худ ва беҳтару некӯтар будан аз эшон гуфта бошам, басе поинтар аз эшон бошам, бо наку-

⁸⁷ Сураи “Нисо”, ояти 148

⁸⁸ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَا تَجْلِسُوا إِلَى كُلِّ عَالِمٍ، إِلَّا عَالِمٌ يَدْعُوكُمْ مِنَ الْخَمْسِ إِلَى الْخَمْسِ: مِنَ الشَّكِّ إِلَى الْيَقِينِ، وَمِنَ الْكِبَرِ إِلَى التَّوَّاضُعِ، وَمِنَ الْعَدَاوَةِ إِلَى النَّصِيحَةِ، وَمِنَ الرِّيَاءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ، وَمِنَ الرِّغْبَةِ إِلَى الزُّهْدِ

Аз Ҷобир ибни Абдуллоҳ ривоят аст: - Паёмбари Худо фармуданд:

“Назди ҳар олиме манишине, магар донишманде, ки аз панҷ чиз ба сӯи панҷ чизатон бихонад: - аз шак ба сӯи яқин ва аз кибр ба сӯи тавозуъ (хоксорӣ) ва аз адоват (душманӣ) сӯи насиҳат (некхоҳӣ) ва аз риё (худнамоӣ) ба сӯи ихлос (самимият ва гармдилӣ) ва аз рағбат (ҳирс ва афзунхоҳӣ) ба зӯҳд (парҳез ва қаноат).”

[“Ал-ваҷиз фи зикри-л-маҷози ва-л-маҷиз” ҷ-1 сах.160 - 162, “Танзиҳу-ш-шаръати” сах.188, “Фавоиду-л-маҷмуъа” сах 155, “Аллуолу-л-маснуъа” сах. 184, “Алмавзуъоту -л-кубро” сах. 194 ва дар дигар муснадот бо асноди дигар низ омада.] М.Н.

ҳиши шаръ накуҳидам ва бо ситоиши шаръ бистудам: **لَا نَ الْحُسْنَ**
وَالْقُبْحَ شَرْعِيَّتَانِ لَيْسَا بِعَقْلِيَّتَانِ وَلَا طَبْعِيَّتَانِ

Яъне, “Хубӣ ва зиштӣ аз шаръ маълум гардад, на аз ақл ва табиат”, ки муътазила ва бархе аз фирқаҳои каломӣ бар онанд.

Зеро, дар ақидаи саҳиҳи каломии аҳли суннат:

الْحُسْنُ مَا حَسَنَهُ الشَّرْعُ وَالْقُبْحُ مَا قُبَحَهُ الشَّرْعُ .

Яъне, “накӯӣ он бошад, ки шаръ накӯ бишмарида ва зиштӣ он, ки шаръ зишт бишмарида”.⁸⁹

Ва агар на дастуре будӣ бар ин, ки обирӯӣи муъмин чун ҷон ва молаш арзиш доштӣ ва агар посдорӣ аз каромат ва обируй на аз заруриёт будӣ, то ҳангоми марг бар инҳо ва чун инҳо напардохтаме, сар аз гиребони хиҷолат ва шармсорӣ бар надоштаме ва бар зиндагонии дар ғафлат ва табоҳӣ гузаштаи худ ба даргоҳи Худовандӣ шеван ва зорӣ кардаме.

Чун ниёз ва илтиҷо аз хасоиси бандагист бо лутфу карами Худовандӣ ин ҳамаро дорам ва он дастуротро ки шаръиянд, низ аз ёд набурдам:

Дар тинати мо ба ҷуз табоҳӣ набувад,
Дар шаҳри гуноҳ бегуноҳӣ набувад.
Мо номаи худ чунон сияҳ кардастем,
жз лутфи Худованд паноҳе набувад.

Навид

⁸⁹ *Абумансури Мотуридӣ ҳусн ва қубҳро (некӯӣ ва зиштӣ) шаръӣ дониста, ҳамзамон мутобиқат ва ҳамсӯи ақдро дар ин шинохт рад намекунад, вале Абулҳасани Ашъарӣ меъёр ва мизони ин шинохт шаръро медонаду бас. М.Н.*

ВОДИИ ДИЛ

Вақт аст, то ноқай шавқро ҷониби водии дил бикашем, ки инояти худовандӣ роҳбар аст:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إِنْ فِي جَسَدِ ابْنِ آدَمَ لَمْضَغَةٌ إِذَا صَلَّحَتْ صَلَّحَ بِهَا سَائِرُ الْجَسَدِ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ بِهَا سَائِرُ الْجَسَدِ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ {
(متفق عليه)⁹⁰

Яъне, Паёмбар (с) фармуданд: “Ба дурустӣ, ки дар бадани фарзанди одам гуштпораест, ҳар гоҳ ба сомон ояд ҳама бадан бо ӯ ба сомон ояд ва ҳар гоҳ табоҳ гардад, бо ӯ ҳама бадан табоҳ гардад, ҳамоно ки он дил аст”.

Пас бо ин дастур, ки “Мардумон бар равишу кеши подшоҳонашон бошанд” Ҳама аъзо ва андомҳои колбад пайравӣ аз дил бинмоянд, ки подшоҳи ин кишвар аст, агар нек ва гар бад.

Абуҳомид Муҳаммади Ғаззоӣ рисолае дар бораи мақоми дил навишта ва аз шигифтиҳои он яке аз садро баён намуда ва Шайх Начмуддини Доя, ҳамон Абубакри Розӣ дар “Мирсоду-л-ъибод” атвори дилро ҳафт гуфта, бад-ин гуна, ки мо дурустӣ ва субути онҳоро бо далоили қуръонӣ ва суннати набавӣ устувор ёфтем:

1. Садр- маъдани гавҳари Ислом ва маҳалли васвасаи шайтон аст, бар ин гуфта далели қуръонӣ инҳост:

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ⁹¹

⁹⁰ Ҳадиси Бухорӣ ва Муслим ва дар дигар муснадот низ бо ривояти саҳеҳ омадааст.

⁹¹ Сураи “Анъом”, ояти 125

Яъне, “Пас ҳар киро ирода созад Худованд, ки раҳнамоӣ бикунад, бикшояд садр (сина)-и ӯро аз барои Ислом”. Дигар ин ояти карима: ⁹² - الَّذِي يُوسِّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ

Яъне, “Шайтоне, ки (ханнос) шӯрангезӣ кунад дар синаҳои мардум.”

2. **Қалб**- маъдани имон бошад: ⁹³ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ - Яъне, “Касонанд, ки сабт (нигошта) карда дар дил-ҳояшон имонро ва бо руҳе аз ҷониби худ онҳоро тақвия (нерӯманд) намудааст”.

3. **Шағоф** - маъдани муҳаббат ва ишқ бошад:

⁹⁴ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا Яъне, “Ба дурустӣ муҳаббат (ва ишқ)- и ӯ (Юсуф) то сувайдои дилаш расида”.

4. **Фуод**- Маъдани мушоҳада ва руъят аст:

⁹⁵ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى Яъне, “Дурӯғ нашуморид фуод (дил) он чиро дид”.

5. **Ҳаббату-л-қалб**- маъдани муҳаббати ҳақ бошад, ки хосон-рост ва дар он ғайри ҳубби (дӯстии) Худо ҳаргиз нагунҷад:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ⁹⁶

Яъне, “Эй касоне, ки эмон овардед, ҳар кас аз шумо аз динаш баргардад, пас биёрад Аллоҳ гурӯҳеро, ки дӯст дорад эшонро ва дӯст доранд эшон Ӯро ”

6. **Сувайдо**- маъдани мукошафоти ғайбӣ, улуми ладунӣ ва маҳали илми асмо бошад:

⁹² Сураи “Нос”, ояти 5

⁹³ Сураи “Муҷодала”, ояти 25

⁹⁴ Сураи “Юсуф”, оят 30

⁹⁵ Сураи “Наҷм”, ояти 11

⁹⁶ Сураи “Моида”, ояти 54

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ⁹⁷

Яъне, “Ва номҳоро ҳамаги ба Одам омукт. Сипас онҳоро ба фариштагон арза дошта фармуд: Агар рост гуед, номҳои онҳоро ба ман хабар диҳед”

7. Маҳҷату-л-қалб- маъдани зуҳури анвори таҷаллии сифоти улуҳият ва сирри:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا⁹⁸

Яъне, “Ва ба ростӣ мо фарзандони Одамо гиromӣ доштем ва онҳоро дар хушкӣ ва дарё (бар савориҳо) барнишондем ва аз (рӯзиҳо)-и покиза ба онҳо рӯзӣ додем ва онҳоро бар бисёре аз мавҷудоте, ки офаридем фазл ва бартарӣ бахшидем”

Вале бо иттифоқи комилону восилон ин ҳафт водӣ, “ҳафт шаҳри ишқ” ва “ҳафт мақом”, миёод ва миқоти маърифати солиқ бошанд, на маҳдудай саҳрои дил, чун ки атвору адвор ва шигифтиҳои дил дар ҳафту ҳашт ва шумору миқдор нагунҷад, зеро, муҳаббат ва дӯстии Худованд ки имон бошад, дар он гунҷида, ки бе ҳадду шумор ва бемиқдор аст, на гунҷидани мазруф дар зарф ва ҳол дар маҳал.

Намунае аз садҳо аҳодиси набавӣ дар тавсифи дили бандаи муъмин яке инаст:

عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ أَنَّهُ قَالَ: " مَثَلُ قَلْبِ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْمِرْآةِ الْمُتَجَلِّيَةِ، لَا يَأْتِيهِ الشَّيْطَانُ مِنْ وَجْهِ إِلَّا أَبْصَرَهُ، وَمَثَلُ قَلْبِ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْفِضَّةِ الْجَيِّدَةِ إِذَا أُدْخِلَتْ النَّارَ وَأَحْمِيَتْ لَمْ تَزِدْ إِلَّا خَيْرًا " ⁹⁹

⁹⁷ Сураи “Бақара”, ояти 31

⁹⁸ Сураи “Ал-исро”, ояти 70

⁹⁹ “Муснад”-и Ҳабиб ибни Рабиъ саҳифа-195, ҳадиси 181, 996

Аз Чобир ибни Зайд аз Расулуллоҳ ривоят аст, ки фармуд:
“Достони дили муъмин ҳаммонанди ойинаи поку равшан аст,
Шайтон аз ҳар сӯ, ки рӯй орад, ҳамоно бубинадаш. (Шайтон
дар он роҳ наёбад)

Ва достони дили муъмин ҳаммонанди нукраи тоза (сими
сара) аст, ҳар гоҳ ки ба оташ фуру бурда ва бартофта шавад,
дар покӣ ва накӯӣ афзояд”

Бештари аз муҳақиқони ориф бар инанд, ки камоли
таҷаллие, ки дар олами имкон аст, таҷалии аршист, вале
таҷаллии зотӣ дар дили бандаи муъмин бартар аз он бошад, бо
далолати ҳадиси гузашта ва оёту аҳодиси дигаре низ...Валлоҳу
аълам.

Муддаё дил буд, агар найранги имкон рехтанд,
Баҳри ин як қатра хун сад ранги туфон рехтанд.

Бедил

Агар на фуюзот ва алтофи худованӣ мададгор аст, ақл ва
андешаро дар ҳолат ва шигарфиҳои дил чӣ гуфтор аст ?!.

Эй азиз, дар ин рисола аз ҳолат ва мақомоти аҳли дил ва
аз орифону комилон бисе гуфтам, азбаски меҳрашон дар дил
дорам номашон бар дафтару девон бисёр орам, зеро
муъминони комил ва дӯстони мухлиси Худо ва мардони
майдони яқинанд!

Боре агар дар шумори эшон набошам, дар радифи пайра-
вон ва дӯстони он бузургон бошам.

Зеро, гуфтаанд: “Ман аҳабба шайъан аксара зикраҳу” -
Он кас, ки дӯст дорад чизеро, ёди ӯ афзун кунад.

Ва бо ин умед, ки ¹⁰⁰المرء مع من احب - Инсон ҳамроҳи
онҳоест, ки дӯст дорад. *Ва комгорӣ аз сӯи Худост.*

¹⁰⁰ “Саҳеҳ Бухорӣ”, ҳадиси 168

”Муснад”-и Аҳмад ибни Ҳанбал(р), 12530, 12358 :

ХУРРАМӢ ВА АНДӢХ

Хуррамӣ ва андӯх аз чаҳор манбаъ ва будангоҳ бошанд;

-Яке шодӣ ва андӯх аз дарки ҳавоси панҷгона мар оқилонро ва бидуни он мар девонагон ва норасидагонро.

- Дигар шодӣ ва ғамҳои ақлони маҳз.

- Севум хушӣ ва нохушиҳои қалбӣ.

- Чаҳори дигар, инҳо ки гуфтем, руҳӣ ва равонӣ.

Қисми аввал ғам ва шодии сирф ҷисмонӣ бошад, ки бо эҳсос ва дарки ҳавоси панҷгона аз хушӣ ва нохушӣ ба мо бирасад ва иллати он ҳам маълум бошад.

(Лаззати шаҳват ва боҳ ҳамзамон андарёфти андархури ин панҷ ҳавос бошад, пас ба ночор ин лаззат ва комҷӯӣ ҷисмонӣ бошад ва аз мудракоти ҳавос, аз ин аст, ки агар яке аз ҳавос аз кор уфтода бошад, андарёфти ком аз боҳ ноқису норасо бошад.)

Дуи дигар ақлони ҳолис, ки бо дарёфти андархури ақл ва дарнаёфтани он сурат бандад ва ҷисмониятро дар он гузар

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، وَحَجَّاجٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: " مَا أَعْدَدْتُ لَهَا؟ " قَالَ: حُبَّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، قَالَ: " أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ "

Аз ровиёни мазкур ба тариқи иттисол, гуфт (Қатода) шундаи Анас ибни Моликро, ки фармуданд:

Аъробие назди Паёмбар (с) омад ва гуфт: “Қиёмат кай бошад?!”

Гуфт: (Расул-луллоҳ) “Чӣ омода намудаи мар он рӯзро?!”

Гуфт: “Дӯстии Худо ва Фиристодаширо.”

Гуфт: “Ту ҳамроҳи касе боӣ, ки дӯст дорӣ.”

Дар “Муснад”-и Аҳмад ибни Ҳанбал ин ҳадис чаҳор бор бо асноди гуногун ва дар тамоми ҷаҳон шашгона ва дигар муснадҳо бо ривоёт ва асноди саҳеҳ ва ҳасан зиёда аз 220 бор такрор ёфтааст.
М.Н.

набошад, магар он падидаҳо, ки анбоз ва муштарақ байни ақл ва ҷисм бошанд.

Саввум, хурамӣ ва кушодагии дил, ки дар истилоҳи урафо “баст” гуянд ва андӯху гирифтагии онро “қабз.”¹⁰¹

(Дар усули ақидатӣ ва шаръӣ, ин дуру бо “риҷо” ва “хавф” ном бибаранд). Ва инҳо бе ҷиҳат ва бе сабабу боъисе оянд, аз муқаллибул-қулуб (Худованд).

Ва чун меҳмони ғайбиянд, ки вуруд ва кудумашонро гиромӣ бояд дошт.

Бузургон фармудаанд: “Дар ҳолати қабзият, шокиртар (минатпазиртар) бояд буд, зеро дар ин ҳол нафсро насибе аз хостаҳояш набошад”.

Ва аммо шодӣ ва андӯҳи ҷонро наметавон бо кому забон ва қаламу коғаз баён кард, ин андоза донем, ки хушии ҷон аз ҷазб, кашиш ва қурби Ў таъоло бошад ва андӯҳи он аз дурӣ ва маҳҷурии мо аз Ў таборак ва тақаддас, ин ҷо шоистагиву омодагӣ ва адами он низ аз Ўст таъоло.

Вале, раванда набояст саҳт бастаи басту кушод ва вомонда дар банди андӯху хурамӣ бошад, чунки инҳо ҳама

101 Дар Қуръони карим сураи “Бақара”, ояти 245 меҳонем:

وَاللَّهُ يَفْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ - Ва Худованд аст, ки (рӯзии) бандагонро фушурда ва густурда месозад ва ба сӯи Ў боз гардонда мешавед.

Ва чун асл дар зоҳири алфоз ва ибороти қуръонӣ итлоқ яъне фарогирд аст, ҳамчунин камол ва расогӣ дар пайвастаҳои авсофи Ў таъоло низ фарогирӣ бошад, пас ин “қабз” ва “баст” ки кунӣшгари онҳо Худованди абартавоност, ҳам ҷисмиву моддӣ бошанд ва ҳам равониву маънавӣ, магар онеро, ки Ў худ муқаяду баста ба ҷой ва гоҳе, ё ба ину оне бинмуда, ки андар ин ҳикмату хирадгарде бошад ва ё розу нухуфтае, ки бар ростини дар дониш ошкор ва равшан гарданд. М.Н.

василву пойдармиёну миёнҷӣ бошанд, на ҳадафу дилхоста, ки он андарёфти хушнудии Худованд бошад, дар ҳама ҳангому ҳар гунабуд.

Аз шунидаҳо бисёр метавонам, ки бигӯям ва аз дидаҳо ҳеч.

Миннати он бузургон, ки бо инояту меҳрбонии Худованд пӯшидаҳову розҳои шигарфу шигифт дидаанд, бар мо бозмондагон бисёр аст, агар эшон намедиданд ва бо ишороти латиф ва дақиқи зариф изҳор наменамуданд, мо намедонистем ва бе баҳра мебудем.

Ин мақоми қурбат ва руъят (дидор) аст, мар Мустафоро (с) хос дар меъроҷ, бо далили: 'مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى' - Қалби (Паёмбар) он чиро дид, дурӯғ нашмарид”.

Ин фармудаи зебои Қуръонӣ дар шаъни Мустафо (с) ҳеч рӯёрӯӣ ва ноҳамсӯие бо хитоби **لن ترانى** (“**ҳаргиз набинӣ**”) - и Мӯсавӣ надорад, зеро дархости Калимуллоҳ (а) дар ин дунё буд ва дидори Ҳабибуллоҳ (с) фаротар аз ҳастии имконӣ, чунки назди Сидратулмунтаҳо, ки Ҷаннатулмаъво онҷост буд ва бихишт ҳарчанд махлуқ (офаридашуда) аст, вале ҳастиву ҳайъати ӯ инчаҳонӣ набошад.

Инро пешронде (қаринае) дониستم дар пазруфтани сухани Абдуллоҳ ибни Аббос (рз) дар ин боб. Ҳамин!

Ва боз расидагону пазруфтагонро аз роҳи пайравӣ ва варосати Паёмбари акрам, аз ин неъмат насибест.

Кас надонад рози зери пардаро чуз пардадор,
Гӯши мо бишнида он чи аз паси дар, гуямат.

* * *

МАҲСУСОТ ВА МАЪЛУМОТ

Маълумот низ аз чаҳор манбаъ ба даст оянд, боз аз ҳавоси панҷгона, ки ҳамчун дарбон ва гумоштаи ақл бошанд.

(Ҳарчанд бархе аз муҳаққиқон мудракоти (дарёфтаҳо) ҳавосро илм надонанд, балки ҳавосро ғавон ва кумакрасони ақл ва василае дар расидан ба илм донанд, вале ин ҷо мо мудракоти ҳавосро илм номидем, зеро ҳар чӣ маҳсус аст, маълум бошад.

Хабари содиқ ва мутаботир(дуруст ва равшан), ки яке аз асбоби ҳусули илм аст, аз роҳи мудракоти ҳавос ба даст ояд, чунки дониши пайдошуда аз он, ҳамон гуфтан ва шунидан бошад ва бо тасдиқу таҳқиқи шаръӣ ва ақлонӣ дар шаръиёт ба субут ва устуворӣ бирасад.

Дигар ақлонии холис, қалбӣ ва руҳонӣ.

Инҷо дар маълумоти ақлонӣ дуи дигарро тадохул (гунҷоииш) додем.

Гумони ғолиб ва расо, ки афзори дигаре дар андарёфти дониш аст,(“ифодаи илм мекунад”) низ баҳраи андеша ва наҷуҳиш бошад,(аз қабилӣ маротиби иҷтиҳод) пас он ҳам аз фаровардаҳои ақл бошад. М.Н.

Соҳиби ин маълумот агар аз эҳсос сухан бигуяд, ба эҳсосоти оммаи мардум роҳ ёбад, ки ин мудракот ва донишаниҳо нопадидор ва тезгузар бошанд, магар ин ки маҳсусоти ҳавос дар пайравӣ аз донишҳои шаръӣ ва ақлонӣ ба сикхат расида бошанд.

Чое ёдовар будем аз ин ки, ин гуна донишаниҳо гоҳе аз саҳву ғалат ҳолӣ набошанд. Ва иллати (боястгор) инро низ баён карда будем.

Ин Қуръони карим аст, ки моро аз ин иштибоҳ хушдор медиҳад ва бар ҳазар медорад:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا
عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ¹⁰²

Яъне, “Эй касоне, ки эмон овардед, агар фосиқе (Валид ибни Уқба) биёяд шуморо бо хабаре, пас бисанҷед ва равшан созед, мабодо ин ки озор бирасонед гурӯҳеро (Бани Мусталақ) ба нодонӣ, пас, бад-ин рафтори худ сахт пушаймон гардед”

Яъне, ба муҷаради шунидан “самъ”, ки яке аз ҳавоси панҷ-гона аст, кор магиред, магар баъди таҳқиқ ва санҷиш.

Ин ҷо сазовор аст аз хабари мутавотир, ки дар истилоҳи усулиёти шаръӣ “ҳадиси мутавотир” ва боз “аҳодиси саҳиҳа” гуянд ва дар иътиқодот ва шаръиёт баъд аз насси Қуръони карим манбаъ ва сарчашмаи дуввум бошад, ёдовар бишавем.

Таъриф ва рӯнамои он мучмалан ин аст:

“Ҳадиси мутавотир онро гуянд, ки чамъи ғафир (гурӯҳи бузурге) аз чамъи касири дигар аз роҳҳо ва санадҳои бисёре (Аз 10 то 20 ва бештар гуфтанд) бо баррасии яқояки аснод ва ровиён аз Расулulloҳ ривоят намоянд.”

Ба монанди ин ҳадиси шариф, ки дар 1129 китобҳо ва муснадот омадааст:

قال رسول الله: "مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

[متفق عليه وهو من أمثلة المتواتر]

Паёмбари Худо фармуданд: “Ҳар касе ба ман қасдан (ва доништа) дурӯғ бандад, пас бояд ҷойгоҳи худро аз дузах омода созад.” (Ин ҳадис муттафақун алайҳ буда, намоде аз мутавотир аст.)

وكذلك قوله صلى الله عليه وسلم في الحديث المتواتر: من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد .

Ва ҳамчун ин фармудаи Расулуллоҳ дар ҳадиси мутавотир: “Ҳар касе кор бандад амалеро, ки дар он дастури мо набошад, пас он амал напазруфтанист.”

Ва аммо хабари мутавотир Ҳангоми таҳсиси он ба шаръиёт онро гуянд, ки гурӯҳи анбӯҳе воқеа ва ё ҳодисаеро аз дидаҳои худ бозгӯ намоянд, ки дар дурустии он ҳеҷ шубҳа ва дудилие ба ҷо намонад, ҳаммонанди ахбору ривоёт аз муъҷизоти Расулуллоҳ (с), сирату шамоили ӯ ва боз ҳамчун инҳо ва дар санадиат чун иҷмоъ бошад.

Бояд донист, ки тавотур дар ҳадисе, нишона ва қаринаи бартарияти он ҳадис бар дигар аҳодис (ба ҷуз мавзӯ, заъиф, мубалағот ва ҳамранги инҳо) набошад, чунонки бархе пиндоштанд, зеро шартӣ аввал дар субути ҳадиси мутавотир ҷамъи ғафир бошад ва ин аз боби маърифати ақсом ва анвоъи аҳодис бошад, на меъёри бартарият.

Зеро аҳодиси набавӣ дар чаҳорҷуби тавотур камшумор бошанд, ва ҳар донишманде низ аҳли таҳқиқу пажӯҳиш ва таҳхис болои аҳодис ва ахбори мутавотира набошад.

Дуруст инаст, ки ҳама он аҳодис, ки бо туруқ (роҳҳо) ва асноди гуногун ба сӣҳат ва дигар миёёрҳои эътибории саҳиҳ расидаанд, қобили эътимод ва санадиат бошанд, ҳар чанд аз ровиёни камшумор ва туруқи (роҳҳои) маҳдуде ривоят шуда бошанд.

Инро ҳамчун пешогоҳӣ овардем, ҳар чанд аз маҷоли мавзӯи мавриди назар берун аст, ба умеди ин, ки дар дили хонанда шояд завқу тақоӣи баррасӣ ва пажӯҳиш пайдо гардад, омин!

Ҳофиз ибни Ҳаҷари Асқалонӣ дар китоби худ “Нухбатул-фикар” барои исботи ҳадиси мутавотир риояи панҷ шартро

ҳатмӣ медонад ва низ мутавотирро анвоъ ва бахшҳои фаровоне бошад ки бо нигоҳи тез ва андешаи жарф аз китобҳои усули ҳадис ва навиштаҳо андар маърифат ва шинохти ҳадис истифода бояд кард ва дониши фарогир бояд бардошт.

Муҳаддисин ва донишмандони усули ҳадис ва муҳаққиқони асноду риҷоли аҳодисро Худованди меҳрубон подошу аҷри фаровоне бидиҳод, ки дар ин росто ранҷи фаровоне кашиданд, фармоишоти Паёмбари гиромиро бо инояту фазли худовандӣ таҳқиқу баррасӣ ва анвоъи онро дастабандӣ намуда, аҳодис ва ахбори заъиф ва мавзӯро аз мутавотиру саҳиҳу ҳасан..., берун карда ва дар ин боб китобу рисолаҳо таълиф намуданд.

Агар гуйӣ: “Тибқи фармудаи шумо, чун гурӯҳи биёре аз мардум андар дурустӣ ва субути коре бо ҳам оянд, пас бояд бовар бинмоем, ки он кор дар ҳақиқат ба субут расидааст ва инро хабари мутавотир ва ҷое иҷмоъ номидед.

Андар ин чӣ гуед, ки гурӯҳи анбӯҳе аз яҳудиён гуфтанд: “Мо Исо писари Марямро дар чалипо меҳкуб бинмудем ва куштем” ва мардумони фаровоне бишниданд ва пазируфтанд, дар ҳоле, ки ин гуфтаи онҳо дурӯғе беш нест ва Қуръони карим низ ин даъвои эшонро рад бинмуда! Пас гуфтаи шумо дар ҳуччат будани хабари мутавотир (ва иҷмоъ) дуруст дар наёмад.

Гӯем, шартӣ аввал дар сӣҳати (дурустии) хабари мутавотир адолат бошад, ки фароғири диёнат, булуғ, ақл ва дур будан аз дурӯғу бўҳтон ва дигар разоили ахлоқӣ бошад.

Ин шартҳо дар моддаи яҳудиён пайдо набуд ва эшон андар дурӯғе гирди ҳам омаданд.

Дигар ин ки манбаи ташриъ, ки асолатан китоби Худо бошад, ин даъвию рад бинмуда ва ҳар иҷмоъе ки муҳолафат

бо насси сариҳ дошта бошад, дурафканда, мардуд ва бе эътибор бошад.

Вале бо ин ҳама ки гуфтем, иҷмои (баҳамомадан) яҳудиён андар куштани Исо (а) барои анбӯҳе аз яҳуд ва насоро ҳамчун ҳуҷҷат ва бурҳон боқӣ монд.

Ба истилоҳи дигар, гурӯҳи фаровоне аз дурӯғгуён куштани Исоро (а) даъво бинмуданд ва гурӯҳи фаровоне аз яҳудиён ва насоро ин дурӯғро рост пиндоштанд ва аз ин пиндори худ ҳамеша дар шаку шубҳа ва дудилӣ боқӣ монданд:

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (النساء – 157)

Ва (низ) ба хотири ин гуфташон, ки “Мо Масих Исо паёмбари Худо писари Марямро куштем” дар ҳоле, ки на ўро куштанд ва на ба дор овехтанд, лекин кор ба онҳо муштабаҳ (пӯшида) шуд ва ҳар оина онон, ки дар (бораи куштани) ў ихтилоф карданд, қатъан аз он дар шак ҳастанд ва ба он дониш надоранд ва танҳо аз гумон пайравӣ мекунанд ва ба яқин ўро накуштаанд.

Ва ин ояти карима ҳам аз қувват ва нерӯи истинботии хабари мутавотир дарак медиҳад, ки ҳатто дурӯғ аз ин роҳ метавонад мардумро ба иштибоҳ гирифтор намояд.

Ин ҷо андешаи жарф ва нигоҳи тез ба кор аст.

Огоҳӣ!

Агар ишкол ворид гардад бад-ин гуна, ки шумо дар гузашта гуфтед: ”Усули дини мо нақлиёт ва самъиёт (гуфтаҳо ва шунидаҳои Қуръон ва ҳадис) бошад” ва боз ин ҷо ин дуру дар шумори мудракоти ҳавос бинҳодед ва накуҳидед, ки ин таноқуз бошад.

Гӯем, дар ин мабҳас низ ишорае ба он усулиёт кардем ва таноқузро ин ҷо ҷой набошад.

Зеро, дар таноқуз ҳашт ваҳдат миёни ду қазия ё чанд қазоё шарт аст, ки дар мабҳаси мо инҳо вучуд надоранд:

Дар таноқуз ҳашт ваҳдат шарт дон,
Ваҳдати мавзуъу маҳмулу макон.
Ваҳдати шарту изофа, ҷузву кулл,
Қуввату феъл аст, дар охир, замон.

Дигар, ҳамчунон, ки дар оғози ин рисола гуфтем: “Имон муқаддам ва бартар бар илм ва ақл бошад, мутлақан”.

كنا(فى زمان رسول الله) نتعلم الايمان ثم نتعلم القرآن¹⁰³

Самъиёт ва нақлиёти шаръӣ сухани Худо ва Паёмбар бошанд ва имони муъминон ба Худо ва паёмбарон пештар аз улуми ақлонӣ ва истидлолӣ бошад.

Пас, эшон дар баробари шунидан ва دیدан бо ҳавоси зоҳирӣ, бо чашм ва гӯши дил бибинанду бишнаваду бипазиранд, ки инҳо ҳама аз пешкорон ва пешкисватони имон бошанд.

Аз ин аст, ки Қуръони карим ҳидоят мар муъминонро бошад, на мункиронро (мар Бубакри Сиддиқро, на Буҷаҳли козибро.)

¹⁰³ *Ин ривоят дар китобҳои муътабари аҳли суннат бо асноди мухталиф аз Абдуллоҳ ибни Умар, Ибни Аббос, ду ривоят аз Ҳузайфа ибни Ямон(раз), се ривоят аз Ҷарир ибни Абдуллоҳи Баҷалӣ (р) ва дигарон ба сикхат расидааст. Ва бад-ин маъно ривоеҳои фаровоне бошад, ки он ҳама шарҳи тафсилӣ ва амалии ояҳои аз 1то 5-и сураи “Ал-бақара” бошанд.*

عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: «كُنَّا نَتَعَلَّمُ الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، وَإِنَّا نَكُنْ»
«تَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ تَعَلَّمُوا الْإِيمَانَ»

Аз Ҳузайфа (р) ривоят аст, ки фармуд: “Мо пеш аз он, ки Қуръон биёмӯзем (нахуст) имонро меомӯхтем ва шумо (бошед), Қуръонро пеш аз имон меомӯzed.

Пас, дар мабҳаси кунунии мо мавзӯ ва маҳмул дигар бошанд ва шартҳо низ дигаргуна ва бо баёноти гузашта дар тазоду таноқуз набошанд.

Аммо ин қазияи собита ва дастури устувор, дар моддаи бединон ва гумроҳон божгуна (нақизи қазияи аввал) ва дигаргуна бошад, зеро онҳо бо ҳавоси зоҳир бубинанд ва бишна-ванд ва бад-он ғалат, ки гуфтем, дар мудракоти эҳсос биюф-танд ва Қуръонро аз суханони башар донанд ва паёмбаронро напазиранд, зеро дилҳои эшон бо напазруфтани эмон “кар”, “гунг” ва “кур” бошад ва ба шинохти ҳақиқат бар нагарданд:

¹⁰⁴ صَمُّكُمْ عَمِّي فَهَمْ لَا يَرْجِعُونَ - Яъне, “Каранд, гунганд ва куранд, пас, боз намегарданд”.

Ва бо далолати ин ояи карима низ:

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۚ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۚ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ¹⁰⁵

Яъне, “Ва агар онро Қуръони аҷамӣ (ғайри арабӣ) қарор меодем, яқинан мегуфтанд: “Чаро оёташ равшан нест?! Оё аҷамист ва (мухотаби он) арабӣ аст?!”

Бигу: “Ин (Қуръон) барои касоне, ки имон оварданд ҳидоят ва шифост ¹⁰⁶. Ва касоне, ки имон намеоваранд, дар

¹⁰⁴ Сураи “Бақара”, ояти 18

¹⁰⁵ Сураи “Фусилат”, ояти 44

¹⁰⁶ “Шифо” дар қуръони карим ҳар ҷо ки омада, ом ва фарогир бошад, ҳам дармони баданӣ ва ҳам равониро, чунки Худованди абартавоно қодири мутлақ бошад ва сифоти Ў низ фарогир ва мутлақ, магар онеро, ки худ муқайад ва дарбанд бинмуда, (аз рӯи маъно ва сабаби нузул, на андар лафз) .

Бар хилофи бовари нодурусти бархе аз гурӯҳ ва фирқаҳои кутоҳбин ва ноогоҳ, ки шифои қуръониро рӯҳонӣ ва қалбиву

гӯшҳояшон сангинист ва он (Қуръон) барояшон (мояи) курист. Онон (Ҳамчун касонеянд, ки гуё) аз ҷои дур нидо дода мешаванд”

Бад-ин гуна равшан гардид, ин ки дар ин мавзӯ танокӯзро ҷой набошад.

Навъи дигар аз донишҳо ақлонист ва маъқулот дар ифодаи илм қавитар аз маҳсусот бошанд, агар ақл реша дар шаръ дорад, вагарна, ба танҳой ва бе мушояъати (бе ҳамроҳии) шаръ ба гумроҳӣ барад ва дар гузашта инро ба мисолҳо баён кардем.

Ва аммо додаҳои ақл ду гуна бувад, яке донишаниҳои зарурӣ, яъне бадеҳиёти ақлӣ ва ба иборати дигар тасаввури бидуни ҳукм ва дигаре истидлолӣ ва ҷусторӣ, ки тасдиқиёташон номанд.

Ва бошад, ки ақл дар имон фарқ гардад ва аз ақлоният ба ишқоният табдили ҳол бикунад.

маънавӣ донистанду бас ва бо худсарӣ онро маҳдуд дар ин маҷол бинмуданд ва бад-ин васила мар қудрат ва тавоноии Худовандро низ бунбаст бинҳоданд.

Ин ояти карима ва монанди ин андешаи дуруст ва фаҳми

сахеҳ меҳаҳад: وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا
لِّلْمُؤْمِنِينَ

- Ва аз қуръон он чиро, ки шифо ва раҳмат барои муъминон аст, фуруд меорем ва ситамкоронро ҷуз зиён намеафзояд. (Сураи “Исро” ояти - 82)

Дар ин ояти карима “шифо” фарогир бошад равону абдонро, ки пешронди (қаринаи) лафзӣ ва маъноӣ ишора бар ин дорад ва атфи он ба “раҳмат” низ, бо далолати ин ояти карима :
وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ - Ва раҳмати ман фаро гирифта ҳама
чизро. М.Н.

Ва аммо донишҳои қалбӣ; маълумот ва мудрақоти ладунӣ, мавҳибӣ, завқӣ ва ҳузури... бошанд.

Далели муҳкам ин ояти карима ва амсоли ин аст:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا¹⁰⁷

Яъне, “Пас пайдо карданд (Мӯсо ва Юшаъ) бандаеро аз бандагони мо (Хизр), ки бахшидем ӯро раҳмате аз назди худ ва донондем ӯро аз наздамон илми хоссе”.

Аз аҳодиси набавӣ ва ё аз гуфтори бузургони дин,

¹⁰⁸ **مع الله** ва амсоли он бисёр бошад, таваҷҷуҳ бояд кард!

¹⁰⁷ *Сураи “Каҳф”, ояти 65*

108 فَإِنَّ الْغَالِبَ أَنَّ خَارِقَ الْعَادَةِ، يَكُونُ فِي حَالَةِ الْفَنَاءِ لِلنَّبِيِّاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ، وَعَدَمِ الشُّعُورِ عَنِ السَّوَاءِ، حَتَّى فِي تِلْكَ الْحَالَةِ لَا يَعْرِفُونَ أَنْفُسَهُمْ، فَكَيْفَ فِي حَالٍ غَيْرِهِمْ، وَهَذَا مَعْنَى الْحَدِيثِ الْقُدْسِيِّ، أَوْلِيَائِي تَحْتَ قِبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي وَكَمَا وَرَدَ مِنَ الْحَدِيثِ النَّبَوِيِّ، لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُّقْرَبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُّرْسَلٌ.

[“جمع الوسائل فى شرح الشمائل” - ج-1 صفحہ-215]

Яъне, дуруст ин ки голибан хориқи одот барои паёмбарон ва дӯстони Худо дар ҳоли фано (беҳудӣ) ва надоштани огоҳӣ аз ғайр рух медиҳад. Ҳатто дар ин ҳолат ҳештанро низ набишносанд, чӣ расад ба огоҳии ҷуз аз худҳошон.!

Ва ҳама инҳо маънои ин ҳадиси қудсиянд, ки ((Худованд) фармуда: “Дӯстони ман зери чодарам (пӯшиш) бошанд, ба ҷуз ман касе онҳоро набишносад.”

Ва дар ин ҳадисе, ки аз Паёмбар расидааст, ишорае ба сӯи ин мақом аст:

“Маро ҳамроҳи Худованд вақтест, ки гунҷоишам надорад он ҷо на малаки муқаррабе ва на паёмбари мурсале”.

[“Чамъу-л-васоил фи шарҳи-ш-шамоил” аз Абулҳасан Нуриддин, Алӣ ибни Муҳаммад Муло Алӣ Қории Ҳиравӣ, с. Вафот 1014 х, ҷ. 1 сах. 215]

Боз дар тафсири -и Олусӣ “Рухул-маъонӣ” тафсири сураи “Бақара” аз ояти 109 то 125 омадааст: « **لي مع الله وقت لا يسعني فيه** »

« ملك مقرب ولا نبي مرسل، ولي وقت مع حفصة وزينب » ки Шайх Саъдӣ (р) дар “Тулистон” ин ҳадисро чи зебо баён намуда ва ин мақомро чи хуб тасвир бинмуда:

“Вақте (Паёмбар) гуфт: “Бо Чиброил напардохтӣ ва гоҳе бо Ҳафса ва Зайнаб дар сохтӣ”.

Яке пурсид аз он гумкардафарзанд,
Ки эй равшангуҳар пири хирадманд!
Зи Мисраш буи пирохан шунидӣ,
Чаро дар чоҳи Канъонаш надидӣ?!
Бигуфт, аҳволи мо барқи ҷаҳон аст,
Гаҳе пайдову дигар дам ниҳон аст.
Гаҳе бар торуми аъло нишинем.
Гаҳе бар пушти пои худ набинем.
Агар дарвеш ба як ҳолат бимондӣ,
Сару даст аз ду олам бар фишондӣ.

Пас аз пажӯҳиш ва ҷустор болои 6151 китобҳои таърих, тафсир, ҳодис ва шарҳи онҳо, сияру шамоил, фатовӣ ... Аз ҷумла; «Тафсир»-и Абдуллоҳи Тустарӣ, «Тафсир» -и Аллома Олусӣ, «Баҳрул-фавоид» - и Абубакри Килободии Бухорӣ, ҷ.1 «Ҳиятул-авлиё», «Шарҳи шифо», «Шузуротуз-заҳаб фи ахбори ман заҳаб», .., ин ҳадиси шариф дар 23 маврид бо санади ҳасан ва саҳеҳ омадааст.

Ин фармудаҳо дар китоби «Баҳрул-фавоид»-и Абубакри Килободии Бухорӣ ҷузъи - 1 сҳифаи 276 омадаанд, ки аҳли маърифат ва соҳибони басират ба дарк ва бовари инҳо бирасанд ва камзарфонро ба ҳайронӣ ва саранҷом ба нопазруфтан бикашад, аз ин ру тарҷума нанмудем, тараҳуман лаҳум:

لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتًا لَا يَسْمَعُنِي فِيهِ غَيْرُهُ، أَيُّ لَا يَتَخَلَّلُ بَيْنِي وَبَيْنَ رَبِّي دَخِيلٌ، وَقَدْ أَبَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطْلَعَ أَحَدًا مِنْ خَلْقِهِ عَلَى مَا أَسْرَهُ إِلَيَّ خَلِيلِهِ وَحَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: 10]، سَتَرَ عَلَى الْعَالَمِينَ مَا أَسْرَهُ إِلَيْهِ، وَأُورِدَهُ عَلَيْهِ، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى} [النجم: 9]

(Ва мо дар мавзуи ирфон ба шарҳу тафсили бархе аз онҳо хоҳем пардохт, агар Худованд бихоҳад).

Аммо ақл ва ҳис дархури қабули ин улум (донишҳо) ва маъориф набошанд, зеро таъаллуқи бештар ба ҳисм доранд. *(Шайху-р-раис ақдро моҳияти ҷудогона аз бадан медонад.)*

Ва аммо дил барзахе миёни руҳ ва нафс бошад ва инро ҷое баён кардем.

Дил ба воситаи ихлос, аъмоли некӯ ва тақвову парҳез чун ба сафо ва равшанӣ бирасад, ҳамчун оинае гардад, ки қоибили таҷалиёти суварӣ ва нуронияи ғайбӣ бошад ва маъноҳову мафҳумҳои мучарадаро аз руҳ иқтибос намояд.

Ин андоза, ки гуфтем, басанда аст мар аҳли фаросатро ва агар Худованди бахшанда хоста бошад ҷои дигар бигӯем.

Ин ҷо аз маълумот ва мудракоти руҳ чи бигуям, ки дида-нист на гуфтани ва шунидани, ман ки набудам ва надидам, чи бигуям?! Чун онон ки буданд ва диданд, чизе нагуфтанд.

Ҳар киро асрори ҳақ омуктанд,
Муҳр карданду даҳонаш духтанд.

Мавлавӣ

Вале ин андоза донам, ки матлуб ва мақсуд ва маҳбуб он ҷост.

Ба иборати муҷазтаре ин ҷаҳор илмро баён созам:

1. Илми эҳсос илмест бидуни қайд (бадеҳиёт).
2. Илми ақл илмул- яқин асту истидлолот.
3. Илми қалб ҷайнул- яқин асту мукошафот.

[قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَيضًا فِي حَدِيثٍ حَسَنٍ صَحِيحٍ: "إِنِّي أَظَلُّ عِنْدَ رَبِّي وَأَبِيتُ" وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى "يَطْعَمُنِي وَيَسْقِينِي"

Ва боз дар ин мавзӯ садҳо ҳадиси дигар бо ривоёт ва санадҳои дигар ба сӯҳбат расидааст, илова бар он ҷӣ дар тамоми тазкира ва рисолаҳои ирфонӣ омадааст, ҳарчанд ноогоҳон напазиранд . М.Н.

4. Илми ҷон ҳаққул - яқин асту мушоҳадот.

Аллоҳуммарзуқно бичоҳи ҳабибика Муҳаммадин ва олиҳи-т-таййибин ва асҳобиҳи-т-тоҳирин! Омин, сумма омин ё Раббал оламин!

Аз ин чаҳор гуна дониш агар маълумоти ҳавос пайваста ва вобаста ба тан бошанд, сеи дигар бо тафовут дар маротиб аз моварои тан ва фаротар аз он бошанд.

Манбаи ақл бо иттифоқи аксари муҳаққиқон дил бошад ва маълумоти таҳқиқӣ ва истидлолии худро аз дил бигирад ва дил бо иқтибос аз ҷон ва ҷон аз таҷаллии зиллӣ ва гоҳо холиси асмо ва сифоти Бори таъоло, хоҳ ту инҳоро улуми истидлолӣ ва иктисобӣ бидони ё ғайри он.

Нуктаи борик ва нозук инаст, ки ақл аз натоиҷ ва баҳраҳои илм аст, на илму дониш аз самараи ақл.

Зеро, илм натиҷаи маърифат аст ва маърифат аз инояту бахшоиши Худовандгор бошад, ки мо дар моддаи имон инро кофӣ ва басанда баён намудем.

Ва аммо улуми дигаре бошанд, ки бе ҷиҳат ва бе иллат ба ҷон фуруд оянд ва аз он ба дил, мавсум ба илми ладунӣ:

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِّن لَّدُنَّا عِلْمًا¹⁰⁹

Ин ояти карима бурҳони қотеъаст мар он чӣ гуфтемро.

Ва низ ба ин ояти шарифа таваҷҷуҳ бинмояд:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا¹¹⁰

Яъне, “Ва ба ростӣ мо фарзандони Одабро гиромӣ доштем ва онҳоро дар хушкӣ ва дарё (бар савориҳо) барнишондем ва аз (рӯзиҳо)-и покиза ба онҳо рӯзӣ додем ва

¹⁰⁹ Сураи “Каҳф”, ояти 65, тарҷума дар саҳифаи 140 гузаист.

¹¹⁰ Сураи “Исро”, ояти 70

онҳоро бар бисёре аз мавҷудоте, ки офаридем фазл ва бартарӣ бахшидем”.

Ва ин фазлу бартарӣ ба ихтисоси ҳамин улум ва маъориф аст, вагарна дилу чон дар гову харон низ бошад ва онон, ки аз имону бовар ва дониستانيҳои дуруст бебахраанд, дар шумори чаҳорпоён бошанд, балки забунтар ва поинтар аз онҳо:

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ¹¹¹

Яъне, “Бе гумон Худованд касонеро, ки имон оварданд ва корҳои шоиста анҷом доданд, ба боғҳое (аз бихишт) ворид мекунад, ки ҷӯйҳо аз зери (дарахтони) он равон аст.

Онон, ки куфр варзиданд, суд мебардоранд ва меҳӯранд ҳамчунон ки чаҳорпоён меҳӯранд ва дӯзах нашемангоҳ аст мар ононро”.

Ин оят карима ва ҳамаъноии он, далолате бар фамудаи боло дорад.

Аз Худо ҷуем тавфиқи (ъ) амал.

ҶОЙГОҲИ ДОНИШҲОИ ТАҶРУБӢ ВА ИСТИДЛОЛӢ

Бо ин ҳама ки гуфтем напиндорӣ, ки донишҳои ақлонӣ ва истидлолиро назди шаръ арзиш ва миқдоре набошад! Авроқи Қуръони пок моллом аз ташвиқ ва даъват ба тафаккур ва тадаббур дар ҳикмати ашё ва диққати назар дар офариниши онҳост:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ¹¹²

Яъне, “Ба ростӣ дар офариниши осмонҳо ва замин ва омаду рафти шабу рӯз, нишонаҳои (ошкоре) барои хирадмандон аст.”

Ва амсоли ин (...أَفَلَا يَتَفَكَّرُونَ، أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ҳамин гуна дар каломии пок бубинӣ, ҳама ташвиқу таблиғ бошад мар улуми ақлонӣ ва истидлолиро, барои ононе ки пайрави бурҳон ва пуяндагон дар майдони ақлу андешаанд.

Ҳарчанд мусаллам аст, ин ки минок ва пойбасти бовар ва имон улуми нақлист на ақлӣ, вале, ин на ба маъноии накуҳиш ва арҷ нагузоштан ба донишҳои бурҳонӣ, мантиқӣ, касбӣ ва истидлолӣ бошад.

Агар чунин будӣ, боясти назди шариъат ва диёнаати Ислом аҳмақ ва аблаҳ беҳтар аз олиму оқил будӣ, вале ҳаргиз чунин набудааст.

Ин фармудаи зебои Ҳудованди ҳақим ва доноро дар Қуръони пок бозхонде мебояд:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ¹¹³

Яъне, “Бигу! Оё яксонанд касоне, ки медонанд ва касоне, ки намедонанд?! Танҳо хирадмандон панд мепазиранд”.

¹¹² Сураи “Оли Имрон”, ояти 190

¹¹³ Сураи “Зумар”, ояти 9

Аз аҳодис;

رَوَى أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: «أُثْنِيَ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخَيْرٍ فَقَالَ: كَيْفَ عَقَلُهُ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ عِبَادَتِهِ، إِنَّ مِنْ خُلُقِهِ، إِنَّ مِنْ فَضْلِهِ، إِنَّ مِنْ أَدَبِهِ. فَقَالَ: كَيْفَ عَقَلُهُ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نُثْنِي عَلَيْهِ بِالْعِبَادَةِ، وَأَصْنَافِ الْخَيْرِ وَتَسَالْنَا عَنْ عَقْلِهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْأَحْمَقَ الْعَابِدَ يُصِيبُ بِجَهْلِهِ أَعْظَمَ مِنْ فُجُورِ الْفَاجِرِ وَإِنَّمَا يَقْرَبُ النَّاسُ مِنْ رَبِّهِمْ بِالزُّلْفِ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ».¹¹⁴

Аз Анас ибни Молик (рз) расидааст, ки фармуданд:

Аз некӯиҳои марде назди Паёмбари Худо ситоиш бинмуданд, Расулуллоҳ фармуд:

“Ақлаш чи гунааст?!” Боз фармуданд, ё Расулаллоҳ! Ибодаташ чунин асту рафтораш чунон аст, фазли ӯро бубину адаби ӯ чунин.

Боз Паёмбар (с) пурсид: “Ақлаш дар кадом поя аст?!” Гуфтанд, эй Пайғамбари Худо, мо аз ибодату некӯиҳои гуногуни ӯ ситоиш менамоем ва моро аз ақлаш мепурсӣ?!

Сипас Расулуллоҳ фармуданд: (Бале!) “Ҳамоно парас-тандаи аҳмаку беҳирад ба сабаби нодонии хеш ба зиштиҳои бадтар аз зишторон даст мезанад ва чуз ин нест, ки мардум ба андозаи ақлу хиради худ ба Худованд наздик мегарданд”.

Ва боз:

¹¹⁴ «Адаби дунё ва дин», боби «Фазли ақл» ҷузъи -1 саҳифаи-24. Ин ҳадис бо аснод ва алфози дигар дар беиштар аз 40 муснадот ва китобҳои ҳадис ва шурӯҳи онҳо омадааст аз ҷумла; “Ихёул-улум” ҷ.-3, саҳ.-411, “Шуъабул-имон” ҷ.-6, саҳ.-356, “Далоилун-нубувват”-и Байҳақӣ ҷ.-4, саҳ.-385, “Албидоятун ва-н-ниҳоя” ҷ.-4 - 6, саҳ.-266 -479 ...

Боз бузургони дин ҳар яке дар ситоиш ақлу хирад ва пойгоҳи баланди он китобу рисолаҳо доранд...М.Н.

عن ابي هريرة (رض) ان رسول الله قال: «و من سلك طريقا يلتمس فيه علما، سهّل الله له به طريقا الى الجنة»¹¹⁵

Аз Абухурайра (р) ривоят аст, ки Расулуллоҳ (с) фармуданд: “Агар шахсе биспарад роҳеро барои дарёфти илме, Худованд барояш роҳеро ба сӯи биҳишт осон гардонад.” ки ин ҳадис фарогир аст мар талаби анвоъи илмро.

Ва низ,¹¹⁶ **الكاسب حبيب الله** - Пешавар дӯсти Худованд аст, сухани машҳурест.

Ва ин касбу пеша, бидуни дониши таҷрибӣ, андеша ва истидлол набошад.

Мо инро дар чанд ҳалақоти дарсӣ бо шарҳу баст баён кардем. (Агар ба кор ояд ва ё ниёзе бадон бошад, савт ва тасвири он мавҷуд аст.)

Ин истидлол ки гуфтем, дар олами халқ ва мулк аст. Олами амр ва малакут аз қаламрави мудракот ва маълумоти илми иқтисобӣ ва ақлонӣ набошанд.

Мо дар оғози ин рисола гуфтем, ки имон ва тасдиқ муқаддам бар илм аст. Пас бояст асос ва пойбасти улуми истидлолӣ ҳамин имон ва бовар бошад бо пайравӣ аз шаръ ва фармоишоти он, вагарна, ба гумроҳӣ ва бадроҳӣ кашанд ва инро низ баён доштем.

Донишҳои истидлолиро бо дин бояд санҷид ва таъйид кард, на динро бо истидлолотии ақлонӣ ва таҷрибӣ:

Гар ба истидлол кори дин будӣ,

Фаҳри Розӣ, роздори дин будӣ.

Аз фармудаи Мавлоност ва ҷои дигаре низ дар ин боб гуфта:

¹¹⁵ «Саҳиҳи»-и Муслим ва дар дигар муснадот низ омадааст.

¹¹⁶ Таҳқиқи ин гуфта дар саҳифаи 39 гузашт.

Пои истидлолиён чубин бувад,
Пои чубин сахт бетамкин бувад.

Ин дар ҳолест, ки истидлолотӣ ақлӣ бебаҳра аз маъорифи динӣ бошанд.

Ва аммо аҳли яқин ва соҳибони басиратро аз донишҳои иқтисобӣ ва истидлолӣ дар бовар чизе коста ва чизе афзуда нагардад, чунки эшон ба маърифати айнул яқинӣ ва ҳаққул яқинӣ расида, дар истидлол шоибае аз шак ва ранге аз шубҳа ва тардид бубинанд.

Ин Амралмуъминин Алӣ (раз) аст, ки мегӯяд:

لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ يَقِينًا¹¹⁷ Яъне, “Агарчи пардаҳо бардошта шавад, дар яқин чизе наафзоям.”

Оре, ҳазрати Алӣ (раз) ба он поя аз яқин (мушоҳада ва мукошафа) ва маърифати яқинӣ расида буда, ки дигар чодараҳои зулмонии ҳиҷоби башарӣ ва ё пардаҳои нуронияи асмову сифот ва ҷамолу камоли бечуни Парвардигор ҷаллат азаматуҳу, монев аз шинохти яқинии ӯ набуданд, чунки аз шинохти мулк ба диди малакутӣ расида буд (р).¹¹⁸

¹¹⁷ “Мирсоду-л-ъибод” -и Абубакри Розӣ ва дар дигар таснифоти гуногунмавзӯ бисёр омада. Мисли “Фатҳул-баён фи мақосидил-қуръон”, ҷ.5, с.131, “Зухрату-т-тафосир” ҷ-3, саҳ-1512, “Ал-вофӣ бил-вафиёт” ҷ-8, саҳ-77, “Мадориҷус-соликин байна манозили ийока наъбуду ва ийока настаъин”, ҷ.2, саҳ .375 “Табақоту-суфия”-и Абдуллоҳи Ансорӣ, “Кашифу-л-маҳҷуб”-и Алии Ҳичвайрӣ, “Китобу-т-таъарруф”-и Абубакри Килободӣ Ал-Бухорӣ... Ва ин гуфтор ба дигар бузургони дин низ нисбат дода мешавад, аз қабили Абубакри Сиддиқ (рз), Омир ибни Абдулқайс (р), Саҳл ибни Абдуллоҳи Тустарӣ (рах). М.Н.

¹¹⁸ Ин оёти қуръонӣ зимнан далолат ба ин мақом доранд:
قَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ [Сураи “Қоф”-22]

119 **ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ**

Яъне, “Ин фазл ва бахшиши Аллоҳ аст, ки онро ба ҳар кас, ки бихоҳад бидиҳад ва Аллоҳ, дорои фазли азим аст.”

Яъне, ба ростӣ ту аз ин (саҳна) зофил буди, пас мо парда-ро аз (чашми) ту бардоштем, аз ин аст, ки имрӯз чашмонат тезбин аст. Ва ин ояти карима низ:

(Сураи -“Шуро”, ояти 51 **وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٌ**

Барои ҳеч башаре (мумкин) нест, ки Худо бо у суҳан бигуяд, магар бо ваҳй ё аз паси парда ё расуле бифиристад, ки ба фармони у (Худованд) он чиро бихоҳад (ба ӯ) ваҳй кунад, ҳамоно ӯ баландмартабаи ҳаким аст.

Ва боз ин ҳадиси муборак:

وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُطَرِّفٍ الْعِنَاقِيُّ عَنْ نَصْرِ، عَنْ أَسَدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُلْتُ لَجَبْرِيلَ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سَبْعِينَ حِجَابًا مِنْ نُورٍ وَلَوْ دَنَوْتُ إِلَى وَاحِدٍ مِنْهَا لَأَحْتَرَقْتُ-

Бо иттисол аз ровиёни ёдшуда, ин ки Расулуллоҳ фармуданд:”Мар Ҷибраилро гуфтам, оё Парвардгортро дидаӣ?!

Гуфт эй Муҳаммад! Ба дурустӣ ки миёни ман ва ӯ ҳафтод парда бошад аз нур (ва дар дигар аз ривоёт “ва зулумот”), ва агар сӯи яке аз онҳо наздик шавам, бедаранг бисӯзам.

[“Усул-ул-мусаннада”-и Ибни аби Замнин, “Бобул-имони бил-хучуб”, мучаллад -1, саҳфа -107, ин ҳадис ва бад-ин маъно дар 74 китобҳои тафсир, муснадот ва усулиёт бо асноди саҳиҳ ва ҳасан омадааст, мурочаат шавад!] **М.Н.**

119 Сураи “Алҷумуъа”, ояти 4 ва боз “Моида”, ояти 54, “Ҳадид”, ояти 21

КАСБ ВА ПЕША

Касбу хунар ва пешаҳо, ки аз истидлол, андеша ва таҷриба ба камол бирасанд ва пурра гарданд, реша дар замини ваҳй ва илҳомоти раббонӣ мар паёмбаронро доранд, ҳарчанд даҳриён ва табиатгароён инро напазиранд.

Дар намуна чанд оёти қуръонӣ биёварем мар ҳуччатро: Ин хитоби Сонеъи бечун аст мар Нӯҳ(ъ)-ро дар сохтани киштӣ: ¹²⁰...وَأَصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا Яъне, “бисоз киштиро бо таълим, ҳифз ва амри мо”.

Ва аз Довуд (ъ) дар баёни неъматҳое, ки бар ӯ бахшида буд, мегӯяд:

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ¹²¹

Яъне, “Ва сохтани зиреҳро ба хотири шумо ба ӯ омӯзондем, то шуморо аз (осеби) ҷангҳоятон маҳфуз дорад, пас оё шукргузор ҳастед?!”

Шаҳристонӣ дар китоби “Ал-милал ва-н-ниҳал” Идрис (ъ)-ро, ки дар юнонӣ Ҳирмис хонда мешуд, яке аз устодони нахустини хат ва ҳикмат меномад ва Сухравардӣ дар китоби “Ҳикмату-л-ишроқ” ӯро Абулҳукамо медонад.

Ҳамчунин ӯ ду муаллими аввал дар фалсафа ва ҳикмат яке Ағосозимус, яъне Шис аз писарони Одам (ъ) ва дигаре Идрисро падарони ҳикмат ва тиб низ медонад.

Ва устоди аввал дар нучум, ҳайъат, ҳисоб, ҷандаса ва риёзиёт Донёлро (ъ) мешуморад.

Ҳикмати назарӣ ва амалӣ низ аз ҷӯи ваҳй ва нубувват об хурдаанд:

¹²⁰ Сураи “Ҳуд”, ояти 37

¹²¹ Сураи “Анбиё”, ояти 80

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ
كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ¹²²

Яъне, “Ва ба ростӣ ба Лукмон ҳикмат додем (ва ба ӯ гуфтем), ки шукри Худойро ба ҷой овар. Ва ҳар кас шукр кунад, танҳо ба суди худ шукр кардааст ва ҳар кас, ки носипосӣ кунад, пас бе шубҳа Худованд бениёз ва сутуда аст”, гувоҳи қуръонист.

Дар тафсир Байзовӣ ва “Маҷмаъу-л-баён” бахшидани ҳикмат (ба Лукмон) ба маънои шукр ва сипоси қавлист, ки он натиҷаи ихлоси қалбист. Ба ин маънӣ ки, “ба дурустӣ бахшудем Лукмонро ҳикмат, яъне ақл, илм, амал ва раъйи соибро (андешаи расо) дар умур ва гуфтем мар парвардигоратро шукр бигу!”. Аз ин аст, ки сари ҳикмат, шукрро гуянд.

Ҳамчунин Шаҳристонӣ дар “Ал-милал” оварда, ки: “Философони Юнони куҳан, ба монанди Букрот, Сукрот, Фисоғарс ва ҳамгинони онҳо, аз маҳзари илмии паёмбарони бузурге ҳамчун Довуд ва Сулаймон (ъ) ба восита ва ё бе восита истифода кардаанд, вале дунболи ҷанбаҳои ақлони он таълимот рафта, аз руҳоният ва ваҳёияти он бебаҳра мондаанд”.

Аз Худо ҷӯем тавфиқи амал.

БОЗ ЧАНДЕ ДАР БОРАИ АҚЛ ВА НАҚШИ ОН

Чойгоҳ ва нақши ақл дар шинохти олами кавну фасод (будан ва табоҳ шудан) ва ҷаҳони моддиву табиӣ, аввал аст ва ба олами мовароуттабиӣ гузари илмии яқинӣ надорад, ба ҷуз аз тасаввуру тасдиқ ва қиёси иҷмолии бидуни тафсил.

Ақл олат ва афзоре бошад барои шинохти ашё ва моҳияти онҳо, ҳамчунин васила ва сабабе андар маърифат ва шинохти Офаридгор, бо пайравӣ аз ҳуччат ва бурҳони назарӣ ва истидлолӣ баъди тасдиқ ва боварии қалбӣ, ки ба ин қазия ҷое ишорате доштем.

Ин ҷо **достоне** бизанем, то аҳамияти ақл ва нақшу чойгоҳи ӯ дар шинохти умури тасаввурӣ, тасдиқӣ, ва қиёсӣ, ки аз вижагиҳои ақланд, возеҳ ва равшан гардад.

Дар масал ақл монанд ба устод аст, мар ҳар ҳирфа ва пешаро ва панҷ ҳосса дар хидмати ӯянд, ҳамчун ёвар ва авон (кумакёр).

Бигир ин ки ақл устоди банно ва меъмор бошад.

Ва чун дар сохтан ва ихтироӣи чизҳо аз ҷаҳор иллат (боястгор) ногузирем; суварӣ, (ангорӣ) моддӣ, (ҳастайӣ, моявӣ) фоъилӣ (кунишгарӣ) ва ғой (вопасин, вопасоянд).

Масалан сураат ва нақшаи хонаро аз баландӣ, дарозӣ, паҳноӣ, бурҷу бора ва кунҷу канора ва дару равзана ӯ, яъне ақл, тарсим ва тасвир намояд ва панҷ ҳосса чун ёвар ва коргар маводро шиносӣ ва омода созанд, кор ва фаъолият дар сохтани бино низ ба души онҳо бошад.

Матлуб иллоти ғоист (вопасин), ки он иқомат ва буду бош дар ин хона бошад ва ин иллоти ғой дар се иллоти дигар сорӣ (чойгир) ва ҷорӣ (равон) бошад.

Акнун бубин, агар ақл набудӣ ҳавос аз кор афтодандӣ ва муътал мондандӣ ва тамизу ташҳиси ашё ва корҳо накардандӣ ва андомҳо низ, ки манбаъ ва афзори ҳавосанд ё бекор мондандӣ ва ё ҳаракот ва ҷунбишҳои ғайри маъқул кардандӣ, ҳамчун девонагон ва кудакон. Аз ин аст, ки мадори таклифот ва дастуроти шаръ ақлу хирад омада.

Ва бад-ин достон арҷ ва появу ҷойгоҳи ақро донистем. Боз мегӯем, ин нақши муҳими ақл аст дар олами моддӣ ва табиӣ, аммо ба дарки олами моварои моддӣ ўро роҳ набошад, зеро он ҷо на модда бошад, на сурат ва на маҷоли қиёсу андеша, на фойлияти аз мо ва на ғояте пайдо. Бо иборати дигар на муҳтоҷе ва на маълуме ба ҷуз аз мо.

Зеро беилатӣ бениёзӣ бувад ва Ё таъоло бениёзи мутлақ бошад ва дигар ҳама маълул ва муҳтоҷу ниёзиманди Ё таъоло бошанд. Ноғузир ин ҷо ақро ба ҷуз аз пайравӣ намудан ба паёмбарон ва манобеъи ваҳй дигар чорае намонад.

Файласуфони даҳрӣ бо пои ақли мучаррад дар ин бодияи нопадодканор рафтанд ва ба ҷое нарасиданд.

Ва аммо улуми истидлолӣ ва ақлонӣ дар шаръ, масалан; қиёс, иҷмоъ, истехсон, урф ва умуман иҷтиҳод дар фикҳ сирф аз фароварда ва додаҳои ақл ва раъй набуда, балки реша дар манобеи ваҳй доранд; аз Китобуллоҳ, суннати Расули акрам (с) ва ёрону пайравони ӯ, ки Худованд аз эшон хушнуд бод!

Уқул ва андешаи ин имомони дин, ҳамчун аиммаи арбаа, (имомони чаҳоргона) муҳаддисин, мучтаҳиддин ва муфасссирини киром ва ҳамгинони эшон бо нури имону ихлос ва эҳсон ва илқооту илҳомоти раббонӣ ва мавҳиботу баҳшишҳои ладунӣ, нуронӣ ва равшан гардида, афқору андеша ва кӯшишу иҷтиҳоди он бузургон бо таъйиди ин ояти қуръонӣ ба самар ва натиҷа (баҳра) расида буд:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ¹²³

Яъне, “Онон, ки кӯшиш карданд дар роҳи (шинохти) мо, ҳароина бинмоем эшонро роҳҳои худро ва ба дурустӣ, ки Худованд бо некӯкорон аст.”

Қоли он бузургон ҳосили ҳоли эшон, гуфтори ишон баҳраи кирдори ишон ва фақоҳати онон далили фаросати онон аст ва гӯй ин ҳадиси Паёмбари акрам (с) огоҳӣ ва хабаре аз онҳост:

اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ¹²⁴

Яъне, “Огоҳ бошед аз фиросати муъмин, пас ба дурустӣ ки ӯ бо нури Худо мебинад”.

Боз аллома Юсуф Набаҳонӣ дар китоби муътабари худ “Қомиъу каромоти-л-авлиё” менависад:

¹²³ Сураи “Анкабут”, ояти 69

¹²⁴ “Қомеъ”-и Тирмизӣ, саҳфаи 1166, ҳадиси 3071, 3127 ва дар дигар манобеъ ва муснадот бо ин мазмун аҳодиси фаровоне бошад ва инҳо ҳама шарҳу тафсири ин ояти каримаанд: (“Ҳичр”, ояти 75) - *Бегумон дар ин (саргузашт) нишонаҳое барои ҳушёрон аст.*

Дар китбҳои муътабари ҳадис аз ҷумла; “Муснад”-и Имом Абуҳанифа (р) - (3), (493), “Таърихи Бағдод”-и Хатиби Бағдодӣ ва боз 44 муснади дигар, ки барои намуна ин ду ҳадисро дар поварақ бо лафзу санад овардем:

عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: " اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ. (الْمُتَفَرِّسِينَ) " (994) - [4 : 313] أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَشَّارٍ السَّابُورِيُّ بِالْبَصْرَةِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَحْمُودٍ الْعَسْكَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بُرْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: عَنْ عُمَرَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ

...الخامسة (كرامات پنجم) ما اعطاه الله تعالى لعلماء هذه الامّة و اوليائه من العلوم ، حتّى صنفوا كتابا كثيرة لا يمكن نسخها فى مدت عمر مصنفها...

Яъне, “Каромоти панҷум он аст, ки Ҳудованд ба уламо ва авлиёи ин уммат баҳшидааст аз донишҳо, то ин ки китобҳои бисёре тасниф намудаанд, ки навиштани онҳо дар муддати зиндагонии мусаннифашон аз имкон берун аст”¹²⁵

Нишони ноогоҳӣ ва камхирадист, агар касе масалан, Абӯҳанифа (рах)-ро бо файласуфи хушк ва ақлгарои ҷомиде муқояса намояд ва баробар донад: “Бубин тафовути роҳ аз кучост, то ба кучо”.

Ва ё ба гуфти мавлои Балх:

Аз муҳаққиқ то муқаллид фарқхост,
Он яке Довуду в-ин дигар садост.

Мо бо фазлу карами Ҳудовандӣ ин мавзуотро дар чанд мабоҳиси илмӣ бо шарҳу тавзеҳ, бо далели кофӣ ва вофӣ баён намудем, ки савт ва забти онҳо мавҷуд аст.

Ин ҷо низ чанд далел ва бурҳони қотеъ аз Қуръони карим ва аҳодиси набавӣ ва истидлолотии мантиқиву тарихӣ биёварем, то хонандаи ин рисола аз усули ин мабоҳис огоҳӣ ёбад.

Аз Худо хоҳем тавфиқи амал.

¹²⁵ “Ҷомии-л- каромоти-л-авлиё”-и Юсуф Набаҳонӣ, с.35

СОБИҚАИ ИСТИДЛОЛ ВА ИЧТИҲОД

Истидлол ва ичтиҳоди ақлонӣ дар тамоми адёни илоҳӣ ва шахсияти паёмбарони мурсал (ъ) вучуд дошт; ҳамон хурдани Одам (ъ) аз дарахти мамнуъ бо раъй буд, ҳарчанд он чо авомили дигари хориҷӣ низ вучуд дошт, вале ақл ҳамроҳи Одам (ъ) буд ва дар ин ичтиҳод ба савоб нарасид ва баъдан омӯрзида шуд.

Агар гуй, нофармонӣ аз Худованд кард. Гӯйем бале, ин нофармонӣ бо далел ва қиёси ақлӣ буд. Аз ин аст, ки мучтаҳид гоҳ хато бикунад ва гоҳе ҳақиқати қазияро дарёфта ба савоб (дурустӣ) бирасад.

Нӯҳ (ъ) начоти фарзандаш (Канъонро) аз Худованд бо далолати ақл дархост намуд, то ин ки аз Парвардигор ҷалла саноуҳу хитоби:

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ فَلَا تَسْأَلْنِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۖ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ¹²⁶

Яъне, “Гуфт: Эй Нӯҳ, ба дурустӣ, ки ӯ (Канъон) аз аҳли ту нест, (чун Канъон кофир буд ва миёни кофир ва муъмин аҳлият набошад) ҳамоно ӯ амали ғайри солеҳ аст, пас мапурс маро ончиро, ки мар туро ба он дониш набошад, бегумон туро панд медиҳам, то набошӣ аз нодонон”, бишнид ва аз ин амали худ пузиш хост.

Мӯсо (ъ) дар талаби руъят (дидор) аз ичтиҳод кор гирифт ва нидои “лан таронӣ” шунид (ҳар гиз (дар ин дунё) набини маро!) ва дар се маврид бо Хизр (ъ) хилоф варзид ва инҳо ҳама аз раъй ва ичтиҳод буд.

Ва низ баъди бозгашт аз кӯҳи Тур, ки қавмаш бо далолати Сомирӣ гусолапараст шуданд, аз риш ва гиребони

бародараш Ҳорун (Ъ), ки гуноҳе надошт бигрифт ва ин амалҳои Мӯсо (Ъ) ҳама аз роҳи истидлол буд.

Ин мухтасар бинобар он гуфтам, то напиндорӣ ин ки истидлолотӣ ақлӣ амри навпайдо ва мухтараъ бошанд, чунонки бархе ноқисон ва камхирадон дар ҳоли ҳаёташ ба Эмоми бузург Абӯҳанифа (рах) инро нисбат медоданд ва ин ҳангом низ ин ҷо ва он ҷо чунин зам - замахо сар медиҳанд.

Ва боз Паёмбари бузургавори Ислом, зубдаи коинот ва хулосаи мавҷудот, Мухаммад ӯлайҳиссалоту ва-т-т-слимот ва ӯло олиҳи ва асҳобиҳи-т-тоҳирин ва азвоҷиҳи-т-тоҳирот, дар чанд масоили шаръӣ аз иҷтиҳод ва ақл кор гирифт, ки чанд намунае аз он биёварем мар ҳуҷҷатро, то наяндекшӣ, ки истидлолотӣ ақлонӣ собиқае дар дини мубини Ислом надоштааст.

Аввал, дар асирони Бадр Паёмбари гиромӣ (с) раъйи Абубакрро (раз) ба раъйи Умар (раз) тарҷеҳ дод, дар ҳоле ки иҷтиҳоди Умар (раз) бар савоб буд ва ояте бар ин амр дар Қуръони карим фуруд омад:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا
وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ¹²⁷

Яъне, “Нарасад бар Паёмбаре ин ки мар ўро асирон бошанд (пас фидя бигирад дар баробари онҳо), то он ҳангом, ки афзун гардад ишонро (куштор ва захмҳо) дар замин. Майл (оҳанг) мекунад ба қумоши дунё ва Худованд аз шумо охиратро меҳоҳад ва Худованд тавоно ва доно аст”.

Дувум, бо чашмдошти имон овардани бархе аз ашроф ва пешвоёни Қурайш ҳангоми даъвати ишон ба Абдуллоҳ ибни

Умми Мактум саҳобии нобино напардохт ва аз Худованди доно хитоби:

¹²⁸ عَبَسَ وَتَوَلَّى ۖ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ Яъне, “Турушрӯй гашт ва пушт гардонд, он ҳангом ки нобиное назди ӯ (Абдуллоҳ ибни Умми Мактум) омад”, бишнид.

Дигар ин ки Паёмбар (с) бо эътирози яке ё ду аз азвочи муттаҳарот, ки гуфта буд (анд): *“Ё Расулаллоҳ аз даҳонат буи нохуше меояд”, таъомеро (зоҳир аз тафосир асал бошад ва дар ривоети дигар Морияи Қибтия (рз) яке аз модарони муъминон бошад.)* бо раъй бар худ ҳаром гардонд ва хитоби ҳамроҳ бо огоҳӣ ва итоб бад-ин гуна аз Худованд бишнид:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ¹²⁹

“Эй Паёмбар! Чаро ҳаром гардонӣ он чиро, ки Худой гуворо гардонида?! Ба хотири хушнудии ҳамсаронат ва Худованд омурзанда ва меҳрабон аст.”

Ва боз Расули акрам аст, ки бар Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул, аз ҷумлаи мунофиқине, ки дар ғазваи Табук мухолафат варзиданду баҳона пеш оварданд ва суҳанони носазое гуфтанд, намози ҷаноза гузорид ва истиғфор намуд. (Бо ривояти Бухорӣ ва Тирмизӣ (рах)), ҳарчанд Умар (раз) ба Расулаллоҳ (с) гуфт:

قال يا رسول الله انه منافق، Ё расулаллоҳ ин мард (яъне Абдуллоҳ ибни Салул) мунофиқ аст!

128 Сураи “Абаса”, ояҳои 1 ва 2

129 Сураи “Таҳрим”, ояти 1

“Пас бархост Расулуллоҳ, пас бар вай намоз гузорид, то ин оятро Худованд фуру фиристонд”:

¹³⁰ Дар китоби “Саҳиҳ”-и Муслим ҳадиси 1659 чунин омадааст:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " لَمَّا تَوَقَّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِيٍّ ابْنَ سَلُولٍ، جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ، قَمِيصَهُ أَنْ يُكْفَنَ فِيهِ أَبَاهُ، فَأَعْطَاهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَقَامَ عُمَرُ، فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُصَلِّيَ عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّمَا خَيْرَنِي اللَّهُ، فَقَالَ: اسْتَغْفِرْ لَهُمْ، أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ، إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً، وَسَأَزِيدُ عَلَى سَبْعِينَ، قَالَ: إِنَّهُ مُنَافِقٌ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنْزَلَ اللَّهُ: وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ

Аз ровиёни мазкур ба тариқи иттисол расидааст ин ки Абдуллоҳ ибни Умар фармудаанд: Ҳангоме, ки Абдуллоҳ ибни Убай ибни Салул вафот ёфт, фарзанди ӯ Абдуллоҳ ибни Абдуллоҳ назди Расулуллоҳ(с) омад ба хоҳиши ин ки Расулulloҳ ридои худро бибахшад, то Абдуллоҳ ибни Убайро бо он кафан бинмояд. Пас Расулуллоҳ ридоро бахшид. Боз Абдуллоҳ аз Паёмбари Худо хоҳиш бинмуд, то намози ҷаноза бар падараиш бигзорад. Расулуллоҳ бархост то бар ӯ намоз бигзорад, он гоҳ Умар (раз) боло шуд ва аз ҷомаи Расулуллоҳ бигрифта гуфт: Эй Паёмбари Худо, оё бар вай намоз бигзорӣ!? Бо ин ки Худованд туро аз намози бар вай боз дошта. Он гоҳ Расулуллоҳ фармуд: Ҳамоно Худованд ихтиёр дода маро, ҷое ки фармуда: “Бар онҳо омӯрзиш бихоҳӣ ё нахоҳӣ ҳарчанд ҳафтод бор талаби бахшиш бинмой...” ва ман бар ҳафтод бияфзоям.

Умар (р) гуфт: Ҳамоно (Абдуллоҳ ибни Убай) мунофиқ аст. Пас Расулуллоҳ бар вай намоз гузошт.

(Дар ин ҳангом) Худованд ин оятро фуруд овард: “Ҳаргиз мағзор намоз бар яке аз онҳо агар бимирад ва барпой маист бар

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّتَّ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ ۚ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ¹³¹

Яъне, “Ҳаргиз мағзор намоз бар яке аз онҳо, агар бимирад ва барпой маист бар қабраш, ба дурустӣ ки ишон кофир гаштанд ба Худо ва Паёмбараш ва бимурданд дар ҳоле, ки табаҳкорон буданд.”

Пеш аз ин Худованд (ҷ) дар ояти дигаре аз истиғфору дархости омуриш бар мунофиқин низ манъ бинмуда.

Пас аз ин, Паёмбари ақрам то охири зиндагонии хеш бар мунофиқе намоз нахонданд ва омуриш нахостанд.

Дигар иҷтиҳоди Паёмбар (с) дар умури дунявӣ, бо хоҳиши ӯ бордор (бо гардафшонӣ) накардани хурмои Мадина буд, ки қиссаи машҳур аст.

Магар он чи ёд овардем аз Расули ақрам, бо иҷтиҳод ва истидлоли ақлӣ ва раъй набуданд ?!

ТАВЗЕҲ

Мо дар ин мабҳас аз иҷтиҳод ва истидлолотии ақлии паёмбарон (а) бо шумули Расули ақрам (с) намунаҳо овардем, марсобиқияти истифода ва андарёфти ақлӣ ва фикриро, ки дар тамоми он маворид ин истидлолот бо иштибоҳоте ҳамроҳ ва ба исобат мақрун набуданд (расо набуданд).

Ва дар ин, ҳикматҳои пӯшида ва розҳои нуҳуфта бошад мароноро, ки устувор дар илманд (росихун).

Ва боз ин амалкардҳо аз ҷониби паёмбарон (а) далели устуворест дар радди ҷабр, бад-ин маъно, ки инсон дорои

қабраш, ба дурустӣ, ки ишон кофир гаштанд ба Худо ва Паёмбараш ва бимурданд, дар ҳоле, ки табаҳкорон буданд”.М.Н.

¹³¹ Сураи “Тавба”, ояти 84

ирода ва ихтиёр аст, на маҷбури мутлақ ва бозичаи беруҳе ба дасти қазо ва қадар, ҳамчунон, ки ҷабарихо пиндоштанд.

Инсон дар тамоми гуфтор ва рафтор, фарогир аз некӯ ва накуҳида, аз ин ирода ва майл кор мегирад ва касби ӯ низ натиҷаи ҳамин ирода ва ихтиёр аст ва боз иродаи ӯ зери иродаи Худованд аст.

Зеро, агар на чунин будӣ, бояст ҳама хостаҳо ва корҳои ӯ ба коми ӯ будандӣ, вале ҳаргиз чунин набуд ва набошад, ки инсон ҳар чӣ хост он чунон бошад.

Пас ҳар чӣ ӯ таъоло хост аз накуҳиҳо, фазл ва раҳмат аст ва дар он чи нахост басе ҳикмат аст.¹³²

132 روى انس بن مالك عن النبي (ص) عن جبرئيل عن ربه جل جلاله قال: "ان من عبادى المؤمنين من لا يصلح ايمانه الا الغنى و لو افقرته لافسده ذلك و ان من المؤمنين من لا يصلح ايمانه الا الفقر و لو اغنيته لافسده ذلك و ان من عبادى من لا يصلح ايمانه الا الصحة و لو اسقمته لافسده ذلك: و ان من عبادى من لا يصلح ايمانه الا السقم و لو اصححته لافسده ذلك، انى ادبر عبادى بعلمى بقلوبهم انى بهم عليم خبير" و روى ابو هريرة قال: قال رسول الله (ص): اذا نظر احدكم الى من فضل عليه فى المال و الجسم فلينظر الى من دونه فى المال و الجسم .

["كشف الاسرار" لعبد الله الانصارى ، صفحہ- 2045]

Тарҷума: Анас ибни Молик (раз) ривоят намудааст аз Паёмбар(с), аз Ҷибраил (а), аз Парвардгориш, ки баландпоя аст бузургпойгоҳаш, фармуда:

“Ҳамоно бархе аз бандагони муъминин ман касест, ки сомон набахшад имонаширо магар дорой ва агар дарवेशаи созам, ин (дарवेशӣ) табоҳаи созад. Ва ҳамоно бархе аз бандагони муъминин ман касест, ки сомон набахшад имонаширо магар нодорӣ ва агар тавонгариш гардонам, ин (тавонгарӣ) табоҳаи созад.

Бутлон ва табоҳии мазҳаби “чабария” бо далоили ақлӣ ва нақлӣ ба исбот расидааст:

Китобати (навиштан) муқаддарот дар лавҳулмаҳфуз, ки мазҳари таҷаллии илми азалии Худованд аст, касеро ба кардан ва ё нокардаи иҷбории қору амале во надорад ва ин китобат дар моддаи инсон ҳамзамон бо дониستاني Парвардигор ихтиёр доштаин инсонро бошад дар умури ихтиёрӣ .

Масалан, дониستاني табиби ҳозиқ инро ки фалон бемори гирифтори саратон пас аз як моҳ бимирад, ин дониستاني табиб беморро ба мурдан маҷбур насозад ва боз ҳамчунон, ки муаян намудани донишманди нуҷумишинос хусуфи (гирифтани) моҳ ва қусуфи (гирифтани) офтобро дар таърихи фалон моҳ, ин ду ҷирмро ба тира ва нопадид шудан во надорад.

Ва ҳамоно бархе аз бандагони муъмини ман касест, ки сомон набахшад имонашро магар тандурустӣ ва агар бемораи созам, ин (беморӣ ва хастагӣ) табоҳаи гардонад.

Ва ҳамоно бархе аз бандагони муъмини ман касест, ки сомон набахшад имонашро магар беморӣ ва агар тандурустаи гардонам, ин (бедардӣ) табоҳаи созад.

Ба дурустӣ ман бо дониستاني дилҳояшон тадбири (кори) бандагонам биноям, дуруст ин ки ман ба (ҳоли) эшон донову огоҳам».

Абуҳурайра (раз) ривоят намудаанд аз Паёмбари Худо, ки фармуданд: Ҳар гоҳ яке аз шумо ба сӯи шахсе бингарад, ки бар вай (нигаранда) дар молу хоста ва бадан бартар аст, пас бояд ба сӯи касе (низ) бингарад, ки дар молу дорой ва ба бадану қолбад аз ӯ фурутар аст».

[Тафсири «Кашфу-л-асрор» - и Абдуллоҳи Ансорӣ, саҳифаи- 2045, бо тарҷумаи М.Н.]

Инро намуна барои исботи асли мавзуъ овардем, на дар рад ва ё исботи ихтиёр. М.Н.

Вале, инсон бо вучуди озод будан аз маҷбурият ва маҳкумияти қазо ва қадари илоҳӣ, дар умури ихтиёрӣ бубин чи гуна аз сари ҷаҳолат ва худкомагӣ хешро асир ва бандии фароянд ва амалкардҳои хеш кард; ҳамчун ҷабри илму фалсафа, ҷабри ториху сиёсат, иқтисоду иҷтимоӣ ва садҳо маҷбуриятҳои дигар.

Яъне, ҳастии воқеӣ ва ҳақиқияшро аз ёд бурда, дар зеҳн барои худ ҳастии ҳаёلى ва гумонӣ сохт ва дар берун аз ин сохта ва пардохтаҳои зеҳнии худ ба ҳарза чон мекоҳонад.

Ин фармуда шарҳ ва тафсири густардае мебоҳад, вале бо андешаи жарф ва тафаккури солим ба дарки он метавон расид.

Ва боз сари мавзуъ биёем ва бигӯем, ин бозтоби ақлонии паёмбарон (ъ) нишон аз табиат ва хусусиёти башарист ва паёмбарон ҳам аз зумраи башар буданд. Тафовути эшон аз ғайрашон ин буд, ки дарёфти ақлонии онҳо агар бо иштибоҳе ҳамроҳ мебуд, бе даранг аз ҷониби Худованд ба воситаи ваҳй ислоҳ ва такмил мешуд.

(Бар хилофи эътиқодоти бепоёи Яҳуд ва Насоро, ки ду паёмбари Худо, яъне Узайр ва Исо(ъ)–ро аз шумори башарият берун бинмуданд.

Яҳудиён гуфтанд: Узайр писари Худост ва насоро аз ин ҳам пой фаротар гузоштанд ва дар баробари писари Худо хондани Исо (ъ), ба ҳулули лохут дар носут қоил гашта, аз иттиҳоди ин ду Исо (ъ) – ро то мақоми худой боло бурданд, аз гояти ифрот ва бархе аз паёмбарони Худойро ҳамчун Лут, Иброҳим, Довуд, Сулаймон ва ғайри эшонро нисбате ба ногуфтаниҳо ва ношуниданиҳо доданд, аз ниҳояти дар тафрит аз ҷаҳолату гумроҳӣ.

Ва боз бар хилофи он фирқа ва равияҳои мунтасаб ба Ислом, ки ба бархе аз имомон ва пешвоёни дин нисбати исмат ва қудусият доданд аз сари таъассуб ва худхоҳӣ, ки на бо шаръ ҷур дар ояд ва на бо ақл ва бархе аз абармардон ва бузургони динро омоҷи тўҳмату бўҳтон ва нафрин қарор доданд, аз ниҳояти кинатузӣ, гумроҳӣ ва бадомӯзӣ).

Он намунаҳо, ки мо овардем дар ҳаёти паёмбарон аз ҷумлаи наводир (камрухдодҳо) буданд.

Вагарна, паёмбарон (ъ) оқилтарини мардумон буданд, дар умури динӣ муайяд ба ваҳй ва дар умури дунявӣ муҳаққиқ ва мудаббир.

Акнун аз оёти қуръонӣ намунае биёварем мар пайравӣ аз ақл, мудракот ва маълумоти ақлиро.

Дар сураи Бақара ояти 269 меҳонем:

يُوءَتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُوءَتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا
أُولُو الْأَلْبَابِ

Яъне, “Медихад (Худованд) ҳикмат мар онро ки бихоҳад ва ҳар киро дода шуд ҳикмат, ба дурустӣ, ки мар ўро некӯии фаровоне дода шуд ва ба ёд наоранд магар соҳибони хирад”

Мо ин ҳикматро дар гузашта шарҳ гуфтем ва вожаи “улул-албоб”, соҳибон ва дорандагони ақл ва мағзи муфаккиро гуянд, ки дар Қуръони карим дар 7 ҷой омада.

Ва мурод аз ақл муқтазиёт ва амалкардҳои ақлонӣ бошанд, ки дар таносуб ва муқояса бо ашё ва умури мутаъоқиба (пайихамоянда) ва мутадовила ва таҷрибаву озмунҳо ба даст оянд. Дар ин маъно оёти қуръонӣ бисёр бошад ва мо якеро намуна овардем.

Аз Худо ҷӯем тавфиқи амал.

МАНОБЕЪ ВА МАРОТИБИ ИЧТИҲОД

Ин ҷо чанд далел ва бурҳон аз ақсоми иҷтиҳод ва бунгоҳи он биёварем бидуни тафсил, то суҳан ба дарозо нақашем;

Дар урф ин ояи қуръонӣ далел аст: **خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ**

¹³³ - Яъне, “аз бахшиш ва гузашт кор бигир ва ба зебой ва нақӯй суфориш бинмо ва аз беҳирадон рӯй бартоб” ва ин ояти қарима низ: **فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ**

¹³⁴ - “Пас никоҳ кунед онҳо (яъне занҳои қаниз)- ро бо дастур ва ризои аҳлашон ва бидиҳед маҳронаи эшонро бо наъби писандида ва тариқи маъруф (бо назардошти урф ва одоти он маҳал)”.
 Дар истехсон, ҳуҷҷат ин ҳадиси шариф аст, ки Имом Аҳмад аз Расулуллоҳ (с) ривоят кардаанд, ки фармуд:

مَا رَأَاهُ الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ¹³⁵

¹³³ Сураи “Аъроф”, ояти 199

¹³⁴ Сураи “Нисо”, ояти 25

¹³⁵ Ҳадиси мазкур дар муснадоти зерин бо ривоёти дигаргуна ба сикхат расидааст;

- [959] حَدِيثُ: " مَا رَأَاهُ الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ " رواه أحمد في كتاب السنة، ووهم من عزاه للمسند، من حديث أبي وائل عن ابن مسعود قال: إن الله نظر في قلوب العباد فاختر محمدا فبعثه برسالته، ثم نظر في قلوب العباد فاختر له أصحابا، فجعلهم أنصار دينه ووزراء نبيه، فما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن، وما رآه المسلمون قبيحا فهو عند الله قبيح، وهو موقوف حسن،

(رواه احمد في مسنده - ج. 1 : ص. 432)

... *Аз ҳадисе аз Аби Воил аз ибни Масъуд, фармуданд: Ҳамоно Ҳудованд ба дилҳои бандагон назар бинмуд, пас*

“Ҳар он чиро, ки мусалмонон некӯ донанд, пас он назди Худованд некӯст.”

Дар иҷмоъ ин ояи карима:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ
نُؤَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا¹³⁶

Яъне, “Шахсе, ки мухолифат кунад амри Расулро баъди онки ҳақ бар ӯ ошкор гашта ва пайравӣ кунад ғайри роҳи муъминонро, баргардонем ӯро бо ихтиёри фосидаш ва биян-дозем ӯро ба ҷаҳаннам, ки бад ва нохуб ҷойгоҳ ва баргаштгоҳ аст”. Ва боз ин ҳадиси набавӣ:

¹³⁷ لا يَجْمَعُ أُمَّتِي عَلَىٰ ذَلَالَةٍ - Яъне, уммати (мурод уламои уммат бошад) ман ба гумроҳӣ гирди ҳам наояд .

баргузид Муҳаммадро ва ӯро ба паёмбарӣ фиристод, боз бар дилҳои бандагон нигоҳ кард ва барои ӯ ёроне баргузид, то онҳоро ёрирасони динаш ва вазирони Паёмбараш гардонд. Пас “Ҳар он чиро, ки мусалмонон некӯ донанд, он назди Худованд некӯст ва ончиро зишт бинанд, он назди Худованд зишт бошад”.

Ҳадиси зерин бо асноди дигар низ бо ҳамин мазмун аст:

وكذا أخرجه البزار والطيالسي والطبراني وأبو نعيم في ترجمة ابن مسعود من الحلية، بل هو عند البيهقي في الاعتقاد من وجه آخر عن ابن مسعود. بل هو في المسند أيضا عن ابن مسعود قال: إن الله نظر في قلوب العباد فاختر محمدا فبعثه برسالته، ثم نظر في قلوب العباد فاختر له أصحابا، فجعلهم أنصار دينه ووزراء نبيه، فما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن، وما رآه المسلمون قبيحا فهو عند الله قبيح، وهو موقوف حسن، ١ [ج 1 : ص 432]

¹³⁶ Сураи “Нисо”, ояти 115

¹³⁷ حديث ابن عمر رضي الله عنهما الثابت في صحيح الترمذي) أن النبي -صلى الله عليه وسلم - قال (إن الله لا يجمع أمتي، أو أمة محمدٍ على ضلالة) ومن ذلك ما روي

(Мурод аз иҷмоъ аз дидгоҳи дурусти аҳли суннат ва ҷамоъат иҷмоъи саҳоба баъди Расулуллоҳ (с) ва ҳамчунин иттифоқи уламои ҳар аср аст дар рад ё қабули масъала ва падидае.)

Бар хилофи бовари имом Довуди Зоҳирӣ ва пайравони ӯ, ки мурод аз иҷмоъ иҷмоъи саҳобаро баъд аз Расулуллоҳ донанду бас ва бархе иҷмоъи уламои Макка ва Мадина ва

عن الرسول صلى الله عليه وسلم بألفاظ تدل على نفي احتمال أن تجتمع هذه الأمة على الخطأ، مثل قوله صلى الله عليه وسلم: "إن أمتي لا تجتمع على ضلالة" أو "إن الله عز وجل لا يجمع أمتي إلا على هدى" ومن ذلك ألفاظ دلت على أن الحق يلزم أبدا هذه الأمة ولو في طائفة منها، مثل قوله صلى الله عليه وسلم: "لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خذلهم حتى يأتي أمر الله وهم كذلك". فإذا أجمعت كل الأمة قطع بأن الحق فيما أجمعوا عليه، لأنها حينئذ مشتملة على الطائفة الظاهرة كما أن أحاديث لزوم الجماعة والنهي عن مفارقتها تدل على أن الصواب في الأمر المجمع عليه، لأنه الذي يلزم اتباعه ويحظر تركه

فى سنن ابن ماجه برقم (4085) عن أبي خَلْفٍ الْأَعْمَى قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم يَقُولُ «إِنَّ أُمَّتِي لَنْ تَجْتَمَعَ عَلَى ضَلَالَةٍ فَإِذَا رَأَيْتُمْ اخْتِلَافًا فَعَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ وبهذه الخصائص جاءت النصوص النبوية المطهرة : -فعن كعب بن عاصم الأشعري- رضي الله عنه-؛ قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَجَارَ أُمَّتِي أَنْ تَجْتَمَعَ عَلَى ضَلَالَةٍ. وعن ابن عمر- رضي الله عنهما-؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي أَوْ قَالَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَلَى ضَلَالَةٍ، وَيَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ، وَمَنْ شَذَّ شَذَّ فِي النَّارِ.

Дар ин навиштаҳо ҳадиси дар матн овардашуда бо асноди гуногун ва ровиёни дигар бознигарӣ ва баррасӣ гирифтааст, ки ин аснод ҳадиси ёдшударо ба сихат, бал ба ҳадди тавотур мерасонанд. Боз ин ҳадис ва мазмуни он бо ривоёт ва асноди дигар дар 96 китобҳо бо мавзуоти дигаргуна мазкур аст. М.Н.

бархе дигар аз Басра ва Куфари гуфтанд, ки ин назария ва дидгоҳ дар замони кунунӣ аз рӯи зарурат нерӯи илмӣ ва амалии худро аз даст додааст.

Дар истехсон ин ояти карима далели дигарест:

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ أُولُو الْأَلْبَابِ¹³⁸

Яъне, “Онон, ки суҳан мебишнаванд, пас пайравӣ намоянд ба некӯи он, эшон он касонанд, ки Худо раҳнамоишон карда ва эшон соҳибони ақлу хираданд.”

Аммо қиёс, ки муҳолифони Имом Абӯханифа (рах) ба ӯ дар ин боб эътирозоте доштанд, сар аз замони саҳобаи киром (раз) дар амал буд.

Қиёс, муроҷот ва мувафакати вучуҳи муштарака байни воқеаи мансус алайҳ (он воқеъае ки исбот ва ё радди он дар гузашта бо далел ва ҳуҷҷат дуруст шуда) дар собиқа ва ғайри мансус алайҳ дар ҳол ва оянда бо назардошти иллати муштарака байни ин ду воқеъа мебошад. Ҳамчунин насхи ҳукми муқаддам ба насси мутааххар ва масолеҳи мардум (Ба тафсил ҳар яке аз ин ақсом дар мақолаи дигаре пардохтем ва ин ҷо суҳан ба дарозо набарем).

Ҳангоми ҳаёти худ, Расулуллоҳ (с) Муъоз ибни Ҷабал (раз)- ро барои амал ва фармонравой ба Яман фиристод ва пеш аз рафтан аз ӯ пурсид:

“Чун он ҷо бирасӣ бо чӣ амал созӣ?!”

Гуфт: “Бо китоби Худо”

Паёмбар (с) гуфт: “Агар он ҷо пайдо насозӣ?!”

Муъоз гуфт: “Аз суннати Расулуллоҳ кор бигирам”

Гуфт: “Агар пайдо насозӣ ?!”

Гуфт: “Бо ақл ва назари худ иҷтиҳод намоям.”

Расули акрам аз рӯи хушнудӣ гуфт:

¹³⁹ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِهِ Яъне, “ҳамд ва сипос Худовандро, ки фиристодаи фиристодаашро комёб ва муваффақ гардонд”

Ин ҳадис ба ривояти Абудовуд аст ва мо онро бо тоҷикӣ овардем, ки дар баргирандаи қавл (гуфтор) ва феъл (кирдор)-и Паёмбар (с) аст мар ҳуччат будани иҷтиҳодро дар ҳоли ниёз ба он.

Бо ин ҳама, ки гуфтем дигар саркашонро тавон ва хурдагиронро баҳонае намонад.

139 عَنْ مُعَاذٍ، أَنَّ النَّبِيَّ، لَمَّا بَعَثَهُ قَالَ: " كَيْفَ تَقْضِي؟ "، قَالَ: أَقْضِي بِكِتَابِ اللَّهِ، قَالَ: " فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ "، قَالَ: أَقْضِي بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، قَالَ: " فَإِنْ لَمْ تَكُنْ سُنَّةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ؟ "، قَالَ: أَجْتَهِدُ رَأْيِي، قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ، " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ "

["المصنف" لابن أبي شيبة - صفحه - 4165 حديث - 28530 - 29588]

Боз ин ҳадис дар 26 муснад ва китобҳои муътабар бо асноди саҳиҳ ва ривоеҳои дигар ба сӣҳат расидааст. М.Н.

ФАЛСАФА, КАЛОМ ВА МАНТИҚ

Манзури мо дар ин мабҳас баёни аҳамият ва зарурати шинохт ва корбурди донишони фалсафӣ-мантиқӣ ва каломист, на баррасӣ ва таҳқиқи ин чараёнҳои фикрӣ, ки ҷои дигар ба он хоҳем пардохт.

Истидлолотӣ ақлӣ дар мабоҳиси фалсафӣ, каломӣ ва мантиқӣ, мунозирот ва муҷодалот бо аҳли бидъату ҳаво ва динситезон, зербино ва устувона бошанд ва моро лозим аст дониш ва маълумоти басанда ва фарогир дар ин фанҳо дошта бошем, то битавонем бо ҳарифон ва муддаъиён дар соҳот ва маҷолоти илмӣ бо гувоҳ ва бурҳони ақлонӣ ва бо нерӯи тафаккури андешаи устувор ба гуфтугӯ бипардозем ва эшонро ба ҷои худ биншонем.

Зеро, бештари аҳли ҷадал аз даҳриён, модагароён ва табиатпарастон мар даъвоҳои бебунёди худро аз далоили ақлонӣ ва назариёти ба пиндори худ фалсафӣ ва мантиқӣ ҳуҷҷат ва бурҳон биёваранд.

Ин бадеҳист, он касе, ки аз румуз ва латоифу зароифи имонӣ, донишҳои қуръонӣ ва бахшишҳои раббонӣ баҳравар бошад, ақли ӯ қавитар ва истидлоли ақлӣ ва мантиқии ӯ равшан ва устувор бошад ва дар баробари ӯ ҳасми саркашро на ақл ба ҷой монад ва на донишу фалсафа.

Аз ёд набояд бурд, ки ақл реша дар имон ва бовар дорад ва баҳра аз он ҷо бардорад, на бар акс (воруна, божгуна.)

Ва мо дар ташвиқи мунозарот ва муҷодалоти каломӣ ва ақлӣ барои ошкор намудани ҳақ, аз Қуръони карим қиссаҳо ва оёти фаровоне дорем, ҳамчун ҷидоли Нӯҳ (ъ) бо қавмаш, мунозираи Иброҳим (ъ) бо падар ва бо қавмаш ва бо Намруд, Мӯсо (ъ) бо Фиръавн ва амсоли онҳо.

Ва аз оёт ин дастуроти илоҳӣ мар Расулуллоҳ (с) ва муъминонро дар муҷодала ва мунозара бо аҳли китоб:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۚ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ¹⁴⁰

Яъне, “Бихон ба сӯи роҳи Парвардигорат бо ҳикмат ва панди некӯ ва бархӯрд бинмо эшонро ба равише, ки он накӯ бошад. Ба дурустӣ Парвардигорат (ба ҳоли) он кас ки аз роҳи Ӯ гум гаштааст, донотараст ва (боз) Ӯ ба роҳёфтагон донотар аст”.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ...¹⁴¹

Яъне, “Ва бархӯрд макунед аҳли китобро, магар бо равише, ки он некӯ бошад, магар ононро, ки ҷафо карда бошанд аз (ҷумлаи) эшон”.

Ва ин ҳадиси шарифро низ намуна биёварем андар он чи гуфтем:

عن جابر ابن عبد الله (رض) عن النبي (ع) انه قال: لعنت آخر امتى اولها فمن كان عنده علم المناظرة فان كاتم العلم فى ذلك الوقت ككاتم الوحى على (او كما قال رسول الله) (ص)

Яъне, аз Ҷобир (раз) ривоят аст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Нафрин кунад охири умматам аввалашро, пас шахсе, ки аз илми мунозира наздаш бошад, пас ҳамоно пинҳонкунандаи илм дар ин ҳангом ҳамчун пушонандаи ваҳй аст бар ман”.

Мурод аз пушонандаи ваҳй ҳамон Абдуллоҳ ибни Саъд ибни Абисарҳ бошад ва боз ҳар кӣ оёт ва насси Қуръонро ба хотири манофеи худ пинҳон ва таъвил намояд.

¹⁴⁰ Сураи “Наҳл”, ояти 125

¹⁴¹ Сураи “Анкабуд”, ояти 46

Абдуллоҳ ибни Саъд, ки надими Паёмбар буд, дар набиштани ваҳй хиёнат кард, боз муртад гашт ва аз Мадина ба Макка шуд ва чун Расулуллоҳ Маккаро бикшод шаш нафар аз мардон ва чаҳор аз занонро фармуд ҳар ҷо биёбанд бикӯшанд, ки яке ҳамин Абдуллоҳ буд. Зеро он даҳ нафар муртакиби хиёнат ва ҷиноятҳои бузург буданд ва дигар Паёмбари раҳмат ҳама мардуми Маккаро бо он ҳама ҷавру ситаме, ки бар ӯ ва муъминон раво дошта буданд, бахшуд ва мо ба тафсил ин воқеа напардозем.

Рӯзе чанд баъд аз фатҳи Макка Паёмбар (с) ҳамин Абдуллоҳро низ бахшуд, бо шафоати Усмон ибни Аффон (раз), чун бо ҳам бародари ширхора буданд.

(Ҳамин Абдуллоҳ ибни Саъд ҳангоми хилофати Умар (рз) ва Усмон (рз) яке аз аввалин фотехони Африқо буд ва ду бор ба онҳо лашкаркашӣ бинмуд.

Боз замони хилофати ҳазрати Усмон (рз) соли 31-32-и ҳиҷрӣ, дар Шом ҳангоме, ки ҷанги сахте миёни Императури Рум бо сарлашкарӣ Константин писари Хероклус, ки бо понсад киштии ҷангӣ ва боз ҷунонки Табарӣ дар “Торих”-и худ меорад,” бо ҳазор киштӣ” ба набарди мусулмонон омада буд, ӯ дарёсолори мусулмонон буд ва бар румиён зарбаи ҷонкоҳе ворид бинмуд ва онҳоро ба гурехтан во дошт.

Ва боз гуфтанд, туфони сахмгини баҳрӣ киштиҳоро дар ҳам шикаст ва андаке аз ин сипоҳ бо душворӣ худро ба Рум расониданд, аз ҷумла Константин пас аз бозгашт ба Рум аз ҷониби дарбориён дар Сисилия (Ситилия) дар гармоба аз роҳи бугӣ кардан кушта шуд, чунки дар ин набард сипоҳиёни зиёдеро ба куштан дода, боястгари суст ва ноустувор гаштани ин импотирии бузург гашта буд .)

[“Таърихи комил”-и ибни Асир, саҳифаҳои 1647-48-49, 1749-50]

Ҳадиси дар боло ёдшуда ҳушдор аст бар онон, ки аз илми калом ва мунозара наздашон ҳаст, вале дар баробари муҳолифин ва бадгӯёни дин бо даъвои донишмандӣ ва шариъатмеҳварӣ лол ва хомӯшанд.

Ҳадиси мазкурро Абушукури Солимӣ дар китоби “Ат-тамҳид” бо ҳамин лафз оварда, ки мо шарҳаш додем. Ва чун болои ин ҳадис таҳқиқ намудем, дар “Сунан”-и Ибни Моча (ҷ.1, ҳадиси 263, саҳфаи 157) бо чунин иборат омада:

عن جابر قال: قال رسول الله (ص) اذا لعن آخر هذه الامة اولها فمن كتم

حديثا فقد كتم ما انزل الله ¹⁴²

¹⁴² بَابُ مَا جَاءَ فِي كِتْمَانِ الْعِلْمِ: [2649] قَوْلُهُ (عَنْ عُمَارَةَ بْنِ زَادَانَ) الصَّيْدَلَانِيُّ أَبِي سَلَمَةَ الْبَصْرِيِّ صَدُوقٌ كَثِيرُ الْخَطَا مِنَ السَّابِغَةِ (عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ) الْبَنَانِيُّ بِضَمِّ الْمُوَحَّدَةِ وَبَنُونَيْنِ الْأُولَى خَفِيفَةٌ كُنْيَتُهُ أَبُو الْحَكَمِ الْبَصْرِيُّ ثِقَةٌ ضَعْفُهُ الْأَزْدِيُّ بِلَا حُجَّةٍ مِنَ الْخَامِسَةِ (عَنْ عَطَاءٍ) هُوَ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ قَوْلُهُ (مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ عِلِمَهُ) وَهُوَ عِلْمٌ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ السَّائِلُ فِي أَمْرِ دِينِهِ (ثُمَّ كَتَمَهُ) بَعْدَمَ الْجَوَابِ أَوْ بِمَنْعِ الْكِتَابِ (الْجَمُّ) أَيُّ أَدْخَلَ فِي قَمِهِ لِحَامٌ لِأَنَّهُ مَوْضِعُ خُرُوجِ الْعِلْمِ وَالْكَلَامِ قَالَ الطَّبِيبِيُّ شَبَّهَ مَا يُوضَعُ فِيهِ مِنَ النَّارِ بِلِحَامٍ فِي قَمِ الدَّابَّةِ بِلِحَامٍ مِنْ نَارٍ مُكَافَأَةً لَهُ حَيْثُ الْجَمُّ نَفْسُهُ بِالسُّكُوتِ وَشَبَّهَ بِالْحَيَوَانَ الَّذِي سُخِّرَ وَمُنِعَ مِنْ قَصْدِهِ مَا يَرِيدُهُ فَإِنَّ الْعَالِمَ مَنْ شَأْنِهِ أَنْ يَدْعُو إِلَى الْحَقِّ قَالَ بَنُ حَجَرٍ ثُمَّ هُنَا اسْتِبْعَادِيَّةٌ لِأَنَّ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ إِنَّمَا يُقْصَدُ لِنَشْرِهِ وَنَفْعِهِ النَّاسَ وَبِكْتَمِهِ يَزُولُ ذَلِكَ الْغَرَضُ الْأَكْمَلُ فَكَانَ بَعِيدًا مِمَّنْ هُوَ فِي صُورَةِ الْعُلَمَاءِ وَالْحُكَمَاءِ قَالَ السَّيِّدُ هَذَا فِي الْعِلْمِ اللَّازِمِ التَّعْلِيمِ كَاسْتِعْلَامِ كَافِرٍ عَنِ الْإِسْلَامِ مَا هُوَ وَحْدَيْتِ عَهْدَ بِهِ عَنْ تَعْلِيمِ صَلَاةٍ حَضَرَ وَفَتْهَا وَكَالْمُسْتَفْتَى فِي الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ فَإِنَّهُ يَلْزَمُ فِي هَذِهِ الْأُمُورِ الْجَوَابُ لَا نَوَافِلَ الْعُلُومِ الْغَيْرِ الضَّرَرِيَّةِ وَقِيلَ الْعِلْمُ هُنَا عِلْمُ الشَّهَادَةِ قَوْلُهُ (وَفِي الْبَابِ عَنْ جَابِرٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو) أَمَا حَدِيثُ جَابِرٍ فَأَخْرَجَهُ بَنُ مَاجَهَ عَنْهُ مَرْفُوعًا إِذَا لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلُهَا فَمَنْ كَتَمَ حَدِيثًا فَقَدْ كَتَمَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالَ الْمُنْذَرِيُّ فِيهِ انْقِطَاعٌ وَأَمَّا حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ

Яъне, аз Ҷобир ибни Абдуллоҳ ривоят аст, ки Расуллуллоҳ фармуданд: “Ҳар гоҳ охири уммати ман аввалашро нафрин кунад, пас ҳар ки пинҳон кунад ҳадисе аз (аҳодиси) маро, пас ҳамона он чи аз ҷониби Худованд фуруд омадаро пинҳон кунад.”

Муҳаққиқин ҳарчанд асноди ин ҳадисро заъиф мешуморанд, зеро дар шумори ровиёни ҳадис яке Ҳусайн ибни Абисариро козиб ва дигаре Абдуллоҳ ибни Сариро заъиф медонанд, вале, бо ин маъно аҳодиси фаровоне аз ровиёни дигар ба сикҳат расида, аз ҷумла ҳадиси 264 ва 266 дар “Сунан”-и Ибни Моҷа, ки ҳадиси мазкурро аз ҳукми заъф берун кашида ба

فَأَخْرَجَهُ بَنُ حَبَّانَ فِي صَحِيحِهِ بَنَحُو حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ وَالْحَاكِمِ وَقَالَ صَحِيحٌ لَا غُبَارَ عَلَيْهِ.

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ حَبَّانَ بْنِ وَاقِدٍ الثَّقَفِيُّ أَبُو إِسْحَاقَ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دَابٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " مَنْ كَتَمَ عِلْمًا مِمَّا يَنْفَعُ اللَّهَ بِهِ فِي أَمْرِ النَّاسِ فِي الدِّينِ، أَلْجَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ " (سنن ابن ماجه 261- 265)

Тарҷумаи ин як ҳадиси охириро намуна биёрем, то суди ин гуфтаҳо фарогир бошад: Аз Абусаъиди Худрӣ ривоят аст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Шахсе, ки пинҳон дорад аз ҷумла он донишхоро, ки Худованд ба сабаби онҳо дар кори дини мардум суде ниҳода, Худованд дар расттоҳез аз отаиш (бар даҳони ӯ) лагоме бинҳад”.

Ин аҳодис ҳама сарзаниш ва хушдор аст мар ононро, ки донишаниҳои худро ҳангоми ниёз ба он пинҳон медоранд ва аз гуфтани ҳақ рӯй бар метобанд. Ин ҳадис ва ҳаммаънои он дар зиёда аз 100 муснад, фатовӣ, сияр ва таворих ба сикҳат расидааст.. М.Н.

ҳадди сиҳат расонидаанд. Ин аҳодис ва амсоли инҳо, тавзеҳ ва тафсири ин ояи карима ва дигар оёти ба ин мазмунанд:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ¹⁴³

Яъне, “Ба ростӣ касоне, ки пинҳон мекунанд он чиро Худо аз китоби (осмонӣ) нозил карда ва онро ба баҳои андаке мефурушанд, онҳо чуз оташ чизе намеҳӯранд ва Худованд рӯзи қиёмат бо онҳо сухан намегӯяд ва ононро покиза намекунад, барои онҳо азоби дарднокест”.

Аз бузургони дин ва донишмандони ростин ҳамчун Имом Абӯҳанифа, Муҳаммад Ғаззоӣ, Фаҳри Розӣ, Абумансури Мотуридӣ ва ҳамгинони онҳо дар мунозирот ва мубоҳисоти каломӣ бо даҳриён, мубтадиён ва бадмазҳабон дostonҳои ибратбахши фаровоне бошад, ки дар китобҳои сияр ва таворих бояд ҷуст. Вассалом...

¹⁴³ Сураи “Бақара”, ояти-174, боз бо ҳамин маъно ояти - 159

САРГУЗАШТЕ ДАР ИН БОБ

Мо аз ин тоифа бисёр дидем, аз ҷумла боре ба даврони фармонравоии шӯравиён дар маҳфиле ки банда низ ҳузур доштам, даҳриё дононамо ҳарза ва беҳуда мегуфт ва доди сафоҳат медод ва касеро тавони он набуд, то посухи сазоворе ба ӯ бигуяд.

Ин ҷост ки Худованд (ҷ) муъмини бе ҳамият ва бе ҷуръатро дӯст надорад ва ин сухани машҳур баёнгари ҳоли муъмини заъиф ва нотавон аст, ки бузургон фармудаанд:¹⁴⁴ «السّاکت عن الحق شیطان اخرص» Яъне, ҳар ки ҷои гуфтани сухани ҳақ хомӯширо пеша кунад шайтони гунг аст.

Алқисса он даҳрӣ мегуфт: “Рухониён овоза карданд, ки дар Байтулмақдис, дар Масҷидулақсо сангест наздик ба 4-5 тонн дар осмон муъаллақ.

Ба гуфтаи руҳониён (мусалмонон) Муҳаммад (с) дар шаби ба меъроҷ рафтаниш чун пояш ба рикоби “Буроқ” нарасид, он санг боло шуд ва Пайғамбар пои худро рӯи он санг гузошта савори “Буроқ” шуд ва ба осмон рафт ва он санги калон гӯё ба хотири ин, ки пои Муҳаммад (с) бар ӯ расида аст, аз рӯи эҳтиром дигар ба замин ба ҷои худ барнагашт ва дар ҳаво овезон монд”.

¹⁴⁴ Дар маъхазҳо ва манбаъҳо, масалан “Алминҳоч”, шарҳи “Саҳиҳ”-и Ибни-л-Ҳаҷҷоҷ” “Ақида”-и Имом Нававӣ, саҳифи 20, ҷ.2, “Аррисолату-л Қушайрия”, саҳифаи 245 ва “Фатҳу-л-борӣ”-и Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ ин гуфтаро аз суҳанони бузургони дин медонанд, ҳамчун Абдулкарим Қушайрӣ, Ҳасан ибни Алӣ (Абуалӣи Дақоқ)-и Нишопурӣ..
Вале дар тазкираҳо ва таълифоти ривой, ин гуфтаро ҳадис медонанд. М.Н.

Ин даҳрии бедавлату бедониш бо истехзо мегуфт: “Нодонии руҳониёнро бубинед! Онҳо, ки аз қонунҳои табиат масалан, қонуни ҷозиба ва ҳаракат беҳабаранд, ин гуна гапҳои нодурустро бовар мекунанд! Як себро боло парто боз гашта ба сарат меафтад, ин қонуни ҷозиба аст! Чи гуна мешавад як санги калон дар ҳаво овезон бошад?!”

Ба ин оҳанг он бебаҳра аз дарки ҳақиқат ҳазён ва беҳуда мегуфт. Чун каме ором гирифт ба ӯ гуфтам: “Иҷозат медиҳед аз шумо пурсише дошта бошам ?!”

Ӯ бо ҳашму ситеза гӯфт: “Ту чанд солай!?”

Гуфтам: “Бисту се сола”

Гуфт: “Одамони аз ту калонтар, мулоҳо ин ҷо нишастаанд ҳама ҳап, бо ту чӣ савол доштӣ !?”

Гуфтам: “Ман бо муллоҳо кор надорам ва аз қонуни ҷозибаву ҳаракат ва замону макон хабар дорам ва ҳоло ту бигу чанд солай !?”

Гуфт: “Аз шаст гузаштам”

Гуфтам: “Дар давоми шаст сол, боре шабона ё рӯзона ба осмон нигоҳ кардаӣ!?”

Гуфт: “Шояд нигоҳ карда бошем”

Гуфтам: “Агар нигоҳ карда бошӣ, пас бигу, ки офтоб бузургтар аст ё замин !?”

Гуфт: “Офтоб”

Гуфтам: “Магар офтоб бо ин бузургӣ дар осмон муъаллақ нест ?!” Ӯ хомӯш буд.

Гуфтам: “Магар моҳ, ситора ва саёраҳо аз санги Масҷидулақсо калонтар нестанд?! Магар инҳо ҳама овезон нестанд?!” Аз инҳо бигузарем, магар ҳамин замин дар фазо муъаллақ нест ?!

Ва боз гуфтам: “Онон, ки ба муъаллақ (овезон) будани санги Масчидулақсо бовар доранд, ба қудрати беандозаи офарандаи доно ва тавоно, ки низоми ҷозибаро ниҳода аст бовар доранд, ин ҷо қувваи ҷозибай дигарест, ки шумоҳо аз он беҳабаред !”

Дигар гуфтам: “Ин истилоҳот аз қабилӣ “қувваи ҷозибӣ”, “қонуни ҳаракат” ва амсоли инҳо бофатаи андешаи башарист. Чун мункирони Офаридгор аз зумраи табиатпарастон ва модагароён ин низоми устувори заминро осмон ва коинотро бидиданд, ки дар он заррае аз ҳалал ва нуқсон пайдо нест ва чун ба Худо имон надоштанд, пас ин қонуни бо номи “ҷозибӣ” ва дигар дастуроте ба ин монандро бо ковишҳои ақлӣ ва таҷрибӣ ёфтанду бофтанд, барои тасаллии худ ва гумроҳ намудани дигарон.

Агар ба Кирдгори ҳаким, доно ва тавоно бовар медоштанд, мушкил ҳал буд, қатъи назар аз будан ё набудани чунин қонуният ва фарзияҳо.

Пас агар низоми ҷозибӣ ҳаст, мар онро Офарандае ҳаст, ки шумо Ёро намешиносед”.

Он даҳрӣ дар ҳолати ногуворе монда буд, яке аз ҳайрати ин, ки ин ҷавон чи гуна ҷасорат карда ба чун ё, ки ҳукумронии мардум ба дасти онҳост ва даҳшати қатли оми онҳо мусалмонро аз хотир нарафтааст, бо ин бебоқӣ сухан гӯфт?!

Дигар ин далели ақлӣ ва мантиқии устуворе буд, ки ба ё маҷоли чизе гӯфтан надод, ба ҷуз ин ки аз сари ҳашм гӯфт: “Ҳайр бача бо ту дар ҷои дигар гап мезанем!” Вале ёро дигар надидам.

Чу бо сифла гуфтӣ ба лутфу хушӣ,
Фузун гардадаш кибру гарданкашӣ.

Саъдӣ

СИТЕЗАЧҶҮЙ БО ДИЁНАТ

Онон, ки сари ситез ва душманӣ бо диёнатҳои осмонӣ доранд дар ҳама давраи замонҳо буданд ва дар ин ҳангом низ ҷои шигифт набошад.

Вале, агар куфр ва инкори худро назди худ медоштанд боқе набуд ва мо бо эшон намерардохтем.

Гар будӣ хомӯш ту дар шаъни дин,
Бо ту гуфторам набудӣ ин чунин...

Навид

Ин тоифа чун зарфияти комил ва ҷавҳари асили илмӣ надоранд ва боз аз ҷаҳл пиндоштанд, ки “донои ҷаҳон ишонанд” ва чун дар баробари худ аз гузаштаи наздик ба як аср рақибу муътаризе надоштанд, мехоҳанд ҳар музаҳрафу ҷаҳиёте ки гуянду нависанд, дар муқобала чизе гуфтаву ба онҳо расонида нашавад, вале дигар ин хел намешавад, дигар он “гузарҳоро об бурд”!

Бо табу алам (парчам) ба нашру таблиғи андешаву пиндори нораво ва табоҳу зиёноварӣ худ мепардозанд ва боз ҷашмдори онанд, ки дар посух ба онҳо касе чизе нагуяду нанависад.

Уф, бар ин бебунёдӣ ҳарзапандорӣ!

Борҳо дар хитоб ба так-таки онҳо гӯфтем:

Аз Худо гар мункирӣ, эй хирасар!
Пас чи ҳоҷат бар зуҳури ин хабар.
Кофирии сад ҳазорон бе басар,
Бар Худо не ранҷ орад не зарар!

Навид

Нашуниданд, ки нашуниданд! Пас аз ин агар хомӯш бинишнем, гуноҳ аст!

Боз дидем, ки бо чи беҳирадӣ ва берӯии дигар сар боло карданд. Ҳамин наздикӣ буд, ки яке аз ин тоифа мақолае ба нашр расонд ва китоби Худо (ҷ) яъне, Қуръони каримро сухани Паёмбар (с) гуфт ва ин дастури ҷовидона барои саодати дучаҳонии башариятро “Китоби ҷанг” номид. Чи вақоҳат, беҳирадӣ ва бе шармӣ! Бе хабар ва ноогоҳ аз ин, ки Худованди тавоно дар ҳамин Қуръони карим фармуда:

¹⁴⁵ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ Яъне, “Ба дурустӣ, ин мо ҳастем, ки фуруд овардем Қуръонро ва ин мо ҳастем, ки мар онро саҳт ниғаҳбонем”.

Чанде аз бародарони донишманду мутаахҳид (паймондор) ва банда низ дар радия ба он мақола бо далоил ва ҳуҷҷатҳои ақлӣ ва мантиқии устувор ҷавоби он даҳриро гӯфтем ва чехраи ӯ ва онҳое, ки паси парда пушти ӯ буданд бармало сохтем. (Мақолаи банда бо номи “Дарду доғҳои як бедард” мавҷуд аст).

Яке дигар аз ин тоифа Мавлои Балхро “марггаро” номид ва посухи сазоворе шунид. Боз дигаре сари ин даъво дошт, ки “илм ва донишҳои таҷрибӣ ва табиӣ оҳиста-оҳиста рози он чизҳои ба Худо нисбат додаи диндоронро аз роҳи илм кашф мекунанд ва башарият ба ҳақиқат мерасад”.

Зиҳи девонагӣ ва бефаҳмӣ! Дунё ба охир мерасад ва ин гурӯҳи бефаросат ҳоло ҳам интизори кашфиёти “илмӣ”– и худанд!.

Гӯӣ гӯши эшон кар ва дидаи басираташон кур аст, ҳақро набинанд ва напазиранд.

Ин ҳақиқат назди ман равшан гашт, ки шиддати пофишорӣ дар куфр ва бединӣ саранҷом ба девонагӣ

мекашад, ҳамчунон таассуби шадид дар дин низ ва мо тасдиқи ин гуфтаро ошкор мебинем.

Ҷои таассуф ин аст, ки аксари донишмандони мазҳабӣ онҳое, ки аз худ ному шуҳрате миёни мардум доранд, дар баробари куфргӯӣ ва динситезии ин тоифаи мардуд муҳри хомӯшӣ ба даҳон заданд ва ба ҷуз бархе аз мардони бо донишу ҳамият надидам ва нашунидам, ки яке аз он бузургнамоёни ангуштнамои аввом аз музахрафот ва таҳқиру тавҳини паёмбарони Худо ва истехзо ба дину оини ҳақ аз ҷониби даҳриён, табиатгароён ва бединон ба хотири Худо ва Паёмбар ба ҳашм омада, дар эътироз ба онҳо чизе гуфта ва ё навишта бошанд!

فضيل عياض گويد: كه الله تعالى گويد فردا فرا رهي: يابن آدم! اما زهدك في الدنيا فانما طلب الراحة لنفسك و اما انقطاعك الى، فانما طلبت العز لنفسك و لكن هل عادت لي عدواً او و اليت لي ولياً؟ ("طبقات الصوفية" عبد الله انصارى، صفحة-10)

Фузайл Аёз (рх) гӯяд: Фардо Парвардгор ба (рахӣ) бандаи худ гуяд: “Эй фарзанди Одам парҳези ту дар дунё ҷуз роҳатталабӣ ба хештан набуд ва бо (аз ҳама буридану) сӯи ман омаданат, ҷуз дархости изату обирӯ мар хештанро надоштӣ!

Вале, бигу оё душмание бо душмани ман ва дӯстие бо дӯст (они) ман бинмудай ?!”

Ин гуфтор бар гирифта аз оёти қуръонӣ ва дахҳо ҳадиси набавӣ дар ин боб аст

Аммо, он бузургони пуртакаллуф бо андак гумон ва шубҳа пустини бародари мусалмони худ медаранд ва обрӯи ӯ мебаранд ва аз бадрӯӣ ва бадгӯӣ, тафсиқ ва такфир чизе фуру

намегузоранд. Гӯи ин ҳадиси Паёмбари Худоро намедонанд ва ё аз ёд бурданд.

Аз Абузар (раз) ривоят аст, ки Паёмбари Худо (с) фармуданд: “Касе, ки мусалмонеро ба фисқ ва куфр муттаҳам созад, агар он шахс чунин набошад, фисқу куфр ба гӯянда бар мегардад”.¹⁴⁶

Гар намудӣ чомаи тақво ба бар,
Исми фисқу кофарӣ бар кас мабар!
Гар барӣ бошад зи фисқу кофарӣ,
Пас ту бош он чи гуфтӣ, ӯ барӣ!

Чун, ки муъмин оинаи муъмин бувад,
Кас чаро бо оина бадбин бувад?!
Чашми бад бар ину он во мекунӣ,
Акси худро дида ғавғо мекунӣ!

Навид

Боре баъд аз наشري мақолаи радия бар мулҳиде, ки дину Қуръон ва Паёмбарро носазо гуфта буд, бо яке аз ин бузургнамоёни пуртакаллуф вохӯрдм ва мақолаи нашршуда низ ба дастам буд, бо сурур ва баҳчати (хурсандӣ ва шодӣ) самимӣ ва имонӣ, ки Худо тавфиқам дода, то бар бедине ҷавоби хуб ва мантиқӣ гуфта бошам, ба ӯ гуфтам: “Худоро шукр! Ҷавоби он мардудро гӯфтам” ва мақолаи нашршударо ба дасти он ҷаноб додам.

Ӯ пас аз андак мутолеа сар боло карда гуфт:

“Аҷаб сода ҳастӣ! Ҷавоби ин аҳмақҳоро ман медонам, ҷавоби онҳо сукут аст”.

¹⁴⁶ *Бо ривояти Бухорӣ ва Муслим (рах) (муттафакун алайҳ)*

Ман аз шунидани ин сухан дар ҳайрат афтодам ва аз ӯ нафратам омад ва бо ӯ мунозираро беҳуда ва ҳайф дониستم, фақат ин миқдор гуфтам: “Ин сукутро аз кучо таълим гирифтӣ?!”

Ва худ дар зеҳн ҷавоб гуфтам: “Ман фикр мекунам ин сабакро аз Шайтон гирифтаӣ!”.

Вагарна, Паёмбари Ислому Муҳаммад (с) фармуданд:

من رأى منكم منكراً فليغيره بيده وإن لم يستطع فبلسانه وإن لم يستطع فبقلبه وذ لك اضعف الايمان¹⁴⁷

Яъне, “Ҳар ки аз шумо норавоеро бубинад, пас бояст бо даст дигаргунаш созад ва агар тавон наёбад бо забонаш ва агар боз тавони ин надорад, пас бо дилаш (ва ин бо дил бад дидан) аз сустии эмон аст”. Дигар ба ӯ эътиборе наодоам ва бирафтам.

Наздиқ ба панҷоҳ мақола, дар радди ин тоифа ба чоп расонидам ва таманно дорам дар шакли китобашон бинам, вале бунёди зиндагонии инчаҳонӣ ноустувор аст. Аз ин рӯ ду мақоларо аз он гуфтаҳо инҷо намуна биёрам ба расми ёдгорӣ, “ки ҳастиро намебинам бақое.”

¹⁴⁷ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدَّمَ الْخُطْبَةَ قَبْلَ الصَّلَاةِ مَرْوَانُ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا مَرْوَانُ، خَالَفْتَ السُّنَّةَ، قَالَ: تَرِكَ مَا هُنَاكَ يَا أَبَا فَلَانٍ، فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَوْعَفُ الْإِيمَانِ "

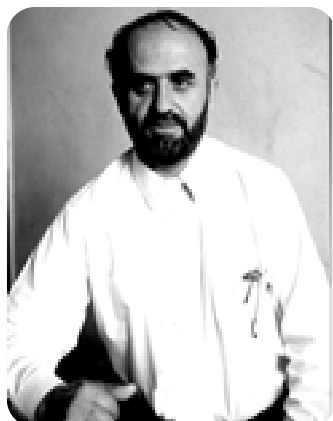
(11246)- (11068) ” Муснад ”-и Имом Аҳмад, саҳифаи 2762, ”Саҳиҳ ”-и Муслим, 73 ва 52 ва дигар китобҳои ҳадис низ омадааст .М.Н.

Дар ин мақолаҳо бархӯрди ман бо эшон дар баробари навиштаҳо ва гуфтори дурушт ва пур аз таҳқири онҳо ҳамон муқобалаи ба мисл аст, (рӯёруи ҳамонанд) зеро, ин гурӯҳ суҳан ва навиштори нармро нишонаи нотаваҷоии илмӣ ва мудоро мепиндоранд.

Чун кунам, ки сиришти эшон чунин аст ва мо ҳам аз ночорӣ аз ҳамин раҳгузар рафтем:

Оҳани табъи ту буд сӯхончу,
Ҳарфи суҳонвор гуфтам эй аму!
Инчунин марҳам ба дарди ту давост,
Пас, зи ман озурда будан норавост!

Навид

Зиндагӣ аз нигоҳи Ҷалолуддини Балхӣ

[Дар ҳошияи мақолаи Комил Бекзода, «Марг аз нигоҳи Ҷалолуддини Балхӣ», рӯзномаи Зиндагӣ» №39 (53) аз 6 октябри 2005]

Эй саги гаргин чӣ ав ав мекунӣ,
Маснавий моро ту машнав мекунӣ.

Мавлавӣ

Чун унвони мақолаи худро «Марг...» гузоштаӣ, пас ин туй, ки аз марг меҳаросӣ ва ба гуфти худат: «Дар паи барҳамзадани марг ва дарёфти зиндагии ҷовидонаӣ».

Вале беҳабар аз ин, ки дар ҷаҳли мураккаб уфтодаӣ ва ҷаҳолату нодонӣ бадтар аз марг аст!

Аммо Мавлоно дар интизори марг буд, зиндагӣ дар нашъаи инҷаҳониро парда ва монеае медонист ва маргро пули иртиботӣ ва гузаргоҳе, ки дӯстро ба дӯстдошта бипайвандад.

Рисолати Мавлои Рум паёми зиндагии ҷовид аст, на тарсуларз аз марг, ки шумо тасаввур мекунед. Яке аз бузургони ин силсила мегӯяд:

Мо маргу шаҳодат аз Худо хостаем,
В-ин ҳам ба ду чизи камбаҳо хостаем.
Гар дӯст чунон кунад, ки мо хостаем,
Мо оташу нафту бурё хостаем

Айнулқузоти Ҳамадонӣ

Ва ин ҳам аз сурудаҳои худи Мавлоност дар «Маснавӣ»:

Уқтулунӣ, уқтулунӣ ё суқот!

Инна фи қатли ҳаётун фил ҳаёт.

Тарҷума:

Бар кушедам, бар кушедам эй меҳон!

Марги ман сад зиндагӣ дорад ниҳон.

Навид

Ин аст муносибати он бузургон бо марг.

Ин ки гуфтам дар ҷаҳли мураккаб афтодаӣ, далелу ҳуҷҷат дорам, ки аз гуфтаҳои дарҳам барҳамат бармеоянд. Баъдан сари он тумтарокҳо бармегардем.

Вале далели муҳками дигар ин аст, ки тӯе ки доимо аз «ақли солим», «мантиқ», «фалсафа» сухан мегӯӣ, оё бо қиёси мантиқӣ дарнаёфтаӣ, ки ту ва ту баринҳо ҳаргиз қобили муқояса, ҳатто бо узве, аз аъзои Мавлавӣ нестед?! Чи ҷои қиёси шумову афкори мавҳуматон бо шахсияти Мавлавию афкори волои ӯ.

Мунтаҳо ин ки мақолаатон аз баромади телевизиониатон бемантиқтар аст, ки дар робита бо фалсафаи Шайхурраис Буалӣ Сино доштед ва он ҷо ҳам хеле сафсатафурӯшӣ кардед ва шунидему астағфируллоҳ гуфтем.

Шигифто! Шумо бархе аз “зиёиён”-ро кадом чин роҳ задааст ва кадом саги девона газидааст, ки гоҳе ба дину мазҳаб дар меафтед, гоҳе ба китобҳои осмонӣ ва паёмбарон ва ҳоло ба бузургони миллати худ!

Мардуми мусулмони тоҷик фарзандони худро аз рӯи андеша ва таълимоти ҳамин Саноихову Атторхову Малавихову Ҷомиҳову ва амсоли онҳо тарбия менамуданд, то ба мақоми инсонии комил бирасанд ва дар ҳоли ҳозир низ мардум ниёзи бештар аз пештаре ба гуфтаҳои навиштаҳои ишон доранд, аз сари инсоф бовар кунед!

Вагарна, аз дониши бемояву андешаҳои бепоя ва рафтору кирдори зишту бе пирояи шумо, ки сабаби гумроҳии худ шумо гаштааст ҳаргиз миллат роҳи рост ва ҷодаи саодатро дарнамеёбад!

Дар ҷаҳон гар номи мо пайдостӣ,
Аз Саноихову Румихостӣ.
Варна, ҳоло файласуфе нест, нест.
Суфие дар зери суфе нест, нест.

Навид

Ин нукта бебаҳс аст, ки он бузургон баъд аз гузашти қарнҳо маълуму машҳуртар аз чун ту зиндаҳоянд ва ин шумоед, ки бо дарафтодан ва пархош бо ишон ва ақидаи покашон меҷӯед, то дар партави шуҳрату шахомату бузургии онҳо мардум сояи бемояи шуморо низ бубинанд. Вагарна ин худнамоиву худфурӯшии шумо дар баробари он бузургон достони “наълбандии аспон ва даъвои ғук”-ро ба хотири кас меорад.

Оё медонед бузургии эшон дар чист?! Дар он аст, ки эшон пайрав ва побастаи эътиқод, бовар ва имон буданд, ки шумо ин ҳамаро дар оғози мақолаатон инкор кардед ва ба пиндори худ «далел», «таҷриба», «воқият» ва «илм»-ро болотар аз эътиқод гузоштед. Аз рӯи инсоф бигӯед, ки ба кучо расидед?!

Шумо гуфтед, Мавлавӣ ба ақл эътимод надорад ва онро дар баробари марг «раҳо» кардааст.

Бале, Мавлавӣ ақли бидуни ақидаву боварро ба ҷае намехарад ва мо низ.

Чунон ки маълум мешавад шумо ҳатто аз улуми ақлӣ ва истидлолӣ низ огоҳии комил надоред, чӣ расад ба маорифи завқӣ, ҳузурӣ ва ғайри муктасаб, ки меҳвар ва мадори афкору андешаҳои Мавлавиро ташкил медиҳанд.

Ва аммо таноқузгуии шумо дар ҳар ҷумлаатон ҳувайдост. Масалан дар оғози мақолаатон аз «тарсу ҳарос»-и Мавлавӣ дар баробари марг газофа мегӯед ва дар ҷои дигари ин мақола бар хилофи гуфтаи боло, аз забони Мавлавӣ қисса мекунад: “Дар марги ман дарег магӯед ва аз фироқ манолед. Ба гӯр фурӯ рафтани ман мисли ғуруби шамсу қамар аст, ки боз тулӯ мекунад” (ин мазмунро аз як ғазали Мавлавӣ овардед).

Агар аз фаросат заррае бархӯрдор бошед! Бигӯед, инсоне ҳамчун Мавлоно, ки ба барангехтани дигарбора ва зиндагии ҷовидона бовар ва имон дорад, магар аз марг меҳаросад?! На, ҳаргиз!

Балки ҳамчун ту онҳое метарсанд, ки ба ҳашру нашр бовар надоранд ва марги худро нестии абадӣ мепиндоранд.

Пас бояд бидонед, ки Мавлоно аз зиндагӣ суҳан мегуяд ва маргро ҳоби гароне медонад, ки анҷоми он бедории ҷовид, болидагиву шодобӣ ва мастиву тараб аст. Ва ин ғазал, ки аз Мавлоно овардед далели гуфтаҳои мост, на аз ту! Зихӣ ноогоҳӣ!:

Ба рӯзи марг, ки тобути ман равон бошад,

Гумон мабар, ки маро дарди ин ҷаҳон бошад.

Ва ин матлаъи ғазали дигар низ:

Зи хоки ман агар гандум барояд,

Аз он гар нон пазӣ, мастӣ бизояд.

Чунин Мавлонои сармасту сархушу саршорро чӣ ҷои муқояса бо муште мурдарангу мурдарӯю мурдарег?!

Аз «пойи истидлолиён чубин бувад», гуфтани Мавлоно хушатон наёмада, «пойи аҳли мантиқ ва ақли солимро пулодин» номидед.

Бале, пайкари беруҳи шумо пойи фӯлодин дорад, вале на ҳаракат, на завқ ва на ҳаёту болидагиву сарзиндагӣ, зеро ки руҳи ақлу дониш ақида ва бовар аст, ки шумо аз он бебаҳраед.

Турктозии шуморо болои «Маснавии Маънавӣ», молихулиё ва ҷунуни илмӣ меномам.

Шумо ё маснавиро нахондед ва ё хондеду чизе нафаҳмидед, ба ҳар сураат назди ман фарзияи дуввум дурусттар аст.

«Маснавӣ» даъват ба худшиносӣ ва худошиносист, ки шумо аз ин ҳарду бебаҳраед. Қиблаи шумо баринҳо гоҳ «фалсафаи Юнон», гоҳ «ирфони Ҳинд?» ва гоҳ «дуализми иронист». Чун шумо аз худ чизе надоред, ҳасрати фарҳанги Урупоро низ меҳӯред, вале ба кӯрии чашми шумо ва бо иборати худатон: «Маснавӣ Аврупоро низ сироят кардааст». Намедонед чаро?! Агар нуксоне дар шунавоӣ надоред, пас гӯш фаро диҳед.

Мардуми Аврупо ва Амрико аслан «истидлолиён»-анд, вале пешрафти илмӣ бидуни ақидаву бовар эшонро ба вартаи нобудӣ рӯ ба рӯ намудааст.

Дар ин авохир дарк намудаанд, ки «Маснавӣ» ва амсоли он, дарбаргирандаи илму маърифату пешрафт ва ҳам ақидаву имон ва низ роҳнамое ба сӯи саодату хушбахтии ду ҷаҳонист.

Пас, рӯ ба ин китоб оварданд, то ин таълимоти ноб дар ислоҳи ҷомеаи бебандубор ва фосиди онҳо кумаке карда бошад (ва боз ғаразҳои дигаре низ доранд).

Вале чун моддаи савдои илҳод ва инкор дар табиат ва димоғи шумо чира гардидааст, «Маснавӣ»-ро маҷмӯаи ҳикоят, қисса ва афсона медонед, ки ба пиндори шумо “Мардуми Шарқро ба ақибмондагӣ мебарад”.

Агар шумо ифтихори миллӣ, ки гоҳ-гоҳе аз он лоф мезанед дошта бошед, китоби таълифкардаи ҳаммилати худро, ки ҷаҳони муосир ба он таваҷҷуҳ зоҳир намудааст, таҳқир намекардед!

Ман медонам, иллат ҷои дигар аст! Шумо на ба таълифоти Мавлавӣ, балки ба ҳаста ва ҷавҳари ин таълимот, ки Ислом аст душманӣ доред!

Аммо бидонед!

Чароғеро, ки Эзид барфурӯзад,

Ҳар он кас пуф кунад, ришаш бисӯзад.

«Маснавӣ» ҳам диёнат аст, ҳам фарҳанг, ҳам сиёсат, ҳам иҷтимоъ ва ҳам равобити байни адёну ақвому милал. Мавлавӣ мегӯяд:

Ба ҳафтоду ду миллат ошно бош!

Ба ҳар сурат, ки бошӣ бо Худо бош!

Шайх Баҳоуддини Омулӣ бо он фазлу камоле, ки дошт, дар таърифи «Маснавӣ» мефармояд:

Ман намегӯям, ки он олиҷаноб,

Ҳаст пайғамбар, вале, дорад китоб.

Маснавии маънавии Мавлавӣ,

Ҳаст Қуръоне ба лафзи паҳлавӣ

Маснавии ӯ чу Қуръони мудил,

Ҳодии баъзеву баъзеро музил.

Бале, “Маснавӣ” “ҳодӣ”- раҳнамои аҳли фаросату маърифат ва “музил”- гумроҳкунандаи ҳамчун ту бемоя ва бечавҳарон аст.

Шумо фарзандони ноҳалафи ин миллат ба Ҷалолиддини Балхӣ, он ягонаи рӯзгор, ки мадфанаши дар Туркия асту ҷаҳониён тоҷикаш медонанд, таъна мезанед!

Кучост ифтихор ва ҳуввияти миллии шумо?!

Ӯ барои “васл кардан” омада буд байни инсонҳо аз ақвому наҷодҳои гуногун. Вале ту баринҳо байни миллат ва қавми худ фосила эҷод мекунад ва тарҳи ихтилофу ҷудой меафганед.

Ночавонмардӣ ва тангназари шумо то ба пояест, ки ҳатто ба мурдаи Мавлоно ҳасад мебаред ва аз рашку нотавонбинӣ месўзед, ки чаро бузурге дар марсияи ў чунин суруда аст:

Ку дида, ки дар ғами ту намнок нашуд,
Ё чайб, ки дар мотами ту чок нашуд.
Савганд ба рӯи ту, ки аз пушти замин,
Монанди тӯе дар шиками хок нашуд!

Ин сурудаҳо баёнгари онанд, ки мардум Мавлоноро дўст медоштанд, қатъи назар аз нажоду қавмӣ ва ҳатто диёнаташон:

Мўсавӣ мегуфт: ў Мўсои мост,
Исавӣ мегуфт: ў Исои мост.

Дар тазкираҳо омадааст, ки мардуми Қуния аз ҳар қавму нажоду тира, чиҳил шабонарўз дар мотам ва сўгвории ў нишастанд.

Вале, гумон намекунам касе ба чуз наздикон дар мотами ту ва ту баринҳо оби чашми худро ҳайф кунанд.

Пас маслиҳати ман ин аст: «Бо бузургони ҷаҳон густох будан хуб нест».

Аз матлаб каме ҳошия рафтем. Зимнан бояд бигўям, ки гуфтаҳои шумо дар мавзуоти вобаста ба диёнату мазҳаб ва тасаввуф қобили эътимод нестанд.

Чунки шумо бевосита тавони илмӣ ва огоҳии лозим аз манобеъ ва сарчашмаҳои шаръӣ надоред ва ин мавзуотро муқаллидона дар пайравии кадом як “исломшинос” ё мусташрике баррасӣ менамояд, ки намунаи он дар масъалаи марг «аз нигоҳи аҳли суннат» ё «таҳлили суфиёнаи марг» ва «рӯ овардани Мавлавӣ ба маломатия», ки қаламфарсой кардед, ошкор мегардад.

Чое ҳам дар мақолатон воҳима мекунад, ки «касоне мехоҳанд мавзӯи маргро аз рӯи нуқтаи назари илми муосир баррасӣ намоянд, бояд китобҳои Раймон Моуди ва Сергей Рязансевро дар робита ба марг бихонанд».

Шумо маккорона ба чашми мардум хок мепошед!

Оё намедонед, ки Раймон Моуди баъди ташхис ва муоянаи ҳазор нафар, ки сакта яъне, “марги клиникӣ”-ро аз сар гузаронидаанд, аз рӯи нақли онҳо ба вучуди рӯх, бихишт ва дӯзах имон оварда, барои даъвати дигарон китоберо бо номи «Бозгашт» таълиф намудааст?!

Навиштаҳои Рязантсев низ аз ҳамин қабиланд, дар исботи будани руҳ ва ҳастии фаромодӣ.

Пас ин китобҳо низ далили қотеъи амалӣ барои аҳли мазҳабанд, на барои мулҳидон ва муртадоне ҳамчун ту.

Чое фалсафатарошӣ карда мегӯед: «Муаммои марг ҳоло ҳам аз ҷониби илму фалсафа ва диёнатҳои имрӯзаи ҷаҳонӣ таҳқиқ нашудааст ва ҳалли ниҳоии ин муаммо, то ҳол ба касе даст намодааст ва мо бояд аз Мавлоно домангир набошем».

Магар Мавлоно ваъдаи кушодани “муаммои маргро” ба касе дода буд?!

Ва марг, ин ҳақиқат ва воқеияти бе баҳс чӣ муаммое дорад?! Аслан ин чӣ таноқузгӯӣ, бемантикӣ ва жожхоист аз ҷониби шумо?!

Чои дигар аз ин ҳам бемаънитар мегӯед: «Масъалаи бузургии ҳар мутафаккире ҷавоби ўст ба марг ва мурдан».

Ин теорияи сохтаву бофтаи ту ришханд ва таҳқир нисбати доноён аст. Ин “меъёр”-ро кӣ муайян карда?! Масъалаи марг ба мартабаву бузургии мутафаккирон чӣ муносибат дорад?! Боз ҳамон ҷаҳли мураккаб!! Мутафаккирон дигар коре надоранд, бояд шабу рӯз

биншинанду дар бораи марг чоначаниву қаламфарсой кунанд.
Э аҷаб...!

Андешмандони воқеъӣ ва аҳли бовару имон нуктаи назари саҳеҳи шаръӣ ва ақлонии худро дар тамоми масоил, аз ҷумла маргу зиндагӣ доранд ва бо камоли орромии руҳиву равонӣ ба сар мебаранд. Вале шумо истидлолиёни нобовар то кай дар водии ҷаҳолат ҳайронӣ парешон мегардед?!

“Агар ба гардан илати думал надоред, моҳро дар осмон бубинед, на дар ташти об”.

Шумо ҷое аз таҷрибаҳои лабараторӣ бо сад дам-дамаву ҳам-ҳама суҳан мегӯед.

Магар мавлавиҳо шуморо аз ин таҷрибаҳо манъ намуданд?!

Агар ҳуди шумо ба ҷои фалсафафурӯшӣ соҳаи илмҳои дақиқ ва таҷрибиро интиҳоб мекардед кадоме аз ин бузургон ва таълимоти онҳо садди роҳи шумо мегашт?!

Он абармардон дар замони худ доди ҳунарро дар тамоми соҳаҳо ва маҷолоти илмӣ ва амалӣ доданд ва номи худро ҷовидона гардониданд. Шумо чӣ?!

Оё медонед ҳунари дигаронро нодидан аз беҳунарист?!

Шумо «зиёиён» боре аз худ савол намудед, ки оё рисолати (аслан кучо шумову рисолат кучо?!) таърихӣ ва башарии худро ба пиндори худатон, ҳамчун “олим” ва “файласуф” иҷро намудаед?!

Чи таҳаввули наву тоза, дар афкори мардум эҷод намудед?!

Оё бо ягон кашфиёт ва ихтирооти зеҳнии худ инсонҳоро ба ҳайрат овардед? На, ҳаргиз.

Боз ҳасрат меҳӯред, ки «Маснавӣ» ба «Аврупо ҳам сироят кардааст».

Оё шумо фарҳангинамоён аз аҳли фарҳанги Аврупо мутамаддинтаред?!

Вақте, ки мо аз Ҳомеру Баху Бетховену Стендалу Волтер ва садҳо мутафаккирони онҳо истифодаи фарҳангиву фаннӣ ва илмӣ- таҷрибӣ мекунем, магар бад аст, ки онҳо аз Мавлоноӣ мо истифодаи маънавӣ ва ҳам моддӣ намоянд?!

Оё ин бад аст, ки Гётеи онҳо аз Ҳофизҳову Саъдиҳои мо илҳом гирифтааст?!

Аз ин маълум мешавад, ки дар ҳақиқат пой ақли шумо истидлолиён чӯбин будааст.

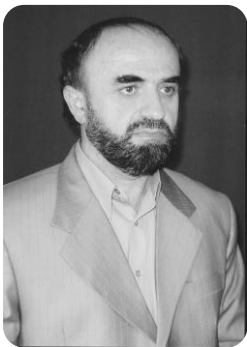
Шумо набояд фаромӯш кунед, ки ҳамон унвонҳои қалбакии худро ба шарофати ҳамин Балхиҳову Шаҳристониҳову Форобиҳову Бухориҳо, Ғаззолиҳо ва амсоли онҳо гирифтед ва ин муносибати ноҷавонмардонаи шумо дар баробари он бузургон носипосӣ ва кӯрнамакист.

Хулоса, ман мегӯям: Хомӯшӣ ва ё дар ҳадду андоза ва тавони худ сухан гуфтан барои ту ва ту баринҳо виқор аст ва ё ҳадди ақал айбатонро мепӯшонад, вале инро аз ҷаҳолат намедонед ва ё ин ки шуморо ба гуфтани чунин ҳарфҳои пучу бемоя бо кадом ғарази ниҳоние фармоиш медиҳанд.

Дар ҳар сурат дилам ба ҳоли шумо месўзад. Ва бо ин хитоба суханро ба поён мебарам:

Гар будӣ хомӯш ту дар шаъни дин!
Бо ту гуфторам набудӣ ин чунин!
В-ар будӣ бо ҳуш, эй ноарҷманд!
Пояи ҷаҳлат намегаштӣ баланд.
Таъна андар дини Ҳақ дигар макун!
Варна, худро мекунӣ хору забун.
Ҷаҳли худро ошкоро мекунӣ!
Хештанро зуд расво мекунӣ!

Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид

Тақаллубе дигар, ё паёмбари шинохта аз дидгоҳи «муҳаққиқи» ношинохта.

(Дар радди мақолаи “Таваллуде дигар, Мӯсо паёмбаре ношинохта?!” Ҳафтаномаи «Озодагон» таҳияи Ш. Юсуфӣ-З.М)

Боиси хурсандист, ки ҷомеаи мо баъди истиқлоли кишвари азиз рӯ ба инкишоф ва созандагӣ дорад ва мо таносубан ин таҳаввулотро дар тамоми соҳаҳо ба мушоҳида мегирем. Аз назари банда ин пешрафт, нишоту сарзиндагӣ дар саҳнаи матбуоти даврӣ рӯшантар ба чашм мерасад.

Гувоҳи ин гуфта нашр ва чопи маҷаллаҳо, рӯзномаву ҳафтаномаҳо бо дидгоҳҳои наву тоза мебошад, ки метавон ҳафтаномаи «Озодагон»-ро дар ин радиф қарор дод. Ин падидаи хубест, зеро тараққӣ ва таолӣ дар иҷтимоиёт, пайванди ногусастание бо пешрафти зеҳнии ҷомеа дорад ва то буд чунин буда.

Аз ин рӯ озодии матбуот омили муҳиме дар таҳрики зеҳният ва афкори ҷомеа бошад, ки ақлҳои хуфтаре бедор ва ғафлатзадагонро хушёр намуда, роҳе ба худсозӣ ва ҷомеасозӣ мекушояд.

Вале, агар мақсад аз таъсис ва ташкили рӯзнома ё маҷаллае ба ҷуз инҳо, ки гуфтем бошад ва дар пушти парда маром ва ғаразҳои ниҳоние нухуфта бошанд, баръакс ингуна нашрияҳо нақши манфие дар ҳаёти фарҳангӣ ва маданӣ бозида, боиси сар задани ихтилофот дар иҷтимоӣ мегардад, ки

мову шумо чанд соли охир дар сафаҳоти бархе аз рӯзномаҳо чопи чунин мақолаҳои фитнаангезеро бо табдили воқеият ва таҳқири арзишҳои мазҳабӣ, фарҳангӣ ва ахлоқии мардум мушоҳада намудем.

Набояст бо эҳсосоти диниву мазҳабии мардум бозӣ кард; чое «баёни аҳкоми намоз» намуда бо «тафсири сураи фотеха» ва бо «гулбонги ниёиш» ба «зиёрати водии хомӯшон» рафт ва ҷои дигар бо «Таваллуде дигар» рисолати паёмбарони шинохтаеро ҳамчун Иброҳим ва Мӯсо (а) зери шубҳа бурд!

Инро дар илми мантиқ ва калом таноқуз меноманд, ки бо овардани муқаддимаи нодуруст дар исботи ақоиди ботила бо далелу бурҳони зидду нақиз сурат мегирад ва ё бо иборати дигар оғози гуфтор бо анҷоми он ҳамоҳангӣ надорад.

Таҳиякунандаи ин мақола ва ё шояд муаллиф фарсахҳо аз ин илм дур бошанд.

Ин ҷо суҳан дар бораи мақолае бо номи «Таваллуди дигар», шумораҳои № 20-26, 21-27, 22-28, (2010 с) ки дар ҳафтаномаи «Озодагон» моҳи ҷорӣ ба нашр расидаанд баҳс дар миён аст.

Муаллиф ё таҳиякунандаи ин мақола оё намедонанд, ки инкори як паёмбар инкори тамоми паёмбарон ва нобоварӣ ба як китоби осмонӣ нобоварӣ ба тамоми китобхост.

Зеро, ҳар як Паёмбари собиқ ба омадани паёмбари оянда дар китоби ба ӯ нозилшуда хабар додааст. Масалан дар Таврот сифатҳои Паёмбари Ислон Муҳаммад (с) баён шуда ва дар Инҷили Юҳано номи ӯ сароҳатан (Форқлит) яъне Аҳмад, ки яке аз номҳои Расулulloҳ мебошад, омадааст.

Дар Қуръони карим омадааст: «Ва дононд Худованд (ҷ) Исоро китоб ва ҳикмат ва Тавроту Инҷилро (ояти 48-и сураи “Бақара”)

Муаллиф ё таҳиягари мақолаи мазкур бо инкор кардани Таврот ин ояти каримаро низ мункир шудааст .

Дар Қуръони азимушаън ҷои дигар меҳонем: «Тамоми муъминон ба Худо, малоика, китобҳо ва паёмбарон имон оварданд ва гуфтанд, фарқе намегузорем (дар имон овардан) байни яке ва дигаре аз паёмбарони Худо. (Ояти 285-и сураи “Бақара”)

Пас муаллиф ё муратиби мақола Ш. Юсуфӣ-З.М. бо ба зери шубҳа қарор додани Таврот ва Мӯсо (а) сароҳатан ин фармоиши қуръониро низ инкор намуда, аз маҳдудии бовар ва ақидаи мусалмонон худро берун кашидаанд.

Ин ду оятро барои намуна овардем, вагарна дар Қуръони карим аз ҳама паёмбарон дида зикри Мӯсо, (а) қавми ӯ ва мӯъҷизоти ӯ бештар аст.

Хонандаи нуктасанҷ ва огоҳ бо мутолиаи ин мақола аз сатҳи дониш ва маърифати ҳам муаллиф (доктор Ш. Шифо) ва ба хусус таҳиякунанда Ш. Юсуфӣ –З.М. ба хубӣ огоҳ мешавад.

Ш. Юсуфӣ – З.М. шояд ин мақоларо аз ҳуруфоти форсӣ баргардонид ба бошад ва аз ҷиҳати ноогоҳии комил аз ин хат ва беҳабарӣ аз иборот (терминҳо)-и илмӣ ва мазҳабӣ ба ғалатҳои фоҳиши имлоӣ ва луғавӣ роҳ додааст.

Масалан ба ҷои «сифр», ки ба маънои (фасл, боб, қисм) меояд, ҳама ҷо сафар навиштааст (сафари хуруҷ?) Дар ду ҷо «қавми алавӣ?» ба ҷои улвӣ, «мукаммал?» ба ҷои мукамил, «ихшошаш?» ба ҷои эҳсосаш, аввалулалаъззам»? дар ду маврид ба ҷои улулъазм, «анас»? ба ҷои инс, «тамвур»? ба ҷои туюр, “мустақол?” ба ҷои мисқол, «қудос»? , «мухтун»? , «Мутафовут»?

Ва боз даҳҳо печдарпечиву ғалатҳои дигар..

Аммо ба ҳукми ин, ки «оқилон аз пайи нуқат нараванд» аз ин ҳама дар мегузарем, ҳарчанд дар ин мақола ғалат на дар нуқот, балки дар иборот ва ҷумлаҳост.

Бо баррасии ин мақола саволҳои мантиқие дар зехни хонандаи зақӣ пайдо мешавад: Чи заруратест барои чопи чунин мақолаҳо?!

Оё хонандаи оддӣ ба дарки ин навиштаҳои муғлақ ва печидаву парешонмаъно мерасад?! Ва агар бирасад, чи фоидаи илмие ба даст меорад ба ҷуз эҷоди шубҳа ва тардид?!

Оё ин таҳқир ба эҳсосоти мазҳабии мардум нест?! Вақте ки мусалмонон мувофиқи усули динии худ ба ҳама паёмбарон ва китобҳои осмонӣ имон доранд!

Ҷавоби ин саволҳоро аз баррасии воқеияти чанд соли охири ҷомеаи кунунӣ бояд ҷуст.

Воқеияти таърихӣ ин аст, ки сар аз оғози пайдоиши динҳои ҳақ ва паёмбарони ростин гурӯҳе аз мункирону мулҳиддин, бединону нобоварон бо номҳои гуногун ва таъсиси мактабҳои ботила бо диёнатҳои осмонӣ дар пархошу пайкор буданд ва наشري чунин мақолаҳо дар давоми солҳои охир низ ҳамон идомаи муборизот ва муҷодалот байни ҳақ ва ботил аст.

Инҳо ҳамон мункирини ваҳй, табиатгароён, моддагароён, пайравони улуми зоҳир ва таҷрибӣ ва даҳриёни қадиманд, ки дар асри ҳозир бо номҳои дигаре ҳамчун; илмониён, даҳриён, пажуҳишгарон ва фулону баҳмон бо вучуди надоштани дониш ва маълумоти басанда зуҳур намудаанд.

Ин дар ҳолест, ки исботи нубуввати паёмбароне чун Иброҳим ва Мӯсо (а) ҳоҷате ба далелу бурҳони таърихшиносу файласуфе, фарҳангшиносе ва фалону баҳмоне надорад .

Сухани доктор Шифо бо кадом сабаб дар ин боб бояд бурҳони қотеъ бошад?!

(Баъдан огоҳӣ пайдо намудам, ки доктор Шуҷоъуддин Шифо, фарди ирониюласл ва муртадест, ки дар Ғарб зиндагӣ мекунад. Боз бо пиндори табаҳи худ ба интиқоди Қуръони карим пардохтааст ва бад-ин васила аблаҳӣ, ноогоҳӣ ва туфайлӣ будани худро дар илм ба намоиш гузоштааст- М.Н).

Гуфтаи «Пажӯҳишгарони мутаъадиди таърихи мазоҳиб дар кишварҳои мухталифи Аврупо ва Амрико дар ду қарни гузашта (!?) ва қарни ҳозир» (*иқтибос аз мақолаи мазкур*) чи арзиши тарихӣ доранд, то рӯи онҳо эътибор дода шавад?! *(Аслан ақидаи таҳиякунанда ва ношири ин мақола қимати онро надорад, ки болои ӯ фикр ва андеша намуда вақти худро барҳадар зойеъ намоем, зеро сатҳи дониш, хусусан донишҳои мазҳабии аксари докторҳо ва профессорҳои мо ба ҳамагон маълум аст).*

Агар санади таърихӣ меҷӯед, (*аз Тавроту Инҷил ба заъми шумо бигзарем*), магар Қуръони 1430-ву анд сол дастрас буда, санад нест, ки дар он зикри 25 паёмбар омадааст?!

Вале, он чи аз тинати норӯшан ва тариқи шумо маълум мешавад, инкоратон аз Тавроту Инҷил, Иброҳиму Мӯсо (а) зимнан инкори Қуръону Мухаммад (с)-ро низ дар бар дорад ва мақсади асосии шумо аз наشري ин мақола ҳамин аст.

Ба ҳар тарзе, ки хоҳӣ чома мепуш,

Ман аз тарзи хиромат мешиносам.

Рукни сеюм ва чаҳоруми усули дини мусалмонон имон ба китобҳо ва паёмбарон аст, аз ин рӯ мо ба ҳама паёмбарон ва китобҳои осмонӣ имон дорем.

Бале! Хуб медонем, ки китобҳои осмонии қабл аз Қуръон нозилшуда дастхуши табдил ва таҳриф шудаанд.

Аз он афъоли шаниъ ва кирдорҳои нақӯҳидае, ки дар Таврот ва Инҷили таҳрифшуда ба паёмбароне ҳамчун; Иброҳим, Яъқуб ва фарзандонаш, Довуд, Сулаймон, Нӯҳ, Лут ва Мӯсо,...(алайҳимуссалом) нисбат дода шудаанд мо низ огоҳӣ дорем!

Ва ин Қуръони азимушшаън аст, ки ин таҳрифотро дар китобҳои мазкур ошкор намуда, паёмбарони ёдшударо аз он гуфтор ва кирдорҳои ногуфтани ва ношунидани табриа намуда ва маъсум (пок) медонад.

Як муҳаққиқи исломӣ ва ҳатто як муқаллиди самимии ойини наҷотбахши Ислом таҳқиқоти кадом як Жан Франсуа Эдмон, Карл Граф, Шамполиону Фултеру Волтеру Мартин Буберу амсоли онҳоро дар баробари ақидаи росих ва бовари ростини худ ба ҷаве намеҳарад.

Ин шумоед, ки бо шунидани номҳои ғарбӣ ва ибораҳои пуртумтароқи онҳо ҳиссиёти романтикиатон ба ҷӯш меояд, чунки румузи худӣ аз бар накардаед ва худинкориву бегонашефтагӣ тору пуди ҳастии мавҳуми шумо ва шумо баринҳост:

...То чанд зи қавли Канту Фербах,

То чанд зи Гегалу Пифогор.

Афлотуну Арталис набудӣ,

Аз кӣ бизадандӣ лофи бисёр?!

Дар маснади илму кохи фарҳанг,

Гӯё ки набуд зи мо кулаҳдор.

Зулме, ки гузашт зи худфурӯшон,

Кам нест зи фитнаҳои тотор...

Навид

Як мусалмон, бо шунидани ин ояти карима: «Мараҷал баҳрайни ялтақиён, байнаҳумо барзахун ло ябғиён» (Сураи “Арраҳмон”, ояти 19 ва боз бо ҳамин мазмун сураи “Фурқон”, 53).

Яъне: «Ҷамъ кард байни ду баҳр (талх ва ширин), ки бо ҳам меоянд ва байни ин ду парда ва саддест, ки бо ҳам наёмеzанд» аз сари бовару имони холис ин фармудаи қуръониро тасдиқ мекунад ва устувор медорад, на ин ки мунтазир бошад, то кадом як капитан Кусто бо дидани ин ҳақиқат дар зери уқёнус ин гуна ахбори Қуръониро бо дониши табиӣ ва таҷрибӣ ба исбот расонад.

Аҷиб ин аст, ки муаллиф иқтибоси фаровоне аз оёти Қуръони карим дар бораи Иброҳим ва Мӯсо меорад ва бо пиндори худ Иброҳим ва Мӯсои Қуръонро дар муқобили Иброҳим ва Мӯсои Таврот мегузорад...

Бале! Бо овардани суханони ҳақ меҳаҳад ботилеро ба исбот расонад!

Аҷирон ва муздурони худфурӯхта бад-ин васила меҳаҳанд дар ҳарими ақида ва бовари муъминон рахнаи шак ва тардид эҷод намоянд.

Оҳ аз ин юсуфнамоёни зулайхоиниҳод!

Муаллиф аз номи «муҳаққиқони таърихи мазоҳиб» таваллуди Мӯсо (а) ва саргузашти ўро ба афсонаҳои Байнаннаҳрайнӣ (Соргин подшоҳи Акад) ва асотирҳои юнонӣ ва қаҳрамонони достони ҳамосии ҳиндуҳо “Мҳабҳарата” ташбиҳ намуда, исбот кардан меҳаҳад, ки гўё достони Мӯсо (а) аз ин маъҳазҳо тавассути кадом як ҳоҳом ё коҳини яҳудӣ сохтакорӣ шуда, баъдан бо тағйироти каму беше ба Инчил ва Қуръон дохил шудааст. *(Зимнан дар ин ҳолат ҳамзамон бо инкори Тавроту Инчил Қуръонро низ сароҳатан инкор мекунад).*

Зиҳи ҷаҳолат ва сафоҳат! Аввал ин ки афсона ва асотирро аз ҳаводиси таърихӣ ва рӯйдодҳои воқеӣ фарқ бояд кард.

Ва агар фаразан чунин мушобаҳате ҳам ҷой дошта бошад, чи ҷои таачҷуб аст?! Магар дар тӯли ҳаёти чандҳазорсолаи башарият чунин иттифокҳо кам рух додаанд?!

Магар мешавад даъво кард, ки саргузашти Иброҳими Адҳам (қудиса сируҳу) иқтибос аз саргузашти Будост, ки ҳарду подшоҳ буданду тарки тоҷу тахт намуда дунёбездорӣ ихтиёр карданд.

Муаллиф менависад ва мураттиб таъйид мекунад, ки: «Мушкили усулии сеюм марбут ба ҳуди Мӯсо аст, ки чунон ки гуфта шуд, асолати таърихии ӯ беш аз пеш тавассути пажуҳишгарону таърихшиносон ва муҳаққиқони таърихи мазҳабҳо мавриди суол қарор гирифтааст. Ба тавре ки феҳристи китобҳо ва мақолоти пажуҳишии мунташира дар ин замина имрӯз аз садҳо фаротар аст» (?)

Бале! Ин воқеият аст, ки мисли шумо «муҳаққиқон» дар тӯли таърих ва то ҳоли ҳозир садҳо «китобу мақолот» ба нашр расонидеду мерасонед, вале оқилон онҳоро ба пашизе намеҳаранд.

Баъди навиштани ҳамин ҷумлаи дар боло иқтибосоварда аз ин мақола, акнун дарк кардам, ки вақти худро дар радди мақолаи (Ш.Юсуфӣ ва доктор Шифо) беҳуда сарф намудаам.

Чун аз мутолиаи мақола дар ҳаҷми 5 саҳифа ва се шумораи рӯзномаи «Озодагон» фориғ шудам, дидам, ки аслан аз балоғат ва фасоҳати баён дур буда, тўтивор такрори як матлаб аст, яъне “муҳаққиқин, торихшиносону пажуҳишгарон чунону чунин гуфтанд ва Мӯсо чунин набуду чунон буд”.

Аз ин рӯ, мунтазири наشري навбатии рӯзнома ва мақола нашуда, навиштаи худро ба итмом расонида барои ҷоп ба шумо равон намудам, зеро «муште, ки дидам намунаи харвор буд».

Мешуд ҳамин ақидаи пучро бо баёни мухтасар дар як саҳифа чой дод ва сари хонандаро ба дард наёвард.

Шояд ин бисёрғӯии дилгиркунанда, ба хотири таблиғи (рекламаи) ин фикри ботилатон буд, ки ҳаргиз ба ҳадаф нахоҳад расид!

Дар поён ба хотири маслиҳат гуфтани ин матлабро зарур медонам:

Ношир ва таҳиякунанда бояд бидонанд, ки бо чопи чунин мақолаҳо ҳам аз лиҳози ақидатӣ, ҳам ахлоқӣ ва ҳам тарихӣ иштибоҳи бузурге мекунанд.

Зеро ба амале ва коре даст мезананд, ки дар он салоҳият ва аҳлият надоранд ва ба масоиле мепардозанд, ки тавони исботи онро надоранд ва ҳарфери мегӯянд ё мерасонанд, ки барои ҷомеа ба ҷуз зиён суде надорад ва ҳамзамон ҷаҳлу нодонӣ ва ноогоҳиву бефаросатии худро ба намоиш мегузоранд.

Фош мегӯям, аз ин ҳам фоштар,
Эй бародар чони бедоре бихар!
Чони бедор аз хирад ояд, на гуфт,
Тарк бояд кард ин гуфту шунуфт.
Чун равӣ дар водии нашнохта!?
Дил ба дунболи саробе бохта!...

Навид

Қуввати некӣ надорӣ, бад макун,
Бар вучуди худ ситам беҳад макун.

Аттор

*Аз сари дилсӯзӣ ва некхоҳӣ,
Муҳаммадӣ Ҳодизода Навид*

Равшанӣ!

Азизе ки дар ин рисола мебинӣ ва мехонӣ, ҷо - ҷо ёдовар гаштам, ки «чунин кардам ва чунин гуфтам ва чунон навиштам», изҳори фазлу бартарияш напиндорӣ. Ҳар чӣ гуфтам ва кардам адои масъулият ва вазифаи бандагист. Он ҳама аз суфоришоти шаръӣ буд ва мо маъмур ва масъул.

Дигар ин ки, онҳо ҳама аз фазлу бахшишҳои Худовандӣ буд ва изҳори онҳо изҳори шукру сипос аст бар неъматҳои Худованди маннон: ¹⁴⁸ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ Яъне, «Аммо бахшишҳои Парвардигоратро боз гӯ!», далили куръонист.

Ва ин ҳадиси шариф низ, ки Паёмбари бузургвор меҳрабонӣ фармуда:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُرَى نِعْمَتُهُ فِي عَبْدِهِ،
ин ки бахшишҳои (зоҳирӣ ва ботинӣ)-и Худо дар бандааш дида шавад». ¹⁴⁹

Чи ниъмате болотар ва волотар аз имон ва арзишҳои имонист?!

Ин ҳама инъому бахшиш аз Худост,
Баҳри мо шукрасту миннат мар варост.

Навид

¹⁴⁸ Сураи “Зуҳо”, ояти 11

¹⁴⁹ حَدَّثَنَا بِهِزُّ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " كُلُوا، وَاشْرَبُوا، وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا، فِي غَيْرِ مَخِيلَةٍ، وَلَا سَرَفٍ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُرَى نِعْمَتُهُ عَلَى عَبْدِهِ.

*Аз ровиёни мазкур, ин ки Расулу-л-лоҳ фармуданд:
«Бихӯред ва биёшомед ва бахшиши бинмод! Ва бипӯшед бе худнамоӣ ва исрофу зиёдаравӣ! Ҳамоно Худованд дӯст медорад дидани неъматашро бар бандааш. [«Муснад»-и Аҳмад ибни Ҳанбал, Ҳадиси 6533 - 6669, саҳифаи-186.]*

Банда хулосаи он раду бадалҳоеро, ки бо модагароён,
дахриён ва динситезон доштам, дар намунаи шеър баён
хоҳам намуд:

Ҳарифи сифла аз тан қисса гуфту ман зи ҷон гуфтам,
Ғалат кардам ба он ношустарӯ рози ниҳон гуфтам.
Замин буд соҳати афқору авҳоми парешонаш,
Заминро тай намудам, нуктаҳо аз осмон гуфтам.
Сухан аз кавн мерафт дар миёни мову ӯ аммо,
Гузар кардам зи кавну шаммае аз ломакон гуфтам.
Зи зарроти ҷаҳону аз баситу таркибот эдун,
Баён мекарду ман ҳар зарраеро як ҷаҳон гуфтам.
Фазои диданиҳо ҷилвагоҳи сайри мавҳумаш,
Хабар аз дидаҳо мегуфту ман аз бенишон гуфтам.
Ҳама гуфту шуниди ӯ гумоневу ҳаёле буд.
Гумонро парда бидридам, ҳақиқатро аён гуфтам.
Баҳори бенишоти ӯ гирифтори хазоне буд,
Ба ҷонаш ҳайрат афзудам, баҳоре дар хазон гуфтам.
Пайи исботи ҳастӣ аз фано бурҳону ҳуччат гуфт,
Вучуди бесуботашро саробе дар гумон гуфтам.
Ғаму андуҳи бепоёни ӯ з-андешайи тан буд,
Зи ҷон ғофил буд, аз рози ҳаёти ҷовидон гуфтам.
Гумон кардам, ки он афсурда ҷӯи ҳақиқат буд,
Бад-ин хотир ҳақиқатро ба сад шарҳу баён гуфтам.
Зи хайли нокасон ҳангомаи таҳқир барпо шуд,
Ба ин ғавғописандон аз мақомоти касон гуфтам.
Ба шавқи манзили Лайло ба оҳанги Ҳичоз аз дил,
Навое бар кашидам қиссаҳо аз корвон гуфтам.
Магар дар санги хоро қатраборонро асар бошад ?!
Суруди ишқро баҳри чи дар гӯши карон гуфтам ?!
Зи рӯи содагиҳо ман ба ин ғукони мурдобӣ,
Ҳадиси мавҷи туфонӣ зи баҳри бекарон гуфтам.

Ба гӯши мурдарегон қиссаи оби бақо ҳайфаст,
Зи бас хушбоварам инро ба гӯши мурдагон гуфтам.
Ба зери пардаи миллат балои миллатанд ишон,
Ман ин тоифаро бар дину миллат пурзиён гуфтам.
Навид дар ин парешонӣ зи худ мепурсам аз ҳайрат,
Чунин маънои мавзунро аҷаб гуфтам, чӣ сон гуфтам?!

Андаке аз бисёри масоили иҷтимоӣ

Фармоишоти Худованди доно ва ҳаким дар намунаи адён ва шароеъ мар иҷтимоӣ башарино фуруд омада, мар паёмбаронро (а) бар қабоил ва халқиятҳо ва қавму наҷодҳо бо забони онҳо, то Офаридгори хеш бишносанд ва бо дастурот ва фармоишоти машруъ иҷтимоӣ ишон ба сомон ояд, бо далолати Қуръони карим дар чанд оят ки мо бархе аз онҳоро ҳамчун ҳуҷҷат хоҳем овард:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ...¹⁵⁰

Яъне, “нафиристодем Паёмбареро, магар бо забони қавмаш, то равшан созад мар ишонро...»

Боз меҳонем:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِعْرِ الْأَوَّلِينَ¹⁵¹ Яъне, “Ва ба дурустӣ фиристодем пеш аз ту дар гуруҳҳо ва фирқаҳои нахустин”, дигар ин оят: وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ¹⁵² “Ба дурустӣ барангехтем дар ҳама қавм фиристодаеро, ин ки Худойро бипарастед ва аз Шайтон дурӣ гузинед”.

Аз ин оят ва чанде дигар равшан мегардад, ки Худованд ба ҳамаи ақвом ва халқиятҳо паёмбарон фиристода аз эшон ва

¹⁵⁰ Сураи “Иброҳим”, ояти 4

¹⁵¹ Сураи “Ҳиҷр”, ояти 10

¹⁵² Сураи “Наҳл”, ояти 36

бо забонашон, ки даъвати онҳо мунҳасир (андарбаст) ба он нажодҳо, замон ва макони муъаян буда ва ҳеҷ қавме бидуни паёмбарон набуда ва мо ба тафсили он наменпардозем, чун руйи гуфтори мо сӯйи дигар аст.

Бад-ин равиш ҳеҷ қавм ва нажоде дур аз ҳидояти Худованд намонда, ҳеҷ паёмбаре барои худ паёмбар набуд, ё бар як ё бар чанд нафар ва ин ки чанде аз мардумон эшонро пайравӣ карданд ва пазируфтанд ё напазируфтанд ва ин паёмбарон киён буданд, низ мавзуи гуфтугӯи дигар аст.

Мунтаҳо ин ки, ҳар як аз паёмбарон хос ба ҷомеаи худ омада ва Расули бузургвори Ислоҳ ба ҳамаи ҷаҳониён башир (муҷдаовар) ва назир (бимдиҳанда) ва раҳмате аз сӯйи Парвардигори меҳрубон:

¹⁵³ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ҳамазамон пайи такмили адёни гузашта ва роҳнамоии мардум ба сӯи саодати ду ҷаҳонӣ:

¹⁵⁴ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

Яъне, “Ба дурустӣ, нафистодем туро, магар бар оммаи мардум, муҷдадиҳанда (муъминонро) ва бимдиҳанда (кофиронро) валекин бештари мардумон надонанд” (*мурод кофирон бошанд ба муқтазои ояти баъдӣ*).

Ин баргузидагони Худованд омаданд, то муносибати фард бо ҷомеа ва ҷомеа бо афродро танзим намоянд, дар баробари шинохти Офаридгор ва ибодати Ӯ.

Зеро диёнат дар баробари ақидаву бовар, яке аз раванд ва падидаҳои иҷтимоӣ буда, тамоми паҳлуҳои зиндагии башари дар бар мегирад

¹⁵³ Сураи “Анбиё”, ояти 107

¹⁵⁴ Сураи “Сабаъ”, ояти 28

Пас паёмбарон омаданд ва аз чониби Худованд (ч) фармонҳо ва дастуроте бинҳоданд дар тамоми шуун ва ҷанбаҳои зиндагии иҷтимоии башарият ва Офаридгор донад ончи ба суду зиёни махлуқоти ӯст.

Пас паёмбаронанд, ки иҷтимоӣ маданиро бунёд ниҳоданд, ба вижа паёмбари Ислом, Муҳаммад (с) дар ҳоли ҳаёти худ низоми “Мадинаи фозила” ҳамон “Шаҳри ормонӣ”-ро бунён гузошт, ки то охири зимомдории чаҳор халифаи аввали Ислом идома дошт, то ин ки роҳбарӣ ва давлатдорӣ дар Ислом ба аморат ва мулукият тағйири ҳол кард.

Низоми иҷтимоӣ дар дастуроти исломӣ бар асоси адолат ва баробарии афрод, ҳамчунин озодии фардӣ ва дастҷамъӣ бунён ёфта аст ва мо ба тафсили ин мавзӯ ҷойи дигар хоҳем пардохт.

Нагӯем, ки ҷомеасозон ва ислоҳкорони иҷтимоӣ ҳама аз аҳли диёнат ва бовар буданд ва аз нобоварон ва инкорمهварон касе ҷомеа ва давлати мутамаддин насохта.

Бале, буданд ва эшон тавассути ковишҳои ақлӣ ва таҷрибӣ ҷомеа ва давлати пешрафта ва мутараққӣ низ сохтанд. Дарёфти истидлолӣ ва қиёсии онҳо ба натоиҷи хубе низ расида буд, зеро, ақли башарӣ баъд аз имон неъматӣ дигарест аз Худованд, ки бединон ва камбоварон низ аз ин неъмат бархӯрдоранд.

Ин тойфа чун нек андеша бигмоштанд диданд, ки ин бозёфти ақлонии ишон бо раҳнамудҳои шаръ мутобиқ ва ҳамсӯ афтодааст ва чун сарпечӣ ва инод бо диёнат доштанд, ҳамаро аз ақли хеш диданд, на аз дастуроти иллоҳӣ, ки бар паёмбарон омада ва надонистанд ки:

Башар қонунгузориро нашоёд,
Ки қонуни башар бешар наояд.

Дар ҳама абъоди зиндагонӣ кор чунин буд ва ҳоло ҳам чунин аст.

Дар ҳоли ҳозир низ ин гурӯҳ аз мардумон ақли муҷарради бидуни бовар ва имон, ки маҳкум ба маҳдудият аз дарк ва шинохти воқеъиятастро бишносанд ва ақли якҷо бо бовар ва имон, ки ба ҷовидона пайвандхурдастро набишносанд.

Бадеҳист, ки мунтаҳои дониши онҳо дар сиёсат ва иҷтимоъ ҳамон баррасии зоҳирӣ, моддӣ ва табиӣ ҳаёти башарист, на ботин, маънавият ва руҳонияти ҷомеа, ки сабаби пайдорӣ ва устувории он бошад.

Мо натиҷаи ин шинохти дур аз мантиқ ва таносубро мебинем, ки ҷомеаи башарӣ рӯ ба ваҳшоният ва барбарият дошта “қонуни ҷангал” низоми зиндагонии иҷтимоӣ мегардад.

Ва агар аз сари инсоф бингарем, мебинем ки дар натиҷаи дур гаштан аз меъёрҳои маънавӣ-ахлоқӣ дар ҳоли ҳозир, таъбири табақотӣ, иҷтимоӣ, наҷодӣ ва ҳазорҳо дарҳамбарҳамии дигар домангири бештари аз ҷомеа ва кишварҳои ҷаҳон гашта мардумро сӯи партгоҳи нобудӣ меронад.

(Мутобиқи наҷуҳиши бархе аз ниҳодҳои ояндабинии ҷаҳонӣ, моликият ва дороиҳои дунёи кунунӣ дар ихтиёр ва зери султаи 20 %-и ҷаҳонхорон қарор дошта, 80%-и мардуми дигар мутаносибан дар ҳолати фақру нодорӣ ва садҳо фалокатҳои дигар ба сар мебаранд.

Абарқудратҳо, ниҳодҳои молии пасипардагии мофиёӣ, ҳатто бархе аз давлатҳои ба ном исломӣ, бо ҷашипушӣ ва бееътинойӣ ба қатлу куштор, парешониву дарбадариӣ мардумони беғуноҳ ва беғуштупаноҳ ва харобиву вайронии бархе аз кишварҳои мазлум ва манотиқи муайяни ҷаҳон, ба хотири дарёфти суд ва манофеъи номашруъи худ, болои

пахнои ин курраи хокӣ бо худ афту дарафт ва пархошу ситези дадманишонае доранд

Дороиҳо ва захираҳои болоӣ ва зерзаминӣ, ки ба ҳама ҷаҳониён тааллуқ доранд, аз сӯи ширкатҳо ва итиҳодияҳои молӣ ва санъатии фаромилӣ ва бо ҳамкориҳои бонкҳои судхор бо равиши ихтикор (монополӣ) барқосо ва ваҳшиёна берун оварда шуда, ва ба сурати бемарз ва фаромеъерӣ ба масраф мерасанд, ки ин амалкардҳои зишт ва ғайриинсонӣ заминро осмонро табоҳ, низоми мураттаби кайҳониро хароб ва бад-ин восита саёраи заминро ба партгоҳи нестӣ наздик месозанд.

Инсоният асир ва бандии сохтаҳои санъатӣ, электрунӣ ва мошинолотӣ худ ғаштааст...

Худованди ҳакиму доно ин харобкориҳои инсони ноогоҳ, ки натиҷа ва фарҷоми ранҷвару фалокатборе барои ҳуди инсон ва тамоми каёни ҳастӣ дар пай дорандро дар ояти зерин чӣ равшану ошкор баён фармуда:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ¹⁵⁵ -

“Ба сабаби корҳое, ки мардум анҷом додаанд, фасод (табоҳӣ) дар хушкӣ ва дарё ошкор шудааст, то (Худованд) ҷазои баъзе аз ончиро, ки анҷом додаанд, ба онон бичашонад, бошад, ки онон ба сӯи ҳақ боз гарданд.”

Дар идомаи мавзӯи мавриди назар меафзоям, банда таълимоти шаръро бо пайравӣ аз Қуръону суннат ва ҳамкориҳои ақл ва таҷриба дар намунаи мактаб ва таълимоти фикҳии Имом Абӯҳанифа (рах) дар масоили ақидатӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва ахлоқӣ соли 2009 дар ҳаҷми 16 саҳифа дар рӯзномае бо номи “Озодагон” ба нашр расонидам (бо шарҳу тафсил ва

далоили муҳкаму устувор). Азизе агар майл ва хоҳиши истифодаро дорад, некӯбод ва шодбошаш мегӯям!

Меъёри муносибот ва муомалоти иҷтимоиро дар бархӯрди ҷомеа ва афрод шариати ислом рӯи ду асли муҳим пойягузорӣ намуда аст, ки яке мақом ва манзалати инсонист.

Бо пайравӣ аз ин асл афрод ва ҷомеаи мусулмонон бо ғайри мусулмонон муомила ва муносибати худро ба роҳ мемонанд ва ҳамчун инсон байни ҳамдигар дар тавозуни мутақобила, бархӯрди нек ва иртиботи хуб барқарор месозанд.

Чунки, инсон беҳтарин офаридашудаи Худованд буда, дорои каромат ва шарофат мебошад ва ҳама махлуқот мазҳари вучудии вилояти таквинии Парвардгори бузург ва абарарҷманданд, ки он ҷо шинохту имтинони (минатпазирӣ) рубубият бошад, на таклифи бандагиву убудият.

Бо далолати ин ояти шарифа:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا¹⁵⁶

Яъне, “Ва ба ростӣ мо фарзандони Одамро гиромӣ доштем ва онҳоро дар хушкӣ ва дарё (бар савориҳо) бар ниҳодем ва аз анвои (рӯзиҳои) покиза ба онҳо рӯзӣ додем ва онҳоро бар бисёре аз мавҷудоте, ки офаридаем (чунон ки бояд) бартарӣ бахшидаем.”

Ва боз Худованди абардоно ва абартавоно дар оятҳои 18-19-и сураи “Исро” ҳамчун нишона ва намунаи вилояти таквинии худ, аз ин ду гурӯҳ яъне, аҳли бовар ва нобоварон ёдовар мешавад ва дар ояти 20-и ҳамин сураи муборака аз

ҳолати кавнӣ ва ҳамсӯиву ҳамсонии ниёзҳо ва хостаҳои иҷтимоӣ онҳо дар нашъаи дунявӣ хабар медиҳад:

كُلًّا نُّمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۖ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا¹⁵⁷

“Ҳар яке аз инон ва ононро (ҳар ду гурӯҳ) аз атои (бахшиш) Паовардгорат кумак (бахра) медиҳем ва бахшиши Парвардгорат (ҳар гиз) аз касе боз дошта нашудааст.”

Яъне, муъмин ва кофир ҳама аз бахшоиш ва неъматҳои дунявӣ баҳрааманд мешаванд.

Дигар дар сураи “Ҳучурот”:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ¹⁵⁸

Яъне, “Эй мардум, ба дурустӣ мо офаридем шуморо аз мард ва зане ва гардонидем шуморо халқиятҳо ва қабилаҳо, то ин ки шиносӣ ва иртибот дошта бошед байни ҳам, ҳамона некӯтарини шумо назди Худованд парҳезгортари шумост. Ба ростӣ, ки Худованд доно ва огоҳ аст”.

Ин оёт ва боз даҳҳо оёти дигар далолати равшан доранд ва дастур бошанд мар иртибототи ҳасанаро миёни афрод ва иҷтимои бани башар.

Инчунин биъсати Паёмбари акрам (с) барои ҳамаи мардумон буда, ҳамчун раҳмат:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ¹⁵⁹ яъне, «Ва нафистодем туро, магар раҳмате барои ҷаҳониён»

Ва боз ба ин ояти карима таваҷҷуҳ намоед:

¹⁵⁷ Сураи “Исро”, ояти -20

¹⁵⁸ Сураи “Ҳучурот”, ояти - 13

¹⁵⁹ Сураи “Анбиё”, ояти - 107

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ¹⁶⁰

Яъне, “Худованд шуморо (аз некӣ кардан ва риъояти адолат) нисбат ба касоне, ки дар (амри) дин бо шумо начангидаанд ва шуморо аз диёратон берун накардаанд, боз намедорад, бегумон Худованд адолатпешагонро дӯст дорад.”

Рафтори хубу писандидаи Паёмбари бузургвор (с) дар ҳоли зиндагонии хеш бо ғайри мусалмонон, намунаи зебое аз камоли инсонӣ ва “усваи ҳасана” барои мусалмонон бошад.

Дар китбҳои фикҳӣ меъёри шаръиӣ муносибат бо ғайри мусалмонон дар абъоди гуногун аз қабилӣ иҷтимоӣ, муомилот, сиёсат, ахлоқ, ҳудуд, мусолаҳа ва ғайри инҳо мудавван гаштааст. *(Муроҷаат шавад!)*

Асли дувум, ки масдари он вилояти ташриъӣ Офаридгор мебошад, ки он ҷо дастуру суфориш аз ҷониби Худованд ва пазруфтан ё напазруфтан, яъне ихтиёр аз ҷониби банда ҷой дорад, бо далолати ин оёт ва дигар нусуси қуръонӣ:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ¹⁶¹

“Эй мардум! Парвардигоратон, он зотеро, ки шумо ва касони пеш аз шуморо офарид, парастид, то парҳезгор гардед”.

Ҳамчунин:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ¹⁶²

160 Сураи “Мумтаҳина”, ояти - 8

161 Сураи “Бақара”, ояти 21

162 Сураи “Бақара”, ояти 257

Яъне, “Худованд ёвар ва (сарпарасти) касонест, ки имон оварданд. Онҳоро аз торикиҳо ба сӯи нур берун мебарад. Ва касоне, ки кофир шуданд, ёвар ва сарпарасти онҳо Тоғут, (Шайтон) аст ки ононро аз нур ба сӯи торикиҳо берун мебарад. Онҳо аҳли оташанд ва ҷовидон дар он хоҳанд монд.”

Мутобиқи ин асл, танзими муносибат рӯи диёнат сурат мегирад яъне, дар асоси ухуввати (бародарии) исломӣ :

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ¹⁶³

Яъне, “Яқинан муъминон бародаранд, пас миёни бародаронатон сулҳ (ва ошті) барқарор кунед ва аз Худо битарсед, бошад, ки шумо машмули раҳмат шавед”

Ва таовун (ҳамёри):

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ¹⁶⁴

“Дар роҳи некӯкорӣ ва паҳрезгорӣ бо ҳамдигар ҳамкорӣ кунед ва (ҳаргиз) дар роҳи гуноҳ ва таҷовуз ҳамкорӣ накунад ва аз Худо битарсед, бе гумон Худованд сахткайфар аст”, амалӣ мегардад.

Дар пайравӣ аз ин асл, шахси мусалмон ҳақ надорад аз мардум канора гирифта гурез аз ҷомеаро ихтиёр намояд.

Аз фармудаи Паёмбари бузургвор аст (с):¹⁶⁵ لارهبانية في

من شز شز في نار جهنم¹⁶⁶ - ғӯшагирӣ дар Ислом нест. Ҳамчунин фармуданд:

شز شز في نار جهنم¹⁶⁶

¹⁶³ Сураи “Ҳуҷурот”, ояти 10

¹⁶⁴ Сураи “Моида”, охири ояти 2

¹⁶⁵ لا رَهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ: قَالَ ابْنُ حَجَرٍ: لَمْ أَرَهُ بِهَذَا، لَكِنْ فِي حَدِيثِ سَعْدِ بْنِ

أَبِي وَقَّاصٍ لِلْبَيْهَقِيِّ: "إِنَّ اللَّهَ أَبَدَلَنَا بِالرَّهْبَانِيَّةِ الْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةَ - 614- (610)

«Касе аз ҷамоат канора бигирад, дар ҷаҳаннам гӯша хоҳад гирифт». Ва бад-ин мазмун ҳадисҳои фаровоне бошад.

Воқеияти низоми ҷомеаи башарӣ низ ин ҳақиқатро равшан месозад, ки инсон наметавонад берун аз гурӯҳ ва анбӯҳи мардумон зиндагонии маданӣ дошта бошад, вагарна, ба инсонии биёбонӣ ва ҷангалӣ табдил хоҳад ёфт. Зеро инсонҳо аз зодан то мурдан дар умури воқеие, ки байни ин ду ҳад аст ба ҳамдигар ниёз доранд. (*Мо ба тафсили ин воқиъият наменардозем*).

Ва боз бунёди ибодоти мафруза ва фазоили аъмол (корҳои некӯ) бар ҷамоат ва иҷтимоъ аст, мисли намози ҷумъа ва ҷамоъоту идайн, иҷтимои мардум дар рамазон, адои закот, иҷтимои бузурги ҷаҳонии ҳаҷ ва амсоли онҳо аз таъовун ва дигар корҳои нек.

166 عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا، فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ

Яъне, Абузар(раз) аз Расули Худо ривоят кардааст, ки фармуд: «Ҳар ки аз ҷамоат(ба андозаи) як ваҷаб канора гирад, пас дуруст ин ки ҳалқаи Исломо аз гардани худ берун кардааст». ["Китоби «Ас-сунану-л-кубро»-и Байҳақӣ, ҳадиси 5968, китоби «Алмуснад»-и Аҳмад ибни Ҳанбал, ҳадиси 676, китоби «Ас-сунан»-и Абудовуд ҳадиси 1290 ва боз дар зиёда аз 80 муснад бо ривоёт ва алфози дигаргуна омадааст, ки мо бархе аз онҳоро дар саҳифаҳои гузашта, овардем.]

(Сазовор ёддошт ин аст, ки ин ҳама сарзанишу нақӯҳиширо мӯҳтаво дурӣ гузидан аз ақоиду бовар ва ахлоқу дастуроти шаръии мусулмонон бошад, на канора гузидану гӯша гирифтани аз шарорату бади ашхосу абдону ноҷинсонунобихрадон, ки дар ҷой ва гоҳи худ хубу нақӯ, балки заруриву ногузир бошад ва дар тақобулу рӯёруии аҳодиси ёдшуда ба дигар фармудаҳои Паёмбари арҷманд тавачҷӯҳ намуда ояд!)
М.Н.

Дар аҳодиси Паёмбари акрам (с) меҳонем, ки фармуданд:
¹⁶⁷ لَا يُوْمَنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يَحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يَحِبُّ لِنَفْسِهِ яъне, «Имон (комил) наёварда яке аз шумо, то даме, ки дӯст дорад барои бародараш он чизеро, ки дӯст дорад мар хешро». Ин намуна аз садҳо ҳадиси дигар аст дар ин боб, андаке аз бисёр ва муште аз анбор мар ононро, ки бишнаванд ва бипазиранд.

Шариатро чое таъриф кардаанд бад-ин гуна:

الشَّرِيعَةُ اعْطَاءُ كُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ яъне, «Шариат расонидани ҳақ ба ҳақдор аст». Бо муқтазои ин ояти карима:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا، وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ، إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ، إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا¹⁶⁸

Тарҷума: “Бе гумон Худованд ба шумо фармон медиҳад, ки амонатҳоро ба соҳибонашон баргардонед. Ва ҳангоме ки миёни мардум доварӣ мекунад, ба адолат доварӣ кунед, ҳамоно некӯ чизест, ки Худованд шуморо ба он андарз медиҳад, бе гумон Худованд шунавои биност.”

Ва боз чое гуфтанд:... الْعَدْلُ اعْطَاءُ كُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ, ки ин ду иборат бо ҳам бархӯрд надоранд, зеро шариъат фарогири адолат низ бошад, ҳамчунон, ки ояти дар боло овардашуда бар ин гуфта далолати равшане дорад.

Дар ин нигоштаи андак агар андешаи жарф бигморӣ, ба дарки он чи аз заруриёти иҷтимоӣ гуфтем, бирасӣ.

Вассалом!

¹⁶⁷ Дар “Саҳиҳ” – и Бухорӣ, саҳифаи 7, ҳадиси 12-13, дар “Саҳеҳ”-и Муслим ва дигар муснадот низ омадааст.

¹⁶⁸ Сураи “Анниси”, ояти 58

САРВАРӢ ВА РОҲБАРӢ

Роҳбарӣ, сиёсат ва давлатдорӣ яке аз заруриятҳо ва вачибаи муҳими иҷтимоӣ дар диёни Ислом ба шумор омада, низоми иҷтимоӣ, адои аркон ва вочиботи шаръӣ бидуни ин асли муҳим наметавонанд бо камол ва пуррагӣ ба сомон расанд.

Мо ба тафсили ҷузъиёти ин мавзӯ намепардозем, чунки ин ҳақиқат равшан аст ва Ислом дар давоми беш аз ҳазор сол давлат ва ҳукумат дар шакли фаромарзӣ ва импиротурӣ ва баъдан ба наҳваи мулуку-т-тавоифӣ дошт ва ҳоло низ бо ном ҳукумат ва давлатҳои исломӣ вуҷуд доранд.

Ҳаргиз таърифи маснуъии “Ҷудоии дин аз давлат” бо ҳақиқат ва табиати диёни Ислом созгор набуд ва набошад.

Ҳаким Фирдавсӣ дар китоби “Шоҳнома” дар ин боб фармуданд:

Чунон дину давлат ба ҳам андаранд,
Ту гӯӣ ду дурре зи як гавҳаранд.
На бе дин бувад шаҳриёрӣ ба ҷой,
На бе тахти шоҳӣ бувад дин ба пой.

Ва банда низ гуфтам:

Дину давлат тавъаманд андар вуҷуд,
Ҳар яке бар қуввати дигар фузуд.

Тафовути ҷавҳарии давлатдорӣ Ислом аз дигар низомҳо инаст, ки сиёсат ва фармонравӣ дар диёнат ва шариати Ислом бо пайравӣ аз фармоишот, дастурот ва роҳбурдҳои шаръӣ сурат мегирад.

Ба истилоҳи дигар дар диёни Ислом сиёсат пайрави шариъат бошад, на ин ки шариъати муъаяду мондагор, пайрави сиёсати тағирёбандаву нопойдор, (ба вижа дар ин

ҳангом), вагарна лозим мешавад мафҳуми сиёсатро бо ин бардошт ҷудо аз шариъат донем.

Бадхоҳони ойини наҷотбахши Ислом дар дарозии таърих то кунун, барои ба таҳриф кашидани ин диёнати осмонӣ дар барбари дигар дасисаҳояшон аз ин ду тарфанд бештар истифода мекунанд, яке боло гузоштани ақлоният аз эътиқодоту шаръиёт ва дигаре асос ва пойбаст нишон додан сиёсатро ба шариъат ва омӯзаҳои динӣ.

(Даврони Зиндагонии Паёмбар (с) ва чаҳор халифаи нахустин улгу ва намунаи ин ҳамгомӣ ва ҳамзистии дину давлат мебошад, ки мушкилоти кунунӣ он ҳангом пайдо набуд, зеро мизону меъёр дар умури шаръӣ - иҷтимоӣ ҳамон дидгоҳ ва дастуроту раҳнамудҳои равшани дин буд, ки бо сиёсатҳои нодуруст ва бартариятҳоҳои зиёновар олуида нагашта буд.

Ин ноҳамсӯӣ он гоҳ ба миён омад, ки ба сиёсату имомат ҷомаи қудусияту маъсумият пушонданд ва ин моҳият ва вазифаи иҷтимоиро аз заруриёти дин донистанд ва то пояи васоят ва ирсияти Паёмбар бурданд, даргириву ноҳамсӯии харобиовар аз он замон оғоз ёфт ва то кунун идома дорад ва яке аз боястгарҳои бадбахтии мусулмонон ҳамин бардошти нодуруст аз сиёсату раёсат буд ва ҳастанд, агар роҳи ҳал ва бозкушоӣ пайдо накунанд, ки мо инро бор-бор дар дигар навиштаҳои худ гуфтаем.!)

Акнун дунболи мавзӯи меравем, ки сиёсат ва давлатдорӣ дар Ислом буд.

(Назди хавориҷ ва муътазила ва пайравони онҳо бо номҳои гуногун дар замони ҳозир “Дору-л-ислом” вуҷуд надорад ва ҳама “Дору-л-ҳарб” бошад. Далелашон ин аст, ки имони аксари мардум тақлидист ва муқалид назди онон муъмин набошад. Дигар ин ки дар шаҳр ва билод аҳкоми Ислом

ҷорӣ нест ва ин далили дигарест назди ин гумроҳон дар кофир дониستاني мардум...)

**Дору-л-ислом аз дидгоҳи саҳеҳи
аҳли суннат ва ҷамоат.**

Ва аммо назди оммаи аҳли сунат ва ҷамоат “Дору-лислом” мавҷуд бошад, бо далел ва бурҳони фаровоне:

Яке ин ки Паёмбар (с) 13 сол дар Макка мардумро ба имон ва тавҳид меҳонд, на ба ташриъ ва иҷрои аҳком.

Пас онон ки дар ибтидои даъвати Паёмбар (с) имон оварданд ва аз дунё гузаштанд ва баъди гузашти замоне шароӣ ва аҳком устувор гашт, магар муъмин ва мусалмон набуданд?!

Ва низ шарт дар сӣҳати имон ва Ислом эътиқод доштан ба вучуби шароӣ ва иҷрои аҳком ва ҳудуд аст ҳама ба амри ба маъруф ва наҳӣ аз мункар, на пайдор намудан ва гузаронидан онҳо, чунки ин амр бар зиммаи ҳукум ва зиммодорон ва аз масъулияти эшон бошад, на тӯдаи мардум.

Бо ин далел, ки агар шахсе дар ҳоле ки ба вучуби аҳкоми шариъат имон дорад, вале ин аҳком ва дастурот дар сарзамини ӯ ҷорӣ набошанд ва дар ин ҳол бимирад, бо иттифоқи орои ҷумҳури аҳли суннат ва ҷамоат муъмин ва мусалмон мурда бошад. Зеро усул ва шаъоии дини Ислом боқист (ҳамачун намоз, рӯза, ҳаҷ ва барпо доштани идайн, ҷумъа ва ҷамоот ва ғайра), ҳарчанд ба сабаби ҷорӣ набудани аҳком ва ҳудуд дар авсофи ин усул ҳалал ворид гашта аст.

Агар ба андеша ва фикри ботили ин тоифаҳо ва гурӯҳҳои гумроҳ ва нодон субути ҳалал дар авсоф сабаби заволи Ислом бошад, чаро субут ва пайдории усули дин субуту пайдории Ислом ва исботи мусулмонӣ набошад?!

Пас чун Ислом собит бувад, чомеа чомеаи мусулмонӣ ва дор (қаламрав) дори Ислом бувад.

Афсӯс ва дарег ин ки, бештари ба ном доноёни дин ва мазҳаб таҳқиқот, истинботот ва фатовии бе ҳамто ва мудаббирои Имоми Аъзам Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алаҳйро дар пайравӣ аз Қуръон, суннат ва иҷмоъ дар масоили иҷтимоӣ ва сиёсӣ нашнохтанд ва надонистанд, чӣ расад ба ин фирқа ва тоифаҳои гумроҳ ва мутаасиб, то ҷаҳони Ислом ба ин ҳарачу марач ва вайронию ҳайронӣ гирифтор намеомад.

Золика тақдирул азизил ҳаким - Инчунин хоста Худованди ҳаким.

Дигар далели бовармандони мазоҳибе ҳамчун муътазила, хавориҷ ва пайравони онҳо дар асри кунунӣ, дар набудани “Дору-л-ислом” ба заъми ботил ва фикри фосидашон набудани «халифаи барҳақ» ва кофир будани аксарияти «мусулмонон»-и ҷаҳон аст, чунки, бештари аз мардумон муртакиби гуноҳони кабираанд ва муртакиби кабира (гуноҳи бузургкунанда) назди хавориҷ ва пайравони онҳо кофир ва назди муътазилиён аз доираи Ислом берун аст, агарчи дар маҳдудаи куфр дохил набошад, ки ин бовари табоҳи эшон муҳолиф ва зидди қуръону суннат ва муғоир бо усули ақидатии дини мубини Ислом аст.

Ба ин оёти қуръонӣ ва шарҳу тафсири онҳо таваҷҷуҳи хосе бинмояд!:

وَفَعَلْتَ فَعَلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۝ قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ

الضَّالِّينَ

Яъне, (Фиръавн) гуфт: “Он коратро, (куштани қибтӣ) ки (набояст анҷом медодӣ) анҷом додӣ ва ту аз (кофирони) носипосонӣ.

¹⁶⁹ Сураи “Шуъаро”, оятҳои 19 ва 20

(Мӯсо) гуфт: Он корро онгоҳ анҷом додам, ки аз беҳабарон (золлин) будам”.

Дар ин оятҳо Худованди ҳакиму доно бо вучуди анҷом додани амали қатл аз ҷониби Мӯсо бо ҳикоят аз Мӯсо (а) ўро кофир намедонад, вале ин Фиръавн аст, ки бо назардошти ин амал Мӯсоро (а)- ро кофир меномад.

(“Ибрат ба умуми лафзи қуръон аст, на ба хусуси сабаб”).
Ин қоъида ва дастури муқарараро аз ёд набояд бурд.

Пас нек биандешед, чи касоне дар ақидаи Фиръавнанд ва киҳо пайрави ростини бовари поки Мӯсо ва соири паёмбарони Худо?!

(Аз ин аст, ки дар ақидаи саҳеҳи аҳли суннат, паёмбаронро аз гуноҳони сағира ва кабираи қасдӣ ва амдӣ пок ва маъсум медонанд, магар иштибоҳе ё лағзише ва ё саҳве, якҷо бо ҳикмати болиғаву расое).

Бо пайравӣ аз ин усулиёт аст, ки мо мегӯем: Он касе, ки гуноҳи бузург (кабира) кунад муъмин аст, вале бо сифати гуноҳкор ва табаҳкор ва чун тавба кунад умед аст ин ки Худо бибахшад, бо садҳо далоили (рахнамудҳо) нақлӣ ва ақлии дигар.

Нахуст ин ки Худованди ҳаким дар Қуръони карим, куфр ва ширкро бо овардани номҳои онҳо ва анвои гуноҳонро бо номҳояшон зикр карда аст, ки ин далели равшан дар исботи тафовут ва фарқият миёни ин ду моҳият аст:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّنْ تَقْبَلَ تَوْبَتَهُمْ وَأُولَٰئِكَ

هُمْ الضَّالُّونَ¹⁷⁰

Яъне, “Ҳамоно касоне ки пас аз имони худ кофир шуданд, пас бар куфри (худ) афзуданд, ҳаргиз тавбаи онон пазируфта нахоҳад шуд ва ононанд, ки худ гумроҳонанд”.

Яъне, тавбаи куфр таҷдид (тоза намудан)-и имон аст, на он тавбае ки дар гуноҳони дигар сабаби ризои Худованд ва омӯрзиши он нофармониҳо бошад.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا¹⁷¹

Яъне, “Ба дурустӣ, Худованд ин ки ба ӯ ширк оварда шавад, намебахшад ва ғайр аз онро барои ҳар касе бихоҳад, мебахшад ва ҳар кас, ки ба Худо ширк варзад яқинан гуноҳи бузурге бар бофта аст.

Яъне ширк ва анвоъи он дигар бошад ва “модун“-и он дигар ва ҳарду ин моҳиятҳоро ҳукми дигар ва тавбаи дигаргуна бошад.

Аз ин баёни қуръонӣ равшан гашт, ин ки ҳар гуноҳе ширк набошад, дар ҳоле ки ҳар ширке гуноҳ аст, пас фарқият ва ҷудой маълум гашт.

Дар маъно ва муҳтавои ин ду ояти карима, ки барои намуна овардем, андешаи жарф агар бигморӣ, ба дурустии он чи гуфтем бирасӣ ва дар муқоиса бо ин ду ояти баъдӣ низ:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ¹⁷²

Яъне, “Дастии марди дузд ва зани дузд ба сазои амале, ки муртакиб шудаанд ба унвони як уқубате аз ҷониби Худо, қатъи кунед ва Худованд нерӯманду ҳақим аст”.

¹⁷¹ Сураи “Нисо”, ояти 48

¹⁷² Сураи “Моида”, ояти 38

Агар чурми сиркат (дуздӣ) яке аз гуноҳони ғайри сағира, ки дар шариат бо муктазои ояти ёдшуда ба он ҳад ва кайфар муайян шуда аст, куфр будӣ, Худованди ҳаким баъд аз таъйини ҳадди сиркат, аз сифати имонӣ ва иътиқоди онҳо низ ёд овардӣ ва изҳори ваъид кардӣ, ҳамчунон, ки аз куфр ва ширк.

Дигар ин, ки ҳудуд ва аҳкоми шаръӣ бар муъмин татбиқ гардад на бар кофир (дар кишварҳои мусулмонӣ дар иҷрои аҳкоми шаръӣ ва иҷтимоӣ ғайри мусулмони зуммӣ (зимабардор) бо мусулмон баробар бошад ва аҳкоми ин қазия дар китобҳои фикҳӣ бо шарҳу тафсил ва бурҳону ҳуҷҷат омадааст).

Дар робита ба мавзуи мавриди назар ба оёти зерин таваҷҷуҳ намоед!:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا¹⁷³

Яъне, “Қуз ин нест, ки (пазириш)-и тавба аз сӯи Худо барои касонест, ки аз рӯи ҷаҳолат ва нодонӣ кори баде анҷом медиҳанд. Сипас ба зудӣ тавба мекунанд, инонанд, ки Худо тавбаашонро мепазирад ва Худованд доно ва ҳаким аст”.

Бояд донист, қабули тавбаи мазкура дар ин ояти қарима фарогири анвои гуноҳони сағира ва қабираи феълӣ (يَعْمَلُونَ) бошад, ки дар ин оят лафзи “ассуъ” иборат аз онҳост, на куфр ва иртидод, пас бояд ин ҷо андеша бигморем!

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفُرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا¹⁷⁴

Яъне, “Агар аз гуноҳони бузурге, ки аз он наҳй шудаед дури чуйед, гуноҳони дигар (аз Рамазон то Рамазон, ё аз ҷумъа то ҷумъа, ё аз намози мафруза то намози мафруза...) -и шуморо аз шумо мезудоем ва шуморо дар ҷойгоҳи хубе (биҳишт) ворид месозем”.

Оммаи муфассирин “кабоир”-ро бо истинод (такия) ба аҳодиси саҳиҳа ин гуна муайян намуданд, ки мо якеро намуна биёварем:

قال على (رض) (الكبائر): الإِشْرَاقُ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَقَذْفُ

لِمُحَصَّنَةٍ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَأَكْلُ الرِّبَا وَالْفِرَارُ يَوْمَ الزَّحْفِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ.¹⁷⁵

Али (раз) фармуданд: “Гуноҳони бузург;

Шарик қоил будан ба Худованд, куштани шахси бегуноҳ, бухтон задан ба зани пок, хурдани моли یتим, судхури, гурехтан аз майдони ҷиход ва бар гаштан аз ҳичрат (ба хотири дунё) аст”.

¹⁷⁴ Сураи “Нисо”, ояти 31

¹⁷⁵ ثُمَّ إِنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْكِبَائِرُ؟ فَقَالَ: " هِيَ تِسْعٌ: الشَّرْكُ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ بِغَيْرِ حَقٍّ، وَفِرَارٌ يَوْمَ الزَّحْفِ، أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَقَذْفُ الْمُحَصَّنَةِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ الْمُسْلِمَيْنِ، وَاسْتِحْلَالُ الْبَيْتِ الْحَرَامِ قِبَلَتِكُمْ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتٍ
[“Ал-мустадрак њала-с-саҳиҳайн”, китоби “ Ат-тавба ва-л-иноба”, ҷ.4, с.208]

Ин ҳадис бо аснод ва ривоёти дигаргуна аз асҳоби Расулуллоҳ, дар тамоми сунани шаиғона ва дигар китобҳо дар мавзӯоти гуногун бо исноди саҳиҳ ва ҳасан омадааст, аз ҷумла; [“Шарҳи усули аҳли суннат”, “Ал-имон”-и ибни Мунда, “Шуъбу-л-имон”-и Байҳақӣ, “Фатҳул-борӣ”, “Фатҳу-л-қадир”-и Камол ибни Хумом, “Ал-биноя шарҳул-ҳидоя” “Ҷомиъу-с-сағир” ва. ва. ва.../ М.Н.

Ва дар бархе аз аҳодис бар ин ҳафт афзуда шудааст ҳамчун; дурӯғ, (ба вижа шаҳодати зур (гувоҳии дурӯғ) дуздӣ ва монанди инҳо.

Ва “сайиот”-ро дар ин оят ба гуноҳони дигар (сағира) ташреҳ карданд, пас равшан гашт, ин ки дар истилоҳот ва дастуроти шаръ, куфру инкор ва ширку илҳод дигаргуна бошанд ва гуноҳони ғайри инҳо дигар ва бо аҳкоми дигаргуна, ҳарчанд исми гуноҳ сағира бошад ё кабира фарогири ҳамаи онҳост.

Бархе аз муҳақиқон, ҳамчун Мухаммад ибни Иброҳим ибни Яъқуб, машҳур ба Абубакри Килободӣ ал-Бухорӣ, дар китоби муътабари худ Китобу-т-таъаруф” мурод аз “кабоир” дар ин оят анвоъи ширк ва куфрро медонанд, бо далолати лафзи ҷамъ ва “сайиот” гуноҳони сағира ва кабираро, агар чунин бошад мавзуъ равшантар мегардад.

Асли масъала ин аст, ки назди мо имон тасдиқи ба қалб ва иқрори ба забон ва аз хасоис ва амалкардҳои ботин аст, ки ин ҳадиси шариф яқинан ба ин гуфта далолат дорад, ки Бухорӣ (р) ва Муслим (р) ривоят бинмудаанд:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " سَأَلَ النَّبِيَّ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: حَجٌّ مَبْرُورٌ"¹⁷⁶

Ба тариқи иттисол аз ровиёни мазкур аз Абухурайра (раз) ривоят аст, ки аз Расулуллоҳ пурсида шуд:

“Қадам амалҳо беҳтаранд?!”

¹⁷⁶ “Саҳеҳ”-и Бухорӣ, саҳифаи 436, ҳадиси 1428 - 1519 ва дар дигар муснадот низ ба сикхат расидааст.

Гуфт: “Имони ба Худо ва фиристодаи ӯ”

Пурсида шуд, пасон чи коре?!

Гуфт: “Қиҳод дар роҳи Худо”

Пурсида шуд: баъд аз он чӣ коре?!

Гуфт: “Ҳақи мақбул (пазруфташуда)

Аз ин ҳадиси саҳиҳ ин нукта низ равшан мегардад, ки имон ва аъмоли солиҳа ду моҳият ва арзиши дигаргуна бошанд, ки мо инро таъкидан дар ин рисола такрор бинмудем.

Яъне пазириши ибодот ва кирдору рафтори нақў назди Худованд пас аз имону бовар бошад ва вожаи ^{سُبْحَانَكَ} -сипас низ дар ин ҳадиси шариф мутобиқ ба қавоид ва дастуроти забони араб, ифодаи тартиб ва тароҳӣ (*бо даранг ва паи ҳам омадан*) менамояд, ки далолат бар паи ҳам ва паси ҳам омадан ва бо дарангу бозпас будани ин бартариятҳо дорад ва ин нишони равшани на аз як чинс, балки дигаргуна ва аз ҳамдигар ҷудо будани ин моҳиятҳо мебошад.

Бо ин тақрир имон арзиш, бовар, маърифат бошад ва инҳо ҳама аз амалҳои ботин бошанд ва Ислом- изҳор ва ошкор бинмудани ин бовару тасдиқ дар хориҷ, бо пиёда намудан ва корбасти аҳком ва ибодоти машруъа, ки ин дуру бо ҳам дин номиданд.

Аз ин рӯ мо дар ақидаи саҳеҳ ва дурусти ҳанафия, амалҳои некӯ ва ибодотро рукни имон надонида, балки аз лавозим ва фароянди имон медонем.

Ва боз нуктаи пӯшида ва нозуке ин ҳангом ба банда равшан гашт, ин ки дар “барзахи аввал” яъне қабр, аз имону бовар пурсанд ва дар саҳрои растохез аз аъмолу кирдори ниҳону ошкор.

Хушхабарӣ ин ки, агар аз пурсиши гур растӣ, ки ақидаву бовараст, умед аст, ки аз банду гирифтории маҳшар низ барҷастӣ, ки пурсиш аз аъмол ва кирдор аст!

Пас дар фарқияту ҷудоии ин ду моҳият дар така бо ин ҳама гувоҳу бурҳон, ки гуфтем, андешаи жарф ва расо ба кор аст.

*(Ва аммо назди аҳли ҳадис ва ҳанобила амал аз имон бошад ва имон назди эшон камӣ ва афзунӣ назирад, бо далилҳое ки ироъа медоранд ва Абулҳасани Ашъарӣ низ бар ин бовар аст.*¹⁷⁷

177 Миёни ду мактаби каломии аҳли суннат яъне Ашъария ва Мотуридия низ ихтилоф ва ноҳамсӯӣ дар бархе эътиқодиёт ва аҳком вуҷуд дорад, ки муҳақиқин он ноҳамгуниҳоро то 12 ё бештару камтаре баршумурданд, ки муҳимтари нашон аз ин дастаанд;

1. Мотуридӣ мегуяд, сухани Худованд шунида намешавад, магар шунида мешавад он чизеро, ки иборат аз каломи Ё таъолост.

Ашъарӣ шунидани каломи Худовандро мустақиман раво медонад, ки ин ҳамоно сифоти Худоро айни зот доништан аст.

2. Мотуридӣ дар нубувват мард буданро шарт медонад, Ашъарӣ шарт намедонад.

3. Мотуридӣ халқи (офариниш) афъоли бандагонро аз Худованд ва таъсир дар сифати онҳоро аз касби банда медонад.

4. Мотуридӣ таклифи мо ло ютоқро (хондан ба он чизе, ки инсон тавони бардошти онро надорад), раво намедонад, бар хилофи Ашъарӣ.

5. Мотуридӣ дар афъоли Бори таъоло ҳикматро исбот мекунад, Ашъарӣ на.

6. Мотуридӣ ҳусн ва қубҳро (зиштӣ ва нақӯӣ) бо вуҷуди шаръӣ доништан ақлӣ низ медонад, Ашъарӣ шаръӣ медонаду бас.

7. Имони муқаллид назди Мотуридӣ қабул аст ва наздӣ Ашъарӣ пазруфта намешавад.

8. Мотуридӣ дидори Худовандро дар бихишт шаръан исбот мекунад ва ақро дар дарки он нотавон медонад, вале Ашъарӣ ин дидорро ақлан низ раво медонад.

Абулҳасани Ашъарӣ (с.260-324х. Дар оғоз аз шогирдони Абуалии Ҷуббӣ яке аз пешвоёни муътазилаи Басра буд, баъдан аз ӯ безорӣ бинмуд ва дар сафи шогирдони Абу Муҳаммад Абдуллоҳ ибни Саъид ибни Килоб Ал-қаттонӣ Басрӣ ки яке аз сариносои мутақаллимани даврони Аббосиҳо буд, пайваст...)

9. Ӯ бар ин бовараст, ки; Сифоти зотии Худованд қадим ва сифоти феълии Ӯ таъоло ҳодисанд.

10. Ашъарӣ мегуяд, Худованд пеш аз офариниши махлуқот холиқ набуд ва тамоми авсофи Худовандро пеш аз пайдо намудани мутаалиқоташон (пайвастаҳо) дар ҷаҳони ҳастӣ, инчунин медонад.

11. Имон назди Ашъарӣ қавлу амаласт, ки кам ва зиёда мегардад.

12. Ашъарӣ дар китобаш бо номи “Ал-ибонту фӣ усулид-диёнати” мегуяд: “Аттаквину вал муккавину воҳидун” Яъне, пайдоиш ва пайдокунанда якеанд, ки инчунин бовар сифоти Бори таолоро ғайни зот доништан аст.

Ва бовари ноҳамсӯ (муҳолиф) бо ин фармудаҳои Ашъарӣ мазҳаби Мотуридӣ ва пайравонаш мебошанд.

(Мотуридӣ, Муҳаммад ибни Муҳаммад ибни Маҳмуд Абумансури Мотуридӣ дар деҳа бо номи Мотурид дар наздикии Самарқанд ба дунё омадааст. Соли таввалудаи тақрибан 248-х буда, соли 333 ҳиҷрӣ зиндагиро падруд гуфтааст.

Назди бузургон ва устодони фарзона ва фахрехта дар мазҳаби ҳанафӣ монанди; Наср ибни Яҳёи Балхӣ, Абунасири Аъз, Абубакр Аҳмади Ҷузҷонӣ ва ибни Сулаймони Ҷузҷонӣ... донишҳои зарӯриро фаро гирифтааст.

Шухрати ӯ ҳангоми зинда буданиаш то маркази хилофат расида буд ва дар масоили душвори шаръӣ-ақидатӣ мустақиман аз ӯ назархоҳӣ менамуданд.

*Аз баландии пояи фазлу камолоти илмияш дар ҳоли ҳаёт
ӯро бо унвон ва алқоби таширифотӣ ва таъзимотӣ аз қабили,
“Имомулаимма”, “Имому аҳли с-с-уннаҳ”, “Баламулҳудо”...
меҳонданд.*

Як идда аз шогирдони машҳури Мотуридӣ (р) инҳоянд;

*Умар ибни Мухаммади Насафӣ, Абумухаммад Абдулкарими
Баздавӣ, Наҷмиддин Умари Насафӣ, Камол ибни Ҳумом,
Мухаммад ибни Абдулвоҳид Алқохирӣ Алҳанафӣ, муаллифи
китоби “Фатҳул-қадир”, шарҳи “Ҳидоя”, Абулқосим ҳакими
Самарқандӣ, Абуабдурраҳмон ибни Абилайси Бухорӣ,
Абулҳасан Алӣ ибни Саъиди Истағфанӣ, Мулло Алиқорӣ
Ҳиравии Маккӣ, муаллифи аз ҷумла “Мирқот” шарҳи
“Мишкот”...ва боз садҳои дигар аз парваришёфтагони
мактаби ӯ, ки Худованд аз эшон хушнуд бод!*

*Ин шахсияти бузург дар шикаст ва аз миён рафтани
таълимот ва мактаби ақлони Муътазила, ва равишҳои
мунҳарифаи Ҷаҳамия, Мушаббиха, Хавориҷ ва Равофиз ба
хусус дар Мовроуннаҳр ва дар тамоми олами Ислом нақши
босазое дорад.*

*Дар рангорангӣ ва бурунҷаст аз дилтангӣ тарҷумаи
ҳикоятеро аз Абушукури Солимӣ, ки дар китобаш бо номи
”Аттамҳид”, саҳифаи 129-131 овардааст, бо равиши фишурда
бозгу менамоем, ки бо гуфторамон ин ҷо ҳамсӯй ва ҳамрангӣ
дорад.*

*Ӯ мегуяд дар сафаре ҳамроҳ бо ашъарие будам ва ӯ бо
истеҳзо бархе аз таълимот ва фармоишоти фикҳии Абу Ҳанифаро
накӯҳиш менамуд.*

Гуфтам боре назар дар иътиқодоту боварҳои худ бикун!

*Шумо бар ин боваред, ки Худованд пеш аз он ки мавҷудотро
биофарад, Офаранда, Рӯзидиҳанда ва Парастиишуда набуд ва
ҳоло ҳам Омурзанда, Подошдиҳанда ва Кайфардиҳанда набошад
(Чунки Қиёмат наомадааст) ва Паёмбар назди шумо имрӯз
Паёмбар набошад (зеро, ки аз ҷаҳон дар гузаштааст) ва пеш аз
ваҳй Паёмбар набуд ва имони муъмин (назди шумо) ба сабаби
гуноҳ коста гардад.*

Ва ақидаи фосиди фирқаи мурҷиа, ки “бо забони ҳафтод паёмбар нафрин карда шудаанд” инаст, ки: “амалҳои бад, ҳатто гуноҳи кабира бо доштани имон, зиён ва зарар надоранд, ҳамчунон ки амалҳои солеҳ ва некӯ бо доштани куфр суд надоранд”.

Пас миннати Худованд ба мо “уммати васат” афзун аст, ки дар эътиқодот ва аъмол миёни ифрот ва тафрит қарор дорем) М.Н.

Ва агар муътазила ва хавориҷ гӯянд (дар ин замон бо унвону алқоби дигар): Шумо дар ин оят чӣ гӯед ва чӣ тафсир оред?!

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ
وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا¹⁷⁸

Тарҷума: “Ва ҳар кас муъминеро аз рӯи амд (қасдан) ба қатл бирасонад, кайфараши дӯзах аст, ки дар он ҷовидона мемонад ва Худованд бар ӯ ғазаб мекунад ва ӯро аз раҳматаш дур месозад ва азоби бузурге барои ӯ омода сохта аст”.

Гӯем, ин оят бо ривоёти саҳиҳа ва бо иҷмои саҳоба ва тобиъин дар шаъни Мақис ибни Сабобаи Канонӣ (ва дар дигар ривоят Лайсӣ) нозил шудааст, ки ҳамроҳи бародараш Ҳашшом ибни Сабоба ба Ислом гаравиданд ва меҳостанд ба Мадина ҳичрат намоянд, дар наздикии қабилаи Бани Начор ин шахс бародарашро кушта ёфт. Назди Расулуллоҳ (с) рафт ва

Пас бубинед Худоеро парастииш мекунад, ки бо бовари шумо пештар маъбуд набуд, пасон маъбуд гашт ва пайравӣ аз Паёмбаре мекунад, ки қаблан паёмбар набуд, пасон Паёмбар гашт ва боз маъзул (сабукдуш) шуд ва имони муъмин (назди шумо) бо хандае кам гардад.. ва он мард сари андеша рафт. **М.Н.**

¹⁷⁸ **Сураи” Нисо”, ояти 93**

қиссаро гӯфт. Паёмбар (с) мактубе навишт ба Бани Начор, то қотилро агар пайдо кунанд дар қасос ба қатл расонанд ва агар пайдо нашуд дия бистонанд. Ва Мақис ҳамроҳи марде аз Бани Фаҳр бо дастури Паёмбар он ҷо рафт...

Қавм гуфтанд фармони Паёмбарро сару чашм қабул дорем, вале қотил номаълум аст ва надонем, ки кист. Пас сад шутур ба Мақис дия доданд.

Дар роҳ шайтон Мақисро васваса бинмуд бад-ин тариқ, ки “Шутурон моли ту гаштанд ҳамчун суд, акнун ин марди фаҳриро (ё начориро) дар хуни бародар бидуш, то аз қатли бародарат низ биёсой”.

Мақис он мардро бидушт ва кофиру муртад гашт бо ин гуфтааш дар шеъре, ¹⁷⁹“و كنت إلى الأوثان أول راجع”... Яъне, “ман нахустин баргаштагон ба сӯи бутон бошам” ва ба Макка баргашт...

Ин мард аз он зумра аст, ки Паёмбар (с) фармуда буд, дар фатҳи Макка, ҳар кучо биёбанд бидушанд, агарчӣ ба пардаҳои Каъба биёвезанд.

Саранҷом баъди фатҳи Макка ӯро марде аз қабилаи ҳудаш бо номи Тамила ибни Абдуллоҳ бидушт.

179 - قتلت به فهرا وحملت عقله،

سراة بني النجار أرباب فارع .

حللت به وتري وأدركت ثورتني،

و كنت إلى الأوثان أول راجع.

[تفسير "القرطبي" السورة "النساء" در شرح و تفسير آیه – 93]

Аз инаст, ки бо далолати ин наси қуръонӣ дар дузах ҷовидон бошад, ба сабаби куфру иртидоди қавлӣ ва феълӣ, на ҷурми қатл, ки гуноҳи кабира бошад.¹⁸⁰

Ҳарчанд ҷурми қатли амдӣ гуноҳи бузургест ва боз дар бобҳои оянда дар саҳту душвор будани кайфару подоши ин гуноҳи азим бо далилу бурҳон бипардозем, вале Худованди маннон дар чанд оёти қуръонӣ аз он низ бо тавба дар гузарад. Ҳамчун ояти:

¹⁸⁰ (Манобеъ аз тафосир; “Қуртубӣ”, “Табарӣ” “Бағавӣ”..., сураи “Нисоъ”, ояти -93).

Саҳобাগони киrom низ дар ҳукми кушандаи муъмин аз рӯи қасд дидгоҳҳои гуногн доранд, аз ҷумла, Абдуллоҳ ибни Аббос (раз) ўро кофир медонад бо далолати зоҳири оят ва аммо Абдуллоҳ ибни Умар (раз) тавбаи ўро мақбул медонад...

Дидгоҳи дурусти имомон ва бузургони дин ва иҷмоъи аҳли суннат нас аз таҳқиқу баррасиҳои дақиқ бо така ба оёти қуръонӣ, ки мо намунаҳое аз ин даста оёт дар матни китоб овардем ва аҳодиси дар ин боб ба сикат расида ва дар тақобули нусус, ва ақволи саҳобаи киrom, тавбаи ин қотилро аз ҷониби Худованд назруфта медонанд.

Аз аҳодис дар ин боб фаровон аст аз ҷумла қисаи куштани Усома ибни Зайд мардеро бо номи Мардос ибни Наҳик аз қабилаи Мурра ибни Авф, ки шаҳодатайн ба забон ронда буд (ба ривояти Калбӣ) ва сарзаниши Паёмбар (с) Зайдро ва нузули ин ояти карима дар ин ҳодиса:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۖ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۚ { النساء - 94 }

Ва боз ҳадиси он исроилӣ, ки 99 нафарро кушта буд, дар “Саҳеҳайн” мазкур аст ва дар ин мабҳас далилу ҳуҷҷатҳои дигар низ биёварем. М.Н.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ
فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا¹⁸¹

Яъне, “Ба дурустӣ, Худованд ин ки ба ӯ ширк (анбоз) оварда шавад, намеомурзад ва ғайр аз онро барои ҳар касе бихоҳад мебахшад ва ҳар кас, ки ба Худо ширк варзад яқинан гуноҳи бузурге бар бофта аст”.

Ва ояти дигар:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ¹⁸²

Тарҷума: Бигу, эй Паёмбар! (аз ҷониби ман):

“Эй бандагони ман, ки бар худ исроф (ситама) кардаед! Аз раҳмати Худо навамед нашлавед, ҳамоно Худованд ҳама гуноҳонро мебахшад, яқинан ӯ бисёр омурзандаи меҳрабон аст”.

Дар исботи он чи гуфтем, далел ва ҳуҷҷати фаровони нақлӣ ва ақлӣ бошад, ки бархе аз онҳоро дар боло овардем ва боз ин ояти қарима:

...إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ¹⁸³

Яъне, “Магар касоне, ки имон овардаанд ва қорҳои шоиста анҷом додаанд ва яқдигарро ба ҳақ суфориш намуда ва ҳамдигарро ба сабр дастур доданд”.

Дар ин ояти қуръонӣ ва оёти бад-ин маъно Худованди ҳақим амалҳои неқӯро баъди имон оварда, ҳикматаш ин ки, имон дигар бошад ва амал дигар.

¹⁸¹ Сураи “Нисо”, ояти 48

¹⁸² Сураи “Аззумар” ояти 53. Ин оят дар бораи Ваҳшӣ кушандаи Ҳамза (рз), амуи Паёмбар (с) фуруд омадааст.

¹⁸³ Сураи “Аср”, ояти 3

Ва аз дидгоҳи қавоъиди забони араб низ “маътуф” ғайри “маътуфун алайҳ” бошад, дар ҳоле ки “маътуф” сифат ё атфи баён ва ё бадали аз “маътуфун алайҳ” набошад, ҳамчунон дар ин оятҳо, ки атфи ҷумлаи феълӣ ба феълист бидуни иртибототи васфӣ ва бадалият.

Яъне, имон моҳияти алоҳида ва амалҳои солеҳа моҳиёти дигаргуна бошанд бад-ин маъно, ки корҳои шоиста баъд аз имон эътибор доранд.

Ва ин хитоби Бори таъоло, ки дар ояти поёнӣ овардем, ба муъминон аст, ки супориш ба тавба карданашон бинмуда, пас муъмин ба ҷуз аз гуноҳони хурду бузург, ки дар ин оят (سَيِّئَاتِكُمْ) омадааст, дигар аз чӣ бояд тавба намояд?! Чунки Худованд дар ин оят ин тавбакунандаро аз аҳли имон гуфта. Ҳамин!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ

^{184°} سَيِّئَاتِكُمْ - Эй касоне, ки имон овардед! Ба сӯи Худо тавба кунед, тавбаи холис, (сара) умед аст Парвардгоратон гуноҳонатонро аз шумо бизудояд.

Ин ҷо достоне бизанем, то мавзуъ равшантар гардад:

Дар масал имонро ҳамчун шоҳсутуне бидон, ки устуворӣ ва пойдорӣ бинои Ислом ба он бошад ва дар ин гузина ҳама устунҳо баробар бошанд, аз ин аст, ки муъминон дар асли имон бо ҳам яксонанд, зеро (муъманун бих - *он чи имон ба вай лозим аст*), камӣ ва афзунӣ напазирад.

Вале, бархе аз сутунҳо бошад, ки устувор, ороста ва пироста бо нақшу ниғори зарифу латиф ва ҳавову фазои гуворо, ки сутунро аз табоҳкунандаҳову музирот ва фар-

судану пусидан нигоҳ дорад, ки ин достони шахси муъмини некӯкор, амалҳои некӯ ва фазои маънавии ӯ бошад.

Ва бар хилофи ин, сутунҳое бошанд ноустувор, дурушту ноҳамвор ва бе ҳеҷ нақшу нигор ва ҳавову фазои носозгор, ки ин намуна аз сифати имони муъмини бадкори парешонрӯзгор бошад. Аз ин аст, ки муъминон дар сифоти имонӣ бо ҳам баробар набошанд.

Бо ибораи дигар имон ҷавҳар бошад ва амалҳои неку бад араз, пас имон, ки ҷавҳар аст ба зоти худ (бо худии худ) қоим ва побарҷо бошад ва амалҳо ки аразанд, бе он ҷавҳар ҳаргиз муътабар набуда, вучуди пойдор ва ҳақиқӣ низ надоранд.

Пас, қувват ва заъф аз сифоти ҷавҳар, яъне имон ва камию афзунӣ аз вижагиҳои араз, яъне, амал бошанд.

Аз ин рӯ дар ин китоб бор - бор гуфтем, ки имон бартар ва фаротар аз илм ва амал бошад.

Дигар гувоҳ аз бароҳини истидлолӣ ва мантиқӣ яке инаст ки, агар амалҳои нек имон будандӣ, пас аъмоли бад бояст куфр бошанд ва ин ҳамон мазҳаби хавориҷ ва дигар гурӯҳи пайрави онҳо бошад.

Ва аммо дар мазҳаби имоми Ҳанбал (раҳ) ва аҳли ҳадис амалро аз имон донанд, ки мо бор-бор ба ин ишорат доштем, валлоҳу аълам¹⁸⁵.

¹⁸⁵ *“Ва ба мазҳаби Аҳмади Ҳанбал ҳаркӣ як намоз амдан раҳо кунад, кофир шавад ва ба мазҳаби Шофиъӣ нашавад, (ва ба мазҳаби Имоми аъзам ва имом Молик низ) вале, ўро азобе кунанд, ки кофирро накунанд. Шофиъӣ Аҳмадро гуфт: “Чун яке тарки намоз кунад ва кофир шавад, чӣ кунад, то мусулмон шавад?!” Гуфт: “Намоз кунад.” Шофиъӣ Аҳмадро гуфт: “Намоз чун дуруст бувад аз кофир?!” Аҳмад хомӯш шуд.”*

[“Тазкирату-л-авлиё” “Зикри Имом Шофиъӣ раз.” с.194] М.Н.

→ Аҷиб аст, ки пешвоёни худхонда ва пайравони онҳо (хаворич) аксаран дастпарварда ва муздурони ғарб буда, дар ҳоли ҳозир бештаре аз онҳо бидуни зарурат дар кишварҳои ғайриисломӣ сукунат гузида, бо таҳрики душманони Ислом алайҳи мусалмонон ва ақоиди онҳо дасиса мечинанд ва тухми фитна мекоранд, ки мо натиҷаҳои асафбор ва харобкори ин амалкардҳои нобихрадона ва кутоҳандешонаи онҳоро дар кишварҳои мусулмонӣ мебинем, магар беҳабаранд аз ин ҳадиси Паёмбари ислом (с), ки фармуда?!

«انا برئ من كل مسلم يقيم بين اظهر المشركين»¹⁸⁶

Яъне, “Ман безорам аз ҳар мусалмоне, ки дар миёни мушрикони иқомат гузинад”.

Имом Байҳақӣ, Заҳабӣ, Ибни Ҳазм, Табаронӣ ва дигарон ин ҳадисро бо санадҳои дигар дар таълифоти худ овардаанд. Мурочаат шавад!

Магар кофирон ва мушрикони ин аср дар душманӣ бо мусалмонон беҳтар аз мушрикони Маккаанд!?

Дигар як намуна аз дахҳо аҳодиси набавӣ дар баёни мавзуи мавриди назар биёварем.

Расули акрам (с) меҳрубонӣ фармуданд:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ

لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا¹⁸⁷

Яъне, “Ба дурустӣ, ки Аллоҳ азза ва ҷалла, дасташро (дасти било кайфашро) бигустарад ба шаб аз барои ин, ки гунаҳкори рӯз тавба кунад ва бигустаронад дасташро (дасти бемонандашро) ба рӯз аз барои ин, ки гунаҳкори шаб тавба

¹⁸⁶ Ин ҳадис бо ривояти саҳеҳ дар “Ҷомеъ” – и Тирмизӣ с.620, ҳадиси 1528 ва дар “Сунан”-и Абудовуд с.721 ҳадиси 2645 ва дар дигар муснадот омадааст.

¹⁸⁷ Ба ривояти Абумӯсои Ашъарӣ дар «Саҳеҳ»-и Муслим с.17 ҳадиси 76 ва боз дар дигар маъхазҳо .

намояд, то замоне, ки офтоб аз ғурубгоҳи худ руй намояд (яъне қиёмат барпо шавад).

Аз муҳтавои ин ҳадиси шариф бар меояд, ин ки мурод аз “гунаҳкорони рӯз” ва “гунаҳкорони шаб” ҳамон муъминони фосиқ ва бадкор бошанд, на ибӯҳиёни нобовар ва бедиёнат, ки ҳукми қабули тавбаи онҳо дигар бошад ва ин яке аз намуна аз дахҳо аҳодис аст дар робита ба исботи он чӣ гуфтем дар ин мабҳас.

(Ин маълумотро ба хотири фаҳм ва дарки амиқи хонандаи гиромӣ овардем, то аз дидгоҳи илмӣ - ақидатии аҳли сунат дар ин мавзӯи муҳим дониши бештаре дошта бошад).

Акнун сари матлаб меоем, манзури банда дар ин баёноти андак, тавзиҳ дар шинохти давлат, барпо намудани он ва вижагиҳои як роҳбар ва пешвои мусалмон аз ғайри ӯст.

Баргузиниш ва насби роҳбари сиёсӣ ва пешвои уммат дар ислом яке аз воҷиботи (боястаҳо) иҷтимоӣ (на динӣ-ақидатӣ) буда, тавасути баргузиниш ва пешниҳоди шӯрои аҳли ҳалу ақд ва байъати омма, ки дар ҳоли ҳозир “интиҳобот” ном мебаранд, сурат мегирад. Ҳамчунон, ки дар замони чаҳор халифаи аввали Ислом буда ва баъдан ба мулукият ва аморат табдил ёфт.

Имом Абуҳанифа (рах) дар баъзе аз гуфтори хеш ҳамзамон қувват, ғалаба ва султа ва ба ин восита даст ёфтан бар ҳукуматро низ (зарурутан) аз омилҳои (қунишгарҳо) машруъияти он медонад.

Агар на чунин будӣ, пас амороти Умавия ва Аббосия ва ҳамчун онҳо машруъ набудандӣ ва умури динӣ ва дунявӣ мусалмонон муаттал (воғузошта) ва бенизом (бесомон) мондандӣ.

Байъат ва баргузиниш, ки гуфтем боз ҳамон масъалаи иҷтиҳод аст, дар умури сиёсӣ ва иҷтимоӣ аз ҷониби оммаи мардум.

Ҳарчанд баъди рихлати Расули акрам (с) “Ал-аимату мин курайшин” ва дар ҳадиси дигар “Ал-халифату мин курайшин” (халифа аз Қурайш аст) асли собит буд, вале баъд аз байн рафтани хилофат ва имперотурии Ислом, фаромӯшии ансоб ва ба мулку-т-тавоифӣ тақсим шудани қаламрави Ислом ва гузашти айём, ин асл аз вучуб ва лузум ба авлавият тағйири ҳол кард мар заруратро.

Акнун бингарем ва бубинем, ки як роҳбар, имом ва пешвои уммат, ё гурӯҳе аз уммати исломия аз ғайри он чи тафовут ва мушахасоти зоҳирӣ ва ботинӣ дорад, то ҳақиқати ҳол равшан гардад.

Таълимоти аҳли суннат, ки аксарияти мусалмонон пайравӣ аз он доранд, ба маъсумияти (беғуноҳӣ) имоме, таъин ва насби ӯ аз ҷониби Худо (ҷ) қоидаи нестанд ва ба имом ва пешвое қудусият нисбат намода, балки ӯро беҳтар аз аҳли замони худ (дар риёсат ва сиёсат) доништа, сазовори мақоми роҳбарӣ медонанд.

Ҳамзамон баъд аз баргузиниш, итоати ӯро воҷиб ва лозим медонанд, бо далолати ин ояти қарима:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا¹⁸⁸

Яъне, “Эй касоне ки имон овардаед! Итоат кунед Худоро ва итоат кунед Паёмбар ва соҳибони амратонро. Ва агар дар чизе ихтилоф кардед, онро ба Худо ва Паёмбар боз гардонед,

агар ба Худо ва рӯзи қиёмат имон доред, ин беҳтар ва хушфарҷомтар аст”.

То замоне, ки он роҳбар сар аз фаромин ва дастуроти исломӣ дарпечад ва аз итоати Худо ва Паёмбар берун гардад, ки ояти мазкура низ ишорат ва далолати зариф ва латифе бар ин дорад.

Он ҳангом бори масъулияти фармонбарии ӯ аз души мардум бардошта гардад ва бар ӯ бишӯранд, то боз ба роҳ ояд ва ё қазои дигари илоҳӣ бар ӯ чорӣ гардад.

Аммо дар ҳоле, ки ҳоким баъди баргузиниш ва насб аҳли ҷавру ситам гардид, насихаташ бар онон ки бар ӯ роҳ доранд лозим ва вочиб гардад, то бошад ки ўро бад-ин васила аз гумроҳӣ боз доранд.

Ва мо инро ворона ва божгуна бисе бишнидем, ки уламои суъ (бад ва шум) ва аҳли ғараз ва тамаъ фармонравоёнро табоҳтару гумроҳтар карданд, ки ба Худованд паноҳ меҷӯем аз ин раванди нописанд!

Аммо дар ҳоли ҷавр ва ситами ҳоким, ба ҷуз насихат, сарзаниш ва маломат, бар ӯ набояд берун шуд мар нобудияшро, зеро ин фитнаест, ки садҳо фитнаи дигар дар бағал дорад ва фитна бадтар аз куштор бошад: **وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ** ¹⁸⁹ ва **وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ** ¹⁹⁰ таҳзир ва огоҳист дар Қуръони карим.

Ва бо далолати ин ҳадис, намунае аз даҳо ҳадиси дигар дар ин боб:

...قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا بِشَرٍّ فَجَاءَ اللَّهُ بِخَيْرٍ فَنَحْنُ فِيهِ، فَهَلْ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: هَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ؟

189 Сураи “Албақара”, ояти 191

190 Сураи “Албақара”, ояти 217

قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: فَهَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ؟، قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: كَيْفَ؟، قَالَ: يَكُونُ بَعْدِي أُمَّةٌ لَا يَهْتَدُونَ بِهَدَايَ، وَلَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِي، وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فِي جُثْمَانِ إِنْسٍ، قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ أَدْرَكْتُ ذَلِكَ؟، قَالَ: تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ، وَأَخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ»¹⁹¹

Тарҷума: ...Ҳузайфа ибни Ямон гуфт:

Эй Паёмбари Худо! Мо дар ҳолати баде будем, пас Худованд ба мо некие овард, ки мо акнун дар онем, пас оё баъд аз ин некӣ бадие бошад ?!

Гуфт: Оре!.

Гуфтам: Пас, оё баъд аз он бадӣ некие бошад?!.

Гуфт: Бале!.

Гуфтам: Пас оё баъд аз он некӣ бадие ҳаст !?.

Гуфт: Оре!.

Гуфтам: Чӣ гуна ?!.

Гуфт: Пас аз ман фармонравоёне ба миён оянд, ки ба равиши ман роҳ наёбанд ва ба суннати ман роҳ напаймоянд, дар миёни эшон мардоне хоҳанд буд, ки дар сурати ҷисмонӣ инсонанд, аммо дилҳояшон ҳамонанди дилҳои шайтонҳо бошад.

Гуфт (Ҳузайфа), гуфтам: Эй расули Худо, пас ҳангоме ки онҳоро дарёбем, чӣ гуна рафтор намоем!?

Гуфт (с): Ҳарчанд, ки гарданат зада шавад ва молат рабуда шавад, гӯш бидеҳ ва аз амир фармон бибар!"

Дар ин оёт ва ҳадис, таҳзир ва огоҳист аз вуқуъи фитна дар миёни ҷомеа, ки бадтар аз куштор бошад.

¹⁹¹ “Саҳеҳу-л-Бухорӣ” ҳадиси 7084, “Саҳеҳи Муслим” ҳадиси 1849, “Сунани кабир”-и Байҳақӣ, боз ин ҳадис бо 78 исноди дигар ба сикхат расидааст.

Басо уфтад, ки баъди аз байн бурдани золим ва ситамгоре бо садҳо кушта ва ба хун оғушта, садҳо вайронӣ ва ҳайронӣ, аз ӯ бадтар ва ситамгортаре рӯи кор ояд ва димор аз рӯзгори мардумон барорад, пас бо ӯ чи бояд кард?! Ва боз дигаре чун ӯ биёяд, бо ӯ чӣ бояд кард?! Ва ин, давра тасалсул аст, чунон ки агар аз мантиқу донишҳои дақиқ огоҳ бошӣ, донӣ, ки “давр” ва “тасалсул” ботил аст.

Дар асри ҳозир воқеоти хунини Ироқ, Шом ва бархе аз дигар мамлаҳки араб ва ба вижа Афғонистони ситамкашида гувоҳи равшани ин ҳақиқат аст, ки мо баён доштем. Мар дурустии ин гуфтаро дархӯр ҳикояте ва сазовор қиссае хоҳем гуфт.

Ҳикоят

Шунида бошӣ, ки ҳангоми зимомдории Умавиён дар ҷаҳон золимитар ва хунрезтар аз Ҳачҷоҷ Юсуфи Сақафӣ набуд.

Овардаанд, ки шабе ин ситампеша бо хиёле аз кох ва кушкӣ худ берун гашта, то қанори руди Дачла расид ва чун лағжидан дар ӯ одат буда, боз билагжид ва ба Дачла афтод ва ӯ шино намедониста, дар он варта дасту по мезад ва наздик буд ҳалокро.

Аз қазо марде низ он ҷо расид мар ҳоҷатеро ва чун дид шахсе дар ҳоли ғарқ гаштан аст, ба сарвақати ӯ расид ва чун шино нек медонист Ҳачҷоҷро аз гирдоб берун кашид. Ҳачҷоҷ, ки аз марги ногаҳонӣ раҳой ёфта буд дар рӯи ин мард бингарист ва аз куй ва маҳали зисти ӯ пурсид, мард нишони хонаву қашонаи худ ба ӯ гуфт ва ҳар яке ба сӯе рафтанд.

Боз чун рӯз навбати худ аз шаб бигрифт, Ҳачҷоҷ сари тахти худ рафт ва суфориш дод, то он мардро пайдо карданд ва назди ӯ оварданд. Мард чун Ҳачҷоҷро бидид, дар ӯ хира гашт ва дуруст бишнохт, ки ҳамон аст, ки шаб аз марг раҳояш

карда буд, вале аз бадхуй ва сангдилии ӯ дар андеша буд. То ин ки Ҳаҷҷоч лаб ба сухан бикшод ва гуфт:

“Эй мард аз ту пурсише дорам, агар посух дуруст гуфтӣ, растӣ ва агар роҳ аз ростӣ берун бурдӣ, мурдӣ!” (Ҳаҷҷочаш аз он гуфтанд, ки дар ҳар коре ҳуҷҷат бисёр хостӣ ва ҳар ки ҳуҷҷат бар у устувор накардӣ сар ба бод додӣ ва Ҳаҷҷоч аз инаш гуфтанд).

Он мард гуфт: “Бифармо, эй амир!”

Ҳаҷҷоч гуфт: “Эй мард! Агар золими хунхоре, бадхӯе ва мардумозоре, ки мардумон марги ӯро дар дуоҳои хеш хоҳон бошанд, то аз шарри ӯ раҳой ёбанд, дар бало ва варатаи ҳалок афтода бошад, марде бирасад ва ӯро начот бидҳад, пас сазои як чунин нафаре чӣ бошад?!“

Он мард гуфт: Айуҳаламир! Он шаб туро дуруст бишнохтам, ки туй бо он ҳама васфе ки гуфтӣ ва аз он бадтар низ ҳастӣ ва бо ин ҳама кӯшиш дар раҳоят кардам, бо ин далел, ки хоҳам гуфт. Далел ин аст, ки падарат ҷавру ситам ба халқи Худо чандон кардӣ, ки ҳама аз марду зан дар дуо ва намози шаборӯзии худ марги ӯ аз Худованд дархостандӣ, то ин ки дуои ишон ба иҷобат расид ва Худо (ҷ) ӯро аз миён бардошт. Ва ту ки фарзанди ӯӣ ба ҷои падар бинишастӣ ва чандон бедоду ситам ба халқи Худой кардӣ, ки падарат даҳяки он накарда ва мардум аз дуои бад бар падарат пушаймон гаштанд.

Аз ин рӯ андешидам, агар ту дар ин ҳодиса бимурдӣ, фарзанди ту ҷои ту бинишастӣ ва дар зулму ситам аз ту пешӣ бигрифтӣ ва ман туро бо ин андеша аз марг бирҳонидам, ҳақиқат чунин буд ва дигар ту донӣ!

Ҳаҷҷоч аз ин сухан, ки аз сари зарофат ва фаросат буд, бисёр бихандид ва он мардро аз дирҳаму динар бениёз бинмуд, аз баски бахшиш ба ӯ афзун кард.

Ҳарчанд ин ҳикоят ва ривоятест, аммо муҳтаво ва мазмунаш фарогири воқият ва ҳақиқат аст.

Бо иборати дигар аз дидгоҳи аҳли суннат метавон мақоми фармонравоиро дар иҷтимоъ бо мақоми имомат дар намоз монанд донист, ки мо пушти сари ҳар некӯкор ва бадкоре бо риояи авлавият намозро раво медонем, то он дам ки аз маҳдудии имон берун равад ва ба Худо (ҷ) аз ин паноҳ мечӯем!

Абдуллоҳ ибни Умар (р), он карим (некӯ) ибни карим, яке аз суққоти дар ҳадис ва яке аз бузургон ва ёрони Паёмбар пушти сари ҳамин Ҳаҷҷоч намоз хондӣ ва агар раво намебудӣ шахсияте ҳамчун Абдуллоҳ ибни Умар (раз) бар чунин ҷафопешае иқтидо набинмудӣ.

Ва боз дар торих омада, ки Абдуллоҳ ибни Умар (раз) бо дастур ва дасисаи ҳамин ситамгор ба шаҳодат расид.

Ҳар қавидасте ки ноз аз панҷа кард,
В-з ситам дилҳои мардум ранҷа кард.
Зулмат аз зулмаш мураккаб мешавад,
Дар қиёмат рӯзи ӯ шаб мешавад.

Навид

ВИЖАГИҲОИ ЯК ФАРМОНДОР ВА ЗИМОМДОР

Акнун аз вижагиҳои як фармондор ва зимомдори муъмин ва тафовутҳои ӯ аз ғайраш бигӯем.

Он фарқият ва имтиёзро, ки дар намунаи як олим ва андешманди муъмин бо ғайри ӯ дар гузашта баён доштем, ба ёд дорӣ.

Иҷмолан, ин ки агар як донишманди воқеии муъмин фарогири улум ва мудракоти эҳсос, маъқулот ва донишҳои нақлӣ ҳаст, пас, метавонад як донишманди дур аз имон ва бовар низ фарогири ин донишҳо бошад.

Вале фарқият ин ҷост, ки донишҳои нобоварон ва даҳриён аразист ноустувор, зеро ишон манбаъ ва марчаъе барои исботи боварҳои худ надоранд ба ҷуз андеша ва пиндори ғалати худ ва доништаҳои аҳли бовар ва имон ҷавҳарист ва пойдор. Бо чанд далел;

Яке ин, ки маълумоти аҳли имон бо сарчашмаи ваҳй пайванд хурда ба бекаронагӣ расида ва дониши мункирон дар тангнои ҳавос ва ақли ҷомиди (хушк) эшон маҳдуд ва дар банд мондааст.

Дуввум ин, ки донишманди муъмин ва содиқ муайяд (нерӯбахшуда) бо таъйидоти рабонист:

(ал-оят) - ... وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

Аз ин рӯ донишманди бо имон дорои нерӯи фавқулодаи руҳонист, ки муҳолифин ва мунозиъини (пархошгарон) ӯ зери таъсири ин нерӯи имонӣ заиф ва нотавон гарданд ва ҳайбату пойдории марди муъмин, ки бархоста аз таъйидоти (дастгирӣ) илоҳист ишонро фаро гирад ва ночиз гардонад. نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ

¹⁹² *مَسِيرَةً شَهْرٍ* - “Як моҳа пеш (бо афтодани тарс дар дили душман) зафар дода шудаам”.

Ин ҳадиси гавҳарбори Расули акрам(с) фарогир аст мар илму дониш ва сиёсату ҳукуматро ва руъб тарс ва ҳайбатро гӯянд ва агар ин сифат дар олим ё ҳокими мусалмон бошад, аз

¹⁹² *Дар “Саҳиҳ”-и Бухорӣ, ҳадиси 335, саҳифа 101 ва “Саҳиҳ”-и Муслим ҳадиси 523 матни пурраи ҳадиси мазкур чунин омадааст: أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي، نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكْتَهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ، وَأَحِلَّتْ لِي الْمَغَانِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً*

Ҷобир ибни Абдуллоҳ ба мо хабар дод, ки расули Худо (с) гӯфтанд:

“Ба ман панҷ чиз дода шудааст, ки пеш аз ман ба касе дода нашуда буд; як моҳа пеш (бо афтодани тарс дар дили душман) зафар дода шудаам ва замин барои ман пок ва саҷдагоҳ гардонида шуд, ҳаргоҳ марде аз уммати маро намоз дарёбад, пас (ҳар кучо ки хоҳад намоз) бигзорад ва ганиматҳо барои ман ҳалол гардонида шудаанд, дар ҳоле ки пеш аз ман ба дигаре ҳалол набуд ва инчунин бахшуда шудааст маро шафоат ва ҳар наёмбаре ба қавми хоссе фиристода мешуд ва ман ба сӯи тамоми мардум фиристода шудаам”.

Ва “руъб” - (тарсе, ки) дар ин ҳадиси мазкур омадааст, шарҳ ва тафсири оёти қуръонист, аз ҷумла ин оят; وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ۖ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ (الحشر-2) -Яъне, “Дар дилҳояшон (яхудиён) тарс ва ваҳшат афганд (ба гунае, ки) хонаҳои худро бо дасти худ ва бо дастони муъминон вайрон мекарданд, пас эй дидаварон ибрат гиред”. Ва боз ба ин мазмун дар ин сураҳо низ омада: (Ол-Имрон”, ояти 151), (“Анфол”, ояти 12), (Аҳзоб-26) .М.Н.

ҷониби Худованд таъйид ва тақвият (нерӯмандӣ) бошад мар
ӯро бо пайравӣ аз Паёмбар (с)

Он бартарӣ ва афзалиятҳо, ки дар олими муъмин баршумурдем, дар ҳоким ва фармонравои муъмин низ аз бартариятҳо ва мушахассоти ӯ бошанд дар муқоиса бо ғайраш. Агар дорои ин авсоф, ки иҷмолан бар шумурдем набошад, пас фарқ миёни ӯ ва фармондори нобоваре чӣ бошад?! Дар ин боб бо тафсил сухан хоҳем гуфт.

Дар шартҳои сикати (дурустӣ) роҳбарӣ ва сарварӣ ҷумҳури муҳақиқони умматро дар доираи истинбототи (додаҳо) шаръӣ ва ақлонӣ гуфтори бисёрест, вале, ҳамаи ишон болои ин чанд асли муҳим иттифоқи назар доранд: Имон, илм, ақл ва адолат, кифоят ва тавоноӣ, саломатӣ, дурустии аъзо ва ҳавос.

Дигар ҳама ҷузъиёт дар пайравӣ аз ин усул бошанд.

Ва боз пешову сарвари уммат, ки бо ин ҳама вижагиҳову гунабуд бошад, бояст шинохтаву дар дидгоҳи мардумон падидор бошад, на пинҳону пушидаву ношинохта.

Аз ин рӯст, ки Имом Абӯҳанифа (рх) мефармояд: **والغائب ليس بامام** - Ва пинҳону пӯшида имом набошад.

Ва хираду андешаву фаросати устувору расо низ ҳамин дастурро медиҳад.

Дигар ҳамин андоза, ки гуфтем бас аст, агар посухи муҳолифону пархошгаронро бидиҳем, аз таассубу баҳудпечидагӣ напазиранд ва ин пархошу рӯёрӯиву ноҳамсӯӣ то рӯзи шумор ҳамвора ва доманадор гардад.

Аммо мақом ва рутбаи паёмбарӣ болотар аз мақоми фармонравой бошад ва зимнан дарбаргирандаи он низ, ки ин гуфта дар намунаи шахсияти Расули акрам (с) равшантар аз рӯз ва наздиктар аз дирӯз аст ва чаҳор халифаи аввали Ислом

улгу ва намунае дар роҳбарӣ ва сиёсат буданд, ки ҳар яке аз онҳо бо доштани нерӯи ҷисмонӣ, ақлонӣ ва илмӣ, ҳамзамон дорои қуввати ғавқулодаи имонӣ ва руҳонӣ буданд, аз бахшишҳои Худовандӣ бар ишон.

Ин ҷо як намунаи басанда аз ишон биёварем ва ҳар кӣ огоҳии бештар меҷоҳад ба китобҳои монанди “Сирату-н-набийи-л-хулафо”, “Нурул-яқин”, “Итмомул-вафо”... бозгашт бинмояд.

Ин намуна аз ҳазрати Умар (раз) бошад, достони машҳур аст ва Мавлавӣ инро дар “Маснавӣ” чи ширин баён намуда!

Он ҳикояте аз фиристодани қайсари Рум аст сафиреро ба Мадина барои дидор бо Умар (р), ки овозаи футухоти ӯ ба ҷаҳон рафта буд, то бо ҷашми худ бубинад, ки ин мард чи мардест, ки сардорони ҷаҳон аз шунидани номи ӯ ба тарс ва андеша меафтанд ва Қайсар ӯро чун худ соҳибтаҷаммул ва мутақаббире бо ҷоҳу ҳашам (карру фар) мепиндошт, то ҳақиқати инро равшан бисозад.

Сафир аз Рум ба Мадина омад ношинохта ва маҷҳул ва пеш аз ин ӯ Умар (раз)-ро надида буд, на пеш аз хилофат ва на дар ҳоли хилофат.

Аз ӯ пурсид, гуфтанд: Дар саҳро зери дарахте дар истироҳат аст. Он сафир ба саҳро шуд мар дидан он ҳазратро ва ӯро дид танҳо зери нахле хуфта бо пирҳани содае аз суф, на бо ӯ посдоре ва на ёваре. Сафир ҳар қадам, ки ба ӯ наздик мешуд дар дилаш ҳайбат ва шаҳомати халифа ҷира мешуд ва дар худ меандешид ин чи нерӯест ва чи ҳайбату салобате, (устуворӣ) ки аз ин мард мебинам?!

Умар (рз), он амири жандапуш сар аз хоб бардошт ва назди худ марди ношиносро бидид ва саломаш дод...

Чун фиристодаи Рум ин воқеиятро бидид ва ин сафрову содагиро мушоҳида бинмуд, яқинаш гашт ин ки таълимоти

мактаб ва мадрасае, ки чунин мардон бисозад, зуд бошад ки чаҳон бигирад.

Ва боз сафир гуфт: “Чун тӯе эй Умар, бояст осуда бихобад, бо ин адолату додгарӣ, ки бинмудӣ!

Оре, замони пурсаодат ва пурбаракати Паёмбар (с) ва ду қарни пас аз ӯ чунин буда ва таълимоти дини ҳақ аз карона то каронаи чаҳон бигирифт ва чаҳониёнро дар оғуши адолату инсоф, илму адаб, фарҳангу ахлоқ ва озодандешиву созандагӣ парвариш дод, ки инро аҳли бовар ва нобоварон низ иътирофдоранд.

То ин, ки дӯстии дунё ва муҳаббати ҷоҳу раёсат олимон ва омилонро фаро гирифт ва он солориву сарбаландӣ аз уммати ислом бирафт ва то ин хориву хоксорӣ ва хичолату шармсорӣ расидем, ки Худой бубахшояд!

Худованди мутаол шарти пирӯзӣ ва сарбаландии мусулмононро бар ғайрашон дар ин фарқият ва вижагии онҳо ва дар ин сифати хоси онҳо баён намуда:

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۚ إِن تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۚ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا¹⁹³

Маъно чунин бошад, “Сусти ва хастагӣ нанмояд дар баробари қавми (нобовар), агар аламу ранҷ кашидед, пас онон ҳам ранҷ мекашанд ҳамчуноне, ки шумо ранҷ мекашед (ва бартарияти шумо аз онон ин аст), ки чашми умед доред аз Худованд онеро ки эшон умеди он надоранд ва ҳомоно Худованд доно ва тавоност.”

Ҳарчанд ин оят дар ғазваи Уҳуд ба хотири таслият (хотирхоҳӣ) ва тақвияти (нерӯбахшӣ) мусалмонон нозил шуда, чун аз онҳо бисе ба шаҳодат расида ва бархе захмин шуда буд, вале ояти мазкура муқайяди омулмаъно ва

¹⁹³ Сураи “Нисо”, ояти 104

омулҳукм буда, тамоми шууни (бахшҳо) ҳаёти мусалмононро дар бар мегирад.

Зеро, “ибрат ба умуми лафзаст, на хусуси сабаб” ва ин яке аз завобит ва дастури устувор бошад дар улуми Қуръон ва тафсири он, ки мо ҷое аз ин қоидаи кулӣ ёдовар будем.

Акнун сари матлаб меоем, ин умедвории муъминон ки дар ояти карима бо он ишора шудааст, аз ҳамон таъйидоти (пуштбонӣ) илоҳӣ ва муқаввиёти (нерӯфазоён) ғайбист, ки фарогири асбоб дар модият ва бидуни асбоб дар фаротар аз модият бошад мар онро, ки омодагии пазируфтани ин мавҳибот ва бахшишҳои ғайбиро дошта бошад.

Бар ин гуфта оёт ва аҳодиси бисёр бошад ва дар Қуръони карим аз Нух, Иброҳим, Довуд, Сулаймон ва соири паёмбарони баргузида (а) қиссаҳо бошад мар таъиди он чиро гуфтем.

Пирӯзии мусулмонон дар ғазваи Бадр ва Ҳунайн на бо афзунии адад (шумор) ва ғиддат, (афзор) балки бо боридаи борон ва фуруд омадани фариштагон мар ёрии эшонро аз таъйидоти ғайбӣ буд, ки Қуръони карим ҳикоят аз он дорад.

Агар пирӯзӣ танҳо бо омодагии ҷангӣ ва афзунии ҷангафзор будӣ, пас душманони дин аз мусулмонон дида дар ин росто ранҷу захмати бештар мекашанд ва он чӣ аз олот ва афзори набард доранд дар хоби мо наёмада, вале мо имон дорем, ки бо вучуди ин омодагиҳо, ки мо низ бойист дошта бошем, нусрат ва пирӯзӣ аз ҷои дигараст:

مَا جَعَلَ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ إِنَّ

اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ¹⁹⁴

¹⁹⁴ Сураи “Анфол” ояти 10, боз бо ҳамин маъно ояти 126-и сураи “Ол-Имрон”

Яъне, “Худованд ин (ёри ва мададро) наёвард, магар муждае ва то инки дилҳои шумо ором гирад ва ҳаргиз пирӯзи чуз аз назди Худованд набошад, ба ростӣ Худованд тавоно ва доноӣ”.

Ин ҳангом мебинем, ки бадхоҳони дин ба ин ҳақиқат пай бурданд ва дигар дилашон аз пирӯзи дар ҷангҳои майдони сард гашта ва рӯ ба набардҳои равонӣ меоваранд, аз қабилӣ таҳқир ва тавҳини Ислоҳ ва мунҳариф (гумроҳ) сохтани мусулмонон.

Акнун нуктаи пӯшида дар ҳадиси Паёмбари муъҷизбаён (с) ки фармуда:

¹⁹⁵ رَجَعْنَا مِنْ جِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى جِهَادِ الْأَكْبَرِ - “баргаштем аз ҷиҳоди кучак ба сӯи ҷиҳоди бузург”, равшантар мегардад.

Агар дар ин набарди дашвор омодагӣ ва истеъдоди қабули таъйидоти ғайбӣ ва воридоти мин ладуниро дорем, морост, вагарна бар мост.

Худой ҳамон Худост ва фазлу карамаш ҳамон бекаму кост, вале мо на чунон ки боистӣ ва ончунон ки аз мо хостӣ.

Ин таъйидоти илоҳӣ фарогири ҳама адвор ва атвори (гӯшаву канора) зиндагии муъминони комил аст ва ин Паёмбари бузургвор аст, ки дуо мекунад мар Ҳассони шоирро,

¹⁹⁵ Матни ин ҳадис бо ривояти Ҷобир ибни Абдуллоҳ (раз) дар китобҳои ҳамчун “А-ззуҳду-л-кабир”-и Байҳақӣ, “Замму-л-ҳаво”-и Ибни Чавзӣ ва “Таърихи Бағдод”-и Хатиби Бағдодӣ бо ин лафз омадааст:

عن جابر رضي الله عنه قال: قدم على رسول الله قَوْمٌ غُرَاةٌ، فَقَالَ: قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ، قَالُوا: وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ؟ قَالَ: مُجَاهَدَةُ الْعَبْدِ هَوَاهُ.

¹⁹⁶ اَللّٰهُمَّ اَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ «Худоё кумакаш кун бо руҳу-л-қудус», ки Цибрил (а) бошад.

Дар сиёсат рӯи ин арзиши муҳими имонӣ ва ҷанбаи қаввии руҳонӣ таваҷҷуҳи бештар бояд намуд. Хусусан дар асри кунунӣ.

Зеро мо ба пояи таҷрибӣ ва фаолиятҳои фаннии рақибон ва имконоти молии онҳо нарасем, дуруст ин ки нагузоранд бирасем, вале наметавонанд монеи фазлу карам ва инояти худовандӣ бар мо бошанд дар ҳоле, ки мо сазовори он бошем.

Аз нигоҳи ин ҷониб як муъмини воқеӣ бояд бар рақибони худ дар баробари омодагии моддӣ, нерӯи руҳонӣ ва таъсири равонӣ дошта бошад, ҳарчанд ин рақибон дорои ҳама васоиланд (кумакафзорҳо) ба ҷуз нерӯи имонӣ, ки ин нуқтаи заъф (сустӣ) барои эшон ва нуқтаи қувват барои мо бошад.

Агар на чунин будӣ, пас тафовут байни як муъмин ва ғайри муъмин дар чист?!

Дигар даврони ҷанг ва футухот сипарӣ гашта ва пирӯзӣ бо диroyаи фаросат ва илму дониши фарогир бошад ҳамроҳ бо фазлу карами илоҳӣ.

Бар ин гуфта чи бурҳон ва ҳуҷҷате қавитар аз ин ояти қуръонӣ бошад: قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ¹⁹⁷ - “Бигӯ, (эй Муҳаммад!) Ба фазл ва бахшиши худовандӣ ва раҳмату меҳрубонияш, пас бад-инҳо боистӣ хушҳолӣ ва хушнудӣ бинмоянд (муъминон), ин аст беҳтар ва хубтар аз он чизҳо, ки ҷамъ оваранд (аз молу хоста ва васоили дунявӣ)”.

196 Бо ривояти Тирмизӣ, Ибни Моча, Абу Довуд... ҳукми ҳадис саҳеҳ.

197 Сураи “Юнус”, ояти 58

Ва дигар ин ояти карима:

198 “وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ نَصِيرًا”¹⁹⁸
душманони шумо донотар аст ва кофист, ки Худо сарпарастии
(шумо) бошад ва басандааст, ки Худо ёвари (шумо) бошад”

Ин ҷо маҳали таамул ва андеша аст ва аз ин бештар маъно
дар лафз пӯшидаву печидатар гардад.

Огоҳӣ:

Кибриё, азамат ва бениёзӣ хоси Парвардигор аст ва
ифтиқору эҳтиёҷ ва ниёзмандӣ вижаи мо ва агар аз ин
лозимаи (бояста) ҷибилӣ (сириштӣ) ва фитрии худ даме
ғафлат варзем вой бар мо ва бар худ бибояд гирифт!

Бор-бору пуршумор дар моддаи имон гуфтем, ки аз
меҳрубониву лутфи худовадист, ки ба мо арзонӣ дошта ва мо
бо худии худ кӣ бошем ва чӣ аз худ дорем, то бо
худпиндориву бознамоӣ ба пешгоҳи он бениёзи банданавоз
бибарем:

يَمْنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ قُلْ لَا تَمْنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ ٱللَّهُ يَمْنُ عَلَيْكُمْ
أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ-

“Онҳо бар ту миннат мегуморанд, (мекунанд) ки ислом
овардаанд, бигӯ ислом овардани худро бар ман миннат нагзо-
ред, балки Худованд бар шумо миннат мениҳад, ки шуморо
(ба сӯи) имон ҳидоят намудааст, агар аз ростгуёнед”.

Миннат манех, ки хидмати султон ҳамекунам,

Миннат шинос аз ӯ, ки ба хидмат бидоштат.

Саъдӣ

Ҳар дам мутаваҷҷеҳ (рӯйоварда) ва мувозиби (нигарони)
ин ҳолат бояд бошем, то раҳмат ва лутфи иллоҳӣ пайваста
бирасад.

Мустабид (гарданкаш) ба ақлу дониш ва дорой набояд буд ва аз офаридгори инҳо фаромӯш набояд кард, вагарна ин ҳама моро ба гумроҳӣ ва табоҳӣ бикашад. “Онон ки ғанитаранд, муҳточтаранд” (*Саъдӣ*)

Зеро, дар боргоҳи азамату кибирё ва додгоҳи бениёзии ӯ таъоло:

Камоли туро кас харидор нест,

Матое ба чуз нақс дар кор нест...

Бедил

Ва ин хитоби худовандӣ бар мо ва шумост:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ¹⁹⁹

Яъне, «Эй мардум, шумо нодор ва ниёзмандед ба сӯи Худо ва Худованд ҳамоно доро ва бениёз ва сутудашуда аст!».

Пас камолу расогии мо дар ҳама маҷолоту пойгоҳҳои зиндагонии ин ҷаҳонӣ он падидаҳо ва буданиҳои накуву устувор бошанд, ки ниёз ва уфтодагии моро назди Парвардгори бениёз бештар бинмояд.

قال رسول الله : إن أحداً لا يدخل الجنة بعمله، لكن برحمة الله²⁰⁰

¹⁹⁹ Сураи “Фотир”, ояти 15

²⁰⁰ اتفق البخاري ومسلمٌ منها على حديث عائشة (3)، وحديث أبي هريرة (4)، وتفرد مسلم (5) بحديث جابر في ذلك، وزاد الهيثمي في "مجمع الزوائد" (6) عشرة أحاديث أو أحد عشر عن أبي سعيد الخدري وأبي هريرة حديثان، وأبي موسى وشريك بن طريف، وأسامة بن شريك، وأسَد بن كُرْزٍ، وأنس، وابن عمر بن الخطاب، ووائل، وثقّ رجال أربعة أحاديث منها، تقدمت في إثبات الحكمة في آخر مسألة الأفعال وأحاديث الحسنة بعشر أو أزيد والسيئة بمثلها أو أعفو، خمسة (7) صار الجميع أربعة وسبعين حديثاً بعد الأربع مئة ["العواصم من القواصم" الجزء-9، الصفحة-355]

Паёмбари Худо (с) фармуданд: “Ҳамоно, касе бо амали худ ба бихишт наравад, магар бо раҳмату меҳрубонии Худованд”.

Ва боз агар фазлу раҳмати Ҳақ набудӣ, амалу кирдори холису сарае аз касе наёмадӣ, пас пазруфтаноҳову баргузиданоҳо аз инояту меҳрубонии Худованд бошад.

Ҳарчанд кӯшишу талош исботи бандагӣ ва амалҳои хайр нишони бовару гарданниҳодан аст, вале бо ниёзу бечорагӣ ба даргоҳи бениёзи Ё бояд рафт, на бо ин даъво: “Коре кардем, ки аз мост ва музде хоҳем, ки аз туст”.

Дар калиди саъй умеди кушоди кор нест,

Аз шикасти дил магар пайдо кунам дандонае.

Бедил

Агар ақлу хирад аст аз дарёфти он шукргузор бояд буд ва дар истифодаи дуруст аз он ба Парвардигор ниёз дорем, агар илм аст, ҳамчунин дар корбаст ва амали некӯ бад-он ба Ё таоло ниёзмандем ва агар дороист, ҳамингуна дар баромад ва харчи он дар ҷойҳои дуруст ва корҳои нек боз ба Худованди раҳнамо ниёзи дигар дорем.

Нукот

Агар хоҳӣ дӯстдоштаи Худованд бошӣ, он чи ризои ўст бигӯ ва биёвар ва агар дар ин муомила нафс ва мардумро дар миён бинӣ, ҳаргиз ба мақсуди аслии нарасӣ, зеро басо корҳо бошад, ки анҷоми онҳо ризо ва хушнудии Худойро ҳамроҳ дорад ва ҳамзамон нохушии нафс ва мардумро ва ба ду қибла набитвон намоз кард:

وَإِنْ تُطِيعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ²⁰¹

Яъне, “Агар аз бештар касоне, ки дар рӯи заминанд итоат (фармонбарӣ) бинмояд, турс аз роҳи Худо гумроҳ месозанд, зеро (онҳо) ҷуз аз гумон пайравӣ намекунанд ва ҷуз ба дурӯғ суҳан намеоранд”.

Зоҳидони рӯй бар мардум,

Пушт ба қибла мекунанд намоз.

Саъдӣ

Боз бузургон гуфтаанд: “Мақбули (писандида) ҳақ маҳҷури (дурафтада) халқ бошад ва мақбули халқ маҳҷури ҳақ”.

Ошуфта машав ба ҳарфи мардум,

Худро ту магар намениносӣ?!

Навид

Басо касон бошанд, ки бо тасвил (зиннат додан)-и нафс ва Шайтон гуфтор ва кирдори бади худ ҳамчун; тамаллуқ, дурӯй, дурангӣ, мудоханат ва амсоли инҳоро таъвил ба мувосо ва мудоро ва ҳусни муомила (рафтори нек) бинмоянд, ё аз ҳирсу тамаъ ва ё камдили ва тарсу шарм аз мардум ва ин ояти қуръонӣ гӯи аз ҳоли онҳо хабар дода:

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا
يَرْضَىٰ مِنْ الْقَوْلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا²⁰²

Яъне, “Пинҳон мекунанд корҳои бади худро аз мардум аз хавфу тарс ва пинҳон намедоранд аз Худованд ва Ё (таоло) бо

²⁰¹ Сураи “Анъом”, ояти 116

²⁰² Сураи “Нисо”, ояти 108

ишон аст, ҳангоме, ки пинҳон доранд он чизҳоро, ки ризои Худо дар он набошад аз гуфтор ва (кирдор) ва ҳамоно Худованд ба амалҳои эшон фарогир ва огоҳ аст”.

Ҳарчанд ин ояти карима дар шаъни Туъма ибни Убайрик ва ҷамоати мунофиқин аст, ки яҳудиеро бӯхтон ба дуздидани зираҳ (ҷавшан) карда буданд ва инро аз мардум пинҳон медоштанд, вале ому-л-лафз ва ому-л-маъност ва сифати ҳама дурӯёну дурангону мардуммеҳваронро дар бар гирад.

Аммо, агар мардум ва хушнудии омаро меъёр бисозӣ ва нишони баландии иътибор, пас аз раҳмати Худованд дур биафӣ, балки аз пояи инсонӣ ба зинаи ҳайвонӣ фуруд оӣ, то мақбули оммаи мардум гардӣ.

Бе такаллуф гар ҳамин аст эътибороти ҷаҳон,
Кам зи ҳайвони, агар тақлиди мардум кардаӣ!
Маърифат к-аз истилоҳи мову ман ҷӯшидааст,
Ғафлат аст, аммо ту огоҳӣ таваҳҳум кардаӣ!

Бедил

Зеро, хирад ва шинохти авом дар дараҷаи анъом бошад ва ҳаргиз омма бузургон, донишварон ва инсоне дар мақоми инсонро ҳамчунон, ки боястӣ набишнохтанд. (Ҳатто паёмбаронро бо он бузургӣ, магар аз ночорӣ ё шинохти тақлидӣ, боз мо ва ту кӣ бошем, ки ин даъвӣ пеш оварем?!)

Пас, он чунон ки гуфтем бояст, ки бошӣ, яъне ба сурати инсон ва сирати деу дадон, то туро нек бишносанд, чунки ин ҳангом дар радифи эшон бошӣ.

Зеро, ҷоҳилон ва аблаҳон ҳамгинони худро аз рӯи таҳқиқ бишносанд ва доноёну бузургонро аз рӯи тақлид.

Аз пайи радду қабули омма худро ҳар макун,
Чунки кори омма набвад ҷуз ҳарӣ ё ҳарҳарӣ.

Дар худой говро бовар бидоранд омиён, (ҳидувон)
Нӯхро бовар надоранд дар раҳи пайғамбарӣ.

Саной

Ва аммо агар дар пайи хушнудии нафси худ бошӣ, пас
Худойро аз даст бидиҳӣ ва хештанро ба худой бипазирӣ
(паноҳ мечӯем аз ин ба даргоҳи Худо бо сад ниёзмандӣ ва
илтиҷо!).

أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا²⁰³

Яъне «Оё дидӣ (эй Муҳаммад!) онро, ки ба худой гирифта
нафси худро! Оё ту бар вай гумошта бошӣ?!» Магар, дар
Қуръони пок хонда бошӣ?!

Бо ду қибла дар раҳи тавҳид натвон рафт рост,
Ё ризои дӯст бояд, ё ҳавои хештан.

Саной

Ва агар бо Худо рост боши ва устувор дар паймони Ё
таоло, роҳзанони зоҳирӣ ва ботинӣ аз ту навмед ва маъюс
гарданд, ки ин аз ду омил ба даст ояд, яке омили ақлони
реша дар замини имон ва ақида дошта ва дигаре омили сирф
имонӣ, ки ҳардуро бо мисол равшан созем.

Тамсил

Он гуна ки агар донӣ, рафиқ ва ҳамнишини бад ҳамчун
роҳзане бошад мар туро ва гуноҳон ва корҳои бадро бар ту
нек чилва диҳад ва туро бар он бистезад.

Агар ақли дурандеш бо ту бошад, он чунон ки баён
кардем, ҳар бор, ки ин ёри носозгор далолат ба рафтори нохуб
ва нақӯҳида намояд, ба табоҳии пиндор ва расвоии фарҷоми
кор ёро хушдор бидиҳӣ ва ин хондани нописандидаи ёро бо
ҷидият ва устуворӣ рад бинмоӣ, то ин ки аз ҳамроҳӣ бо ту

навмед ва дилсард гардад ва туро бигзорад, то аз бадӣ ва зиёнаш раҳой ёбӣ.

Аммо омили дигар, ки сирф имонияш гуфтем, набигзорад, то Шайтон, ки биъса-л-қарин- (бад ҳамнишин) - ест, роҳ бар ту бизанад.

Агар ин пойдорӣ ва устуворӣ ба камоли худ бирасад, Шайтон низ аз васваса бар ту навмед гардад ва пайи дигаре бигирад.

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ²⁰⁴

Яъне, “Дуруст ин, ки нест мар ўро (Шайтон) қуват ва нерӯе бар онон, ки эмон оварданд ва бар Парвардигори хеш така ва таваккул доранд”, бурҳон ва ҳуччат мар таъйиди ин гуфтарост. Ва инҳо ҳама аз фазлу карами худовандӣ бошад, ки як дам аз ин ғофил набояд буд ва бо афтодагӣ ва бечорагӣ шукру сипоси Худованди бениёзу корсоз бояд кард.

Ин омилҳо, ки гуфтем бо така ба Қуръону суннат ва пайравӣ аз шариъат ва сирати Паёмбари акрам (с) ва бузургони дин ба даст оянд, ки амали бад-инҳоро амал ба шариат гуянд.

Ин амал бо дониш дар мартабаи аввал ва маърифат дар зинаи дуввум мукаммал гардад ва дониш бо амали некӯ устувор бошад ва маърифат бо тазкияи (поксозӣ) нафс, тасфияи дил ва таҳлияи руҳ бошад, ки шаммае аз он дар гузашта баён доштем.

Нукта

Инсонҳои озоду вораства ҳаргиз худро асиру бастаи чаҳорчуб ва меъёрҳои сохтаи башарӣ накарданд. Зеҳният ва

андешаи фарогири эшон ҳеҷ гоҳе дар маҳдудии танг ва меъёрҳои маснуъии сиёсат, иҷтимоъиёт ва русуму анъаноти башарӣ нагунҷад, балки фаротар аз он бошад, аз ин рӯ дар ҳар иҷтимое эҳсоси ғурбат доранд.

Ҳар он чӣ дар абъоди сиёсӣ, иҷтимоӣ, ахлоқӣ ва ва ва... аз истилоҳоту ихтироъот ва малзумоте, (боястиҳо) ки дар онҳо дастуре аз ҷониби шаръ набошад, ё бо меъёрҳои он ҳамоҳангӣ надошта бошад, ҳар чанд бо шиорҳои пурзарку барқ матраҳ шаванд, пайдорӣ ва арзиш воқеӣ надоранд ва ба ҷуз фиреби назар чизе набошанд.

Бимнок ва зиёновар инаст, ки агар ба ин бофтаҳову сохтаҳои башарӣ ҷомаи қудусияту диёнат пӯшонанд, ки ин андешаи ғалату нодуруст ба тағйиру таҳрифи дин ва гумроҳии мардумон кашонад.

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ ۚ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ²⁰⁵

«Инҳо чизе ҷуз номҳое нест, ки шумо ва падаронатон бар онҳо гузоштаед ва Худованд бурҳон ва ҳуҷҷате бар (сидқи мудаои шумо) фуруд наовардааст.

Онҳо ҷуз аз гумонҳои (бад ва беасос) ва ҳавои нафс, пайравӣ намекунанд, дар ҳоле ки ҳидоят аз (сӯи) Парвардигорашон барои онҳо омада аст».

Нукта

Ин воқеият ба рӯзгорони дарозе тавасути ковишҳо ва пажухишҳои илмӣ, таҷрибӣ, завқӣ ва ҳузури равшан гардида, ки ақл ва андешаи башарӣ ба танҳои ҳаргиз роҳ ба дарки воқеиёти фаромодӣ, ҳақоқиқ мутлақ ва муғаябот набурданд

ва набаранд, саранҷоми кори онҳо ҳайрат ва гумроҳӣ бошад. Зеро, моя ва ҳастаи ақл мудракоти ҳавос, тасавурот ва тасдиқиёт, нисбият ва қиёс бошанд ва инҳо ҳама маҳкум ба маҳдудият ва маҳсур дар бунбаст бошанд. Аз ин рӯст, ки даҳриён ба исботи ҳар чӣ нарасанд, инкораш созанд ва ҳар чиро набинанд напазиранд.

Пас дониши дуруст он бовари устуворро гуянд, ки ҳаргиз тардид ва дудилие дар ӯ роҳ наёбад ва манбаи он дил бошад ва дил сафир ва тарҷумони ҷон ва забони ҳоли ишқу имон аст ва илми ҳақиқӣ низ аз партави нури имон бошад, на аз андеша ва гумон.

Пас, ақро дар ин роҳ аз поймардии имон чора набошад. Чун анҷоми ақл дар оғози имон ва ишқ печида ва пӯшида гардад, аз сифати истидлолӣ ва бурҳонӣ ба наъти имонӣ ва раббонӣ табдили ҳол намояд ва дарҳои баста ва пӯшида бар ҳақоиқи мутлақа ва муғаябот (фаромодӣ) ба рӯи ӯ кушода гарданд, то бирасад он ҷо, ки расидане набошад.

Ин нуктаро ҳар ки фаро гирад бипазирад ва ҳар ки сар дар наёрад, сар печад, ҳамин!

ҚУРЪОН-КАЛОМИ ПОК

Калом сифати Худованд бошад, ҳамчун соири (дигар) сифоти Ў. ²⁰⁶ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ...- Ва Худованд бо Мӯсо сухане гуфт.

Ў таъоло сухан гуфта бо паёмбарони гузашта ва бо Хотиму-л-анбиё Муҳаммад (с), бо каломии азали ба сурати китобҳои мунзала (фурудомада) ва дигар васоит барои паёмбарони гузашта .

Ў таъоло тақаллум (сухан гуфта) карда бо Қуръон ва каломии нафси ва зоти Ў таъоло на ба қироат бошад, на ба араби ва на ба сурени ва на бо луғоти дигаре, зероки қироат ва луғот ниёз ба ҳарф, савт ва афзори олоии тақаллум ва тақрору пайиҳам омадан доранд ва инҳо ҳама нишонаи махлуқият ва навапайдоӣ (худус) бошанд, ки Худованд аз ин ҳама поку муназзаҳ аст.

(Бар хилофи бовари бархе аз ҳанобила ва пайравони эшон, ки ҳуруф, садоҳо, қироат ва алфози Қуръонро низ азали ва қадимӣ медонанд, бо далоили, ки назди эшон эътибор доранд.

Яке аз ин далоил сифоти Худовандро ғайни (худи) зоти Ў таъоло донишманди эшон аст ва ин пиндор дар бештари боварҳои эътиқодӣ ва ибодотӣ онҳоро гирифтори душвориҳо ва тақаллуфоту таъвилот намудааст.

Имом Абулҳасани Ашъарӣ бошад, шунидани каломии Худовандро мустақиман раво медонад, ки аз ҳама сифотро айнаи зот донишманди маншаъ мегирад.

Пайравони мактаби каломии Ашъарӣ аз муҳақиқин ва бархе аз мутасавифа ин ҳангом низ аз ин бовар пайравӣ

мекунанд аз ҷумла; Аллома Муҳаммад Боқирӣ Мударрис муаллифи китоби “Таъдили шариъат ва тариқат” саҳифаи 86-87

Ва аммо Ибни Таймия қиёми ҳаводисро ба зоти бечуни Парвардгор раво медонад!

Ў дар китобаи бо номи “Минҳоч..” ҷ.-1, саҳ. 210 мегӯяд:

فانا نقول: " ا نه (الله) يتحرك وتقوم به الحوادث والاغراض فما الدليل على بطلان قولنا ؟! "

Тарочума: “Пас мо мегӯем, дуруст, инки Аллоҳ таъоло меҷунбад (аз ҷой ба ҷое мешавад) ва пайдошудаҳо ва падидаҳо ба Ў ҷойгир мешаванд! Пас кадом далилест бар табоҳии (ин) сухани мо?!”

Боз Ибни Таймия бар хилофи саҳҳоба ва тобиъин ва иҷмоъи аҳли суннат ва ҷамоъат, таъвили тафсилии (на таъвили ба раъй) Қуръонро раво надониста, аз сари муқобара ва худхоҳӣ бештари оёти қуръониро бидуни маъноӣ фарогир (бавижа дар оёти муташибиха) ва ба ин равиш сифоти Худовандро бо сифоти башарӣ яксон медонад!

Паноҳ ба Худованд аз ин густохӣ ва пиндори норавову табоҳ!

Мо аз харвори ӯ муште овардем, бояд ба китобҳои ӯ мурочиат намоем ва ақидаву боварҳои ӯ ва пайравонаширо ӯ аз худӣ навиштаҳои онҳо бишносед!

Муаллифи китоби эътирофишуда миёни оммаи мусулмонон “Алмақолоту-с-с-анияти фи кашфи залолоти Аҳмад ибни Таймия”

Шайх Абдуллоҳи Ҳарарӣ пас аз баррасии бисёр дақиқ болои ақида ва гуфтаҳои онҳо дар саҳифаи - 185-и ҳамин китоб мегӯяд:

وهؤلاء والذي أرواحنا بيده أضّر على الإسلام من اليهود والنصارى
والمجوس وعبداء الأوثان، لأن ضلالات الكفار ظاهرة يتجنبها المسلمون
وهؤلاء أتوا الدين والعلوم من طريق يغترّ به المستضعفون، فأوحوا إلى
أوليائهم بهذه البدع وأحلّوا في قلوبهم وصف المعبود سبحانه بالأعضاء
والجوارح والركوب والنزول والالتكاء والاستلقاء والاستواء بالذات والتردد
في الجهات، فمن أصغى إلى ظاهرهم يبادر بوهمه إلى تخيل
المحسوسات فاعتقد الفضائح فسال به السيل وهو لا يدري». ١. هـ.

Тарҷума:

*Савганд ба зоте, ки ҷонҳои мо ба дасти Ёст, ин гурӯҳ
бар Ислом зиёновартар аз яҳуду насоро ва маҷусу бутпарас-
тонанд. Зеро, гумроҳиҳои кофирон ошкор аст, ки
мусулмонон аз онҳо бипарҳезанд. Ва ин тоифа дин ва илмро
аз роҳҳои меоранд, ки сабукандешонро зуд бифребанд.*

*Пас бо ин бидъатҳо (навсохтаҳо) ҳаводоронашонро
барангезанд ва васфи Парвардгори абарпакро бо доштани
лахту пораву андом, барнишастану фурӯдомадану така
додану бо пушт хобидан ва барнишастан ва боз рафту омад
дар самту сӯ дилҳои онҳоро фуру гиранд.*

*Ҳарки ба зоҳиру рӯнамои онҳо гирифтадор ояд, бо гумону
пиндор, бо шитобу осемасарӣ ба андешаи маҳсусот
(бисовиданиҳо) биюфтад ва ба ин ҳама шармандагӣ бовар
бинмояд, пас сели (бало) ўро даррабояд ва ў ноогоҳу беҳабар
бошад ! (Тарҷума аз М.Н.)*

*(Боз шунидем, ки муқаллидону пайравони бедонишу
ноогоҳи Шайхул-ислом, аз сари таассуб ба муаллифи китоби
“Ал-мақолол...” яъне, Шайх Абдуллоҳи Ҳарарӣ туҳмату
буҳтони рофизигарӣ заданд, ки ин роҳу равиши нотавон-
мандони дар донишу наҷуҳи ва камхирадони бебиниш дар
ҳама даври ҳангом буда ва бошад.)*

Акнун сари мавзуъ ва он чустор биравем ва бигӯем, каломи нафсии Ў таъоло ягона бошад; азали ва такрорро напазирад, ҳамчун сифот ва асмои Ў таъоло, ки таъаддуди (шумораи) онҳо бинобар таъаллуқ (пайвастан) ба мутаъалиқоти онҳост (дар олами халқ ва ҳодис!!!) ва ба ҳасби зоти муқаддаси Ў таъоло ягона бошанд, на вораста ва на пайваста ва бидуни шумор ва микдор ва такрор - **فالكثرة في**

النسب لا في العين - Пас афзунӣ дар нисбатҳост, (рӯйовардҳо, пайвастаҳо) на дар ъайн. (худӣ) [Ибни арабӣ, "Фусусу-л-ҳикам, с. 5-...]

Нисбат ва бастагии сифот ва асмои Худованд ба ҳамдигар, ҳамчун нисбати ин асмову сифот ба зоти Ў таъоло бошад, (на ъайни зот ва на мунфак аз зот)

لا هو ولا غيره - На пайваста ва на бигсаста.

Пас як сифат, масалан "илм" фарогири ҳама сифоти Ў таъоло бошад, бидуни инки айнаи якдигар бошанд, ё аз якдигар беруну ҷудо ва номҳои зебои Ў таъоло низ чунин бошанд.

(Ба ин масоили муҳимми ақидатӣ таваҷҷуҳ бояд намуд ва маслаку мазҳаби худро бояст шинохт, то ба хурофоту инҳирофоти равишҳои мушабхаш қадим ва ҷадид гирифтор нагардӣ!..!)

Аммо Цибрил (а) фуруд оварда каломи Ў таъолоро ба ҳар паёмбаре ба забон ва гуфтори он паёмбар ва қавми ӯ бо дастури Худованд, ки ин дар хориҷ таҷаллии сифати каломи азалии Ў бошад бузургу абартавоно.

Ва ин «инзол» яъне фурд овардан бо ибрӣ ё сурёӣ ё арабӣ ва ё дигар забон бошад, ки Ў хоста ва каломи мунзал, ё лафзияш хонанд ва каломи нафсии Парвардигор ҷаллат азама-

туҳу, ки сифати Ў таъолост дар ҳеҷ луғоту гуфторе нагунҷад, ҳангоме, ки иродаи зуҳури онро накарда бошад .

Бовари дуруст ва устувори аҳли суннат ин бошад, ки ҳар ду қисм, яъне каломи нафсӣ ва лафзӣ ҳар ду аз Ҳақ бошанд, қадим, азали, на махлуку офаридашуда ва на муҳдасу навпайдо.

Пас ҳамин Қуръон, ки мо меҳонем, ҳамон каломи азалии Парвардгор бошад, печида дар либоси лафзу ҳарфу гуфтор ва пӯшида дар пирохани коғазу таровиши хомаву навиштор.

Пас калом аз Ўст ва чун Ў азалист ва ин васоилу афзор (лафзу ҳарфу гуфтор...) аз моянд ва чун мо офарида гаштаву навпайдоянд.

Аз ҷумла Қуръони карим ба Расули мукаррам ҳамчун дастур бо гуфтори араб фуруд омада, тавасути Чибрил (а) бо шаҳодати худи Қуръон дар чанд оят, ки яке аз онҳоро намуна оварем: ²⁰⁷ **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ** Яъне, “Ҳамоно мо фуруд овардем Қуръонро бо арабӣ, шояд шумо ба дарки он бирасед”.

Бад дидани қавми араб ва кина варзидан бо араб, яке аз нишонаҳои нифоқу дурӯӣ бошад.

عن سلمان (رض) قال: قال رسول الله (ص): لا تبغضني فتفارق دينك قلت: يا رسول الله كيف ابغضك وبك هدانا الله، قال (عليه السلام): تبغض العرب فتبغضني.²⁰⁸

²⁰⁷ Сураи Юсуф, ояти 2

²⁰⁸ Ҳадиси мазкур дар муснадҳои гуногун омадааст, аз ҷумла: Китоби “Шуъабу-л-имон”-и Байҳақӣ, саҳифаи 570, ҳадиси 1491, “Муснад”-и Имом Аҳмад дар саҳифаи 5990, дар китоби “Муъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ, ҳадиси 5964, /саҳ 1803 ва дар китоби “Ҷомеъ”-и Тирмизӣ омадааст. Ҳукми ҳадис ҳасан аст. М.Н.

Яъне, аз Салмон (р) ривоят аст, ки гуфт Расули Худо мар ӯро: “Бад мабинӣ маро, пас аз дини худ ҷудо гардӣ!”

Гуфтам ё Расулуллоҳ (с): «Чӣ гуна бад бубинам туро дар ҳоле, ки ба сабаби ту роҳнамоӣ кард моро Худованд”.

Паёмбар (с) гуфт: “Бад мабин арабро, пас бад бубини маро!”

Дар ҳикмат ва эъҷози ин ҳадис назари дақиқ ва тафккури амиқ ба кор аст! Чаро ин хитобро Расули акрам (с) хос ба Салмони форсӣ намуда, дар ҳоле, ки саҳобагон аз наҷод ва қавмиятҳои гуногун басте буданд?! Ин тасдиқи боз як муъҷизаи Паёмбари акрам аст, ки ҳоло равшан гашта, бубинед дар ин давраи замон арабситезӣ ва наҷодгароӣ дар миёни кадом қавм ва миллат бештар аст?²⁰⁹

²⁰⁹ Таъассуб ба ҳар шакл ва сурате бошад аз дидгоҳи шаръ ва ақл бад ва нақӯҳидааст, ба ин ҳадиси Расули акрам (с) таваҷҷӯҳ фармояд, ки дар китоби “Муъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ ҷ .11, саҳ . 90 ва дигар муснадот омадааст: عن ابن عباس

قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: هلاك امتي في العصبية و القدرية

Яъне, аз Ибни Аббос ривоят аст, ки гуфт: Расулуллоҳ (с) фармуданд: “Нобудии уммати ман дар таъассуб ва (дар пайравӣ аз равиши) қадария аст”. Дар ин боб аҳодиси фаровоне бошад, аз ҷумла:

عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ خُطْبَةَ رَسُولِ اللَّهِ فِي وَسْطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ، فَقَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ، وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى أَعْجَمِيٍّ، وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ، وَلَا لِأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدَ، وَلَا أَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ، إِلَّا بِالتَّقْوَى، أُبَلِّغُكُمْ؟ "، قَالُوا: بَلَّغْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ..

Яъне,...Расулуллоҳ (с) дар хутбаи рӯзҳои таширик хитоб фармуданд: “Эй мардум! Ҳамоно Парвардигори шумо ягона аст ва падари шумо низ яқтост. Огоҳ бошед, ки бартарие барои араб бар аҷам набошад ва барои аҷамие бар араб фазле набошад

ва на сурхро бар сиёҳ ва сиёҳро бар сурх, магар бо парҳезгорӣ. Оё расонидам!? Гӯфтанд: Бале, расонидӣ ё Расулаллоҳ”. (Дар “Муснад”-и Имом Аҳмад саҳ-5922 ҳадиси 22869 ва дар шаиш муснади дигар бо туруқи гуногун омадааст. Ҳукми ҳадис: ҳасан, саҳеҳ.)

(Вале, Ибни Таймия китобе навиштааст бо номи “Фазлул-араби ала-аҷам” яъне “Бартариин араб бар аҷам” ки дар оғози китоб мо бар ин ишора доштем.)

Инҳо ҳама баёни тафсилии ин ояти карима бошад:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (الحجرات - 13)

Яъне, “Эй мардум, ҳамоно мо шуморо аз мард ва зане офаридем ва ғардонидем шуморо халқият ва қабил, то (якди-гарро) бишиносед, бе гумон некӯтарини шумо назди Худованд парҳезгортарини шумост, ба дурустӣ ки Худованд доно ва огоҳ аст”.

Дар дарозии таърих ва дар ин ҳангом низ мебинем, ки дар баробари таъассуботи динӣ, нажодӣ, забонӣ, умуман таассуб ва бузургманишии ғайри араб бар араб, ҳамчун таассуби ифротии мазҳабии Сафавиҳо ва пайравони онҳо, ҳамзамон ҳамон нажодгароӣ ва таассуби арабӣ ё шуубияти замони султан Умавиҳо, ки мунҷар ба аз байн рафтани давлати онҳо гашта буд, аз нав зери ниқобҳои гуногун (мисли салафия, такфирия, мадхалия, хаворич...) зухур мекунад.

Аз сари инсоф муроҷиати ман ба хонандаи зақӣ ин аст, ки ба китобҳо ва рисолаҳои дар ин мавзӯ навиштаи пешвоёни ин ҳаракатҳои навзухур муроҷиат намоед, ки дар гузашта аз ин мо ёдовар будем. (мисли китоби “Фазлу-л-араби ʼалал аҷам”-и Ибни Таймия ва ғайри он).

Саргузашти ҷолибе дар ин маврид дорам, ки ин ҷо оварда-нашро аз манфиъат ҳолӣ намебинам:

Солҳои қабл мо як гурӯҳ аз Тоҷикистон бо даъвати муассисаи ҷаҳонии “Ал-Васатия”, ки ҳамон эътидол ва миёнаравии воқеӣ ва усулии дини мубини Исломо таблиғ мекунад, ба

кишвари Кувайт сафаре доистем, ки дар муддати наздик ба ду ҳафта он ҷо будем.

Рӯзе намояндагони муассисаи мазкур моро ба дафтари кори салатифҳо, ки дар ин кишвар фаолияти ҷашмгире доранд, бурданд. Ба гумони банда шояд ин иқдом ба хоштири санҷиши бархурд ва муомалаи мо бо эшон буд.

Чун вориди бинои боҳашамати онҳо шудем, гурӯҳи зиёде аз эшонро дар баробари худ бо шаклу шамоили аҷибу ғарибе дидем, ки бо нигоҳи шубҳаомез ва ҳатто нафратовар, бидуни хайра мақдам ва салому алайк ба мо менигаристанд.

Яке аз онҳо, ки зоҳиран роҳбарашон буд, бо камоли густохӣ аз мо пурсид: Антум мин Таҷикистан?! (Оё шумо аз Тоҷикистонед?!), ҳал татакалламуна билфорисия?! (Оё бо форсӣ ҳарф мезанед?!), кулукум минашишъа?! (Оё ҳамаи шумо пайравони ташаюъ ҳастед?!)

Мо худро дар ҳолати ногуворе дидем. Беистаре аз ҳамроҳон, ки аксаран донишманд ва донандаи забони арабӣ буданд, асабонӣ шуда меҳостанд посухи сазоворе ба ин мизбонони беадаб бидиҳанд, вале машварат кардем ва ба ин қарор омадем, ки ҷавоби эшонро бо оромӣ ва далоили шаръӣ ва мантиқӣ бидиҳем, то мо низ чун онҳо набошем.

Чун дохили утоқи назирӣ шудем ва ором гирифтём хитобан ба эшон ҳар яке аз мо иштибоҳ ва дуруштии онҳоро ба рӯшон кашидем ва ҳар яке суҳане гуфт.

Аз ҷумла банда низ рӯ ба онҳо оварда гуфтам: “Аввалан асسالому алайкум ва раҳматуллоҳ, ҳарчанд шумо ин суннати санияи исломиро аз ёд бурдед ва одоби қабули меҳмонро ба фаромӯшӣ гузоштед. Оё сират ва равиши ахлоқии Расулуллоҳ чунин буд?! Дигар ин ки бале, мо бо забони форсии варорудӣ ва хуросонӣ, ки тоҷикияш гӯянд ҳарф мезанем; бо забоне ки бо он Имом Бухорӣ, Тирмизӣ, Байҳақӣ, Ҳокими Нишопурӣ, Буалӣ Сино ва Абуҳанифа Нуъмон ва дигар бузургон ҳарф мезаданд. Оё эшон аз иша буданд?!”

Мизбонон бо хомӯшӣ ва нигоҳи аблаҳона ва нафратомез ба мо менигаристанд...

Аз таъасуб чашм нобино шавад,
Марди доно аблаҳу коно шавад.

Навид

Қуръони карим бо сухани араб ва бар набии арабӣ фуруд омада. Ифодаи лафз ва маънӣ дар ин китоби осмонӣ ба камолу чамоли худ расида, ки дар ғайри он пайдо набошад ва мо дар тарҷума ва тафсири он бо забонҳои дигар ночор бошем, вагарна бозгӯй ва тарҷумаи сад дарсадӣ аз каломи Худованд душвор бошад.

²¹⁰ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حُمُرَانَ الْبَصْرِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّ فَضْلَ الْقُرْآنِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ الرَّحْمَنِ عَلَى خَلْقِهِ

Аз ровиёни ёдшуда, аз Абухурайра (р) ривоят аст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Ҳамоно бартарии Қуръон бар тамоми суханҳо ҳамчун бартарии (Худованд)-и Раҳмонаст бар халқаш”.

Ин фармуда дар азамату бузургии Қуръони пок гувоҳи басанда аст.

Онон ки аз ҳақиқати қазия беҳабаранд, бояд бидонанд дар баробари инҳирофоти ақидавӣ ва ахлоқии ин “ислоҳотчиёни навзӯхур” зери ниқоби шиорҳои пурдағдага ва пур обуранги онҳо аз ҷумла “эҳёи суннат ва шинохти воқеи ислом”, чи бадбиние нисбати ғайри араб нухуфтааст, ки мухолафат ва муғоярати ошкор бо фармоишоти қуръону ҳадис ва усулиёти шаръ дорад.

Пайравони эшон аз ҷумла дар кишвари мо аз ин аҳдофи шум, ки душманони Ислом тарҳрезӣ намудаанд, бояд огоҳ бошанд, то аз рӯи бедонишӣ ва сабукандешӣ сари об ба осёби ишон накушоянд! М.Н.

210 “А-л-ибонатул-кубро”-и Ибни Батта, сах.466 ва боз дар 29 муснади дигар бо аснод ва ривоеҳои ҳасан омадааст М.Н.

Он вожагон ва иборотро дар Қуръон, Худованд баргузида ва ихтиёр намуда бо забони араб, ки ин баргузиниш дар худ ҳикматҳои пӯшидае дорад.

Худованди доно дар Қуръони карим, чойе дар сифати офаридгорӣ худро “Сонеъ”номида ва чое “Холиқ” ва чое “Борӣ”, дигар дар асмой ҳусно (номҳои зебо) дар сифати раҳмат худро чое “Раҳмон”, чое “Раҳим” ва чое “Рауф” номида ва роҳро чое “сирот” гӯяд ва чое “сабил” ва чое “тариқ” ва дигар ҷо “ширъат” ва боз чое “минҳоч”, ки инҳо ҳама арабӣ бошанд ва дар тарҷума бо дигар забонҳо ҷӣ гуна риъоят шаванд?!,

Пас мо бояд бо лисони араб ошноии комил дошта бошем; аз луғот, сарфу наҳв, балоғату фасоҳат, адабу таърих ва ҷуз инҳо, то дарҳои маъонии қуръонӣ ба рӯи мо кушода гардад ва баён ва тавзеҳи мо бо дигар забонҳо осон.

(Ҷои гуфтан аст ин ки беҳтарин тарҷума ва тафсириҳо ва бештарин китобҳо баъди забони арабӣ бо забони тоҷикӣ-форсӣ нигориш ёфтаанд, ки ин аз пояи устувор ва баланди ин забони нерӯманд ва расо гувоҳӣ медиҳад.

Боз бо шаҳодати таърих бештари китобу рисолаҳо аз қабилӣ тафсиру ҳадис, ториху фалсафа, калому мантиқ, фикҳу ахлоқ ... бо забони арабӣ низ аз ҷониби нияғони донишпажӯҳ ва арҷманди мо навишта шудаанд.)

Суханони гавҳарбори Расули акрам (с) низ ҳамингуна бошанд, зеро суҳанҳои Паёмбаранд, на аз файласуф ва истидлолие ва ҳама дақиқ ва латоифи маъно ва лафз дар онҳо бошад ва дигар ҳикматҳои нухуфтае, ки бар аҳли дил ошкор ва аз чашми зоҳирбинон пинҳон ва пӯшида бошад.

Дар ҳадисе Расули баргузида мефармоянд:

211 “Нодорӣ ба кофирӣ наздик аст” - كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا²¹¹

Чои дигар фармуда:

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " الْفَقْرُ أَزَيْنُ عَلَى الْمُؤْمِنِ مِنَ الْعِذَارِ الْحَسَنِ عَلَى خَدِّ الْفَرَسِ²¹²

Яъне, фақр зиннатбахштар аст бар муъмин аз узори некӯ бар рухсори асб. (*киноя аз асбе, ки дар рӯй ва пешонааш аломат ва нишонаи нек дорад.*)

Ва дар дуоҳои Паёмбар (с) барои таълими мо омада:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَقُولُ:

" اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْقِلَّةِ وَالذَّلَّةِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ²¹³

Аз Абухурайра (раз) ривоят аст, ин ки Расули Худо фармуданд: “Бор Илоҳо ман паноҳ мебарам ба ту аз фақру нодорӣ ва зиллату хорӣ ва аз ин ки ситам кунам ва ё ситам карда шавам”.

Ин ҷост ки бо тааммул ва тафккур бояд буд ва тафовути фақри зоҳирӣ-моддиро аз ниёзи ботинӣ-маънавӣ, бояд донист.

209 عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا، وَكَادَ الْحَسَدُ أَنْ يَغْلِبَ الْقَدْرَ

Анас ибни Молик(р)аз Расулу-л-лоҳ ривоят мекунад, ки фармуд: “Нодорӣ ба куфр наздик аст ва ангор ин ки ҳасад бар қадар чира гардад”. Дар китоби “Шуъабу-л-имон”-и Байҳақӣ ҳадиси 6102 ва 6612 боз дар понздаҳ муснади дигар ба сикхат расидааст.

212 “Алмуъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ, с.21-27, ҷ.7.с,295, ҳадиси 7181-7034 ва дигар муснадот.

213 Дар китоби “Ад-даъавоту-л-кабир”-и Байҳақӣ, саҳифаи 116, ҳадисҳои 8429 - 8442 ва дар дигар муснадот низ бо ривоеҳои саҳиҳа бисёр омадааст. М.Н.

Зинҳор! Гуфтори бузургонро ҳамчун суҳанони худ содда ва якмаънӣ напиндорӣ! Чун аз шумори онҳо набошӣ, зеро гуфтори эшон дурдонаҳои гаронарзише аз дарёи дилу ҷонанд, на аз таровиши кому забон.

Огоҳӣ!

Агар гуфтор ва кирдори нек дорӣ, зинҳор худро дар миёна мабин, ки ҳама аз Ё таолост ва фазлу қарами Ё!

Ва агар на чунин будӣ мо ва туро бо чи ҳунаре, ки доштем ва бартарӣ бар дигарон харида!? Ва дигаронро чи норасоӣ ва нуқсонӣ буда!?

Дунёгароён ва ҳавопарастонро ва ҳамчун ононро метавон маъзарат овард, аз гумроҳӣ ва ҷаҳолату ҷоҳталабӣ, вале доноёнӣ динро, ки ин падидаи нописандида доранд, чи узру баҳона бояд пеш овард, то аз кайфари Худовандӣ раҳой ёбанд!?

Ва ин тоифа аз муддаиёнро зоҳириён гуянд, ки аз зоҳири илм ба ботини он роҳ набурдаанд ва фиреби шайтон ва нафси аммора хӯрдаанд, дӯстии дунё ва ситоиши аввом дидаи басираташон кӯр ва ҷароғи маърифаташонро бенур карда. Ба Худованди қарим паноҳ меҷуем аз ин бало ва ибтило!

Гӯй, ин ояти Қиломи раббонӣ хабар аз ишон дода: **يَعْلَمُونَ**

ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ Яъне, “Зоҳири зинндагии дунёро медонанду бас ва онҳо аз охираат саҳт ноогоҳанд”. (Сураи “Рум”, ояти 7)

Дар ҳадиси Паёмбари ақрам (с) омада:

حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْفَضْلِ الْأَسْفَاطِيُّ، ثنا خَالِدُ بْنُ مَزَيْدٍ الْعَمَرِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : " مَنْ

طَلَبَ الْعِلْمَ لِإِحْدَى ثَلَاثٍ: يُمَارِي بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ يُبَاهِي بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ يَسْتَجِيرُ وَجْهَ النَّاسِ إِلَيْهِ"، فَقَالَ فِيهِ كَلَامًا شَدِيدًا" وفى رواية الترمذى وغيره: "أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ
214 ,

Аз ровиёни мазкур, писари Каъб ибни Молик аз падараш гуфт: Расулуллоҳ (с) фармуданд:

“Ҳар касе илмро ба хотири яке аз се чиз талабад; худситоӣ кунад ба он бо нобихрадон, ё худнамоӣ кунад бо (илм) бо донишмандон, ё рӯи мардумро сӯи худ гардонад, сипас (Паёмбар) дар шаъни (ин чунин кас) сухани сахте гуфтанд”.

Ва дар ривоят аз Тирмизӣ ва дигарон омадааст: “Худованд ўро дар оташ афганад”.

Ин ҳадис бо ривояти Анас ибни Молик ва дигар ёрони Пайғамбар (а) низ мавҷуд аст.

Тамсил

Об дар олами мисол ва руъё ба таъбир илму дониш бошад ва ҳам ҳаёту зиндагӣ ва мурод ин чо оби зинда аст, ҳамчун дарё ва баҳр: **عِلْمًا: رَبِّى زِدْنِى** - Ва бигу, Парвардигорам донишамро афзун намо! Дар Қуръон ишорати латифест.

Ва оби мурдоб мурда асту гандида ва мурод аз илм низ илми зинда бошад ва он илми аҳли дил аст, ки силсилаи амвоҷи он ба манобеи руҳоният ва фуъзоти рабонӣ пайваста бошад, вагарна дониши зоҳириён ва илми аҳли сар бошад ва бори гароне бар дил:

214 “Ал-муъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ саҳифаи 4571-4905 ва боз дар афзун аз 50 китоб ва муснадҳои дигар бо алфоз ва ривоятҳои гуногун омадааст. М.Н.

Илмҳои аҳли сар аҳмолашон,
Илмҳои аҳли дил ҳаммолашон.

Мавлавӣ

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۚ بِئْسَ
مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ²¹⁵

Яъне, “Достони онон (яхуд), ки бахшуда шуданд ва барниҳода шуда бар онҳо Тавротро ва ишон амал ва пайравӣ накарданд онро, ҳамчун масали улоғ аст, ки барниҳода шуда аст бар ӯ китобҳои ситабр (калонҳаҷм)-ро, **ки ба ҷуз дашворӣ ва ранҷи бори гарон ба онҳо суде набошад**).

Чи бад аст масали (достони) гурӯҳе, ки оёти Аллохро тақзиб карданд (дурӯғ бишмариданд) ва Аллоҳ гурӯҳи ситамкоронро ҳидоят (роҳнамоӣ) намекунад”.

Ин оят тамсили зебои қуръонист, ки аз воқеияти ҳоли ин гурӯҳ хабар медиҳад.

Ҷувале пуркитобу бар улоғе метавон гуфтан?!

Ки аз илму маориф ончунону инчунин дорад.

Навид

“Олим”-и бе моя ва дар бозори маърифат бе сармоя, дар мурдоб ва мунчалоби фаҳми ноқису пиндори маҳдуди худ дар банд аст ва ҷуз дунёи худ дунёе набинад ва фаротар аз “дарк”-и худро душман бошад ва нахоҳад дигарон аз “фаҳм”-и ӯ болотар чизе бигӯянд, бихонанду бинависанд.

Паёмбари муъҷизбаён дар ҳадисҳои фаровоне ба ин тоифаи суратпарасту зоҳирнамо ва ботинбеҳабару ноогоҳ ишорат бинмуда, аз ҷумла :

رُويَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ
 مِنَ الْعِلْمِ كَهَيْئَةِ الْمَكْنُونِ لَا يُعْلَمُهُ (لَا يَعْرِفُهُ) إِلَّا الْعُلَمَاءُ بِاللَّهِ تَعَالَى فَإِذَا نَطَقُوا بِهِ لَا
 يُنْكِرُهُ إِلَّا أَهْلُ الْغُرَّةِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ²¹⁶

Яъне, аз Абухурайра (рз) ривоят аст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Ҳамоно бархе аз дониш (ҳо) бо ҳайати пӯшида ва будании ниҳон бошад, ки онро ба ҷуз уламои раббонӣ касе надонад ва чун аз ин дониш (ҳо) сухан дар миён оваранд, касе бо он пархошу саркашӣ накунад, магар ошуфтагону фиребхурдагон ба шинохти нодурусти худ аз Худованди абартавонову абарарҷманд.”

Шикоят ва малоли хоҳири бузургони шариат ва орифони тариқат аз ин тоифа дар дарозии замон бисёр буда ва ин Алӣ ибни Ҳусайн ибни Алӣ “Зайну-л-обидин” аст ки мегуяд:

يَا رَبِّ جَوْهَرِ عِلْمٍ لَوْ ابْوَحَ بِهِ، لَقِيلَ لِي أَنْتَ مِمَّنْ يَعْبُدُ الْوُثْنَا
 لَيْسَتْ حَلَّ رَجَالٍ مُسْلِمُونَ دَمِي، يَرُونَ اقْبَحَ مَا يَأْتُونَهُ حَسَنًا.

أَنِّي لَا كُتِمَ مِنْ عِلْمِي جَوَاهِرُهُ، كَيْ لَا يَرَى الْحَقُّ ذَوْجَهُلَ فَيَفْتِنُنَا.²¹⁷

Тарҷума:

Эй басо ҷавҳари дониш, ки агар бинмоям,
 Будпарастем бихонанду ба кеши васанӣ.
 Мушти муслимнамо хуни маро карда мубох,
 Нек донанд чунин кори раво ношуданӣ.
 Ҷавҳари дониши худ саҳт ниҳон бинмоям,
 То ки ошуфта нагарданд ҳарифони данӣ.

Навид

²¹⁶ “Ат-тарғиб ва т-тарҳиб”-и Мунзарӣ, ҷ.-1, саҳ. 57 боз дар “Маҷмаъул-фатовӣ”, “Иҳёу-лулум”, “Мишкоту-ланвор” маҷмуъан дар 39 муснадот ва китобҳои ҳадис, бо назардошти ончӣ банда бозҷуӣ намудам.

²¹⁷ “Шарҳи ибни Аббод”, саҳфаи 50, ҳошия аз Шарқовӣ

Пайваста дар талаб ва чустучӯи аҳли дил ва мардони Худой бояд буд. Ҳамчунон, ки дар зоҳири шариат аз муаллим ва устод чора набошад, дар ботини тариқат низ аз муршид ва роҳдоне гузир надорем.

Агар инояти Худовандӣ бевосита бирасад, ки ҷазбааш номанд чӣ бузург давлате:

Чу маҳви ишқ шудӣ раҳнамо чӣ меҷӯӣ!

Ба баҳр ғута задӣ ноҳудо чӣ меҷӯӣ!

Бедил

Вагарна, домани комиле бояд гирифт, то ба пой касб ва иршоди устоди озмуда ва роҳпаймудае ҳамон иноёт ба мо бирасад.

Чунки Шайтон аз илм ва ибодоти мо боке надорад, зеро метавонад бо андак васваса ва тасвил ибодотро табоҳ ва илмро бе баҳра ва мояи ғурур гардонад, вале бо инояти худовандӣ чун коре набитвонад кунад, хичил ва навмед гардад.

Ва Мавлоно чи хуб фармудааст:

Бе инояти Ҳаққу мардони ҳақ,

Гар малак бошад сиёҳ ҳасташ варақ.

Вале вучуди бобаракоти ин мардони майдони ҳақиқат камёфт ва нодир аст, ҳамчун зари холис .

Пас маърифат ба кор аст, то сара аз носара бишносем ва гавҳар аз хармуҳра, чунонки Мавлоно ҷои дигар мегуяд:

Эй басо Иблиси одамрӯй ҳаст,

Пас ба ҳар дасте нашоёд дод даст.

Ҳарфи дарвешон бидуздад марди дун,

То бихонад бар салиме з-он фусун.

Кори мардон рӯшанию гармӣ аст,

Кори дунон ҳиллаву бешармӣ аст.

Чома пашмин аз барои кад кунанд,
“Бумусайлам”-ро лақаб Аҳмад кунанд.
Аз ҳазорон як нафар 3-ин сӯфиянд,
Мо бақӣ дар давлати ӯ мезиянд.

Чандест, ки орифони комил ва равандагони восил чун
анқои муғриб чехра дар ниқоби бенишонӣ ва пардаи гумномӣ
ниҳон намуда ва мушти муқаллиди аз он дунё vorастаю ба ин
дунё пайваста ва бар худ ному алқобе баста, ва зоҳири худро
аз сари тазвир бо чомаву дастор ораста:

Тайласони Мӯсиву наълайни Ҳорунат чи суд?!

Чун ба зери як ридо Фиръавн дорӣ сад ҳазор.

Ҳаким Саной

Гӯиё ҷои он бузургон нишастаанд, роҳи мардум мезананд
ва дар димоғи худ ва дигарон ҳаёли хом мепазанд:

Ошуфта машав ба макри ҳар кас,
Дар баҳр масоз киштӣ аз хас.
К-ин даъватиёни зиштқирдор,
Қаттоъи тариқатанд ҳуш дор!
Дачқолвашанду кони талбис,
Зоҳир валиянду ботин Иблис.
Ин тоифа душмани Худоянд,
Дуздони тариқи Мустафоянд.
Аз шумии ин ғариқи гумроҳ,
Пинҳон шуда дин, наъзу биллоҳ!
Бархоста илми дин зи олам,
Афтода ба коинот мотам.
Ҳар ғул камар ба шайхӣ баста,
Дар маснади шайтанат нишаста.
Ҳар лаҳза чу анкабути бадрӯ,

Сад дом танидааст ҳар сӯ.
З-он рахна ба дину миллат афтод,
Дар мулк ривочи бидъат афтод.
Пире, ки ба шаръи Мустафо нест,
Савганд ба Ҳақ зи авлиё нест!
Ҳар чоҳилу коҳили куҳансол,
Кай лоиқи шайхиясту иқбол!
Ҳар мӯйсафед кучо бувад пир,
Ҳар кӯҳнашағол кай шавад шер.

Мирғиёсиддин Ғиёсии Бадахшӣ

Мир Ғиёсиддин яке аз хулафо ва муридони шоҳ Маъсуми валӣ, аз пайвандони ҳазрати мучаддиди алфи сонӣ, (ҳазораи дувум) муршиди тариқаи нақшбандияи мучаддидия, шайх Аҳмади Сарҳиндӣ (Сарҳанд) Имом Раббонист ва дар он замон чунин гуфта, ҳоло бубин, ки тафовути роҳ аз кучост то ба кучо!? Ман низ чизаке аз дидаҳо гуфтам, Худой бибахшад:

...Гарчи худ аз ташнагӣ хун меҳурам,
Оби талху тираро чун меҳурам.
Во шигифто, раҳбарони силсила,
Бо ҷафокорони даврон якдила!
Буханифа нони ҷаввонон нахурд,
Ҳам зи ҷаври зулми эшон ҷон супурд.
Тарки гушти гусфанд дар ҳафт сол,
Ин-т зухду ин-т ирфону камол!
Тарки шубҳат кардаанд ҳамчун ҳаром,
Муқтадо з-ин будаанд бар хосу ом.
Мардумон сидку сафошон дидаанд,
Меҳрашон аз ҷону дил бигзидаанд.
Дар мақоми қурби ҳақ биншастаанд,
Чунки дандони тамаъ бишкастаанд.

Шоҳбозони сарои шаҳриёр,
Не чу зоғони сияҳ мўрдорхор.
Гар ба пеши бархе шайхони замон,
Филро бигзорӣ дар болои хон.
Баъди як соъат аз он пили дамон,
Ту наёбӣ гушту пусту устухон.
Аз Саной бишнавар, он донои роз,
Нисбати суфиваши пур ҳирсу оз.
Бо зарофат дурри маънӣ суфтааст,
Як ду ҳарфи туршу ширин гуфтааст.
Бар латофатҳои табъаш офарин,
Буда мазмуни каломаш инчунин,
Не ба зоҳир бин ту дар маънӣ нигар,
Суфӣ ишқамхора набвад эй писар!
Гар равад бар сӯи хони золимон,
Бегумон таъйид созад зулмашон.
З-ин қавитар мешавад бозуяшон,
Обро афзун кунад дар ҷӯяшон.
Гар хурад аз хони золим нону қанд,
Аз забонаш меравад андарзу панд.
Инчунин кай порсойӣ мешавад,
Ваъзу панди ӯ риёӣ мешавад.
Пас Саной мекунад дашномашон,
Ташташон меафканад аз бомашон.²¹⁸
Даҳ сада пеш он ҳақими ростин,
Карда танбеҳи ману ту инчунин.

218 Ҳақим Саной чунин мегуяд: “ Суфие, ки бувад чунин фани ӯ, Як ҳазор к.. дар к.. зани ӯ” – Дар қасидае ба ҳамин вазн дар девон ва боз дар “Ҳадиқатулҳақиқаҳ”

Дар қиёси он замону ин замон,
Фарқ бошад аз замин то осмон.
Дар қиёси мову ту «ҳум собиқун»,
Дар тақарруб қадрашон аз мо фузун.
Ҳолиё бингар чӣ бошад ҳоли мо,
Мо киему қили мову қоли мо.
Ин ҷаҳон бозори даъво гаштааст,
Сӯфии софӣ чу анқо гаштааст.
Шайх андар шуҳрати худ ғутазан,
Дар ҷаҳидан гирди ӯ зоғу заған,
Резахори хони ӯ аз ҳад фузун,
Карда бо найранги худ ӯро фусун.
Баски андар давлати ӯ мечаранд,
Гоҳ -гоҳ то кӯҳи Қофаш мебаранд.

Дар миёни мардумони содаранг,
Сад каромат з-ӯ бибофанд ранг-ранг.
З-ин ҳама ишкампарастон баҳравар,
Лек он бечора з-инҳо беҳабар.
Ин масалро ҳар касе гуфта, расост.
Яъне аз озмуну ҳам озмудаҳост:
“Шайхро не пар, на парад бар ҳаво,
Мепаронандаш муридони дағо.”
Ту мапиндорӣ, ки ринду саркашам,
Ман рафиқи сӯфии софивашам.
Ту намо бар ман чунин марди худо,
То кунам бар нақши пояш иқтидо!
Чӣ ишорат мекуни бар ин гурӯҳ?!
К-аз тариқат бурдаанд фару шукӯҳ.
Гар тасаввуф нафсӯ ишкампарварист,

Риши говӣ будану куни харист.

Нагӯем чунон мардони комил ва бандагони мухлис, ки бо далолати оёти қуръонӣ ва аҳодиси фаровоне аз Паёмбари акрам (с), ки сабаби бақо ва ободии дунёянд, набошанд. Ҳастанд, вале нишоне аз эшон намеебем.

(Мо дар боби "Ирфон" ба шарҳу бастии ин мавзӯ хоҳем пардохт)

Агар гӯӣ бошанд ва набишносед, зеро сазовори шинохти эшон наед, аз бас кӯтоҳӣ ва норасоӣ, ки доред!

Гӯем, ба ҷурму гуноҳи худ муътарифем ва агар мо чун онон будем, дигар ниёзе ба эшон набудӣ.

Ва мунтахову фарҷоми сайру сулук низ бозгашт ба сӯи халқи Худо ва иршоду раҳбурди мардумон бошад.

Дигар ин ки, меъёр ва мизони шинохти ҳувият ва моҳиятҳо шаръ бошад, на шахсияти ману ту.

Чун аз равзанаи шаръ мебинем, касе бо чунон авсоф нопадост, магар бо бурунҳои аз тақаллуф ороста ва дарунҳои аз нуроният бе баҳраву коста ва аз ирфону тасаввуф ҷуз турраҳоту томоту каромат дигар чизе нахоста.

Аз ин мушти риёсатҷӯи раъно ҳеҷ нақшоёд,

Мусулмонӣ зи Салмон ҷӯю дарди дин зи Будардо.

Саной

Эй кош дар ин роҳ ба мардони барҷаста ва озодагони вораства бирасем ва хидмати остонашон ғанимат бишмурем!

ЗАЪФ ВА ҚУВВАТ

Чойе аз ин ҳадиси Паёмбари акрам (с) ёдовар шудем, ки фармуда:

{المؤمن القوي الى الله احب من المؤمن الضعيف...}²¹⁹

Яъне, “Муъмини қавӣ (тавоно, зӯрманд) ва бо ҷасорат ба сӯи Худо дӯстдоштатар аст аз муъмини заъиф (нотавон) ва бе ҷуръат”.

Қувати имон дар вучуди муъмин ғайратро (далерӣ ва пурдилӣ) барангезад ва ин ғийрат бизотиҳи (ба худии худ)

²¹⁹ Дар “Саҳеҳ”-и Муслим саҳифаи 1821 ҳадиси 4822, “Сунан”-и Ибни Моча, сах / 25, ҳадиси 75 ва дар дигар муснадот омадааст.

Боз дар дигар муснадҳои муътабар ва дар бештари сунани шайхона ҷамъан 53 бор такрор ёфтааст. Ҳукми ҳадис саҳиҳ, ҳасан.

Аз ҷумла дар “Саҳиҳ”-и Муслим: (4822)- [2667]

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ " :الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ احْرَصُ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنْ لَوْ تَفَتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ "

Аз ровиёни мазкур, аз Абухурайра (р) ривоятаст, Паёмбари Худо фармуданд: “Муъмини нерӯманд, назди Худованд аз мумини нотавон некӯтару дӯстдоштатарааст ва дар ҳама онҳо хубист.

Афзунхоҳӣ кун бар он чиз ки суд дорад туро ва аз Худо ёрӣ бихоҳ ва афтода мабош. Ва агар чизе аз дашворӣ ба ту бирасад, ҳар гиз магу: “Агар ман ин кор мекардам чунин ва чунон мешуд!” Валекин бигу: “Тақдири Худост ва он чӣ бихоҳад бикунад”

Пас ба дурустӣ “агар”-у (магар) (роҳро) ба корбурдҳои Шайтон бикиояд”. М.Н.

шарифу некӯст ҳамчун илму дониш, саховату ҷавонмардӣ ва ҳаммонанди онҳо.

Ва ин шучоату диловарио аз ҷониби шаръ меъёр ва андоза бошад ва чун аз ин барсанчу меъёр кам ё афзун бошад, дар он ҳеч некӯӣ ва хубӣ намонад ва ба таҳаввур ва бебокиву пархошгарӣ тағйири сифат (гунабӯд) бинмояд, ки инҳо ҳама зишту, накӯҳида ва нохуб бошанд.

Бархе аз муддаиён аз ин ғийрат он донистанд ва он карданд, ки дар ҳадду андозаи шаръ нагунҷад.

Ҳарчи аз ҳашму ғазаб доштанд ба шакли таҳқир ва дашном, тафсику тақфир, бар сари мусалмононе, ки аз пайи ишон нарафтанд, рехтанд ва инро аз дарки нодуруст ва норавои худ ҳимоят аз ҳарими дин ва шариат номиданд ва надонистанд, ки бо ин гуфтор ва рафтори зишт аз доираи фармоишоти шаръ низ берун рафтанд.

Ғайрат ва ҷасорати эшон дар ин ҷо ба поён расид ва эшонро дар баробари фосикон, нобоварон, бадкорон ва бадхоҳони дин на ғийрат монд, на ҳамият, на шарофат ва каромат, на салобат ва на матонат.

Эй кош, ин ҷо низ аз худ далерӣ ва пурдили ба намоиш мегузоштанд, то мо низ шодбошашон мегуфтем!

Паёмбари Худо (с) дар ҳадиси саҳеҳ фармуданд:

فَقَالَ: ...أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ وَاللَّهِ لَأَنَا أَغَيْرُ مِنْهُ، وَاللَّهُ أَغَيْرُ مِنِّي، وَمِنْ

أَجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ²²⁰

“Оё шумо аз ғайрати Саъд (ибни Муъоз) таъаҷҷуб мекунед?! Савганд ба Худо! ман аз вай боғайраттарам ва

²²⁰ “Саҳиҳу-л-бухорӣ”, ҳадиси 6890, сах.2267. Ҳадиси мазкур дар дигар муснадот бо ибороти дигар низ омадааст. Ҳукми ҳадис, саҳиҳун лиғайриҳи.

Худованд ғайуртар аз ман аст ва аз ғийрати худ Худованд ҳаром гардонда аз ғавоҳиш ва бе шармиҳо он чӣ ошкор аст аз онҳо ва он чи пинҳон аст.“

Дар тафсириҳои “Қуртубӣ” ва “Табарӣ” зимни шарҳи ояти чаҳор ва шаши сураи “Нур” чунин омадааст:

“Ҳангоме, ки Ҳилол ибни Умая (дар ривоёти дигар, Уваймир ал-Аҷлонӣ) ҳамсари худро бо марди бегонае дар ҳоли баҳамомадан дарёфт, ин қазияро назди Расулуллоҳ (с) боз гуфт ва аз ӯ дастур дар бархурд ва рафтори дурусту равои худ бо ин падидаи носутударо хост.

Паёмбари Худо тибқи ин ояти карима:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً
وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ²²¹

Яъне, “Ва касоне, ки занони покдоманро (ба зино) муттаҳам мекунанд, сипас чаҳор гувоҳ намеоранд, пас онҳоро ҳаштод тозиёна бизанед ва ҳаргиз шаҳодати онҳоро напазиред. Ва инонанд, ки табаҳкоронанд.”

→Рӯй ба Ҳилол овард ва фармуд:

“Эй Ҳилол! Ё чаҳор гувоҳ биёвар ва ё бар шонаи худ ҳаштод тозиёнаро (дарра) бипазир”.

Ҳилол ибни Умая гуфт:

“Савганд ба зоте, ки туро ба ҳақ фиристода, ман рост гӯям ва умед дорам Худованд бар сидқи ман ояте фуруд орад ва шонаи ман аз шаллоқ раҳой ёбад”.

Пас, Худованд ояти мулоъана Сураи “Нур”, ояти 6-9) -ро фиристод. Ва боз он чо омадааст, чун ояти 4 сураи «Нур» нозил гашт, Саъд ибни Муъоз хидмати Расулуллоҳ буд ва чунин гуфт:

²²¹ Сураи “Нур”, ояти- 4

...قال سعد بن معاذ : يا رسول الله, إن وجدت مع امرأتي رجلا أمهله حتى

أتي بأربعة ! والله لأضربنه بالسيف غير مصفح عنه .

Яъне, Саъд ибни Муъоз гуфт: “Эй Паёмбари Худо! Агар мардERO Ҳамроҳи зани худ биёбам, оё бигзорам ўро то Ҷаҳор гувоҳ биёрам?!”

Ба Худо савганд бидуни бахшишу тараҳуме бар ў гарданаш бо шамшер бизанам.”

Расулуллоҳ аз ин гуфтори Саъд дар Ҳашм шуд ва гуфт:

“Эй мардуми ансор! Бубинед, сардори (сайид) шумо ҷи меғӯяд?!”

Қавм ба шафоат бархостанд ва гуфтанд:

“Ё Расулаллоҳ! Саъд ин суҳанро на аз рӯи нифоқ гуфт ва заррае дар ў аз дурангиву нифоқ нест, вале ў бисёр бо ғайрат ва ҳамият аст. Аз ин аст, ки ҳаргиз беваеро ба занӣ набигрифта ва ҳар ҷи зан кунад ҳама дӯшиза бошанд ва ҷун занеро талоқ бидиҳад аз ғайрат ва ҳайбати ў касе аз мо набитвонад он занро хостгорӣ кунад”.

То ин ки ояти **“мулоъана”** (**лаънат ва нафрин хондани зан ва мард дар ҳузури қозӣ бар худ дар панҷ навбат бо ин қавл, ки “агар дурӯзгӯӣ бошам” ё “у ростгӯ бошад” дар сурате ки марде зани худро бо марди бегонае дар ҳоли зино дарёбад ва се шоҳиди дигар набошад ва баъди ин лаънатгӯӣ никоҳи онҳо бо ҳам абадан ҳаром гардад**), нозил шуд.

Дар ривоятҳои дигаре мин ҷумла аз Абдуллоҳ ибни Аббос ва Икрима (раз) ин қазия ба Саъд ибни Аббода (раз) нисбат дода шудааст.

Пас Расули Худо биёсуд ва лаб ба ин гуфтори зебо бигшуд:

فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : اتعجبون من غيرة سعد لأننا أغير منه والله
أغير منّي...²²²

Дар ҳикмат ва нуктаҳои пӯшидаи ин ҳадиси шариф тааммул ва тафккури бисёр бояд намуд.

Ҳарчанд шуҷоату далерӣ ҳамчун имону ихсону илму дигар некӯиҳо аз бахшишу меҳрбонии Худованданд, вале аз ҷониби шаръ меъёру шумору марзу андозае дорад.

Пас агар мо худро боғайратар аз паёмбари Худо (с) ва ҳато аз Саъд (р) ва амсоли ӯ аз саҳобагони киром ва дигар бузургони дин бишмарем, ин камоли нодонӣ ва камдиroyатист. Ва боз ин ғайрати носутударо дар сурати бадгӯиву бадхоҳӣ ва дашному носазо бар сари мусалмононе бирезем, ки чун мо нестанд, дигар ин қалби мавзӯ ва хилофи машруъ аст.

Бархе аз мудайён ба худ ончунон арҷ бигзоштанд, ки кирдор ва гуфтори худро шарият пиндоштанд ва ҷойгоҳи худро бад-он поя бардоштанд, ки гӯӣ агар эшон набошанд мардум ҳама гумроҳ ва дузахӣ гарданд ва ин пиндори ғалат ҳама аз ноогоҳӣ ва худношиносӣ бошад.

Агар ҷое бо дастуроти шаръ аз нерӯи имонӣ ва ғайрату ҷасорат бояст кор гирифт, аз меъёру андоза ва фармоишоти шаръ қадам фаро набояд гузошт.

Агар на маъмуру масъул будеме:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ²²³,

Яъне, “Ва бояд аз миёни шумо гурӯҳе бошанд, ки (мардумро) ба некӣ даъват кунанд ва ба кори шоиста во

²²² *Тарҷумаи ҳадис дар боло гузашт, саҳ- 282*

²²³ *Сураи “Оли Имрон”, ояти 104*

доранд ва аз зиштӣ боз доранд ва ононад, ки растгоронанд”, касеро аз мо захираи он набуди, ки ба ҷуз аз худ ва худихо бо дигаре бипардозад.

Баъд аз он рӯз, ки ин оят фуруд омад:

...الْيَوْمَ يَأْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ ۚ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ²²⁴

Яъне, ...“Имрӯз онон, ки куфр варзиданд аз ойини шумо навмед гаштанд, пас аз эшон натарсед ва аз ман битарсед. Имрӯз комил гардондам аз барои шумо динатонро ва пурра сохтам бар шумо неъмати худро ва хушнуд гаштам аз барои шумо Исломо (ҳамчун) дин”.

Дигар чи ҳоҷат ба ситеза ва дағдағии мо монда, ки чизе нахоҳад ва чизе наҷфзояд, магар ҳамон масъулияти даъват боқист, ки хайрхоҳӣ ба халқи худост дар баробари суфориш ба некӣ ва боздошт аз бадӣ ва бадхоҳӣ, ки ин роҳ низ аз ҷониби шориъ маълум ва муъайян гашта:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۚ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ²²⁵

Яъне, “Бихон, ба сӯи Парвардигорат бо дониш ва панду андарзи некӯ ва бархӯрд бинмо ишонро бо он равиш, ки некӯст, ҳамоно Парвардигори шумо донотар аст ба ононе, ки аз роҳи Ё гум гаштанд ва Ё донотар аст ба роҳёфтагон”.

²²⁴ Сураи “Моида”, ояти 3

²²⁵ Сураи “Наҳл”, ояти 125

РОҲИ ДАЪВАТ

Хондан ба сӯи роҳи Худованд, яъне даъват ом ва фарогир бошад, муъминро ба салоҳ ва ғайри муъминро ба имон.

Амр ба маъруф ва наҳйи аз мункар бар онон аст, ки аз роҳи рост (сиротул мустақим) берун рафтанд, мисли беҳабарон ва гунаҳгорон.

Аммо бар онҳое, ки дар ин роҳанд аз муъминони накӯкор, зикр ва ёдоварист ва амру наҳй низ бар ин маънист: ²²⁶ **وَذَكِّرْ فَإِنَّ**

الذِّكْرَىٰ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ Яъне, “Ба ёд ор, пас ҳамоно ёддошт (зикр) суд бахшад мар муъминонро”, гувоҳи қуръонист. Ва боз зикр ба маънои панд ва андарз низ бошад.

Даъват, ки фарогири амри ба маъруф ва наҳйи аз мункар аст, аз воҷиботи қавлӣ ва феълии ҳар муъмин бошад ва то зуҳури фитнаҳои охирзамон идома ёбад.

Онон ки бо далил овардани ин ояти карима амри ба маъруф ва наҳйи аз мункаро воҷиб надонистанд, аз рӯи ғафлат ва нооғаҳӣ бар худ осон бигирифтанд ва иштибоҳ карданд. Ояти мазкура ин аст:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ۖ لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ²²⁷

“Эй касоне, ки имон овардаед! Мувоқиқи худ бошед, агар шумо ҳидоят ёфта бошед ғумроҳии касоне, ки ғумроҳ шудаанд ба шумо зиёне намерасонад, бозгашти ҳамаи шумо ба сӯи Худост, онгоҳ шуморо аз он чӣ мекардед огоҳ месозад”.

²²⁶ Сураи “Зориёт”, ояти 55

²²⁷ Сураи “Моида”, ояти 105

Акнун бубинем, ки шарҳ ва тафсири ин оят аз дидгоҳи асҳоби Паёмбар (с) ва пайравони ростини онҳо чи гуна аст:

و هذا وعد و وعيد للمهتدين و الضالين و تنبيه عليّ إنّ الإنسان لا يأخذ بجناية غيره هذا اذا ادي الواجب عليه بالأمر بالمعروف و النهي عن المنكر. و قد خطب ابو بكر صديق ذات مرة فقال يا ايها الناس إنّكم تقرّون هذه الآية و تضعونها غير موضعها و اني سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: إنّ النّاس إذا رأوا المنكر فلم يغيروه عمّهم الله بإعقابه (رواه احمد – تفسير ابن كثير) و ايضا قال رسول الله (ص) مروّ بالمعروف و تنهاؤا عن المنكر فإذا رئيتم شحّا مطاعا و هوى متّبعا و إعجاب كل إمري برأيه فعليكم انفسكم لا يضرّكم ذلالت غيركم (اخرجه الحاكم و الترمزى) و ايضا مكالمة ابن مسعود مع الجماعة التي وقع بينهم الخلاف و لم يصلحه احد من الصحابة محتجّا بهذه الآية و القصة هذه طويلة في التفاسير.

Тарҷума: “Ин оят умед аст мар роҳ ёфтагонро ва бим аст мар гумроҳонро ва огоҳист бар инки инсоне ба сабаби гуноҳ ва ҷинояти дигаре бозхост намешавад, модоме ки иқдом ба суфориш ба некӣ ва боздошт аз бадӣ намуда бошад. Ва ин Абубакри Сиддиқ аст, ки боре дар хитобаи худ фармуда:

“Эй мардум! ҳамоно шумо меҳонед ин оятро ва дар маънӣ ва мавзеи худ фуруд намеоред онро. Ба дурустӣ шунидам Расулуллоҳ (с)-ро, ки мегуфт: “Агар мардум нописандеро бубинанд, пас дигаргун насозанд онро, фарогир созад Худованд азобро бар эшон” (бо ривояти Имом Аҳмад.) Ва низ Расулуллоҳ (с) фармуданд:

“Суфориш ба некӣ ва боздошт аз бадӣ бинмояд, пас ҳангоме, ки бубинед гуноҳони афзун ва хоҳишоти рӯйиҳам-рафтаро ва худнамоии ҳар якеро ба фикр ва андешаи худ, пас

бар шумост риъояти худ ва бар шумо гумроҳии дигарон зиён ва зарар наорад.” (Бо ривояти Ҳоким ва Тирмизӣ).

Ва низ гуфтугӯи Абдуллоҳ ибни Масъуд (р)- ро бо гуруҳе аз мардум метавон ёдовар шуд, ки миёнашон ихтилоф воқеъ шуда буд ва касе аз саҳобагон дар ислоҳи он гӯё бо далолати ин оят нақӯшиданд. Ва ин қисса бо шарҳу баст дар тафсирҳое ҳамчун Ибни Касир, Табарӣ ва ҷуз инҳо мавҷуд аст. Хулосааш инки Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) гуфт:

“Боз истед, эй қавм! Шумо маънии ин оятро дуруст фаро нагирифтед ва таъвили ин оят то ҳануз наёмада. Қуръон фуруд омад, вақте ки фуруд омад таъвили бархе аз оёт пеш аз нузули он омада ва таъвил бархе ҳангоми зиндагонии Расулуллоҳ омад ва аз бархе дигар пас аз даргузашти Расулуллоҳ ва аз бархе пас аз ин ояд ва аз баъзе назди қиёмат он чи аз аҳволи қиёмат омада, ва таъвили баъзе оёт назди ҳисобу шумор ояд, он чи аз рӯзи шумор ва бихишту дузах баён фармуда”.

Сипас, ибни Масъуд (р) он ҳадис, ки аз Абубакри Сиддиқ дар боло овардем-ро бо алфоз ва ибороти дигар бозгу менамояд.

Ҳамчуни бо ин мазмун аз Абдуллоҳ ибни Умар, Ҳузйфа ибни-л-Ямон ва дигар саҳобагон (р) аҳодисро Ибни Ҷарир, Табаронӣ, Ибни Касир ва дигарон дар таълифоти худ овардаанд...

Барои намуна:

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ حَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ إِذْ ذُكِرَتِ الْفِتْنَةُ أَوْ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ الْفِتْنَةُ، فَقَالَ: " إِذَا رَأَيْتُمُ النَّاسَ قَدْ مَرَجَتْ عُهْدُهُمْ ²²⁸

وَحَقَّتْ أَمَانَتُهُمْ، وَكَانُوا هَكَذَا. وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، فَقُلْتُ: فَكَيْفَ نَفَعَلُ عِنْدَ ذَلِكَ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ؟ فَقَالَ لِي: الزَّمْ بَيْتَكَ وَأَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ، وَخُذْ مَا تَعْرِفُ، وَدَعْ مَا تُنْكِرُ، وَعَلَيْكَ بِأَمْرِ الْخَاصَّةِ، وَدَعْ عَنْكَ أَمْرَ الْعَامَّةِ"

Аз Абдуллоҳ ибни Амр ибни Ос (рз) ривоят аст, ки фармуданд: Ҳангоме мо перомуни Паёмбари Худо нишаста будем, ки назди ӯ (с) аз фитна (ошӯб) ёдоварӣ шуд. Пас фармуданд: “Чун мардумонро дидед паймонашон печида (омехта) ва амонаташон сабук (ночизу бееътибор) гашта ва инчунин бошанд” ва (Паёмбар) ангуштон ду даст ба ҳам печид.

Пас гуфтам: “Худованд фидои ту бинмоедам, он ҳангом мо ба чӣ пардозем?! ”

Фармуданд: “Хонаи худро бош ва забонат дар фармонат ва аз онҷӣ медонӣ кор бигир ва онҷӣ намедонӣ (ро) биандоз ва бар ту бод дастуроте, (фармудаҳо) ки вижаи туанд ва суфоришоти (кору бори) мардумонро аз худ дур бинмо!” (ба эшон во гузор!)

Акнун аз пайи матлуб биравем ва бигӯем; мар некбахтонро дар Қуръони пок муждагонӣ ва хушхабарихои фаровон аст:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ²²⁹

Боз дар ин китобҳо бо санади “ҳасанун” ва “саҳиҳун лиғайриҳӣ” иҳтимолан дар 107 муснад омадааст: “Саҳиҳ”-и Бухорӣ, “Сунан”-и аби Довуд, “Сунан”-и ибни Моҷа, “Мустандрок”-и Ҳокими Нишопурӣ, “Муснад”-и ибни Ҳанбал, “Ал - ибонатул-кубро”-и ибни Батта... М.Н.

²²⁹ Сураи “Буруҷ”, ояти 11

Яъне, “Ба дурустӣ онон, ки имон оварданд ва кирдори некӯ карданд мар эшонро бобоғҳо, ки равон аст, зеро онҳо ҷӯйҳо, ин комгоии бузург аст”.

Ва бад-ин мазмун оёти фаровоне бошад дар Қуръони карим ва дар даъват аз ин роҳ бояд рафт.

Кай касеро дастур бошад, то дари бахшиш ва меҳрубонии Худовандро ба рӯи бандагони Ё бубандад!? Магар аз ҷоҳилӣ, ё ғофилӣ, ё сахтдилӣ!

Агар хушхабарие аз Худост ба бандагони некӯкор ва агар заҷру сарзаниш аз Ё таолост ба бандагони бадкору парешон-рӯзгор, мо ва ту қосидему пайк, моро нарасад ва раво набошад аз худ чизе бияфзоем ва ё кам созем.

Аз ёд набояд бурд, ки мо амонатдорем ва дар амонат хиёнат нашоёд, ки ин бозхосте дорад:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ²³⁰

Яъне, “Ҳамоно Худованд фармон дода шуморо ин ки бирасонед амонотро бар аҳлаш ва ҳангоме доварӣ кунед миёни мардум дуруст доварӣ намоед, бо адл ва дод”.

اللَّهُمَّ وَفِّقْنَا لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى . آمين

Нукот

Агар аз зебой ва ҷамол, некӯӣ ва камол ҳикоят дар миён дорӣ, бо зеботарин калимоту иборот ва некӯтарин гуфтор маъниро шарҳ ва тавзеҳ бояд кард, то хусну латофати мавсуф

²³⁰ Сураи “Нисо”, ояти 58

бо пардаҳои дурушту сиёҳи гуфтори ноҳамвор ва носуфта пӯшида ва пинҳон намонад.

Басо маънӣ ва мазмуни нозук ва латиф бошад, ки чун аз кому даҳони ноаҳлон ва ҳарфу гуфтори норавону носуфтаи эшон берун ояд, аз он латофату зебӣ ва назокату шевоӣ дар он чизе намонад ва лафзу ибороти ноҳамвор бори онҳо набитавонанд кашид ва дар ифода аз онҳо нотавон бошанд ва инро аҳли фаросат бо ишороти равшан ва ҳолоти шигифту шигарфи қалбӣ ва равонӣ баёну ошкор созанд равшантар аз иборот.

Аз тавон ва нерӯи худ афзун бор бар душ набояд гирифт бо худкомагӣ ва ихтиёр ва он ки бар ту бор бигморад ва бар душат бигзорад, нерӯ ва тавони бардошти онро низ арзонӣ дорад.

Худованд дар сураи муборакаи «Бақара» фармояд:

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۚ²³¹

“Душворӣ нахоҳад Худованд мар касеро, магар дар хури тавон ва гунҷоишаш, мар ўрост он чи пеша бигирад ва бар ўст он чи барандузад”, ишорати латиф ва зебоест.

Дар зоҳири модият бо дода қаноат бояд кард ва дар ботини маънавият ниёзмандӣ ва ҳирсу тамаъ ба кор аст. Дар сураи муборакаи «Саҷда» омадааст:

تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

يُنْفِقُونَ²³²

Яъне “Пушту паҳлухошон дур мешавад аз бистар ва меҳонанд Парвардигори хешро аз тарси хашмаш ва бо тамаъ

²³¹ Сураи “Бақара”, ояти 286

²³² Сураи “Саҷда”, ояти 16

(чашмдорӣ) дар раҳматаш ва аз он чи рӯзӣ додем эшонро бахшишу инфоқ мекунанд”.

Мояи нанг аст ва хиҷолат, агар чоҳиле бесармоя аз дониш, вале бо самимияту ихлос дар майдони амал устувортар аз олими донои сустаносир бошад, ин ҷост, ки гуфтори бе кирдор ҳамчун гарду ғуборест, ки чашми мардум бидузад ва роҳ бар эшон гум созад.

Он қадар рафъат надорад пояи арбоби қол,
Воизонро авчи иззат то сари минбар бувад.

Бедил

Ручӯъ

Боз ҷое гуфтем, ки Худованд (ҷ) нобоварон, гумроҳон ва ғофилонро ҳамчун чаҳорпоён, бал забунтар аз онҳо номида аст: **هَمْ كَالْأَنْعَامِ، بَلْ هُمْ أَضَلُّ... (الآية)**

Магар набинӣ! Говону харон, сагон, гусфандон ва ҳамчун онҳо молику соҳиб ва роҳи манзили кошонаи ўро бишносанд бо нодоштани ақлу хирад.

Аммо нобоварон ва табаҳкорон аз гумроҳӣ ва беҳабарӣ хоҷаи худ ва боргоҳу даргоҳи ўро набишносанд, яъне Офаридгор ва Худовандро.

Ҳатто, Ўро напазиранд бо вучуди доштани шуур ва хирад.

Фитрату каромату шарофати инсониро бо ихтиёри худ бо разолату даноату пастӣ ва хориӣ чаҳорпоёну дарандагон бадал бинмуданд, пас чӣ гуна забунтар аз чаҳорпоёну дадон набошанд!?

ИҚТИҲОД ВА БОЗНИГАРӢ ДАР АСРИ ҲОЗИР

Диёнатҳои осмонӣ яке паи такмили дигаре омаданд. Баъди реҳлати паёмбарони мурсал (ъ) анбиё буданд, ки ташреҳ ва таблиғи диёнатҳои ростин менамуданд, чунон ки баъди Одам (а), Нӯх, (а) Идрис, (а) Иброҳим (а), анбиёи пасин ва фарзандони эшон ва баъди Мӯсо Юшаъ ибни Нун, Ашъиё ибни Омуса (а), Ҳизкил (Ҳизкиёл) ибни Донёл (а) ва дигарон ва боз Исо (а) омад бо китоб дар баробари ин ки шариати тозае овард ҳамроҳ бо тасдиқи «Таврот», ислоҳе дар шариати Мӯсо (а) бинамуд бо дастури худовандӣ, ки Қуръони карим ҳикоят аз он дорад:

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَٰئِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا
بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ²³³

“Ва (ёдовар бош!) ҳангоме, ки Исо писари Марям гӯфт: Эй фарзандони Исроил! Бе гумон ман фиристодаи Аллоҳ ба сӯи шумо ҳастам, он чи аз Таврот пеш аз ман бударо тасдиқ мекунам ва (низ) муждадиҳанда ба Паёмбаре ҳастам, ки пас аз ман меояд ва номаш Аҳмад аст. Пас ҳангоме, ки ӯ (Аҳмад) бо муъҷизаҳо (ва далоили равшан) ба сӯяшон омад, гӯфтанд: Ин ҷодуи ошкор аст”.

Ва баъди Исо (ъ) низ доиён ва ҳавориён буданд, ки мардумро аз инҳироф боз доштандӣ, то ин ки эшон низ бирафтанд ва дӯстии дунё ва раёсат пешвоён, аҳбор ва руҳбонро роҳ бизад ва чашми басираташонро хира бинмуд ва табиљу таҳрифе дар китоби Худо «Инҷил» ва шариати Исо (а) бинамуданд ва худро намояндаи Худой хондандӣ ва роҳи

ақли мардум задандӣ, то ҷое ки эшонро ба худой низ бигирифтанд.

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا ۖ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ²³⁴

“(Онҳо) донишмандон, роҳибон ва кашишони хешро (ҳамчунин) Масих писари Марямро маъбудоне ба ҷои Аллоҳ гирифтанд, дар ҳоле ки дастур надоштанд ҷуз Худованди яқторо, ки ҳеҷ маъбуде ҷуз ӯ нест, бипарастанд. Ӯ пок ва муназзаҳ аст аз он чи ки шарики Ӯ қарор медиҳанд”, дар Қуръони карим ҳикоят аз онҳост.

Пас, Паёмбари охируззамон Муҳаммад (с) бо паёми ҷовидонӣ ба ҳамаи ҷаҳониён омад ва таҳрифоти адёни собиқаро ошкор ва ҳақиқатро равшан бинамуд.

Дар сураи «Моида» омадааст:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ۖ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ²³⁵

Яъне, «Эй аҳли китоб (яхуд ва насоро), ба дурустӣ, ки омада шуморо Расули мо (Муҳаммад) ошкор созад ба шумо бисёре аз он чизҳое, ки будед пинҳон медоштед ва дар гузарад аз бештаре, ба дурустӣ омада шуморо аз Худованд нур ва китоби равшан».

Пазируфт, он ки пазируфт ва рӯй бартофт он ки бартофт, то ин ки муддати зиндагии Расули акрам (с) низ сипарӣ гашт ва масъулияти даъвату иршод ва шарҳу басти шариат бар дӯши имомони дин ва донишмандони воқеии уммат афтод. Аз он ҳангом то кунун ҳазору чарсаду сию анде мегузарад.

²³⁴ Сураи “Тавба”, ояти 31

²³⁵ Сураи «Моида», ояти 15

Имомон ва мучтаҳиддин пас аз асҳоби киром ва сар аз замони тобеин ин масъулияти бузургро чи хуб ва зебо анҷом доданд, дар намунаи мактаби чаҳоргонаи фикҳӣ, шарҳ ва тафсири Қуръони карим ва аҳодиси набавӣ, баён, балоғат, мантиқ, калом ва донишҳои дигар.

Чун ҳаводис ва рӯйдодҳои ҷаҳон паи ҳам оянд, то анҷоми ҳастӣ, пас магар мо дар ҳоли ҳозир ниёзе ба баррасӣ, бознигарӣ ва иҷтиҳод дар умур ва масоили фикҳӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ дорем ё хайр (не)?!

Бо фазлу карами худовандӣ ба шарҳу баёни ин мавзӯи хеле муҳим ва ҳамзамон бисёр душвор мепардозем. Ва миналлоҳит-т-авфиқ.

Мо гӯем, бале ниёзи мубрам дорем ба иҷтиҳод ва таҳқиқ дар бархе масоили фикҳӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ, балки гузашти айём тақозои зарурат ва лузуми ин амр мекунад. Инро бо бароҳин (гувоҳон)-и шаръӣ ва истидлолот (пайгард ва корбурд)-и ақлӣ ва мантиқӣ исбот созем, ин шоаллоҳ.

Дар нашри китоб бо ҳуруфоти арабӣ бархе аз дӯстон баъд аз мутолеа изҳор доштанд ки: «Шумо аз зарурати иҷтиҳод дар асри ҳозир ёдовар шудед ва ин заруратро бо тариқи умумӣ исбот намудед, вале мисолҳои муаян ва мушаххасе наёвардед, то мавзӯ равшантар гардад».

Ва бархе дигар дар доираи фаҳми худ моро сарзаниш ва нақӯҳиш карданд ва гуфтанд:

«Чи ҳоҷат буд ба ин баҳс?! Ҳама чиз гуфта шуда аст».

Чун аз сатҳи дониш ва диққати ин гурӯҳ огоҳӣ доштам, ба онҳо гуфтам:

“Иҷтиҳод маротиби гуногун дорад ва барои шумо, ки мегуед: “Ҳама чиз гуфта шуда аст”, исботи илмӣ ҳамин гуфтаатон иҷтиҳод аст, намедонам фаҳмиданд ё не”.

Аммо барои он гурӯҳ аз дӯстон, ки мисолҳои мушахас ва шарҳи бештаре хостанд, изҳори ташакур ва сипос дорам барои ин ҷидият, некхоҳӣ ва самимияташон.

Бо таваккул ба Худованди ҳаким ва фазлу карами Ё ба тафсили ин заруриятҳо бо овардани мисолҳо мепардозам.

Аслан саъйи банда дар исботи зарурати иҷтиҳод дар асри ҳозир ба хотири ҷалби назари донишмандони мазҳабии дохили кишвар ва минтақа ба ин масъала буд.

Зеро, дар дигар мамолики мусалмоннишини дунё, иҷтиҳод ва пажӯҳиш сар аз асри сеи ҳиҷрӣ ва аз асри XIX мелодӣ бо дидгоҳи тозаи мутобиқ бо муҳит ва фазои замон дар маҷолот ва мавзӯоти гуногун ҷорӣ будааст ва мо низ ҷузъе аз олами исломем, на ҷазираи гумшуда ва аз ёдҳо рафта.

Ҳоло, илатҳои ин ки чаро мо аз ин ҷараён ҷудо афтодем-ро баён медорам ва мегӯям:

Иҷтиҳод ва таҳқиқ дар минтақаи Мовароуннаҳр (Вароруд) аз гузаштаи як аср бештар то ҳоли ҳозир вучуд надорад, бо чанд сабаб. Яке ин, ки ин сарзамин дар натиҷаи ишғоли русҳо аз дигар кишварҳои исломӣ бурида шуда дар инзиво (гӯша, канора) қарор дошт.

Бад-ин васила иртибототи илмӣ байни ин минтақа ва дигар марказҳои илмии олами Ислом қатъ гардид.

Ин дар ҳоле буд, ки дар дигар кишварҳои мусалмонӣ, аз ҷумла мамолики Араб, Туркия, Ҳиндустон... донишмандон ва мутафакирин ба дарки ин заруратҳо расиданд ва корҳои дар ин замина ба анҷом расониданд.

Аз қабилӣ: Муҳаммад ал-Маҳдӣ ал-Вазронӣ (с.в. 1923), Муҳаммад Бахит ал-Мутеъӣ (с.в.1935.), Муҳаммад Ҳусайн Махлуф (с.в.1936.), Муҳаммад Шалтут (с.в.1963), Муҳаммад ал-Мухтор Ас-сусӣ (с.в.1963), Муҳаммад Тоҳир ибни Ошур

(с.в.1973), Мухаммад Абузуҳра (с.в.1974), Абдуллоҳ ибни Содиқ (с.в.1993), Абдулазиз ибни Боз (с.в.1999),...ва аз онҳо ки дар қайди ҳаётанд: Юсуф Қарзовӣ ва дигарон.

Оё ин мучтаҳидин ва муслиҳин ба савоб ва роҳхалҳои дурусте расиданд ё ғалат ва хато карданд, аз доираи баҳси мо берун аст.

Иллати дигар ин ки, аз ин сарзамин (Мовароу-н-наҳр-Вароруд) шахсиятҳои илмӣ тамомбӣёр ва пажуханда, ки мутобиқ бо шароит ва меъёрҳои як мучтаҳид бошанд, бо сабабҳои маълум дар ин як аср берун наёмаданд, ҳарчанд олимону донишмандон ва муслиҳин дар маҷолоти гуногуни улуми исломӣ вучуд доштанд, вале на дар пояи як мучтаҳид.

Сабаби дигар таасуб, саҳтгирӣ ва худмеъёрии бархе аз шахсиятҳои мазҳабӣ ва низомҳои вақт буд ки муҳолиф бо таълиф ва тасниф дар ҳама маҷолоти улуми динӣ буданд ва таълифро мунҳасир ва маҳдуд ба нақли қавл ва ҳикояту ривоят медонистанд.

Ҳамчунон ки ба заъми ин «бузургон» «дари иҷтиҳод баста буд», дари таҳқиқ ва пажӯҳиш низ бояд баста бошад.

Ба ин ҳадиси мубораки Расулуллоҳ (с) ки Анас ибни Молик (раз), Абдуллоҳ ибни Умар (раз) ва дигар саҳобагон ва тобеъин аз ҷумла Ҳасани Басрӣ (рах) ривоят мекунанд, чи мувофиқ ба ҳоли ин тоифа гуфта:

عن الحسن (البصري) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " هَمَّةُ الْعُلَمَاءِ الرَّعَايَةُ، وَهَمَّةُ السُّفَهَاءِ الرُّوَايَةُ، وَلَيَعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَأَلُهُ عَنْ عِلْمِهِ فِيمَ طَلَبَهُ، وَمُجَازِيهِ عَلَى عَمَلِهِ بِهِ."²³⁶

²³⁶ Ҳадис дар китоби “Ал-ҷомеъ ли ахлоқи-р-ровӣ ва одобу-с-соеъ”-и Ҳатиби Бағдодӣ, саҳ. 9, ҳадиси 24 ба ҳамин

Яъне, “Аз Ҳасани Басрӣ ривоят аст, ки гӯфт, Расулуллоҳ (с) фармуданд: ”Ҳиммати донишмандон посдорӣ илм аст ва ҳиммати камхирадон (тақя бар) ривоят аст ва бояд бидонад, ин ки Аллоҳ таоло пурсандааст аз илмаш, ки ба чи мақсад онро талаб кардааст ва подоштдиҳанда аст бар амалакардаш ба он илм”.

Сабаби дигари ин бенишотӣ, набудани марказҳои (қонунҳо) пажӯҳиш ва таҳқиқоти мазҳабист, ки битвонанд донишмандони риштаҳои гуногуни илмиро гирди ҳам биёваранд ва эшон ба баҳсу баррасии масоили зарурӣ бипардозанд ва ба иттифоқи назар бирасанд.

Дигар аз авомили (боястгорҳо) манфӣ, набудани фазои мувофиқи сиёсӣ ва иҷтимоист, то қонун ва ҳуқуқҳои маданияи асри ҳозир бо дастуроти шаръӣ мувофиқ карда шавад, ки ин ҳам яке аз роҳҳои иҷтиҳоди амалист, ҳамчунон ки ин қорбурд дар дигар мамолики исломӣ аз солҳо пеш идома дорад.

Ҳамзамон ёдовар мешавам, ки ҷатвоҳои шаръӣ дар мавзӯот ва масоили гуногуни ҷиқҳӣ ва иҷтимоӣ аз сӯи донишмандони воқеӣ ва ниҳодҳои марбута ба умури шаръӣ дар кишварҳои мусалмонӣ, масоили ихтилофиро итифоқӣ месозад.

Ё ин, ки ба истилоҳи ҷиқҳӣ «мухталафун ҷиқ»-ро «мучмаъун ғалайҳ» мегардонад, ки ин ҳам навъи дигаре аз иҷтиҳод аст.

Ҳарчанд дар ин рисола мақсади мо на баёни тафсилии масоил ва қазияҳои наwpайдо ва роҳи ҳалли онҳо аз тариқи иҷтиҳод буд, то мисолҳои мушаххасе биёварем ва дунболи ин баҳс биравем (вагарна китоби дигаре бояд таълиф намуд),

лафз омада. Ва дар нусхаи ҷопии китоби мазкур, ҷилди 1 саҳ.131 низ. М.Н.

вале бо тақозои дӯстон чанд масаъале (пурсванд) ин чо боз оварем мар дарки ин заруратро:

1.Масоили хонавода; Маълум аст, ки дигар хонавода ва оилаи як мусалмон дар асри ҳозир аз шароит ва фазои як хонаводаи ҳазор, балки сад соли пеш тафовут дорад ва дар ин маҷол мушкилоти бисёре ба миён омадааст, аз ҷумла ихтиёри зан барои кор дар беруни манзил як мушкил, ки дар дохили худ чанд мушкилот дорад.

Масалан, соқит шудан ё нашудани нафақаи зан аз шавҳар ва дигар мушкилоти марбут ба ин қазия.

2.Никоҳи марди мусалмон бо зани китобия дар асри кунунӣ, ҳарчанд раво будани он аз дастуроти Қуръони карим маълум мешавад:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ، وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ
وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ²³⁷

Яъне, «Ва занони покдоман аз касоне, ки пеш аз шумо ба онҳо китоб (осмонӣ) дода шуда ҳар гоҳ, ки маҳри онҳоро бипардозед, дар ҳоле, ки покдоман бошед, на зинокор ва на дӯсти пинҳонигиранда (барои шумо ҳалол аст) ва касе, ки ба (аркони) имон куфр варзад, ҳамоно амалаш табоҳ шудааст ва ӯ дар охира аз зиёнкоран хоҳад буд».

Вале як зани китобияи имрӯза оё ҳамон зани китобияи ёдшуда дар Қуръон ҳаст?! Ва оё аз зани китобияи ҳазор соли пеш тафовуте дорад ё не?!

Ва оё мешавад онҳоро аҳли китоб номид?!.

²³⁷ Сураи “Моида”, ояти 5

(Бо гирифтормадан ба ин ҳама хурофоту инҳирофот ва фаҳшу бевандубориҳо, ки дар доираи (гирдона) ягон диёнат намегунҷанд).

Орои (андешаҳои) муҳақиқини қадим ва ҷадид дар доираи ҷаҳор мазҳаби аҳли суннат ва ҷамоат дар ин масъала гуногун аст ва дар тақобул (рӯёруӣ) миёни ояти аввал ва ин оят низ:

²³⁸ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ Яъне, “Ва ба ақди занони кофира тамассук маҷӯед”....

Ин оят далолат бар таҳрим мекунад аз ҷониби Аллоҳ таъоло никоҳи кофираро (мушрика) ва кавофир ҷамъи кофира бошад. [Ибни Касир ва Табарӣ сураи “Мумтаҳина”]

Магар ҳалли ин масъала барои кишвари мо ва соири кишварҳои исломӣ муҳим нест?!

Дар ҳоле, ки як гурӯҳи бузурги мусалмонон бо ҳукми зарурат дар кишварҳои ғайри исломӣ зиндагӣ ва кор намуда бо занони ғайри мусалмон хонавода барпо менамоянд.

Ин қазия (падида, руҳдод) қазоеи дигар низ дар бардорад, мисли раво будан ё набудани издивоҷ дар дорулҳарб ва тафовути он аз издивоҷи китобия дар дорулислом.

Дар ҳоле, ки аксари ин издивоҷҳо аз рӯи зарурат буда, муваққатиянд, ҳамчун никоҳи мутъа, ки бутлони (табоҳӣ ва норавоӣ) - и он бо ҳадисҳои саҳеҳ ба исбот расидааст.

Боз воқеъ шудан ё нашудани талоқ бо садои телефони ҳамроҳ дар ҳузури шохидон, ё бидуни онҳо ва ё бо фирис-тодани паёмакҳои савтӣ, ё бесадо ва ба ҳамин сурат никоҳ низ.

Ва ин камоли сангдилӣ ва бемуруватист ва қиёси маъалфориқ бад-ин бовар будан, ки чун хонаводаи ману ту дар маҳдудай меъёрҳои шаръ ба сар мебаранд, парвои дигарон надошта бошем ва худро донишманд ва меросбари Паёмбар (с) низ бидонем ва дар паи дарёфти роҳи ҳалли шаръӣ барои ин гурӯҳ аз мардум набошем.

3.Масоили иҷтимоӣ; Душвориҳо ва номуайяниҳо дар ин росто бисёр аст, ки андаке аз онҳоро баён медорем:

Тиҷорат ва муомилоти молӣ ва анвои он аз ҳазор соли қабл фарқ дорад, мисли;

- муомилоти биржавӣ ва бонкӣ,
- кор ва фаъолият дар бонкҳои рабавӣ, (судхор),
- муомилот бо коғазҳои арзишнок,
- ширкат дар муомилоти аҳрумӣ (пирамида),
- кор дар созмонҳо, нашрия ва расонаҳое, ки алайҳи миллат ва кишварҳои мусалмонӣ фаъолият доранд ва садҳо масоили дигар.

4.Масоили ҳақуқӣ;

Ҳар фарди мусалмон дар кишвари мусалмоние, ки қонун ва дастурҳои маданӣ амал мекунанд бо ҳолатҳои дучор меояд, ки агар мутобиқ бо дастуроти дунявӣ, ки риояи онҳо аз ҷониби қонунгузор барои ҳама ҳатмист амал бинмояд, аз маҳдудай шаръ берун бояд шавад ва агар фармоишоти амалии шаръро пайравӣ намояд ҳамчун муҷрим муҷозот карда мешавад. Пас бояд чӣ кор бикунанд?!

- Оё аз ватани худ ҳиҷрат бинмояд?!
- Ё аз фармоишоти шаръ сар печад?!
- Ва ё муҷозот шавад...?!

Инҳо ва даҳҳоҳои дигар роҳи ҳал ва фатвои шаръӣ мевоҳанд.

Он зумра аз донишмандон, ки бо овардани ин ҳадиси шариф ²³⁹ **لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ**, ба осонӣ худро аз ин қазияи шаръӣ мераҳонанд, ҳанӯз ба дарки ҳақиқии ин сухани Паёмбар (с) нарасидаанд. Ва боз дар тақобули (рӯёруӣ) ҳадиси гузашта, бо ин ҳадиси муборак, ки Паёмбар (с) фармуданд: ²⁴⁰ **لَا ضَرَرَ، وَلَا ضَرَارَ** “дар (Ислом) нест”, чӣ хоҳанд гуфт !?.

5.Масоили таббӣ ба тариқи ихтисор;

- раво ё нораво будани пайванди аъзои бадани инсон аз маҳрам ва ғайри маҳрам,
- додани хун ба маҳрам ва ё ғайри маҳрам,
- шикастан ё нашикастани рӯза бо гузаронидани сузандорӯ дохили рағ ё зери пӯст,
- бордорсозии маснӯӣ аз шавҳар, ё марди бегона ва анвои он,

²³⁹ (3259) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ الْوَاعِظُ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ الطَّالِقَانِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمَّارُ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ الرَّازِيُّ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ جَعْفَرِ بْنِ هَارُونَ الْوَاسِطِيِّ عَنْ سَمْعَانَ بْنِ الْمَهْدِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ [تاريخ بغداد للخطيب ج 11 : ص 199].

Ба тариқи итисол аз ровиёни мазкур, аз Анас ибни Молик гуфт, Расулulloҳ фармуд: “Набошад гардан ниҳодан аз барои офаридашудае дар нофармонию Офаридагор”. Ва ин ҳадис дар 14 муснади дигар низ омадааст. (“Таърихи Бағдод”-и Хатиб, ҷ.11, саҳ 189)

²⁴⁰ *Ин ҳадис дар китоби “Ал-Хориҷ”-и Яҳё ибни Одам ҳадиси 260, саҳ. 58 ва дар “Сунан”-и Ибни Моҷа бо ривояти Абдуллоҳ ибни Умар (раз) ва дигар муснадҳо ҷамъан 37 бор тақрор ёфтааст. Ҳукми ҳадис ҳасан аст. М.Н.*

- тағйири чинсият ва дигар амалҳои ба ин монанд.
- фурухтани узве аз аъзои бадани инсонии зинда ва ё мурда.

Аз ин даста мушкilot дар ҷомеа афзун аст ва мо намунаи андаке аз он бисёр овардем.

Мо нагӯем, ки дар масоили ёдшуда фатвоя ё иҷтиҳода вучуд надорад, ҳаст!

Масалан, аз “Дорулфатво»-и ал-Азҳар, аз Маккаи муъаззама, “Девбанд” ва “Дору-л-улум”-и Зоҳидон ва дигар аз муҳаққиқоне ҳамчун Ибни Боз, Юсуф Қарзовӣ ва дигарон дар мавзӯоти зикршуда фатвоҳо бошад.

Вале, иҷтиҳод ва фатвоҳои онҳо мавриди қабули на ҳамаи уламои кишварҳои исломӣ қарор мегиранд бо сабабҳои гуногун, ҳамчун ихтилофоти мазҳабӣ ва иллатҳои дигар ба вижа дар кишвари мо бо назардошти он чи дар авали ин мабҳас ёдовар будем.

Аҷиб ин аст, ки бархе донишмандони мазҳабии мо дар робита ба масоили эътиқодӣ, иҷтимоӣ ва фикҳии дар ҳоли ҳозир мавриди ихтилоф буда ва ё навпайдо фатвоҳое содир менамоянд, ки бештар аз рӯи эҳсосоти носолим ва таассуб ва бо така ба ривоёт ва ҳикоят буда, боиси сардаргумии бештаре мегарданд.

Ва аҷаб дар аҷаб ин, ки гӯё дар ин асри фитна ва фасод ба заъми эшон ҳар хурофоту бидъат, гумроҳиву табоҳие, ки ҳаст дар дигарон аст, на дар эшон ҳар ки дар ин боб агарчи аз сари некхоҳӣ ва беғаразона лаб кушояд ва қавравишон бинмояд, дар пешонаи ӯ муҳри бемазҳабӣ ё фалону баҳмонро мезананд, гӯё эшон ғариштагонанд дар сурату ангораи одамиён ва ҳакаму доваре дар ин ҷаҳон ва гӯй паёму доварие аз он сӯи пули сирот доранд.

Пас донишмандони худоймеҳварро дар ин ҳангом, ки ошӯбу фитна бедод мекунад ва ҷаҳолату ноогоҳӣ аз ҳақиқати диёнату шариат ошкор гашта, бедорӣ аз хоби ғафлат, кӯшиш ва тақопӯи олимона ва муҳақиқона ба кор аст!

Маънои луғавии иҷтиҳод низ талош, пӯйиш ва ранҷ бурдан бошад, ки инҳо ҳама нишонаи зинда будани воқеист барои он афроде, ки худро дар шумори донишмандон меангоранд:

...Об аз тобу тапидан об шуд,
Сокин омад об, агар мурдоб шуд.
Ман агар ором в-ар осудаам,
Аз бақо сӯи фано раҳ бурдаам.
Мурдани мавҷуд, оре, мерасад,
Марғҳои ихтиёрӣ беадад .
Ҳар ки пай бар рози ҳастӣ бурдааст,
Ҷуръае аз оби ҳикмат хурдааст,
Назди ӯ маълум, к-з аҳли дил аст,
Марғ осон, зиндагонӣ мушкил аст.
Ин нидо аз як дили бедард нест,
Зинда будан кори ҳар номард нест.
Эй басо танпарварони ҷонфуруш!
Мурдаи садсола, наъши худ ба душ.
Эй Худо! Аз бори тан моро раҳон,
То сабукборона оӣем сӯи ҷон.
Тан агар ҷира шавад бар ҷони мо,
Вои мову кулбаи вайрони мо!

Навид

Шамъро носӯхтан маҳрумии нашъу нумост,
Офият дар мазраи мо офати дигар бувад.

Бедил

Бо ин ҳама зарурат ва тақозои вақту замон боз дар боби алоҳида хусусиёт, лавозим ва шароит дар таҳақуқ пазируфтани иҷтиҳод ва мушахасоти як мучтаҳидро баён намудам, ки бо дили беғараз ва аз сари инсоф бояд мутолаъа кард.

والله هو الهادى الى طريق الرشاد

Бадехист, ки Худованд холиқу офаридгори кавн ва ҳастист, чун холиқият сифати $\bar{U}$ таолост, пас ин сифат ва соири авсофи худовандӣ чун зоти $\bar{U}$ таоло лоятаноҳӣ ва ғайри махдуданд, пас ҳар он ва лаҳза $\bar{U}$ таоло дар офариниш, тозакорӣ ва тачдиди коинот аст. Ва ҳар офаридаи $\bar{u}$ зоҳиран ва ботинан аз ҳам мутафавит ва дигаргуна бошад:

“Тамоми $\bar{U}$ - يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ²⁴¹ касоне, ки дар осмонҳо ва замин ҳастанд аз $\bar{U}$ савол (дархосту ниёз) пеш меоранд ва $\bar{U}$ ҳар рӯзе (замоне) дар корест”, тафаккур ва таамули дақиқ меҳақад.

“Явм”, ки дар ин оят омадааст, на ба маънои як рӯзу шаби маъмулии бисту чаҳорсоатӣ, балки поре аз замон бошад ки Худованди ҳақим дархӯри дарк ва фаҳми мо баён фармуда, вагарна он рӯзу шаб ва ҳангому рӯзгор, ки дар андеша ва пиндори мо вучуд дорад, дар соҳати бечунӣ ва зоти бе чигунаи Офаридгори замону макон ҷой надорад...

قال سفيان بن عيينة : الدهر كله عند الله يومان أحدهما مدة أيام الدنيا والآخر يوم القيامة....²⁴²

241 Сураи - “Аррахмон”, ояти 29

242 Тафсири “Бағавӣ”, ояти 29-и сураи “Ар-рахмон”.

Сафён ибни Ўяйна гуфта: Тамоми даҳр назди Парвардгор ду рӯз аст, яке мудати рӯзгори дунё ва дигаре ҳангоми қиёмат.

Пурсида шуд аз Ҷаъфари Содик (р) аз маънии ин оят гуфт; **فَانَّ شَأْنَهُ سَوْقُ الْمَقَادِرِ إِلَى الْمَوَاقِتِ** - яъне, “Шаъни Ў таоло рондани тақдирҳост ба сӯи вақтҳояшон” ва гӯи шарҳу баёни ин ҳадиси шарифи Паёмбар (ъ) аст, ки Абдуллоҳ ибни Амр ибни Ос (раз) гӯфт:

Паёмбари Худо фармуд:

كتب الله مقادير الخلائق قبل ان يخلق السماوات والارض بخمسين الف سنة

(رواه مسلم)²⁴³

“Худованд панҷоҳ ҳазор сол пеш аз офариниши замину осмонҳо тақдироти махлуқотро нигоштааст”.

Аз мусаламоти шаръ ва ақлу мантиқ яке ин аст, ки ҳар шайъе аз ашё (ҳама чизҳо) бо шумули инсон ва афъоли ӯ, дорои ҳувиёт (ҳастӣ - кистонӣ) ва моҳияти (чистонӣ) дигаргуна бошад ва ҳар моҳият ва ҳувиётро ҳукми дигаргуна ва ҳар замонун мақодро низ.

Пас ҳама ашё ва аҳкоми онҳо дар як замон (гоҳ) ва як макони (ҷой) муайян пайдо нагарданд, зеро офариниши Худованд мутадовим (ҳамвора) бошад, пас ночор ҳар ҳувиётро ҳукме ва ҳар моҳиятеро дастури дигаре бошад.

Агар бар он нассӣ равшан аз Китоб аст, ҳамоно аз аҳкоми собита бошад дар ҳама даври замон.

Агар бар он ҳадиси саҳеҳ аст, ҳуҷҷат тамом аст.

Дар ояти Қуръони карим омадааст:

²⁴³ “Саҳеҳ”-и Муслим ибни Ҳаҷҷоҷ сах.1814, ҳадиси 4802 ва дар дигар муснадот низ омада.

²⁴⁴...وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ... Яъне, «Он чи биёрад Паёмбар мар шуморо, пас бигиред онро».

Агар дар он амр иҷмоъ аст, низ ҳукми он равшан аст ва мо иҷмоъро ҷое таъриф намудем.

Агар вучуди иллат ва вучуҳи муштарака миёни воқеаи мансус (бо ҳуччат ва бурҳон устуворшуда) ва воқеаи ғайри мансус аст, пас ҳукми насси собиқ бар қазияи навпайдо татбиқ ёбад ва инро дар истилоҳи фикҳ қиёс номанд ва низ ҳуччат бошад, ки шарҳи ин низ дар гузашта гуфтем.

Агар дар он моҳият ва ҳувиёт далели истехсон (накӯ дониш) аст, он ҳукмро ҷоизултарафайн номанд, бо эътибори вучуди авлавият (бартарият) ва адами он, ки ин низ ҳуччат бошад.

Урфро ҳам дар ҷои худ эътибор бошад:

²⁴⁵خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

“(Эй Паёмбар) гузаштро пеша кун ва ба некӣ фармон деҳ ва аз нодонон рӯй бигардон”!

Ва ин ҷаҳор амалкарди охир пас аз Қуръону суннат дар фикҳи ҳанафӣ аз маротиби иҷтиҳод буда, меҳвари ҳамаи инҳо қиёс бошад.

Инҳо ҳама дар тӯли ҳазору чорсад сол ба шакли макотиби фикҳӣ ба вижа мазоҳиби ҷаҳоргонаи аҳли суннат, ташаккул ва камол ёфтанд.

Имомони дин ва мучтаҳиддини ростино Худованд сарфарозӣ бахшад ва моро ба ҷуз пайравӣ аз эшон дар масоили фикҳӣ ва фуруъӣ дигар роҳе набошад.

244 Сураи “Ҳашр”, ояти 7

245 Сураи “Аъроф”, ояти 199

Зеро, дар усули ақидатӣ-имонӣ (тавҳид, нубувват, миъод) ва аркони собитаи дин ҳамчун фарзияти намоз, рӯза, закот, ҳаҷ ва амсоли он тақлид раво набошад мар олим ва омиро.

Ин нуктаи муҳимро ба ёд бояд дошт, ки иҷтиҳод бо назардошти шароити он, ифодаи “занни ғолиб” (гумони расо) бинмояд ва ҳамчун насси собит аз Қуръон ва бурҳони қотеъ аз ҳадис набошад ва ҳамчунон, ки дар гузашта баён намудем, “занни ғолиб” низ яке аз асбоби ҳусул, субут ва ифодаи илм буда, дар зинаи севвум андархӯри эътибору пазириш бошад.

Инро низ бояд донист, ки майдони корӣ ва корбасти иҷтиҳод маҳдуд ва баста ба ҳалли мушкилот ва душвориҳои аъмол ва муомалоти шаръӣ-фикҳӣ ва муносаботи иҷтимоӣ бошад, на андар ҳарими ақидаву бовар ва аркони дин, ки инҳо дар ҳама давраи замон аз усулиёти собита (устувор) бошанд. Бо далолати ин оят ва дахҳои дигар:

الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ²⁴⁶

Пас, иҷтиҳод он ҷо, ки аз он гузир набошад, баён бинмудан ва ошкор сохтани ҳамин “Икмол” (пурагӣ ва расоӣ) аст, на афзунтар аз ин.

Лозим ба гуфтан аст, ки пайравӣ ва тақлиди шахсӣ милоқ ва пойбасти шариат бошад, на тақлиди мутлақ ва пайравии фаромеъёр ва кур-курона.

Яъне, бояст пайравӣ аз як мазҳаби чаҳоргона сураат бигирад, на аз ҳамаи ин мазоҳиб, ё зиёда аз ғатовӣ ва дастуроти як мазҳаб ба ихтиёр, (магар, дар ҳолати изтирор ва ҳангоми дармондагӣ ва ночорӣ).

²⁴⁶ *Шарҳу тафсири ин ояти карима дар саҳифаи 286 гузашт.*

Зеро ин кор боиси пайравӣ аз ҳавову ҳавас ва осонхоҳӣ гашта дар натиҷа сабаби ба бозӣ ва масхара гирифтани дин гардад.

Имом Нававӣ (рах) дар ин маврид мефармоянд:

ووجهه انه لو اجاز اتباع ايّ مذهب شاء لافضي الي ان يلتقط رخص المذاهب
متّبعاّ هواه و يتخير بين التكليف و التحريم و الوجوب و الجواز و ذلك يؤدّي الي
انحلال ربة التكليف²⁴⁷...

Яъне, “Сабаби вучуби пайравии шахсӣ (аз як имоми муъаян) ин аст, ки агар иҷозаи умумӣ ба тақлиди мутлақ дода шавад ва ҳар касе аз ҳар ки хоҳад пайравӣ кунад, дар он сурат натиҷа ин хоҳад буд, ки масоили осони ҳар мазҳаб агар мутобиқ ба хоҳишоташ бошад ро мавриди таваҷҷӯҳ қарор бидиҳад.

Дар он сурат ҳалол ва ҳаром ва равои нораво будан ба таври кулӣ дар ихтиёри ҳар шахсе қарор хоҳад гирифта, пайравӣ ба аҳком ва дастуроти шаръ аз миёна бардошта хоҳад шуд”.

Ҳар кӣ тафсили бештаре дар мавриди тақлид ва иҷтиҳод меҷӯяд ба китобҳои ҳамчун “Ал-инсоф”-и Шох Валиюллоҳи Деҳлавӣ, “Ал-маҷмуъ”-и Имом Нававӣ, “Шинохти тақлид ва иҷтиҳод дар партави Қуръон ва суннат”-и Шайху-л-ислом Муҳаммад Тақии Усмонӣ ва амсоли онҳо муроҷиат намояд.

Вале, “муҳақиқон” ва ҳадисшиносони навбаромад пайравӣ аз ҳама ё бархе ин мазоҳибро ҳамзамон раво шумурда, аз як мазҳаб ба дигаре гузаштанро чун об хурдан осон дониста, пойбанд ва пайрави воқеъӣ ва самимии як мазҳабро нисбат ба гумроҳӣ, бидъаткорӣ ва ҳатто болотар аз инҳо медиҳанд. (ба китобҳо ва рисолаҳои онҳо муроҷаат намоед!)

Акнун дунболи матлуб биравем ва он иҷтиҳод ва бознигарӣ дар асри ҳозир буд.

Пас мегӯем, дар масоил ва ҳаводиси навпайдо чун пушт-вонае аз он ҳама далоил ва манобеъ, ки баршумурдем набошад, пас ногузир навбат ба пажухишҳои ақлӣ, истидлолӣ, қиёсӣ, таҷрибӣ бо мутобиқати он бо шаръиёт бирасад.

Хоҳ ту инро таҷаддуд ё иҷтиҳод, ё ислоҳ биномӣ, бо назардошти он ҳама ақсоми далоиле, ки гуфтем дар масоили шаръӣ.

Ва дигар қазоёи иҷтимоӣ низ бар ин қиёс бошанд.

Ин муқаддимаи мухтасари вурудӣ ва пешогоҳие буд мар баҳси моро дар иҷтиҳод.

Ҳоло бо таваккул ва тақя ба фазлу баҳшиши Худованди меҳрбон ба тафсили ин масъала бипардозем ва дар оғоз аз каломи пок, Қуръони карим ҳуҷҷат биоварем мар сихати иҷтиҳодно:

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ وَتَعْلَمَنَّ نَبَاهُ بَعْدَ حِينٍ²⁴⁸

Яъне, “Нест ин китоб (Қуръон) магар ёддошт ва паёме мар ҷаҳониёнро ва ҳар оина бидонед ахбор ва паёми онро пас аз рӯзгоре”

Дар наشري форсии китоб ин ояти каримаро шарҳи андаке бинмудем ва шунидем, ки сабаби нофаҳмиҳо гашта, аз ин рӯ бо фазли худовандӣ ба тафсили бештаре бипардозем ва бигӯем:

Лафзи “ҳин” дар ибороти Қуръони карим ҳам мутлақ ва ҳам муқаяд ва ҳам боизофа ва бе изофа омада ва ибораи « وَتَعْلَمَنَّ

﴿نَبَاهُ بَعْدَ حِينٍ﴾-ро муфасиррин (ҳамчун Ибни Аббос, (раз) Ибни

Умар (раз) ва дигарон) хитоб ба мушрикини замони Паёмбари Худо (с) донанд.

Аз ин рӯ «بَعْدَ حِينٍ»- ро муқайяд ба бозгашти Паёмбари акрам (с) аз Мадина ва фатҳи Макка бинамуданд, ки мушрикини араб ахбори Қуръонро донистанд.

Ҳасани Басрӣ (рах) кашфи ахбори Қуръонро назди “ҳин”, яъне, ҳангоми марг медонад.

Инҳо ки гуфтанд ҳама пазруфтаниянд, вале чун ибрат бо умуми лафзи Қуръон аст на ба хусуси сабаб, аз ин қоида кор бигирем ва бигӯем:

Ибораи “Латаъламӯнна” сиғаи феъли музореъи мухотаби маълум ва ҷамъи музаккар аст, бо овардани ломи таъкид (ё ин ки ломи “Латаъламӯнна” ҷавоби қасами маҳзуф аст ба ин тақдир, “Савганд ба Худо, ки шумо албатта бидонед”) ва дар охир нуни таъкиди сақила, ки далолат ба субути ҳатмии ин “илм” (донистани паёми Қуръон) доранд.

Феъли музореъ тақозои давом ва истимрор (ҳамворагӣ) дорад дар замони ҳол ва оянда, магар ин ки қарина (пешронд)-и лафзӣ ё маънавие бошад, ки онро муқайяд (баста) ба вақти муайяне созад, ҳамчунон ки муфасссирин онро муқайяд бинмуданд ба кушодани Макка.

Ва ҳамчун ин ояти карима :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُونَ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ²⁴⁹

“Эй касоне, ки имон овардед! Аз чизҳое напурсед, ки агар барои шумо ошкор гардад, шуморо андӯхгин кунад ва агар ҳангоми нузули Қуръон аз онҳо суол кунед барои шумо

ошкор мешаванд. Худованд аз онҳо дар гузаштааст. Ва Худованд омурзандае бурдбор аст.²⁵⁰

250 عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ" قَالَ، وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، أَدْنَى فِي النَّاسِ، فَقَالَ: "يَا قَوْمُ، كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْحَجُّ"، فَقَامَ رَجُلٌ، مِنْ بَنِي أُسْدٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفِي كُلِّ عَامٍ؟ فَأَغْضِبَ رَسُولُ اللَّهِ، غَضَبًا شَدِيدًا، فَقَالَ: "وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ، لَوَجِبَتْ، وَلَوْ وَجِبَتْ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَنْ لَكَفَرْتُمْ، فَاتْرُكُونِي مَا تَرَكْتُمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَافْعَلُوا، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَانْتَهُوا عَنْهُ"، فَأَنْزَلَ اللَّهُ، تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ... [جامع البيان عن تأويل آي القرآن "صفه - 3736 الى 5404 حدیث - 117377 ایضا فی اکثر من 100 الاسانید والتفا سیر]

Дар сабаби нузули ин оят Ибни Аббос (р) фамуданд; Пас аз нузули ин ояти карима Паёмбари Худо(с) мардумро чамъ бинмуданд он гоҳ гуфтанд: Эй мардум! Ҳаҷ бар шумо фарз гардонда шуд. Пас марде аз бани Асад боло шуд ва гуфт, эй Расули Худо оё дар ҳар сол?! Паёмбари Худо аз ин суҳан сахт дар ҳашм шуданд.

Сипас фармуданд: “Савганд ба зоте, ки ҷони Муҳаммад ба дасти Ёст агар оре мегуфтам, ногузир бар шумо (ҳар сол) фарз мешуд ва агар фарз мегашт ҳаргиз тавони онро надоштед ва ҳамоно куфр меварзидед! Пас, фуру бигзоред он чи фуру бигзоштам мар шуморо ва ҳар он чи дастур додам шуморо ба ҷой оред ва чун боз доштам шуморо аз чизе, боз истед!”

Ин ҳагом буд, ки ин ояти шарифа фуруд омад ва мо тарҷумаи онро дар матни китоб овардем.

Ин ҳадис вобаста ба воқеъот ва рӯйдодҳои гуногун, бо асноди сахҳ дар зиёда аз сад муснад ва тафсириҳо омадааст.

و عن ابی الدرداء قال: قال رسول (ص) ما احلّ الله في كتابه فهو حلال، و ما حرمّ فهو حرام و ما سكت عنه فهو عافية، فاقبلوا من الله عافيته فان الله لم يكن لينسى شيئا،

ثم تلا هذه الآية : "وما كان ربك نسيا" [مريم- 64]

Аз Абидардо (раз) омадааст, ки Паёмбари Худо фармуданд: “Оноро, ки Худованд дар китобаи ҳалол гардонда,

Ва амсоли ин оят, ки муқаяд ба замони муаян аст, зеро қарина (пешронди) лафзӣ доранд ҳамчунон, ки дар ин оят “ҳина юназзилу...” мебошад.

Акнун ба баррасӣ ва таҳқиқи мавзӯ бар мегардем ва мегӯем; Чун “баъзе Қуръон баъзи дигарро тафсир намояд”, дар робитаи он оят (وَلَتَعْلَمَنَّ نَبَأُ بَعْدَ حِينٍ), бо ояти қаблӣ яъне: إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ, ин “ҳин” итлоқ (фарохо) пайдо бинмояд, ки ин оят қаринаи лафзии далолаткунанда ба итлоқ (фарохӣ, густурдагӣ) аст.

Муҷарад (танҳо) накира ва бе изофа омадани лафзи “ҳин” дар ин оят ҳуччати қавии (чаки тавоно) дигарест ба гуфтаҳои мо, ки андешаи нозук ва нигоҳи жарф меҳаҳад.

Қуръони карим панд ва паёми андеша аст мар ҷаҳониёнро ва ҷаҳониён то рӯзи растохез дар ҳоли рафтан (марг) ва омадан (зиндагӣ) қарор доранд.

Мушрикин ва нобоварон низ то рӯзи қиёмат бошанд ва ростин (росихин) дар илм ва маърифат дар ҳар даври замоне аз Қуръон маънӣ ва мазмуни тозае кашф бинмоянд, азин аст, ки Қуръонро каломи зинда номанд.

Ва ин қаринаи маънавист дар далолат бар итлоқ, пас лафзи “ҳин” муқайяди оммулмаънӣ аст.

пас он ҳалол аст ва онеро ҳаром гардонида ҳаром аст ва онеро ки сукут карда, он бахшиишу даргузашт аст.

Пас бахшииши Ҳудовандро биназиред, зеро Ҳудованд чизеро фаромӯш насозад, сипас ин оятро бархонданд: “Ва Парвардгорат фаромӯшкор набошад” [Тафсири “Кашфу-л-асрор”-и Абдуллоҳи Ансорӣ, сах. 1787] М.Н.

“Ва ҳар оина ахбор ва паёми онро баъд аз гузаштани замон ва рӯзгори дарозе дарк бинамоянд”, на дар як замони маҳдуд.

“Ҳин”-ро рӯзгори дароз аз он гуфтем, ки дар Қуръони карим ба маънои замони номуайян низ омада, ҳамчунон ки дар сураи “Инсон”:

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا²⁵¹

“Яқинан замони тулонӣ бар инсон гузашт, ки чизе (муҳим ва) қобили зикр набуд”, ки “ҳин” дар ин оят ба замони тулонӣ, яъне рӯзгори дарозе тафсир шудааст ва боз “накира ифодаи умум ва итлоқ дорад.”

Магар ҳамчунон, ки гуфтем қаринаи (пешронд) лафзӣ ва ё маънавие бошад, ки вуқуи ин ҳинро аз ҷиҳати ҳукми замонӣ, на лафзу иборат, муқайяд созад.

الحمد لله الذى هدانا لهذا التحقيق ووفقنا لهذا التدقيق بفضلہ وكرمہ.

Дигар сифати Қуръон равшангар ва намоёнгари тамоми чизҳост. Дар ин ояти қуръонӣ меҳонем:

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ²⁵²

Яъне, «Фуруд овардем бар ту (Мухаммад) китобро (Қуръонро) баёнкунада ва равшангари тамоми ашё ва раҳнамо ва раҳмат ва муждагонӣ мар мусалмононро».

Ашё (чизҳо) дар ҳоли маҳв ва эҷод аз ҷониби Парвардгор қарор доранд.

Агар ишкол ворид гардад, бар ин ки Худованд (ҷ) дар ояти қабл фармуда:

²⁵¹ Сураи “Инсон”, ояти - 1

²⁵² Сураи “Аннаҳл”, ояти- 89

“Ахбор ва паёми Қуръонро баъд аз “ҳин”, яъне рӯзгори дарозе бидонед”.

Аз рӯи ин таҳқиқ ва баррасии шумо, магар Паёмбари акрам (с) ки Қуръон бар ӯ фуруд омада, аз ин ахбор ва паёми Қуръони карим огоҳ набуда!?

Гӯем, огоҳ буда, бо иълум ва донондан ва огоҳ бинмудани Худованд ӯро ва аҳодиси набавӣ, ки ваҳйи хафияшон донанд, аз иълуми Худованд бошанд мар Паёмбарашро ва он “ҳин”, ки мазкур дар Қуръон аст бар ӯ гузашта ва бар мо ва ояндагон оянда аст, “ту қиёси дигарон аз худ магир”.

Ва ҳикмат дар хитобӣ Худовандӣ:

“Эй Паёмбар бирасон (ба мардум) он чиро, бар ту фуруд омада аз Парвардгорат”, ин аст, ки Худованд фармуда: “Бирасон он чиро, ки бар ту фуруд омада”, на он чиро, ки туро донондаем.

وَقَالَ: " فِي حَدِيثِ الْمِعْرَاجِ: وَعَلَّمَنِي عُلُومًا شَتَّى فَعِلِمٌ أَخَذَ عَلَيَّ كِتْمَانَهُ
وَعِلِمٌ خَيْرَنِي فِيهِ وَعِلِمٌ أَمَرَنِي بِتَبْلِيغِهِ”²⁵⁴

Паёмбари гиромӣ дар ҳадиси “Миъроч” фармуданд: “Худованд маро донишҳои гуногун омӯзонд, донише, ки аз ман дар пинҳон доштани он паймон бигрифт ва донише, ки дар он маро ба (ихтиёри) худам во гузошт ва донише, ки маро ба расонидани он фармон дод.”

Ин ҷо дар ҳикматҳои пӯшидаи меъроҷи Паёмбар акрам (с) таъаммуқи назар ва андешаи жарф ба кор аст.

²⁵³ *Оғози ояти 67-и сураи “Моида”*

²⁵⁴ *Китоби «Риқатун маҳмудиятун фӣ шарҳи тариқатин Муҳаммадиятин» ҷ.-1, с-49 ва ба китобҳои дар ин фан нигошташуда бозгашт ва бознигоҳ бояд кард М.Н.*

Абузар (раз) гуфт:

قال ابو زر (رض) لقد توفي رسول الله (ص) وما طائر يقلب جناحيه في السماء الا ذكر لنا منه علما (رواه البخارى)

“Ба дурустӣ, ки Паёмбари Худо аз ҷаҳон даргузашт ва набуд парандае, ки дар осмон пар бизанад, магар ин ки бар мо аз ӯ маълумоте гуфта буд”. **(Бо ривояти Бухорӣ (рах))**

Ва Умар ибни Хаттоб (раз) фармуданд:

قام فينا رسول الله صل الله عليه وسلم مقاماً فذكر بدء الخلق حتى دخل اهل الجنة منازلهم واهل النار منازلهم حفظ ذلك من حفظ ونسيه من نسيه (رواه البخارى)²⁵⁵

“Ба по шуд дар миёни мо Расули Худо (с) дар маҷлисе ва ёдовар шуд аз оғози офариниш, то ин ки дохил шаванд биҳиштиён ба ҷойгоҳашон ва аҳли дузах ба ҷойгоҳи худ. Ҳар ки инро аз бар намуд бегумон аз бар намуд ва ҳар ки фаромӯш кард, фаромӯш намуд”.

[*Бо ривояти Имом Бухорӣ*]

قال أبي هريرة: حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم وعاءين (جرايين) من العلم فأما أحدهما فبثثته وأما الآخر فلو بثثته لقطع مني هذا البلعوم 256

²⁵⁵ *Дар саҳиҳи Муслим (5151), (15,18) бо ин лафз омада:*

وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا، وَقَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ " قَامَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ مَقَامًا مَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ، إِلَّا حَدَّثَ بِهِ حَفِظُهُ مَنْ حَفِظَهُ، وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ، قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابِي هَؤُلَاءِ، وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ قَدْ نَسِيْتُهُ، فَأَرَاهُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ، ثُمَّ إِذَا رَأَاهُ عَرَفَهُ " وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ: وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

Абухурайра (рз) фармуданд: “Ду зарфи (кулбор) илмро аз Паёмбари Худо аз бар намудам. Ҳамоно яке аз ин ду ро парешон (миёни мардум пахш) бинмудам, вале, агар он дигарро ошкор бинмоем, ҳамин гулуям (гарданам) ҷудо карда (бурида) шавад.”

(Барои дарки пурра ва фарогир аз ин ҳадис, ба шарҳҳо ва сарҷаишмаҳои таҳқиқотӣ болои аҳодис бозгашт бояд бинмуд.)

Ва аз ҳамин қабил аст хабар додани Расулуллоҳ аз ба шаҳодат расидани Умар, Усмон ва Алӣ, Аммор, Абузар... (Худованд аз эшон хушнуд бод!) ва хабар додани он ҳазрат аз зуҳури “Хаворич”, (мориқин) фитнаи чингизииён (муғулон) ва дигар нишонаҳои охири замон, дар аҳодиси мутавотир ва машҳур.

Ва низ ин ҳадиси ҳикматбори Пайғамбари Худо (с) ки фармуданд: ²⁵⁷ *... أَلَا أَنِّي أُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ*

Яъне, “Огоҳ бошед ба дурустӣ, ки дода шудааст маро Қуръон ва монанди ӯ ҳамроҳаш”, ишорати латиф ва пӯшидае бар матлуби мо дорад.

Ин намунае аз оёти Қуръон ва аҳодиси набавӣ буд, ки мар ҳучҷатро дар иҷтиҳод овардем.

Ва низ ин ояти карима: *وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا*

Яъне, “Онон ки бикушанд дар маърифат ва шинохти мо, ҳамоно раҳнамоӣ кунем эшонро роҳҳои худро”, ки мо ин ояти каримаро ба такрор дар ин рисола овардем.

256 «Тафсири»-и Олусӣ, ҷ.-8, с.-343, «Иҳёул-улум» ҷ.-1, с.100 ва боз дар бисёре аз муснадот омадааст. М.Н.

257 “Муснад”-и Имом Аҳмади Ҳанбал сах - 4211, ҳадис-16841... Ҳукми ҳадис: сахҳ.

Ин, ҳуҷҷат ва гувоҳи устувори дигари қуръонист ва онон, ки дар роҳи Ё таоло кӯшиш ва пуйиш доранд, дар ҳар замону маконе буданд ва то қиёмат низ бошанд. Ин ҷо дар рангорангии мавзуъ, хушии хотир ва рафъи ҳастагӣ ҳикояте ёдам омад ва чун аз зарофати мӯҳтаво ва ибрати маъно холи набуд, хоҳамаш овард.

Ҳикоят

Яҳудие аз рӯи иноду саркашӣ ва бо пиндорӣ худ барои ҳиҷил сохтани донишманди мусалмоне ба ҳалқаи дарсии ӯ омад, ҳангоме ки бо ҷамъе аз шогирдон нишаста буд.

Ҷухуд баъд аз салом гуфт: “Ҷаноби устод дар Қуръони шумо навишта, ки он яъне, (Қуръон) “тибён”, яъне, рӯшангари ҳама чизҳост.

Ва ҷои дигар навашта: “Ва ҳеҷ тару хушк намонда, магар ин ки аз он ёде дар ин китоб омада», магар дар ҳақиқат чунин бошад!?”

Устод гуфт: “Бале чунин аст”

Ҷухуд гуфт: “Пас аз Қуръон ҳуҷҷате биёр бар ин ки як линга орд чанд гирда нон мешавад!?”

Устод фармуд то суфра густурданд ва яҳудио гуфт: “То ноне бишканӣ, ҷавоби ту гуфта бошам”.

Пас устод яке аз шогирдони худро ба бозор равон бинамуд то аз нонвойие инро бипурсад.

Шогирд бозгашт ва дар пинҳонӣ ба устод гуфт: “ҳаштод нон бошад”.

Чун ҷухуд аз таъом фориғ гашт, посухи суоли худ дархост намуд.

Устод гуфт: “ҳаштод гирда нон бошад”.

Ҷухуд бо истехзо гуфт: “Магар инро аз Қуръон пайдо бинамудӣ!?”

Устод гуфт: “Бале” !.

Ҷухуд гуфт: “Кадом оят аст!?”

Устод фармуд: “Ояти 43 аз сураи “Наҳл”, ҷое ки Худованд фармудааст:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ²⁵⁸

Яъне, “Пас бипурсед аз аҳли зикр ва доноён онеро ки намедонед.”

Мо ба муқтазои ин дастури Худованд аз нонвой пурсидем, чун ӯ дар амал ва пешаи худ аҳли зикр ва огоҳ буд. Яхӯдӣ бо ҳиҷолат ва рӯйзардӣ берун рафт.

Дар ин ҳикоят бо вучуди зарофат, ҳам баёни ҳақиқат ва ҳам ҷои ибрат аст.

Ҳоло бубинем дар дигар аҳодиси набавӣ чи далолатҳост мар сихати иҷтиҳодно.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) قَالَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) {إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا}.²⁵⁹

Аз Абуҳурайра (раз) ривоят аст, ки Пайғамбар (с) фармуд: “Ба дурустӣ, ки Худованд (ҷ.ҷ) бармеангезад ва пайдо мекунад бар сари тамомии ҳар сад сол касеро, ки нав месозад ва тоза мегардонад барои ин уммат дини ӯро”.

Дар хошияи “Мишкоти шариф” чунин омадааст:

و هذا الحديث يدلّ على دوام الاجتهاد الى يوم القيام و وجود المجتهدين في كلّ عصر و آن فعلى. من اعتقد هذا الحديث حديثاً، لزم عليه ردّ القول القائلين انّ زمان الاجتهاد قد انقرض في السنة 500 من الهجرة، صححه ش.خ.²⁶⁰

²⁵⁸ Ва боз дар сураи “Анбиё, ояти 7

²⁵⁹ Бо ривояти Абудовуд дар китоби “Ашиъату-л-ламаъот” шарҳи “Мишкот” ҷ . 1, саҳ .182 ва ҷамъан 16 бор дар китобҳои муътабари ҳадис бо исноди ҳасан омадааст.

Тарҷума: “Ва ҳамин ҳадис далолат мекунад бар давоми иҷтиҳод то рӯзи қиёмат ва вучуди мучтаҳидин дар ҳама аср ва замони феълӣ.

Шахсе бовар дорад, ки ин ҳадис ҳадис аст, лозим аст бар вай радди қавли гуяндаҳое, ки гуфтанд: “Замони иҷтиҳод дар соли 500-и ҳиҷрӣ поён ёфт. Ин ҳадисро сахҳ донистанд Ш.Х” яъне, Шайхайн, ки ҳамон Имом Бухорӣ ва Имом Муслим (рх) бошанд.

Акнун меравем аз пайи шарҳу тафсири ин ҳадиси шариф.

Аз рӯи қавоиди забони араб калимаи “ман”(касе) дар матни ҳадиси мазкур далолат бар фард ва чамъ дорад, зеро “ман” дар каломии араб ифодаи шахсият мекунад ва фарогири чамъ ва афрод аст.

Пас мумкин аст, ки дар ҳар аср дар маконҳои гуногун шахсе ё гурӯҳе пайи таҷдиди назар ва баррасии масоили шаръӣ бикушанд, бо фазл ва қарами худовандӣ.

Ва шарт нест, ки ин мучаддидин ва мучтаҳидин аз фақиҳон бошанд, балки аз ҳокимон, зоҳидон, обидон, шуаро ва таърихнависон низ метавонанд дар таҷдиди назари мусулмонон, истинботи аҳкоми шаръӣ ва иълои калимаи ҳақ кори судманде карда бошанд.

Ба ин матлаб, шайх Абдулҳақ муҳаддиси деҳлавӣ низ дар китоби “Ашиъату-л-ламъот” таъкид намуда. Муҳақиқ Абушу-кури Солимӣ мефармояд:

²⁶⁰ “Мишкоту-л-масобих”, китоби илм фасли 2 саҳифаи 59, ҷони Қазон, ҷопхонаи Каримия, соли 1326х/1908м. М.Н

فثبت انه يجوز لكل من كان اهلا للاجتهاد ان يجتهد بحسب المسائل من
النوازل والحوادث للخلق.²⁶¹

Яъне, пас ба дурустӣ расида, инки раво бошад мар ҳама касро, ки аҳлият ва шоистагии иҷтиҳодро дошта бошад, то ба андозаи пешомад ва рухдодҳо дар масоил ва пурсишҳо барои мардум иҷтиҳод бинмояд.

Асли ин масъала дар раво будани таҷзия дар иҷтиҳод аст, ки уламои усӯли фикҳ аз қудамо то мутахирин бар ҷавози ин (ҷудоипазирии иҷтиҳод) итифоқи назар доранд.

Масалан, Имом Ғаззоли мефармояд:

ليس الاجتهاد عندى منصباً لايتجزء بل يجوز ان يقال للعام بمنصب
الاجتهاد فى بعض الاحكام دون بعض.²⁶²

261 “Ат-тамҳид фӣ баёни - т-тавҳид”, аз Абушукур Муҳаммад ибни Саъид ибни Шуъайб, Ал-кеши (Шаҳрисабзӣ) Ас-солими Ал-ҳанафӣ, саҳифаи-194.

Дар хӯри ёдоварист, ки китоби ёдшуда дар радифи китобҳои боарзише ҳамчун; “Фикҳи акбар” бо шарҳҳои, “Ат-тавҳид”-и Алламулҳудо Мотуридӣ, “Китобут-таарруф” - и Абубакри Килободии Бухорӣ, “Ақоиди Насфӣ”, “Ақидаи Таҳовӣ” ва ҳамояи онҳо яке аз муҳимтарин ва боарзиштарин сарчашма ва манбаъи устувор ва нерӯманд дар шинохти воқеъӣ аз ақида ва боварҳои дуруст ва равшани аҳли суннат дар партави таҳқиқот ва баррасиҳои мудаббиронаи омӯзаҳои мактаби ҳанафӣ буда, то ин ҳангом муъонидону пархошгарони мутаассиб ва камхирадро дар партаҳои ҳайронӣ ва аз гардан наниҳодан ба ҳақ, дар водӣ ва тайҳи нодониву саргардонӣ афгандааст.

Дарез аст, онҳое ки бо сад ҳам-ҳамаву дам-дама дам аз илму донишҳои мазҳабиву шаръӣ мезананд, аз дастбурду баҳраи чунин ганҷинаҳои ройгон ва хазинаҳои шойгон бебаҳраву бенасиб бошанд! М.Н.

Яъне, “Назди ман иҷтиҳод он чунон мансабе нест, ки таҷзияро напазирад, зеро мумкин аст олиме дар бархе аз масоил ба дараҷаи иҷтиҳод расида бошад ва дар бархе дигар нарасида бошад.

Аллома Тоҷуддин Сибкӣ мегуяд:

والصحيح جواز تجزى الاجتهاد بان تحصل لبعض الناس قوت الاجتهاد فى

بعض الابواب

Яъне, “Қавли дуруст ин аст, ки иҷтиҳод таҷзияро қабул мекунад, чунончи барои бархе аз мардум нерӯи илмии иҷтиҳодӣ мавҷуд бошад дар поре бобҳо аз масоил.”

Ва бар ҳамин ақидаанд Аллома Тафтозонӣ, Аллома Абдулазизи Бухорӣ (соҳиби “Фатовии азизия”), Аллома Камол ибни Ҳумом, Аллома Зайниддин ибни Начим, Аллома ибни Салоҳ, Имом Нававӣ, Амир Подшоҳи Бухорӣ ва бисёре аз муҳақиқини дигар.²⁶³

Ҳадиси дигар:

²⁶⁴ عَنْ اِبْرَاهِيْمَ اَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْغَذْرِى قَالَ، قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (ص) {يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلْفٍ عَدُوُّهُ، يُنْقَوْنَ عَنْهُ تَحْرِيفُ الْغَالِيْنَ وَانْتِحَالُ الْمُبْطِلِيْنَ وَتَأْوِيلُ الْجَاهِلِيْنَ}

Яъне, Расулаллоҳ (с) фармуданд: “Бар медоранд ва аз худ мекунанд ин илмро, яъне (илми китоб ва сунатро) аз ҳар гурӯҳи бозоянда одилон ва ростини аз онҳо. Дур месозанд ва пок медоранд илмро аз тағйиру табдили аз ҳаддаргузаран-

²⁶² “Эҳёу-л-улум”-и Ғаззоӣ

²⁶³ “Шинохти тақлид ва иҷтиҳод”-и Мавлоно Муҳаммад-тақии Усмонӣ, саҳифа - 126-130.

²⁶⁴ Бо ривояти Байҳақӣ дар китоби “Алмадҳал”, боз дар китоби “Мишкту-л-масобих” ва сарчашмаҳои дигар низ ба сӣҳат расидааст.

дагон ва аз дуруғбастани аҳли бутлон ва аз таъвили чоҳилон ва бе донишон”.

Ин ҳам навъе аз иҷтиҳод аст ва ҳақиқати исботи ин ҳадис равшан аст ва мутобиқ бо воқеияти ҳоли пас аз сипарӣ шудани беш аз 1430 сол аз густариши дини мубини Ислом.

Пас доништа шуд, ки дар Қуръони карим ва аҳодиси набавӣ далолат бал, ки таъкид аст бар сихати иҷтиҳод ва лузуми он барои уммат.

Акнун бароҳини (гувоҳон) мантиқӣ, истидлолотӣ (рахна-мудҳо) ақлӣ ва қавоиди (зерустувонаҳо) каломиро дар чаҳорҷуби он нусус аз Қуръони карим ва он аҳодис аз Расули акрам (с), ки баён бинмудем барсанҷем, то дар мутобиқат ва мувофиқати (ҳамсӯӣ, ҳамоҳангӣ) онҳо дурустии он чи дар ин мабҳас (ҷусторгоҳ) гуфтем, равшан гардад.

Ҳам оёти мазкура ва ҳам аҳодисе, ки овардем далолат бар субут ва лузуми иҷтиҳод мекунанд, на бар мамнуъият ва норавоии он.

(Дар пайвастагӣ ба ин мавзӯ андар ҳикояти фирис-тодани Расулуллоҳ(с) Муъоз ибни Ҷабалро сӯи Яман... ба саҳифаи -169 - и китоб бозгашт бинмоед!)

Пас натиҷа чунин бошад, ки шореъ иҷтиҳодро раво, балки лозим доништа аст.

Дигар ин ки лафзи “ҳин” (ҳангом) дар матни ояти (ва латаъламуна набааху баъда ҳин) ҳамчунон, ки дар гузашта таҳқиқ ва баррасӣ намудем ва ибораи (кулу миата санатин) дар матни ҳадиси гузашта алфози мутлақанд, (фарогир) на муқайяда (андарбанд).

Яъне, дар ҳарду маврид дар лафз (!) ва ибороти (!) Қуръони карим ва ҳадиси набавӣ ин зуруфи (борҷойгоҳ)

замонӣ (ҳин ва миата сана) баста ба замони муаяни маҳдуде нестанд.

Пас ба ин натиҷа расидем, ки иҷтиҳод ва таҳқиқ дар ҳама даври замон бо назардошти боястгорҳо ва шароит раво бошад. *(дар фасли оянда аз ин боб густурда суҳан хоҳем гуфт.)*

Дар мабоҳиси гузашта ҷое баён намудем, ки хангоми зиндагонии Паёмбари акрам (с) ва асҳоби киром ниёз ба иҷтиҳоди фарогир набуд ва далоили инро низ равшан намудем.

Боз гуфта будем, ниёз ба иҷтиҳод замони тобеин ва баъди он пайдо шуд ва мактабҳои ғайбии мазоҳиби ҷаҳоргонаи аҳли суннат ва пасонтар ғайбии ҷаъфарӣ низ ба вуҷуд омаданд ва инро дар намунаи мактаби ғайбии Абӯҳанифа (рах) шарҳ дода будем.

Матлаб ин, ки агар иҷтиҳод ва бознигарӣ ҷавози (раводид ва раводошт) шаръӣ намедошт, пас он бузургон, ки дар ташриҳ ва тавзеҳи аҳкоми шаръӣ ва қонуну дастуроти иҷтимоӣ ранҷҳо кашидаанд ва роҳро барои ояндагон равшан сохтаанд, дар сихат ва субути иҷтиҳод аз кадом маъҳаз ва манобеъ касби иҷозат бинмудаанд?!

Ҷаҳони ислом беш аз 1430 сол ҳаст, ки дар масоили ақидатӣ, иҷтимоӣ, ахлоқӣ, сиёсӣ, муомилот ва умуман дар тамоми шууни зиндагонии худ аз ин мактабҳои ғайбӣ истифода мекунад, бо таносубҳои вобаста ба тағир ва табилии низомҳои сиёсӣ ва сохторҳои иҷтимоӣ.

Чун иҷтиҳод дар замони он бузургон раво ва ҳатто амри ногузир буд, пас дар ҳар замон, ки ҳолат ба он бошад, ҳамчунон ногузир ва ҳатмӣ бошад.

Ин миқдор тафовут ҳаст, ки чун дар он хангом мактабҳои ғайбӣ ва дастуроти ҳуқуқи исломӣ шакл мегирифт, иҷтиҳод

тамомъиёр ва фарогир буд, аммо дар ҳоли ҳозир иҷтиҳод ва бознигарӣ дар масоил ва ҳаводиси навпайдо, ки дар собиқа ҳукми равшане надоранд, зарурат пайдо мекунад.

Дигар ин ки иҷтиҳод ва таҳқиқ хоси он бузургон ва муқайяд ба замони эшон набуд ва мо инро дар умум исбот намудем ва он бузургмардон низ ин даъворо надоштанд, ки ҳарфи эшон ҳарфи охирин ва фатвои онон то анҷоми дунё фатвои воқасин бошад.

Дигар ин ки агар иҷтиҳод мамнуъ будӣ, ночор мо барои ҳалли масоили навпайдо ва қазоёи мутароқибу-лвуқуъ (чашм-дошта) роҳҳалҳо ва ҷавобҳои устувор пайдо намекардем ва ангор ба бунбасти фикрӣ гирифтор меодадем, пас забони бадгӯён ва душманони Ислом кушода мегашт, бар ин ки “шариати Ислом ва таълимоти он ҷавобгуи талаботи фикрии замони кунунӣ нест. Бубинед ки дар фалон масъала ва баҳмон қазия дар монданд ва ҷавоби равшане ва роҳи ҳале намеёбанд”.

Дар ҳоли ҳозир бадхоҳон ва муғризини Ислом аз қабилҳои лоикҳо, илмонӣён ва бархе аз мутаасибини яҳуд ва масеҳӣ аз қабилҳои шабакаҳои “Қаноту-л-ҳаёт” ва амсоли онҳо дар намунаҳои барномаҳои “Шубаҳот ва рудуд”, “Ад-дин ва-т-таърих”, “Кашфу-л-қиноъ” ва ба инҳо монанд, бо тамоми васоил пайи гумроҳ намудани мусулмонони ноогоҳ ва дур аз донишҳои воқеӣ, кӯшиши шабонарӯзӣ доранд, то дар дили онҳо тухми шак ва тардид кошта, эшонро ба ақидаи худ дар умум ва ба шахсияти Паёмбари ислом (с) ва ду манбаи аслии Ислом яъне, Қуръон ва ҳадис бадгумон созанд.

Меҳвари аслии даъвоҳои беасл ва ботили онҳо ин аст, ки: “Дине, ки дар асри ҳафт миёни қабоили сахронишин ва дур аз

тамддун пайдо гаштааст, наметавонад ҷавобгӯи ниёзҳои фикрӣ ва илмӣ асри ХХІ ва асрҳои пасин бошад”.

Онон аз рӯи ҳаҳолат ва таъассуб бо ин даъвоҳои дур аз мантиқ ва ақли солим, тамоми адёни осмонӣ ва паёмбарони ростинро доништа ё нодоништа инкор мекунанд.

Зеро чунон ки маълум аст аз Одам (ъ) то паёмбари охируззамон Муҳаммад (с) ҳама даъвати эшон байни наҷод ва қавмиятҳо буда, на дар шаҳрҳо ва давлатҳои мутамаддине мисли Рум, Юнон, Форс..

Балки диёнат дар бодия ва ҷомеаҳои пароканда ва саҳронишин пайдо гашта баъдан ба мамолики мутараққӣ ва мунтаҳо ба тамоми ҳаҳон доман густурд.

Агар гӯи Мӯсо (а)?!

Гӯем, ӯ низ баъди хидмати шубонӣ ба Шуъайб (а) дар саҳрои Мадян ва расидан ба мақоми паёмбарӣ дар водии Сино, ба Миср омад ва Фиръавну қавмашро ба сӯи Худо хонд.

Агар гӯӣ, замини муқадас (Байту-л-мақдис) на обод ва мутамаддин буд, ки зодгоҳи аксари паёмбарон ва сарзамини диёнат ва ваҳӣ буда?!

Гӯем, на он чунон обод буд, балки тавассути Довуд ва Сулаймон (а) обод гашта, ҳамчунон ки Макка ва Мадина ва соири шаҳрҳо ва мардумони мутараққӣ дар қаламрави Ислон, баъди густариши ин диёнати илоҳӣ.

Дар ҳоли ҳозир ин гумоштагон ва ҷокарони Ғарб аз ёд бурданд, ки даврони шукуфӣ ва тарақии Аврупо дар замони ҳукумронии ҳафтасраи мусалмонон дар Испония ва кишварҳои муҷовири он буд, ки мусулмонон бо ахлоқи писандида, донишу фарҳанги фарогир ва ибтикороти илмӣ худ дар тамоми ҷанбаҳои улуми назарӣ ва амалии башарӣ,

Ғарбро ба сӯи тарақӣ ва таолӣ раҳнамоӣ карданд ва ин таъсир то ҳазор сол идома дошт.

Аз навиштаҳои муаррихон ва муҳақиқони ғарбӣ маълум мешавад, вақте ки салибиён бо сардории шоҳ Алфонси VI шаҳри Талед аз тавобеъи Кордоваро (Қуртуба) дар Испониё аз дасти мусулмонон берун карданд, фақат дар як китобхонаи хурди назди масчиде 800,000 (ҳаштсад ҳазор) китобхоро дар мавзӯоти гуногун пайдо намуданд ва дар ҳайрат афтоданд ва баъдан аз рӯи ниёзмандӣ камар ба тарҷумаи онҳо бастанд. Дар ҳоле, ки калисои бузургтарини онҳо 100 китоб дошт ва дар тамоми калисоҳои Аврупо ҳамагӣ 80,000 (ҳаштод ҳазор) китоб пайдо мешуд.

Қобили зикраст, ки ғарбиён дар баробари истифода аз донишу пажӯҳиши мусулмонон, бо фалсафа ва ҳикмати Юнону Рум низ тавассути тарҷума аз арабии онҳо ошно гаштаанд.

Бо тақя ба маълумот ва бозгӯиҳои таърихӣ, даргузашта аз ҳафт қарн навиштаҳои донишмандони бузурги ҷаҳони ислом ҳамчун; Абунастри Форобӣ, Закариёи Розӣ, Киндӣ, Ибни Рушд, Абумӯсои Хоразмӣ, Абурайҳони Берунӣ ва бавижа Шайхурраис Абуалӣ Сино ва садҳои дигар, дар донишгоҳҳо ва конуниҳои пажӯҳишии Ғарб ва умуман дар кишварҳои ғайриисломӣ дастури кории илмӣ ва амалӣ пазруфта шуда, ҳамчун манбаъ ва сарчашмаи боэътимод дар таҳқиқоти донишҳои назарӣ ва амалӣ мавриди баҳрабардорӣ қарор доштаанд.

Донишмандони мусулмон дар асрҳои миёна ба Фаранги онрӯза исбот бинмуданд, ки метавон дар тамоми маҷолати илмӣ ҳастишиносӣ фарогир аз замину кайҳон таҳқиқу барра-

сӣ намуд, ки ҳамзамон ин омӯзишу таҳқиқот ҳеҷ тазод ва бархӯрде бо дин надошта бошанд.

Хонандаи ҳушманд, худ қазоват бинмояд! То чи поя пасту беомьяанд он тоифа аз худфурӯшон, ки ин ҳама бузургиву арҷмандӣ, донишу биниши ниёкони фарзонаи худро нодида гирифта, аз хирмани беҳосили бегонагон хушачиниву дарюзагарӣ мекунанд!?

Оё намедонанд ки як муҳақиқ ва донишманди олмонӣ бо номи Зигрид Хунка (с.т. 1913, с.в.2000), ки масеҳӣ ҳам ҳаст, дар китоби таърихи худ бо номи “Хуршеди Аллоҳ бар фарози мағрибзамин”²⁶⁵, ки бо забонҳои гуногуни дунё тарҷума шуда аст, аз ҷумла забони арабӣ дар тарҷумаи дуктур Фуод Ҳусайн Алӣ бо номи “Шамсуллоҳи ѓала-л-мағриб” дигаре бо номи “Шамсу-л-араби тастийу ала-л-ғарб» бо тарҷумаи Форук Байзун ва Камол Дассуқӣ (чопи Миср ва Бейрут), бо чи эҳсоси қадршиносӣ нисбати хадамоти Ислом ва мусулмонон ба Аврупо сухан мегӯяд.

Барои намуна якчанд ҷумла аз ин китоб иқтибос меорем:

“Дар ин замон дар донишгоҳҳои Аврупо донишманде набуд, ки ҳарисона дасташро ба сӯи улуми ҷадиди исломӣ дароз накунад. Ин иҷборӣ буд, то ҳар донишманде битавонад, ки камбудии илмӣ худро ҷуброн кунад...”.

“Дар Аврупо ҳатто як китоб ҳам вуҷуд надошт, ки сарчашмаи аслии он аз кишварҳои исломӣ набуда ва ё аз он маъҳаз таъсир нагирифта бошад...”.

“...Вақте инсон ба Аврупои марказӣ дар қарнҳои 9-12 бо ҳадди ақали 95% бесаводаш фикр мекунад...”.

“...Дар тамоми даври Сент Гулин дар ҳудуди соли 1291 ҳатто як руҳбон ҳам навиштанро балад набуд...”.

²⁶⁵ (*Sigrid Hunke, Allahs Sonne: Uber dem Abendland Unser...*)

“Дар ҳамин замон дар ҳазорон мадрасаи исломӣ дар шаҳр ва деҳот писарон ва духтарони аз 6 то 11- сола рӯйи фаршҳои кучакашон зону мезаданд...”²⁶⁶

Хулоса ҳамчунон ки мусалмонон мудати 1000 сол ба ҷаҳониён, ба вижа Аврупо, дарси инсоният ва одамият омӯхтанд, вале Ғарб баъди эҳё ва ба тараққӣ расидан дар подоши ин некиҳо зери унвонҳо ва шиорҳои пурзарку барқи “озодӣ” “баробарӣ” “демокрасӣ”... ба мусалмонон дарси барбарият ва ваҳшоният меомӯзад .

Ҳарчанд мавзӯи суҳбати мо дигар буд, вале ин миқдор гуфтанро дар радди рақибони динии худ аз заруриёт донистем, ҳамчун баҳси вурудӣ дар баробари ин бадгуён ва бадандешон, ки мутаассифона дар ин таблиғоти пуршайтанат ва пур аз макру тазвири худ то ҷои муваффақ низ гаштаанд.

Ва боз дар баробари ин ҳама нотавабонинону бадхоҳони ин диёлати пок ва бар хилофи воқеият ва ноҳамисӯву носозгор бо сиришту ҳастии бунёдии ин таълимоти фароҷаҳонӣ ва паёми воқасин то саранҷоми ин ҷаҳон, мамнуъ эълон намудани иҷтиҳод ва бознигарӣ аз ҷониби бархе аз мутаассибин ва муташарриён, сари об ба осиёби ин душманон кушодан аст.

Комгорӣ аз сӯи Ҳудованд аст.

²⁶⁶ Китоби «Фарҳанги ислом дар Аврупо», бо тарҷумани форсии Муртазо Раҳбонӣ, 1390 ҳ.ш, 2012м.

ШАРОИТ ВА ЛАВОЗИМИ ИҚТИҲОД

Азизон огоҳӣ доранд, ки иқтиҳод кори сахл ва содда набуда ва мучтаҳид низ наметавонад ҳар мудаъӣ ва туфайлие дар майдони илм ва дониш бошад.

Магар донишманди баргузида бо таъйидоти илоҳӣ ва мушахасоти бориз аз доштани нубухат ва огоҳии таҳқиқӣ дар соҳоти донишҳои бунёдӣ ва калидӣ, ҳамчун шарҳ ва тафсири Қуръони карим, маърифати носих ва мансук, асбоби нузул, шинохти мутлақ ва муқаяд, маърифати истилоҳот, аснод ва анвоъи ҳадис, усули фикҳ, мантиқ, калом, балоғат ва баён ва дигар илмҳо.

Ва боз бо доштани ахлоқи накӯ ва тақво дар партави тазкияи нафс ва тасфияи қалб, мунтаҳо мавсуф ба сифоти инсони комил, ки бо шаҳодати Қуръони карим халифа аз ҷониби Худо дар рӯи замин аст, бошад.

Ин ҳангом аст, ки мушарраф ба таъйидоти раббонӣ ва воридоти ғайбӣ гардида дарки маонӣ ва нуктаҳои пӯшида ва саъбу душвор ба дигарон ба ӯ сахлу осон гардад.

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۖ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ²⁶⁷

Яъне, “Ин фазл (бахшиш)-и Худост, ки ба ҳар кас бихоҳад медиҳад ва Худованд дорои фазли бузургаст”.

Зеро, ато ва эҳсони Парвардгор маҳдуд ва муқайад ба асру замоне ва мунҳасир бар ину онест, вале Худованди бахшанда онро ба касе арзонӣ дорад, ки ниёз, омодагӣ ва дархости пазириши онро дошта бошад:

²⁶⁸ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ - Ва Худованд хос гардонад ба раҳматаш касеро хоҳад ва Худованд дорои фазли бузург аст.

Дар ин ояти карима нуктаи пӯшидаест, ки андешаи равшан ба он бирасад.

Ва он нукта инаст; (من) - касе мафъули феъли (يَخْتَصُّ) аст ва (اللَّهُ) (يَخْتَصُّ) бошад, аз мутаъалиқоти он ва фоъили феъли (يَخْتَصُّ) ба ин маъно ки Худованд ба раҳмати худ хос гардонад “касеро ки хоҳад”, на ин ки раҳмати Худованд хоси касе ё гурӯҳе бошаду аз онҳо берун, на .

То ин ки бандагон бо завқу шавқе, ки нисбат ба инояту раҳмати азали аз ин ояти карима бардоранд, така бар азал бинмоянду дар роҳи амалу бандагӣ қадам нафарсојанд, Худованди ҳакиму доно нишона ва аломате *(на илати муҷиба, зеро машият ва иродаи Худованд бастаи ҳеҷ илалу асбоб ва ғаразе набошад ва илати ҳама буданҳо ва қорбурдҳо ирода ва машияти азалии Ӯ таъоло бошад.)* барои расидан ба ин давлати пойдор ва гавҳари шохвор дар ин ояти зерин ва ҳамонанди ин бинҳода:

²⁶⁹ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ - Ҳамоно раҳмати Худо ба некӯкорон наздикаст.

Зеро, “Раҳмати (омаш) ҳама ҳастиро фаро гирифта”:

Раҳмати Ҳақ дар азал чӯшида аст,
Ҳар ду олам файзи он пӯшида аст.

Навид

268 Сураи “Бақара”, ояти -105 ва боз сураи “Ол Имрон”, ояти-74

269 Сураи «Аъроф», ояти 56

Акнун дунболи матлаб биравем ва бигӯем, агар донишманде бо он мушахасот, ки дар боло ёд кардем набошад, дар он сурат:

З-ичтиҳоди олимони камназар,
Иқтидо бар рафтагон маҳфузтар.

Иқбол

Агар, гӯй чаро он бузургон дар он замонҳо ба ин давлати бузург ва неъматӣ сутург, яъне иҷтиҳод ва таҳқиқ расиданд ва мо не?!

Гӯем, агар саъю кӯшиш, ихлос ва самимияти эшон дар мо будӣ, мо низ чун онон будем.

Магар дар Қуръони карим нахондаӣ?:

و لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى²⁷⁰ أَنْ لَيْسَ

“Ва ин ки барои инсон ҷуз он, ки талош карда, нарасад.”

Файзи руҳул-қудус ар-боз мадад фармояд,

Дигарон ҳам бикунанд он чи Масеҳ мекард.

Ҳофиз

Худованд ҳамон аст, Паёмбар ҳамон ва уммат низ ҳамон уммат.

Расули гиромӣ (с) дар яке аз аҳодис фармуда:

“Уммати ман умати²⁷¹ **أُمَّتِي أُمَّةٌ مُبَارَكَةٌ، لَا يُدْرَى أَوَّلُهَا خَيْرٌ، أَوْ آخِرُهَا** бобаракат аст, доништа нашавад аввали ӯ хайр аст ё охираш”

Дар ҳадиси дигар омада: **مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى أَوَّلُهُ خَيْرٌ**

Яъне: “Достони уммати ман монанди борон аст, доништа нашавад, авали ӯ хайр аст ё охираш”²⁷².

²⁷⁰ Сураи “Наҷм”, ояти 39

²⁷¹ Ин ҳадис дар “Таърих”-и Ибни Асокир бо ҳамин лафз омада, ки ӯ аз Ҳасани Басрӣ аз Алӣ (раз) ва ӯ аз расули Худо ривоят мекунад.

Яъне, хайр ва некӯӣ дар умуми уммати исломия бошад дар авалаш ва охираш, ҳамчун борон.

Агар мо иштиёқ ва омодагии пазириш ва имдоди ғайбиро надорем, пас гуноҳ бар кист?!

Зеро фузоти ғайбӣ ба андозаи истеъдод ва омодагии мо бошад.

Мунтаҳо ин, ки дар ин ҳангом қазияи иҷтиҳод қазияи муҷибаи шартия аст.

²⁷² روى الترمذي من حديث حماد بن يحيى الأبح، وأبو يعلى في مسنده من حديث يوسف الصفار، كلاهما عن ثابت البناني عن أنس مرفوعا، و ذكره الدارقطني في سنده حديث مالك من رواية هشام بن عبد الله عن مالك عن الزهري عنه أنس به، وكذا أورده أبو الحسن ابن القطان صاحب ابن ماجه في العلل له من حديث هشام وقال: إنه تفرد به، ولا نعلم له علة، وأخرجه الخطيب أيضا في الرواة عن مالك له كذلك، وقال: إنه غريب جدا من حديث مالك، تفرد به هشام، يعني عنه ولم يتابع عليه، وله شاهد عن عمر بن ياسر أخرجه ابن حبان في صحيحه من حديث عبيد بن سلمان الأغر عن أبيه عنه مرفوعا به، وفي لفظ عند الطبراني في الكبير من حديث عمار: مثل أمتي كالمطر يجعل الله في أوله خيرا وفي آخره خيرا. وفي الباب أيضا عن عمران بن حصين، أخرجه البزار بسند حسن، وقال: إنه لا يروى عن النبي بإسناد أحسن من هذا، وعن ابن عمر عند الطبراني، وعن عبد الله بن عمرو عند الطبراني أيضا، وأشار إليه ابن عبد البر، وقال: إن الحديث حسن.

Дар ин нигошта аз нигоҳи шинохти илми ҳадис таҳқиқи дақиқе сурат гирифтааст ва ин ҳадис бо ривоеъти гуногун аз ровиёни гуногун ва асноди гуногун баррасӣ шудааст, ки мӯҳтавои ин ҳама дар ибораи зерин хулоса мешавад: “Базор бо санади ҳасан (ин ҳадисро) таҳқиқ карда гуфта: “ба дурустӣ ривоят карда нашудааст аз Паямбар (с) (ҳадисро) бо исноде некӯтар аз ин..” М.Н.

Ин меҳоҳам, агар шахсе бо ҳамон хусусиёте, ки дар шароити сиҳати иҷтиҳод зикр намудем, пайдо бошад, иҷтиҳод низ раво бошад ва агар на, пас на.

Билфараз агар чунин шахсе пайдо набошад, иҷмои уламои исломӣ ҳамчун ҳуҷҷат ва бурҳони шаръӣ баъди Қуръон ва ҳадис боқист ва руй бартофтан аз иҷмоъ пушт бар ҳақ гардондан бошад.

Худованд дар Қуръони карим мо уммати бо саъодати расулашро бо унвони “шоҳидҳо бар дигар мардумон” сарфароз намуда:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ

شَهِيدًا²⁷³

Яъне, “Ва ҳамчуни гардонидем шуморо уммати миёна, (беҳтар) то ин ки гувоҳ бар мардумон бошад ва ҳамзамон Паёмбар (с) гувоҳ бар шумо бошад”.

Ин оят низ насли собит аст мар ҳуҷҷат будани иҷмоъро. (Ин ҷо андеша бигморед!)

Аммо дар гузашти замон баъд аз таъсиси макотаби чаҳоргонаи фикҳӣ, тақрибан то асрҳои чордаҳ-понздаҳи мелодӣ, шахсиятҳои бо унвони мучтаҳид буданд, ҳамчун Шамсу-лаимма ибни Абдуллоҳи Ҳалвоии Бухорӣ, Шамсиддини Қаҳистонӣ, Аллома Чололиддини Суютӣ, Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ ва амсоли онҳо.

Ва гоҳо бо дигар алқоб ва унвон пас аз замони тобеъин ва асрҳои пасин ҳамчун; фақеҳ Абулайси Самарқандӣ, Ҳуҷҷатул-ислом Ғаззоӣ, Алам-ул-ҳудо Абумансури Мотуридӣ, “Муҳйиюсунна” чанд нафар аз ҷумла Абдулқодири Гелонӣ ва боз бо алқоби дигар ҳамчун; “Нуриддин” Абдурахмони Ҷомӣ,

“Аллома” Умари Тафтозонӣ, “Аллома” Мирсаид Шарифи Ҷурҷонӣ, “Муайидудин”, “Муслиҳуддин”, “Изуддин” ва амсоли инҳо, ки далолат ба навъе аз таҷаддуд, иҷтиҳод ва таҳқиқ дар улуми динӣ доранд.

Аз муҳақиқин дар Мовароунаҳр метавон аз донишмандони тамомиёре дар маҷолоти илмӣ ва ирфонӣ, аз ин бузургон ёдовар шуд;

Муҳаммад ибни Исмоили Бухорӣ, муҳаддис Абуисо Муҳаммад ибни Исо, Муҳаммад ибни Алӣ (Ҳакими Тирмизӣ), Абулайси Самарқандӣ, Аллома Фазлуллоҳ Фозили (Кайдонӣ), Аламулҳудо Абумансури Мотуридӣ, Абулқосим Исҳоқ Ҳакими Самарқандӣ ва садҳои дигар.

Сар аз асрҳои 13 - милодӣ то инқирози аморати Манғития нақши пирон ва пайравони тариқай нақшбандия дар густариши дини мубини Ислом миёни қабил ва наҷодҳои кучӣ ва бодиянишин, ҳамчунин бедорӣ ва огоҳии оммаи мардум бесобиқа буд.

(Барои огоҳии бештар ба сияру таворих бозгашт бинмояд, бавижа китоби пурарзиши ҳасбиҳолӣ, зистгоҳиносии таърихӣ “Рашаҳот”, яке аз таълифоти пурарзиши Мавлоно Али Сафӣ, фарзанди рашиду баруманди Мавлоно Ҳусайн Воъизи Кошифӣ.)

Аз қабил; Ҳазароти Хоҷагон, сарҳалқай эшон Абдулхолиқи Ғиждувонӣ, Амир Кулоли Бухорӣ, Хоҷа Юсуфи Ҳамадонӣ, Хоҷа Орифи Ревгарӣ, Хоҷа Маҳмуд Анҷири Фағнавӣ, Хоҷа Алии Рометанӣ, Хоҷа Бобои Самосӣ, Хоҷа Аҳмади Ясавӣ, Зангӣ Ато, Хоҷа Муҳаммади Порсо ва Хоҷа Абуннасири Порсо, (падар ва писар) Мавлоно Саъдуддини Кошғарӣ, Хоҷа Калон (падар ва писар) Хоҷа Алоуддини аттор ва Хоҷа Ҳасани аттор, (падар ва писар) Хоҷа Муҳаммади Рӯҳӣ, Мавлоно Баҳауддини Умар, Мавлоно Яъқуби Чархӣ,

“Ҳазрати Эшон”- Ҳоча Убайдуллоҳи Аҳрори Самарқандӣ, Маҳдуми Аъзами Самарқандӣ ва баҳусус Ҳоча Муҳаммад Баҳоуддин Нақшбади Бухорой *(Қадрдасаллоҳу асрораҳум.)*

Дар асрҳои баъдин метавон аз шахсиятҳои муҳаққиқе ҳамчун Муфти Иқромҳоча, Аллома Аҳмади Дониш, Шарифҷон Маҳдум Садри Зиё ёдовар шуд, ки баъдан зери таъсири афкор ва андешаҳои маъорифпарваронаи онҳо ҳаракати “Ҷадидия” ба вучуд омад, ки мароми эшон таҷдиди назар дар таълимоти мадрасаҳои Мовароуннахр буд.

Чун пайдоиши ин нахзати илмӣ муродиф бо инқирози аморати Манғития ва шӯруи инқилоби сурх буда, дар дохили ин иқлоб ва ҳаракати пантуркизм, ки ходим ва чокари ин инқилоб буд, ҳал ва нопадид гашт.

Ҳарчанд ҳаракати ҷадидия ва шахсиятҳои алоҳидаи он, аз қабилҳои Файзуллоҳхоча, Фитрат, Мунзим, Айнӣ ва дигарон аз иштибоҳот ва ғалатҳо ори набуданд, бо вучуди ин, рӯи афкори ҷомеа таъсире гузоштанд.

Аз сиёсатмадорони вақт, ки дар таъсис ва шакл гирифтани давлати миллии тоҷикон баъди истилои Шӯравӣ ҷаҳду талош намуда нақши калидӣ доштанд, метавон аз шахсиятҳои ҳамчун Нусратуллоҳ Маҳсум, Шириншоҳ Шохтемор, Абдурраҳим Ҳочибоев, Чинор Эмом ...ном бурд.

Нақши ҳаводис ва таҳаввулот дар ташаккули шахсиятҳо

Агар назари дақиқ ба таърих андозем мебинем, ки сар аз солҳои бистуми асри гузашта дунё гирифтори таҳаввулоти бузурге буд.

Ҳамчун ишғоли Осиёи Миёна ва Қоғоз аз ҷониби Русия тавасути инқилоби хунини болшевикӣ, аз байн рафтани Хилофати Усмонӣ дар Туркия, мавҷи ҳаракатҳои озодихоҳӣ аз зери султаи мустамликадорони Фаронса ва Итолиё дар мамолики араб ва ҷунин ҳаракатҳо алайҳи Пуртуғол ва Ингилистон дар шибҳи қораи Ҳинд ва Афғонистон ва “Наҳзати маршрута” дар Ирон...

Ба исбот расида, ки қабл аз таҳаввулот ва ҳаводиси муҳими ҷаҳонӣ ва ё минтақавӣ, Худованди ҳаким (ч.ч.) шахсиятҳои нобиға ва дорои маъориф ва улуми фарогиреро ба майдон меорад, ки афкор ва андешаи онҳо то асрҳои мутамодӣ таъсиргуздор боқӣ мемонад ва низ мусаллам аст, ки воқеа ва ҳодисаҳои бузург шахсиятҳои бузургеро рӯи қор меоранд, ки дар таҳаввулоти фикрии ҷомеа ва ҳатто дар тағйир ва табдили ҷуғрофиёи ҷаҳон нақши калидӣ мебозанд.

Солҳо пеш ва ҳам дар ҷӯши ин ҳодисаҳо шахсиятҳои бузург намуданд ва ҷаҳраномаӣ карданд, ки эшонро мучаддид ва муслиҳ меномиданд.

Аз ин қабил шахсиятҳо дар Ҳинд метавон аз Шох Валиюллоҳи Деҳлавӣ, фақеҳ Абдулҳақ ибни Сайфиддини Бухории Деҳлавӣ, Шайх Муъинуддини Чиштӣ, Шайх Аҳмади Сарҳиндӣ (мучаддиди алфи сонӣ- бозсозандаи ҳазораи дувум) ёдовар шуд, ки аз ҳадамоти ин бузургон ба вижа дар густариши дини мубини Ислм дар шибҳи қораи Ҳинд ва дигар мамолики ҳамҷавори он ҷои дигар бо тафсил суҳан хоҳем гуфт.

Сар аз асри XIX шахсиятҳои зерин дар таҳавулотии сиёсӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии манотиқи муайян ва ҳатто ҷаҳон нақш доштанд;

Саъид Ҳалимпӯшӣ туркӣ, Шайх Муҳаммад Абдуҳи Мисрӣ, Умар Мухтор (Ливия), Муҳаммад Алӣ Ҷаноҳ (Қӯиди аъзам), Саид Ҷамолуддини Афғонӣ, Аллома Муҳаммад Иқболи Лоҳурӣ ва аз ғайри мусулмонон; Маҳатма Гандӣ, Ҷавохирлол Неҳру, Робиндранат Тҳакур...(Ҳиндустон), Эрнесто Че Гевара (Амрикоӣ ҷанубӣ), аз шахсиятҳои муъосир: Фидел Кастро, Нелсон Мандело..

Инҳо ислоҳкорон андешмандон ва муборизоне буданд, ки таълимот ва амалкардашон бо вучуди шебу фарозҳои фикрӣ ва ақидаҳои бештар дар бедорӣ ва огоҳии сиёсӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоии мардумони гуногунбояри ҷаҳон нақш дошт.

Аз ин ҳама гуфтаҳо маълум гашт, ки таҳқиқоти илмӣ-назарӣ ва корбурдӣ, таҷадуд ва тозаандешӣ дар тамоми ҷанбаҳои ҳаёти башарӣ дар ҳама давраи замон вучуд дошта аст, ки инҳо ҳама аз лавозими бақо ва пойдории ҳастии башарӣ ва тақомули илмӣ ва амалии ҷаҳони ҳастӣ ба шумор омада, иҷтиҳод бо назардошти шароит ва лавозими он ва бо эътибори заруриятҳои эътиқодӣ ва иҷтимоӣ замонӣ ва маконӣ, рӯкни муҳим ва қуллаи балантарини ин ҷуғрафа ва пуёӣ мебошад.

Пас аз он ҷи гуфтем, ба ин натиҷа мерасем ва ин ҳақиқат равшан мегардад, ки ниёзи мо дар ҳоли ҳозир ба таҳқиқ ва баррасии илмӣ, бозингарӣ ва иҷтиҳод бо назардошти заруриятҳо ва воқеиятҳо, бештар аз пештар аст.

Аз Худо хоҳем тавфиқи амал!

Замони инҳитот ва варшикастагӣ

дар таҷаддуд ва иҷтиҳод

Воқеият ин аст, ки сар аз асрҳои гузашта, даврони ишғол ва ҳукмронии болшевикҳо дар Осиёи миёна, Қоғқоз, манотиқи Уролу Сибириё..., ва зери таҷовуз қарор гирифтани бештари сарзаминҳои исломӣ аз ҷониби кишварҳои ғарбӣ, беҳтарин шахсиятҳои илмӣ ва фарҳангӣ ба қатл расида ё маҷбур ба фирор аз ватан гаштанд, китобҳоро сӯхтанд ё бурданд, дар ҷомеа фазои тарсу бим, наҷмедӣ ва нобоварӣ ба ояндаро эҷод намуданд ва ба ин васоил зехниятҳоро кунду хира ва мафкураҳоро тарсзада ва ҳоболуд сохтанд.

Дигар муҳол аст, ки дар ҷунин фазо ва шароити носозгор шахсиятҳо ва андешаҳои пешрафта ва созанда пайдо шаванд ва ғайолияти озод дошта бошанд, магар ба нудрат ва камшумор.

Ҷунин ашхос дар собиқ Тоҷикистони шӯравӣ мутаносибан бо андешаҳои пешрафта буданд, аз кабили Садриддини Айнӣ, Раҳим Ҳошим, Бобочон Ғафур, Мирзо Турсунзода, Ҷалол Иқромӣ, Сотим Улуғзода, Ҷумъа Одина, Муҳаммадҷон Шакурӣ, Расул Ҳодизода, Аъламхон Афсаҳзод, Абдулғанӣ Мирзо, Акбар Турсон ва монанди онон, ки дар ин шароити душвор бо навиштаҳо ва паҷуҳишҳои худ дар пойдорӣ ва аз миён нарафтани фарҳанг ва ҳувияти миллӣ бо назардошти зарфияти замон саҳми босазое гузоштанд, ҳарчанд мушаххасоти андешаҳои онҳо дар умумиятҳои он муҳит ношинохта ё камшинохта ба назар мерасид.

Сар аз охириҳои асри гузашта бо пайравӣ аз шоирони эронӣ, Сухробӣ Сипехрӣ, Нимо Юшич, Соя, Фуруғи Фаруҳзод, Аҳавони Солис ва ҳамонанди онҳо таҳаввулоти андаке

дар шеъри тоҷик бо ном ва унвони шеъри “сафед” ва “озод” ба миён омад ва онро метавон ба “вожапардозӣ” ва ё шеъри тасвирӣ таъбир кард, ки ҳаргиз ҷои шеъри асилро наҷвонад гирифт.

Аслан он андоза тозагӣ ва навадешӣ низ надорад, ба ҷуз аз шикастани вазн ва қолиби шеърӣ.

Дар нозукхаёли, жарфандешӣ ва суратгарӣ пас аз Мирзо Бедил кӣ ба ҷойгоҳи ӯ расида ва боз кӣ бирасад?!

Чӣ касе дар сухан ин гуна тасвиргарӣ ва нозукбаёнӣ менамояд?!

Магар, Абулмаъонӣ:

З-ин боғ баски бесамарӣ ошкор буд,
Дасти дуъои мо ҳама барги чинор буд...

Чу гул дар субҳи пирӣ мекашӣ хамёзаи ҳасрат,
Макун чун ғунча сарфи хоб шабҳои ҷавониро.
Либоси оразӣ набвад ҳиҷоби ҷавҳари зотӣ,
Агар дар теғ бошад об, нагзорад равониро...

Аммо, вазъи адабии он ҳангом (замони Шӯравӣ) ба гунае буд, ки мутобиқ ба ҳамон фазо ва шароити маҳдуд, бо пайрави аз равиши беҳудой шахсиятҳои ба истилоҳ илмӣ-адабӣ бо андешаҳои якранг ва бебунёд ба майдон омаданд.

Оғози балову мусибат аз он рӯзҳо буд, ки таъсири он то имрӯз идома дорад.

Дониши воқеӣ аз поя ва қадру манзилати баланди худ афтод, ахлоқ коста гашт, забон ва тарзи баён аз равонӣ, ҷасоҳат ва балоғат канора гирифт.

Хусусан ба забони дар бисёр маврид сохтаву сунъӣ ва дурушту бе ҷозибавӣ он даврон бознигоҳе андозед!

Аҷаб аст, бархе аз манқуртнигоҳ (худфаромӯшон) ва манқуртандешон дар ин ҳангом низ бо дононамӯӣ ва ҳарза-фурушӣ дар пайи ташвиқу таблиғи он забони ноҳинҷору он гӯиши ноҳамворанд, маҳбуси зиндони маҳал ва то гулӯ гарқи ваҳал, вомонда дар мурдоб ва дар бодияи гумон дунболи сароб.!

Вале мо хушдил аз онем, ки дар ин ҳангом забони гуфтор ва навиштори мо роҳи такомил ва ҷодаи нешрафтро мепаймояд ва ба он ҷойгоҳ ва пойгоҳи асил ва таърихӣ худ хоҳад расид, бо саъю кӯшиши фаҳрехтагону фарзонагони ин миллати бовармадору хирадсолор.

Мунтаҳо ин, ки миллат дар зоҳир, агарчи боқӣ монда, вале вучуд ва ҳастии маънавӣ худро аз даст медод, агар талош ва тақобуи мардони дин ва шахсиятҳои мазҳабӣ намебуд.

Нукта

Мардони комил ва бузургони восил дар дарозии таърихи башарӣ бо ҳама ошӯби даҳр ва туфони ҳаводиси рӯзгор, ҳамчун ҷавҳар дар ниҳоди ҳастии башарӣ аз фазл ва лутфи Худовандгор устувор ва побарҷо буданд.

Арзишҳои олии инсонӣ, ҳамчун аъроз ниёз ба ҳастии он ҷавоҳири собита дошт ва дорад.

Пас, агар гирдбоди ошӯб ва балоҳо гоҳе нақши ин арзишҳоро ғуборолуд ва нохоно намуд, вале чун ҷавҳар боқӣ буд боз ба ҷило ва равшанӣ расиданд.

Аз ин аст, ки инсони комил, сабаби пайдории моддӣ ва маънавӣ ҷаҳон бошад.

Ёде аз онҳо

Ин чо шоёни зикр аст, то аз хадамоти донишмандон ва уламои дин бигӯем.

Онон буданд, ки ахгари илму маърифат, диёнату мазҳабро ба даст гирифта гоҳ ба замин монда ва боз аз дилсӯзӣ ба даст гирифта, аз афсурдан бо сидку ихлос нигоҳ доштанд. (Талвиҳ-ишора ба ҳадиси набавӣ)

Онҳо буданд, ки ахлоқ, фарҳангу русум ва одоти марду-миро бо вучуди тамоми фишорҳо, таъқиб, қатлу шиканча ва таҳқиру тавҳинҳо пос доштанд ва ба дасти нобудӣ насупурданд, ҳам бо даъвату таблиғ ва ҳам таълиму тадриси пинҳонӣ, ки бештаре аз донишмандони мазҳабии кунунӣ омӯзиш ва парваришёфтагони мадрасаи он бузургмардонанд.

Он бузургон дар воқеъ доъӣ ва муслиҳи замони худ буданд.

Худованд аз эшон хушнуд ва манзили охираташон обод бод! Ва он зумра, ки зиндаанд сарбаландӣ ва сарфарозии дучаҳонӣ насибашон бод!

Аз ин ҷумлаанд: Ҳочӣ Ҳусайни Кангуртӣ, Ҷомии Сонӣ ибни Камолиддин (муаллифи “Мазҳари кул”), Мавлавӣ Абдулҳайи Мунчахарфӣ, Шайх Абдурраҳими Элокӣ, Шайх Абдуллоҳи Нушорӣ, Мавлавӣ Абдуррауфи Нушорӣ, Эшон Абдурахмонҷон, Домулло Ҷура, Мавлавӣ Муҳаммадҷон, Қозӣ Абдуррашид, Домулло Искандари Бедакӣ, Эшони Тураҷон, Домулло Мавлони Ворингӣ, Домулло Сафаралӣ, Мулло Халифа, Муҳаммад Мӯсои Ниговачӣ, Домулло Карими Ҷуғдарагӣ, Домулло Муҳаммадсолиҳи Сурхиёнӣ, Мулло Амиршоҳ, Мулло Назрӣ, Мулло Бой, Мулло Хушмуроди Качбедӣ, Махдуми Ҳодӣ, Домулло Ҳоча, Эшони Сорбонхоҷаи Норақӣ, Мулло Шарифи Кулобӣ, Мулло Булбули Балҷувонӣ

ва баъдан Домулло Муҳаммадӣ, Домулло Ҳикматуллоҳ, Махдуми Саддод, Эшони Давлатхоҷа, Махдуми Домулло Садриддин, Эшони Халилҷони Ҳисорӣ, Домулло Муҳаммаднабӣ, Домулло Қадриддини шаҳид, Эшони Абдулқуддус, Марҳум Домулло Саидрахмон, Махдуми Абдулвоҳид, Мулло Додарҷон, Махдуми Бурҳониддини Утоӣ, Мулло Эшонҷон, Домулло Нуриддин, Мулло Қосими Тарбулоғӣ, Мулло Мирзоҳодии Нушорӣ, Мулло Амири Кафтаргузарӣ ва садҳои дигар монанди эшон.

Ва мо андар исботи заҳамату кӯшиши ин бузургон дар роҳи илму маъриф ва ҷойгоҳу пойгоҳи баланди илмиву ирфонии эшон, ин ду санадро намуна ҳамчун гуле аз он гулзор ва боз гувоҳу ҳуҷҷат барои ибрату эътибор овардем.

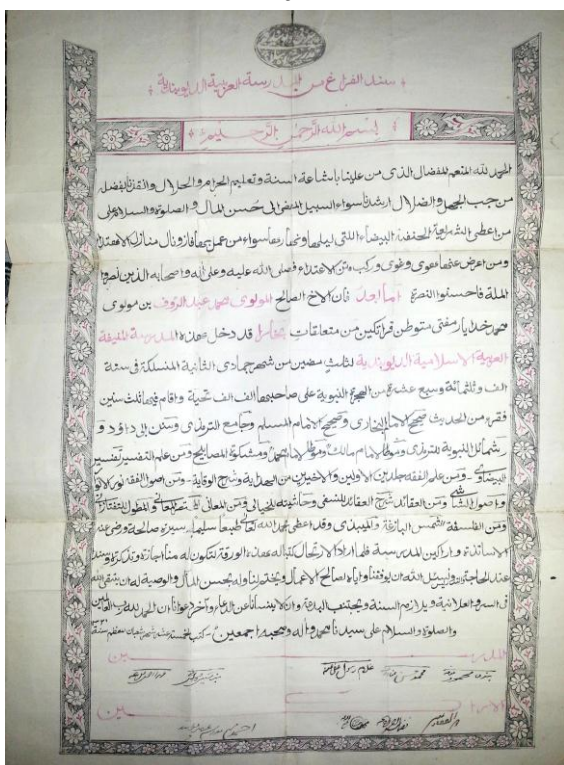
Санади хатми мадрасаи исломии арабии Девбанди Ҳиндустон

Ин санад (гувоҳнома) аз ҷониби мадрасаи исломӣ ва арабии “Девбанд”-и Ҳиндустон, соли 1320 х/, 1900 м ба Мавлавӣ Муҳаммад Абдурауф ибни Муҳаммадхудоёри

Қаротегинӣ пас аз хатми мадрасаи мазкур дода шудааст, ки назди наберааш Махдуми Содот, фарзади махдуми Акмали Нушорӣ, ки шахсияти илмиву ирфонии ӯ ба ҳамагон маълуму машҳур аст, ниғадорӣ мешавад.

Вижагиҳои санад (дасхат):

ва шахсиятҳо бо хатти сурх ва боқии матн бо сиёҳи мишкии настаълиқӣ омехта бо сулс, атрофи санад ҷадвалбандӣ ва наққошӣ шудааст ва дар қисмати болоии санад, муҳр дорад, ки дар

дохили он чунин навишта шудааст: **“Мадрасаи исломии арабии Девбанд”**

Тарҷумаи матни санад аз арабӣ:

Ин (ҳуҷҷат) санади хатми мадрасаи исломӣ (ва) арабии “Девбанд” аст.

Ба номи Худованди бахшандаи меҳрубон.

Ситоиш мар Худованди бахшандаи некӯиҳоро, ки бо густариши суннат ва шинохти ҳалол ва ҳаром бар мо миннат бигмошт ва аз партгоҳи ҷаҳолату нодонӣ ба сӯи роҳи рост, ки ба анҷоми нек барад, роҳамон бинмуд.

Ва дуруду салом бар оне, ки бахшуда шудааст (ӯро) шариъати устувору нуронӣ, ки шабу рӯзаш яксон аст.

Ҳар ки ба он кор бандад комгораст ва дар нишемани ҳидоят комёб. Ва ҳар ки аз он рӯй бартобад, бироҳ ва қачрафторааст ва бар тахтаи саркашӣ савор.

Пас, Худовандо! баракат бифристад бар ўву хонадону ёронаш, ки ёварӣ бинмуданд динро, чи некӯ ёварие!

Сипас, дуруст ин ки бародари накӯкор, мавлавӣ Муҳаммад Абдурраъуф, фарзанди мавлавӣ Муҳаммадхудоёри муфтий, бошандаи Қаротегин, ки аз қаламрави Бухорост, ҳамоно дохил шуд ҳамин мадрасаи бобаракати арабияи исломияи Девбандияро мар гузаштаи се рӯз аз моҳи ҷимодуссонии соли ҳазору се сад ӯ ҳафдаҳ аз ҳиҷрати набавия, ки бар соҳибаи ҳазорон дуруд бод!

Ва дар ин мадраса се сол иқомат намуд.

Дар ин муддат аз аҳодис; “Саҳиҳ”-и Имом Бухорӣ, “Саҳиҳ”-и Имом Тирмизӣ, “Ҷомеъ”-и Тирмизӣ, “Сунан”-и Абидовуд “Шамойлун-нубуват”-и Тирмизӣ, “Мувата”-и Имом Молик, “Мувата”-и Имом Муҳаммад ва “Мишкоту-л-масобиҳ”-ро фаро гирифт.

Ва аз тафсир, “Тафсири Байзовиро ва аз илми фикҳ, ду ҷилди аввал ва охири “Ҳидоя” ва “Шарҳул-виқоя”-ро ва аз усули фикҳ; “Нурул-анвор” ва “Усули Шошӣ-ро ва аз ақоид; “Шарҳи ақоид”-и Насафӣ ва “Ҳошия”-и Хаёлиро ва аз

маъонӣ; “Мухтасарул-маъонӣ ва “Мутавал”-и Тафтозониро ва аз фалсафа; “Шамсул-бозига” ва “Майбазӣ”- ро.

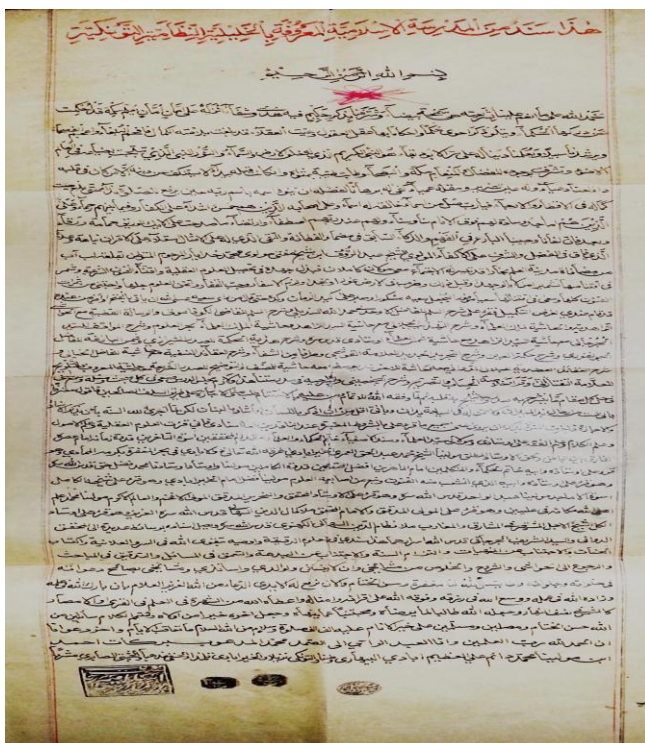
Сипос мар Худовандро ки ўро таъби салим ва сиришти некӯ бахшудааст ва устодону сардорони мадраса аз ў хушнуданд.

Ва чун ҳавои бозгашт (ба ватан) бинмуд, аз ҷониби мо ба эшон ин барга (варақа) ҳамчун санад, гувоҳнома ва раводид назди ниёз ба он ва ҳангоми тадрис (дарс гуфтан) нигошта шуд.

Ва аз Худованд дарюза дорем ин ки мо ва ўро ба кирдорҳои некӯ комёб ва моро бо ў аз саранҷоми некӯ комёр гардонод!

Ва бозхост аз эшон ин аст, ки дар ниҳону ошкор аз Худой битарсад ва дар суннат биёвезаду аз бидъат бипарҳезад ва моро андар дуъо фаромӯш насозад!

Ва вояси ниёши мо инаст, ки ситоиш мар Худовандгор, парварандаи ҷаҳониёнро! Ва дуруду салом бар сарвари мо Муҳаммад ва хонадону ёронаш ҷамагӣ! Навишта шуд понздаҳуми моҳи шаъбони муъаззами соли 1320 Мударисҳо; 6 имзо, Раҳбарон; 5 имзо.

Санади хатми мадраси Халилия ва Низомияи Тункияи “Девбанд”-и Ҳиндустон

Ин санад аз ҷониби мадраси Халилия ва Низомияи Тункияи “Девбанд”-и Ҳиндустон, соли 1315 х/1895 м ба Мавлави Муҳаммад Абдурауф ибни Муҳаммадхудоёри Қаротегинӣ пас аз хатми мадраси мазкур дода шудааст.

Вижагиҳои санад (дасхат):

Хатташ настаълиқи зебо,

матнаш бо забони арабӣ, андозааш: 100×30 см, коғазаш давлатободии зардча, шумораи сатрҳояш 39, унвони санад бо хатти сурх ва матни асосии он бо ранги сиёҳи мишкин, атрофи санад чадвалбандӣ шудааст ва дар қисмати поёнии санад чаҳор муҳр аз чаҳор устод дорад.

Тарҷумаи санад:

(Ин ҳуҷҷат ҳамчунон, ки аз хотимаи он маълум мешавад, аз ҷониби устои илмҳои дақиқи ақлӣ, яъне мантиқу фалсафа, ҳикмату калом ва баёну балоғат, Муҳаммад Баракот Аҳмад ибни мавлоно Муҳаммад Доим Алии Азимободии Бихориюласл, ки дар шаҳри Тункӣ сукунат дошта, дар Хайробод таҳсил намудааст ва пайрави мазҳаби ҳанафӣ ва машраби чиштии собирӣ будааст, баъди хатми мадрасаи мазкур. ба мавлавӣ шайх Абдурраъуф ибни шайх муфтий мавлавӣ Муҳаммад худоёри Қалъаи лабиобӣ дода шудааст).

Дар оғози варақ бо ранги сурх ва хатти зебои сулс, бо забони арабӣ нигошта шудааст:

“Ин (ҳуҷҷат) санадест аз мадрасаи исломии маъруф ба (мадрасаи) халилияи низомияи Тункия”.

Ба номи Худованди бахшандаи меҳрубон.

Дар оғози санад нигоранда забон ба ҳамду ситоиши Худованд кушода, бисёр бо балоғат ва фасоҳат аз авсофи ҷабарут ва кибриёи Офаридгор махсусан дар ситоиши илм, ки мабдаи он сифати илми Парвардгор аст, инчунин аз мақоми баланд ва майдони фароғири диёнату шарият, бо каломи мавзун ва нуқоти латиф қаламкашӣ намуда, сипас дар бораи офариниши нури Муҳаммадӣ, ки нахустмабдаи олами мулк аст, суҳан ронда, аз ҷойгоҳ ва пойгоҳи баланди илм ва ақли баширӣ суҳан дар миён овардааст.

Сипас бо фиристодани дурудӯ салом ба равони поки Паёмбар (с), аз мақому манзалати ӯ ва хонадону ёронаш дар боргоҳи Худовандӣ ёдовар мешавад.

Баъдан дар сатри нуҳум меҳонем: “Мавлавӣ шайх Абдурраъуф ибни шайх муфтий мавлавӣ Муҳаммад худоёри марҳум, бошандаи Қалъаи лаби об, яке аз музофотҳои “Шаҳри дониш”, Бухоро буда...”

Баъди муъарифии ӯ, устодаш аз ҷаҳду кӯшиши фаровон ва сабру устувориш ӯ дар ҳангоми таҳсил бо вуҷуди норасоӣҳо ва душвориҳои рӯзгор ва боз аз пешрафти зеҳнӣ ва заковату фаросати ӯ ситоиш менамояд.

Ва сар аз охири сатри 12-ум чунин омадааст:

“..Ҳатто ҳар касе ҷаҳду кӯшиши ӯро мушоҳада мекард, мегуфт: Худованд дар баробари ин заҳматҳо дари фатҳу кушоиш ба рӯи ӯ хоҳад кушод...”

Устод менависад: “Ин ҷавон назди ман аз фанҳои зерин дарсхоро ба анҷом расонид; “Шарҳи Сулам” аз Фозил Авҳадӣ, Ҳамидул-лоҳи Сандилӣ ва шарҳи “Сулам”-и Қозӣ ал-Куфои Мавло ва “Рисолаи Қутбия” ҳамроҳ бо ҳавоии “Зоҳидия” ва ҳошияи Маликул уламо ва шарҳи “Таҳзиб”-и Ҷалолӣ бо ҳошияи Саид Зоҳид ва ҳошияи Маликулуламо, “Баҳр-ул-улум” ва шарҳи “Мавоқиф”-и Саид Ҷурҷонӣ бо ҳамроҳии ҳошияи Саид Зоҳид, ҳошияи Шамс-ул-уламо устодаи ман, ки Худой пок гардониди андаруни вайро. Боз шарҳи “Ҳидоя”, “Ҳикмат-ул-айн”-и Шерозӣ ва “Шамс-ул-бозига” аз Фозили Ҷонпурӣ ва шарҳи “Ҳикмат-ул-айн” ва шарҳи “Таҷрид-ул-ҷадид” аз аллома Қушҷӣ ва поре аз китоби “Шифо” ва шарҳи “ақоиди Насафӣ” бо ҳошияи Фозили Хаёлӣ ва шарҳи ақоиди “Уздия” аз Ҷалоли Давонӣ бо ҳамроҳии ҳошияи Охунд Юсуф, ҳошияи мусанниф ва тавзиҳи Садрушшариъа бо ҳамроҳии ҳошияи маъруф ба “Талвеҳ” аз аллома Тафтозонӣ.

Аз илми ҳисоб ва тасриҳ низ баҳраманд аст, монанди; шарҳи Чағманӣ ва “Сироҷия”, ки дар мадрасаи мо ба итмом расонид, ки ҳамин аст.

Лозим ба зикр аст, ки ҳамроҳи ман дар маҷолис ва ҳалли масоили мушкила бисёр кушо буд, ки Худованд синаи ўро фароҳӣ бахшида ва дили ўро рӯшан карда буд.

Ва аз ман дархост бинмуд, то барояш иҷозат (дар таълим ва тадрис) бидиҳам ба равиши гузаштағони нексиришт.

Пас гӯфтам: “Банда муътарифам бар ин, ки на аз ин мардони майдонам ва на аз онон, ки равандаанд дар ин майдон. Ва кӯчактар аз онам, ки ба забон (ба ту) бигӯям ва ба дил ишора бинмоям.”

Вале, баъди гузашти як сол боз дархости иҷозат бинмуд. Пас иҷозат додам бо андарзи бисёре ба ривоят кардан аз тамоми он чи пеши ман хондааст ба шартҳое, ки назди муҳаққиин ва ноқидин эътибор доранд.

Аммо санадҳои ман (устод) ба дурусти ин фанҳоро ба поён расонидаам; донишҳои ақлӣ, илми усули калом ва илми фикҳро назди устод ва хоҷаам Саид-ул-уламо ва санади покони хотимул-ҳукамо ва уламо, пешвои муҳаққиқин, намунаи пасояандагон ва пешвои замон ва имоми асраш, ҷудокунанда байни ботил ва ҳақ ва устоди мутлақ, Мавлоно Шайх Муҳаммад Абдулҳаққи Умарии Хайрободӣ, ки Худованд бо карами ҳамвораи худ ишонро дар дарёи мағфират гарқ кунод. Ва ин имом назди чунин бузургоне тадрис карда; Устод ва падари эшон Хотам-ул-ҳукамо ва мутакаллимин Имом-ул-моҳирин, афзал-ул-муҳаққиқин, пешвои расидагон, хоҷа ва устоди мо Муҳаммад Фазлулҳақ (қд) ва ин бузургвор назди устод ва падараш, ки аз эшон фунуни фаровоне таровида ва аз ангуштони ў чашмаи дониш ҷӯшида, хоҷаи мо Фазл имоми

Хайрободин ва ӯ шон низ бар шайхӣ расида ва намунаи фахрехта, хоҷаи мо Абдулвоҳид (қд) ва ӯ назди устоди муҳаққиқ ва муҳаррири мудаққиқ саиди бузург ва донишманди сутург, мавлои мо Муҳаммад Аълам, ки баланд созад Худованд ҷойгоҳашро дар иллийн. Ва ӯ назди хоҷаи мудаққиқ ва пешвои муҳаққиқ Муло Қамолиддини Саҳолӣ (қд) ва ӯ назди устоди кул ва шайхи аҷал пуровоза дар машириқу мағриб, мулло Низомуддини Саҳолатӣ Лакнавий (қд) ва устоди эшон бо пайвастагии бисёре то муҳаққиқ Давонӣ ва Саид Шарифи Ҷурҷонӣ мерасад (қд). Ин аст санади банда дар улуми дақиқа.

Васият мекунам ӯро (Мавлавӣ Абдурауфро) ба тарси аз Худо дар пинҳону ошкоро ва пеша кардани некӯӣ ва парҳез аз бадихо ва пайравӣ аз суннат ва дурӣ аз бидъат ва жарфнигоҳӣ дар масоил ва нозукбинӣ дар мабоҳис ва бозгашту бозхонӣ аз ҳавошӣ ва шарҳҳо ва хулуси ният дар бораи машоихи банда.

Дигар ин ки банда ва волиядайни каминаро, устод ва машоихи бандаро дар дуоҳои неки худ аз ёд набарад, дар ниҳону ошкоро. Ва ин ки аз Худованд бар моён мағфирату накӯии анҷомро хоҳон бошанд.

Акунун ду дасти дуъо ба боргоҳи иззати Аллоҳи донову ҳаким мебардорам бо ин дуъо: Худованд дар илму амалаш бияфзояд ва дар ризқаш фаровонӣ ва аз ҳамгинонаш пешӣ ва эшонро шуҳрате дар илм бахшояд, дар ҳар шаҳру деҳе ҳамонанди хуршеди дар нима рӯз.

Ва эшонро дар паи ризои худ бидавонад ва аз он чи боз доштааст, бираҳонад ва анҷоми ӯро беҳтар аз оғоз бигардонад. Ва дар фароварди гӯфтор аз Худовандигор барои дурудгӯёну саломрасонандагон бар беҳтарини мардумон, яъне фиристодаи бо икром, ки бар вай ҳазорону ҳазорон аз мо

салом ва аз Худованд салом, то он ҳангом, ки рӯзҳо дар пайи ҷаманд, анҷоми некро хостгорам.

Ва вопасин ниёиши мо ин аст: Ситоиши мар парвардигори ҷаҳониёнрост. Ва ман бандаи умедвор ба сӯи он зоти бениёз, Муҳаммад, ки машҳур ба Баракот Аҳмад ибни Мавлоно Муҳаммаддоим Алиш Азимободиш Бихоринашеман ва Тункиҷойгоҳ ва Хайрободишогирд ва Ҳанафимазҳаб ва Чишти-собиримашираб аст.

Хулоса: чунончи дар муқадима ёдовар будем, аҳамияти илмӣ ва фарогири ин гуна санадҳо аз он иборатаст, ки баъд аз мутолаъаи онҳо мо маълумоти дақиқ ва комил дар бораи шахсиятҳо, сатҳи маърифати илмӣ онҳо, барномаҳои таълимӣ мадрасаҳо, низоми таълимӣ ва сохтори кории онҳо, ҳамчунин огоҳии таҳқиқӣ дар бораи ҷойгоҳи иҷтимоӣ илму дониш дар низомҳои вақт ба даст меорем.

Тарҷумаи ин ду санад гувоҳ ва ҳуҷҷати равшани гуфтаҳои мост.

Кӯшиш намудам дар тарҷумаи ин санадҳо, ки дар камоли фасоҳату балоғат бо арабӣ иншо гаштаанд, аз равиш ва нерӯи сохтории забони илмӣ ниёғони арҷманду донишпажӯҳ, ки то кунун дар ганҷинаи пураарзиши мероси таърихӣ ва фарҳагии мо чун ганҷи шойгон ниҳон ва дар гуфтору навиштори эшон устувору пойдор аст ва бо бахшишу меҳрубонии Парвардгор ин банда низ аз он бархӯрдор аст, баҳра бардорам.

Зеро аз тангназариву беҳабарист, агар чехраи шоҳиди зебои маъноро бо ин ҳама таровату малоҳат, бо чодари дуруште аз сухани ноҳамвору гӯиши ноҳинҷор ва бо пардаи нозебоне аз гуфтору навиштори саҳроиву кучабозорӣ бипушонем.

Пас аз пажӯҳишу баррасӣ болои чунин аснод ва осори таърихӣ, саранҷом чунин натиҷа метавон бардошт, ки ниёгон ва гузаштагони баландҳиммати мо ба он ҷойгоҳу пойгоҳи

баланду арҷманди донишу маърифат, бо таҳаммули ранҷу дашворӣ ва кӯшишу пӯиши пайваста ва ҳамвора расида, осори худро ҷовидона ва номи худро дар сафаҳоти таърих ва тамаддуни башарӣ сабт намудаанд, ки Худованд аз онҳо ва эшон аз Худованд хушнуд бошанд! Омин!

(Тарҷума ва таҳқиқ аз М.Н.)

Акнун дунболаи мавзӯ меравем.

Чунонки ҳамагон огоҳанд, дар замони шӯравӣ ба ном зиёиён ва рӯшанфикрон дастури ботилеро бо унвони “ҳизбияти адабиёт” эҷод карданд ва дар асоси ин “меъёри адабӣ”-и ғайри мантиқӣ ва бемоя асарҳои гуё бадеӣ, қисса ва достон, умуман назм ва насре таълиф намуданд, ки баъд аз фурупошии низоми Шӯравӣ бештари он навиштаҳо на ба дарди касе меҳӯранд ва на хонандае ба онҳо таваҷҷуҳ дорад ва дар замони Шӯравӣ низ, хушмандон аз хондани чунин “асарҳо” парҳез доштанд.

Зеро, бофтаву тофтаи бештари аз навиштаҳои эшонро бегонашефтагӣ, худгурезӣ ва динситезӣ тору пуд буд.

Ин андоза узри ононро метавон пазруфт, ки “аз доираи сиёсатҳои вақт натавонистанд берун оянд”.

Чун ин зиёинамоёни сустаносир аз маънавият буриданд, назм ва насре гуфтанд ва шигифтовар инаст, ки ҳоло низ аксаран мегӯянд, дур аз ғасоҳату балоғат, бекашишу ҷозиба ва бе ибрату эътибор, бо зоҳири пардохта ҳамчун лӯъбатагон, вале беруҳ ва равон.

Эҳсосоти зудгузар ва суханбозиро тасвири бадеӣ номиданд ва ҳаёлбофию афсонапардозиро санъати шеърӣ. Дар бораи улуми таҳқиқӣ ва дақиқ чи ҷои гуфтан?!

Ман дар оғози ин рисола аз эшон сухан гуфтам, ки басанда аст ва аз ин бештар дарди сар эҷод кунад.

Ин андоза метавон гуфт, ки дар ин авохир ба ин ҳақиқат расиданд, ки дигар ба аксари нигоштаҳои эшон касе эътиборе намедихад ва намехонад, бо сад ҳамҳамаву дамдама маҳфил ва анҷуманҳо ташкил медиҳанд ва худро худ ситоиш мекунанд.

Ҳарчанд аз мавзӯ канора рафтем, вале матлаб ин аст, ки агар аз саъю талош ва иҷтиҳоди муслиҳин ва некӯкорон гуфтем, аз ҷаҳду тақовӣ мубтилин ва табаҳакорон низ бояст гуфт, то фарқияту ҷудой равшан гардад. Ҳар андоза, ки онҳо дар бедории афкори ҷомеа сахм доранд, инҳо низ дар эҷоди ноогоҳӣ ва гумроҳии мардум сахиманд.

Напиндорӣ, ки он чи гуфтам ҳама аз сари таъассуб гуфтам, муроду матлабам далолат ба хайр, огоҳӣ ва некхоҳист, зеро ба ҳар ҳол аз пайдорӣ ва пофишорӣ дар ҷаҳолат ва ботил бозгашт ба ҳақ ва ҳақиқат бисе беҳтар аст, ки эшонро аз сари дилсӯзӣ бад-он раҳнамоӣ кардам.

Аммо рӯшанфикрони воқеӣ ва донишмандони ҳақиқӣ дар ҳама давра замонҳо буданд ва ҳоло низ бо диди тоза ва муҳақиқона заҳмат мекашанд, ба хоҳири бедории милат ва баёни воқеият, ки дар гузашта аз эшон низ ёдовар будем.

Ояндаи пурсаодати милат ва пешрафти кишвар вобаста ба саъй ва талоши ҳастагинопазири эшон аст.

То ин ҷо бо иҷмол ва тафсил, бо далел ва бурҳони назарӣ ва бо баёни корбурдҳои амалӣ дар замонҳои мухталиф, аз аҳамият ва зарурати таҳқиқ ва иҷтиҳод сухан гуфтам.

Шояд ин гуфтори андак фарогири тамоми паҳлуҳои таҳқиқӣ ва пажуҳишҳои дақиқи ин масъалаи муҳим набошад, вале кушидам то аҳамият ва зарурати иҷтиҳодно дар замони ҳозир ба исбот бирасонам ва роҳе ба шинохти ин асли муҳим биноям.

Комёри аз сӯи Ҳудованд аст.

Аҳамияти улуми истидлолӣ, таҷрубӣ ва ақлонӣ дар ин ҳангом

Ҳарчанд барои онҳое, ки замири рӯшан ва ақлу дили мунавар доранд маълум аст, ки тамоми дониш ва маъорифи башариро бо меъёр ва тарозуи шаръ, китобҳои осмонӣ ва суҳанони паёмбарон ва бузургони дин бояд санҷид ва таҳқиқ намуд, на ин ки каломи лоятаноҳии Ҳудованд ва гуфтори паёмбаронро дар чаҳорчуби танг ва маҳдуди ақл ва донишҳои башарӣ, ки мутаассифона бархе аз бе мояғони дононамо дар мурдоб ва мунҷалоби ин ҷаҳли мураккаб дасту по мезананд.

Густохӣ ва бебокии гурӯҳе аз мунтасабони ба дин ва туфайлиёни дар илм ба ҷое расидааст, ки худро бо сад найрангу тазвир ва макру шайтанат “аҳли Қуръон” ва “қуръониён” номида, ин китоби осмониро ки суҳани Ҳудованд аст, дар доираи фаҳми кутоҳ ва андешаи норасои худ таъвилу тафсир намуда, ҳамзамон аҳодиси гавҳарбори Расули акрамро ки тафсири назарӣ ва амалии Қуръони поканд, намепазиранд. *(Пайдоиши ин гурӯҳ нахуст дар Ҳиндустон буд...)*

Паёмбари муъҷизбаён дар ҳадисе аз ҳоли ин тоифа ҳамчун нишонае аз охиризамон, чунин фармуда:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ جَابِرٍ، عَنْ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعْدٍ يَكْرِبُ الْكِنْدِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: "يُوشِكُ الرَّجُلُ مُتَكِنًا عَلَى أُرَيْكَتِهِ، يُحَدِّثُ بِحَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِي، فَيَقُولُ: بَيْنَاوْ بَيْنَكُمْ كِتَابُ اللَّهِ فَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَلَالٍ اسْتَحْلَلْنَاهُ، وَمَا وَجَدْنَا فِيهِ مِنْ حَرَامٍ حَرَّمْنَاهُ، أَلَا وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ مِثْلُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ".²⁷⁴

274 “Муснад”-и Ибни Моҷа, сах.4, ҳадиси 12. ҳукми ҳадис: сахҳун лиғайриҳи. Ва дар дигар муснадот бо лафз ва санади дигаргуна ба сикҳат расидааст.

Яъне,... аз ин ровиёни ёдшуда, аз Микдом ибни Маъди-якрибаи Киндӣ ривоят аст, ки Расулуллоҳ фармуданд:

“Зуд аст биояд замоне, ки бубинед мардро такязада бар тахтгоҳаш (киноя аз худнамоӣ) дар ҳоле, ки гуфта шавад ўро ҳадисе аз аҳодиси ман, пас мегуяд: Миёни мо ва шумо китоби Худост (Қуръон). Пас он чӣ ки аз ҳалол дар он биёбем ҳалолаш бишмарем ва ҳар чӣ дар ин китоб дарёфтем аз ҳаром ҳаромаш донем.

(Пас Паёмбар фармуданд): Огоҳ бошед! Ба дурустӣ он чиро ҳаром бишмарида Расулуллоҳ, ҳамчунон аст, ки Худованд ҳаром гардонда”.

Вале ин нобихрадони дононамо надонистанд ва ё донистанду напазруфтанд, ин ки имону боварӣ ба Худованд бидуни имону бовар ба Паёмбар ва бе пайравӣ аз равиш ва суннати ӯ ҳар гиз сурат набандад.

Ба ин оёти зайл ва даҳҳо оёти дигар дар ин боб таваҷҷуҳ намоед.²⁷⁵

275 قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Бигу, эй (Муҳаммад), агар Худоро дӯст медоред, пас аз ман пайравӣ кунед, то Худо шуморо дӯст дорад ва гуноҳони шуморо биёмурзад ва Худованд омурзандаи меҳрубон аст. (Сураи Ол Имрон, ояти-31)

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيَسْلَمُوا تَسْلِيمًا

- На, савганд ба Парвардгорат, ки онҳо имон намеоваранд, магар инки дар ихтилофоти ҳеҷ туро довар қарор диҳанд ва сипас аз довариш ту дар дили худ эҳсоси нороҳатӣ накунад ва комилан таслим бошанд. (Сураи «Нисо», ояти-65)

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

Ва дар ривоёти дигар;²⁷⁶ *الا اني اوتيت القرآن ومثله معه* “Ҳон, огоҳ бошед! Маро дода шуда Қуръон ва ҳамонандаш якҷо бо он”.

(Вале, ақлгароёни навзухур ва муздур, чун Ҳамид Оғосӣ ва амсолаш аҳодиси набавиро қабул надоранд ва Қуръони каримро бо вучуди напазруфтани асбоби нузули оёт ва дигар қавоиди усулӣ гуё дар чаҳорчуби истидлолотии ақлӣ-мантиқӣ баррасӣ менамоянд, ки хеле аблаҳона ва хандадор аст ва дар айни замон нур зарарноку сахт зиёновар.

Боз ин фарди бо маҳорат дар найрағу талбис зери нӯшиши “Муҳақиқи исломӣ” хувияти насабии Паёмбари бузургвори Ислом ва бархе аз ҳамсарони гиромии ўро зери шубҳа мебарад.

Манбаъ ва муҳаррики ин надида ва андешаҳои харобиовар ҳамон кинатузӣ ва ҳасадмеҳварии торихии яҳуду насоро ва ба ном мусташириқин-шарқшиносон ва навиштаҳои муғризона, таҳрифоту табдилоти онҳост, ки бо гувоҳии таърих аз солҳои 999-и мелодӣ тавассути роҳиби фронсавӣ (Jerbert) ва боз ду нафари дигар бо номҳои; (Pierrele Aenere) (соли вафот 1092) ва (Gerard de Gremone)(соли вафот 1184), ки дар донишгоҳҳои Андалус (Испониё) усулиёти донишҳои исломиро фаро гирифта буданд, нас аз бозгашт ба кишварҳояшон оғоз гашта, сипас ба кишварҳои ғарбӣ ва ғайрисломӣ доман густурд.

Баъдан дар кишварҳои исломӣ бо пойдармиёнии муздурони худфурухта аз қабилӣ динситезону илмониҳо ва ҷоҳилону камхирадони мусулмоннамо ин ҳадафҳои худро ниёда месозанд.

Ва агар дар чизе ихтилоф кардед, онро ба Худованд ва Паёмбар боз гардонед, агар ба Худо ва рӯзи қиёмат эмон доред, ин беҳтар ва хушфарҷомтар аст. (Сураи «Нисо», ояти -59)

276 Асноди ин ҳадис дар саҳифаи 233 омада.

Масалан, аз шарқшиносони машхур яке Луйи Мосигнион (L.Massignon)- фаронсавист, ки аз мушовирони аршади вазорати мустаъмираи Фаронса оид ба амалиётҳои ишголигаронаи Фаронса дар шимоли Африқо, ҳамчунин яке аз муҳаррикони ва пешвоёни ҳаракати табиириҳои Фаронса дар Миср буд. Борҳо ба кишварҳои исломӣ сафар намудааст ва дар солҳои ҷанги ҷаҳонии аввал мудати 5-солро дар хидмати артиши Фаронса сипарӣ намуда, баъдан ҳамчунин узви донишгоҳи луғот дар Миср ва узви донишгоҳи улуми араби дар Димашқ адои вазифа намудааст...

Аз ҳамин қабиланд Кенит Кроҷ(K.Gragg), Макдунолд (D.B.Macdonald), Мойлз Чринн (M. Green), Николсон (R.A. Nickolson), Маҷид Қудурӣ - яке аз масеҳиёни Ироқ ва садҳои дигар...

Барои намуна яке аз устуворҳои католик бо номи (Luijhf Fransis) Лючаф Франсис соли 1892 дар нишастии хусусие дар Фаронса мегӯяд:

“Мо дар кишварҳои исломӣ дар байни ҷавонон бояд корхоро ба анҷом расонем, ки онҳо аз бебандуборӣ ва ҳатто аз ошкор намудани шармгоҳҳои боке надошта бошанд.”

Ва боз мегӯяд:

“То замоне, ки Макка дар дасти мусулмонон аст ва Қуръон назди онҳо муқтабар ва арҷманд аст, мо ба мақсадҳои худ намерасем ва миёни онҳо коре карда наметавонем.”

Асоси ин кинаварзиро рақобатҳои динӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, тиҷоратӣ, илмӣ ва ҳамингуна усулитӣ иҷтимоӣ ва фаромарзӣ, аслан табиғии тарзи зиндагонии онҳо таъкил медиҳанд.

***Аҳдофи шум ва муғризонаи онҳо усулан аз
ин қабиланд:***

-эҷоди шак дар наёмбарии Муҳаммад алайҳи-с-салом ва ба-дин васила ҷогузин намудани шубҳа оид ба сухани Худо будани Қуръони карим,

-заиф намудани эътимод ва бовари мусулмонон ба аҳоди-си набавӣ, ки шарҳи назарӣ ва тафсири амалии қуръонанд,

-эҷоди шубҳа байни мусулмонон оид ба фикҳи исломӣ, ки шарҳу тафсири амалии Қуръон ва ҳадис аст...

-ба воситаи таблиғоти инҳирофӣ; ташивиқи ақлмеҳварӣ ва зоҳирпарастӣ, дур намудани мусулмонон аз маънавият ва руҳонияти эътиқодоти имонӣ ва амалқардҳои исломӣ ва ба ин васила ҳамчун таълимоти ақлӣ ва моддӣ ҷилва додани диёнаати Ислом (Модернизация).

***Васила ва афзори онҳо барои пиёда намудани
аҳдофи нопокашон инҳоянд:***

Чеҳрасозӣ аз афроди маҷҳулу беҳувият, бо зарфияти ками илмӣ, ҷаҳонбинии маҳдуд, дар айни замон мутаасибу худхоҳ бо ном ва унвонҳои “донишманди исломӣ”, “муҳаққиқи исломӣ”, “нешвои уммати ислом” ва даҳҳо унвону алқоби дигар ба хотири ба бадроҳӣ ва гудроҳӣ кашидани қири ноогоҳи ҷомеаи исломӣ.

- таълифи китобҳои гудроҳкунанда бо таҳриф намудани таърих ва фарҳанги Ислом,

- ташикили рӯзнома ва маҷаллаҳои гудроҳкунанда дар бораи Ислом, фарҳанги исломӣ ва инкори нешрафту тараққи мусалмонон дар тамоми маҷолоти илмӣ ва ҷаҳонӣ моддӣ ва маънавии баширӣ дар дарозии таърих,

- фиристодани ташириён ва таблиғгарон ба кишварҳои исломӣ зерӣ нӯшиши муасисоти хайрия...,

- ба роҳ мондани баҳсу ҷидолҳои “илмӣ”- и гумроҳкунанда дар донишгоҳу донишқада ва марказҳои илмӣ ва фарҳангии мамлакатҳои исломӣ,

- баргузор намудани конфронсҳо ва нишастҳои илмӣ ва ба ҷолиш кашидани донишмандони мусалмон ба хотири эҷоди таълиму таълим (ошӯфтагӣ) ва ҳаяҷоноти зеҳнӣ,

- таълими бадмаъошӣ ва бебандуборӣ ба ҳар василаи дастрас ба хотири дур намудани мусалмонон аз асолати миллӣ-мазҳабӣ ва арзишҳои инсонӣ,

-таълиму тарвиҷи таъассуб ва тундгароиву сахтгирӣ, ки бо диёнати Илом ҳеҷ ҳамсӯй ва муносибате надорад, ба воситаи мусулмонони ноогоҳ ва камихирад,

-ба ҳар васила бадном намудани пешвоёни дин ва донишмандоне, ки байни мусулмонон нуфуз ва оби рӯ доранд,

-нашири доирату-л- маъорифҳои исломӣ аз дидгоҳи муғризонаи худ ба хотири таҳриф ва табдили таърих ва фарҳанги Илом,

-зери таъсири афкор ва сиёсатҳои шуми худ қарор додани созмону ҳаракатҳо ва ҳатто давлатҳои мусалмонӣ...

Инҳо қатрае аз баҳранд, ки ба зеҳниятам омад.

Ва аммо ба хонандагони ҳушманду ҳушёр хитоб ва бозгӯям инаст, ки эй азизон! Ҳар чӣ бештар дар ин заминаҳо огоҳӣ дошта бошед, ҳамон андоза шинохти бадхоҳон ва рақибони дин бароятон осон мегардад ва аз зиёну газанди онҳо дар амон мемонед!

Дар ин росту донишмандони риштаҳои гуногуни илмӣ бо забонҳои арабӣ ва форсӣ китобу рисолаҳои пунарзише навиштаанд, аз қабилӣ китоби фарогир ва бисёр судманд бо номи “Ал-истишроқ ва-л-мусташирикӣ” аз дуқтур

Мустафо Ассабоъӣ ва ҳамонанди он, ки мутолиаи ин гуна китобҳо ба суди ҳар мусулмон аст.(М.Н.)²⁷⁷

²⁷⁷*Ин ҷо месазад тарҷумаи ҳикояти воқеае аз саргузашти муаллифи китоби “Ал-истишироқ ва-л-мусташириқин”- и дуктур Ҳассон Мустафо ас-Сабоиро овард, ки хеле омӯзандааст.*

Муаллиф мегӯяд: Ҳангоми таҳсили банда дар баҳиши усули фикҳ ва торихи факултаи “Шариат”-и Донишгоҳи “Ал-азҳар”, дар соли 1939, ки сарпарастии ин Донишгоҳро он ҳангом Шайх Марогӣ ба зима дошт, устоди гаронқадр дуктур Алӣ Ҳасан Абдулқодир ба мо аз таърихи шариати исломӣ дарс мегуфт.

Ёдовар мешавам, ки дуктур Абдулқодир дараҷаи дуктурии худро дар Олмон, дар риштаи фалсафаи баҳиши усули дин ва таърих ҳимоят намудааст.

Ба ёд меояд, ки рӯзи нахустини дарс доктор Абдулқодир ба мо чунин хитоб намуд: “Ман таърихи исломро ба шумо аз дидгоҳи илмӣ тадрис менамоям, ки дар Донишгоҳи Азҳар ва донишгоҳҳои ба он монанд ҳаргиз нашунидааед ва банда низ дар давоми чордаҳ сол ҳаргиз чунин таҳқиқотро надидам, магар баъди омӯзиши дар Олмон”. Ин сухани устод рӯи андешаи мо таъсири амиқе гузошт ва мо бо беқарорӣ ва изтироб интизори маърузаи устод будем.

Устод ба мо аз тарҷумаи китобҳои аз Ҷулд Тесҳар, шарқшиноси англис, бо номҳои “Омӯзаҳои исломӣ” ва “Ақида ва шариъат дар Ислом” ки худӣ эшон тарҷумони ин китобҳо буданд, дарсро шуруъ бинмуд.

Оғози дарс аз таърихи суннати набавӣ буд, бо таҳқиқ ва аз дидгоҳи он муаллифи гарбӣ, ки дар зеҳният ва андешаи мо бештари фармудаҳои ин китоб шаку тардид эҷод намуда, мавриди қабул қарор намегирифтанд. Дар давоми дарс устод ба ривояти ҳадис аз Имом Зухрӣ расиданд ва ўро ба вазъ ва ҷаъли (соҳтан)-и ҳадис аз дидгоҳи муаллифи китоб, яъне Тесҳар муттаҳам доштанд.

Дар зеҳнияти банда чуну чароҳи бисёре мечархид, зеро аз маълумоте, ки дар бораи ҳаёт ва осори Имом Зухрӣ доштам,

чунин бар меомад, ки тамоми донишмандони улуми ҳадис ўро сиққа ва суханаширо мавриди эътимод медонистанд.

Сипас аз устод Абдулқодир хоҳиш бинмудам, то нукта назари муаллифи китоб яъне Тесҳарро ба тариқи навишторӣ дар истифодаи ман бигзорад. Матлабам таҳқиқ болои гуфтаҳои ин мусташири ғарбӣ буд.

Тасмими ҷиддӣ гирифтам ва тамоми китобхонаҳои Миср аз ҷумла Азҳарро ҷустуҷӯ намуда, нусхаҳои хаттии қадимиرو дар бораи Имом Зухрӣ дастрас ва дар муддати се моҳ мутолиа намудам.

Аз бозхонди дасхатҳои мазбур ҳеҷ таъну қадҳе (сарзаниш) ба шахсияти Имом Зухрӣ ва навиштаҳои ӯ дар ҳадис ва дигар улум наёфтам.

То ин ки рӯзе аз ҷониби “Дору-л-ҷамъияти-л-ҳидояти-л-исломия” аз ҷониби Донишгоҳи Азҳар даъват ба ироаи маърузае дар ин мавзӯ шудам.

Хушбахтона дар ин маҳфили бо шукӯҳ дуктур Алӣ Ҳасан Абдулқодир низ ҳузур доштанд. Дар рафти маъруза банда назари аз лиҳози илмӣ таҳқиқшудаи худро дар бораи зиндагӣ ва осори Имом Зухрӣ қироат бинмудам ва медидам, ки дуктур Абдулқодир бо самимият ва аз сари инсоф ба ҳарфҳои ман гӯш медод.

Баъд аз итмоми маъруза ӯ аз ҷои худ боло шуд ва бо садои баланд, ки ҳама мешуниданд ба ман хитоб бинмуд:

Ай ҷавон, чашми маро бо ин таҳқиқоти худ боз бинмудӣ ва ба устод Хизр Ҳусайн, яке аз устодони машҳури Азҳар, рӯ оварда гӯфт:

“Аз ин пас фасли наве дар шинохти воқеи мусташириқин ва хиёнатҳои илмии онҳо дар баррасии таърих ва фарҳанги Ислом дар ҷаҳони Ислом оғоз хоҳад шуд.”

Баъди ҳафт соли анҷоми ҷанги ҷаҳонии дуввум дуктур Абдулқодир китоби пурарзише таълиф бинмуданд бо унвони “Нигоҳи умумӣ ба таърихи фикри исломӣ”.

Ин оғози кор буд, баъдан китобҳои муътабаре аз ҷониби донишмандони улуми исломӣ дар шинохти воқеӣ аз мусташириқин нигошта шуд, аз ҷумла китоби банда зери унвони

Ҳоло сари матлаб биёем, бо гузашти айём ва дигаргунии замон, ниёзи мо дар баробари фарогирии донишу маърифати комили ақидати-амалӣ ба бознигарӣ ва таҷдиди назар дар қисме аз ақсоми улуми назарӣ ва таҷрибӣ эҳсос мешавад.

Аз ҷумла, донишҳои ақлонӣ, истидлолотии мантиқӣ-каломӣ, ҳатто маълумоти таърихӣ ба вижа дар ин ҳангом, ки зарурат пеш омада.

Сар аз асрҳои се-и ҳиҷрӣ ва баъди он донишмандон ва бузургони дин ба тафсири Қуръони карим ва шарҳу тафсили аҳодиси набавӣ пардохтанд, ки минок ва пойбасти ин таҳқиқотро усули ақидатӣ ва далоили нақлӣ ташкил медоданд.

Аз қабилӣ ривоёте, ки дар тафсири оёти қуръонӣ аз Расули акрам (с) тавассути саҳобагонӣ кӣром ҳамчун; Абдуллоҳ ибни Аббос, Ибни Масъуд, Ибни Умар (раз), Алӣ (к), Икрама (раз) ва дигар ёрони Паёмбар нақл мешуд. Шарҳ ва баёни аҳодиси набавӣ низ ҳамингуна буд.

Дар он даврон таълимоти софу сода ва беолоиши Ислом мувоҷиҳ бо ихтилофоти фикрӣ ва мубоҳисоти ақлонӣ набуд ва агар буда, дар доираи мабоҳиси донишмандон ва муҳақиқини исломӣ перомунӣ масоили фаръӣ ва фикҳӣ буда, на берун аз онҳо, то ниёзи муברהме ба ковишҳои ақлӣ ва улуми истидлолӣ бошад, ки инро дар гузашта бо шарҳи андаке баён кардем.

“Суннат ва ҷойгоҳи он дар шариати Ислом”... (Тарҷума аз М.Н.)

[“Ал-истишроқ ва-л-мустаҳрикӣ”, саҳифаи 11 то 16, ҷопи “Дорулварроқ”, -и Миср, 2007]

Чун мазҳабҳое ба монанди “Хавориҷ”²⁷⁸, “Чаҳмия”, Каромия” ва ба вижа “Муътазила”ки равиши ақлониро бо пайравӣ

²⁷⁸ Ман, ки нигорандаи ин маҷмуаам мегӯям, ин ҷо тақозои замон ва макон аст, то дар бораи “Хавориҷ” ва пайравони онҳо, ки дар тули таърих бо ном ва алқоби гуногун зухур намудаанд ва сабаби ихтилоф ва ҳараҷу мараҷ байни мусалмонон гаштаанд, маълумоте оварда бошем. Қобили зикр аст, ки дар китобҳои сияр ва таворих аз сияҳкориҳои ин гурӯҳи гумроҳ бисёр гуфтаанд, вале матлаби мо шинохти воқеиҳои ин тоифа, аз дидгоҳ ва дар партави фармоишоти манобеи шаръӣ ба вижа дар лобалои аҳодиси гуҳарбори Расули акрамаст (с). Дар “Саҳеҳ”-и Муслим ҷилди 7 саҳифа 166 омадааст:

عن أبي سعيد الخدري قال: بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ وَهُوَ يَقْسِمُ قَسْمًا، أَتَاهُ ذُو الْخُوَيْصِرَةِ وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اعْدِلْ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: "وَيْلَكَ وَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ، قَدْ خَبْتُ وَخَسِرْتُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ"، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي فِيهِ أَضْرِبُ عُنُقَهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: دَعَهُ فَإِنَّ لَهُ أَصْحَابًا يَحْقِرُ أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ مَعَ صَلَاتِهِمْ، وَصِيَامَهُ مَعَ صِيَامِهِمْ، يَفْرَءُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ...

Яъне, “Аз Абусаъиди Худрӣ ривоят аст ки гуфт: Мо боре назди Паёмбари Худо будем ва Ӯ ба тақсими амволе машғул буд, ин ҳангом Зулхувайсира ном марде аз бани Тамим назди Ӯ (дар ривоёти дигар: “бо чашмони фурурафта, рухсораҳои бурунҷаста, мӯйи ба ҳампечида ва сурати касиф”) омад.

Пас гуфт: Эй Паёмбари Худо, адолат (додгарӣ) бинмо!

Расулulloҳ гуфт: Бало бар ту бод! Агар ман додгарӣ накунам, пас ки додгарӣ бинмояд?! Ҳамоно, навмеду зиёндида бошам, агар додгустарӣ нанмоям!

Онҷо Умар ибни Хатоб (раз) гуфт:

Эй Расули Худо! Иҷозат бидеҳ, то кори ӯ яксара созам!

Паёмбари Худо фармуд:

Бигзор ўро! Ҳамоно ўро пайравоне бошанд, ки яке аз шумо намоз ва рӯзаи худро дар баробари намоз ва рӯзаи онҳо ночиз (сабук) бишморед, (аз бас такаллуф ки доранд) Куръон

бихонанд, вале аз ҷанҷараи ишон нагзарад (таъсири он ба дилҳояшон нарасад), аз Ислом дур шаванд ҳамчунон ки тир аз камон партоб шавад...”

Ва дар “Сунан”-и Абу Довуд бо ин лафз омадааст:

قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ حُدَثَاءُ الْأَسْنَانِ، سُفَهَاءُ الْأَحْلَامِ، يَقُولُونَ مِنْ قَوْلِ خَيْرِ الْبَرِيَّةِ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ، لَا يُجَاوِزُ إِيْمَانَهُمْ حَنَاجِرَهُمْ، فَأَيْنَمَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ، فَإِنَّ قَتْلَهُمْ أَجْرٌ لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Яъне, Алӣ (раз) гуфта: Шунидам аз Паёмбари Худо, ки фармуд : “Дар охири замон (дар ривоёти дигар аз ҷониби маширик ё аз ҷониби Ироқ..) гурӯҳе берун оянд камсол ва камбақл (дар ҳоле ки) суханони беҳтарини мардумонро (дар ҳоли итлоқи ин ҳадис), (дар ҳоли тахсиси ин ҳадис беҳтарини офаридаҳои Худованд, Расули акрам аст) мегуянд, (боз) дур мегарданд аз Ислом ҳамчунон, ки тири партобишуда аз камон. Имонашон аз гулугоҳашон нагзарад. Пас ҳар кучо онҳоро биёбед, корашон кифоят созад, зеро барои барандозандаи онҳо дар қиёмат подош бошад.”

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَأَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قَاتَلَهُمْ وَأَنَا مَعَهُ، فَأَمَرَ بِذَلِكَ الرَّجُلِ فَالْتُمَسَ فَأَتَى بِهِ، حَتَّى نَظَرْتُ إِلَيْهِ عَلَى نَعْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي نَعْتُهُ [" صحيح البخارى "

“باب العلامات النبوة” ج. 4 - ص 200]

Абусаъиди Худрӣ (раз) фармуданд: “Гувоҳӣ медиҳам, ки ман ин ҳадисро аз Расулуллоҳ шунидам ва гувоҳӣ медиҳам, ки Алӣ ибни Абитолиб бо онҳо ҷангид ва ман бо ӯ будам. Пас (Алӣ) дастур дод, то лошаи ин мардро (Зулсидйяйн) пайдо карданд ва назди ӯ оварданд ва ман он нишонаҳоро, ки Расулуллоҳ дар бораи ин мард гуфта буд, бо чашми худ дидам”.

(Аҳодис дар ин боб (Мориқин) бо санади саҳиҳ дар “Саҳиҳи Бухорӣ” 25 бор такрор шудаанд ва дар маҷмуъи китобҳои сияр, таворих ва тамоми муснадот ва шурӯҳи

аҳодис ҷамъан дар 1574 маврид ба сихат ва тавотур расидааст) М.Н.

وَقَدْ رَوَى مُسْلِمٌ أَحَادِيثَهُمْ فِي صَحِيحِهِ مِنْ عَشْرَةِ أَوْجُهٍ. وَاتَّفَقَ الصَّحَابَةُ عَلَى قِتَالِهِمْ، وَفَرِحَ عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - بِقَتْلِهِمْ، وَأَخْبَرَ أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَمَرَ بِهِ، وَلَمَّا قِيلَ لِعَلِيٍّ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرَّاحَ مِنْهُمْ الْعِبَادَ، قَالَ: كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّ مِنْهُمْ لَفِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ، وَإِنَّ مِنْهُمْ لَمَنْ يَكُونُ مَعَ الدَّجَالِ. ثُمَّ إِنَّهُمْ تَشَعَّبُوا إِلَى سَبْعِ فِرَقٍ

Дар ин ҳадиси саҳиҳ аз даҳ дидгоҳ бо ривояти Имом Муслим (рах) исботи онаст, ки ин тоифаи гумроҳ то замони хуруҷи Дачҷол бошанд ва ўро ҳамроҳӣ кунанд ва он ҳангом ҳафт гурӯҳ бошанд.

Ҳикмат ва рози шиғифтангез дар ин ҳадис мисдоқи он аст. Яъне ҳамин Алӣ (раз), ки ровии ин ҳадис аст, баъди ҷанги “Сифин” ва баъди қазияи “ҳакамият”, дар Наҳравон ва Ҳаравро бо ин гурӯҳ, (Мориқин) ки аз лашқари ў ҷудо гашта буданд ва дар оғоз адади онҳо ба дувоздаҳ ҳазор мерасид ва баъдан бо машварат ва маслаҳати бархе аз саҳобагон ба монанди Абдуллоҳ ибни Аббос ва дигарон қисме аз онҳо аз ин гурӯҳ ҷудо гаштанд ва камтар ё бештар аз нух ҳазор боқӣ монданд, баъди даъвати ишон ба сӯи ҳақ ва напазируфтан, (Алӣ раз) бо онҳо меҷангад ва камтар ё бештар аз чаҳор ҳазори онҳоро мекушад ва баъдан худи ў (Алӣ-раз) низ дар шаҳри Куфа тавассути Абдурахмон ибни Мулҷами Муроди хориҷӣ ба шаҳодат мерасад.

Шиори онҳо барои исботи ақидаи фосидашон, ин ояи Қуръонӣ: “Ини-л-ҳукму, илло лиллоҳ”, яъне, “Фармон аз Худо-вандасту бас!” буд ки Алӣ карамаллоҳу ваҷҳаҳу дар баробари ин даъвои эшон ин сухани пурҳикмати худро гуфт, ки байни мардум масал шуд: “Калиматул- ҳаққи, урода биҳи-л-ботил” Яъне, “сухани ҳаққест, ки бо он ботиле (норавое) хоста шуда”

Боз дар Сунани шаиғона ва аксари мусаннафот ва муснадот боби махсусе дар шинохти хавориҷ ва аломоти онҳо бо аҳодиси саҳеҳ ва ҳасан омадааст, ки мо ин ҷо андаке аз бисёр ва муште аз анбор овардем .

Нишонаҳои ошкори хавориҷ ва пайравони онҳо дар асри ҳозир бо ному алқоби дигар;

-зидди фиристодани салаоти ҳамроҳ бо хитоб ва зиёрати Паёмбаранд, шафоат ва тавассули машруъро рад менамоянд.

-ба салафи солеҳ аз садаи аввали ҳиҷрӣ ба вижа чор имоми аҳли суннат ва ба хусус Имом Абуҳанифа ва дигар уламои ислом мухосамат ва бадбинӣ доранд.

-китобҳои тафсир, шарҳи аҳодис ва фикҳро қабул надоранд, дар ҳоле, ки Худованди доно ва ҳаким, аҳкоми ин масоили зарурии фикҳӣ ва иҷтимоиро дар каломи поки худ баён намуда, дар хитоб бар ҳабибаи (с):

(يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ) - сураи “Бақара”, ояти 189, (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ

(يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ) - сураи “Бақара”, ояти 217, (قِتَالٍ فِيهِ) -

сураи “Бақара”, ояти 219, (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى) - сураи “Бақара”,

ояти 220, (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ) - сураи “Бақара”, ояти 222,

(يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ) - сураи “Моида”, ояти 4, (يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ) -

- сураи “Анфол”, ояти 1, (وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ) - сураи “Нисо”,

ояти 127 ва (يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ) - сураи “Нисо”, ояти 176.

Вале ин нобихрадон ба ҷуз аз навиштаҳои ба иштилоҳ имомони худ дигар санади шаръиеро қабул надоранд.

-бадбини мусалмононанд ва байни уммат тафриқа эҷод мекунанд, вале дӯстони кофиронанд, аз ин рӯ, Паёмбари Ислом фармуд: “Яқтулуна аҳлал имон (ислом) ва ядаъуна аҳлал авсон” Яъне, аҳли имонро мекушанд ва аҳли авсонро (кофиронро) во мегуздоранд (бо ривояти Бухорӣ ва Муслим).

Дар вобастагӣ ба ин ҳадис, қиссаи куштани хавориҷ, соли 38-и ҳиҷрӣ фарзанди саҳобии мукаррам, Абдуллоҳ ибни Аби Абдуллоҳ Аттаммий - Хаббоб ибни Арат (раз) ва зани ҳомиладори ӯро боз хонед!

(Китоби “Ал-миҳан”- и Абулараб Муҳаммад ибни Аҳмад ибни Тамими Аттамимӣ, в.333, “Таърихи Табарӣ”, “Футӯҳул-булдон”- и Балозурӣ...)

Дар ҳоле, ки ин ҳадиси саҳеҳ ба ин гумроҳон низ расида буд:

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: زوال الدنيا اهون عند الله من قتل رجل مؤمن، و من اعان على قتل مؤمن بشطر كلمة جاء يوم القيامة مكتوب بين عينيه آيس من رحمة الله و اول ما يقضى بين الناس يوم القيمة فى الدماء [سنن النسائي الصغري ص 1078 حديث 3986 - 3946] و در بیست و هفت مسند

دیگر با طرق و اسناد دیگر به صحت رسیده

Яъне, Паёмбари акрам фармуданд: Нобудии дунё назди Худованд сабуктар аст аз (беғуноҳ) куштани як марди муъмин ва ҳар касе ба ними калимае бар куштани мусулмоне ёрӣ кунад, рӯзи қиёмат биёяд дар ҳоле, ки миёни ду чашмаш навишта бошад: “Навмед аз раҳмати Худованд” ва дар рӯзи қиёмат нахустин чизе, ки миёни мардум қазоват ва баррасӣ мешавад андар хунҳои (ноҳақ) бошад.

Ва боз ба ин ҳадис тавваҷҷуҳ намоед:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ يَوْمٌ لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِيمَ قَتَلَ، وَلَا الْمَقْتُولُ فِيمَ قُتِلَ". قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: "الْهَرَجُ". قَالَ: "الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ"

Аз Абихурайра ривоят аст, ки паёмбари Худо фармуданд: “Савганд ба зоте, ки ҷони ман ба дасти ӯст, дунё ба фарҷом нарасад, то инки рӯзгоре ба мардум ояд, қотил (кушанда) надонад, ки чаро мекушад ва мақтул (кушташуда) надонад, ки бо чи гуноҳе кушта шуд!

Пурсида шуд, ин чи гуна бошад?! Ё (Расулаллоҳ!) Гуфт: Ҳараҷ (дарҳам-барҳамӣ.)

(Пасон, Пайгамбар) фармуданд: Кушанда ва кушташуда дар дузаҳ бошанд” (“Сунан”-и Ибни Моҷа, “Сунан” - Насоӣ, “Сунан” - и Аби Довуд, “Муъҷамул-авсат”- и Табаронӣ, ҷамъан дар 27 муснад ва китобҳои ҳадис ва шарҳҳои онҳо ба сикхат расидааст.)

аз фалосифа асоси таълимоти худ қарор дода, ақоиди исломия ва аҳкоми шаръияро аз Қуръон ва ҳадис бад-ин равиш таҳқиқ ва таъвил мекарданд ба зухур омаданд, зарурати замонӣ боис шуд, то дар мубоҳисот ва радду бадалҳои илмӣ бо эшон аз долоили ақлӣ ва мантиқӣ қор гирифта шавад.

Ҳамин буд, то мактабҳои қавӣ ва нерӯманди каломӣ пайдо гарданд.

Боз дунболи шинохти Хавориҷ биравем.

- Бо вуҷуди надоштани дониш ва ақли расо ҳамвора аз мута-шобиҳоти Қуръон дам мезананд мисли “истивоӣ бар ғариш, ядуллоҳ, вачҳуллоҳ, нузули Худованд” ва монанди инҳо.

- кофир хондани мусалмонони ғайри пайравашон ошкортарин шиъори эшон аст.

- намоз ва дигар ибодатҳои ғайриҷамъаӣ худро (мисли хондани сураи “Ал-мулк” ё “Ёсин” дар намози шом ва монанди инҳо) аз ибодати дигарон беҳтар ва болотар медонанд.

- дар масҷид аз мардум канора гирифта намоз меҳонанд.

- оёти қуръонӣ дар бораи куффор ва мушрикин нозилшударо ба мусалмонон нисбат медиҳанд.

- дар ҳоли ҳозир тамоми давлат ва ҳукуматҳои мусулмононро муртад ва кофир дониста, хуни марду зани мусулмонро мубоҳ медонанд, (исботи ин ақидаи фосидашон дар саҳифаи 218-219 гузашт) зеро шиъор ва хитобаи салафи носолиҳашон, “во диноҳ!” ва “во шарифаатоҳ!”

Ҳазрати Абдуллоҳ ибни Умар эшонро бадтарин халқи Худо номида буд, зеро аз Паёмбари ақрам (с) дар ҳадисе шунида буд: (Хум шаррул халқи ва-л-халифати)- яъне, “Эшон (хавориҷ) бадтарини мардум ва бадтарин офаридаҳои Худо - янд” (бо ривояти Муслим) .

(Манобеъ: “Тахлису-л- ибод мин ваҳшияти Абилқатод”, “Шинохти Хавориҷ..” ва дигар китобҳо ва рисолаҳои дар ин боб навишташудаи куҳан ва муосир.) М.Н.

(Заполнитель2р. 278)

Аз саромадони ин фан метавон аз Эмом Абуханифа, Ҳасани Басрӣ, Абулҳасан Али ибни Исмоили Ашъарӣ, Аламулҳудо Абумансури Мотуридӣ, Абулқосим Исҳок Ҳакими Самарқандӣ, муҳақиқоне ҳамчун Ҷалолиддини Суютӣ, Садруддини Қунавӣ, Аллома Фазлуллоҳи Насафӣ (Кайдонӣ) ва ҳамчун Устод Абуисҳоқи Исфариёнӣ, Аллома Ҷалолиддини Давонӣ, Мирсаид Шарифи Ҷурҷонӣ, Аллома Тафтозонӣ, Шайх Умари Насафӣ, Имому-л ҳарамайн Ҷувайнӣ, Имом Заҳируддини Байҳақӣ, Ибни Ҳаҷари Асқалонӣ, Ибни Ҳаҷари Ҳайт(с)амӣ, Абушукури Солимӣ, Муҳаммадаълами Хучандӣ ва садҳои дигар ёдовар шуд, ки таълимоти ин бузургон то ҳоли ҳозир арзиши илмӣ ва амалии худро нигоҳ медоранд.

Ҳамчунон, ки баррасӣ ва пажӯҳиши олимонаи он бузургон дар замони худ хори чашми муътазилаву равофизу хавориҷ ва дигар пайравони ҳавову ҳавас буд, ин ҳангом низ устухоне дар гулӯи бемазҳабону бедонишони нопоқандарун аст.²⁷⁹

279 Ин ҳангом мазҳабгурезоне бо пӯшиши аҳли ҳадис, ки бештари онҳо донишу бинише ончунонӣ надоранд, (Ҳамчунон, ки Имом Муслим дар муқаддимаи “Саҳих”- аш мефармояд: “Дар охири замон дачҷолон (пархошгарон) ва дурӯғгуёне пайдо мешаванд, ки аз аҳодис онеро ривоят мекунанд, ки на падаронатон ва на шумо шунидаед. Зинҳор аз эшон дур бошед, то шуморо дар гумроҳӣ ва саргардонӣ наафгананд!”) беҳабар аз ҳадамоти мактабҳои каломии аҳли суннат дар муқобала бо мазоҳиби табоҳу пайрави ҳавову хоҳишоти нафсонӣ ҳамчун; Муътазил, Ҳашавия, Мурҷиа, Мушабиҳа, (Карромия) Қадария, Ҷабария, Хавориҷ, Равофиз..., ки дар гузашта ёдовар будем, дар ҳоли ҳозир бо баҳонаҳои гуногун, ба монанди “аз байн бурдани хурофоту ширку бидъатҳо” аз рӯи шинохти ҷоҳилон ва нодурусти худ ва боз зерӣ пӯшиши даъвои “мубориза бо равофиз”, бо танзу киноя ва гоҳоне ошкоро бар он бузургони некном, ки дар матни китоб ёдовар

будем, ва бад-ин восита ба тамоми пайравони ростини аҳли сунат ва ҷамоъат аз сари ноогоҳӣ ва ҷаҳли мураккаб роҳи хато меуянд ва сухани носазо мегуянд!

Ангор, ин ду гурӯҳ яке ифротӣ (равофиз ва пайравнашон) ва дигаре тафритӣ, (хаворич ва пайравонашон) ки обишхури ҳарду якаст, аз сари нав бо ҳам дар меуфтанд, бо ҷаҳолату нодонӣ ва таассубу ба худ печидагӣ, ки нишонаи он дар ҷомеъаи мо низ ба назар меояд.

Банда боре дар мунозира бо даъвогарони ин ду гурӯҳ барояшон достоне задам ва эшон аз ночорӣ пазруфтанд, чунки посухе надоштанд ва бурунҷасту гурезгоҳе низ.

Гуфтам: “Шаҷараи тайиба”- и Ислом, ки “асли он собиту” устувор “ва фаръи он” “дар осмонҳо” нуму ва болиш дошт, дар камоли шодобиву сабзиш борварӣ буд ва тамоми башарият фарогири аҳли бовару нобоварон аз баҳра ва меваҳои гуворои он суд мебардошт, то инки шумо пайдо шудед, ҳар яке дар қаламрави худ!

Равофиз бо тасвили (зиннат додан) Шайтон ва роҳнамуди яҳудие (Абдулло ибни Сабаи яманӣ) хурофанапардозиву муқадассозӣ бинмуда, дар шохаҳои сабзу зебо ва пурбору пурмеваи ин дарахт бо он ҳама зебоие, ки дошт, латапораву зангулаву устухонҳои пусидаву ҳазор ошғол-машғоли дигарро бо унвони “муқадасот” овеза бинмуданд ва бад-ин восита ин дарахти ҳумоюну зебо наздик ба хушикидан расид.

Ва боз пешвоёни шумо омаданд бо сад шӯру валвалаву даъво, бо унвонҳои пуртумтароқе ҳамчун “муслиҳ”-у “шайх”-улфалону “шайх”-улбаҳмон ва даҳҳо алқоби дигар, бо доштани дониши андаке ва беҳабар аз усулиёт ва маънавиётҳои ин дини муқаддас ва бо андешаи норасову рафтори носазои худ гуё, аз ҷанг ислоҳу пирони ва раҳо сохтани ин дарахти беморгуна аз ин ҳама бастаҳои нохуҷаста.

Бубинед чӣ кор карданд!

Ба ҷои инки бо панҷаи ихлосу бовар, андешаву тадбир ва донишу шинохти дуруст ин уқдаҳоро боз бинмоянд ва ин бастаҳоро бикшоянд, онҳо бо табари ҷаҳолат ва арраи таассуб

он ҳама шоҳаҳоро аз шумии ин бастаҳову овезаҳо аз бех бибриданд ва танаву баданаи ин дарахтро бе шоҳу барг ва хушку холӣ бигзоштанд!

(Исломи бе маънавият, бечазбаву кашиш, бе дилбохтагиву тапиш, бетафвут миёни арҷманду ноарҷманд, носипос ба зиндагону мурдагон, беҳабару нобовар ба фаротабиъат... Саранҷом “Ислом”-и модагаро ҳамчун даҳриён ва табиъат-парастон!)

Ин гумроҳон, ки ин ҳангом бо дасиса ва барномаҳои аз пеш тархрезिशудаи душманони дин ҷангҳои бунёдбарандозеро дар кишварҳои халиҷ ва ҷойҳои дигар ба роҳ андохтаанд ва тамоми мусулмононро кофир медонанд, соли 2015 дар Сурия мазори саҳобаи бузургвор Ҳучр ибни Адӣ ибни Муъовияи Киндӣ (Ҳучрулхайр) ро вайрон бинмуда, ҷасади поки ӯро аз хок берун бинмуданд, ки расонаҳои итилоотии ҷаҳон таввасути мохвора ва тиливизёну шабакаҳои интернетӣ ин муъҷизаро, ки хок бар даҳони ин бемазҳабон афканд, ба намоиш гузоштанд, (вале, ин наворҳоро бо шитоб аз байн бурданд, ё пинҳон карданд!!!)

Мардуми ҷаҳон ин сабти видӣёиро диданд, ки ҷасади ин бузургмард пас аз гузашти наздик ба ҳазору ҷаҳорсад сол ҳамчунон тоза буд, мисли ин ки дирӯз дафн шуда бошад, бо чехраи нурони бо хуни шаҳодат олуда, ---- (дар навори нахустин, ки издиҳоми мардум зиёд буд ва шояд касе ҷашмдори дидани чунин муъҷизае пас аз гузашти наздик ба ҳазору ҷаҳорсад сол набуд, наврбардор ва нафарони ба ин иқдоми номаширӯ дастзадари тарс ва даҳшат фаро гирифта буд, аз ин рӯ сифати тасвир на он андоза равшан буд, аз баски дастони наврбардор меларзиданд, вале пас аз як солу анде навори дигаре ба намоиш гузошта шуд, ки ду ё се нафар гурро бо ормӣ бишикофтанд ва чехраи ин абармарди торих бо риши сафед ва чехраи хунолуд, бо даҳони нимбоз ва ҷасаде чунон тозаву нуронӣ, ки гӯйи соҳате пеш ба хоб рафта бошад, падидор гаит ва наврбардор ҷамроҳонаш бо таачуби омехта бо тарс субҳоналлоҳ ва Аллоҳу акбар мегуфтанд....!) ----- чехрае монанди моҳ ва хуни шаҳодат дар гардану пирохани ӯ ҳамчун гувоҳ, вале ин

бадбахтони гумкардароҳ аз ин ҳам панде нагиранд ва аз боварҳои табоҳи худ даст накашанд! Аллоҳуммахзулҳум, ин лам яҳтаду!

Ҳучр ибни Адӣ ибни Муъовияи Киндӣ (раз) кӣ буд?!

Бо шаҳодати муаллифи китоби “Ал-исоба”, сах.1624 ва китоби “Ал-баён ва т-т-абйин”-и Ҷоҳиз, сах. 286, “Таърихи Табарӣ”, “Таърихи комил”-и ибни Асир... Ҳучр ибни Адӣ ибни Муъовияи Киндӣ, (Ҳучрулхайр) бо вафде (гурӯҳе) аз қабилааш Кинда ё Кунда назди Расалуллоҳ омада имон оварда буд, ҳамчунин дар фатҳи Қодисия, ҷанги “Ҷамал” ва “Сифин” иштирок намуда, аз ҳаводорони Алӣ (раз), ҳзамчунин яке аз сипаҳсолорони корозмудан Алӣ (раз) дар ҷанг бо ҳаворич буд.

Дар маноқиб ва сирати некӯи ӯ аз саҳобагон ва тобеъин дар китобҳои ҳадис сияру таврих суханони боарзише бошад, ки ин ҷо наёвардем.

Ин бузургмард соли 51 - и ҳиҷрӣ ҳамроҳ бо ҳафт нафари дигар аз ёронаш бо дастури Муовия ибни Абусуфён ва бо дасти коргузори ӯ Зайод ба шаҳодат расид.

Ӯ пеш аз ба қатл расиданаш ба Муовая (р) ва ҳамроҳонаш рӯ оварда гуфт: “Зиреҳимаро аз танам берун макунед, хуни маро машуед ва бо ҳамин ҷомаву пирохани (хунинам) бигуронед, зеро, ман дар қиёмат бо шумо муҳосамату додҳои хоҳам кард!”

Пас аз ин кирдори зишт, бештаре аз саҳобагон ва бузургони он замон аз ҷумла; Умулмуминин Оиша (раз), Ҳасани басрӣ бад-ин гуна:

- « *فيا ويلا له من حجر! ويا ويلا له من حجر وأصحاب حجر!* » Муовияро сарзаниш ва накуҳиш бинмуданд.

Ибни Сирин (р) гуяд, Муовая (р) дар вопасин нафасҳои худ бо пушаймонӣ мегуфт: « *يومي منك يا حجر طويل!* » - Рӯзам аз ту, эй Ҳучр ба дарозо кашид! (Киноя, аз рӯзам табоҳ кардӣ!)

Ва дар сугвориву марсияи ӯ шоирони он ҳангом ашъори фаровони дилгудозе гуфтанд, барои намуна:

Дар асрҳои пасин дар тафсири Қуръони карим аз равиши истидлол ва далоили ақлонӣ - мантиқӣ корбурд мешуд, ки намунаи равшани он “Тафсири кабир”-и Фахруддини Розист.

Ҳарчанд дар замони худ ин тафсир маҳали қабули бештари донишмандон қарор нагирифт ва муаллифи он ба сарзаниш ва нақӯҳиши бархе аз уламо гирифтор омад.

قيل: وكان الناس يقولون: أول ذل دخل الكوفة موت الحسن بن علي، وقتل حجر، ودعوة زياد، وقالت هند بنت زيد الأنصارية ترثي حجرا :

ترفع أيها القمر المنير ... تبصر هل ترى حجرا يسير
يسير إلى معاوية بن حرب ... ليقتله كما زعم الأمير
تجبرت الجبابر بعد حجر ... وطاب لها الخورنق والسدير
وأصبحت البلاد له محولا ... كأن لم يحييها مزن مطير
ألا يا حجر حجر بني عدي ... تلتقت السلامة والسرور
أخاف عليك ما أردى عديا ... وشيخا في دمشق له زئير
فإن تهلك فكل زعيم قوم ... من الدنيا إلى هلك يصير

(“Алкомилу фи т-таърих”, сах 69-78, ҷ.-3, 372-382, “Ал-бидояту ва-л-нихоя” ҷ.8, сах.53-54, Ал-мақолот...”сах.335) Тарҷума аз М.Н.

Акнун аз пайи мавзӯ биравем, сухани дар боло бигсастаро инҷо бипайвандем ва рӯ ба ин нобихрадон бинмоему бигӯем: Сипос мар Худовандро, ки ин ҳама андешаву пиндор ва кӯнишу кирдори зишт, маҳдуду андарбаст дар марзу буму қаламрави андешаи шуми шумо буд ва ҳама сарзаминҳои Исломо фаро нагирифт, ҳарчанд бе таъсир низ набуд!

Сипоси дигар инки дар ҳар замону ҳар ҳангом афроду гурӯҳҳои огоҳу бо маърифат ва муайад (нерӯмандгашта) бо таъйидоти раббонӣ буданд ва бошанд, ки бо дастуру иродаву бахшишу меҳрубонии Худованд, дами даҳони хунуки шуморо бигрифтанд ва бигиранд!

Ба хости Худо ва бо дуъои Мустафо (с), ҳамин! М.Н.

Аз ҷумла падари Мавлонои Балх Мухаммад Баҳоуддин ва худи Мавлоно низ бо Фаҳри Розӣ миёнаи хубе надоштанд, ҳатто Мавлавӣ дар Маснавӣ ҷое мегӯяд:

Гар ба истидлол кори дин будӣ,

Фаҳри Розӣ роздори дин будӣ,

ки мо инро дар гузашта дар мақоми худ гуфтем.

Вале, аҳамияти тафсири Розӣ, баъдҳо маълум гардид, он ҷо ки лозим буд бо даҳриён, зиндикон ва ақлгароёни ҷомид (хушк) дар исботи ақоид ва шарҳу тафсири Қуръони карим аз далоил ва бурҳони ақлӣ ва мантиқӣ кор гирифта шавад.

Ин ҳангом низ бозгашт ва бознигарӣ рӯи ин тафсири муҳим дар таҳқиқ ва исботи бархе аз масоили илмӣ ба мушоҳада мерасад.

Аммо дар асри кунунӣ ҳол дигаргуна ва печидааст; Ҳарчанд фирқаҳо ва мазоҳиби исломӣ таъсис ёфтанд аз гузаштаи ҳазору сесаду анде ва қисме аз онҳо, ки заминаи илмӣ ва иҷтимоӣ надоштанд аз байн рафтанд ё ба таҳриф гароиданд ва дигар мактабҳои фикҳӣ дар ҳар мазҳабе устувор шуданд, вале мо аз камоли содагӣ ва сабукандешӣ то ҳол саргарми ҷидол ва пархош миёни ҳамдигарем ки ҷои таассуф аст.²⁸⁰

280 Дар хури ёддошт аст, инки имоми бузургвор Абуҳанифа аз ҷумлаи тобеъин буда, бо итифоқ, ҳамбастагӣ ва ҳамдилии муҳаққиқони садаҳои аввали ислом нахустин муассис ва бунёнгузори мактаби фикҳӣ дар асос ва пояи таълимоти Қуръону суннат ва иҷмоъ бо пайравӣ аз иҷтиҳод ва андешаву фаросати худодод будааст. Ва он се мазҳаби фикҳии дигари аҳли суннат ва ҷамоат дар пайравӣ ва баҳрабардорӣ аз равиши фикрии ӯ (р) ба миён омадаанд.

Ҳаркӣ донишмандии бештаре меҷӯяд, ба навиштаҳои фаровони бузургону пажухандагон андар зиндагиву осори ӯ бозгашт ва бозхонӣ бинмояд!

Бадхоҳон аз ин ҳолат хуб истифода карданд ва мекунанд. Исломситезон дар садсолаҳои пасин аз ҳама имконот, аз қабилӣ ҷангу куштор, забткорӣ ва садҳо харобкорихои дигар хоستانд ин таълимотро аз байн бибаранд, вале натавонистанд ва натавонанд:

²⁸¹ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ - Яъне, “Ҳамоно мо Қуръонро фуруд овардем ва қатъан мо ниғаҳобони он ҳастем”.

Онҳо ки бо ҷанг ва хунрезӣ ба ҷое нарасиданд даст ба дасиса ва макрҳои дигаре мезананд.

Агар мо ғафлат биварзем ва ноогоҳ бошем зиён ва зарари ин дасисаҳои нав аз ҷанг ва куштор даҳшатноктар ва харобиовартар аст.

Акнун мехоҳанд бо таълимот ва таблиғоти аҳримани худ тухми шак ва нобоварию дар замини бовар ва имони мусулмонон бикоранд, ки ҳосилаш бадгумонӣ нисбати дин ва таълимоти он ба хусус Қуръони карим ва шахсияти Паёмбари бузургвори Ислом, Муҳаммад (с) бошад, ки шаммае аз он дар гузашта гуфтем.

Афзор ва василаи асосии онҳо дар ин ҷанги ба истилоҳ нарма далел ва бурҳони ақлӣ, мантиқӣ, улуми таҷрибӣ ва

Ба ин тафовуту ноҳамгоҳии зиндагиву марғи ин бузургон андеша бигмored ва хулоса барored:

Абуҳанифа Нуъмон ибни Собит, таваллуд соли 80- вафот соли-150 –и ҳичрӣ, (699-767-и мелодӣ .)

Молик ибни Анас, 93 - 179-и ҳичрӣ, (713 - 795-и мелодӣ)

Муҳаммад ибни Идриси Шофеъӣ, 150 - 204-и ҳичрӣ (767-820-и мелодӣ).

Аҳмад ибни Ҳанбал 164-241-и ҳичрӣ, (780-855-и мелодӣ).

Ҳофиз Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибни Исмоили Бухорӣ, 194-256-и ҳичрӣ (810 – 870- мелодӣ) М.Н.

²⁸¹ *Сураи “Ҳичр, ояти -9*

паҷуҳишҳои таърихӣ ва дар умум ба пиндори онҳо фалсафӣ мебошад.

Фалсафаи клосик ба ду мактаб тақсим мешавад: “Ишроқӣ” ё афлотунӣ, “Машоӣ” ё арастуӣ.

Фарқияти ин ду мактаб дар матлаби зерин хулоса мешавад; Афлотун бо вучуди эътирофи нақши ақл дар расидан ба дарки ҳақиқат, таъсири нур ба истилоҳи дигар илҳомот ва ишроқи (тобиш ва равшанӣ) қалбиро, ки бо таҳзиби ахлоқ ва пок сохтани ботин ба даст меояд, дар ҷои аввал мегузорад.

ӯ мегуянд: “Фалсафа тамрини марг аст”. Аз ин гуфта маълум мегардад, ки ҳикмат ва дониш якҷо бо поксозии ботин (андарун) бо риёзати нафс, аз хусусияти мактаби ишроқии Афлотун мебошад.

Бар хилофи бовари Арасту, ки дарки ҳақиқатро дар пайванд хурдани ақлҳои ҷузъӣ бо ақли кул медонад, дар ҳоли бо андеша ва тафаккур равшан гаштан, яъне ҳамон истидлоли мучарради ақлонӣ...

Саромадони мактаби “Машоӣ” баъди густариши дини мубини Ислом; Киндӣ, Форобӣ, Ибни Сино, Ибни Рушд, Насируддини Тусӣ, Мирдомод, Ибни Боча... анд.

Ва муассиси равиши ишроқ-Шаҳобиддини Сухравардӣ (Яҳё ибни Ҳабаш ибни Мирак “шайхӣ мақтул”, с.т. 549, с.қатл-587), Шаҳрзурӣ, Садрид-дини Шерозӣ, Қутбид-дини Шерозӣ...анд.

Бархе аз дидгоҳҳои Муҳиддин ибни Арабӣ ва Айнулқузоти Ҳамадонӣ ба равиши ишроқӣ ҳамсӯй доранд.

Таълимоти мактаби Сухравардӣ аз як фалсафа дида ба як мактаби тасаввуфӣ-ирфонӣ наздиктар аст.

Фалсафа (фалсафаи даҳрӣ дар назар аст), ки дар гузашта ҷару баҳсҳои ақлонӣ бо таълимоти динӣ- ақидатӣ дошт, бо навиштаҳои Ҳуҷҷатулислом Муҳаммад Ғаззоӣ ба монанди

“Ал-мунқизу миназ-з-алол”, “Мақосидул-фалосифа”, “Таҳофутул фалосифа”..., аз он нишот ва боландагӣ, ки дошт афтод ва ба истилоҳи дигар “доман барчид”.

Дар асри кунунӣ равиши илмие бо номи фалсафа вучуд дорад, ки аз фалсафаи клосик ба ҷуз бархе аз назарияти усулӣ ва истилоҳот дар он чизе дигар боқӣ намондааст.

Ҳарчанд дар Ғарб ин ҳангом, назарияҳои муғризонаи бо сиёсатҳои фосид олуида, ҳамчун “Бархӯрди тамадунҳо” ва амсоли онҳо аз ҷониби файласуфнамоҳое монанди Самуел Хангдистон, Бегньюв Бизежинский, Улрих Бек ва дигарон зерӣ пӯшиши фалсафа ба миён меоянд, вале чун бе пуштувонаи илмӣ ва муғризонаанд, аз ҷониби ҷомеаи илмӣ ҷаҳонӣ мавриди пазириш қарор намегиранд ва ҳамчун назарияи ноқис ва норасо шинохта мешаванд.

Вале, бархе аз худгурезон ва динситезон дар ҷомеаи илмӣ мо андешаҳои ҷоҳилона ва ғайривоқеии худро дар сояи афкору андешаҳои бебунёд ва аз коруфтаи ба истилоҳ файласуфон ва равшанфикрони Ғарб пинҳон мекунанд, то мардум ҷеҳраи воқеии ин беҳувиятонро нашиносанд.

Акнун ҷои далоил ва бароҳини мантиқӣ ва каломиро “қовишҳои таҷрибӣ ва пажӯҳишҳои амалӣ” мегиранд. Ба истилоҳи дигар як файласуф дар асри ҳозир аз як назария-пардоз ба як амалгаро табдили ҳол кардааст.

Дар даврони Шӯравӣ фалсафаи модагарой ва даҳрӣ дар баробари равиши ақлонӣ ва илмӣ будан, ҳамзамон як идиё-лужии сиёсии давлати даҳрӣ буд, ки тамоми ҷанбаҳои назарӣ ва амалии ҷомеаро фаро гирифта, бад-ин васила давлат ва миллатҳои зерӣ султаи худро аз асолати фарҳангӣ ва мазҳабии онҳо дур нигоҳ медошт.

Мутаассифона ин равиш, то ҳол идома дорад ва таассуфи дигар ин ки дар Тоҷикистон баъди гузашти бештар аз 20 соли

истиклол то ҳануз мактаби ақлонӣ, илмӣ ва фалсафие, ки бар асоси арзишҳои ақидатӣ ва миллӣ барқарор ва устувор бошад, рӯи кор наёмадааст ва назарияпардозии бархе аз “файласуфон” дар нишастҳои илмӣ ҳамон такрори такрор, таҳсили ҳосил, ва худситезиву бегонашефтагист.

Дар ин авохир ба мушоҳада мерасад, ки бо вучуди ҷой доштани маҳдудият ва монеаҳои гуногун, иддае аз равшан-фикрони ҷавон ва донишмандони асил ва мутааҳид бо дидгоҳ ва назариёти тоза ва созанда даст ба кор мешаванд, ки дар тамоми маҷолоти илмӣ, мин ҷумла таҳқиқоти улуми ақлӣ ва фалсафӣ бо назардошти асолати мазҳабӣ-миллӣ ва таърихӣ кӯшиш ва тақобул доранд, ки ин заҳмоти эшон дар шакл гирифтани тафаккур ва ғояи миллӣ нақши босазое дошта моро ба ояндаи равшане умедвор месозад.

Акнун сари матлаб меоям, чун муҳолифони диёнат аз фалсафа (фалсафаи даҳрӣ дар назар аст) ҳамчун афзор ва омили мубориза бо дин навмед ва дилсард гаштанд, бо пиндори худ донишҳои истидлолӣ ва таҷрибиро дар муқобили дин гузоштанд.

Мубаллиғон мефиристанд, наворҳо пахш мекунанд, барномаҳои гумроҳкунанда тарҳрезӣ менамоянд, мақолаҳои шубҳаангез ба нашр мерасонанд, (ҳатто дар матбуоти ватанӣ ва шабакаҳои садо ва симои дохили кишвар) аз бадмазҳабон ва бемазҳабон истифода мебаранд, муртадонро ба хидмат мегиранд, ҳулоса ҳазор макру шайтанати дигар.

Агар мо охирибинӣ ва зиракии сиёсӣ надошта бошем, барои ояндаи на чандон дур заминаҳои ихтилофоти харобиовареро бо дасти худ муҳаё хоҳем кард. Мутаасифона!

Баъд аз истиқлоли кишвар дар баробари дигар гурӯҳ ва фирқаҳои ифротӣ ва муасисаҳои таблиғоти ғарбӣ дар

дахсолаҳои охир, мубаллиғони зардуштият низ фаъолияти чашмгире доранд.

Дар шабакаи тиливизунии “Pars-tv” раҳбари онҳо аз Порис доктор Сосонифар бо қаноъатмандӣ мегуянд: “Фаъолиятҳои мо аз ҳамаи минтақаҳои ҷаҳон дида дар кишвари Тоҷикистон густурдатар аст.

Мо бинои сеошёнаи зебоеро бо сабки биносозии ориёӣ дар вилояти Хуҷанд, дар шаҳри бостонии “Курушкада”, Истаравшани кунунӣ, сохтем. Дар оғоз хостем номи онро “Хонаи Зартушт” бигзорем, вале, бо назардошти бархе аз ихтимолот бо машварти баъзе шахсиятҳои фарҳангӣ ва сиёсӣ ин биноро “Маркази ориёӣ” номидем, ки то ҳоли ҳозир фаъолияти хубе дорад. Боз бо идороти марбута ва нафарони масъул ба тавофуқ расидем, то дар маркази шаҳри Душанбе ҷой ва замини хуберо ба мо фурушанд.

Мо ирода дорем дар ояндаи наздик бинои бузург ва боҳашамате бисозем бо номи “Хонаи Зартушт”

Ҳақиқат ва дурустии ин гуфтаро мо намедонем, шояд бо тағирёбии авзои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ ин гуна пружаҳо низ мондагор набошанд ва тағир ёбанд.

Ба ҳамин равиш дар ин таблиғоти шум саҳюнизм ва бархе аз кишварҳо ва гурӯҳҳои мутаассиби масеҳӣ пештозанд (ҳамчун шабакаи мохворавии арабзабон бо номи “Қанотул-ҳаёт”, ки дар барномаҳои ҳамарӯзии худ зери унвонҳои “Аддин ва-т-таърих”, “Шубаҳот ва рудуд”, “Кашфул-қиноъ” ва даҳҳои дигар роҳи мусулмонони ноогоҳро бо “далоили илмӣ ва таърихӣ” мезананд, ки мо аз ин дар гузашта ёд овардем.

Ҷои сипос ва шукрон аст, ки дар ин авохир донишмандон бо доштани маълумоти фарогир, дидгоҳи тоза ва ҷаҳонбинии густурда ва бо ҷасоҳату балоғат дар баробари ин доиёни

ботил ба мубоҳаса ва мунозара мепардозанд ва афкор ва андешаҳо бебунёду носустувори онҳоро дар маърази ом Ҳамчун гарду ғубре бармало месозанд.

Манзурам мунозараи илмии донишманди тамомиёри мисрӣ устод Тавфиқ Ҳамид бо мубаллиғи масеҳӣ Рашид аст, ки хеле диданӣ ва шуниданӣ буд.

(Бар хилофи фазо ва майдони итилоъоти ахбори умумии ҷомеаи кунунии мо, ки ҳар бебасару камназаре дар ин арса ҳарзагӯӣ ва ҳарзатозӣ мекунад ва касеро аз оқилон иҷозаи он нест, то дар баробари он ҳама ёвасароиҳо чизе гуфта бошад).

Вале, бо ин ҳама дасисаҳои бадхоҳон мо аз беҳабарӣ ва ноогоҳӣ даргир бо ҳудем “гаҳ ба хунрезии ҳам барҳезем, гаҳ ба бад гуфтани ҳам биншинем”.

Акнун маълум гардид, ки дар ин аср мо ниёз ва эҳтиёҷи афзун аз пештар ба таҳқиқоти илмӣ бо далоил ва ҳуҷҷатҳои ақлӣ, мантиқӣ ва улуми истидлолӣ ва амалӣ дорем, то рӯи ақида ва арзишҳои динии худ бо дид ва дидгоҳи тоза коре ба анҷом бирасонем.

Зарурати замонӣ инро тақозо мекунад, кӯшиш ва тақопӯии нав ба кор аст, таҳқиқ ва иҷтиҳоди тоза ба кор аст, ҳам инфиродӣ ва ҳам дастҷамъона, то дарҳои маърифат ба рӯи мо боз гарданд. Чун нахостем, надоданд, кай хостем, ки надоданд ?!.

ро - (وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ صُبُلَنَا) (وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى)²⁸²

насбул айн ва пешорӯи худ ҷой бидиҳем ва ин ояти каримаро низ:

²⁸² *Рақами ин оятҳо ва тарҷумаи онҳо дар баргаҳо ва саҳифаҳои гузашта омадааст.*

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ²⁸³

Яъне, “Ва нотавон нагардед ва андӯҳгин мабошед ва шумо бартар ҳастед, агар муъмин бошед”.

Оре, муъмин бояд буд, бо устуворӣ ва пойдории он даста аз муъминон, ки дар ин ояти карима Худованд муждагонияшон дода .²⁸⁴

Агар гӯӣ: “Он кас, ки ба Қуръону ҳадис 3-у нараҳӣ,
Он аст ҷавобаш, ки ҷавобаш надиҳӣ”.

Гӯем, ин фармудаи шайхи аҷал Саъдӣ (рах) шояд ба шароит ва фазои замони ӯ мувофиқ буда бошад, вале дар ин асру замон нишонаи аҷз ва нотавонист.

“Агар ҷавобаш надиҳӣ”, халқи Худойро ба гумроҳӣ барад ва базаҳу гуноҳи он ба гардани ману ту бошад!

Асри навро нобиғаҳои нав бояд: Розихо, тафтозониҳо, мотуридиҳо, суютиҳо, асқалониҳо ва кайдониҳои нав! Бо чанд Аҳмад Дидотҳо, Қарзовиҳо, Абдурахмон димашқиҳо, Зокир Ноякҳо..., ки дар ин аср ҳадамоте дар густариши таълимоти Ислом менамоянд, иктифо набояд намуд ва басанда набояд донист!

Ва миналлоҳи - т-тавфиқ, вассалом!

²⁸³ Сураи “Оли Имрон”, ояти- 139

²⁸⁴ Сураи “Фуссилат”, ояти-30:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

- Бегумон касоне, ки гуфтанд: “Парвардгори мо Аллоҳ аст”, сипас пойдорӣ карданд, фариштагон бар онҳо фурӯд оянд ва (гӯянд): “Натарсед ва андӯҳгин набошед ва муждагонӣ бод ба бихиште, ки шумо ваъда дода мешудед!”

Ва боз бо ин мазмун дар сураи “Аҳқоф”, ояти-13

ИРФОН

Ҳарчанд дар ин рисола дар зимни бештаре аз мабоҳис ибороте ё ишороте аз ирфон буда, вале, дар боби ягонае ин ҷо ба шарҳ ва баррасии ин мактаб ва равишҳои назарӣ ва амалии он мепардозем, то мавзӯ равшантар гардад.

Бунёди ин ном, яъне ирфон баргирифта аз ҳадиси набавист (с), ё аз гуфтори Алӣ (раз), ки муассар аз фузоти мактаби Расули акрам аст, ки фармуда:

²⁸⁵ “Хар, ки худро шинохт Худоро бишносад”.

Ва низ ин ҳадис қудсӣ, ки Паёмбари акрам (с) аз Худованд (ҷ) мегӯяд:

كنت كنزاً مخفياً، فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق كي اعرف²⁸⁶

²⁸⁵ Аснод ва шарҳи ин гуфта дар оғози китоб гузашт.

²⁸⁶ Дар китоби “Ал-асрору-л-марфуъа фи ахбори-л-мавзӯат”-и Мулло Алӣ Қорӣ омадааст: “Ибни Таймия ва бо пайрави аз ӯ Заркашӣ ва Асқалонӣ ин ҳадисро бе аснод ва заъиф медонанд, вале дар охир мегӯяд: Маънои ҳадиси мазкур саҳеҳ буда, ин ҳадис шарҳ ва тафсири ояти каримаи: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ مَا خَلَقْتُ الْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ мебошад, ки Ибни Аббос онро тафсир намудааст”. Аллома Олусӣ ин ҳадиси қудсиро дар тафсири худ бо номи “Рухул-маъонӣ” ба тақрор овардааст. Аз ҷумла, ҷузъи 2, саҳифаи 136.

Ва мо муносибати ин ҳадисро бо ояти карима дар матни ин китоб исбот намудем. Дар китобҳои маишхури сияр ва ирфонӣ, ин гуфтор, ҳамчун ҳуҷҷату бурҳон ба тақрор зикр шудааст. Ҳамчунин: وقال السيوطي في "تدريب الراوي": يحكم للحديث بالصحة اذا تلقاه Яъне, Имом Суютӣ дар “Тадрибу-р-ровӣ” фармуданд: “Ҳукм карда мешавад ба сихати

Яъне, “Ганчи ниҳоне будам, пас дӯст доштам ин ки шинохта шавам, пас биофаридам халкро, то ки шинохта шавам.”

Инҳо ҳама аз дастуроти (дархостҳо) улуҳият бошад, на аз хостаҳои зоти Ё таъоло, ҳамчунон, ки Ибни Арабӣ дар “Футӯҳот..”с.-5 ишора бинмудааст.

Ногузир рӯи ин ҳадиси қудсӣ фушурдае аз назариёти каломӣ ва ирфониро рӯнамо хоҳем кард, то арҷи он равшан ва суди андарёфти он бештар гардад, пас мегӯем:

Қисмати (пораи) аввали ин ҳадис “Кунту канзан махфиян”далолат бар ин дорад, ки Бори таъоло илм ва дарк ба зоти бечуни худ дорад ва ин яке аз боварҳои устувори ақидатӣ - каломии аҳли суннат бошад.

Боз ин мақом дар дараҷаи иҷмол мақоми аҳадияти азалии сирф ва субути пойгоҳи азамат ва ҷабарути воҳидияти “Ло илоҳа,илла-ллоҳ” бошад, ки он ҷо бӯйе аз касрат (афзунӣ) ва аъдод (шумор) ва ному нишоне аз ағёр набошад, бо ин ки тамоми авсоф ва асмои Ё таъоло фарогири мутаъалиқоти (пайвастаҳо) худ, азалан ва абадан бошанд.

Ҳамд мар Ёро, ки варои варост,
Баъди варо борғаҳи кибриёст.
Борғаҳаш соҳати афкор не!
Рози паси парда падидор не!
Зоти Вай аз чандиву чунӣ бурун,
Ақл зи идроки сифоташ забун...
Ҳамд мар Ёро ки сазовор Ёст,
Дар ду ҷаҳон довару додор Ёст...

Навид

ҳадис ҳангоме ки мардум (донишмандон) бо қабули он ҳадис пеш оянд ва агарчӣ санади саҳеҳе надошта бошад.” М.Н.

Дар ирфони “Вучудӣ” инро “Файзи ақдас” номиданд, ки таҷалии зот бар зот бошад, боз “Аъёни собита” ва бархе “Ҳақоиқи собита” номиданд, ки фарогтири асмо ва сифоти воҷибии Ё таъоло буда, ин асмо ва сифот аз мабодии аввали таъаюноти инсонҳои комил ва боз аз қаввомиёти онҳо дар хотимаи сайру сулук бошанд.

Ва аммо, пораи дувум, “фаахбабту ан уърафа” ва натиҷаи аз ин ду яъне, “фаҳалқту-л-ҳалқа кай уърафа”-ро “Файзи муқаддас” ном ниҳоданд, ки шатри (пораи) дуввуми калимаи тавҳид яъне, “Муҳаммаду-р-расулуллоҳ” дар дараҷаи тафсил ва тавсиф, мақоми воҳидият ва итисоли ҳақиқати нубувват бо ҳақиқати вилоят, ки ҳамон шатри (пора) аввал яъне, (Ло илоҳа иллоллоҳ) бошад ва ҷавлонгоҳи зуҳури “Нуру-л-анвор” ва “ҳақиқати Муҳаммадия” донистанд, ки боиси пайдоиши олами халқ ва кавн, ки фарогири мулк ва малакут бошад, гардид.²⁸⁷

²⁸⁷ *Мутаъассибону зоҳирпарастони мазҳабситез аз қадиму қадид, рӯи ин мавзӯ бо орифону бузургони тасаввуф бо камоли густохӣ ва бебоқӣ ҷарру баҳсхое дур аз ақлу мантиқ доранд, бавижа андар ҳадисе, ки Абдурраззоқ Ас-санъонӣ (рах) (ин Абдурраззоқ (рах) на он Абдурраззоқи рофизист.) дар муснади худ бо ривояти Ҷобир ибни Абдуллоҳ (раз) аз нахустофариниши нури Расулуллоҳ (с) **أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نوري** ва тақобули он бо ҳадиси машҳури **أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ** ва таносуб ва ҳамсӯии ин ду ҳадис овардааст ва дар бештари муснадот ва китобҳои сияр низ омадааст.*

Ин гурӯҳи баҳудпечίδα бо пайравӣ аз шинохти зоҳирӣ ва далелу бурҳони заъиф ва бепоёшон ва бо бардошти нобачо ва таъвилоти норавои худ (ҳарчанд онҳо худ муҳолифи сарсахти таъвилоти дурусти Қуръон ва аҳодиси Паёмбари ақраманд!!!)

Кай тавон наъти Расули пок гуфт!

Чун Худо дар шаъни Ё “лав лок” гуфт.

Навид

Ин файзро дар ирфон нашъаи дунявии таҷалии рубубият (на улуҳият!), таҷалии асмо ва сифот дар олами имкон ва “зуҳури ваҳдат дар касрат” номанд:

288 فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ ..

Яъне, “Пас чун Парвардгораши бар (он) кӯх таҷаллӣ кард, онро муталошӣ (ҳамвор) сохт ва Мӯсо беҳуш афтод.”

Аз ин оёт дар Қуръони карим фаровон бошад дар ин боб ва аз аҳодиси набавӣ низ андар таҷалии рубубият дар мазоҳири кавнӣ пӯшида дар пардаҳои нуронияи асмо ва сифоти лоязолӣ, ҳамчунонки дар ояти 35-и сураи “Нур” 289 омада.

аз фармудаҳо ва омӯзаҳои Китобу Суннат, даромадгоҳи диёнати Исломо танг ва баромадгоҳи онро ба сӯи куфру иртидод фарох бинмуданд.

(Мо бо овардани шарҳу таҳқиқ дар радди афкору андешаҳои парешони эшон, ки дар гузашта доштем, боз андарин мавзӯ сари хонандаро ба дард наёвардем.) Н.М.

288 Аъроф, ояти 143

289 اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۚ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۚ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۚ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Тарҷума: Аллоҳ нури осмонҳо ва замин аст, достони нури Ё ҳаммонанди чароғдонест, ки дар он чароғе (афрухта) бошад, ки он чароғ дар миёни шишаест, он шиша (обгина) гуйӣ ситораи дурахшонест, ин чароғ бо (равгани) дарахти пурбаракати зайтун афрухта мешавад, ки на шарқист ва на ғарбӣ,

Он чӣ гуфтам аз гуфтанаиш гузир набуд ва ин ҳамаро бо фазлу бахшиши Худовандӣ аз илҳому додаҳои завқӣ гуфтам, то аҳлон бипазираду бинюшанд (бишнавад) ва ноаҳлон сар дар наёранду бихрӯшанд:

Тафсири ин ҳикоят андар суҳан нагунҷад,
Зафт аст луқмаи ишқ, дар ҳар даҳан нагунҷад.
Иҷоди пираҳан кард завқи ҳузур варна,
Он Юсуфе, ки дорам, дар пираҳан нагунҷад.

Навид

Бояд донист, ки ин тақриротӣ ирфонӣ ҳеҷ тазод ва рӯёруй бо дастуроти зоҳирии шаръ надоранд.

Зеро, тамоми коинотро зоти бечуни Офридгор бо сифоти феълии хеш пайдо намуда ва мо бар хилофи Муътазила ва дигар фирқаҳои гумроҳ ба сифоти ҷалолу ҷамолу камоли Парвардгор имон дорем .

Бо ибораи дигар ҳама ҷаҳони ҳастӣ аз Арш то фарш ва ин ҷаҳону он ҷаҳон аз офаридаҳо ва мутаалиқоти (пайвастаҳо)- и сифот ва асмой Ё бошанд, ки аз катми адам ба саҳрои вучуд берун оварда, бузург ва абар-арҷманд, ки ин дар маорифи ирфонӣ бо ибораи “таҷалии сифати холиқият дар олами кавн” ёд мешавад.

Овора шудам ба дашту саҳрои вучуд,
Андар талаби ҳалли муаммои вучуд.
Ин нуктаи сарбаста барам гашт аён.
Исботи адам бувад ба маънои вучуд.

* * *

наздиқаст, ки рағзанаиш бидуни тамос бо отаи шуълавар шавад, нурест афзун бар нур ва Худованд ҳар касро бихоҳад ба нури худ ҳидоят мекунад ва Худованд барои мардум масалҳо мезанад ва Худованд ба ҳар чизе огоҳаст .

Мо омадагонему зи катми адамем,
Дар доираи худус аз бешу камем.
Мо гар ба худ озем, худобин гардем,
Зеро, ки зи партави сифоти қидамем.

* * *

Мо сояи сарви қомати чононем,
Дар будану нобудани худ ҳайронем.
Гар нафйи вучуди худ кунем, ё накунем,
Ин булҷаҷабӣ нигар, на ин, не онем.

* * *

Ин ахгари сӯзанда, ки дар синаи мост.
Аз оташи иштиёқи деринаи мост.
Имрӯз ҳаронҷӣ ҳаст дар хирмани мо,
Аз ҳосили киштзори поринаи мост.

Навид

Акнун сари матлаб баргардем, бархе пиндоштанд мурод аз муҳаббати мазкур (аҳбабту) дар ҳадиси ёдшуда ва дар гуфтори бузургони дин ин бошад, ки Худованд дӯст дошта ва шод аз он буда, ки ўро бишносанд вале надонистанд, ки дар ин пиндор шоибасе (олудагӣ, омехтагӣ) аз нисбат додани эҳтиёҷ ва наёзмандӣ ба ҳазрати бениёзи Худовандист, дар ҳоле, ки Ё таоло бениёзи мутлақ аст:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ²⁹⁰

“Эй мардум! Шумо (ҳамагӣ) ба Худо ниёзмандед ва (танҳо) Худованд аст, ки бе ниёз ва сутудааст”.

Бояд донист, ки мурод аз муҳаббат ва ризо ва иродаву қазо дар ин ҳадис шинохт, яъне маърифати мост мар Ё таоло

ва тақаддасро аз ҷиҳати ниёз ва эҳтиёҷи мо ба ин шинохтан ва гӯӣ он ҳадис шарҳу тафсири ин ояти карима аст:

²⁹¹ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ Яъне, “Наофаридам ҷин ва инсро, магар ин, ки ибодат кунанд маро” .

Дар бархе аз тафосир, монанди тафсири “Бағавӣ,” لِيَعْبُدُونِ дар баробари дигар маъноҳо ба маънои ليعرفون (инки бишносанд) омада аст. Ва мантиқ низ далолат бар ин дорад, ки ҳар ки ба дурустӣ Худойро бишносад, дар ҳақиқат Ёро парастииш намояд ва ҷавҳари таълимоти ирфону тариқат низ ҳамин аст.

Дигар ин, ки агар Худованди ҳаким худро ба мо намешиносонд, мо Ёро ба ҳеҷ васила намешинохтем, ки мо ин матлабро дар оғози китоб баён намудем.

Ҳарчанд Ё таоло ба мову сад ҷаҳон чун мо ниёзу ихтиёҷе надорад, вале аз сари фазлу раҳмат назаре дорад, аз инаст, ки моро қимат ниҳода ва бо ҳама норасоиямон харида, **фалҳам-дулиллоҳи Ёло ниъмати-л-имони вал-ихсон** .

З-он пеш ки хостӣ, манат хостаам,

Олам зи барои ту биёристаам.

Дар шаҳр маро ҳазор ошиқ беш аст,

Ту шод бизӣ, ки ман туро хостаам.

(Ло адрӣ)

Ва дигар аз ҳамин боб аст қиссаи пурсидани Расули акрам (с) аз Ҳорис²⁹² (раз) “чи гуна шабро сахар карди эй Ҳорис”!?

²⁹¹ Сураи “Зориёт”, ояти 56

²⁹² Исмои дурусти ин саҳобаи ҷалилулқадр Ҳорис ибни Молик аст ва боз дар нусхаҳои ривой ва сияру тазкираҳо Ҳориса низ омадааст.

Аз ҷумла дар китоби “А-д-дурару-л-мансура” ва “Шарҳи ибни Ибод” бо ривояти Анас ибни Молик исми ин саҳобӣ

Ва ҷавоб додани Ҳорис (раз) ва гуфтани расули Худо (с)
²⁹³“عرفت فالزم” Яъне, “Бишнохтӣ эй Ҳорис, пас пойдор бош”,
ки далели дигарест бар ин маърифат.

*Ҳориса ибни Суроқа омадааст, ки баъдан ба шаҳодат мерасад,
боз ин ҳикоят дар бораи Муъоз ибни Ҷабал низ омадааст.*

²⁹³ Дар китоби “аз-Зухду-л-кабир”-и Имом Байҳақӣ ҷ.1 саҳ
371 бо ин лафз омада:

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "أَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ وَقَدْ أَخَذَ رِدَاءَهُ، فَلَبَّبَهُ فَوْضَعَهُ تَحْتَ رَأْسِهِ،
فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ لِي: كَيْفَ أَنْتَ يَا حَارِثُ؟ فَقُلْتُ: رَجُلًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: أَنْظِرْ مَاذَا
تَقُولُ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ رَجُلٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ حَقًّا فَاسْتَوَى نَبِيَّ اللَّهِ جَالِسًا، ثُمَّ قَالَ إِنَّ لِكُلِّ
شَيْءٍ حَقِيقَةً فَمَا حَقِيقَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ: قُلْتُ: عَزَفْتُ نَفْسِي عَنِ الدُّنْيَا، وَأَسْهَرْتُ لَيْلِي،
وَأَحْمَصْتُ نَهَارِي، فَكَأَنِّي أَنْظِرُ إِلَى عَرْشِ رَبِّي، وَكَأَنِّي أَرَى أَهْلَ الْجَنَّةِ يَتَزَاوَرُونَ فِيهَا،
وَكَأَنِّي أَسْمَعُ عَوَاءَ أَهْلِ النَّارِ فِيهَا، فَقَالَ: عَرَفْتَ (ابصرت) فَالْزَمْ عَبْدُ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ بِالْإِيمَانِ

*Аз Ҳорис ибни Молик ривоят аст, ки гуфт : Назди
Расулulloҳ рафтам дар ҳоле ки ридои худро бигрифта ба ҳам
печонда зери сари худ гузошт. Онгоҳ бар вай салом додам.*

Расулulloҳ ба ман гуфт: “Чи гунаӣ эй Ҳорис!?”

Гуфтам: “Марде аз муъминон”

Пас гуфт: “Бубин, чи мегуӣ?!”.

Гуфтам : “ Оре, ба дурустӣ марде аз муъминонам! “

*Он гоҳ Расулulloҳ некӯ биниаст ва гуфт: “ Ҳамоно мар
ҳар чизеро ҳақиқатест ва ҳақиқати ин (гуфтаи) ту чист?!”*

*Гуфтам: “Худро аз дунё канора кашидам ва шабамро ба
бедориву рӯзамро ба беқарорӣ ва чунон аст, ки гуё ман ба сӯи
ариш Парвардгорам нигоҳ мекунам ва ангор ин ки бошандагони
бихиштро дар рафту омаду дидорбинӣ он ҷо мебинам ва ангор
ин ки овози шевани бошандагони дӯзахро он ҷо мешунавам”.*

*Расулulloҳ фармуданд: “Бишнохтӣ, пас пойдор бош!
Мардест (Ҳорис), ки Худованд дили ӯро бо нури имон равшан
бинмуда”.*

*Ва бо ин мазмун аҳодиси фаровоне бошад, ки ба сиҳат
расида ва ин ёрони Паёмбаранд, ки дар замони ҳаёти ӯ ба*

тазкияи нафс ва маорифи қалбӣ расида буданд. Ва ҷои тааммул аст!

Ва боз ин ҳикояти ибратомӯзро аз тафсири “Кашифу-л-асрор”-и Абулфазл Рашиду-д-дин Майбадӣ маишхур ба “Тафсир”-и Ҳоҷа Абдуллоҳи Ансорӣ овардем ва ҳайф аст, ки аз сари ин ривояти омӯзанда, осемасару ноогоҳ бигзарем. (М.Н)

... бо Һарире гуфт: روزی رسول خدا (ص) نماز بامداد کرد و گفت هم اکنون مردی از در مسجد درآید که منظور حق است نظر مهر ربوبیت در دل او پیوسته بر دوام است. بو Һарире برخاست، بدر شد و باز آمد سید گفت: یا با Һарیره زحمت مکن آن نه تویی، تو خود می آیی و او را می آرند، تو خود میخواهی و او را میخواهند، خواهنده هرگز چون خواسته نبود، رونده هرگز چون ربوده نبود، رونده مزدور است و ربوده مهمان، مزد مزدور در خور مزدور، و نزل مهمان در خور میزبان.

در ساعت سیاهکی از در درآمد جامه کهنه پوشیده و از بس ریاضت و مجاهدت که کرده پوست روی او بر روی او خشک گشته، و از بیداری و بیخوابی شب، تن وی نزار و ضعیف و چون خیالی شده زین گونه که عشق را نهادی بنیاد ای بس که چو من بباد بر خواهی داد

بو Һарире гуфт: یا رسول الله آن جوانمرد اینست؟ گفت: آری اینست، غلام مغیره بود نام وی هلال در مسجد آمد و در نماز ایستاد سید گفت: ان الملائكة لتأتين به، فریشتگان آسمان بر موافقت و متابعت وی در خدمت نماز ایستاده اند، چون سلام باز داد رسول خدای اشارت کرد، او را نزدیک خود خواند دست در دست رسول (ص) نهاد. رسول گفت: مرا دعائی گوی هلال بحکم فرمان گفت: اللهم صلّ علی محمد وعلی آل محمد، رسول گفت: آمین، پس برخاست و رفت و رسول خدا دو دیده مبارک خود در آن شخص و نهاد وی گماشته و تیز دروی می نگرد و میگوید: ما اكرمك علی الله، ما احبك الی الله، چه گرامی بند های بر خدا که تویی، چه عزیز روزگاری و صافی وقتی که در خلوت و هُوَ مَعَكُمْ تو داری، دل در نظر حق شادان، و جان بمهر ازل نازان

چون هلال از مسجد بدر شد رسول خدا (ص) گفت: لم يبق من عمره الا ثلاثة ايام،

Аммо истилоҳи тасаввуф навпайдост ва мисли дигар истилоҳот дар Ислом пайдо гашта аст.

Абдурахмон ибни Халдун дар ҷилди аввали китобаш бо номи “Китобу-л-ибари ва девону-л-мубтадои ва-л-хабар” меғӯяд:

بو هريره گفت: چرا خبرش نکنی گفت: بر اندوه وی اندوهی دیگر نیفزایم هر چند که وی مرگ باندوه ندارد، روز سیوم رسول برخاست با یاران و بسرای آل مغیره رفت گفت: یا آل المغیره هل مات فیکم احد؟ فقالوا لا، فقال: بلی، و الله اتاکم طارق فاخذ خیر اهلکم. فقال المغیره: یا رسول الله هو اقل ذکرًا و احمل قدرًا من ان يذكره مثلك.

فقال رسول الله (ص) کان معروفًا فی السماء، مجهولًا فی الارض، دوستان خدا در زمین مجهول باشند و در آسمان معروف «اولیائی فی قبای لا یعرفهم غیری» ، غیرت حق نگذارد ایشان را که از پرده عزت بیرون آیند رسول خدا در چهره آن دوست خدا نگرست، قفس خالی دید و مرغ امانت با آشیان ازل باز رفته.

بدوستیت بمیرم بذکر زنده شوم شراب وصل تو گرداندم ز حال بحال.
رسول خدا (ص) چون در وی نگرست دو چشم نرگسین خود پر آب کرد، آن گه گفت: یا مغیره ان لله تعالی سبعة نفر فی ارضه بهم یمطر، و بهم یحیی، و بهم یمیت، و هذا کان خیارهم، ثم قال: یا معشر الموالی خذوا فی غسل اخیکم. عمر خواست تا فرا پیش شود و او را غسل دهد، سید گفت: یا عمر امروز روز غلامان است و کار کار مولایان، سلمان و بلال در پیش رفتند تا او را بشویند عمر دلتنگ شد، رسول گفت: دل خوشی عمر را: خذوه عونًا لکم، عمر را نیز بیاری گیرید. آری، خوش بود داستان دوستان گفتن، و دل افروزد قصه جانان خواندن .

[«کشف الاسرار» صفحه 59، -1358]

التّصوف من العلوم الشرعية الحادثة في الملة

Яъне, “Тасавуф аз донишҳои шаръӣ ва пайдошуда дар милат аст”.

Ва аммо саҳобагони бузург дар мазҳари нубувват муҳаллақ (равишманд) ба ахлоқи Паёмбари акрам (с) буданд ва ниёзе ба чунин истилоҳот набуд.

Агар суфӣ бо хидмати пире расида то камол ёфта, саҳобогон дар суҳбат ва хидмати Паёмбари бузург Муҳаммади Мустафо буданд, пас чигуна бартар ва комилтар аз дигарон набошанд!?

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّيْمِيُّ، وَقَطَنُ بْنُ نُسَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِيَّاسٍ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ حَنْظَلَةَ الْأَسَدِيِّ، قَالَ: وَكَانَ مِنْ كُتَابِ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: لَقِينِي أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتَ يَا حَنْظَلَةُ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَافِقَ حَنْظَلَةَ، قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ مَا تَقُولُ؟، قَالَ: قُلْتُ: نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ يُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّى كَأَنَّا رَأَيْنَا عَيْنًا، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيِّعَاتِ، فَنَسِينَا كَثِيرًا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَوَاللَّهِ إِنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هَذَا، فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ قُلْتُ: نَافِقَ حَنْظَلَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ،

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ " : وَمَا ذَاكَ؟ "، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّى كَأَنَّا رَأَيْنَا عَيْنًا، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيِّعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ " : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَوْ تَدَوُّمُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي، وَفِي الذِّكْرِ لَصَافَحْتَكُمْ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ، وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ سَاعَةً وَسَاعَةً ثَلَاثَ مَرَّاتٍ " 294

294 “Саҳеҳ”-и Муслим, саҳ. 66 ҷилди 17. Ин ҳадис дар 104 муснади дигар бо аснод ва алфози дигар омадааст.

(Аз ровиёни мазкур...) аз Ҳанзалаи Усайидӣ, ки яке аз номанигорони Паёмбари Худо буд.

Гуфта: “Рӯзе Абубакр (раз) бо ман вохурд, пас гуфт: “Чӣ ҳол дорӣ ай Ҳанзала?!”

Гуфтам: “Ҳанзала мунофиқ гашт!”

Гуфт: “Покӣ мар Худовандро! Ин чӣ ҳарфест, ки мегӯӣ?!”

Гуфтам (Ҳанзала): “(Ҳангоме ки) назди Паёмбари Худо мебошем дӯзах ва бихиштро ба ёди мо меорад, то он ҷо, ки гӯӣ пеши чашми мост, пас ҳангоме, ки аз назди Расулulloҳ берун меоем машғул медорад моро ҳамсарону фарзандон ва масорифу маъош, пас бисёре аз он (фармудаҳоро) ба фаромӯшӣ меспарем.”

Абубакр фармуданд: “Савганд ба Худо, мо ҳам ба ин ҳол гирифторем!”

Пас ману Абубакр равон гаштем то назди Паёмбар (с) андарун.

Ва гуфтам: “Ҳанзала мунофиқ гашт ё Расулalloҳ!”

Пас Расулulloҳ фармуданд: “Ин чӣ ҳарфест?!”

Гуфтам: “Ай Паёмбари Худо! (Ҳангоме ки) назди ту мебошем дузах ва бихиштро ба ёди мо меорӣ, то он ҷо ки гӯӣ пеши чашми мост, пас ҳангоме ки аз назди ту берун меоем, моро ҳамсарону фарзандон ва гирифториҳои зиндагӣ ва маъош машғул медорад, пас бисёре аз (он фармудаҳоро) аз ёд мебарем” .

Пас Расулulloҳ фармуданд: “Савганд ба зоте, ки ҷони ман ба дасти Ёст! Агар шумо ҳамвора ба он ҳол бошед, ки назди манед ва дар зикру ёддошт, шуморо фариштагон дар ҷойгоҳ ва роҳгуздорон ҳамона ба канор гиранд! Вале эй Ҳанзала, соатест ва соатест!” инро се бор гуфтанд.

(Яъне, соате барои ибодату бандагии Худованд ва соате барои андарёфти гузарону сомони зиндагӣ).

Ин ҳадиси пурэъҷози Расули акрамро ҳеҷ муғризу бемазҳабе наметавонад бо раъйи худ таъвил намояд ё нодида бигирад.

Ҳамин ҳамнишинӣ бо Паямбар ва пайравӣ аз иршодоту фармоишоти Ё аз сари сафову самимияту ихлос, хонадон ва ёрони Ёро бар соири муъминон меҳтариву бартарӣ бахшид, вале инро некбахтон бишносанд ва кутоҳназарону норасидагон ҳама ин азизону бузургон ва равандагони равиши эшонро чун худ донанд, аз курии ботин.

Ва гӯй ин ояти карима равшангари ҳоли онҳост:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ²⁹⁵ -

Оё касоне, ки муртакиби бадихо шуданд, гумон карданд, ки (мо) онҳоро ҳамчун касоне қарор медиҳем, ки имон овардаанд ва корҳои шоиста анҷом додаанд, зиндагӣ ва маргашон яксон бошад?! Чӣ бад доварӣ мекунанд!

Ва тамоми силсилаҳои тасаввуф ростин ба Расули Худо Муҳаммади Мустафо (с) мунтаҳӣ шаванд, тавассути ҳамин саҳобагони киром.

Масалан, дар нақшабандия роҳест аз хоҷагони ин тариқа то орифоне ҳамчун Ҷунайд, Боязид, Сарии Сақатӣ, Маъруфи Кархӣ ва Ҳасани Басрӣ (рахмату-л-лоҳ алайҳим аҷмаъин) то Абубакри Сиддиқ ва аз ӯ то Расули акрам алайҳи саллом.

Ва роҳи дигарест аз ин бузургон то фарзандони Алӣ (к) ва аз ӯ то Расули мукаррам (с) ва “Силсилату-з-заҳаб”, аз

инаш гӯянд ва дигар салосил низ бад-ингунаҳо бошанд ва дар ҳамаи ин тариқаҳо мунтаҳои мақсуд як бошад:

Ҳар набиву ҳар валиро маслакест,
Чун, ки бо ҳақ мебарад ҷумла якест.
Чун, ки худ мамдуҳ ҷуз як беш нест,
Кешҳо зин руй ҷуз як кеш нест.

Мавлавӣ

Орифон ва дӯстони Худованд дар тамоми адён ва шароеи (шариатҳои) ҳаққа буданд ва дар Қуръони карим гувоҳ бар ин гуфта:

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ...²⁹⁶

Яъне, “Ва боздошт бинамо хештанро ҳамроҳи онон (асҳоби суфа ва дар дигар ривоёт мурод Салмон, Абузар ва дигар қориёни мусулмон замони Паёмбар бошад), ки мехонанд Парвардигорашонро субҳгоҳон ва шомгоҳон ва хостори хушнудии Ёяанд”.

Пас аз нузули ин оят Паёмбар (с) ҳамроҳи онҳо биншаст ва фармуд:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِتْنِي حَتَّى أَمْرَنِي أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ رِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي،
مَعَكُمْ الْمَحْيَا وَمَعَكُمْ الْمَمَاتُ²⁹⁷ "

“Ситоиш мар Худовандеро, ки намиронд маро то ки дастурам дод, инки боздошт бинмоям худро ҳамроҳи мардоне аз умматам, бо шумост зиндагӣ ва бо шумост марг (ам).

Ва боз оёти фаровоне амсоли он ояти ёдшуда дар ташриҳи ин равиш омада.

296 Сураи Каҳф, ояти 28

297 Тафсири Қуртубӣ, Табарӣ, Бағавӣ ... Сураи “Каҳф”.

Қиссаи асҳоби каҳф, мулоқоти Мӯсо бо Хизр (а), қиссаи Марям (а), надими Сулаймон (а) Осаф ибни Барҳиё ва бад-ин мазмун аз каромот ва аъмоли шигарф аз ин даста бандагони некӯкор дар Қуръони карим хабарҳои бисёр бошад.

Каромот ва хавориқи одот аз хулафои рошиддин ва дигар саҳобагон бисёр буда, барои огоҳии бештар ба китобҳои сияр ва таърих баргашт бояд намуд.

Ва низ каромату корҳои шигифт бо инояту баҳшиши Худованд аз бандагони барпазруфтаву некӯкор дар давоми рӯзгор буда ва то рӯзи шумор низ бошад.²⁹⁸

Каромот барои ин бузургон ногузир ва дар ҳоли изтирор аст боз барои илзоми мункирон дар ҳар ҷой ва гоҳе ки Худованд бихоҳад, на ихтиёрӣ ва на изҳори фазлу бартарӣ.

²⁹⁹ قال الشيخ ابو عبد الله القرشي (رض) : من لم يكن كارها لظهور الآيات وخوارق العادات منه كراهية الخلق لظهور المعاصي، فهو في حقه حجاب وسترها عليه رحمة.

298 Ва боз дар бораи абдол ва автоду авлиёи Худо аҳодиси фаровоне ба устуворӣ расида ва олимону донишмандони қадиму ҷадид ин ривоетро ба кӯрии чашми онон, ки мункири ин ҳама мебошанд, овардаанд;

Ҳофиз Чалолуддини Суютӣ дар китоби “Ан-н-укутул-бадиъот” с.-240-241 меғуяд : “Хабари абдол саҳиҳ аст, агар хоҳам аз ин бештар бигуям, балки ба тавотур расидааст.”

Боз имом Аҳмад дар “Муснад”-и худ ҷ.-1 с.-112 бо ривояти саҳиҳ аз Алӣ (раз) дар бораи абдоли Шом меғуяд, ки мо матни онро аз ҷиҳати ба дарозо кашидани сухан ин ҷо новардем.

Дигар Табаронӣ дар “Авсат” ва “Маҷмаъул-баҳрайн” ҷ.-7 с.37-38 бо исноди марфуъ аз Анас (раз) дар ин боб ривоят мекунад. Ҳамчунин Байҳақӣ дар “Ад-д-алоил ҷ.6 с.44 то 49 бо асноди саҳиҳ ва ҳасан.... М.Н.

Шайх Абу Абдуллоҳи Қуршӣ фармуданд: “Шахсе, ки аз ошкор бинмудани каромот ва корҳои шигарфи берун аз одоти худ ҳамчунон, ки мардум аз ошкор шудани гуноҳони худ нохушнуд мегарданд, бадбину андӯҳгин набошад, пас ин кор баҳри ӯ пардаву ҳичоб (аз Ҳақ) аст ва пушондану пинҳон намудани онҳо бар вай раҳмат аст.”

Оммаи аҳли суннат ва ҷамоат, каромоти авлиёро ҳақ медонанд, ҳамчунон ки муъҷизоти паёмбаронро.

Миёни муъҷиза ва каромат тафовутҳо бошад. Муъҷиза ҳамроҳ бо даъвати паёмбарӣ ва ваҳй бошад ва каромат икром аз ҷониби Худованд мар бандаи некӯкореро бидуни ҳеч даъвое ва ин аз ҷониби Худованд таъйид, раҳмату иноят ва фазлу ҳидоят аст.

Ин ояти карима муждагонист мар дӯстонашро:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝ لَهُمُ
الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ³⁰⁰

Яъне, “Огоҳ бошед! Ҳамоно дӯстони Худо на тарсе бар онҳост ва на онҳо ғамгин мешаванд. Ҳамон касоне, ки имон оварданд ва парҳезгорӣ мекарданд. Барои онон хушхабарист дар зиндагии дунё ва дар охират. Суханони Худо тағйирнопазир аст. Ин ҳамон комёбии бузург аст”.

Аммо рӯи суҳбати мо на сӯи мункирони ирфон ва каромат аст, зеро бо гумроҳи дар ҷаҳли мураккаб монда аз илму маърифат набитвон гуфт.

²⁹⁹ "شرح ابن عباد النفزى الرندى" على متن "الحكم" لابي الفضل احمد ابن حمد

ابن عبد الكريم ابن عطاءالله الاسكندرى، صفحة 67-68

³⁰⁰ Сураи “Юнус”, ояҳои 62-64

وقال الامام اليافعى فى «روض الرياحين»: والناس فى انكارالكرامات مختلفون، فمنهم من ينكر كرامات الاولياء مطلقا، وهؤلاء اهل مذهب معروف، عن التوفيق مصروف ومنهم من يكذب بكرامات اولياء زمانه ويصدق بكرامات الاولياءالذين ليسوا فى زمانه، ... فهؤلاء كما قال الشيخ ابو الحسن الشاذلى رضى الله عنه: «والله ما هى الا اسرا ثلية صدقوا بموسى(ع) وكذبوا بمحمد صلى الله عليه وسلم...»³⁰¹

Имом Ёфаъӣ дар “Равзу-р-раёҳин” мегуяд:

“Ва мардум дар напазируфтани каромот гуногунанд, пас бархе аз эшон мутлақан каромоти авлиёро напазиранд. Онҳо аз аҳли равиши шинохтаанд, ки аз тавфиқи Худовандӣ рӯй гардонанд.

Ва бархе аз мардум ононанд, ки ба каромоти авлиёи гузашта бовар доранд ва ба каромоти авлиёи замони худ на, пас эшон ҳамчунонанд, ки шайх Абулҳасани Шозилӣ (рах) фармуда: “Саваганд ба Худой, ки ин тоифа нестанд магар исроилие, ки тасдиқи Мӯсо (ъ) бинмоянд ва такзиби Муҳаммад (с)”.

Ва аммо истидроҷ ва маъунат мар душманонрост, ҳамчун хорӣ ва гумроҳӣ аз ҷониби Худованд барои онҳо:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ³⁰²

Яъне, “Пас чун онеро, ки ба эшон ёдоварӣ шуда буд фаромӯш карданд, дарҳои ҳамаи чизро ба рӯи онҳо кушудем, то вақте ки ба он чӣ дода шуданд шод гаштанд, ногоҳ онҳоро гирифтем, дар ин ҳангом ҳама маъюс (навмед) шуданд”.

³⁰¹ Китоби “Равзу-р-раёҳин”-и Имом Ёфаъӣ сах.42.

³⁰² Сураи “Анъом”, ояти -44

Аз таснифоти машҳур дар тасаввуф ва ирфон бо форсӣ ва арабӣ метавон аз “Китобу-т-таъаруф”-и Абубакри Килободии Бухорӣ, “Шарҳи таъаруф” аз Мустамлии Бухорӣ, “Кашфу-л-махҷуб”-и Али ибни Усмони Ҳичвайрӣ, аз дигар таснифот “Рисолаи Қушайрия” аз Абулқосими Қушайрӣ, “Табақоту-с-суфия”-и Ҳоча Абдуллоҳи Ансорӣ, “Фаслу-л-хитоб”-и Ҳоча Муҳаммад Порсои Бухорӣ, “Ал-футухоту-л-Маккия”, “Фусусу-л-ҳикам” ва “Анқои муғриб”-и Ибни Арабӣ, “Аворифул маъориф”-и Суҳарвардӣ, “Тазкират-у-л-авлиё”-и Аттор, “Ҳадиқату-л-ҳақиқат”-и Саной, “Маснави”-и Мавлавӣ, “Нафаҳоту-л-унс”-и Мавлоно Ҷомӣ, “Рашаҳот”-и Мавлоно Алии Сафӣ – *(Фарзанди Ҳусайн Воъизи Кошифӣ ва боҷаи ҳазрати Ҷомӣ, ки падарарӯси ин ду бузургвор Ҳоча Калон писари Мавлоно Саъдуддини Кошгарӣ буд.)*

Ва боз маҷмуъаи, беназир ва фарогири донишҳои ақливу нақлӣ ва истидлоливу мавҳибиву завқӣ, ки аз баҳраҳову додаҳои каромату илҳомот аст, яъне “Мактуботи Шариф”-и Шайх Аҳмади Сарҳиндӣ (Имом Раббонӣ) ва садҳо таълифоти дигар метавон ёдовар шуд.

Онон, ки ирфони исломиро нашъат гирифта аз таълимоти, муртозон ва ҷугиён - ёғҳои Ҳинд ва диёнатҳои таҳрифшуда медонанд, ғалат ва иштибоҳ карданд, ҳамчунин ирфонро ба форсӣ ва арабӣ тақсим ва гурӯҳбандӣ намудан низ аз ноогоҳист.

Боз онон ки сабаб ва заминаи пайдоиш ва густариши тасаввуфу ирфонро ғакру нодорӣ медонанд, дар шинохти ирфони ҳақиқӣ аз ду гурӯҳи аввал ҳам ноогоҳтаранд, зеро онҳо равиши қаландария ва дарवेशигарию бо тасаввуфи воқеӣ омехтанд ва пай ба фарқиятҳои усулии ин ду чараён набурданд.

Чун нек бубинӣ, аксари муҳолифони ирфони воқеӣ ва дӯстони Худо (авлиёulloҳ), ё мутаасибони курдиланд, ё ҷоҳилон ва бедонишони аз илми ҳақиқӣ бе ҳосил, ки беҳабар

аз маъно ва мазмун бо иборот ва истилоҳоти ин бузургон дар ситез ва пархошанд.

Ҳамчунон ки Алӣ (к) фармуда: **المرء عدو لما جهل** - инсон душман аст мар он чиро, ки намедонад.

Ва фармудаҳои боло баёни ташриҳии ин ояти карима ва монанди ин бошанд: ³⁰³ **بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ**

- Балки онҳо чизеро дурӯғ бишмариданд, ки ба он дониши фарогир надоштанд.

Ва боз дар баробари ин ҳадиси саҳеҳи қудсӣ, ки Паёмбари акрам гуфта, чи узр ва баҳонае пеш оранд!?

³⁰⁴ **مَنْ آذَى لِي وَلِيَا، فَقَدْ آذَنْتَهُ بِالْحَرْبِ** - Яъне, “Ҳар касе дӯсте аз дӯстони маро озор бидиҳад, ўро ба ҷанг бихонам”.

Тасавуф илми аҳвол аст ва аҳвол самараи аъмоли некӯ бошад ва илми тасаввуф шинохти офот ва нуқсони амалҳост ва амалҳо аз шариъат доништа мешавад.

Пас, ҳар ки илми шаръӣ наомӯхта ба тариқат биёяд, гумроҳ гардад, зеро, чун амалро нашносад, пас чи чизеро барсанҷад ва саҳиҳу холис созад?! Ва мову шумо тасдиқ ва исботи ин гуфтаро дар асри ҳозир мебинем.

Сари суҳбати мо ин ҷо аз орифони комил ва равандагони восил аст, на ҳуққабозону раққосони суфинамо ва орифнамоёни бе сидқу сафо.

Ҳамчунон, ки дар илм олимони суъ (шум) ҳастанд, ҳамчунин дар тасавуф ва ирфон низ туфайлиён ва мудаъиёни бе фуруғ бошанд.

303 Сураи “Юнус”, оғози ояти-39

³⁰⁴ Китоби “Саҳеҳул-Бухорӣ”, саҳ.1989, ҳадиси 6048.

و عن علي (رض) قال: قال رسول الله (ص): يوشك ان يأتي على الناس زمان لا يبقى من الاسلام الا اسمه ولا يبقى من القرآن الا رسمه، مساجدهم عامرة وهي خراب من الهدى علماءهم شرّ من تحت اديم السماء، من عندهم تخرج الفتنة وفيهم تعود³⁰⁵.

Аз Алӣ (р) ривоят аст, ки Паёмбари Худо (с) фармуданд: “Наздик аст ҳамоно биёяд бар мардумон замоне, ки боқӣ намонад аз Ислом магар исмаш (номаш) ва барҷой намонад аз Қуръон магар расмаш. (зоҳираш) Масҷидҳои онон обод бошанд дар ҳоле, ки хароб ва вайрон бошанд аз ҳидоят, олимони ишон бадтарин касон бошанд дар зери осмон, аз назди эшон фитнаҳо берун ояд ва саранҷом бар эшон баргардад”.

Парвардигоро моро дар ин шумор нашмарӣ, омин!
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعَاءٍ لَا يُسْمَعُ. آمِينَ

Аммо, ирфон, ки бунёди он аз маърифат аст аз дарки ҷоҳилон боло ва аз таъни бадгуён поку мубарост.

Ирфон ҳамон оини амалии футуват ва озодмашрабӣ ва “юср”- и қуръонист.

- رواه البيهقي في شعب الايمان و في مشكوات المصابيح، كتاب العلم³⁰⁵
Байҳақӣ дар “Шаъбу-л-имон” ва дар “Мишкоту-л-масобих, китоби “Илм” ривоят шудааст.

Дар китоби “Ал-комилу фи зуъафоир-р-риҷоли”- (4871)- (378-5) он гуна омадааст, ки тарҷумаашро дар матн овардем:
عن عليّ، قال: قال رسول الله: "يُوشِكُ أَنْ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ وَمِنْ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنْ هَدْيٍ، فُقَهَاؤُهُمْ شَرٌّ مَنْ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ، مِنْ عِنْدِهِمْ خَرَجَتِ الْفِتْنَةُ وَفِيهِمْ تَعُودُ " (ولعبد الله بن دكين غير ما ذكرت أحاديث يسيرة)

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ³⁰⁶

Яъне, “Худованд барои шумо осонӣ меҷаҳад ва барои шумо дашворӣ намехоҳад”.

Ва бо далолати ин ҳадис аз дахҳо аҳодиси шариф дар ин боб: ³⁰⁷ لتعلم يهود انّ في ديننا فسحة اّني ارسلت بحنيفية سمحة

Яъне, “Бояд яҳуд бидонад, ки дар дини мо фарохӣ ва кушодагист, ҳамоно ман фиристода шудам (ба дини) ростӣ озодагӣ ва гузашт”.

Нахшабӣ мазҳаби миёна гузин,
К-андарин худ ишорати набавист.
Корҳои миёна коре дон,
Амри Ислом ҳама миёнаравист.

³⁰⁶ Сураи “Бақара”, ояти 185

³⁰⁷ Ин ҳадис дар “Муснад”-и Ибни Ҳанбал зери рақами 6300 ва бо туруқи дигар аз ҷумла “Саҳеҳ”-и Бухорӣ, Муслим, Абудовуд, “Муъҷаму-л-кабир”-и Табаронӣ ва дигар мусанафот омадааст. Барои нмуна:

أخرجه أحمد في مسنده من حديث عائشة قالت: قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يومئذ: "لتعلم يهود أن في ديننا فسحة، إني أرسلت بحنيفية سمحة" 6 / 116-233 وذكره العجلوني في كشف الخفاء من حديث السيدة عائشة أيضاً 1 / 217. أخرجه مسلم من حديث أبي موسى، كتاب الجهاد، باب تأمير الإمام الأمراء على البعوث 1732 وأبو داود، كتاب الأدب، باب كراهية المرء 4835.

وورد بلفظ آخر وهو: "يسروا ولا تعسروا وسكنوا ولا تنفروا" من حديث أنس أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب كان النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يتخولهم بالموعظة 69. ومسلم، كتاب الجهاد، باب في الأمر بالتيسير وترك التنفير 1734. وأحمد في مسنده 131 / 3. وأبو يعلى في مسنده 4172.

Пас, ирфони воқеъӣ таълимоти поки шаръ дар баробари таъассуб ва сахтгирист, ки реша дар таълимоти ноби Қуръон ва суннат дорад.

Порае аз гуфтори бузургони ин тоифаро ба гувоҳӣ бигирем:

وقال قطب الربانى الشيخ عبدالقادر الكيلانى قدس سره: "جميع الاولياء لا يستمدون الا من كلام الله سبحانه وتعالى ورسوله عليه السلام ولا يعملون الا بظاهرها

Қутби раббонӣ Шайх Абдулқодири Гелонӣ (қудиса сируху) фармуданд: “Ҳамагии авлиё имдод намечуянд, магар аз каломи Худои пок ва Паёмбараш, ки дуруд бар ӯ бод ва кор намебанданд, магар ба зоҳири ин ду (санад).

وقال ابو سعيد الخراز: كل فيض باطن يخالفه ظاهر فهو باطل

Абусаъиди Харрози (рх) фармуданд: “Ҳар ғайзу кушодагии ботин ки зоҳир бо он мухолафат дорад, ботилу норавоӣ”.

وقال سيد الطائفة الجنيد قدس سره: "الطرق كلها مسدودة الا على من اقتفى اثر الرسول(ص)" وقال : "من لم يحفظ القرآن و لم يكتب الحديث لا يقتدى به فى هذا العلم، لان علمنا مقيد بالكتاب والسنة"

Ва саиди ин тоифа Ҷунайд (қуддиса сируху) фармуданд: “Ҳама роҳҳо баста шудаанд, магар бар он кас, ки пайравӣ аз Паёмбари Худо бинмояд”.

Ва боз фармуданд: “Касе ки Қуръонро аз бар надонад ва ҳадис набинвишта бошад, дар ин илм аз ӯ пайравӣ карда нашавад, зеро инки илми мо бастагӣ ба китоб ва суннат дорад.³⁰⁸

308 *Ин гуфтори бузургонро намунае овардем аз китоби “Ал-фатҳу-р-рахмонӣ”, ҷилди2, саҳифаи 207 то 210, ҷопи дуввум, матбааи “Мактабату дорил-имон”, Мадинаи Мунаввара, соли нашр 1997.*

Мункири аҳли тариқатро зи ирфон баҳра нест
Нест ҷуз ҷаҳли ҷибилӣ мучибе ин корро.
Сирри ваҳдат мантиқуттайр аст, Ҷомӣ, лаб бубанд,
Ҷуз Сулаймоне нашоҷад фаҳми ин гуфторро.

Шайхурраис Буалӣ Сино, ки яке аз бузургони фалосифаи исломист, дар китоби “Ишорот” дар боби “Мақомот -ул-орифин” мегӯяд:

من احبّ ان يتعرفها فالتدرج الى ان يصير من اهل المشاهدة و
الواصلين الى العين دون سامع الاثر

Яъне, “Пас ҳар ки дӯст дорад шинохти мақомоти орифнро бояд сайри тадриҷӣ бикунад, то бирасад ба ҷое ки аҳли дид гардад, на гуфту шунид ва аз пайвастагони ба айн (ҳаста) бошад, на шунавандагони асар”- (нишона).

Ва ин сухани Шайху-р-раис ишораест ба мақоми “иҳсон”, ки дар ҳадиси саҳеҳ омадааст ва мо бор-бор ба он иборат рондем ва ишорат доштем.

Ҳуҷҷатулислом Абӯҳомид Мухаммади Ғаззоӣ дар “Кимӣи Саодат” мегӯяд:

“Аммо имони орифон ва суфиён имони яқинӣ аст ва ҳеҷ шак ва тардиде дар он нест, зеро аз ҷониби Худо илқо ва илҳом шуда ва бе восита ва ҳиҷоб ба дил расидааст.”

Китоби мазкур шарҳи фатовии Шайх Саид Собит Абулмаъонӣ, (Фаргонӣ), аз таълифоти донишманди машҳури муъосир Мавлоно Шайх Ҳомид Мирзо ал-Фаргонии Намангонии фақиҳ ва муҳаддис буда, яке аз китобҳои муътабар ва эътирофшуда дар олами ислом аст. Барои донишмандон мутолиаи ин маҷмуъаи нурафшонро, ки дар ду ҷилд мураббӣ шудааст, тавсия медиҳем. М.Н.

309 Китоби “Ахлоқи ҷалолӣ” саҳфаи-28

Шайхул-ислом Абдуллоҳи Ансорӣ дар китобаш тафсири “Кашфу-л-асрор” мегуяд: “Уламои тариқат ва худовандони маърифат гуфтаанд, ки бинои кори тасаввуф бар равиш ва сирати асҳоби Каҳф ниҳодаанд. Ва нек одоби тариқат ва ҳолати инон ба аҳвол ва сирати эшон монад. Аз таҳқиқи қасд ва таҷриди иродату ҳиммат ва излат аз халқ ва исқоти алоқат ва ихлос дар даъват ва инобат, аз худ безор ва аз олам озод ва ба ҳақ шод аз таҳаккуми хеш вопас ва аз хеш боз раста ва дасти ниёз ба барри (некии) Аллоҳ таъоло зада, гаҳе аз савлати ҳайбат сӯзон ва гудозон, гаҳе дар насими унс шодон ва нозон”.³¹⁰

310 Тафсири “Кашф-ул-асрор” саҳифаи 1709

Ман, ки муаллифи ин китобам, бо фазлу ёрии Худовандӣ ва бо завқу кашиши ончӣ дар зеҳну андешаам пайдост, меҳостам бар он ҳама фармудаҳо афзоям, ва сураи хучастаи “Каҳф”-ро, ки гувоҳ ва шиноснома ва санади ин роҳ аст, баррасӣ ва бозкушоӣ бинмоям.

Вале, аз дарозии сухан андешидам ва тарсидам, ки “Маснавӣ ҳафтод манн коғаз шавад”.

Боз дарез доштам, ки раҳоварде аз ин сафари хучаста ва чошние аз ин суфраи фархунда надошта бошем, аз ин рӯ гулбуне аз гулистони иборот ва шамиме аз чаманистони ишороти ин сураи баҳоройинро армузон овардам, мар ононоро, ки табъи шариф ва дарки латиф доранд. Пас бо таъя ва таваккул ба лутфи амим ва раҳмати фарогири Худованди бахшанда ва меҳрбон, роҳе, ки бинмоям, меҷуям ва ҳарончӣ аз ҳарфу маъно арзонӣ дорад, меҷуям.

Нахуст ин ки мар Қуръони каримро ҳарфасту маъно ва ниҳонасту пайдо ва онро на ҳамсӯйиву ҳамранגיע бо сухани башар аст, чунки гуфтори Худовандасту аз он сар аст.

Пас ҳар ки сухани Худоро маҳдуд медонад бе басар аст ва ҳар, ки гуфтори Ёро дар банд меангорад камназар аст:

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لَّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا
بِزُجْرٍ مِّمَّا يَكْفِي عِيشًا {الكهف-109} - Бигу (Эй Паёмбар!) Агар дарё барои
нигориши суханони Парвардгорам ҷавҳар (ранг) шавад, ҳамоно
дарё ба поён мерасад, пеш азон, ки суханони Парвардгорам
поён ёбад, ҳар чанд ҳаммонанди он (дарё) ба кумаки он
биёварем.

Нуктаи дигар инки ин фармудаи Худованди маннон ва мар
ин гуфтаро гувоҳу бурҳон, дар ҳамин сура аст.

Андар эҷози Қуръони карим дар ин китоб ибороте
доштем ва боз дар боби “Қуръон каломи пок» густурда сухан
гуфтем, ин ҷо ногузир роҳ дар пеш бигирему сари хостаи ҳеҷ
биривем.

Қуръони пок паёми Худованд аст мар ҷаҳониёнро ва
пайравони ростинро роҳи қурбату наздикӣ ба Ё таъолост ва
зери ҳар ҳарфаи ҷаҳоне аз маъно ниҳону пайдост .

Дар як калимааш баёни ҳама маъниҳост. Аз ин аст, ки
Алӣ (раз) фармуданд: “Бисмиллоҳи Қуръон равшангари ҳама
чизҳост ва басандааст, балки “бо”-и “Бисмиллоҳ”, балки
нуқтаи “бо”.

(Сухан ин ҷо аз каломи нафси Худованд аст, ки такрору
шуморро напазирад...)

Пас, Қуръони карим ҳамаро гуфта, вале инро ҳама надо-
нанд!

Ва боз аз эҷози Қуръони пок яке ин аст, ки Худованди
абардоно бархе аз маъориф ва донишаниҳоро вижаву баргу-
зидаву чида баён бинмуда, то пархоишгарону дудилону нодида-
варонро ҷои бархӯрду ситез ва тавони часту гурез намонад.

Намунаи ин гуфта ҳамин сураи муборакаи “Каҳф”- аст,
ки ба лутфу меҳробонии Худованд ин нукта равшанам гашта.

Оғози сура омӯзаи ҳамду ситоиш аст бинобар фуруд
овардани китоби маъруф, (шинохташуда) ки Қуръони пок
бошад, бе ҳеҷ норостӣ ва қачие бар бандааш, ки Расули ақрам
бошад.

Китобе, ки чомер ва фарогири ҳама навиштаҳои фурудодаи осмонист ва фарҷоми паёмҳои фиристдаву ҷовидонӣ.

Нуктаи латифи дигар ин аст, ки дар мақоми иззату арҷмандӣ ва нишемани улфату муҳаббату сарбаландӣ, Худованди абардоно дар оғози ин сура Паёмбараширо банда (ъабд) меномад ва аз худ меҳонад, ҳамчунон, ки дар сураи “Исро”-1, “Фурқон”-1, “Зумар”-36, “Начм”-10, “Ҳадид”-9.

Ва як ҷо дар сураи “Алақ”-10, накира (عَبْدًا إِذَا صَلَّى) - бо сифати “намозгузор”, ки низ ифодаи маърифату иштиҳор дорад ва ду ҷо дар мақоми таъзим, “Бақара”-23 ва “Анфол”-41 нисбати абдияти ўро ба сизаи ҷамъи худ (Абдуно- бандаамон) менмояд, ки нисбати ҷамъ ба он ҳазрати якто ва ягонаи бе ҳамто ишорае ба ҷойгоҳу пойгоҳи кибирё, азамут ва ҷабарути Ў таъоло дорад.

Пас, 3-ин ҳама ошкор аст, ки :

*Бандаро бандагӣ каромот аст,
Бандагӣ бартарин мақомот аст...
Пояи дини эзадӣ ин аст,
Асли шаръи муҳаммадӣ ин аст.*

Навид

Дар оғози ин сураи муборака низ дар зимни иборот, ишорати латифест, ҳамин, ки дар мақоми бандагӣ метавон ҳамду ситоиши Худовандро ҳамчунон, ки андар он хушнудии Ў таъолост, ба ҷо овард ва “Исро” - ву сайри осмонҳову дидору гуфтугӯ бо Худо (ҷ) ҳам дар сифату гунаи бандагӣ ва мақому пойгоҳи абдият буд:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى (الاسرى- 1)

Ва чун ин сура фарогири маъорифи ладунӣ ва роҳе ба шинохти айнуляқин ва ҳаққул мубин аст, дар оғоз хонандаро огоҳ ва равандаро одобу румузи ин роҳ менамояд.

Боз агар аз ин боб гӯем, сипос мар Худовандро, ки дар боз аст ва дар пеш роҳе дароз, вале паймон бастем, ки ҷарида бояд рафт ва рохро бурида.

Худованди абардоно пас аз муқаддимот ва пешогоҳӣ дар 8 оёти оғози ин сура, дар ояти 9-ум саргузашти ёрони зор ва

дӯстони вафодор яъне, “Асҳоби каҳф”-ро барои Паёмбараши шигифтовар ва ҳайратзо муаррафӣ ва рӯнамоӣ бинмуда, то завқу гармии ӯ биафзояд ва горишинии хешаи низ ба ёд ояд.

Дар ояти- 10 аз ҷавононе сухан дар миён аст, ки ҳангоми фитнаву ошӯб аз ҳама асбоб буриданду роҳ сӯи Худо биспариданд ва на аз паи васила рафтанд ва на дунболи асбобу миёнҷӣ.

Дар раҳой аз гирифторику ошуфтагии хеш, ҷуз даргоҳи ӯ ҷое нарафтанд ва ҷуз раҳмату меҳрубониш дигар ҳеҷ нахостанд, ки ин оҳангу рафтори эшон сайру сулуку сафару ҳичрат ба сӯи Худост.

Эшон ҷавонмардон буданд ва ин аст равишу ойини футув- вату ҷавонмардӣ.

Сипас, Худованд эшонро назаруфт ва дар соҳати берангиву бартар аз ҷуну чандӣ ва болотар аз солу моҳу ҳангом барнишонд .

Ва ин надида намунае барои ҳушдори онон аст, ки пиндоштанд ба ҷуз ҷову гоҳу ҳангоми моддӣ ва имконӣ фаро- тар боргоҳу ҷойгоҳе набошад, ҳамчун даҳриёну модагириёну табиатпарастон.

Дунболаи дoston ин, ки бо хости Худованд он ҷо солҳо хобиданд. Пасон барангехта шуданд, то ниҳоне ошкор ва рози нухуфтае надидор гардад.

Миёни худ ба гуфтугӯ пардохтанд ва ҳангомаро он ҷунон, ки гузашт ба дурустӣ нашнохтанд, оре, чи гуна бидонанд, ки кори ноозмудае буд ва роҳи аз пеш нопаймуда.

Ва ҳаркӣ пеш аз ин эшонро медид, бо диданашон аз тарс мерамид, бедорашон мепиндошт ва аз хоби нозашон огаҳӣ надошт, шигифтовар ин, ки Парвардгор (ҷ) парасторашон буд ва теморашон медошт. Худ мегуяд!

Саги ҳамроҳашон дар даҳонаи гори чун посбони вафодор ду даст бар замин бинҳода. Ангор, нафси аммора аст, ки ба мутмаинагӣ (оромӣ, осудагӣ) расида, чун аз дарандагиву ҳар сӯ ҷаҳандагӣ бигсаста, ба сафи ёрону посдорон пайваста.

Ҳангоме, ки ишон аз ин хоби хучаста барҷастанд, боз ба бедории ҳавос пайвастанд, чун аз фазои рӯҳонӣ буриданд, ниёзу хоҳиши ҷисмонӣ пеш омад.

Якero аз худ ба бозор гусел доштанд, то хурдани фароҳам орад ва уро таъкиду дархости афзун бинмуданд, ки нӯшидаву санҷида биравад, то касе ўро наиносад ва мабодо гирифторм оянд, чунки мепиндоштанд аз ин руҳдод як рӯз ё нима гузашта.

Ин барангехтану бедорӣ ва гуфтугӯ миёни эшонро Худованди тавоно дар ояти -21-и ин сураи муборака нишону намунае аз омадани қиёмат ва барангезишу растохез бинҳода ва аз ваъдаву паймони худ ёд оварда, ки дар омадани он рӯз ҳеч шакку дудилӣ нест ва мадору меҳвари оёти насин низ ҳамин аст.

Дар ояти - 22 Худованд (ҷ) аз гумон ва чоначаниҳову ҳафту-ҳашти мардум дар бораи онҳо ва шуморашон мегуяд.

Нуктаи нозук инки ҷуз Ё таъоло дӯстони Ёро касе бояста ва шояста наиносад. Ҳадиси қудсӣ далолат ба ин дорад, ки Худованд фармуда: “أُولَئِكَ تَحْتَ قَبَائِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي” - “Дӯстони ман зери чодарам (нӯшиш) бошанд, ба ҷуз ман касе онҳоро набинносад.”

Фушӯрда ин, ки баъд аз 309 сол Худой эшонро барангехт, барои қудратнамоӣ ва он розҳои дигар ва боз он азизонро бо арҷмандӣ дар он қаҳфи амон то растохези бузург бо нозу нақӯй бихусбонд ва мардум чун эшонро бишнохтанд, шигифтзада гаштанд ва дар бузургдошт ва поси эшон ҳар яке роҳу расме пешкаш бинмуд.

Пас аз анҷоми ин достони шигарфу омӯзанда, Худованд дар ояти-28:

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۖ

Паёмбараширо бар будану ҳамнишинӣ бо ононе дастур медиҳад, ки ҳар шому саҳарро бо ёди Худованди худ сипарӣ менамоянд ва аз ин ҳама парастишу бандагӣҳо хушнудии Ёро мецоҳанд. (Мо инро дар матни китоб ҷое оварда будем.)

*Аз ёд набарӣ, ки намунаи равшани эшон ҳамин асҳоби
каҳфу ёрони гораи, ки ба наздикӣ пеши рӯ ёду достони эшон
гузашт!*

*Сар аз ояти - 32 то 44 достони тамсилии ду мардест, яке
аз онҳо намунаи инсонӣ некӯкор ва дигаре аз фарзандони дунё,
ки ақли маъош дорад ва аз ақлу хиради маъод бебаҳраастро
меҳонем.*

*Дар тафсири ин ду мардро воқеъӣ донишдаст ва дар
садри Исломи ду мард бо он ду сифату гуна буданд ва боз
гуфтанд аз фарзандони Исроил ду бародар буданд бо он ду
бовар ва равишу андешаҳои дигаргун, ки ин ривоёт ва гуфтаҳо
дар мӯҳтаво ва маънои ин достони намодин коргар набошанд.*

*Фушурда ин, ки яке (дунёмеҳвар)- ро ду токистон буд
фарогири печонда бо нахлистон ва миёнаи он боғҳо замини
кишту оби равон, ки самбули зарку барқи ин ҷаҳон ва намунаи
талошу кӯшиши ҷаҳонӣ дар ангора ва андешаву пидори ду
нафар аз ду гурӯҳи инсонхост дар ин дунё, ки бо ду дидгоҳи
ноҳамгун дар ҳама даври ҳангом ҳаста ва моёи ҷомеаи
башари таъкил намуданд ва бинмоянд.*

*Яке аз инҳо аз маҳдуда ва марзи дидгоҳу корбурди андешаи
модагаро ва дунёмеҳвар берун нашуда, ки сарфарозиву
комгорию бо инкору гарданкашӣ аз Кирдгору фармудаҳои Ё ва
андарбасти зарку барқи ин будангоҳ яъне, дунё медонаду бас.*

*Дигаре бо нигоҳи фаромӯш ва моваротабӣ, ки арзиши
ҷаҳонӣ моддиро дар вобастагӣ ва таносуб бо арзишҳои ғайри-
моддӣ ва шинохти Офаринандаи ин ҳар ду ва зиндагии
созгорро дар партави дастуроти Ё медонад ва аз сари меҳр-
варзиву некхоӣ, ҳамвора дар паи насиҳату андарзи гумкар-
дароҳон аст, ҳар чанд дар бештари ҳангом ҳарфаи напизи-
ранду озораи бидиҳанду боз барӯ хурда бигиранд..*

*Саранҷоми кори ин ду равшан аст, он яке ҳама сармоёи
хеш бохтаву некбахтиро дар ду ҷаҳон аз даст дода ва дувумин
ин дунёву он ҷаҳонӣ худро обод бинмудаву ба комгории
ҷовидона расида.*

Ин тамсили зебо ва ҳаммаънои он дар Қуръони карим бор-бор омада ва ин ҷо низ дар пайвастагӣ бо оёти пешину насин, агар чашми рамзошно дорӣ, бубин чӣ созгор омада!

Дар ояти - 46 ҳамчун нуқтаи атф ва пайваста бо он тамсил, Худованди абардоно молу хоста ва фарзандонро зебу ороиши ин ҷаҳонӣ дониста (барои дунёмеҳварон) ва баҳраву суди некӯиҳои мондагорро (боқӣёти солиҳот) назди худ бинҳода ва орзуву дархости онҳоро некӯ бишмарида.

Сар аз ояти -60 Худованд (ҷ) ба достони мулоқоти Мӯсо (а) ва дидори ӯ бо Хизр (а) пардохта.

Худованд (ҷ) Мӯсоро бинмуда, ки мапиндор, ту дар ин майдон ягонаӣ, маро бандагон бошанд, ки шогирдони дабистони худанд, аз ман ва назди ман омухтанд донише, ки дар сафаҳоту барғаҳои китобу дафтар ва аз додаҳову пардохтаҳои хомаву мистар набошад!

Сипас Мӯсо ҳамроҳ бо ёвари худ (Юшаъ ибн Нун) дар нурсуҷӯи ӯ бархостанд ва биштофтанд, то он гумшударо (Хизр) назди боҳамгоҳ ва бархӯрдгоҳи ду дарё (маҷмаъул-баҳрайн) ёфтанд.

Шигифтангез инки моҳие, ки хуроки эшон буд ва пухтаву бирён ва поре аз онро хурда буданд, он ҷо зинда шуд ва роҳи худ сӯи дарё бигрифт ва баҳр дар асари шинои моҳӣ бишкофта мешуд, мисли пештоқе дар ҳаво ва роҳи хушке дар зери он ва боз гӯянд он моҳӣ ба ҳарчи мерасид он чиз хушк ҳамчуни санг мешуд, то инки ин дуру ба ҷазирае назди Хизр (а) овард.

Дар ривоятҳо омада, ки моҳӣ бо ин сабаб зинда гашт, ки он ҷо сарчашмаи оби зиндагӣ буд ва Юшаъ ибни Нун аз он ошомида ва чакидае аз он об ба ин моҳии мурда расида, ки дар ҳол ба ҷон омад, боз чӣ зиндашудане?!

Боз ин ҷо ишораи латифест бар ин, ки сарчашмаи оби зиндагӣ, ки шинохт ва диди яқинист, он ҷо бошад ки ин ду дарё (шариъат ва маърифат) ба ҳам оянд.

Медонӣ, ин бархӯрдгоҳи ду дарё кадом аст ва қуҷост, ки ҷонҳоро зиндагии дигар бахшад?!

Дар зоҳиру рӯнамо ва он чи аз тафсирҳо бар меояд, дарёи маширку мағриб ва боз яке дарёи Форсу дегаре аз Рум гуфтанд

ва дарёи Урдуну Арманияву Озарбодгон низ гуфтанд ва боз Дачла ва ҷое Нил гуфтанд, ки дар баҳр бирезанд ва бо ҳам наёмезанд, дар ин ҳангом низ онҳое, ки инро дидаанд афзун бошанд ва ман бо бархе аз эшон дидор доштам.

Вале, он ҳама гуфтаҳо ноҳамсӯӣ ва рӯёрӯӣ надорад, бо инки бигӯем, яке дарёи шариъат буд ва дигаре ҳам дарёи маърифат, агар хоҳӣ бигӯям, яке илмуляқин ва дигаре айну ляқин, аз ин ҳам рӯшантар яке ҳамин Мӯсо ва дигаре ҳамон Хизр ва ин ду чун бо ҳам оянд донишмандони шигифт ва шинохтаниҳои шигарфе надид ояд...Ҳамин!

Бархӯрдгоҳ аз он аст, ки чун ду дарё рӯ андар рӯ оянд, дар нахустин пайвастан бо ҳам бархӯрд бинмоянд ва бихрӯшанд, то пас аз ошноӣ ба ҳам оянд ва дар канори ҳам биёсоянд, зеро сарчашмаи ин ҳар ду як аст ва резишгоҳашон низ як .

Бо ин тафовут, ки, яке аз ин ду дарё (Мӯсо) кӯҳу дараву биёбон бурида, ошуфтаву шӯрида ва дигаре (Хизр) орому осуда ва роҳ дар водии сабз андар сабзу обшору ҳамвор паймуда. (Нек биандеш!)

Агар гармии дил дорӣ ва некӯ расо биандешӣ, ин тафовут ва ноҳамсунии андак, ки ин ду дарё то ба ҳам расидан ва бо ҳам пайвастанд, доштандро хубу пухтаву расида ва ҳамчунон, ки бояставу шояста бидонӣ ва равишу боястгори ин ноҳамсонии дар оғозро низ.

Бархӯрд, ки фаротар гуфтем, он аст, ки Мӯсо бо Хизр бинмуд ва агар мову ту низ дар нӯшиши шариъат он ҷо будем, ин бархӯрду рӯдаррӯӣ менамудем ва тавони шакебоӣ ва дастури хомӯшӣ надоштем.

Чунки, шариъат додгоҳи ҳуҷҷату истидлол ва бад-ин васила расондани ҳақ ба ҳақдор аст, дигар илҳомути илқоотро он ҷо чӣ кор аст?!

Вале, чун Мӯсо пас аз се бор иътирозу рӯоварӣ ба Хизр таъвили амалкардҳои ӯро аз забони ӯ фаҳмид, дурустӣ ба ӯ равшан гашт, ки ин ҷо ҳақ ба ҳақдор аз роҳҳои барои ӯ то ин ҳангом ношинохта (илҳомот ва илқоот) расиданист ва шуниданиҳои ӯ ин ҷо диданист.

Вале, бо ин ҳама, ҷойгоҳи Мӯсо аз Хизр болотару волотар бошад. Зеро, ба он боргоҳ (сайру ҳичрат ба сӯи Худо) ҳам расидаву бархӯрдор гашта ва барои даъвату фарохонди мардум ба сӯи Худо, (ч) ки пойгоҳи арҷманди наёмбарӣ бошад, баргашта, ва ҳеҷ валие ба пояи поинтарини наёмбаре нарасад. чунон, ки султонулорифин, Боязид қаддасаллоҳу сираҳу мегуяд:

(“...Маълум шуд, ки ниҳояти ҳоли авлиё бидояти аҳволи анбиёст, ниҳояти анбиёро зоят нест.”) Ҳамин!

Бештар аз ин нагуям, метарсам, ки ноогоҳону кампаймонагонро шакеб ба сар ояду ошуфта гарданду бишӯранд.

Ошноёни ин роҳ ва ҳақназиронро ин андоза басанда аст, ҳамин!

Сар аз ояти- 83 достон аз ростони дигаресту сафару паймоишу равишу нӯиш дар дашту биёбони дигаре.

Сухан аз пешомаду рухдод ва тасмимоту дастуроти иҷтимоъист, дар намоди Зулқарнайн намунаи бандаи некӯкор ва фармондори боварманд ва дорои ақли фаъол, ҳамроҳ бо тавоноӣ ва нерӯ, бо фарогирии (дарк) пурра ва расо дар шинохти асбоб ва осебпазирии ҷомеъа.

Бигир, инки аз оғоз то миёнаи ин сураи омӯзанда сухан аз нуишу пайгарду бозгаиш аз сафари фаромодӣ ва фароколбадонӣ буд.

Ва ин ҷо гом ба гом бо бандаи некӯкор, ки ҳамон Зулқарнайн бошад, диду боздид аз каёну ҳастии моддӣ ва ҷаҳони имкону асбоб аст.

То ояти-100 ёди саргузашту наёмадҳои барӯ рафта аст, зимни ин оёт Худованди абардоно Зулқарнайнро сабабгаро ва пйрави асбоб шиносӣ менамояд.

Сабаб дар ин ояҳо бо ду маъност, яке ба маънии сайру сафар ва дигаре огоҳӣ аз ҳосият ва вижагиҳои каёни (буданиҳо) моддӣ ва шинохти воқеъӣ аз асбобу илали (боястгар ва боястгор) моҳият (надида) ва ҳувиятҳои ҷаҳони имкон, фарогири замину кайҳон.

Аз карона то каронаи ҷаҳон рафтани ӯ, (Зулқарнайн) дидор ва бархӯрди ӯ бо наҷоду тираҳои гуногун, тасмимоту

коргузориҳои ӯ дар рӯйдодҳои ноҳамранг, дар умум равиши хирадмеҳварона ва талошу корбурди амалгароёнаи ӯ баёнгари онанд, ки бо пайравӣ аз боздодаҳои ақлонӣ ва равишҳои истидлолӣ ҳамзамон бо шинохти дуруст аз Офаридгори ҳастӣ, метавон ба дарки дурусти ҳастӣ ва каёни моддӣ расид ва тамоми шуун, зинаҳо ва пояҳои иҷтимоӣ ба шариро сомону пирони бахшид.

Пас, равиши корбурди Зулқарнайн бо ҳастии заминӣ дар намунаи ҷомеаи дар ҳама давраи замон бисёрқутбӣ, гуногунандеш ва ноҳамгуннаҷод, равиши иҷтимоист, ки тақия ба се асл ва поя дорад;

1- бовармадорӣ, (худомеҳварӣ)

2- мудирият, ки дарбаргирандаи сабабнигарӣ ва осебишиносӣ.

3- тавонмандӣ ба сурати фарогир. (сиёсӣ, молӣ, низомӣ...)

Ва агар яке аз ин се асл набошад ва ё сусту ноустувор гардад, сомону низомии ҷомеа аз миён биравад ва оромиву осудагӣ ва нешрафт ҷои худ ба ошӯфтагиву парешонӣ ва воҳшироиву вомондагӣ во гузоранд.

Бояд донист, ки бақо ва пойдории он ду асли пасин яъне, “мудирият” ва “тавонмандӣ” бастагии гусастнопазир бо асли нахуст яъне, “Худомеҳварӣ” дорад.

Бад-ин маъно, ки агар он яке набудӣ, дар сомон, устуворӣ ва пойдории ҷомеа нақшу таъсири ин ду асли пасин беранг ва ё камранг гашта, ҳар гиз нерӯ ва тавони онро надоштанд, то низомии устувор ва фазои созгори иҷтимоӣ дар дарозмуддат ниғаҳбон, посдор ва пуштвона бошанд.

Зеро, ин Офаридгор аст, ки бо фирисздани паём ва паёмбарони худ меъёр ва паймонаҳои адолати иҷтимоӣ дар ҳама маҷолот ва шууни зиндагии башарӣ ва муносибати он бо ҷаҳони мовароибашарӣ ва кайҳон муайяну шинохтанишуда ва устувор бинмуда, ки ақлу хиради инсон ба танҳои ҳаргиз ба жарфои ин нарасад.

Дурустии ин гуфтро як намунаи равшан аз садҳо, ҳамин, равиши фармонравоии Фиръавн аст, ки асоси низомии давлат-

дори *ӯ* болои ин ду асли ёдшудаи насин яъне, "мудирият" ва "тавонмандӣ" ниҳода шуда буд, вале ба ҷои "Худомеҳварӣ" худмеҳвариро назруфт ва худро худо хонд:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي (القصص - 38)

Ва Фиръавн гуфт: "Эй бузургон! (ҳамагон) Ман маъбуде (худое) ҷуз худам барои шумо намешиносам."

Ва дар пайравӣ аз ин пиндори нобихрадона ва ғайримантиқии худ бубин, чи кор кард?!,

(الزخرف-54) فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَطَاعُوهُ ۖ - Пас Фиръавн қавми худро (бехирад) ва камарзиш бинмуд, (шумурд) пас аз *ӯ* фармон бурданд...

Агар *ӯ* Худошинос мебуд, ҳаргиз бо мардум чунин рафторро раво намедошт ва ин як намунае аз садҳо норасоӣ ва бедодгариҳои *ӯ* ва ҳамрангони *ӯ*ст, ки реша дар худбинӣ ва худнарастӣ доранд...

Саранҷоми бадфарҷоми *ӯ*ву дору дастааш бо шаҳодати таърих ва гувоҳии Қуръони карим ба ҳама равшан аст.

Инро андар устувори фармудаҳои боло овардем. Ҳамин!

Дар ояҳои -103-104, Худованди ҳаким аз рӯзгор ва фарҷоми кори гурӯҳе аз ҷомеа мегӯяд, ки доираи фаҳму дарки онҳо танг ва баста дар маҳдуда ва марзи падидаҳо ва буданиҳои моддӣ буда, ба ҷӯз аз рӯбинӣ ва шинохти нодурусти ашё, (чизҳо) дигар роҳе ба доништан ва фарогирии дуруст аз каёни ҳастӣ набурданд, чӣ ҷои бишинохтану назруфтани Офаридгори гетӣ!

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا * الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا *

(Эй Паёмбар!) "Бигу, оё шуморо ба зиёнкортарин мардум дар корҳо хабар диҳам?! Касоне (анд), ки талошу кӯшишашон дар зиндагии дунё барҳадар ва табоҳ шуда, ва боз гумон мекунанд, ки кори неке анҷом медиҳанд."

Гуфтаанд, онҳо кашишу рӯҳбону яҳуду насоро бошанд ва боз Алӣ (раз) фармуда, ки эшон аҳли Ҳаравро (Хаворич) бошанд.

Асли таълимоти ирфон дар Ислом, ба ин шиорхост;
“Шариат илмест иҷмолӣ ва тариқат амал аст ва тафсили он”.

الطريقة والحقيقة خادمان للشرعية، - яъне, “Тариқат ва ҳақиқат ду ходиманд мар шариатро”.

“Пас дар машраби мо тариқат барои ҳусули шариат аст” - аз Имом Раббонӣ.

Ҳарки бошанд, ибрат ба умуми лафзу ронду равиши сухани Қуръон аст, пас, ин оёт фарогир аст ҳаркиро, ки дар роҳу равиши онон аст.

Ин гурӯҳ аз мардумонро дар оёти дигар Парвардгор (ҷ) насту забунтар аз чорпоён номидаст ва ин зумра он ноогоҳонанд, ки аз рада ва шумори ҳамаи гурӯҳҳои инсонӣ берунанд. (Ба матни китоб боз гардед, сах. 143-144...)

Оёти баъдӣ то поёни сура раҳнамуд ва огоҳист, дар андешидан ба ҳама ин гуфтаҳо ва боз нишонаҳо, ки дар замину кайҳон аст ва ҳама ин дониستانيҳои дурустро кор бастан, ки баҳра аз ин ҳама хушнудии Худованд ва андарун шудан дар бихишти ҷовидон аст.

Бо лутфу меҳрбонии Худованди бахшанда андар ин сураи зебо ва омӯзанда аз паи марому матлаб биштофтем ва то он ҷо, ки тавсани андешаро тавон буд рафтем ва боз фаротар, бо боли кашишу илҳом ва ин ҳама аз инояти бахшиши азалист:

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ

“Бигӯ, (эй Муҳаммад!) Ба фазл ва бахшиши худовандӣ ва раҳмату меҳрубонияш, пас бад-инҳо боистӣ хушҳолӣ ва хушнудӣ бинмоянд (муъминон), ин аст беҳтар ва хубтар аз он чизҳо, ки ҷамъ оваранд.”

Пас, сипосу бандагӣ бар мост ва миннат мар Худованди яктои беҳамторост!

Шодобу хушдиду боумед аз раҳмату бахшиши фарогири азалии ҳазрати Борӣ ва ғамгину сарафганда аз норасоии хешу носозгорӣ

Муҳаммадӣ Навид

“Илми бе ботин вабол ва ботини бе шаръ залол аст-аз шайх Холиди Нақшбандӣ.

Ва боз аз дигар бузургон бад-ин гуна:

التصوف ترك الدعاوى وكتمان المعانى

Яъне, “Тасаввуф тарки даъвоҳо ва пӯшонидани маъниҳост.

التصوف التزام الكتاب والسنة وترك الهوى والبدعة

“Тасаввуф пайравӣ аз китоб ва суннат ва тарки ҳавову бидъат аст”

التصوف ترك التكلف وبذل الروح لتصفية القلب

“Тасаввуф, тарки душворхоҳӣ ва ҷонфишонист аз барои покии дил”.

Барои онон, ки дили бе ғараз ва андешаи равшан доранд ин андоза, ки гуфтем басанда аст.

Ирфони назарӣ ба ду мактаб ва тариқа ҷудо гашта; “Ваҳдати вучуд” (“ҳама уст”) ва “Ваҳдати шухуд” (“ҳама аз уст”), ки мо ба шарҳ ва тафсили онҳо наменпардозем.

Ҳарчанд бархе аз мутақаддими суфия, ҳамчун Боязиди Бастомӣ, Ҳусайн Мансури Ҳаллоҷ, Шиблӣ, Ҷунайд, Абул-Ҳасани Харақонӣ ва амсоли онҳо ҳол ва завқи (вучудӣ) доштанд, барои дурустии ин фармуда намунае аз Ҳаллоҷ меорам:

واى الارض تخلص منك حتى تعالوا يطلبونك فى السماء

تراهم ينظرون اليك جهرا وهم لا يبصرون من العماء

Тарҷума:

Замине аз ту холи нест в-онгаҳ,

Ту ро дар осмон ҷуянду дурӣ.

Ту бинӣ ошкоро бингарандат,

Валекин менабинандат зи кӯрӣ

М.Н.

Вале, сарҳалқа ва имоми ин тариқа яъне “Ваҳдати вучуд” Муҳаммад ибни Алӣ ибни Муҳаммад ибни Аҳмад ибни Абдуллоҳ ибни Ҳотами Тойӣ, мулаққаб ба Муҳиддин ибни Арабии Андалусӣ (таваллуд 560х/1162м дар Марсияи Андалус ва вафот дар Димашқ соли 638х/1240м)-ро медонанд, ки бо лақаби “Шайхи Акбар” машҳур аст.

Ибни Арабӣ дар ирфон ҳамчун Арасту дар мантиқ бошад, яъне ҳамчунон, ки Арасту назариёти парокандаи пеш аз худро ҷамъ оварда ба шакли китобе дар мантиқ, Ибни Арабӣ низ ирфони назарии гузаштаро бо андешаҳои аҷиб ва ғариб ва печидаи худ мукамал намуда, дар шакли китобҳои “Фусус” “Футуҳот” “Анқои муғриб” “Мавоқиъун-нучум” Тарҷумонулашвок”... мураттаб ва мудавван сохт.

Муҳақиқон таълифоти ӯро дар маҷмӯъ 256 китоб, аз ҷумла таҳқиқи мухтасари “Саҳиҳи Бухорӣ” ва “Саҳиҳи Муслим” ва боз дар фикҳу фалсафа ва тафсири Қуръони карим ва дигар маҷолоти илмӣ медонанд.

Ҳамчунон, ки маълум аст аксари бузургон аз урафо ва шуаро зери таъсири назариёти вучудии ибни Арабианд, ҳамчун Авҳадуддини Кирмонӣ, Фаҳриддини Ироқӣ, то Мавлои Балх ва то Мавлоно Ҷомӣ, ҳарчанд бархе аз онҳо дар амалия пайравӣ аз мактаби “шуҳуд” мекунанд. [*Нахустин касе, ки мутахҳам ба “ҳулул ва иттиҳод” шуд Абу Ҳошими Куфӣ(тав. 155-и ҳ.) мебошад.*]

Масалан, Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ яке аз шориҳони “Фусусу-л-ҳикам” аст ва ашъори ӯ ба вижаи ғазалиёташ ҳолу ҳавои вучудӣ доранд, мисли:

Ҳар ҷо ки кунам хона, ҳамхона туро ёбам,

Ҳаргиз наравам ҷое, к-онҷо на туро ёбам.

Вале, дар амал пайрав ва пири тариқаи нақшбандия ва шуҳудист.

Аз мутаахирин Шайх Аҳмади Сарҳиндӣ, муҷаддиди алфи сонӣ, Имом Раббониро метавон муассис ва пешвои назария ва амалияи тариқаи нақшбандияи “Муҷадидия” (Шуҳудия) номид.

“Мактубот”-и ишон дастури назарӣ ва амалии бисёр муҳим дар шинохти воқеии мактаби (Шуҳуд) ва тариқаи “Нақшбандияи муҷаддидия” ба шумор меояд.

Имом Раббонӣ Ибни Арабиро бузург медонад ва муҳолифон ва бадгуёни ӯро сарзаниш ва нақӯҳиш менамояд, вале бархе аз суҳанони ӯро, ки бо зоҳири фармоишоти шаръ мутобиқат надоранд, ё таъвил ва ё ҳамл бар ҳолати (суқр) ва беҳудӣ менамояд.

Аз ҷумла дар мактуби 89-и ҷилди 3-и “Мактубот” чунин нигоштааст:

“Ва чун навбат ба шайхи бузургвор Муҳиддин ибни Арабӣ (қуддиса сируҳ) расид, ӯ аз камоли маърифат ин масъалаи дақиқаи (тавҳид) ро мушарраҳ ва мубайян сохта ва мубавваб ва муфассал гардонида ва дар ранги сарф ва наҳв дар тадвин овард, (маъа золика) ҷамъе аз ин тоифа муроди ӯро нафаҳмида тахтияи ӯ намуданд ва матъун ва малол сохтанд.

Ва дар ин масъала дар аксари таҳқиқот (Шайх) муҳик аст ва тоъинони ӯ дур аз савоб. Бузургӣ ва вафури илми (Шайх)-ро аз таҳқиқи ин масъала бояд дарёфт, на рад ва таъни ӯ бояд кард.”

Шинохти ҳамасронаш аз “Шайхи акбар”, ки бо ӯ суҳбат ва ҳамнишинӣ доштанд, гуногун мебошад.

Масалан, яке аз донишмандони машҳури сурӣ (Шомӣ) Шайх Ибни Абдуссалом (660х./1262м.), ки борҳо бо Ибни Арабӣ мулоқот доштанд, ўро “қутб”- и замони худ медонад.

Ҳамчунин донишмандони зерин аз ҷонибдорон ва ситояндагони Ибни Арабиянд;

Мачидудини Фирӯзободӣ, Шайх Сирочуддини Балақинӣ, Шайх Махзумӣ, Тақиюддини Сибкӣ, Фахруддини Розӣ, Имом Ёфаъӣ, Шайх Шаҳобуддини Сухравардӣ, Шайх Камолуддини Кошӣ, Шайх Мухаммади Шозилӣ, Ҷалолуддини Суютӣ... ва аз муосирон дар ин ҳангом; Дуктар Ғуллоб, дуктар Даммосӣ, ва дуктар Талъат Бадр...

Яке аз олимони дигар Ибни Дақиқулъид (702х./1303м.) аз шумори тоъинон ва бадгуёни Шайх аст, ки баъдан бо пайравӣ аз ӯ Ибни Таймия (728х./1338м.), ба интиқоди ақоиди ирфонии Ибни Арабӣ пардохта, мактаби ўро “Тасаввуфи фалсафӣ” меномад.

Ибни Таймия бештар болои он даста аз шогирдони Шайх метозад, ки ба хурофот гироиданд, агарчи ақоиди ирфонии ўро куллан рад намекунад, вале бардошти нодуруст аз онҳоро барои ҷомеа хатарнок медонад.

Боз аз мунтақидони Ибни Арабӣ яке Шайх Умари Тафтозонӣ (с.т.793) ва дигаре Лисонуддин Ибни Хатоб (с.т.776) ва дар асрҳои пасин; Бурҳонуддини Буқоъӣ, Ёллои Бухорӣ, Ҳасан ибни Аҳзал, Абдурраҳмон Вакил, Аббоси Аззовӣ...мебошанд.

Дар ҳамин ҳол, яке аз мутаахирон Сайид Ҳайдари Омулӣ мегуяд: “Китоби нозил Қуръон ва китоби содир аз он” “Фусус”-и Ибни Араби аст”.

Ин ҳангом тохту тоз бар Шайхи акбар ва афкори андешаи ӯ аз ҷониби ашхос ва гурӯҳҳое, ки аксаран бесавод ва

бедонишу мутаасибанд ва “аз зидагонии дунё ба ҷуз аз зоҳир ва рӯнамуди он, дигар чизе намедонанд”, бештар ва бадтар аз гузаштааст.

Хулоса Ибни Арабӣ ҳамчун дигар андешмандон ва нобиғагони ҷаҳон, на ҳангоми зиндагонӣ хуб шинохта шуд ва на пас аз марг...

Барои намуна, як рубоӣ аз Шайх биёварем, то аз гулбуне баҳоре ва аз муште анборе доништа шавад:

انا القرآن والسبع المثاني وروح الروح ، لروح الاواني
فؤادى عند مشهودى مقيم، يشاهده وعندكم لسانى

Тарҷума:

Манам Қуръону ҳам сабъи масонӣ,
Шароби ҷониям, не колбадонӣ.
Бувад осуда аз дидори ҷонон,
Дилам он ҷо, забонам инҷаҳонӣ.

Навид

Ҳар он касро ки чашми басират равшан аст, ба хубӣ мебинад, ки аз замони Расули Акрам (с) то кунун, тамоми бузургони дин ба ҷуз аз ибодоти мафруза ва воҷиботи зоҳирӣ боз бо Худованди худ дар нашемани улфат, дар ботин ва сир розу ниёзе доштаанд ва ҳолу мақоме ва баъди такмили имону ислом ба ҷойгоҳи рафиъи маърифату ихсон шарафёб гаштанд.³¹¹

³¹¹ (Сураи - لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ “Зумар”, ояти 34): “Барои эшон ҳар чӣ бихоҳанд назди Парвардигорашон омодааст, ин подоши некӯкорон аст”

المحسنين- الذين يعبدون الله كأنهم يرونه فإن لم يكونوا يرونه فانه يراهم

Фақоҳат ва фасоҳати эшон самараи ҳамон фаросати мавҳибӣ, таснифот ва таълифоти он бузургон, натиҷаи ҳамон ҷозиботи қалбӣ ва илҳомоти ғайбӣ бар онон буд.

Манбаъ ва сарчашмаи ин маънавият ва нуроният ҳамон Қуръони пок ва суҳанони гуҳарбори Паёмбари гиромӣ (с) ва пайравӣ аз рафтор ва кирдори он сутудай Кирдигор аст, ки мо дар гузашта ёдовар будем.

Он зумра, ки аз тирабахтӣ ва гумроҳӣ роҳ ба ин ҳақиқат набурданд, вой бар эшон, ки воридоти қалбӣ ва мукошафот ва таҷаллиёти имониро напазруфтанд ва аз руи чаҳолату ноогоҳӣ таълимот ва маорифи фарогири исломиро маҳдуд дар доираи ҳавоси ҷисмонӣ, тасаввурот ва тасдиқиёти зоҳирии ақлонӣ бинмуданд ва надонистанд, ки эшон ҳамон модагароён ва табиатпарастонанд, бо исм ва унвони мусалмонӣ!

Аллома Иқболи Лоҳурӣ, ки бо мо фосилаи замони кам-таре дорад, баъди ошноии комил пайдо намудан бо таълимоти тасаввуфи воқеӣ ва баъди мушараф гаштан ба зиёрати оромгоҳи бузургоне ҳамчун Низомуддини Авлиё ва шайх Аҳмади Сарҳиндӣ (Имом Раббонӣ), шефта ва дилбастаи ирфон ва тасаввуф гашт ва манзумаи “Боли Ҷибрил”- ро бо забони урду зери таъсири ҷазаботи ирфонӣ навишт.

Ба истилоҳи дигар, Аллома Иқбол муриди имом Раббонӣ ва пайрави мактаби “Шухуд” буда дар маснавихои “Асрори

“Некӯкорон касоне бошанд, ки Худоро бипарастанд, ангор, ки ўро мебинанд, пас агар набошанд, ки ўро бубинанд, пас ў эшонро мебинад.”

(Тафсири “Саъдӣ”, талвиҳ ба ҳадиси муттафақун алайҳ)

Дар Қуръони карим оёти фаровонест, ки ғаллат ба мақоми баланди ихсон доранд, ин якеро намуна овардем ва вожаи “Муҳсинин” 30 ҷой дар Қуръони пок омадааст. М.Н.

худӣ” ва “Румузи бехудӣ” ва дигар манзумаҳояш аз ў ёд мекуад.

(Бо таассуф метавон гуфт, ки ҷомеаи кунунии мо аз ин ҷанбаҳои муҳимми ақидатӣ, илмӣ ва ирфонии Муҳаммад Иқбол огоҳии комил надорад).М.Н

Иқбол дар ташвиқи пайравӣ аз орифони комил ва тасаввуфи ростин мегӯяд:

Андаке андар Ҳирои дил нишин,
Тарки худ кун, сӯи Ҳақ ҳичрат гузин!
Қолро бигзор, марди ҳол шав,
Назди марди комиле помол шав!
Қолро бигзору боби ҳол зан,
Нури Ҳақ бар зулмати аъмол зан!
Дар қабои хусравӣ дарвеш зӣ.
Дидабедору худоандеш зӣ!
Қурби Ҳақ аз ҳар амал мақсуд дор,
То зи ту гардад ҷалолаш ошкор
Кимиё пайдо кун аз обу гиле,
Бӯса зан бар остони комиле!
Андарин олам наярзи бо ҳасе,
То наёвезӣ ба домани касе .

Дар тасавуф мегуяд:

Пас тасаввуф чист, эй волосифот!
Шарро дидан ба аъмоқи ҳаёт.

Аз булҷабаҳои рӯзгор ва буқалмуниҳои дунё яке ин аст, ки аксари ин бузургони илм ва ирфон аз таъну лаън, ҳатто тақфири бадгуён ва мутаъассибони ноогоҳ раҳой наёфтанд ва наёбанд.

Ҳамон Ҳучату-л-ислом Ғаззоли ва мучадиде ҳамчун Имом Раббонӣ ва ҳамин Аллома Иқбол низ истисно набуданд ва садҳои дигар ҳамчун ишон ҳам истисно набошанд.

Пас бадгуёни мутаассибро нисбати Шайхи акбар, ки дар ин мабҳас аз ӯ ёд кардем, маъзур бояд дошт, зеро ба дарки андешаҳои нозук ва печиди ӯ аз ҳазор яке бирасад ё нарасад.

Табақаи аввали орифон инҳо буданд;

Абуҳошими Куфӣ, Ҷунаиди Бағдодӣ, Иброҳим ибни Адҳам, Умар ибни Усмони Маккӣ, Увайси Қаранӣ, Зунуни Мисрӣ, Абутуроби Нахшабӣ, Шақиқи Балхӣ, Фузайл Айоз, Бушри Ҳофӣ, Ҳориси Муҳосабӣ, Сарӣ Сақатӣ, Шайх Шиблӣ, Ҳусайн Мансур, Боязиди Бастомӣ, Ҳасани Басрӣ, Ҳотами Асам, Молики Динор, Ҳабиби Аҷамӣ, Шаҳр ибни Ҳушаб, Робиаи адавия, Шайх Наҷмиддини (томматул) Кубро....

Онҳо ҳама аҳли илм, муҳақиқ ва муҳаддис буданд. Ҳамчун Шақиқи Балхӣ, ки шогирди имоми Зуфар ва устои Ҳотами Асам буда, бо қозӣ Абуюсуф дар маҷлиси Абуҳанифа (рах) ҳозир мешуданд.

Ва монанди Абдуллоҳ ибни Мубораки тобей, ки аз Марв аст, назди Суфёни Саврӣ ва Молик ибни Анас фикҳ ва ҳадис омӯхта, чанде шогирди Абуҳанифа (рах) низ будааст.

Ва аз дигар шогирдон ва ононе, ки ба суҳбати Абуҳанифа (рах) расидаанд Иброҳими Адҳам, Фузайл ибни Аёз, Довуди Той, Бушри Ҳофӣ ва дигар бузургонанд.

Эшон ононанд, ки ҳама соҳиби таҳқиқ ва таълиф дар ҷанбаҳои гуногуни илм буданд, аз ҷумла муфасссирини Қуръони карим, ба монанди “Пири Ҳирот” Абдуллоҳи Ансорӣ, Абуҳомид Муҳаммади Ғаззоли, Саҳл ибни Абдуллоҳи Тустарӣ (Шуштарӣ), Абубакр Атиқи Нишопурӣ, Аллома Олусӣ,

Ҳусайн Воизи Кошифӣ, Мавлоно Яъқуби Чархӣ ва садҳо бузургони дигар.

Бештаре аз мутақаддими эшон донишмадони фарогир ва ва муҳаддиси сикқа буданд, ҳаммонанди Абдуррахмон ибни Маҳдӣ, ки Абдуллоҳи Муборак аз ӯ ривоят мекунад, ин ки бист ҳазор ҳадисро бо номи ровиён аз бар медонист ва боз ҳамчун Шайхулислов Абдуллоҳи Ансорӣ, ки бо шаҳодати худ дар муқаддимаи тафсираш, 60000 (шаст ҳазор) ҳадисро бо аснод ва исми ровиён аз бар медонист. *(Оё “ҳадисиносон”-и имрӯз ин воқеъиятҳоро медонанд?!)*

Ҳар ки меҳодад аз заҳамот, ибодот, зухду парҳез, хорики одот ва каромот, суҳанони гуҳарбору таснифот ва теъдоди аҳодисе ки аз ин бузургворон бо риояи тартиби иснод ва силсилаи ровиён, дар умум аз камоли шахсият ва пояи рафъату камоли ин нобиғагон огоҳии бештаре пайдо бикунанд, ба навиштаҳои эшон ва китобҳои сияру таворих бозгашт бинмояд.

Дар ин росто, ба хонандаи огоҳ мутолиъаи китоберо тавсия медиҳам, бо номи “Ҳияту-л-авлиё ва табақоту-л-асфиё” (чопи “Дору-л-кутуби-л-илмия” Бейрут, Лубнон) дар даҳ мучаллад, аз таълифоти ҳофиз (муҳаддис) Абинаъим Аҳмад ибни Абдуллоҳи Исфаконӣ, (с.вафот 430-и ҳиҷрӣ), ки аз лиҳози таърихӣ ва шинохти илми ҳадис яке аз муътабартарин сарчашмаҳои илмӣ ба шумор меравад.

Мақом ва манзилати ин бузургон дар замони ҳаёт ва пас аз вафоташон, назди донишмандони вақт то он поя боло буд, ки аҳвол ва осори эшон ва ҳолоту мақомоти шигифтангези онҳоро бо расм ва тартиби илми ҳадис, бо риояи тартиби аснод ва силсилаи ровиён ривоят менамуданд, аз қабилӣ китоби дар боло ёд шуда, ки гувоҳи устувори ин гуфтаҳост.

Ачиб ин аст, ки ҳарчанд бархе гуруҳҳо, ниҳодҳои давлатӣ ва ғайри давлатӣ ва шахсиятҳои алоҳидаи тафритӣ, дар баъзе кишварҳои халиҷ ва дигар мамолики исломӣ сари ҷинод ва инкори таасубомез ва асафангезе ба ирфону тасаввуф доранд, вале ин китоб аз ҷониби подшоҳи Мамлакати Саудӣ бо имзо ва муҳр ба ҳоҷиён ҳамчун ҳадя тақдим мегардад. *“Он чи Худо хоста, шуданист”*.

Тарҷумаи бархе аз суҳанони ибратомӯзи ин бузургон барои намуна аз китоби “Ҳилят-ул-авлиё”:

Ҳолид ибни Маъдон: “Агар дари раҳмат ва иноят ба рӯи шумо кушода гардад, пас биштобед, зеро, намедонед кай баста мешавад”.

Суфёни Саврӣ: “Достони дӯстии дунё дуруст ҳаммонанди гирдаи нонест, ки болои он асал бинҳода (молида), чун магас бар он биншинад ду боли худ аз даст бидиҳад ва агар бар нони хушке биншинад, аз ин бало раҳой ёбад”.

Суфёни Саврӣ фармуданд: “Маро аз тафсир ва усулиёти дин бипурсед, зеро бар ин ду дониш дорам.”

Фузайл ибни Айёз: “Тарки корҳои некӯ аз ҷиҳати ин, ки мардум мебинанд, риёкорист ва кардани онҳо ба хоҳири мардум ширк аст”.

Абдуллоҳ ибни Муборак (Шоҳаншоҳ): Яке аз эшон пурсид: “Оё насихатгаре дар ҷаҳон мондааст?!”

Гуфт: “Беҳтар ин аст, ки бигӯи оё насихатпазире акнун мондааст?!”

Аз ӯ пурсида шуд: “Пастарини мардумон кӣҳо бошанд?!” Гуфт онон ки ба василаи динашон (дунё) меҳӯранд...”

Аз равишҳои ирфонӣ - тасаввуфӣ ва шахсиятҳои машҳури он, ки дар китобҳои сират ва таърих бисёр ёд шудааст, мисли; Ал-вафиёт”-и Ибни Халакон, “Таърихи гузида”, “Қомус”, “Алфехрист”-и Ибни Надим, “Шузур -ул-уқуд”-и Ибни Ҷавзӣ, “Ҳабиб-уссияр”-и Шаҳристонӣ ва боз хеле дигар.

Аз ҷумла тариқаҳои машҳури тасавуфӣ инҳоянд:
Сухравардия, Қодирия, Кубравия, Чиштия, Мавлавия,
Нақшбандия, Мучадидия...

Ҳамчунин, тариқа ва маслакҳои мунҳарифа ва берун аз
равиши ирфони воқеӣ низ вуҷуд доранд, ки худро ба тасаввуф
нисбат медиҳанд.

Монанди; Бектошия, Пасихония, Бобия, (Шайхия), Барлавияи
кунунӣ...

Ҳарими ишкро даргаҳ басе болотар аз ақл аст,
Касе он остон бўсад, ки ҷон дар остин дорад.

Ҳофиз

Ва мо ҷои дигар дар таҳқиқ ва баррасии таълимот ва
хадамоти тасаввуф ва ирфони ростин дар нашр ва таблиғи
ақоид ва илму маорифи исломӣ бо тафсил суҳан хоҳем гуфт.
Иншоаллоҳ в-алҳамду лиллоҳ .

ДАР ХИЛВАТИ АНДЕША

Дилам аз парвози баргҳои хазони дарахтон дар тирамоҳ
такон меҳӯрад, зеро онҳо шабоҳате ба андешаҳои парешони
ман доранд. Боди сарсарӣ бо баргҳо он бикунад, ки туфони
ҳаводис бо ман ва андешаҳоям. Чашм кушодам ва дидаму ин
ҳақиқати талх ошкорам гашт, дар сайру сафаре, ки номаш
зиндагист, ба водии тирамоҳ расидем.

Аз баҳорон дар хотираам ёди шабнам боқист, чи гуна
шабнам ба ёд намонд, ки фурсати умри баҳор аст ва ман низ
боре дар водии баҳор будам.

Аз тамуз агар ёд орам, ғарқи арақи хичолат мегардам.
Интизори борони раҳматам, то аз чанобати хичолат ғусли
тавба ва инобати осмонӣ бигирам.

Баҳор иллати суварии зиндагист, тобистон иллати моддӣ,
тирамоҳ иллати фоилӣ ва инҳо ҳама барои иллати ғойӣ, ки
зимистони зиндагист, яъне марг.

Тифлӣ ва наврасӣ ду ғариштае буданд аз осмон фуруд
омада пок ва маъсум, чун ба балоғат расиданд, аз он дарахти
мамнуъ хӯрданд ва ба гуноҳу савоб омехтанд.

Аз бениёзиҳои Ё таоло ва шигифтиҳои офариниш аст, ки
бо чун Нухе писаре бар сари кин ва Юсуфери бародарон дар
камин, Закариёери арра бар сар ва Мӯсоери Хизре раҳбар.

Ишкро аз дидагоҳи ишқ ва бо забони ишқ бояд тафсир кард, зеро болотар аз андеша ва пиндор аст.

Эй басо ошиқнамоёни бемоя, ки ишкро пайрави ҳавову ҳавас ва пиндори пуч ва ҳеҷи худ донистанд ва умре ба умеди об думболи сароб буданд ва ҳастанд.

Ҳар фарде аз башар бо масъулият ва барои иҷрои коре офарида шудааст, агарчи чоҳил ва бадрафторе бошад. Набинӣ, кореро нодоне кифоят бикунад, ки онро сад доно натавонад ба анҷом расонад.

Чое, ки булбулон набошанд одамон ба қоғ-қоғи зоғон гӯш фаро медиҳанд ва одат мекунанд

Чопулусӣ одати гурба аст, виқору шучоъат ва тамкин хосаи шер.

Булбулро навои хуши ӯ машҳур гардонда, вагарна мурғаки заифе беш нест. Моя ба кор аст на ҷусса.

Шерҳо ҳукумати рубоҳонро напазиранд, ҳарчанд пойу гардан дар занҷир бошанд.

Обурӯ ва шуҳрати муқаллид мавсимӣ ва нопойдор аст, масали “рубоҳ ва хуми ранг”- ро ба ёд оред.

Ишқ дар ҷавонӣ талотуми тӯфони шаҳват аст, ишқи маҷозиро мегуям.

Муқаллиди ноогоҳ бо тақлиди куркура на ҳар дам худое
ва ҳар лаҳза сана ме метарошад.

Бо доштани чашми равшан ҷаҳонро бо чашми дигарон
дидан нағ аст ва он, ки кур аст, маъзур аст.

Тамаъ ва дарюзагарӣ оби рӯйро бибарад, моҳро набинӣ,
ки доғ бар ҷеҳра дорад, зеро андак моя равшанӣ аз хуршед
иқтибос карда.

Хоби бе маҳал нишонаи ғафлат аст, вале аз гуфтори
беҳуда ва кирдори носутуда беҳтар аст.

Гоҳе аз забони кӯдакон ва камхирдону девонагон сухани
ҳикматомӯзе берун ояд, ки доноёнро ба ҳайрат бигзорад.

Ҳасоди ахлоқ (рафтор) аз заъфи ақида аст, пас бояд дар
ислоҳ ва таҳзиби (покии) он кушем, то ахлоқ писандида
гардад.

Бо кибру ҷаҳолат созиш кардан ниғоқ ва дурӯӣ бошад,
бо ҳама кас ва дар ҳама ҳолат созгор будан низ.

Мо чун бо худоем неқӯкор ва фарзонаем ва чун бо худем
бадкор ва девонаем.

Дурандешӣ ва охирибинӣ на он аст, ки фароҳои худ
набинӣ.

Ман аз худ ҳаргиз розӣ набудам, зеро аз бахшишҳо ва истеъдодҳои худодода кам истифода кардам. Худоё бибахшо!

Табоҳии зан табоҳии ҷомеа аст.

Орзу хуб аст ва дар роҳи расидан ба он кӯшиш ва тақову бояд кард, вагарна ҳаёлотӣ бағӣна аст.

Бо тардид ва ҷандилагӣ ба ҷое нарасӣ, аз ирода қор бигир ва устуворӣ ва таваққул низ ҳамин бошад.

Мавлоӣ ман Худо ва хоҷаӣ ман Мустафо аст, ба меҳтарон эҳтиром қоӣлам, вале ҷоқарӣ ишон наям ва на меҳтар бар дигаре, озода на сарвару на ҷоқар бошад.

Инсонӣ қомил дар тамоми умри худ зина ба зина ба қамол меҳрасад, аммо барои дар амал тадбиқ намудани ин қамолот фурсати зиндагӣ андақ аст.

Ба ҳар даре аз якбор бештар рӯӣ овардан ҳисобе дорад, магар дари ҳаmeshабози Худовандӣ меҳрубон, ки ҳаргоҳ ки рӯӣ оӣ, ҷун бори нахуст бошад.

Ғоӣбан он ҷиро, ки аз мард таваққу дошта меҳавад, аз зан набоӣд дархост намуд

Подошӣ неқӣ ва бадири сазовор Худованд меҳадад ва инро аз инсон ҷашм мадор.

Агар аз дӯсти нодон ба ту ранҷ ва озоре расид гила пеши
ӯ мабар, зеро бепарвой ва беъятибории ӯ аз шикваҳои ту
озори дигарест.

Эҳтироми бархе аз инсонҳо мувақат ва мавсимист, чун
тавасути ту ба мақсади худ бирасанд фаромӯшат хоҳанд кард,
вале аз ин озурда мабош, чунки некӣ бо инсоне кардаӣ.

Инсон гоҳе аз ҷониби Худованд бо дидани хобҳои пок ва
илҳомоти ғайбӣ раҳнамоӣ мешавад.

Худовандро дар ҳама ҳолат дӯст медорам, ҳатто ҳангоме
аз ман саҳву хато ва исёне аз беҳабарӣ ва ғафлат сар бизанад.

Агар некие дар вучуди ман ҳаст аз Худованд аст, бадихои
маро бинобар аз башар буданам бубахшед!

Бархе шабҳо аз рӯзҳо равшантар ва бархе рӯзҳо аз шабҳо
ториктаранд.

Гоҳо зери пӯшиши ситоишҳо сарзаниш, ё таҳқир нухф-
тааст.

Дар гуфтор ва рафтори ман саҳву хато буд ва бошад, вале
дар ақидаи поки худ устувор будам. Бо фазли Худовандӣ.

Дар баробари мутавозиъин (шикастагон), ҳалим ва
хоксор ва дар муқобили мутакабирин, (саркашон) сарбаланд
ва солор бояд буд.

Он чиро ки аз мутолеа дарк намудам, аз тафаккур мубоҳиса ва мусоҳаба нерӯ ва пойдорӣ бахшидам.

Нигоҳи хирадманд ҳарф мезанад, панд медиҳад, навозиш ва накӯҳиш мекунад.

Ғазаб бад аст, вале, на дар ҷои худ ва гоҳе дар вучуди инсон нерӯе фавқулодаи дарк ва созандагиро бедор мекунад.

Ҳаё беҳтарин сифати инсонист ва гоҳе монё аз расидан ба аҳдоф мегардад, вале арзиши шарму ҳаё аз ҳар ҳадафе болотар аст.

Агар меҳохӣ ҷаҳолат ва бадиро аз замин нобуд созӣ ва гуноҳро аз байн бибарӣ, пас инсонҳоро аз замин бирон ва ба ҷои онҳо фариштагонро бихон!

Кибру худпарастӣ гоҳе дар либоси тавозуъ ва фурутанӣ чилва мекунад ва ин аз кибри ошкоро бадтар аст.

Барои иҷрои корҳои нек ва гуфтори писандида шавқ ва муҳррик ба кор аст, ҳамчунон ки дар гуфтор ва корҳои бад.

Масалан ба корҳои бад моро нафс, шайтон, инчунин шайтонсифатон таҳрик мекунанд, ҳамчунин ба кирдор ва гуфтори нек моро ақл, илҳомоти ғайби, фариштаҳо ва фариштагунаҳо ташвиқ месозанд.

Дуруштхӯ дар ойнаи шахсияти дигарон худро мебинад ва дар ҳақиқат на ба дигарон, балки бо худ дар пархош ва ситез аст.

Назди ман содагиҳои фариштагуна аз зиракӣ ва зарангиҳои иблисона басте боарзиштаранд.

Худованд тифлакони маъсумро ба мо додааст, то чанд мудате бо фариштагон ошноӣ дошта бошем.

Агар дар маҳфиле бо мардум оддӣ суҳан мегӯӣ барои маслиҳате, андозаи ақлҳои заиф ниғаҳ дор, зеро он чиро ки ту тавққуъ дорӣ на ба андозаи зарфияти фаҳм ва дарки ҳама бошад, вале суҳани соддаро ҳама бифаҳмад.

Умри бархе аз китобҳо кӯтоҳтар аз умри муаллифони онҳост.

Ҳатто аз маслиҳат ва некхоҳии мунофиқ барҳазар бояд буд!

Ҳақиқат ва воқеият гоҳе тавассути ғарздорон ва табаҳкорон таҳриф мешавад ва пинҳон мемонад, аммо на ҷовидона, зеро абр мондани хуршед даргузар аст.

Афроде, ки бо бадном кардани гузаштагон обрӯ ва шуҳрат мечӯянд, гирифтори нафрини абаданд.

Бо кибру ҷаҳолат созиш кардан нифоқ ва дурӯӣ бошад, бо ҳама кас ва дар ҳама ҳолат созгор будан низ.

Аз гунчишк шахбозӣ наояд, ҳамчунон ки аз шахбоз гунчишкӣ.

Донишманде, ки назари танг ва ҷаҳонбинии маҳдуд дорад, мутаассиб аст на донишманд.

Агар дониш ва фарҳангро ҳамчун касб ва пеша василаи маош созанд, онҳо муқаллидон афзоянд на муҳаққиқон.

Ҳақиқат якест, вале бо рангҳои гуногун ҷилва мекунад ва ин боиси ихтилофи назарҳо мегардад.

Дуруғ шум аст ва ҳилоф дар аҳд ва паймон шумтар аз он, зеро ваъдаҳилофӣ дуруғи амалист.

“Равшанфикрон”-е ҳастанд, ки китобҳои бисёре хонданд, ба ҷуз китоби «одамият».

Носеҳон ва воъизоне ҳастанд, ки ба шерон рубоҳӣ меомӯзанд ва ба гургон мешӣ.

Ҷое, ки бум саркори воло бошад, ҷуғз вазири аъзам аст.

Ҷое, ки зоғ шоҳи мурғон бошад, шоирони дарбор бум, ҷуғз, ва мурдорхор, зиштӣ ва сиёҳиро ситоиш хоҳанд кард.

Бадон марги неконро хоҳанд, то майдони амалҳои зишт барои онҳо фарох бошад.

Дар вучуд ва ҳастии ҳар зан модаре нухуфта аст, агар ба худ эҳтиром ва арҷ нагузорад, боист ба ин модар ихтиром қоил бошад.

Агар ҳамаи инсонҳо зебоиро дарк кунанд, шеърӣ асилро бифаҳманд ва зоҳири ҳастиро бо ботини он якҷо бишносанд, он гоҳ аз ҷаҳон бадӣ ва норӯшанӣ рахт хоҳад баст.

Донишманде, ки гуфтори бе рафтор дорад, саранҷом худро мазҳакаӣ хос ва ом созад, ҳамчун он муҳаннас дар либоси мардон .

Бархе афсона ва тамсилҳо омӯзандатар аст аз бархе китобҳо.

Ҳақиқат на онаст, ки ту исбот соӣ, ё ман, ё дигаре, ҳақиқат онаст, ки мутобиқи воқеият бошад ва ин бе исботи мо ва ту вучуд дорад, пас шинохт ба кор аст.

Ишқ бо дилу ҷон пайванд дорад на бо ақлу андеша, ишқ болотарин мақоми инсон аст, ки дар маҳдуда ва зарфияти ягон қонун ва дастуроти ақлонӣ ва мудракоти ҳавос ва тафаккур нагунҷад.

Достони илму дониш ва маорифи ақлонӣ чун ҷуйҳо ва рудҳо бошад ва ишқ ҳамчун сели дамон, кучо ин сел дар ҷунин маҳдудаҳо гунҷад?! Балки ҳамаро аз миён бубарад ва ҳамвор созад.

Ин булѡаѡбони олиму шоиртарош ва ошиқнамо бо забони касифу олуда аз покии ишқу муҳаббат мелофанд ва ҳамзамон бо ду се нафар «ишқ» меварзанд. Ман нифоқу садрангиву бемоягиرو дар ин тоифаи дунҳиммат бештар дидам.

Ишқҳое к-аз пайи ранге бувад,
Ишқ набвад, мояи нанге буд.

Илму фарҳангу бадаслон ва мансабу риёсату ноаҳлон?!
Чӣ баду булѡаѡб коре шуд!

Чавҳари паст ва фурумоягии онҳоро ошкор созад ва эшон шармсор гарданд, вале чун шарафро нашносанд, шармсорио аз куҷо донанд?!

Хатокорӣ ва қачравихо бо пушаймонӣ ва таассуф талофӣ намешаванд, барои тарки онҳо ирода ва устуворӣ ба кор аст.

Барои донишманди воқеӣ мурдан дар тангдастӣ ва нодорӣ басте беҳтар аз он аст, ки чехраи илм ва маърифатро бо тамаъи дарёфти мол ва қумоши дунё доғдор ва сиёҳ созад.

Пешрафти ҷаҳлу нодонӣ аз талош ва кӯшиши ҷоҳилон ва вопасравии илму дониш аз ғафлат ва афсурдагии оқилон бошад.

Ҳаё беҳтарин сифати ҷудоқунандаи миёни инсон ва дигар ҳайвонот бошад, пас инсони бе ҳаё забунтар ва пойинтар аз чорпоён аст .

Бадтар аз ин зиндоне набошад ва мусибате душвортар аз ин, ки дар миёни гурӯҳе бо сар бибарӣ бе аслу поя, бе фуруғу бе моя, аз гуфтору рафтори эшон дар ранҷ бошӣ ва онҳо низ аз андеша ва афкори равшани ту дар гурез.

Басо дидем, ки фурумоягон ва бадгавҳарон илму адаб омуктанд, на аз илм баҳрае бурданд ва на аз адаб суде ва ин озмудашуда аст.

ФАРОТАР АЗ АНДЕША

Агар абри тираи табиати башарӣ аз машриқи дил бар-
хезад, онгоҳ офтоби ҳақиқат рӯх бинмояд.

То насиме аз гулситони қудс шамиме аз анфоси раҳмонӣ
наорад, гули маърифат аз боғи дил кай рӯяд?!

Сарнавишти корҳо дар азал барои мо норӯшан аст ва дар
ниҳоди мо майлу хоҳиш ва пуйиш аст, ки ишорате бадон
сарнавишт доранд.

Аз дастгоҳи офариниши азал ҳама ҳувиятҳо ва моҳиятҳо
пок ва некӯ бурун омаданд, пас бояд ҷавобгӯи он нохубиҳо ва
нопокиҳо бошем, ки аз (касби) мо омада, дар олами кавну
фасод.

Бо нигоҳи басират номаи азалро ки дар лавҳи дил аст
бояд хонд, нома ва пайғоми дар коғазро ба ҷӯз аз курон ва
ҷоҳилон ҳама бихонанд.

Китобҳои осмонӣ номаҳои азаланд, ки чашми сар бо нури
дил бихонад.

Ҳама роҳҳо ба дарбор бастаанд, магар онро, ки санади
ҷавоз (раводид) аз азал бошад, дигар арзишҳои зоҳирӣ, меъёр
ва русум дар ин санад изофиянд, пас кор аз иноят аст, на аз
кирдору донишу диroyт.

Ҳар ки бар лавҳи соф ва бе олоиши ҷавҳари азалии хеш
нақши сиёҳ ва нозебои аърози нопойдор ва ноустуворро
бигзорад, назди устои азал посух боядаш гуфтан!

Номуайяни ва норӯшани дар корҳо ва ҳаводиси ғайри мунтазара дар вучуди инсон дардҳои гумшударо барангезад ва андуҳи мавҷударо афзояд.

Андар гирифторӣ ба андуҳи ғамҳо маъориф ва доништаниҳои дигар аст, ки бедардон аз он бебаҳраанд.

Андеша ва тафаккур роҳе ба шинохти воқеии Офаридгор ва дастгоҳ ва боргоҳи азал надорад, пас ба чӯз бовар ва пазириши ростину устувор ба омӯзаҳои паёмбарон ва дастуроти шаръ чора набошад, зеро қаламрави ҷавлони андеша ва хирад дар шинохти силсиламаротиби олами офариниш ва имкон маҳдуд ва муқаядаст, ки он ҳам гуфту шунидаст на диду расид, магар онро, ки дида рӯшан аз мукошафот бошад. Ва ин бе инояти Худованд ва бе пайравӣ аз фиристодаҳои ӯ ба даст нояд.

Падидаҳои зишт ва нозебо дар андешаву тафаккур ва хобҳои кобусии мо ишора ба он бадихост, ки дар ниҳод ва андаруни мо нухуфтаанд.

Матлуб аз ин ҳама бихонданҳову тақопӯву андарзҳо, некҳоҳӣ ва меҳрубонӣ ба мардум аст, на миёни мардумон ва Офаридгори онҳо гумоштагӣ ва доварӣ бинмудан.

Бо ҷоҳилон ва худҳоҳону табаҳкорон нафрат ошкор нанмудан ҳунар аст ва бинмудан беҳтар.

Насими сабо пайки борон ва шукуфтану болидани боғу
чаман ва дашту даман аст ва ботини коинот шигарфтару
фарохтар аз зоҳири он бошад.

Пас, шамими улфат аз боргоҳи иззат, мужда аз борони
рахмат ва рустани донаҳои умеди дидору вуслат дар марғзори
дил дорад, турфа розҳо ва шигифтиҳои бузурге дар ин олами
кучаку сағир!

Чашмҳои хира ва тираву қачбин зебогиҳои зоҳирро наби-
нанд ва ин нишоне аз кўрии ботин аст, пас чи гуна раҳ ба
зебогиҳои андарун ва арзишҳои гаронмояи ботин бибаранд?!
Азин-аст, ки бадон неконро ва нодонон доноёнро ҳаргиз
набишносанд.

Доъиёни дурӯғин ва муддаъиёни бемаърифату яқин, ба
чаши чўяндағони содда ва бегуноҳ, чамоли мутлақи азали ва
сароғози беоғози нақўии сармадиرو хира ва норӯшан бинму-
данд.

Вақтаст айнакҳои рангорангро аз чашмҳо бигиред, то
ҷавлони берангиро бубинед, он гоҳ ихтилофи назарҳо ва
ситезу пархошҳо аз миёна бираванд.

Агар дар сина ҳасрати дурафтодае ва дар дил доғи гум-
шудае дорӣ! Шод бош, ки шавқи ҷустуҷу ҳамроҳ аст ва
нишони зиндагии воқеӣ низ ҳамин бошад. Вой бар дилҳои бе
ёду бе таманно! Мурдаҳои гандидаи дар тобути тан аз ёд раф-
та!

Нек дидам бештари ихтилофи назарҳо, нофаҳмиҳо ва норӯшаниҳо рӯи иборот ва истилоҳот аст, зеро андар вучуди воҷибу мутлақ, аркони собита ва ҳақоқиқи мутлақа ва воқеиятҳо, ҳама мазҳабу машраб иттифоқи назар доранд.

Меъёрҳо ва арзишҳои сохтаи башарӣ муваққат ва нопойдоранд ва ба ҷуз тақаллуфу дашворхоҳӣ чизе беш нестанд, пас арзишҳои ҷовидонаи азал ва абадро бояд шинохт, то дар камоли озодагӣ ва осудагӣ ба сар бубарем.

Ҳар як гуфтор ва рафтори бадун накӯҳида, пардаи дуруш-тест миёни нигоҳи дил ва ҷамоли мутлақу зебогии азал.

Нобоварону мункирони Офаридгор дорандаи идрок ва фаросат нестанд, в-агарна бад-ин нукта мерасиданд, ки ишон ё аҳли боваранд ё ҳадди аққал аҳли шакку тардид, зеро ҳақиқати набударо кас чӣ гуна инкор бикунад!?

Бадон ва табаҳкорон, туфайлиён ва резачинони хони некон ва некӯкоронанд, боғбон боғро ба хотири болиш ва сарсабзии гулу дарахтон шодоб ва обод дорад, вале, он ҷо хорбун ва гиёҳони ҳарза низ баҳра бубаранд.

Барои андарёфти дунё ва андухтани сомони басандаи он ақли андаке кофист, вале барои шинохти он ҷаҳон бо инояти азалий, ақлу фаросати комил ба кор аст, аз инаст ки бештари бихиштиён аблаҳу соддаи ин ҷаҳонӣ ва донову фарзонаи онҷаҳониянд.

Тухму донаи поку латиф ва замини ҳамвору борвар ба кор аст ва боз обу ҳавои мулоиму муносиб, то дарахте тануманду баровар гардад.

Достони инсони комил низ чунин аст, тухми поку замини муносиб аз инояти Худованд, падару модари бо шарофату начобат ва обу ҳавои андархӯру гуворо, омӯзишу парвариш ва муҳити созгор бошад.

Агар гуй худ биравам то бирасам, дар оғози роҳ бимонӣ ё андаке бирави ва боз монӣ, пас афтодагӣ пеш ор ва бечорагӣ, то бибарандат.

Зеро ҳар гиз рафтан иллати (боястгор) расидан набудааст, балки бурдан ва намудан иллати расидан ва дидан бошад.

Чӣ сахт ба асбобу афзору васила печидаем!? Асбобу васоилро чи нерӯ ва тавон бошад, то корҳо аз онҳо сохта бошанд?!

Инҳо озмун ва озмуд бошанд, то кӣ дар банди ин ҳама монанд?! Аз сустбоварӣ ва нобихрадӣ ва кӣ аз ин ҳама бигсилад ва корсозу чорасози азалро бишносад?! Боз ин ҳам аз иноят бошад.

Гуй соҳибихтиёру ба худ вогузоштай!?

На, устувор надорам инро аз сари бовар гуфта бошӣ!

Пас чаро он чи хоҳӣ набитвонӣ кардан?!

Гуй, шароиту асбоб фароҳам бояд будан?!

Нек донӣ, ки ба ҳама асбобу шароит на мусаллат бошӣ ва на фарогир ва гоҳе бошад ки ҳама шароит ва асбоб фароҳам бошанд, вале аз ту коре сохта нагардад, пас чи гуна ба худ вогузштаву озоди мутлақ бошӣ!?

То аз ин парешонӣ ва саргардонӣ раҳойи ёбӣ, ба сарнавишт бовар боядат кард.

Басо дидем, ки туфайлиёни дур аз илму дониш дар мабоҳисе фуруд омаданд ва бо шӯру валвала суханпардозӣ ва худнамоӣ бинмуданд, ки аслан аз мухтаво ва мазмуни ин баҳсҳо заррае огоҳӣ надоштанд.

Чи хуб аст, ки дастони мутаасибон ҳамчун фикр ва андешаҳои шумашон дароз нест, вагарна дарҳои фазлу раҳмат ва бахшишу бахшоиши Худовандро ба рӯи бандагонаш мебастанд.

Оҳ, азин зоҳириёни мардумфиреб, шерони парчаму палангони қолин!

Пинҳон намудани гуфтор ва кирдори накӯҳида ва нописандида аз дидгоҳи мардум лозим, бояста ва баҷост. Ҳар чанд Худованд донову бинои ниҳону ошкораст, вале пушандаву меҳрбон аст.

Ҳамин мардум ҳам гувоҳон ва шоҳидони Худованд андар заминанд ва онҳоро, ки медонӣ...! “Худованд мебинаду мепушад, ҳамсоя намебинаду меҳрушад.”

То ин ки аз дағдағаи ақлу дониш ва аз ғурури ситоишу тамаллуқи мардум раҳой ёбӣ, гоҳ-гоҳе нодонӣ ва девонагӣ нест ба кор аст.

Агар нодонон аз доноён ва норасидагону ноқисон аз комилону расидагон дӯрӣ намечустанд ва парҳез наменмуданд, андар шумори эшон буданд.

Агар дар ҳавоу ҳаваси ин дунё ва ҷойгоҳу пойгоҳи он бошӣ, ночор бандагӣ ва чокариву тамаллуқи ҳамчун худе боядат кард, дар ниҳояти забунӣ ва афтодагӣ ва агар толиб ва хостгори он ҷаҳони абадиву ҷовидон бошӣ, бандаи он Худо-вандигори яктову тавоно бошӣ ва аз ҳама бе ниёзу озод, бо камоли сарафрозиву сарбаландӣ ва аз ин дунё низ бархӯрдору баҳравар ба андозаи басанда.

Он дунё, ки гуфтем муроди мо ризо ва хушнудии Худованд аст ва агар на чунин будӣ, ҳар ду дунё ҳичобу парда будандӣ ва садду банди роҳи раванда.

Офариниши ин ҷаҳонӣ дар поя ва пойбасти кавну фасод (будан ва табоҳӣ) бошад, пас ҳама чиз ин ҷо дар таносуб ва маҳдудияти замонӣ ва маконӣ қарор дорад.

Аммо нашъа ва офариниши онҷаҳонӣ на бад-ин гуна бошад, пас он ҷо будан бошад ва фанову нестӣ набошад ва нисбият низ ва ҳама чизҳо дар доираи камоли мутлақ бошанд. Аз ин аст, ки он нишеман ва баргаштгоҳро диёри ҷовидон ва осудгоҳи зинда гуянд.

Ҳарчанд содагӯй ва осонпаймоиро дар гуфтор пазруфтанду бистуданд, вале сухани ҳикмат ва нукоти дилро чӣ гуна бо соддагӣ баён битвон кард?! Бале, дар ҷой ва гоҳи худ. Агар имрӯз нафаҳмиданд, фардо хоҳанд фаҳмид.

Сидқу ихлос аз шароити қабул дар амалҳои некӯст ва ихлос он бошад, ки на худ бини ва на гуфтору кирдори неки худ.

Назди ман некӯкори риёӣ ва худнамо аз бадкори мухлису
якрӯ, беҳтар набошад.

Нерӯе аз илму дониш қавитар ва бузургтару судмантар
набошад, бале, илми ростину дуруст ки ба манобеи абадият ва
ҷовидонагӣ пайванд хурдааст, вагарна, аз ин нерӯ харобио-
вартару табаҳкортар набошад.

Агар бадасл ва бадгавҳаре нодону ҷоҳил бимонад ва дур
аз омӯзиш, беҳтар аз он аст, ки илм биёмӯзаду «олим» гардад
ва бад-ин васила об аз рухи илму дониш бибарад ва сабаби
фитнаву ошӯб миёни мардумон гардад.

Ғаму андуҳ ва бугзу гирифтагиҳои дилро гоҳ гоҳе ба ҳар
василаи матлуб ва гоҳе бо гирияҳои пинҳонӣ, берун бояд
андохт, вагарна гиреҳе дар дил бимонанд ва сабабу заминае
барои парешонӣ ва андуҳу ошуфтагиҳои дигар бошанд.

Бо дӯстон сухан бебокона ва бе парда гуфтам, аз баски бо
эшон ба ҷуз сафову самимият рӯи риёе надоштам ва ононро
ҳамчун худ мепиндоштам.

Дидам ки ранҷиданд, пас ба дарки ин нукта расидам, ки
андоза ва паймонаи зарфият ва зехнияти дӯстону ҳамнишинон
нигоҳ бояд дошт.

Нафрин ба онҳое, ки арзишҳои олий ва арҷмандро василаи
расидан ба аҳдофи беарзиш ва нопойдори худ қарор доданд!

Ачаб! Ту пиндошти, ки бедонишон ва аблаҳон аз ҳунару
дониши ту хушнуд бошанд ва туро бипазиранд?! Ҷои шигифт

нест! Ку бубин, ту худ ишон ва рафтору кирдори ононро чанд бипазирӣ?!

Аз оромӣ ва осудагии зоҳирии бархе аз инсонҳо дар шигифт будам ва ин яке аз сифатҳои писандида назди мардум бошад ва дар шариат низ, агар ба марзи ифрот нарасида бошад. Вале дар гузашти рӯзгор, нек дидам, ки ақлу идроки бештари ин гурӯҳ ҳамчун зоҳирашон афсурдаву хоболуда ва бе нишоту пажмурда буд ва дилам аз онҳо бигрифт.

Дар бархе маҳфили анҷуманҳо шояд шахси дилхоҳ ва мавриди назар набошӣ, бо вучуди донишу маърифате ки дорӣ, вале бояд ҳузур ба ҳам биёри ва онҳо бошӣ, то майдон ва ҷавлонгоҳи донишу маърифатро ба бемоягон ва туфайлиён во нагузорӣ.

Бо доноёну накӯкорон нишасту бархост ва муносабат осон аст, ин дархӯри воқеият аст ва на он моя ситоишу сипосро дар он ҷой бошад, вале муносабат бо нодону дурушткирдор, басо сахт ва душвор аст ва некону покнорозмун ва озмуд бошад.

Ҳамзамон барои тахту ҳамвор намудани дуруштиҳои табиати башарӣ, суҳониву сайқалӣ намоянд.

Агар ночор бошем ин ҷо сутудан шояд, в-агарна яке аз меъёрҳои ахлоқи башарӣ ва рафтори инсонӣ бошад.

Агар улоғеро солҳо дар тавилаи аспон бидорӣ ва дар радифашон бигморӣ, умеди онро, ки рафтори ишон бипзирад ва роҳи онон бигирад ва бад-ин дастур рӯзгори дарозе биспарад, боз чун пас аз ин ҳама озмун ба хароне ҳамчун худ

бирасад, сӯи онҳо кунад оҳанг, бо сад ҳар- ҳару ҳанг-ҳанг ва аз канори аспон биравад бе даранг.

Кутоҳӣ ва дарозии умри гаронмояро бо рафтору кирдори некӯ андоза бояд гирифт ва барсанчид, на бо гузашти солу моҳ .

Зинҳор дар ин ҳангом фирефта ва мафтунӣ унвону алқоби пурдабада ва пурдағдаға нагардед! Басо бошад, ки пушти пардаи ин алқобу ташрифоти бузург, афроди бемоя ва камарзиш чехраи воқеии худро пинҳон намоянд.

Ҳавоси мо, модӣро бо арзиш ва бузург чилва медиҳанд ва бад-ин васила гоҳе роҳ бар ақл бизананд.

Вале маърифати ботин, ки дил ҷойгоҳи ўст ба ёрии ақл бирасад ва ин ҳақиқатро ба мо равшан созад, ки маънавиёт дарунмояи ҳастии дучаҳониянд ва модӣро ба воситаи онҳо арзиши нисбӣ пайдо намоянд.

Мапиндор, ки гуфтору пиндори неки туро дар як замон ва макон ҳама ҳамзамон биписанданд ва бипазиранд; соҳибони дилҳои соф дар ҳол бипазиранд, андешмандон пас аз андеша, дудилон пас аз яқдилӣ ва ғараздорону аблаҳон ҳаргиз.

Низоъу чадали ду саҳтҷуш ва мутаасиб руи қазияе, барои аҳли фаросат, ҳақиқати дигареро равшан созад, ки он ду аз дарки ин ҳақиқат бебаҳраанд.

Оҳ! аз ин созиш ва мудороҳои ноҷо ва нодуруст, ки ҷоҳилони дононаморо ҷоҳилтар ва бодбасарону мағрурони ҷоҳу мансабро аблаҳтар бинмудем!

Ва аз арзиш ва арҷмандии пойгоҳи инсонии худ низ наандешидем!

Дар шумори бенавоён ва камбағалон аз ҳама нодортар он гурӯҳест, ки ба ғайр аз пулу мол дигар чизе надоранд, дили ман ба ҳоли онҳо месӯзад.

Мо то он андоза, ки дар пинҳон намудан ва пушонидани зиштиҳо ва норасоҳои худ аз чашми мардум комёб будем, агар дар пушонидани ҳунар ва некӯиҳоямон низ комгор мебудем, бегумон дар раҳгузори некон ва бузургон, нақши пое доштем.

Донишманди воқеӣ дар тақопӯи баён ва гуфтани он чи мебояд ва мешояд аст, ҳар чанд пазирандаи андак дорад ва замонасози сӯдҷӯй дар банди он ки, чӣ мехоҳанду чӣ мепазиранд ва бозораш ҳамеша гарм аст.

اختتاميه

مضت ايامي وانقضت ليالي، لتحصيل المعارف والمعالي.
فابصرت مجال العقل طرا، وطال السير في هذا المجال.
قطعت واديامن بعد واد، وطورا بعد طور كالجمال.
كسرتُ شِدَّتَ العطشِ بماءٍ، من الآبار لا ماء الزلال .
سرابٌ يحسبُ الظمآن ماءً، هناك من تقلّب في الخيال .
فما المطلوب موجودٌ ولكن، لقد ظهرت علامات الوصال .
فتمّ السير في الآفاق علماً، الى النفس رجعت في المثال .
تجلّت من الرموز والدقائق، هناك والمعاني كاللّثال .
واشرقت المعارف كالشموس، وظهرت الحقائق في المقال .
هناك من مغيبات العوالم، فخلقا بعد امرٍ والمثال
فصار العقل عشقا بعد جهد، وتأديب في تحصيل الكمال .
فانّ العلم علم القلب حقاً، اذ النفس انقذت بالامثال .
واعمال القلوب ذرّتها، تساوى غير هامثل الجبال .
فهذا كله من فضل ربّي، علىّ من المواهب والنّوال .
فلولا الفضل من الله ربّي، فمالى معشر الاحباب مالى؟!
فمالى والتّظاهر بالحقائق، ومالى والتّشابه بالرجال؟!
نوید راجياً حسن الخواتم، من الله الكريم ذى الجلال .

Тарҷума

*Рӯзу шабҳое, ки ман носудаам,
Маҳви таҳқиқи маъонӣ будаам.
Дар маҷоли ақл паймудам раҳе,
То биёбам аз ҳақиқат огаҳӣ.
Водӣ пушти водӣ паймудам басе,
Ҳамчу уштур марди раҳ будам басе.
Ташинагӣ аз оби чаҳ бишкатаам,
Не ба дарё не ба ҷӯ пайвастаам.
Дидаам аз дур амвоҷи сароб,
Ташинагиро дар назар омад чу об.
Роҳи манзил дидаму мақсуд не,
Ҷуз аломоту асар мавҷуд не.
Сайри дар офоқ аз дониш фузуд,
То шинохти хештан роҳам намуд.
Чун пайи дарки худӣ биштофтам,
Огаҳӣ аз рози ҳастӣ ёфтам.
Рух намуд хуршедҳо аз илму фан,
Мавҷи маъниҳо ба дарёи сухан.
Пас ҷаҳоне дидаам дар ин маҷол,
Рози хилқат олами амру мисол.
То ки ақли муддаӣ ишқонӣ шуд,
Бо риёзат нуриву руҳонӣ шуд.
Пас ҳамоно илм илми дил бувад,
Нафс агар дар пайравӣ гардан ниҳад.
Заррае з-аъмоли дил андар шукӯҳ,
Бартар аз аъмоли дигар ҳамчу кӯҳ.
Ин ҳама фатҳу кушоиш аз Худост,
Баҳри ман шукрасту миннат мар варост.
Пас агар фазлу атои ҳақ набуд,*

*Ман ки бошам в-ин ҳама гуфту шунуд !?
Ман кучо кашфи ҳақоик аз кучо,
Кай будам ҳамранги мардони Худо !?
Чаши дорам, эй Навид, аз Кирдгор,
К-Ў бувад хушнуду мо ҳам растгор.*

Ба ҷои сухани насин

*Борилоҳо! Дар ҷаҳон то будаам,
Мардумонро роҳи ҳақ бинмудаам.
Рост будам дар сухан бо марду зан,
Қаҷ будам андар амал бо хештан.
Дар сухан ҳифзи амонат кардаам,
Дар амал бар худ хиёнат кардаам.
Пас бад-он сидқи каломам эй ҳабир,
Он хиёнат дар амал бар ман магир!*

Муҳаммадии Навид

ہداسن فضل ربی

*Чун зи Худо лутфи фаровон расид,
Шукр, ки ин нома ба поён расид.
Собиқаи лутфи азал дастгир,
Хатм бишуд ин сабақи беназир.*

محمدی ہادیزادہ نوی

Таълиқот:

ТАҲМИД

*Ҳамд мар ўро, ки варои варост,
Баъди варо пойгаҳи кибриёст.
Ҳамд мар ўро, ки сазовор Ўст,
Дар ду чаҳон довару додор Ўст.
Зоти вай аз чандиву чунӣ бурун,
Ақл зи идроки сифотаи забун.
Боргаҳаи соҳати афкор не,
Рози наси парда надидор не.
Гар набувад лутфи амимаи ба ман,
Баста шуди роҳи баён аз сухан.
Гар набудӣ муждаву пайгоми Ў,
Робитаи завқ ба илҳоми Ў.
Дарби сухан бар руҳи мо баста буд,
Хотираҳо суст буду хаста буд.
Гар набудӣ изн ба иншои мо,
Пур зи галатҳо будӣ имлои мо.
Маънии ғайб аст ба дил ҷо шуда,
Рози ниҳонест ҳувайдо шуда.
Дил чӣ бувад, манбаъи асрори Ҳақ,
Оинадорест зи дидори Ҳақ.
Маънӣ зи дил чун биравад то забон,
Нуктаи сарбаста бигардад аён.
Чист забон, шориҳи оёти дил,
Рӯшан аз ў гашта ривоёти дил.
Пас сухан аз мову на аз мо бувад,
Гарчи заминист, зи боло бувад.
Роҳи дигар аз дили мо то қалам,*

*Ҳарфи дил аст он чи қалам зад рақам,
Гар набудӣ нақши қалам дар ҷаҳон,
Гум шудӣ номи ҳамаи рафтагон.
Ин набувад бас зи мақоми қалам?!
Нақш ба Қуръон шуда номи қалам.
Пас ману ту бо қаламу бо забон,
Ҳамчу сафирем зи дил бегумон.
Гар дили мо софӣ бувад, ҳарф соф,
Варна, суханҳо ҳама лофу газоф.
Гарчи сафо аз қадару аз қазост,
Майл зи мо ҷозиби лутфи Худост.
Мо қадарӣ не, ҷабарӣ ҳам наем,
В-аз қадару ҷабр барӣ ҳам наем.
Майл, ки гуфтем ҳамон ихтиёр,
К-он зи ту дар неку бад аст ошкор.
Баста ба майл аст ҳама хайру шар,
Майли бадӣ сӯи накӯӣ бибар.
Нек шавад то ки саранҷоми мо,
Фирқаи ноҷия бувад номи мо.*

*Дар ситоиши Офаридгор, дуруду наъти он ягонаи
рӯзгор яъне, Аҳмади мухтор ва маноқиби хонадону
ёрони вафодор.*

Кунам оғози ин нома ба номи Эзиди якто,
Қалам бо ҳукми Ўҷорӣ, забон аз лутфи Ў гўё.
Агарчӣ аввал асту охир асту зоҳиру ботин,
Вале аз ақли бемоя маҷӯ тафсили ин маъно.
Ҳамедонам, ки зоти Ў варои ваҳму пиндор аст,
Аз ин рӯ узр меорам, ки ло юдрак ва ло юҳсо.
Бувам мўъмин, ки васфи Ў чуз Ў ҳаргиз намегўяд,
Ҳаме дархурди зоти Ў забони нотиқа асло.
Ҳар он чӣ мар ситоишҳои худро дар набаъ гуфта,
Бигўям аз сари фитрат, ки «оманно» ва «саддақно».
Пас аз ҳамду ситоишҳои зоти ақдасаш гўям,
Дуруду раҳмати ҳақ бар ту бодо, ё Расулаллоҳ!
Ту будӣ сафҳаи девони ҳақро нуқтаи таммат,
Худо бунёди ҳастиро туфайлат карда побарҷо.
Худоро чумла бистоянду Ў бистуда дар мусҳаф,
Туро бо хулқу атвори накӯву сирати зебо.
Дуруди поки имонӣ ба фарзандони он сарвар,
Ки зоҳир пок буданду ба ботин хубу беҳамто.
Ҳар он кас мекунад таъне ба зоҳир ё ба ботиншон,
Мусалмонӣ аз ӯ салб асту бар ин медиҳам фатво.
Ҳама хубанду маҳбубанду марғубанду матлубанд,
Камоли дин агар хоҳӣ, марав дунболи истисно!
Биё то мубтадо гуфтему дунболи хабар бошем,
Ки мақсудам аз ин гуфтан ба охир мешавад пайдо.
Дуруде бар равони поки азвочи Паёмбар бод,
Шаҳодат медиҳад Қуръон, ки модар будаанд бар мо.
Ту гар бар кеши исломиву бовар дорӣ бар Қуръон,
Забон гар мекушои хон! Ба зикри хайрашон бикшо!
Касе гар шубҳа дорад бар якешон меравад аз дин,
Чӣ ҷои носазо гуфтан, чӣ ҷои гуфтани бечо.

Дуруди дигаре дорам ба он хайруннисо яъне,
Ба духти поки Пайғамбар ҳамон Фотимаи Захро.
Кунун дар васфи ёрони Расулуллоҳ сухан гўям,
Ки наҷми ихтидо буданд андар зулмати шабҳо.
Замона эй бародар фитнаҳо андар бағал дорад,
Кунун андар ҳарими дин кунад ҳар аблаҳе даъво.
Забон бикшода ҳар нокас ба таъни он абармардон,
Яке аз чаҳлу нодонӣ, дигар аз кизбу истехзо.
Макун инкори моҳу меҳру нуру рӯшанӣ ҳаргиз,
Ду чашмат гар набошад тира чун хаффоши нобино.
Забон ҳам хирмани имон бувад, ҳам оташи сўзон,
Мазан оташ бар ин хирман, ки муфлис мониву расво!
Буданд аз собиқини аввалин ёрони Пайғамбар (с),
Ту кай ҳамсанги эшонӣ бад- он зухду бад-он тақво.
Худо розӣ буд аз эшону эшон аз Худо розӣ,
Ту кистӣ, эй фурумоя, ки ҳарза мекуни ғавғо!
Яқин бад гуфтани эшон бувад таъни Расулуллоҳ,
Дар ин раҳ аз ҷухудон мекуни тақлид, эй коно!
Чи дидастӣ зи Бубакри Садик он ёри ғор эй дун!
Ки тира мешавӣ аз зикри номаш чун шаби ялдо.
Зухури партави Ислом, баъди рихлати Аҳмад (с),
Ба чаҳду кӯшиши Сиддиқи Акбар гашт нурафзо.
Ту аз адли Умар охир чаро чин бар чабин дорӣ?!
Ки аз номаш фитода раъша андар пайкари аъдо.
Хабар дорӣ чун ӯ пазруфт дини ҳақ ба ҷону дил,
Зи тарсу ҳайбати ӯ мушрикин гуфтанд вовайло!
Амири жандапуше дидаӣ, к-андар замони ӯ,
Чу гарде бар ҳаво рафта, шукӯҳи давлати Кисро.
Мағӯ ҷуз некӯӣ дар шаъни Усмон, ар ҳаё дорӣ!
Ки ӯ чамъовари Қуръон, ба имло буду бо иншо.
Чу аҳли фитна дар ҳар аср бисёранд, медонӣ!
Ба ҳангоми қироат хуни покаш рехтанд он ҷо.
Хилофат чун мусаллам шуд Алиро баъди зиннурайн,
Ҳамон аҳли фитан бори дигар бинмуда сар боло.
Алӣ шери Худо, он муртазо, он Ҳайдари каррор,

Саховатрост чун баҳре, футувватрост чун дарё.
Паёмбар шаҳри илму муртазо дарвозаи он шаҳр,
Ҳаму мар авлиёро ҳуччат андар сайри манзилҳо.
Аҷаб ранчи фаровоне кашид аз гардиши гардун,
Ҳамеша дар набарди хасму дигар дар сафи ҳайчо .
Ҳар он чӣ бар гузашта байни ў в-асҳоби Пайғамбар,
Забони таъна бар ин тоифа в-он тоифа макшо.
Қазои ҳақ чунин рафта, ки воқеъа чунон бошад,
Ба чуз таслим роҳи дигаре донӣ агар, бинмо.
Қазову доварӣ баъди ҳазору чорсад, чӣ-бвад?
На даъво мондаву не муддаӣ, не шоҳиде бар чо.
Агар таърихро ислоҳ хоҳи, бас муҳол аст ин,
На ту масъули ин корӣ, агар пирӣ в-агар барно.
Тамоми неку бадро кайфаре, кайфарситоне ҳаст,
Ба бозори қиёмат мешавад ин маҳкама барпо.
Ҳар онк-ӯ рӯ биёрад сӯи қибла, мўъминаш медон,
Таассуб кур месозад ду чашми равшани бино.
Худовандо, хатопўшӣ, зи лутфат чашм медорам,
Ки моро сарфарозӣ бахшӣ дар дунёву дар уқбо!
Арақпарвардаи шармам, Навидосо зи чурми хеш,
Ниёз овардаам бар дарғаҳат, эй кони истиғно!

АНДАКЕ АЗ НОГУФТАҲО

Худовандо ту медони ҳама пайдову пинҳонам,
Ҳам аз вайронии ҷисму ҳам аз ободии ҷонам.
Ҳарончӣ дар шабони тира аз бахти сияҳ кардам,
Ҳарончӣ рӯзи равшан ошкоро аз гунаҳ кардам.
Ҳарончӣ аз чаҳолат умри худ зеру забар кардам,
Аз ончӣ ман дарахти зиндагиро бе самар кардам.
Аз ончӣ роҳи курон рафтаам бо дидааи равшан,
Аз ончӣ дўстӣ кардам ба деви нафсу аҳриман.
Аз ончӣ умри худро ман ҳадар дар кори бад кардам,
Аз ончӣ дев бо худ нақнад ончӣ ман, ба худ кардам.

Бидонӣ ҳарчӣ аз нокардаро аз карданӣ кардам,
Басе нокарданиҳоро фузун аз карданӣ кардам.
Валекин боз медонӣ, ки худро гум накардастам,
Чави худро ба чашми мардумон гандум накардастам.
Ҳамедонад, ки ман ўро зи ҷонам дўстар дорам,
Зи рӯи унс ман ўро зи худ маънустар дорам.
Ҳамедонад, ки ишқи ў ба молу зар набиғрўхтам,
Ба ҷоҳу мансабу сомонию доллар набиғрўхтам.
Ҳамедонад ба қадри вусъати худ илм омўхтам,
Чароғи маърифат андар шабони тира ағрўхтам.
Ҳамедонад, мунофиқро рафиқ ҳаргиз нахондастам,
Қалам дар мадҳия бар ину он ҳаргиз нарондастам.
Дари маърифатам дар сина во кардаст медонад,
Калиди боби ҳикматро ато кардаст медонад.
Ҳамедонад, ки илми ҳақ ба дунё не бадал кардам,
На аз баҳри тамаъ бо аҳли дунё, ман ҷадал кардам.
На аз рӯи тамаллуқ аблаҳе аллома номидам,
На кас олим зи рӯи ҷомаву аммома номидам.
Ҳамӯ донад, ки дар роҳи ҳақиқат устуворам дошт,
Ҷаҳон аз ҷои худ ҷунбид, аммо пайдорам дошт.
Ҳамӯ донад, дар ин дунёи садрўиву садрангӣ,
Сафои дил нашуд помоли афсунею найранге.
На! ҳаргиз душмани ўрову худро дўст нағрифтам,
Ва мулки ду ҷаҳон гар бе ризои ўст, нағрифтам.
Ман аз рӯи сафо, ёрони имонӣ гирифтастам,
Аз ин рӯ, бо дили пур аз пайи эшон бирафтастам.
Надониستم, ки ин ёрони нонӣ будаанд бо ман,
Ва як идда зи ёрони забонӣ будаанд бо ман.
Чу бишнохтам ман эшонро, аҷаб бегона гардиданд,
Зи оини ҷавонмардӣ, чи номардона гардиданд!
Чунон аз ман шикибиданд, гӯи душманам буданд,

Ва ё ман чун «аъзу», он ҳама аҳриманам буданд.
Чаро эшонро аз содагӣ нашнохтам 3-аввал,
Қимори зиндагӣ беҳуда умре бохтам 3-аввал.
Гумон бурдам, дар роҳи Худо чонбаркафанд эшон,
Надонистам миёнхоли, ба монанди дафанд эшон.
Гумон кардам, ки аз илми ҳақиқӣ бо хабар буданд,
Гумон кардам муҳаққиқ ё, ки аз аҳли назар буданд.
Вале афсӯс к-аз зоҳир, ба ботин раҳ набурдастанд,
Зи нахли ҳикмати «алламал асмо», бар нахӯрдастанд.
Надонистам, ки дунё назди эшон бартар аз дин аст,
Магар ман дар ғалат рафтам ва ё роҳи Худо ин аст!?
Шариат роҳ рафтанро бигӯянд дар ҳарими дин,
Шариат, устуворию суботу ҷаҳду ҳам тамкин.
Намешояд шариатро шиор ангоштан, ҳаргиз,
Ба ҳарфеву хитобе пойдор ангоштан, ҳаргиз!
Намешояд, ки зоҳирбину ботинбеҳабар будан,
Намешояд ба зоҳир муъмину ботин дигар будан.
Дукони дин кушодан баҳри дунё, кай сазовор аст?!
Худо аз динфурӯшон дар ду олам, саҳт безор аст.
Худотарсӣ, кунун андар забону минбар аст имрӯз,
Ҳамерӯянд, роҳи дину миллат дигар аст имрӯз.
Ҳамерӯянд, Исломо «мудернейшни» дигар бояд,
Ва муъмин ҳамчунон кофар ҳариси молу зар бояд.
«Ҳамерӯянд» гуфтам, ончиро ҳаргиз намегуянд.
Вале андар амал ин роҳ мепуянду мечуянд.
Ҳамерӯянд, чаро кофар ба айшу нушу, мо ин тур,
Чаро деги мунофиқ доимо дар ҷӯшу, мо ин тур?!
Аз ин рӯ, аз ҳалолу аз ҳаром бигсаст мебояд,
Тамаддун инчунин бошад, бадон пайваст мебояд!
Чи мепурси зи аҳкоми равову нораво, имрӯз,
Бигир луқма зи дасти бонавову бенаво, имрӯз.

«Масеҳият магар беҳтар зи Ислом аст», мегӯянд?,
«Мусалмон пухта, насронӣ магар хом аст», мегӯянд!.
Бубин аз пухтагӣ чаҳду талоши ҳар рақам карданд,
Бубин дини Масеҳро бо замона ҳамқадам карданд.
Бигӯянд: “Мо Масеҳро дӯст медорем, ҳамин кофист,
Калисову салибу попҳо дорем, ҳамин кофист .
Ҳаминҳо ҳам вакили ин чаҳону он чаҳони мо,
Ҳар ончӣ мекунем аз неку бад бар гардани онҳо”.
Шиори мо дигар ин аст, «ҳар чӣ хоستان кардан»,
Ва ҳам демокрасӣ ин аст, ҳар чӣ хоستان кардан!
Биё мо низ аз Ислом, як дини дигар созем,
Масеҳиён агар бад кардаанд, 3-онҳо бадтар созем.
Ба танзат ман нагуфтам, ин ҳама барномаҳои шум,
Дар ин сад солаи охир ҳама гардидааст маълум.
Чу бадхоҳони дин Исломо андар нумӯ диданд,
Баҳор андар баҳору рангу бў дар рангу бў диданд.
Зи баъди рихлати Пайғамбару асҳобу тобиён,
Зи баъди он футухоти бузургу густариши дин
Чу диданд оини ислом, зи мазҳаб устувор омад,
Чу диданд давлату миллат, зи мазҳаб пойдор омад.
Зи мазҳаб, чор аркони ҳукумат саҳт муҳкам шуд,
Қавонину ҳуқуқи иҷтимоӣ ҳам, фароҳам шуд.
Ҳукуматҳову давлатҳои исломӣ, қавитар шуд,
Футухоти азиме, бар мусалмонон, муяссар шуд.
Бигир, Абосиён, Сомониёну Ғазнавихоро,
Бигир, Салҷуқиён, Усмониёну Темурихоро!
Ҳама дастуру фармоншон, ба вифқи дину мазҳаб буд,
Тараққию таъоли ҳам, зи юмни чор мактаб буд.
Чаҳор мактаб, чаҳор аркони ҳастиву чаҳор унсур,
Чаҳор атрофии оламо, намуд аз илму ҳикмат пур.
Бавижа мазҳаби Имоми Аъзам, он накӯӣин,

Ҳамон шориҳи Қуръону ҳадис, он пешвои дин.
Ҳамон шогирди асҳоби Паямбар, зубдаи даврон,
Зи юмни мактабаш, дунё чароғон гашту нуристон.
Ғараздорону бадхоҳони дин инро ҳамедонанд,
Чу дар осор мебинанду аз торих меҳонанд.
Чароғи фаҳму идроки туро бенӯр месозанд,
Туро аз шоҳроҳи дину мазҳаб, дур месозанд!
Ки то бар пешвоёни шариат, носазо гӯйи,
Тариқи покбозони тариқатро, хато гӯйи!
Туро бо мол бифребанду ҳамдастонашон бошӣ,
Зи паймони худо бигрезӣ, дар паймонашон бошӣ.
Ҳамедонанд, боғи дин чаро сарсабзу шодоб аст,
Азеро чор наҳраш, обёру, шаръ мироб аст.
Ҳамедонанд, Қуръону ҳадисро шарҳ, ин чор аст,
Ҳама таҳқиқи илми шаръро 3-ин чор, ночор аст.
Муфасссир 3-ин чаҳорчуба, бурун рафтан наметонад,
Муҳадис ҳам ба раъйи худ, сухан гуфтан наметонад.
Фақеҳи чор мазҳабро, набошад ҳуҷҷату бурҳон,
Ба чуз аз гуфти Пайғамбар, ба чуз аз гуфтаи Қуръон.
Ҳамин мазҳаб набуд, ки бо калому мантиқу ҳикмат,
Хаворич, муътазилиро фиканд дар хорию зиллат?!
Зи фазли Мотуридии Самарқандиву Кайдонӣ,
Ту эй бе илму бе донишу бе мазҳаб, чӣ медони?!
Зи илми Насафӣ, ҳам Тафтазониҳову Даввонӣ,
Суютӣ, Асқалониҳову устод Исфароинӣ.
Абубакри Килободиву Мустамливу Тирмизӣ,
Зи бас чизе намефаҳмӣ, бихрушию бистезӣ.
Бирав як боб аз «Шарҳи таъаруф»-ро қироат кун,
Зи афкори хатои хеш изҳори бароат кун.
Агар инсоф дорӣ, чор дафтар 3-ин китобат бас,
Ҳазору як савол ар дорӣ, аз ӯ як ҷавобат бас!

Ту медонӣ, ки асли дини худ 3-инҳо гирифтастӣ,
Ба ўстодони дини худ, макун густохиву пастӣ!
Туро гўям, ки фарзи баъди имон чист, медонӣ?!
Ҳамон таълими илм аст, эй асири ҷаҳлу нодонӣ!
Ту тарки фарз бинмудиву аз ин беҳабар, афсӯс,
Мусалмони вале аз илму ҳикмат бе самар, афсӯс!
Ба ин бедонишӣ, гарданфарозӣ саҳт нозебост,
Ба имомони дин ингуна бозӣ саҳт нозебост!
Ту ҳудро мекуни ташбеҳи ишон аз гаронҷонӣ,
Вале як ҳарф ҳам аз гуфтаи эшон намедонӣ!
Улоғ андар сафи асбони тозӣ гар равад, шояд,
Вале ҳангоми сабқат се қадам рафта наменояд.
Намедонӣ, ки дини ҳақ яқин дар дил бияфзояд,
Шуниданро кунад хатму ба дидан раҳ бепаймояд.
Намедониву аз илми яқин бебаҳраву дурӣ,
Набишндиву не дидӣ, аз ин рӯ саҳт мағрурӣ!
Биё ту аз алифбои шарият дарс аз бар кун,
Бизан бар иксири шаръу ту миси хешро зар кун!
Вагарна, олати дасти ғараздорони дин бошӣ,
Намехоҳам, к-аз рӯи ҷаҳолат инҷунин бошӣ!
Ба ҳарза мекуни зойиъ, кароматҳои инсонӣ,
Ту олат нести, баҳри чӣ қадри худ намедонӣ?!
Намедонам чӣ гўям, асри ҳозир асри ошӯб аст,
Ҷаҳолат ошкору илми ҳақ пинҳону маҳҷуб аст.
Кунун меъёри арзишҳои инсонӣ дигар бошад,
Кунун бедонишиву бетамизихо ҳунар бошад.
Кунун дар ҷойи доной, биё дононамоӣ кун,
Худогоҳӣ бимон яксӯ биёву худнамоӣ кун!
Кунун шарт аст зоҳирбину ботинбеҳабар будан,
Ба сурат ҳамчу инсону ба сират гову ҳар будан.
Азин рӯ аҳли маънӣ синапурдоғанду маҳзунанд,

Дар ин чомэъаанд аммо аз ин чомэъа берунанд.
Кунун ҳар аблаҳе аз аблаҳӣ донои дин гашта,
Ва бадаслону ноаҳлон, ҳама болонишин гашта.
Ту бингар, зоҳири худро биёростанд чун муъмин,
Дарунҳо тира ҳамчун гурҳои кофару бедин.
На нуре бар чабиншон аз ташаъшӯёти имонӣ,
На ботиншон мунаввар аз талаълуоти ирфонӣ.
На аз илми ҳақиқӣ бо хабар, ин қавми афсурда,
Аз ин рӯ, нахли имоншон пажулидаву пажмурда.
Вале бо ин ҳама бемоягӣ даъвогарӣ бингар,
Ба имомони дин таъну ба некон доварӣ бингар!
Гурӯҳи дигаре худро биномиданд дунёй,
Ва баҳра аз ҳаётшон ҳарзагӯйӣ, ҳарзапаймойӣ.
Ҳама таблиғ бинмоянд бадкорӣ, бадахлоқӣ,
Ҳама танпарвару бемоя, чун говони айлоқӣ.
На одобу русумеро, зи инсонӣ ҳамедонанд,
Вале худро зиёиву зи аҳли илм мехонанд.
Ба маҳфилҳо басе дидам, агарчӣ шасту ҳафтоданд,
Шароб чандон паймуданду ғелиданду афтоданд,
Ғаҳе дидам, к-аз мастӣ, ба пойи худ напойиданд,
Басе қай кардаву ҳатто, миёни анҷуман р...нд.
Басе з-инҳо, ки шоиршон бигӯянду нависанда,
Ва бархеро лақаб олиму бархеро пажуханда.
Чу дидам сирати эшон, дилам бигрифт з-ин алқоб,
Масал андархӯри эшон ҳамон «ғуку» ҳамон «мурдоб».
Ва гӯё ақли эшон аслу дин фаръ аст пиндоранд,
Ва гӯё ақли эшон бартар аз шаръ аст пиндоранд.
Ва аммо ақли эшон кутаху бепоя дидастам,
Ба бозори хирад камарзишу бемоя дидастам.
Чӣ ақласт ин, ки роҳи ҳақ, набишносанду напзиранд,
Чавонӣ мекунанд ҳарчанд, ачузу пиру кампиранд.

Китобҳошон бидидам, чилд-чилду бисту - сӣ дафтар,
Агар ин чилдҳоро барниҳи бар пушти даҳ нархар.
Харон дар гил бимонанд, зери ин бори гарон яксар,
Ба дашном шиква созанд зери лаб бо ҳуқ-ҳуку ҳар-ҳар.
Агар ту вақти худ зоеъ намоӣ, ҳар қадар кобӣ,
Аз ин даҳ бори нархар, даҳ гром маънӣ намеёбӣ!
Зи шумии ҳаминҳо, марду зан, бешарм гардида,
Ва бозори бадиву худфурӯшӣ, гарм гардида.
Кунун хармухра бо гавҳар, баробар гаштааст имрӯз,
Сухан беқадртар аз хо..и ҳар гаштааст имрӯз.
Камарчунбондану лутигарӣ, акнун тамаддун шуд,
Ба сурат одамӣ, сиратхарӣ, акнун тамаддун шуд.
Кунун аз асли худ бигрехтан, мудернизейшн шуд,
Зи фарҳангу адаб бигсехтан, мудернизейшн шуд.
Кунун мардонро бенангиву даюсӣ омӯзанд,
Занонро танфурӯшӣ, лухтӣ, беномусӣ омӯзанд.
Ту медонӣ, ки айёми ҷавонӣ беҳтарин айём,
Замони хештансозӣ, замони касби нангу ном.
Замони пойбасте барниҳодан, аз накӯномӣ,
Замони донишу дарки шарофатҳои инсонӣ.
Чӣ гӯям, беҳтарин айём баҳри одамӣ ин аст,
Ва фурсат баҳри ободии ҳам дунёву ҳам дин аст.
Ҳар он кас дар ҷавонӣ гар накӯ набвад, накӯ набвад.
Агар садсола гардад, дар симояш обрӯ набвад.
Ҳамон пирони бадманзар, сияҳботин, сияҳчеҳра,
Бидонед, к-аз ҷавонӣ бадгуҳар буданду бебаҳра.
Ҳар ончӣ кардаи аз неку бад андар ҷавониҳо,
Ба пирӣ з-он ҳама неку бадат бошад нишониҳо.
Ту саъйе кун ҷавониро ба ғафлат наспари, эй ҷон,
Ҷавониро баҳоре бину фурсатро ғанимат дон.
Ту медонӣ, ки ин фурсат зи ту хоҳанд дуздидан,
Туро з-ин роҳи нуронӣ ҳамехоҳанд бубридан.

Аз ин рӯ, ақлу идроки туро машғул месозанд,
Туру аз маснади инсоният маъзул месозанд.
Туру саргарм месозанд, ба сад макру ба сад найранг,
Ба унвони тамаддун, техниёлуживу ҳам фарҳанг.
Вале, инҳо ҳама бар мақсади эшон, ниқобабанд,
Бидон андар ҳақиқат ин ҳама ҳамчун саробабанд.
Ҳадаф ин аст, ки ту аз худшиносӣ бесамар бошӣ,
Ҳамеша пайрави эшону аз худ беҳабар бошӣ.
Ҳамеҳоханд, нандешӣ туву ҷойи ту андешанд,
Ҳамеша дар қафо бошӣ, чаро ки шон дар пешанд.
Ҳамеҳоханд, мункири худову шаръу дин бошӣ,
Ба ҳар тарзе, ки эшон хостанд бояд чунин бошӣ.
Туру гӯянд бирав бар дискатекову камар чунбон,
Бияфшон бар ду олам дасти худ, гаҳ пову сар чунбон.
Чунон чунбон то он дам, ки бо ҳоли дигар гардӣ,
Ту марди ё зани ё ҳарду, аз ин беҳабар гардӣ.
Ва з-он пас издивоҷи мардро бо мард бипзирӣ,
Дигар фарқе насозӣ ту зи болои ва ё зерӣ.
Надонӣ ту дигар оила чиву хонадон чи-бвад,
Салому эҳтирому ҳурмати пиру ҷавон чи-бвад.
Кунӣ инкори худ, инкори арзишҳо, шарофатҳо,
Бипечӣ дар ҳазорон мунҷалобу дар касофатҳо.
Ниёкони шарифат бесаводу камхирад хонӣ,
Бадонро нек бинӣ, некӯвонро зишту бад хонӣ.
На худро боз донӣ не Худорову на миллатро,
Зи гумроҳӣ тамаддун хонӣ сад хорию зиллатро.
Нагуфтам, ки зи илми ин замона беҳабар бошӣ,
Асири ҷаҳлу нодониву марди беҳунар бошӣ.
Муродам ин, ки аз оғоз инсонӣ биёмӯзӣ,
Худои хеш бишносӣ, мусалмонӣ биёмӯзӣ.
Ваз-он пас ҳарчӣ омӯзӣ, ҳама фазлу ҳунар бошад,

Туро дар ҳар ду олам кишту ҳосил пурсамар бошад.
Вагарна, танпарастӣ пеша кун чун гови парворӣ,
Зи баҳри шахвату ишкам бикаш сад хориву зорӣ.
Басе имонзаъифонро, ки гӯё марди дин буданд,
Ба ном мулло, хатиби масҷиду болонишин буданд.
Нафарҳое ҳамедонам, ки бо ман дарс мехонданд,
Сухан аз фикҳу тафсиру улумти шаръ меронданд.
Чу дунё рӯ ба эшон кард, зи бадҳо ҳам батар гаштанд,
Чу Қорун аз ҳалолу аз ҳаромҳо беҳабар гаштанд.
Кунун андар пайи дунёи дун, динро талаф карданд,
Ба сад хориву зорӣ, чун сагон тарки шараф карданд.
Чу шайтон раҳна дар имонашон чолок бинмудаст,
Худо аз лавҳи дилшон ҳарфи Қуръон пок бинмудаст.
Аҷаб ин аст, ки чун аз шаръ ҳарфе дар миён ояд,
Нишони нафрат андар чехраи эшон айён ояд.
Аз ин пеш гӯиё донои шаръу марди дин буданд,
Чаро эшон чунин гаштанд, охир не чунин буданд!
Кунун дар ҷифахорӣ чун сагон бе пову сар гаштанд,
Ба сураат одаманд аммо, ба сират ҳамчу ҳар гаштанд.
Чу шайтон раҳнашон дар қалъаи имону дин карда,
Шунидам, ки яке з-эшон хитобе инчунин карда:
«Биёмӯзед фарзандони худро илми дунёӣ !
Чӣ суде аз улуми шаръу шогирдиву мулоӣ?!
Чу ман фарзандҳои худ ба Амрико фиристонед,
Зану духтар барои кор ба маркетингҳо ронед!
Аз ин пас дар маишат дегатон пурҷӯш мегардад,
Саодат бо шумо ҳамроҳу ҳамоғуш мегардад».
Таачуб нест, агар як беҳудое инчунин гӯяд,
Вале айб аст, агар як муъмине айни ҳамин гӯяд.
Туфу бар ин фаросат, ин заковат, фаҳму доноӣ,
Ба ин бефитратӣ, беҳимматӣ, беақливу ройӣ.

Ман ўро аз аввал танпарвару бемоя медидам,
Басе дунҳиммату бечавҳару бепоя медидам.
Ҳамон бемоягӣ 3-аввал буду охир намоён шуд,
«Куллун яъмал ъало шокилатихӣ» гуфти Қуръон шуд.
Ба ў гўям, ки эй номард, чиро бо чӣ бадал кардӣ?!
Чӣ суде ту аз ин савдои нохубу дағал кардӣ?!
Ту дунё қойи дин бигрифтаи, чӣ қойи хушнудист,
Ба охир “ҳасира дунёву дин”, чӣ қойи хушнудист!
Китобҳое, ки хонди аз шариат, бори душат шуд,
«Хару бори гарону ҳеҷ суде не», ба гўшат шуд?!...
Ту медонӣ, агар шоир ба хашм ояд, ҳиҷо гўяд,
Ба таъйиди Худо ҳар ончӣ мегўяд, расо гўяд.
Ту медонӣ, ки андар шеър гуфтан саҳт ўстодам,
Басе бинии саркашҳо, ба хоки тира бинҳодам.
Басе сарҳои саркашро, ки ҳасми шаръу дин буданд,
Алайҳи дину мазҳаб аз ҳасодат дар камин буданд,
Ба хоки тира бифшурдам, дудшон аз димоғ омад,
Маро кай аз ситези некӯ бад гоҳе фароғ омад?!
Вале бо ту маро нону намак андар миён бошад,
Ва поси ҳамнишиниҳову дарсу ғайри он бошад!
Чу дар Қуръон «кулу» хондӣ, ҳарончӣ ёфтӣ хурдӣ,
«Таййибан ва ҳалолан»-ро чаро аз ёди худ бурдӣ...?!
Агарчӣ 3-ибтидо таҳлил ба тарзи ом бинмудам,
Шинохти инҳитоти қомеа эълom бинмудам.
Дар охир омро дар сурати як фард овардам,
Зи дастури шариъат, чораи ин дард овардам...

Соли -2005

Рӯзгорнома

Фалак бар аҳли дил сад фитнаҳо андар камин дорад,
Шафақ хуни дили озодагон, дар сотгин дорад.
Бисоти улфат аз ин маҳфили бе рангу бӯ чидам,
Ки аз гулҳои маснуӣ, баҳори коғазин дорад.
Зи афсункории ин чархи қачрафтор метарсам,
Ки теги кина баҳри ростон, дар остин дорад.
Набояд бе тафовут, з-эътибори неку бад будан,
Ки дастури ҳақиқат, имтиёзи ону ин дорад.
Чи созам бо ҳарифе, к-аз камоли тираҷониҳо,
На обе бар рухон дорад, на нуре бар ҷабин дорад.
Зи бас оташ задам бар хирмани авҳоми бедардон,
Маро гуянд, бебокасту табии оташин дорад.
Тамаъ доранд то бар кузаи пурдуғи гандида,
Бибандам чашми идроку бигуям ангубин дорад.
Қуволе пуркитобу бар улоғе, метавон гуфтан?!
Ки аз илму маъриф, он ҷунону ин ҷунин дорад.
Бинозам фитрати бебоки он озодамашрабро,
Ки бар тахти қаноъат, оламе зери нигин дорад.
“Ҳарими ишқро даргаҳ, басе болотар аз ақл аст
Қасе он остон бусад, ки ҷон дар остин дорад.”³¹²
Навид ҳамчун ғариби гумшуда, дар шаҳри ҳасратҳо,
Бувад танҳо, агарчи як ҷаҳоне ҳамнишин дорад.

312 *Ин байт аз Хоҷа Ҳофиз аст.*

Ончӣ аз гуфтанаи гузир набуд

Эй соҳиби фикру ақли бедор,
Вораста зи банди ҷаҳлу пиндор.
Беҳуд сухане зи худ бигӯям,
Овои диласт гӯш медор,
Гар аҳли такаллуфию сурат,
Моро зи шумори хеш машмор.
Гуйи, ки фалон кас биранчад,
З-ин гуна, ки ман набишта ашъор.
Ман рӯйи худойро бидидам,
Дар гуфтани худ на рӯйи ағёр.
Бар ҷурму гуноҳ муътарифам,
Чун бандаи мучриму гунаҳкор.
Хомӯш бузем агар ману ту,
Ҷурми дигар аст носазовор.
В-ар ончӣ бигуфтаму накардам,
Ҳушдори ту кардаам, ки ҳушдор!
Бинмо назаре ба ҷашми ибрат,
Бар аҳли замону кору кирдор.
Ҳар гӯша нишонаи қиёмат,
Гардида ба гунае падидор.
Сарҳо ҳама пову пойҳо сар,
Некон чу баду бадон накӯкор.
Сад вой зи олимони маддох,
Сад дод зи шоъирони дарбор!
Он тоифа раҳзанони динанд,
В-ин зумра зи тоҷирони бозор.
Таклид шудааст асли таҳқиқ,
В-ин гуна мизони кору пайкор.

Чун нақши худӣ зудуда аз хеш,
Дар чашми мананд нақши девор.
Дар хуми худи майе надоранд,
З-ин рӯ бираванд сӯйи хаммор.
Дар маснади илму тахти ҳикмат,
Гуйё, ки зи мо набуд кулаҳдор.
То чанд зи қавли Канту Фербах,
То чанд зи Гегалу Пифогор.
Афлотуну Арталис набудӣ,
Аз кӣ бизадандӣ лофи бисёр?!
Ман бо ту нагуфтаам, ки бигзар,
Аз халқи ҷаҳону рӯ ба худ ор.
Ту боғчасаройи дил биёрой,
Аз сунбулу арғувону гулнор.
Илм аз ҳама қавм бояд омухт,
Гул некӯ бувад зи ҷумла гулзор.
Шарт аст валеқ обёрӣ,
Аз чашмаи софу оби анҳор.
Мурдоб на оби зиндагонист,
Шӯроба на оби манфиатдор.
Ойини худӣ бирафт аз даст,
Бегонапарасту хешбезор!
Зулме, ки бирафт зи худфурушон,
Кам нест зи фитнаҳои тотор.
Илме, ки ба гумраҳӣ кашонад,
Обест валеқ оби мурдор.
З-ин оби палид нахурд бархе,
Лутфи азали бишуд мададгор.
Асли сухан аз ҷаҳони ҷон аст,
Покизаву тозааш ниғаҳ дор!

В-ин мева зи шохсори минуст,
Бар суфраи нокасон-ш магзор!
Шолудай илм эътиқод аст,
На-ндешаи хому ҳарфи бисёр.
Гар гуфтаи хушк илм будӣ,
Доно будӣ тутии шакархор.
Дар маҳфили мо бaсе суҳангуст,
Аммо ту суҳаншинос нангор.
То чанд зи маҳрухони Фалғар,
То чанд зи дилбарони Фархор.
Фарқаст миёни ишқу шахват,
Монандаи рӯз бо шаби тор.
Аз гуфту набиштаи гурӯҳе,
Халқе шуда гумраҳу базаҳкор.
Чун узри гуноҳи худ биёранд?!
Ин беҳирадони мардумозор.
Чун қор зи дасташон наёмад,
Ҳақро бинамудаанд инқор.
Аз рӯз ба сӯи шаб бирафтанд,
Ин шабпаракони шумдидор.
Монанди қай³¹³ зи шох бар шох,
Дар банди шикам ба мисли қафтор.
Дар гуфташон на ҳарфи ибрат,
Дар маҳфилашон на завқи дидор.
Маҳрум зи оби зиндагонӣ,
Бинҳода ба оби шӯр минқор.
Эй хоҷа гузашт зиндагонит,
Ойина ба пеши рӯт бигзор!

Мў карда сапед дар сиёҳӣ,
Рӯ гашта диҷам чу пушти сӯсмор.
Эй рӯт сияҳ зи тоби алкул,
В-эй хун-т табаҳ зи виску когор!
Эй хишт зада ба рӯйи дарё,
В-эй хона гӯзида дар лаби ғор!
Эй шер валеқ шери қолӣн,
В-эй бабр валеқ нақши девор.
Густурда бисоти худнамоӣ,
Аз БаҳмануРустаму Сифанёр.
³¹⁴Наббош ба даҳмаҳои антиқ,
Саргашта ба кучаҳои осор.
Асли худиро шинохт бояд,
Инкор накардаам ман ин кор.
Аммо на бад-ин масоба, ки мо,
Такрор намудаему такрор.
Комат нашавад ширин зи ҳалво,
Сад бор бигӯӣ, ё дусад бор.
Ҳалвот агар бибояд, эӣ дӯст,
Оташ бифурӯзу дег бигзор.
Равған бигудозу орд мебез,
Ширу шакари латиф меор!
Кафгир бигиру кафча мезан,
В-онгаҳ зи алав ту дег бардор!
То сард шавад зи бодбезан,
Як лаҳза ту дастро набардор!
Ҳалвот бибухту шуд гуворо,
Лахте хуру поре ба ман ор!
Гар чумла бихурдӣ, бок набвад,

Мо ёри шикам наем эй ёр!
Фазлу ҳунар аст арҷмандӣ,
Кирдор бибоядат ба гуфтор.
Инро на паёи мазох гуфтам,
Сухрия накардаам ба гуфтор.
Гар ханда бубини захрхандаст,
Озурдадилам зи ранчу озор.
Гул кардаам ман зи ханда чун шамъ,
Ях баста сиришки ғам ба рухсор.
Эй хоча ба ноз чун бихуспи?!
Ҳамсоияи ту гурӯснаи зор.
То рӯз ба фикри бурдаи нон,
Рӯзаш ҳама шаб, шабаш ҳама тор.
Огаҳ шавӣ то зи ҳоли мардум,
Аз куча бирав ба сӯи бозор,
Ҳар гӯша бубин пур аз гадоён,
Ҳар раста пур аз факиру нодор.
Барбод шуда шарофати зан,
Оби рӯхи ӯ чу оби чуйбор.
Оворава дарбадар гурӯҳе,
Дар Маскаву Уралу Петигор.
Дониш шуда хору аҳли дониш,
Афгор шуданд аҳли афкор.
Сад шубҳа ба дил зи ошноён,
Бегона зи воқифони асрор.
Инсоф зи хеш бояд аввал,
В-онгоҳ зи золимони ғаддор.
Далолаву руспӣ натарсанд,
Аз мухтасиби даридаэзор.
Ин нукта барои маслиҳат буд,

Таскини дили ҳазину бемор.
Мо мунтазири фараҷ нишастем,
Аз даргаҳи кирдгори додор.
Ин хитта замини арҷманд аст,
Бо мардуми сарбаланду солор.
То рӯй ба асли худ биёрад,
Аз маҳбаси тақлидаш бурун ор!
«Эй дӯст биё, ки мо туроем»,
Бо қиммати чону дил харидор.
«Бегона машав, ки ошноем»,
Пеш ову сафову сидқ пеш ор!
Бо чашми ғараз мабин дар ин назм,
К-аз меҳри дил асту табъи саршор.
Талх аст гаҳеву гоҳ ширин,
Монанди давои дарди бемор.

Навид. 2005

Қасидагуна

Ба номи Худованди донову довар,
Салоту салом бар равони Паёмбар.
Абар хонадону ба пайванду ёрон,
Абар пайравон, то ба ҳангоми маҳшар.
Чу дастур ёбам зи даргоҳи Борӣ,
Ба расми ниёгон кунам номае сар.
Агарчӣ замона пурандарзу панд аст,
Агар чашми ибрат кушои саро сар,
Вале чашм бояд, ки бинанда бошад,
Вале гӯш бояд, на он гуна ки кар.
Бузургон бигуфтанду аз ёд рафта,
Аз ин рӯ чаҳоне ба гумроҳӣ андар.
Чу эшон бигуфтанду мо кам шунуфтем,
Худоё бибахшо ба ин феъли мункар!
Чу мо ҳам бидонему хомӯш бошем,
На камтар бувад аз гуноҳони дигар.
Дигар ин, ки умри гаронмоя бигзашт,
Аз ин сар гусастем, моему он сар.
Чу з-он сар ҳаме бигсалем, вой бар мо!
Чи узре биёрем ба даргоҳи Довар?!
Чу андешидам аз ин ҳақиқат ки гуфтам,
Бизад бар дилу чонам андеша озар.
Зи ногуфтаниҳову нокарданиҳо,
Худоё, ту бигзар Худоё, ту бигзар!
Туй онӣ, ки ҳасти сазовори бахшиш,
Агарчанд моем сазовори кайфар.
Киям ман, ки рӯзи шуморам бигирӣ!
Чу ҳечам, гуноҳон абар ҳеч машмар!
Дигарбора кардам ғалат, ҳеч гуфтам,

Мусаввир ба санъат тӯй ман мусаввар.
Муродам ҳамин аст аз ҳеҷ гуфтан,
Ба ман мангару санъати хеш бингар!
Кунун он чи шоёни гуфтан, бигӯям,
Ки шояд бимонад ба девону дафтар.
Ҳар он к-у бихонад ва ё кор бандад,
Дуо гӯяд, омин Аллоҳу акбар!
Ту хоҳи васият бидон ё насиҳат,
Таамул намову ба таъчил магзар!
Нахуст ин, ки Ҳақро ту бишносу бугзин,
Ки имон ҳамин аст, ихлосу бовар.
Паямбар бирафту аз ӯ боз монда,
Ду нуре чу хуршеду чун моҳи анвар.
Яке мусҳафи пок, паёми Худованд,
Дигар он аҳодис, каломи Паямбар.
Биёвез аз ҷон ба ин ҳарду дастур,
Ки раҳ бар саодат баранд ин ду раҳбар.
Чу имони мучмал муфассал намудӣ,
Зи таҳсили илми яқин эй бародар,
Ба тавҳиди зоту зи авсофу асмо,
Ки инро биномидаанд фикҳи акбар.
Дигар илми ташриъу аҳком мехон!
Зи фикҳу масоил, тасонифи дигар.
Бихон то бидонӣ зи гуфтору кирдор,
Кадомаш равову кадомин-ш мункар.

Се дигар, ки ахлоқу одоб хонанд,
Шариъат либос асту ахлоқ зевар.
Яке бар ҷамоли дигар мефизоянд,
Чу хотам зи симу нигин-ш зи гавҳар.
В-агар суст оиву ғафлат гузинӣ,

Шавад зиндагонит сиёҳу мукаддар.
Ба сад макру дастон ту дунё бичӯй,
Фаромӯш гардад туро хобу ҳам х-вар.
Чу дунёт бахшанд фузунтар бихоҳӣ!
Аз ин бешхоҳӣ ғамонат фузунтар.
Макун ҳиммати худ ҳама сарфи дунё,
Ки фардо зи ҳасрат кунӣ хок бар сар.
Чаро дин нахоҳӣ, ки муҳтоҷи онӣ
Ба ин дори дунё, ба он дори дигар.
Худоношиносон ба ноарҷмандӣ,
Чу гову харанд, бал аз онҳо забунтар.
Зи ҷаҳли мураккаб нишоне ҳамин аст,
Ки худро намоянд ба инсон баробар,
На, бал фахр созанд, ки мо аҳли дониш,
Чунин хондаему чунон карда аз бар.
Чунон бар харе гар ҷуволи китобе,
Ба Фархор бинҳӣ, равад то ба Фалғар,
Кашад ранҷу аммо на доно бигардад,
Агар чанд бораш китоб асту дафтар.
Худоё, бибахшо ки ташбеҳ кардам,
Худоношиносон ба он гову он хар.
Мабодо бигиранд харон дар қиёмат,
Ба дандон зи поям ба монанда аждар,
Ки мо хор хурдему заҳмат кашидем,
Шумо хоҷа будеду мо мисли чокар.
Чӣ бад буд, ки моро баробар намудед,
Ба ҳақношиносони бе нуру бе фар!
Ҳақ аст он чӣ гӯянду мантиқ ин аст,
Чӣ гӯям ҷавоби харон рӯзи маҳшар!?
Кунун вақти он аст, ки узре бихоҳам,

Бубахшед моро харони ҳунарвар!
Зи говони бекина низ узр хоҳам,
Мабодо ба шохам зананд ё ки бо сар.
Шуморо сутуда ҳамон шайх Саъдӣ,
Ҳама дар Гулистон бихонанд аз бар.
Ки гову харони ҳаме борбардор,
Беҳанд з-одамони пур аз шӯру аз шар.
Агар чанд ин ҷо каме танзу ҳазл аст,
Ҳамин тамсил аз Ҳақ ба Қуръон мусаттар.
Худо кофиронро ба чанд оят он ҷо,
Чаҳорпой гуфта ва з-онҳо фурӯтар.
Аз ин рӯст имон муқадам ба дониш,
Ки имон дарахту бар ӯ илм чун бар.
Бикун нахли имон ба сидқ обёрӣ,
К-аз ӯ бар бигирӣ чу шахду чу шаккар.
Чу дил нур гирад зи мишкоти имон,
Тамоми ҷасадро намояд мунаввар.
На кинат бимонад ба дил не такаббур,
На ҳирсу ҳасад, не разоили дигар.
Зи ташҳиси амрози қалбӣ бигӯям,
Ба дасти ту бидҳам яке нусха эдар.
Нахуст аз дурӯғу газофа бипарҳез!
Тамоми бадиро дурӯғ аст модар.

Дурӯғгӯ ба Қуръон “ҳаллофи маҳин” аст,
Ки савганд бухрад ба беҳуда андар.
Дурӯғ гуфтани ӯ зи заъфи яқин аст,
Ки нафсаш амир асту дастуру довар.
Ҳамон кофиронро дурӯғ бурда аз роҳ,
Ки мункир шуданд аз Худову Паямбар.
Чу ин одати бад ба табъе нишинад,

Биюфтад зи чашми халоиқ саросар.
Дигар худнамоиву уҷбу тафохур,
Дурӯғро рафиқанду ходиму ёвар.
Риёро Худованд накӯҳиш намуда,
Ба Қуръон бихонӣ ба чанд оят андар.
Масалро чунон аст, рӯбоҳи бўре,
Ба талбис худро намояд ғазанфар.
Агар халқи дунё туро нек хонанд,
Ту бад бошӣ, гӯё задандат ба ханҷар.
Агар нек бошӣ, зи бад гуфтани халқ,
Маяндешу бинмо накӯро накӯтар.
Ту неку бади худ ҳаме худ бидонӣ,
Чӣ ҳочат ба муфтию қозиву довар!?
Дили халқи дунё ба дасти Худой аст,
Худоро ба даст ору аз халқ бигзар.
Касе чун бидонад ба ҷуз ошкорат,
Чӣ донад чӣ дорад ниҳони ту эдар!
Ту донӣ Худо, бас набошад, ки бояд,
Биёри зи мардум гувоҳон ба маҳзар.
Магар Ё надонад, ки ту чун бибошӣ!
Латифу хабир аст ба пайдову музмар.
Мунофиқ ҳамон аст зи рӯи дурангӣ,
Ба зоҳир мусалмон ба ботин чу кофар.
Худоят бихонда ба ихлос дар дин,
Ба ҷуз роҳи ихлос дигар роҳ маспар!
Макун дини ҳақро дукони тиҷорат!
Ки муфлис бимонӣ ба бозори маҳшар.
Агар дини ҳақро муҳаққиқ набошӣ,
Мазан лофи илму зи даъвит бигзар!
Ба меҳробу минбар гар аз ҳақ нагӯӣ,

Ба дӯзах барандат зи меҳробу минбар!
Чаро роҳи динро равӣ божгуна!?
Такаббур ба муъмин, тавозуъ ба кофар.
Паямбар бигуфта:”Нусирту бир-руъби”
Ту бовар надорӣ ба қавли Паямбар?!
Викору шаҳомат надорӣ, аз ин рӯ,
Тавозуъ намоӣ ба ҳар аблаҳи ҳар.
Тавозӯ набошад, бал ин чоплусист,
Ки динро намоӣ бад-ин сон муҳаққар.
Викору тавозуъ ба ҳам тавъамонанд,
Яке хуб ин чо, яке чоӣ дигар.
Зи ғоиб бигуфтам дар аввал валекин,
Мухотаб нигоштам якеро ба манзар.
Гузирам набуд 3-он чӣ гуфтам азеро,
Якero ба нӯшу якero ба наштар.
Ту ҳиммат гумору бирав роҳи дониш,
Ҳама муъсиротат ба ҳиммат муяссар!
Дигар офати илми дин ҳубби дунёст,
Гувоҳ аст бар ин аҳодиси дигар.
Ки мо бас бидидем, дунёпарастон,
Чӣ густохӣ карда ба дин, эӣ бародар!
Ба тасвили шайтон намуданд таъвил,
Каломи Худову ҳадиси Паямбар.
Чаро аҳли дунё ниёзе надоранд?!
Ба дини туву донишат, нек бингар!
Ба дунёи эшон тамаъ аз чӣ дорӣ?!
Дуто гашта пеши лаимони бе фар!
Чӣ илм аст, к-аз ҳақ ба дурат фиғанда!
Ҳалолат ҳарому ҳаромат ҳаромтар!
Ту мағрур гашта ба таъзими дунон!

Чу саг б-астухоне ва ё хар ба чавдар!
Надони авомро “кал анъом” гуфтанд,
Ба таъзими анъом ту аз хеш магзар!
Сарояндагону ҳам арғуштиёнро,
Ситоиш намоянд ҳамин омма як сар.
Ҳама аҳли фисқу дағоро ситоянд,
Ки “воломақоманду сардору сарвар”
Бубин меситоянд зани кӯчагиро,
Ки “бингар миёну суриро ту бингар”!
Бигӯянд: “фулонӣ аҷаб марди зӯр аст!
Ту қасраш бубину дуқонҳову манзар”.
Ҳалол аз ҳаром менасозанд фарқе,
Ки сурат бубинанд, на маънои дигар.
Агар ин ҷамоат туро ҳам ситоянд,
Бубин, то чи феъли баде аз ту зад сар!
Накӯро кучо донанд ин бадшиносон,
Маҳак илм бошад, надоранд эдар.
Ҳамонро шиносанд, ки худ банди онанд,
Чӣ бад кардӣ к-эшон шудандат мусаххар!
Чу донистӣ биншин ба кунчеву мехон,
Аъзу бикалоҳ мина-н-нафсӣ ва ш-шар!
Аъзу бикаллоҳ минал ҷинни вал- инс,
Ба бедорӣ мехон, ба хоб рӯи бистар.
Худо гар бибахшад, раҳой биёбӣ,
Зи васвоси шайтону инсон ба як сар.
Ту худро бубиниву бишносӣ аз нав,
Ҳама айб бинӣ зи по то ба сар бар.
Кунун баҳри ислоҳ ба кӯшишу пуйиш,
Ту бо ҷаҳд мерав, Худояст раҳбар
Забонро ба тавба, ба тасбиҳу таҳлил,

Намой мураттаб, бихонӣ мукаррар.
Ту инро ҳамедон зи аъмоли зоҳир!
Ки оғози роҳат аз ин шуд муқаррар.
Фароиз нахуст аст в-онгаҳ фазоил,
Ба ихлос гардад ҳамин ду муяссар.
Агар чанд зоҳир намудӣ музайян,
Машав бастаи рангу бў, эй бародар!
Агар ту бимонӣ ба зиндони зоҳир,
Басе фарқ набвад зи ту то ба ҷонвар.
Ки зоҳирпарастон саробе бубинанд,
Тахайюл ба эшон далил асту раҳбар.
Зи зоҳир гузаштӣ ба дил раҳ намоянд,
Ҷаҳоне бубинӣ шигарфу мунаввар.
Зи авнвори асмову авсофи Борӣ,
Ҷиҳат маҳв гашта, на зеру на ҳам бар.
Бидон ақли саркаш на дархӯрди дарк аст,
Ба лоятаноҳӣ ва лоятаҳассар.
Шариат мизону мадори ҳақоик,
На ақл аст миру на табъ аст меҳтар.
Агар ақлу табъат ба фармони шаръанд,
Зиҳӣ бахту толеъ! Зиҳӣ, некахтар!
Чӣ нозӣ ба ақлу чӣ фахрӣ ба дониш!
Агар пойбастат на дин асту бовар.
Ҷамон ақлу дониш бизад роҳи Шайтон,
Ки густох гардид ба фармони Довар.
Ҷамин ақл бурда зи раҳ фалсафиро
Ки гуфта чӣ ҳоҷат ба ваҳю паямбар?!
Ҷамин мункиронро надиди ки худро,
Чӣ оқил тарошанд, бал аз ҷумла бартар.
Шунидастӣ оё зи ҷаҳли мураккаб!?

Нишонат бигуфтам се байте фаротар.
Зи ҳарфе бипарҳез, ки маънӣ дар ӯ нест,
Сагонрост ав -ав харонрост ҳар -ҳар.
Худоё, бибахшо бар он чӣ, ки гуфтам!
Ки бар худ бигуфтам ваз-он пас ба дигар.
Худоё, агарчанд дастур аз туст,
Ки ман боз гуфтам аз ину аз он дар.
Ҳар он чӣ, бигуфтам ба хушнудии Ту.
Ту бипзиру з-он чӣ накӯ нест, бигзар.
Китобам рақам зан ба имзои раҳмат!
Бикун рӯсапедам ба фардои маҳшар!
Навид дорад аз ту ҳамин як таманно,
Маро банда бишмар, дигар ҳеҷ машмар!

Ёддошт

Фаро субҳи ҳақиқат мерасад аз шомӣ зангорӣ,
Хувайдо мешавад он дам ҳама пайдову ашкорӣ.
Ҳарончӣ кардаи аз неку бад ҳосил ба бор орад,
Маҷолат не, ки бигрезӣ тавонат не, ки инкорӣ.
Ҳарончӣ кишт бинмудӣ, бикун фикри дуруданро,
Гули мақсуд кай чинӣ, агар хору хасак корӣ.
Кунун ҳар некӯӣ хоҳи тавонат ҳаст битвонӣ,
Ки фардо хостӣ кардан, набитвони ба ночорӣ.
Кароматҳои инсонӣ зи ёдат рафта, эй ғофил!
Ки ҷонат хушку лоғар, тан бамисли гови парворӣ.
Сарат пур аз ҳавову хирс гашта аз гаронҷонӣ,
Наметарсӣ аз он рӯзе на сар монад на сардорӣ!
Агар чашме зи зоҳир раҳ ба ботин наспарад, кур аст.
Ҳақиқат дарки ин маъно бувад ар маърифат дорӣ!
Зи баҳри сайди дунё дар камин биншастаи умре,
Чунон к-андар масал ҳамчун сағони ҷалди ишкорӣ.

Гарончону сабукмағзӣ, зи бас гум гаштаи дар худ,
Зи рӯи кутаҳандешӣ касонро кас набишморӣ!
Ҳамон тағйири суратро, ки шаръан масх меноманд,
Бубин бар чехраат боре агар бовар намедорӣ!
Бадиҳои дарунӣ баски нақши зоҳират гашта,
На обе бар рухат монда на нуре бар ҷабин дорӣ.
Бубин аз гардиши гардун замоне булҷачаб омад!
Ҳама гаштанд дуқониву бозаргону бозорӣ!
Гурӯҳе мол андӯзанд аз поку палид эдун,
Зи рӯи ҳирс анбозанд бо мушони анборӣ.
Гурӯҳе дин ки бигсиланду дунё наспаранд аз каф,
Ҳасира -д-дину ва-д-дунё, ҳазар аз ин зиёнкорӣ!
“Мусулмонӣ кунун исмест бар расмеву одоте”³¹⁵
Ғиғон аз ин мусулмонӣ, дарег з - ин гуна диндорӣ!
Навид, гар ин ҳама андарзро дар ту асар набвад,
Ба даргоҳи Худо бинмо басе аз хеш безорӣ!

Ҳасрат

Ҷаҳд кардам, ки шавӣ ҳамдаму ҳамроз, нашуд.
Ё шавад дида нигоҳе ба рухат боз, нашуд.
Умр бигзашту ба куят нарасидем дарег,
Як саранҷоми наку з-ин ҳама оғоз нашуд.
Гарди авҳом зи оина зудудем басе,
Ҷилвае ҳосили мо з-ин ҳама пардоз нашуд.
Сахт бемораму фурсат башомаст маро,
Рахти худ баста, вале уқдаи дил боз нашуд.
Солҳо дилнигарон дида ба роҳат будем,
Сад ниёзи дили мо дар хӯри як ноз нашуд.
Эй басо дар талабат беҳабар аз хеш будем,

На ба анҷом расидем, ки оғоз нашуд.
Ғунчасон сар ба гиребони худӣ печидем,
Ҷуз ҳавои ту дигар мунису дамсоз нашуд.
Сози улфат зи баму зери нафас меҷӯшид,
Ҳеч кас воқифи ин пардаву ин соз нашуд.
Марг домангиру ҳасрат ба дилу ҷони Навид,
Ҷаҳд кардам, ки шавӣ ҳамдаму ҳамроз, нашуд.

Ошуфтагӯфтаҳо

Хазони ҳодиса оғуштааст баҳори маро,
Ҳучуми доғ гирифтаст лолазори маро
Раҳи раҳой кучо аз фазои дилтангӣ!
Сипоҳи ғусса бибаства раҳгузори маро.
Чу лола хандаи ман дидаанд, кай бинанд?!
Ғами ниҳони ману синаи фигори маро.
Маро ки бе сару пой низоми будан буд,
Зи гирдбоди ҳаводис чи ғам ғубори маро .
Ба рағми чехранамоёни дилсияҳ чун қир,
Паёми субҳ бидоданд шабони тори маро.
Зи баски чашми хатобин ҳунар набишносад,
Ба худ қиёс намояндӣ кору бори маро.
Шукуфазори диламро шамими минуист,
Навои мурғи биҳиштист шохсори маро.
Чу дар шумор набошам ба базми дилрешон,
Чи суд зи ҳастии мавҳуму ин шумори маро.
Биё, ки қисса бигуям зи рӯзгори Навид,
Ки тору тира намудаст рӯзгори маро.

Баҳор гузашту дари боғу роғ баста шуданд,
Ва гулбунон бишикастанду хордаста шуданд,

Фарозу шеб кунун пурғиреви зоғон аст,
Ки мурғакони чаман дилфигору хаста шуданд.
Чаман- чаман ҳама гулбаргҳои пар-пар бин,
Ки лахт-лахт ба ранги дили шикаста шуданд.
Ба дасти бози дарахтон нисору бахшиш буд,
Бубин, ҳама бе созу баргу варшикаста шуданд.
Сиҳикадони чаманро чи чашми бад бигрифт?!
Хамидақомату пиру бознишаста шуданд.
Замин чу қолини пурнақши исфаҳонӣ буд,
Зудуда ба хокаи барфину пок шуста шуданд.
Навиди болишу руиш ба фасли дигар бар,
Баҳор рафту дари боғу роғ баста шуданд.

* * *

Саҳар ки насими баҳор меояд
Сабо зи сарои нигор меояд.
Ҳам аз насими баҳору ҳасрати дилдор,
Ҳавои ғам ба мани зор меояд
Чаман сабзу осмон сабзу сахро сабз,
Паёми сабз аз сабззор меояд.
Зи доғи сина алола алов бигрифта,
Ки ёди сухтадилони фигур меояд.
Чи ҳасратаст ба дил абри найсонро!
Ки мегиряду маро гиря зор меояд.
Ду чашми чор маро роҳпои чорагаре,
Ба ин умед, ки рӯзе ду чор меояд.
Баҳои дарду ғамонро Навид медонӣ?!
Ғамаст, ки дар пайи ӯ ғамгусор меояд.

* * *

Э дил кашидӣ ғуссаи бисёр, хайр бод!
Оғоз хайру оқибати кор хайр бод!

Ҳар гаҳ умеди омадан аз рафтани ту буд,
Раҳ меравад ду чашми ман ин бор, хайр бод!
Наргисвор дидаи ёрон ба роҳи ту,
Аз дурият на хобу на бедор хайр бод!
Дилҳо ба мисли нори фушӯрда зи дарду ғам,
Пажмурдаву фусурдаву бемор, хайр бод!
Рухсори заъфаронии мо ёд н-оядат,
Э чехра арғувониву гулнор хайр бод!
Саршору сарбаланду сарафроз меравӣ,
Мо сарбазеру зору нагунсор, хайр бод!
Ҷуз ин дуёот менакунам ҳамраҳи Навид,
Оғоз хайру оқибати кор хайр бод!

Тасниф

Аз дида рафтӣ баҳри чӣ дар дил наёмадӣ ?!
Ойина интизору муқобил наёмадӣ.
Шармандаам, ки дил ба раҳи ту раҳӣ набуд,
Ошуфта будаму зи худам огаҳӣ набуд.
Ман ташнаву фитода ба соҳил, наёмадӣ,
Аз дида рафтӣ баҳри чӣ дар дил наёмадӣ ?!
Шуд зиндагӣ ба ёди туву гуфтугӯи ту,
Беҳосилӣ талоши ман аз ҷустуҷӯи ту.
Чун ҳастии маро тӯи ҳосил, наёмадӣ,
Аз дида рафтӣ баҳри чӣ дар дил наёмадӣ ?!
Хоби зи ёд рафтаро таъбир тӯ будӣ,
Ойинаи хаёлро тасвир тӯ будӣ.
Озурдагӣ чи буд, ки ба манзил наёмадӣ
Аз дида рафтӣ баҳри чӣ дар дил наёмадӣ ?!
Дар ҳайратам, зи ойина тасвир рафтааст.
Кори Навид зи дасту зи тадбир рафтааст.

Ойина интизору муқобил наёмадӣ,
Аз дида рафтӣ баҳри чӣ дар дил наёмадӣ ?!

* * *

Дар баҳорон ҳасратат андӯҳи дил афзун кунад,
Оҳи сардам абр гардад, гиря бар ҳомун кунад.
Кош ояд накҳате ҳамчун сабо аз куйи дӯст,
Ғунчасон дилро зи қайду банди ғам берун кунад.
Мухри озода ба маншӯри гирифторони туст,
Муддаъӣ ҳарчанд инкори чунин қонун кунад!
Аз хирад дураст он даъвогари ҳақношинос,
Гарчӣ шогирдии Батлимусу Афлотун кунад.
Машраби озодагон ранге надорад ҷуз сафо,
Кай чу зоҳирбандагон тақлиди буқалмун кунад.
Оҳ, азин бозигари гандумнамои ҷавфуруш!
Содалавҳонро ба макру шайтанат афсун кунад.
Обро оташ намояд, рӯзро чун шомӣ тор,
Сангро гавҳар тарошад, ту надонӣ чун кунад.
То насанҷӣ гуфту кардаш дар мизони маърифат,
Ту чӣ донӣ к-инчунин рафтори номавзун кунад!
Абри ӯ борон надорад, ҷӯйи ӯ оби сафо,
Киштзори боваратро хушк чун ҳомун кунад.
Мекунад юсуфнамоӣ ин зулайхоиниҳод,
Зин сабаб зоҳирпарастонро ба худ мафтун кунад.
Бо нигоҳи маърифат бинӣ, ки ӯ бе ҷавҳараст,
Даъвии ҳамсангӣ аммо бо дурри макнун кунад.
Девбоде гар ғубореро барад то осмон,
Гард гардаст, гарчӣ сад ҳангома дар гардун кунад.
Э Худо, аз тангии чуну чароҳомон раҳон !
То Навид аз қон ҳавои соҳати бечун кунад.

* * *

Бадгуҳар ар номвар гардад дил андар вай мабанд,
Хубси ботинаш ба охир коргар хоҳад шудан.
Бутаи хор ар ба боғи чаннатулмаъво барӣ,
Хори саҳро кай дарахти борвар хоҳад шудан!
Бачаи хар ар ба шири модашерон парварӣ,
Ў зи рӯи харсириштӣ боз хар хоҳад шудан.
Гар диҳӣ бо замзаму кавсар сагери шӯстушӯ,
Қӯшиши беҳуда аст, нопоктар хоҳад шудан.
Бо шакар ар парвариш бидҳи ту нойи бурё,
Бас ҳадар кардӣ шакар, кай найшакар хоҳад шудан?!
Аз зани бадроҳа духтар покдоман кай бувад?!
Устодаш чун ғараст, ў низ ғар хоҳад шудан.
Мардаки зангуна дар майдони мардон чун барӣ ?!
Модае бо ришу х..я кай чу нар хоҳад шудан!
Сад ҳунар омӯзӣ гар бадгавҳари бемояро,
Ў саранҷом душмани аҳли ҳунар хоҳад шудан.
Гар мунофиқ мусхаф аз бар хонаду в-ар сад ҳадис,
Дар нифоқу кофарӣ бебоклар хоҳад шудан.
З-ин ҳама гуфтан ҳақиқат ошкор аст эй Навид!
Сар на ҳаргиз пову по ҳаргиз на сар хоҳад шудан.

* * *

Дар ин тӯҳматсаро ҳар гӯшае найранг мечӯшад,
Шикасти шишаи дилро ҳучуми санг мечӯшад.
Ҳавасоворагони водии имконро умре,
Барои ҳарзатозӣ шаш чихат фарсанг мечӯшад.
Таманнои висолатро чаманпардозие дорам,
Баҳор андар баҳору ранг андар ранг мечӯшад.
Зи қонуни муҳаббат то мақоми ишқ паймудам,

Зи сози синаи пуршӯри ман оҳанг мечӯшад.
Таҳаммулро сипар кун дар масофи нокасон эй дил!
Ки дар сарҳои аҳли кин ҳавои ҷанг мечӯшад.
Ба бар карданд гургон ҷомаи мешӣ, машав ғофил!
Ки хуни чингизӣ дар пайкари Афранг мечӯшад.
Навид то дар шумори чокаронаш ҷой бигрифта,
Ба шобоши қудумаш афсару авранг мечӯшад.

* * *

Ҳасрати видоӣи гул нашъаи баҳорам бурд.
Доғи синаи пурхун ёди лолазорам бурд.
Эътибори рангу бӯ баста боли парвозам,
То сарои берангӣ тарки эътиборам бурд.
Майлу ихтиёри худ пойбанди хешам кард,
То ки шавқи озодӣ майлу ихтиёрам бурд.
Ҳастиву сиришти тан, як нафас наёсудан,
Орзуи осоиш то дили мазорам бурд,
Дар чи парда бинвозам сози интизориро,
К-аз фазои дилтангӣ завқи чашми чорам бурд.
Ёди ӯ шабехун зад дар ҳарамсарои дил,
Ҳарчӣ ҳаст ангоштам, ҷумла аз канорам бурд.
Эй Навид моро кушт дарду доғи дилдоре,
З-ин ҷаҳони пурҳасрат бо дили фиғорам бурд.

* * *

Чунин шуру чунин мастӣ, муборак бошадат эй дил!
Чунин ҳангомаи ҳастӣ, муборак бошадат эй дил!
Ҳамон аҳде, ки бастӣ дар ҳарими ишқу якрангӣ,
Ту пойистиву нашкастӣ, муборак бошадат эй дил!
Шудастӣ аз хучуми дарду доғу ранҷу ғам хаста,

Кунун ки рахт барбастӣ, муборак бошадат эй дил!
Аё дунболагарди корвони водии улфат,
Бад- он қофила пайвастӣ, муборак бошадат эй дил!
Ба он парвози лохутӣ асири банди тан будӣ,
Қафас бишкасту барчастӣ, муборак бошадат эй дил!
Ту эй мурғи фаротарошёну бартар аз гардун,
Надодӣ тан ба ин пастӣ, муборак бошадат эй дил!
Тапидӣ чун чарас бо корвони умр ҳамвора,
Сафар поён шуду растӣ, муборак бошадат эй дил!
Навид падруду ҳам шобош мегуяд, Худо ҳофиз!
Дар ин ҳастиву он ҳастӣ муборак бошадат эй дил!

**Вожаҳои навсохта ва камистеъмоли танҳо
ва андарҳам, (мураккаб) аз пешниҳоди муаллиф:**

1. Мураккаб -андарҳам
2. Беозармӣ - бемехрӣ, сангдилӣ
3. Худмехварӣ - худхоҳӣ, худпарастӣ
4. Аълам - абардоно
5. Таборак - абарарҷманд, абархучаста, абарфархунда
6. Макон -ҷой, замон - гоҳ
7. Қарина - пешронд, наздикоранда
8. Излол - гумкардароҳӣ, гумроҳ бинмудан
9. Тамҳид - пешогоҳӣ, пешомодагӣ
10. Заҳрхандовар
11. Ончитунамедониҳо, ончитумедониҳо
12. Каёни (ҳастӣ ва буданӣ) офоқӣ (сипехрӣ) ва анфусӣ (худмониҳо)
13. Балоғат - расидагӣ, расогӣ
14. Мурид - хоҳанда
15. Мурод - хосташуда
16. Ҳарзапиндорӣ - беҳудаандешӣ
17. Худус - пайдой, навпайдой
18. Мутлақ - фаромеъёр, фаромарз
19. Ҷисмӣ - баданӣ, колбадонӣ
20. Оби бар руҳон - обирӯй
21. Мутаассиб - сахтҷӯш, бахудпечида
22. Нопокандарун - бадният ва муғриз
23. Наводир - камрухдодҳо
24. Зид, муқобил, муҳолиф - ноҳамгун, ноҳамсон, ноҳамсӯ, носозгор
25. Иллат - боястгор
26. Сабаб - боястгар
27. Истидлол- роҳнамуд, роҳбурд
28. Мувофақат - ҳамсӯй, ҳамоҳангӣ
29. Баҳс - ҷустор
30. Мабҳас- ҷусторгоҳ
31. Ҳол, ҳолат, сифат - гунабуд
32. Доира, давра - гирдона

33. Мутааҳид - паймондор, сахтпаймон
34. Зарф(и) замон ва макон - борҷойгоҳ
35. Мутароқибу- л -вуқуъ - чашмдошт, чашмдошта
36. Қабз - гирифтагӣ, бастагӣ
37. Баст (ب) - кушодагӣ, фарохӣ...
38. Савол - пурсванд, пурсиш.
39. Ҳикмат - хирадгард
40. Зот - сиришт, бун, бунёд
41. Омил - корбанд, кунишгар
42. Суварӣ - ангорӣ, нигоришӣ
43. Моддӣ - ҳаставӣ, моявӣ
44. Фоъилӣ - кунишгарӣ
45. Фоъил - кунишгар
46. Аввон - кумакёр (ҳо)
47. Итлоқ- фарогирд
48. Мутаъоқиба-пайихамоянда
49. Сорӣ - ҷойгир, ҷойгирифта
50. Ҷорӣ- раванда, равон
51. Ғойӣ- вопасоянд, вопасин
52. Кайфият - ҷунӣ
53. Камият - ҷандӣ
54. Таъоло - абарпойгоҳ
55. Савоб - дуруст-(ӣ), ростӣ
56. Қазия - пешомад, падида, андармон-(ӣ)
57. Майл - оҳанг, рӯй овардан
58. Ҳалол - пок, покиза, гуворо
59. Ҳаром - палид, ногувор
60. Иҷтиҳод - пӯйиш, талош, тақопу
61. Хайр -нек, некӯ
62. Шар - бад, накӯҳида
63. Салоҳ - беҳбуд
64. Муҷодала - бархӯрд, пархош
65. Муқобала - рӯёруӣ
66. Муҳолафат - пуштбарҳамӣ, ноҳамсӯӣ

- 67. **Авф** - гузашт, бахшиш
- 68. **Ато** - бахшоиш
- 69. **Исор** - пошиш, фишониш
- 70. **Таҳқиқ** - пажуҳиш, баррасӣ
- 71. **Тафтиш** - бозҷӯӣ, бозкобӣ
- 72. **Қиёс** - барсанчиш, барпаймоиш
- 73. **Тавфиқ** - комёбӣ, комгорӣ, комёрӣ
- 74. **Музахраф** - зарандуд(а), заролуда, беҳуда, беарзиш
- 75. **Табиъат** - сиришт
- 76. **Хабосат** - палидӣ, нопокӣ
- 77. **Иълом** - донондан, огоҳонидан
- 78. **Иълон** - ошкор бинмудан
- 79. **Таъриф** - рӯнамоӣ, шиносӣ
- 80. **Таҳқир** - кам гирифтан, ночиз шуморидан
- 81. **Иқтибос** - лаҳт, пора, андак (овардан)
- 82. **Ачир** - муздур
- 83. **Ташбиҳ** - монандӣ, ҳаммонандӣ
- 84. **Ҷаҳолат** - нодонӣ
- 85. **Сафохат** - коноӣ, бемағзӣ
- 86. **Мураттиб** - сомонбахш, сомондеҳ
- 87. **Нашр** - пахш, густурдан
- 88. **Ақида** - баста, гирах, бовар
- 89. **Шариъат** - роҳ, равиш
- 90. **Инҳисор** - фурӯбаст, фурӯмарз
- 91. **Муносабат** - ҳамсӯӣ, ҳамниҳодӣ
- 92. **Кофир** - пушонандаи ростӣ, носипос
- 93. **Ниъмат** - баҳра, гуворо (ҳо)
- 94. **Буъд, абъод** - карона (ҳо)
- 95. **Натиҷа** - анбошта, дастовард, дастбурд
- 96. **Тафсил** - дастабандии чизҳо, азҳамчудӣ
- 97. **Тафовут** - ҷудӣ, ноҳамӣ, носонӣ
- 98. **Милок** - пойбаст, арҷ, арзиш
- 99. **Асос** - беҳ, бун, пойдевор, пойбаст, шолуда
- 100. **Мушрик** - анбоздон, чандтопараст
- 101. **Тавозуъ** - хамидан, хоксорӣ, нагунсорӣ

- 102. **Аздод** - носозгорҳо
- 103. **Камол** - расогӣ, пуррагӣ
- 104. **Матлаб** - хоста, хостҷой, хостгоҳ
- 105. **Иститоят** - тавон, тавонмандӣ
- 106. **Такаллуф** - сахтгирӣ, душворҳоҳӣ
- 107. **Ғазаб** - хашм, сутухидан, ба сутух омадан, ба ҳам баромадан
- 108. **Нашъа** - сабзиш, болиш
- 109. **Азал** - на сар, носарӣ, нооғоз
- 110. **Абад** - на пой, нопоӣ, нопоён
- 111. **Ровӣ** - бозгӯ, мироб, серобкунанда
- 112. **Тазкия** - поксозӣ, сарасозӣ, полоиш
- 113. **Макр** - дастон, найранг
- 114. **Ғайбат** - пуштисарӣ
- 115. **Банно** - сохтгар, нишемансоз
- 116. **Фаросат** - фарзонагӣ, зиракӣ
- 117. **Цимод** - хушкида, шахшуда
- 118. **Набот** - боланда, сабзанда, рӯянда, рустанӣ
- 119. **Ҳайвон** - зинда, ҷондор, равонманд
- 120. **Эътироз** - пушт кардан, рӯӣ бартофтан
- 121. **Ақл** - хирад, пойбанд, ишкел
- 122. **Ҳадис** - фармуда, сухан, гуфта
- 123. **Маҳсусот** - бисовиданиҳо, дарёфтаҳо
- 124. **Калом** - гуфтор, сухан
- 125. **Таъвил** - руйкард, рӯйгард, бозгард
- 126. **Навъ** - гуна, намуд
- 127. **Коинот** - буда, буданиҳо, ҳастӣ, ҳастихо
- 128. **Иборат** - равиш, гузариш, ронд
- 129. **Ибрат** - панд гирифттан, равишманд шудан
- 130. **Таҷаллӣ** - рӯшаной, партавафганӣ
- 131. **Ғазл** - бартарӣ, афзунӣ, бахшиш
- 132. **Раҳмат** - меҳрубонӣ, дилсӯзӣ
- 133. **Ҳайф** - дареғ, пушаймонӣ
- 134. **Муносиб** - дархӯр, ҳамгин
- 134. **Туфайлӣ** - нохонда, “барбардавон”
- 135. **Ифрот** - фаросанҷӣ, афзунгарой, ҳарзапаймой

136. **Тафрит** - фурубарсанҷӣ, вопасгарой, кам ва ночизгоарой
137. **Қабул** - пазириш, пазруфтан
138. **Нузул** - фуруд, пойин (омадан)
139. **Тавба** - бозгашт
140. **Насб** - барпой бинмудан, рост ва устувор кардан
141. **Ғалаба** - пирӯзӣ, чира гаштан, дастболо шудан
142. **Салтанат** – шоҳигарӣ, зӯрмандӣ
143. **Золим** - ситампеша, ситамгар, бедодгар
144. **Саъодат** - некбахтӣ, хушбахтӣ
145. **Тачруба** - андухта, дастовард
146. **Маърифат** - шинохт, шиносӣ
147. **Имом** - пешво, сардор
148. **Таблиғ** - расонидан, гӯшзад намудан,
149. **Ризо** - хушнудӣ
150. **Назария** - дидгоҳ, бовар
151. **Ҷониб** - сӯй, гӯша, паҳлуй, канора
152. **Зоҳир** - ошкор, рӯнамуд
153. **Ботин** - ниҳон, пӯшида, андарун
154. **Нақш** - нигошта, нигора, ангора
155. **Иттифоқ** - ҳамоҳангӣ, ҳамдилӣ
156. **Мисол** - намуна
157. **Мисл** - монанд, ҳамгун, гуна
158. **Тафаккур** - андеша
159. **Умқ** - жарфо, таҳ, тағ
160. **Амиқ** - жарфно
161. **Мазиқа** - тангно
162. **Инод** - саркашӣ, сарпечӣ, гарданкашӣ
163. **Унф** - дуруштӣ, дағалӣ
164. **Масқат** - афтондангоҳ, партгоҳ
165. **Маскату-рр-аъс** - зодгоҳ
166. **Ташаннуч** - ошуфтагӣ, парешонӣ
167. **Ҳайрат** - сардаргумӣ, гичӣ
168. **Ҷадал, ҷидол** - ситезаҷӯӣ, пархошгарӣ
169. **Таскин, суқун** - оромӣ, осудагӣ
170. **Яъс** - ноумедӣ, дилхунукӣ

171. **Заковат** - зиракӣ, хушмандӣ
172. **Асл** - бун, бунёд, бех, реша..
173. **Фаръ** - пора, шоха
174. **Таовун** - ҳамёрӣ
175. **Таомул, муомала** - ҳамкорӣ
176. **Боъис**- ангезанда, афрӯзанда
177. **Тул** - дарозо
178. **Вусъ, вусъат** - паҳно, фарохно
179. **Ҳифз, ҳифозат** - нигоҳдорӣ, посдорӣ
180. **Башорат** - мужда, хушхабарӣ, навид
181. **Аҷаб, аҷиб, аҷоиб** - шигифт, шигифтовар, шигарф, шигифтиҳо
182. **Ғафлат** - бепарвой, гарангӣ, пакарӣ
183. **Мазҳаб** - равиш (гоҳ)
184. **Машраб** - обишхур
185. **Мусибат**- гирифторӣ, андармонӣ, резиш
186. **Мабдаъ** - оғозгоҳ, саргаҳ
187. **Маъод** - бозгаштгоҳ, баргаштгоҳ
188. **Хузлон** - хорӣ, забунӣ, пастӣ
189. **Хусрон** - зиён дидан, зиёнкорӣ
190. **Илтиҷо** - паноҳ чустан, зорӣ бинмудан
191. **Мақом** - ҷойгоҳ, бошгоҳ, пойгоҳ
192. **Манбаъ, манобеъ** - сарчашма, баромадгоҳ (ҳо)
193. **Лаззат** - хушгувор, баҳрабардорӣ
194. **Иҷмоъ** - баҳам омадан, яксарагӣ
195. **Самъиёт** - шунидаҳо
196. **Нақлиёт** - бозгуфтаҳо, бозовардаҳо
197. **Мудракот** - дарёфтаҳо, фарогирифтаҳо
198. **Тақво** - дурӣ гузидан, парҳез бинмудан
199. **Сир, асрор** - роз, пӯшида, нухуфта, ниҳон (ҳо)
200. **Касб** - ҳунар, дастбурд, дасткард
201. **Ҳирфа** - пеша
202. **Ҳавос** - хушҳо, дарёбандаҳо...
203. **Моҳият** - чистонӣ
204. **Ҳуввият** - кистонӣ
205. **Қоъида** - дастур, пойгаҳ

206. Қувват - нерӯ, зӯр, тавоноӣ
207. Заъф - сустӣ, нотавонӣ
207. Мӯҳтаво - фарогирӣ, фуруғирӣ, печонидан
208. Мубоҳот - саркушодаҳо, раҳкушодаҳо
209. Султа - нерӯ, забардастӣ
210. Зарурат - ногузирӣ
211. Рихлат - рахт бастан, равон шудан, аз ҷое ба ҷое шудан
212. Нуқсон - камбуд, камӣ, норасоӣ
213. Ташвиш - ошуфтагӣ, парешонӣ
215. Омӯза - аз омӯзиш ёфтаҳо
216. Бадсигол - бадандеш, бадгумон
217. Густара - паҳно, фарохно
218. Восита - миёнкор, миёнҷӣ, миёнчигар
219. Дода, додаҳо - натиҷа, баҳра, ҳосил (ҳо)
220. Маймун (а) - муборак, хучаста, хумоюн, фархунда, (номаймун) - нохучаста...
221. Ихтироъ - навоварӣ, навунасоӣ
222. Булғачаб - шигифтовар, масхара, хандаовар
223. Рақобат - гарданфарозӣ, гарданкашӣ, гоҳшикебӣ
224. Рақиб - гарданкаш, гарданфароз, гоҳшикеб, фурсатталаб
225. Осор - нишонаҳо, ангориҳо
226. Уштулум - худнамоӣ дар майдони ҷанг, китфу бозу ҷунбондан ва зӯри худ ба душман бинмудан, саҳттиву дуруштӣ...
227. Муъҷизот - нотавонкунандаҳо, забункунандаҳо
228. Аҳрум - кумакафзор, нерӯафзо, (дар лаҳзаҳои кӯхистонӣ “орам” ва “орум” ба ҷуб ё мисроне гуянд, ки бо судбардории вижа аз он, сангҳо ва ашёи гаронро аз ҷой барандозанд ва боз дигар корҳои ба ин монанд).
229. Лоик - (исми фоил) шоиста, сазовор, андархур
230. Лаёқат - (масдар) шоистагӣ, сазоворӣ, андархурӣ
231. Мӯҳтаво, мазмун - фарогирд, фарогард
232. Чак (т) - санад, хуччат

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ۖ لَقَدْ جَاءَتْ
رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ ۖ

Рӯшанӣ:

Сипос мар Худовандро, бо кашиш ва дилгармиву илҳоме, ки дорам, бо бахшишу меҳрубонии Ё таъоло, метавонам ин равандро бе ҷустуҷӯву такопу ва бе рӯ овардан ба сарчашмаву дастуру вожаномае то дерҳангоме ҳамвора пайваставу ногусаста дорам ва дар як вожаи ношинохтаву нодониста то сеvu чаҳору аз он бештар ҳаммаънову ҳамгуну ҳамтироз дигарвожа бисозаму биёварам.

Вале, дидам, ки ин роҳкору раҳовард дар равиш ва фарогирду ронди ин китоб ночури ва нооҳангӣ падида меорад, аз ин рӯ падруде кардему аз беҳудиҳо ба худӣ рӯ овардем.

Чи хуб аст, агар дар оянда дастуре аз ин роҳ омода созему равандагонро тушаву раҳоварде фароҳам оварда, ба умеди Худо!

Боз, агар андар ин китоб жарфандешӣ бинмоиву пажӯҳишгарӣ, аз инҳо, ки овардаму бингоштам, бештару афзунтар навовардаҳо бинӣ аз суханони фишурдаву густурда ва мазмуни фароҳаму фарогирди бароят ношундаву ноозмуда.

Эй кош, дунону кажбинон набошанду донишмардону дидаварон ин номаро бихонанд!

Эй кошу сад кош!

Худоё, фароҳам намо кори мо,
Зи гуфтори неку зи кирдори мо.
Ту роҳи баду нек бинҳодай,
Дари ин ду рахро ту бикшодай.
Туй раҳнамову туй ёрамон,
Сари ин ду роҳа набигзорамон.
Чу мо қачниҳодему ворунатоз,
Фаро шеб бинему шебро фароз.
Зи ошуфтагонему бе пову сар,
Бигир дасти мову ба роҳе бибар,
К-аз он раҳ расем то ба фарҷоми кор,
“Ту хушнуд бошиву мо растгор!”

*Ҳамон ошуфтаву парешонрӯзгор ва аз бахшишу гузашту
меҳрубонии Парвардгориш дилгарму умедвор,
Муҳаммадии Навид.*

Мундариҷа:

Мавзӯ	саҳифа
Тақризи якум.....	6
Тақризи дуввум.....	12
Тақризи сеюм.....	15
Тақризи чорум.....	19
Пешгуфтор аз муаллиф.....	21
Нахустгуфтори муаллиф барои нашри дуввум.....	25
Оғози ин гуфтор аз имон аст.....	32
Дигар аз ахлоқ бигӯем.....	40
Ва аммо сухан аз рашаҳоти дил ва таровишҳои ўст.....	54
Андар тамсил ва нукоти пӯшида ва мутоябот.....	60
Шигифтиҳои дастгоҳи офариниш.....	62
Балоғат ва расидагӣ	71
Дониш ва равиш.....	71
Суфориш ба некӣ ва боздошт аз бадӣ.....	74
Эҳсос ва таҳқиқ.....	76
Мулк ва малакут.....	86
Аъмоли зоҳир ва ботин.....	119
Водии дил.....	126
Хурамӣ ва андӯх.....	130
Маҳсусот ва маълумот.....	133
Ҷойгоҳи донишҳои таҷрибӣ ва истидлолӣ.....	146
Касб ва пеша.....	151
Боз чанде дар бораи ақл ва нақши он.....	153
Собиқаи истидлол ва иҷтиҳод.....	157
Манобеъи иҷтиҳод дар фикр.....	166
Фалсафа, калом ва мантиқ.....	171
Саргузаште дар ин боб.....	177

Ситезаҷӯӣ бо диёнат.....	180
Зиндагӣ аз нигоҳи Ҷалолу- д-дини Балхӣ.....	186
Тақаллубе дигар, ё паёмбари шинохта, аз дидгоҳи “муҳақ- қиқи» ношинохта.....	196
Андаке аз бисёри масоили иҷтимоӣ.....	207
Сарварӣ ва роҳбарӣ.....	218
Вижагиҳои як фармондор ва зимомдор.....	245
Қуръон-каломи пок.....	264
Заъф ва қувват.....	283
Роҳи даъват.....	289
Иҷтиҳод ва бознигарӣ дар асри ҳозир.....	296
Шароит ва лавозими иҷтиҳод.....	333
Нақши ҳаводис ва таҳаввулот дар ташаккули шахсиятҳо.....	340
Замони инҳитот ва варшикастагӣ дар иҷтиҳод.....	342
Ёде аз онҳо.....	345
Аҳамияти улуми истидлолӣ, таҷрибӣ ва ақлонӣ дар ин ҳан- гом.....	356
Ирфон.....	384
Дар хилвати андеша.....	430
Фаротар аз андеша.....	441
اختتامیه.....	452
Таълиқот.....	456
Вожаҳои навсохта ва камистеъмол.....	495
Мундариҷа.....	503

Барои қайдҳо: